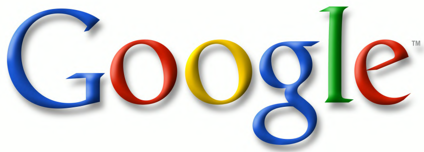

19E5

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap
en
Kunst

Gent
S. Leliaert, A. Siffer & Co
Hoogpoort, 52.

Vierde jaargang. 1889. Juni Nr 6.

VERSCHENEN :

Fr.

Leven van de H. Godelieve van Ghistel, nieuwe vermeerderde uitgave, door L. Vanhaecke, met eene plaat naar de schilderij van Jozef Janssens, (380 bladz. gr. in-8°) (prachtig prijsboek) 2,

Geschiedenis van den H. Aloïsius van Gonzaga, naar het Fransch van Daurignac, door Ph. Van Durme S. J. (350 bladz. gr. in-8°) (prachtig prijsboek) 2,

Zielverheffingen over de Mysteriën van den Allerheiligsten Roozenkrans of overwegingen en godvruchtige lezingen voor de maand October, den Vasten, de Meimaand en de bijzonderste feestdagen binst het jaar, naar het Fransch van Pater Rousseau, door Pater Haghebaert (410 bladz. gr. in-8°) (prachtig prijsboek) 2,

Vertelsels voor het Vlaamsche volk, door A. Joos (geschikt voor prijsdeelingen) 0,

Duimken, door A. Joos id. 0,

De Kempische Harp, dichtbundel door Lodewijk Mercelis 1,

Keerzijde van Van Beers' « Rijzende blaren » met Bijvoegsel (aan Remo) door Wazenaar, Dr Amand De Vos 1,5

Letterkundige ontledingen, door J. A. Torfs. — K. L. Ledeganck's Trilogie De drie zustersteden 1,

Id. id. *De boekweit* door Ledeganck, *De mensch* door Bilderdijk, *Het onweder* door Bellamy 0,8

Geschiedenis der gemeenten Kalken, Laarne, Lebbeke, Massemen-Westrem, Mespelare, Moerzeke en Opdorp, door Frans de Potter en Jan Broeckaert 5,0

Eene nieuwe aflevering der *Werken van J. Van den Vondel* is bij Leliaert Siffer en C° verschenen; zij bevat eenige keurig uitgevoerde portretten en vooral ve schoons in poëzie, zooals *Geboorteklock van Willem van Nassau, de Rijnstroom* de geestige *rommelpot* en den tegenzang en het treurspel *Hyppolytus*. De uitg is voortreffelijk zeer schoon uitgevoerd, en wat vooral aanbevelenswaardig is, goed koop. Eene goede gelegenheid om zich de werken van onzen puikdichter aan te schaffen. Fr. 1,30 ingenaaid, fr. 2,00 gebonden.

Bij dezelfde uitgevers verscheen de *Kempische Lier*, een dichtbundel van Lodewijk Mercelis, reeds gunstig in ons midden bekend, en dit wel verdiend! Een aantal recht dichterlijke producten vullen den bundel, en met wezenlijk genoegen lazen wij *Op de Kermis*, *Naar huis uit de Kostschool*, *O zoo gij nog een moeder hebt*, de *Ghazelen*, de *Kranen*, het herwerkte stuk *Rakkers* en *Vaderschuld en boete*. Een aanbevelensweerdige bundel bij onze liefhebbers van vlaamsche poëzie, bij wie wij zeker zijn dat hij zoo welkom zijn zal als hij bij ons was. Fr. 1,75.

Bij dezelfde uitgevers verscheen *Vertelsels van het vlaamsche volk*, naverhaald door Amaat Joos. Wij vonden hier een aantal vertellingen terug uit onze jeugd die zeer kort, bondig, duidelijk, dikwijls ingrijpend en oprecht volksch, worden weêrgegeven. Een aantrekkelijk boekske, met veel frissche herinneringen uit onzen kindertijd. Fr. 0,75.

Bij dezelfde uitgevers verscheen de prachtige voordracht over de fransche revolutie door M. G. Verspeyen, hier te Antwerpen, te Leuven en elders, met zooveel bijval gegeven. Velen van die aanwezig waren zullen deze voordracht willen bezitten en nogmaals herlezen. MM. Leliaert-Siffer geven er hun gelegenheid toe. De uitgaaf is zeer netjes, zoo als de meeste werken dezer uitgevers. Fr. 0,50.

(Handelsblad.)

PRIJSUITDEELINGEN.

Bij de uitgevers dezes : Groote keus van Vlaamsche en Fransche prijsboeken aan de voordeeligste voorwaarden. Catalogen en stalen worden gezonden aan wie het vraagt. De Fransche cataloog is verschenen, de Vlaamsche is ter pers. Men neme de proef en men zal verbaasd staan over den wonderlijken goeden koop.

Het Belfort

Tijdschrift toegewijd aan Letteren, Wetenschap & Kunst.

Vierde jaargang, 1889. — Tweede halfjaar.

HET BOEK VAN DR. BAUWENS

OVER DE

LIJKBEHANDELING.

DIT werk, door eenen onzer degelijkste geneesheeren geschreven, werd onlangs door menigvuldige dagbladen en tijdschriften aangekondigd. Zelfs in *Belfort* leverde reeds de Heer dr. Moroy eene verdienstelijke beoordeeling, waarin de godsdienstige en wetenschappelijke strekkingen van dit boek in het helderste licht worden gesteld. Evenwel het is een te zeldzaam feit in onze letterkunde, dat een werk van dergelijke gehalte het licht ziet, om eenige maanden na zijn verschijnen, daarover al stil te zwijgen. Bovendien het is nog niet genoeg gekend en nog niet voldoende geprezen. Ook hebben wij de ons vereerende aanvraag, nog eene beoordeeling te schrijven, met bereidwilligheid aanvaard. Wij zullen dan een kort overzicht van den gewichtigen inhoud geven, en voor eenige punten van het onderwerp in bijzonderheden afdalen. Men duide het ons niet ten kwade, zoo wij ons hier en daar eenige opmerkingen veroorloven : zelf erkennen wij te zeer de ware verdiensten van dit boek, dan dat wij zouden vreezen daarmede den hoogen dunk, welken men er van heeft opgevat, eenigszins te verminderen. Daarenboven, indien onze meening niet altoos met die van dr. Bauwens overeenstemt, dan geldt dit meest zaken van bijkomenden

aard ; voor de hoofdstellingen zal het zeker elk weldenkend man met den geachten schrijver eens zijn.

Wij stappen over de twee eerste hoofdstukken heen. Onze lezers kennen er reeds den inhoud van door eene brok in dit tijdschrift medegedeeld, alsmede door de bespreking van dr. Moroy. Laat ons onmiddellijk overgaan tot het eigenlijk geschiedkundig gedeelte van het werk, dat aanvangt met het derde hoofdstuk.

De « verhalingsorde. » die de geleerde schrijver aangenomen heeft, om ons de geschiedenis der lijkbehandeling te ontrollen, is de volgende : hij schetst op de eerste plaats de rouwgebruiken af, die bij de voorhistorische rassen, zoowel van het oude als van het nieuwe steentijdperk, in zwang waren; daaraan worden het derde en het vierde hoofdstuk gewijd. De overige hoofdstukken bevatten het verhaal en de beschrijving der lijkplechtigheden, die wij bij de historische of gekende volken aantreffen; in die tweede hoofdverdeeling van zijn werk maken wij eerst kennis met de verschillige bestellingswijzen der Arische volken, en dan met die, welke door de Niet-Arische gebezigd werden. De volken worden hier niet op eene willekeurige wijze gerangschikt; zoo voor de Arische als voor de Niet-Arische stammen, worden de rouwplechtigheden der beschaafde volken vóor die der onbeschaafde behandeld. De Indiërs, de Perzen, de Grieken en de Romeinen worden opgevolgd door de Germanen, de Galliërs en de Skandinaviërs. De onbeschaafde volksstammen uit Azië, Amerika, Australië en Afrika hebben eerst dan hunne beurt, wanneer de lijkbehandelingen bij de beschaafde Oostersche volken beschreven zijn.

Geene lichte taak is het, voor een werk van grooten omvang, eene orde te vinden, die alleszins bevredigend is; en de geleerde schrijver getuigt zelve (bl. 27) dat hij geweifeld en gewankeld heeft om een geleidelijken

gang aan zijn verhaal te geven. Niemand zal beweren, dat het ontwerp van zijn boek niet kunstig is aangelegd, en van al de door hem opgesomde volgorden is diegene, welke hij aangenomen heeft, zeker de beste. Naar ons bescheiden oordeel gaat echter ook deze mank aan een klein gebrek.

Ziehier waarom.

Het gansche werk heeft voor doel, zooals de titel zelve het bewijst, ons niet alleen de lijkbehandeling der meeste volken te ***beschrijven***, maar ons tevens den oorsprong, de ontwikkeling, het verval, in éen woord, de ***geschiedenis*** der verschillige rouwplechtigheden te doen kennen. Derhalve kon de schrijver niet beter doen, dan voor zijne verhandeling de volgorde aannemen, die wij gewoonlijk in eene Algemeene Wereldgeschiedenis aantreffen. 't Is om die reden zeker, dat hij op de eerste plaats de lijkbehandelingen der voorhistorische volken vermeld heeft; het zijn immers de stoffelijke overblijfsels, uit de aarde opgedolven, en met name, die uit het 4de aardkundig tijdperk, welke ons de levenswijze der oudste menschenrassen veropenbaren. Maar waarom onmiddellijk daarna overgegaan tot de Arische volken? Moesten de lijkplechtigheden bij de Egyptenaren, de Assyriërs en de Chaldeeuwen in zwang, niet vóor deze beschreven worden? Eeuwen lang toch hadden reeds op de boorden van de Nijl en van de Tigris beschavingen gebloeid, toen eerst de Arische volken, zoowel de Indische en de Persische, als de Europeesche uitwijkelingen, het tooneel der geschiedenis betraden.

Er spruit daarbij uit de aangenomen volgorde nog een ander nadeel voort. In dit boek wordt met reden de lijkverbranding geschandvlekt; er wordt met welsprekendheid gepleit voor de aloudheid der lijk***begraving***, en de geschiedenis moet daar getuigenis van afleggen; maar wordt nu de lezer niet eenigszins teleurgesteld, wanneer hij reeds na het eerste der hoofdstukken, aan de eigenlijke historie der lijkbehandeling toegewijd, de lijk***verbranding*** ontmoet? Des te meer,

omdat de beschrijving er van, in eene reeks van 6 hoofdstukken de grootste plaats erlangt? En nochtans gebruikten niet de Assyriërs en de Egyptenaren sedert langen tijd de oorspronkelijke begraving of balseming, eer voor de eerste maal in het verre Indië of bij de Indo-Germaansche volken, de brandstapel de lijken der afgestorvenen ontving?

Het ware dan, ons bedunkens, beter geweest in de geschiedenis der lijkbehandeling bij de historische volken, de eerste plaats te gunnen aan de groote Beschavingen van Westelijk Azië. Maar in de rangschikking van deze laatste volken mocht men ook niet willekeurig te werk gaan. De geleerde schrijver schetst ons achtereenvolgens de rouwplechtigheden der Chineezen, Chaldeeuwen, Assyriërs, Babyloniërs, Hebreërs en Egyptenaren. Dat het Hemelsch Rijk hier op den voorgrond staat, daartegen hebben we niet veel in te brengen; de Chineezen hebben toch in de dagen der Oudheid eene eigendommelijke beschaving tot stand gebracht, zonder in gemeenschap te treden met andere volken. Maar zóo is het niet gelegen met de overige West-Aziatische koningrijken. De Egyptenaren zijn zeker het oudste volk waarvan de geschiedenis melding maakt. Daarom schijnt mij de geleerde schrijver niet zeer redenmatig te handelen, wanneer hij hunne gebruiken omtrent de lijkbehandeling eerst na die der Hebreërs afschildert. Nu, dit moest dan ook nadeelig inwerken op het ontvouwen der gebruikte bestellingswijzen bij de Bêni-Israël. Wanneer de opsteller de beschrijving der rouwplechtigheden van dit volk aanvangt, dan is hij genoodzaakt te veronderstellen, dat de lezer reeds kennis gemaakt heeft met de balseming, die heerschende was bij de Egyptenaren (bl. 293). Er moet immers betoogd worden, dat aanvankelijk bij de Israëlieten de Egyptische bestellingswijze in zwang was.

Ziedaar enkele algemeene bemerkingen over den gang van gansch het werk : hoe gegrond zij ons ook toeschijnen, zullen zij toch geenszins de groote waarde

van dr. Bauwens' gewrocht verminderen. Het zij ons nu toegelaten in eenige bijzonderheden te treden, en enkele hoofdstukken vluchtig in oogenschouw te nemen.

Het is een feit : de mensch uit het vierde tijdperk der aardkundigen, dus de oudste vertegenwoordiger van ons geslacht, begroef zijne dooden. De opgravingen te Spy, te Solutré, te Cro-Magnon, te Sordes, te Furfooz, te Menton, zijn er het sprekendste bewijs van. Die handelwijze bleef nog in gebruik gedurende het nieuwe steentijdperk, waarin wij echter van lieverlede nevens haar de lijkverbranding zien te voorschijn treden. Ziedaar wat men na lezing van het IIIe en IVe hoofdstuk kan besluiten omtrent de lijkbehandeling bij de vóorhistorische menschen. In het boek van dr. Bauwens vindt men de merkwaardigste grafplaatsen van het oude steentijdperk met eene groote nauwkeurigheid en gepaste volledigheid beschreven ; voor de tijden, waarop de grootsteenen gebouwen, de paal- en meerwoningen werden opgericht, mocht men misschien, betrekkelijk de lijkbehandeling, wat meer bescheiden wenschen. Zoo zou b. v. het heerschend gebruik, de lijken in gehurkte houding te begraven, nog door vele opdelvingen kunnen gestaafd en opgehelderd worden. De beschrijving der vindplaats van Carleby (bl. 56, 57), ontdekt in eenen tijd, toen de vóorhistorische oudheidkunde nog niet geboren was, kon ook door de beschrijving van deze of gene jongere opdelving, met eene strenger wetenschappelijke methode onderzocht, voordeelig vervangen worden.

Dr Bauwens is niet zeer uitvoerig wanneer hij over de lijkbehandeling bij de paaldorpers handelt. Trouwens wij moeten met hem bekennen dat daarover « weinig te zeggen » valt. De baggerspade heeft maar enkele brokstukken van kinderenschedels uit de Zwitsersche meren aan het licht gebracht. De schrijver had evenwel kunnen gewagen van den dolmen van Auvernier, nabij het meer van Neufchatel ontdekt; uit de menigvuldige doodshoofden en menschenbeenderen, welke daarin gevon-

den werden, kan men afleiden, dat de bewoners der paalhutten de lijkbegraving huldigden. Voor meerdere inlichtingen over de lijkgebruiken der voorhistorische Helveten verwijzen wij den opsteller naar Gross, *Les Proto-Helvètes*, en naar Morel-Fatio, *Sépultures des populations lacustres de Chamblandes*.

Men zal misschien zeggen dat de schrijver in deze twee hoofdstukken meer levert dan het, strikt genomen, noodzakelijk was. Ge vindt daar immers niet alleenlijk de beschrijving der rouwgebruiken, maar tevens ook beschouwingen over de levenswijze, de kunstvaardighied en het maatschappelijk verkeer dier oorspronkelijke volken. Wij zullen dit echter den schrijver niet als een verwijt ten laste leggen. Verre van daar. Het boek is immers bestemd voor Vlaamsche lezers, bij wie men niet een al te groote kennis dier wetenschappelijke onderwerpen mag veronderstellen. Daarbij zijn de uitweidingen op dit gebied niet bovenmatig lang; alleen de beschouwingen over het schedelboren, dat geene rechtstreeksche betrekking heeft tot de lijkbehandeling, zal men misschien wat uitgerekt vinden. Maar de schrijver is een heelmeester, en een ruiter spreekt toch zoo gaarne over zijn ros, een akkerman over zijne ploeg!

Betrekkelijk de lijkbehandeling bij de voorhistorische volken zouden wij nog gaarne een paar bemerkingen ten beste geven.

Op bl. 41, 42 en 43 toont zich Dr Bauwens niet genegen om aan te nemen, dat het een heerschend rouwgebruik was, bij de oorspronkelijke bewoners van (Westelijk) Europa, de lijken te ontvleezen en rood te verven, alvorens ze in de grafplaatsen te leggen. Hij zou liever voor sommige vondsten de roode kleur, welke de beenderen soms vertoonen, toeschrijven aan eene cinnaberinhoudende aardlaag, welke de riffen omringde; ofwel aan roodgeverfde gewaden, waarmede de lichamen omwonden werden, en welke hunne kleur op de geraamten afgedrukt hadden. Zóo toch leggen ook de HH. Siret, op wier gezag Dr Bauwens zich

beroept, gemeld verschijnsel uit, voor de geraamten welke zij in Zuidoostelijk Spanje opgegraven hebben. Alhoewel men gereedelijk kan aannemen, dat deze uitlegging steek houdt voor de oorspronkelijke bewoners van het Spaansche schiereiland, valt het ons echter moeilijk dit gevoelen bij te treden, wanneer men het zou toepassen op waargenomen feiten in andere streken. Geverfde beenderen heeft men op te vele plaatsen aangetroffen : in België, in Frankrijk, in de Pauselijke staten, in Ligurië, in Sicilië, in de Koergaven van het Kiewsche gouvernement, en zelfs tot in de Kitoivallei in Siberië. Daarbij, zoo dit verschijnsel toe te schrijven ware aan den aard van den grond, waarom vindt men het dan alleen bij bejaarde menschen en niet bij kinderen? Immers de beenderen van deze laatsten hadden hunne natuurlijke blankheid behouden. Soms vertoonde enkel het gelaatsdeel die roode kleur, zooals men dit opgemerkt heeft bij het rif te Anagni, nabij Rome in 1880 opgedolven. Ten andere het zou ook moeilijk zijn, het kleuren der beenen toe te schrijven aan een dekkend gewaad, want daaruit zou men moeten opmaken, dat reeds de menschen van het oude steentijdperk met de weefkunst bekend stonden; bedoeld verschijnsel trof men immers ook aan bij den mensch van Menton, welke van die vèrvervlogen tijden dagteekent. Nu, dit zou onze begrippen omtrent de stoffelijke beschaving dier oude volksstammen eenigszins verstoren. Na al die redenen overwogen te hebben, komt men dan niet tot de slotsom, dat het redelijker is het kleuren der geraamten, in de meeste gevallen, als een wezenlijk rouwgebruik te beschouwen? Intusschen mag ons zulk rouwgebruik niet verwonderen : heden nog vindt men dergelijke gewoonte bij sommige volksstammen in Noord-Amerika : de lijken worden er eerst aan boomtronken opgehangen en de geraamten, van de vleeschdeelen ontdaan, worden niet begraven dan nadat zij met eene blinkende roodkleur bestreken zijn.

Het beschilderen der beenderen geldt tevens tot

bewijs, dat ook de voorhistorische menschen de lichamen der afgestorvenen ontvleesden, alvorens ze ter grafstede te brengen : een gebruik dat dr. Bauwens niet loochent (bl. 43), maar dat men, naar zijne meening, te zeer overdreven heeft. Wij beweren ook niet dat dit steeds de gewoonte was, maar er bestaan toch vele redenen om aan te nemen dat die handelwijze vrij algemeen in gebruik was bij de oprichters van grootsteenen gebouwen. Buiten de feiten, door dr. Bauwens zelven aangestipt, zou men er nog vele voorbeelden van kunnen aanvoeren. Daarbij, wij houden het er voor, dat de opening, welke men in een der zijsteenen van vele dolmens aantreft, werkelijk diende om daarlangs de ontvleesde beenderen in te werpen. Immers, de hier bedoelde opening is niet, zooals dr. Bauwens het schijnt aan te nemen, eene kleine ruimte, welke er na het oprichten van den dolmen, *bij toeval*, tusschen de verschillende deksteenen zou opengelaten zijn. Neen, het geldt hier eene ronde opening, welke *opzettelijk* nabij het middelpunt van eenen zijwand werd ingekapt. De dolmen, genaamd *de la Justice*, nabij Beaumont-sur-Oise, die van Villers-Saint-Sépulcre, van Trie Oise en vele andere, stellen dit feit buiten kijf.

Verlaten wij thans het gebied der voorhistorische oudheidkunde om met Dr Bauwens dit der eigenlijke geschiedenis te betreden. De lijkverbranding zien wij eerst op Europeeschen bodem verschijnen met den inval der Ariërs. Het is zeker, dat bij al de volken, die van dit ras afstammen, en uitsluitend bij deze, de lijkverbranding, ten minste eenen tijd lang geheerscht heeft; daarom mag men vermoeden dat deze soort van lijkbehandeling bij dit ras reeds gebruikt werd vóór dat het zich in afzonderlijke stammen splitste : de bakermat der lijkverbranding moet dan gezocht worden aan de boorden der Oxus en Jaxarte, in Bactrië, de kweekschool van alle Arische volken. Dr Bauwens bewees dit voldingend in zijn vijfde hoofdstuk door de vergelijkende taalkunde en de overeenkomst der rouwplechtigheden bij de verschillende Arische volken gebruikelijk. Aan sommige woorden,

betrekkelijk de lijkverbranding, uit de aanverwante Indo-Germaansche talen ontleend, zal misschien door de hedendaagsche taalgeleerden wel een andere etymologische oorsprong worden toegewezen (1); maar dit kan niet hinderen aan de grondthesis van Dr Bauwens, die zich tevens voor de gegrondheid zijner stelling mag beroepen op de getuigenis van Dr Schrader, eenen der verdienstelijkste taalkundigen onzer eeuw.

Dit vijfde hoofdstuk mogen wij bijzonder ter lezing aanbevelen. De schrijver heeft de overeenstemmende rouwgebruiken der verschillende Arische volken zeer aantrekkelijk voorgesteld. De dichters zullen daar staaltjes vinden dier Indische poëzie, welke soms gedachten uitdrukt, zoo verheven dat zij eenen christen niet onwaardig zouden zijn. Men moet het ook den schrijver dank weten, dat hij voor de aanhalingen uit Virgilius ons de vertaling van Vondel, den puikdichter, aanbood : al is deze altijd niet onberispelijk juist, zij is toch echt Vlaamsch.

Uit het 6, 7, 8, 9 en 10e hoofdstuk leeren wij, dat de Arische volken, al gebruikten zij de lijkverbranding, toch ook steeds de lijkbegraving huldigden : deze moet zelfs als de oorspronkelijkste handelwijze aangezien worden. Er kan bijgevolg voor Indiërs, Grieken en Romeinen, voor Galliërs, Germanen en Skandinaviërs geen spraak zijn van het invoeren der lijkbegraving ; deze heeft altoos bestaan ; maar nevens haar heerschte ook de lijkver-

(1) Een paar zinsneden konden misschien nauwkeuriger uitgedrukt worden ;

a) Bl. 97 staat er : « In het Sanskrit is het de wortel *dah*, welke die handelwijze (de lijkverbranding) uitdrukt. »

Beter : In het sanskrit is het de wortel *dah*, welke het begrip van *branden* uitdrukt. (Zie William Dwight Whitney, *Die Wurzeln, Verbalformen und Primären Stämme der Sanskritsprache*, 1885, bl. 71.)

b) Bl. 98 leest men : « In w. *tap*, zoowel als in w. *dah* ligt de gedachte van *branden* opgesloten. »

Merken wij op dat het begrip in w. *tap* opgesloten niet eigenlijk *branden* is, maar wel *verhitten, erhitzen* (Ibid. D. W. Whitney. bl. 61) Met eene kleine verandering in den volzin ware de onnauwkeurigheid opgeheven; zij let echter niet veel aan het bewijs.

branding, die in tijden van zedelijk verval, wel eens de overhand verkreeg.

Daarbij moet men nog opmerken, dat de lijkverbranding niet ontstaan is om eene der redenen, welke soms door de hedendaagsche liefhebbers van den brandstapel wordt aangevoerd. Dit geschiedde niet omdat die heidenen bevreesd waren voor verrotting, of omdat zij de begraving min voeglijk achtten; neen, dit gebruik sproot voort uit het bijgeloof, maar uit een bijgeloof, dat ten hoogste pleit voor de verhevenheid hunner begrippen omtrent de ziel en het toekomende leven. « Het was, zoo lezen wij bl. 133, de vermeende noodwendigheid van door het vuur de hinderpalen, die den weg der zaligheid dwarsboomden, weg te ruimen. »

Alvorens de Arische volken te verlaten zullen wij ons nog eene bemerking veroorloven : zij heeft betrekking op de plaats, welke in de volkenfatel aan de Iberen wordt toegewezen. In het X^e^ hoofdstuk nl. wordt de lijkbehandeling bij de Iberen overeengebracht met die, welke bij de volken van Arischen oorsprong in voege was (1), en de schrijver, gewagende van de oude volksstammen in Spanje, waarvan de HH. Siret de sporen ontdekt hebben, stelt dan ook de vraag « of deze Ariërs geene Iberiërs zijn? »

Rechtuit gezegd, dit gevoelen komt ons niet aannemelijk voor. Zooals de heer R. Cruel het in zijn meesterwerk, *Die Sprachen und Völker Europa's vor der Arischen Einwandering* (2) bewezen heeft, behooren de Iberen tot het Toeranisch volkenras (3). Wanneer de Arische stammen uit Azië kwamen aanrukken om Europa

(1) Het hoofstuk draagt voor titel : *Lijkbehandeling bij de onbeschaafde Arische volken;* de V^e^ onderafdeeling luidt (bl. 263) : *Eenige Arische volken.*

(2) *Die Sprachen und Völker Europa's vor der Arischen Einwanderung.* Streifzüge auf Turanischen sprachgebiete, von R. Cruel. Detmold, in Commission der Meyer'schen Hofbuchhandlung, 1883.

(3) Zoo genoemd omdat de bakermat van dit volk denkelijk in *Toeran* of Turkestan stond.

te overweldigen, vonden zij ons werelddeel reeds ingenomen door andere bewoners, die zij ten deele bij henzelven inlijfden, en ten deele uit hunne zaten verdreven. Dit was het Toeranisch ras, waarvan de geraamten met kortschedelig hoofd te Chauvaux, in België, alsmede in de grotten van Midden-Frankrijk en de Pyreneeën opgegraven, de vertegenwoordigers zijn. Terwijl een gedeelte naar het Noord-Oosten werd voortgedreven tot in Lapland, Esthionië en Finland, waar men ten huidigen dage hunne afstammelingen nog kan erkennen, was een ander gedeelte gedwongen naar Zuid-Westelijk Europa af te zakken, om in de bergstreken van Spanje eene schuilplaats te zoeken. Het is van deze voorhistorische vluchtelingen dat denkelijk de Iberen en Basken afstammen. De taal welke zij spraken en die ten deele is overgebleven in de tongvallen der Escualdunen en der Basken, draagt de sprekendste kenteekenen der Oeralo-Altaïsche sprakenfamilie. De rouwplechtigheden, bij dit volk in gebruik, moesten derhalve vergeleken worden met de lijkbehandeling der overige takken van Toeranisch ras, zooals Turken, Hongaren, Finnen, Samojeden, Mongolen, enz.

Na de Arische volken worden verder, betrekkelijk de lijkbehandeling, de rassen van Hamitischen en Semitischen oorsprong, alsmede de roode rassen van China en Thibet in oogenschouw genomen. Het is vooral bij déze volken dat de lijkbegraving de kroon spant. De Chineezen, die het derde gedeelte der bevolking van den aardbol uitmaken, schenken de lijken aan den schoot der aarde; zoo ook de Chaldeeuwen en Assyriërs. De Egyptenaren, een der godvruchtigste volken der wereld, volgens de getuigenis van Heródotus, konden niet nalaten ook een overgrooten eerbied voor de afgestorvenen te betuigen. Het is waarlijk aandoenlijk wanneer men leest welke zorg zij besteedden aan het balsemen der lijken! Maar het hoofdstuk aan de lijkbehandeling bij de Hebreërs toegewijd, overtreft al de andere in gewichtigheid. Het is immers in de geschiedenis van dit volk dat de ophe-

melaars van den brandstapel hunne wapenen gaan halen om de lijkbegraving te bestrijden. Hadden ze daar nu niet gevonden dat de Hebreën de lijken der afgestorvenen verbrandden! Een voorbeeld, voorwaar, dat door de christenen wel diende nagevolgd te worden; zijn immers de Israëlieten onze voorvaderen niet in het Geloof? Jammer echter dat de redeneeringen der « brandgezinden » op geene vaste grondslagen berust. Met de bewijsstukken, aan taal-, oudheid- en geschiedkunde ontleend, heeft dr. Bauwens al die drogredenen op eene treffende wijze wederlegd : Neen de Hebreërs vereerden het aschmaken niet; wie zulks beweert is een vreemdeling in de Israëlitische geschiedenis en oudheidkunde.

Dat dr. Bauwens ons evenwel eene bemerking veroorlove betrekkelijk de geschiedenis der Hebreën. Wanneer er spraak is van die Semitische landverhuizers, welke Egypte tot bestemmingsoord gekozen hadden, heet het op bl. 291 dat zij « eenen langen tijd over de inboorlingen heerschappij voerden »; dat « de Egyptenaren hunne *onafhankelijkheid* gewapenderhand herwonnen » hebben; dat de Egyptenaren hunne *vroegere overweldigers* (de Hebreën) *dwongen* de wijk naar de woestijn te nemen.

Stemt dit alles wel overeen met de ware geschiedenis? Neen : de Hebreërs waren geene overweldigers der Egyptenaren. Zij hebben geene heerschappij over de inboorlingen van Egypte uitgeoefend, en dezer onafhanklijkheid werd nooit door de Hebreën bedreigd. Integendeel. Deze gingen gebukt onder eene onuitstaanbare dwingelandij. Daarom waren zij ook niet *gedwongen* het land te verlaten; zij ontweken enkel de vervolging.

Men duide het ons niet ten kwade, indien wij hier die algemeen gekende feiten in het geheugen terug roepen.

De Israëlitische volkplanting was een klein volk, dat, door zijne zeden, zijnen godsdienst, zijne taal van de Egyptenaren afgescheiden, rustig de vruchtbare landouwen, in het land van Gessen, bebouwde. Die landstreek, welke de geleerden vereenzelvigen met het grondgebied

dat zich in de Delta, langs den oostelijken arm der Nijl uitstrekt (1), was zelfs aan Jacob, den stamvader der uitwijkelingen, aangeboden geweest door den toenmaals regeerenden pharaon. Verre van heerschappij uit te oefenen over de Egyptische inboorlingen, werden de Hebriërs door dezen misprezen om hun herderlijk bedrijf en zwervend leven. Alhoewel door vaderlandsche opperhoofden bestuurd, waren zij nochtans van de Egyptische koningen afhankelijk. Deze afhankelijkheid kwam hun zelfs duur te staan, wanneer de Herderskoningen uit Neder-Egypte verjaagd en nieuwe nationale Vorstenhuizen in dezes plaats waren opgetreden. Een nieuwe koning, die Jozef niet kende, zegt de H. Schriftuur (2), kwam aan het bewind. Alsdan brak er voor de Israëlieten een tijdperk van hevige vervolgingen aan. Ramses II, — want zoo heet, volgens de meeste Egyptologen (3), de koning wiens naam ons door Mozes niet werd overgeleverd, — Ramses II, bijgenaamd Meïamoen « de beminde van Ammon », ziende dat de Hebriërs steeds in aantal toenamen, en vreezende dat zij zich met zijne buitenlandsche vijanden zouden samenspannen, deed hun de zwaarste lasten opleggen, tichelsteenen vervaardigen en steden bouwen : zoo verrezen de burchten Pi-Ramessoe en Pithom, waarvan onlangs de heer Naville, op het grondgebied van het huidige Tell el-Maskhûta, de puinhoopen ontdekt heeft (4). Vruchteloos werden de kinderen van Jacob uitgehongerd en vreeselijk door onmenschelijke taakmeesters met de plak geslagen ; zij vermenigvuldigden aanhoudend onder de zegening des Heeren. Nieuwe verdrukkingswetten werden dan uitgevaardigd, volgens welke alle pasgeboren knaapjes onverbiddelijk in de Nijl moesten geworpen worden. Maar eindelijk toch waren

(1) Zie de bespreking der verschillige meeningen omtrent dat geschilpunt in F. VIGOUROUX, *La Bible et les découvertes modernes...* t. 2. *La terre de Gessen*, bl. 229-249.
(2) Exod,, I, 8.
(3) HH. Lenormant, Sayce, Lepsius, Brugsch, Ebers enz.
(4) Zie : *Egypt Exploration Fund.*

de vervolgingen ten top gerezen. Mozes, door God opgewekt, stelde zich aan het hoofd zijner stamgenooten en vluchtte met hen naar de woestijn. Te vergeefs zette Menephtah I, de zoon van Ramses II, de vluchtende Hebreërs achterna; hij werd met gansch zijn leger in de golven der Roode zee begraven.

Ziedaar de ware geschiedenis, door de H. Schriftuur medegedeeld en op eene schitterende wijze door de Egyptologische wetenschap bevestigd. Wij zullen echter Dr Bauwens den steen niet toewerpen, omdat er, tusschen die honderden historische mededeelingen, al eenig onecht geschiedverhaal zou binnengeslopen zijn;

Ubi plura nitent.. non ego paucis offendar maculis quas... incuria fudit..

Daarb.., aangezien Dr Bauwens elders overal de geschiedenis uit een katholiek standpunt beschouwt, gelooven wij dat de fout, die hier begaan wordt, niet zoozeer aan hem toe te schrijven is, dan wel aan de bron waaruit hij geput heeft. Zou hij misschien voor dit historisch feit, bij de « Geïllustreerde Encyclopaedie » van Winkler-Prins te rade geweest zijn? Dáar toch vinden wij dergelijke leerstellingen over de geschiedenis der Hebreën verkondigd. Wij kunnen onze lezers niet genoeg opmerkzaam maken, dat dit uitgebreid woordenboek (1), hoe verdienstelijk er ook het zuiver wetenschappelijk gedeelte van zijn moge, nochtans in geenen deele eene vertrouwbare vraagbaak is voor onderwerpen, die betrekking hebben met den godsdienst of de kerkelijke geschiedenis.

Met het ontvouwen der lijkbehandeling bij de onbeschaafde Niet-Arische volken, welke Azië, Amerika, Afrika en Australië bewonen, wordt de kroon op dit prachtig werk gezet. Dáar treft ge nu allerhande bestel-

(2) *Woordenboek voor wetenschap en kunst, beschaving en nijverheid* onder hoofdredactie van A. Winkler Prins, met medewerking van vele specialiteiten, 14 deelen van ong. 800 bl. elk. — Die Winkler Prins is een gewezen Dominé, die goddelooze boeken uit het Duitsch in het Nederlandsch vertolkte!

lingswijzen aan; dáar uit zich de rouw in eene bonte mengeling van walgelijke gebruiken en aandoenlijke plechtigheden. Hier worden de dooden begraven, elders door het lijkvuur verslonden. Déze volksstammen balsemen zorgvuldig de lijken en bewaren ze in huiden; gene werpen ze onbarmhartig in de golven der zee. Er zijn er die hunne overledenen in afgelegen plaatsen aan boomtronken vastbinden en voor hen nog lekkere brokken uitsparen, terwijl nog andere barbaarsch genoeg zijn om de geliefde aflijvigen, zooals de schrijver zich uitdrukt, *ter maag te bestellen.*

Dit boek maakt een geheel uit; maar met de historische gegevens die er in voorkomen, is men nog niet gerechtigd een oordeel te vellen over de deugdelijkheid der aloude lijkbegraving. Op het groote tooneel der lijkplechtigheden van de verschillende volken, heeft immers Dr Bauwens geene plaats gegund aan de rouwplechtigheden der christene volken. De beschrijving daarvan wordt om hare gewichtigheid verschoven tot het tweede boekdeel. Wat de schrijver ons omtrent de lijkbehandeling der beschaafde en onbeschaafde volken mededeelt, valt zeker niet ten gunste der lijkverbranding uit. Maar gesteld zelfs, dat deze bestelling bij de meeste volken de bovenhand hadde, wat daaruit afgeleid? Enkel dat dit gebeurde bij de heidensche volken; de Israëlieten en de Christenen integendeel begroeven steeds hunne dooden. Dáar moeten wij, Christenen, het voorbeeld zoeken. De lijken willen verbranden is terugtreden tot de barbaarschheid of tot het heidendom.

Om te sluiten nog een woord over de beteekenis van dit boek.

Wat een voorbeeld wordt ons hier door Dr Bauwens gegeven! Ziedaar een ernstig, oorspronkelijk, gewrocht, waarin u op elke bladzijde eene veelomvattende belezenheid te gemoet komt; waarin de wetenschap hand aan hand gaat met de bezorgdheid voor den stijl.

En dit alles werd geschreven in het Nederlandsch, lees wel, in het Nederlandsch! Wat moet men toch

zijne moedertaal liefhebben, om zulk eene onderneming te bestaan! Wat moet men een edel hart hebben om zich zóo te kunnen verheffen boven het alledaagsche winstbejag!

De schrijver ontvange daarvoor onzen hartelijksten dank! Wij hopen dat de Vlamingen zich niet zullen bepalen tot eene onvruchtbare bewondering van die moedige onderneming. Dat zij het boek aankoopen en het gegeven voorbeeld navolgen.

P. S. — Over het boek van Dr B. leverde ook de heer Gittée in de *Volkskunde* een paar bladzijden, waarin hij den schrijver hulde brengt voor dezes « lange en ernstige opzoekingen in de zaak der lijkbehandeling ». Maar hij oefende ook kritiek, en het spijt ons te moeten verklaren, dat wij, voor sommige punten daarvan, niet samen over de baan kunnen.

Even als wij, hekelt M. G. de volgorde door Dr. B. aangenomen; maar om eene andere reden : de beschaafde volkeren moesten *na* de niet beschaafde of zoogezegde wilde volkeren behandeld worden, omdat « bij (dezen)... de kiem *onzer* voorstellingen omtrent dood en toekomstig leven gezocht (moet) worden »!!!

Zou het waar zijn dat de titel van het boek « op het punt der rouwplechtigheden oneindig meer » te verwachten geeft, dan werkelijk geschiedde?

Het Duitsche werk van W. Sonntag, *Die Todtenbestattung*, wordt door den heer G. boven dit van Dr B. gesteld. Wij bekennen, dat Sonntag, omtrent de voorstellingen der oude volken over dood en voortbestaan, meer in bijzonderheden afdaalt, dat hij beter doet uitkomen hoe « die behandlung der Todten, zooals hij bl. 285 zegt, bei den verschiedenen Völkeren... in einem unleugbaren... zusammenhange... mit den religiösen Vorstellungen derselben » staat; maar hoeveel andere zaken vindt men bij Dr B., die bij Sonntag gansch ontbreken! Daarbij, het werk van Dr B. is niet voltooid : een eindoordeel zal men eerst kunnen vellen, wanneer het tweede deel zal verschenen zijn.

J. VAN MIERLO, S. J.

Aalst, 15 *Februari*.

AANTEEKENINGEN

OP DE

ALTAARGEHEIMENISSEN

VAN

JOOST VAN VONDEL.

(*Vervolg van bl.* 35.)

IN 't tweede gedeelte van den zang, dat reikt van het 384ste vers tot omtrent het 800ste, bezingt de dichter, onderricht door den H. Joannes, de verhevenheid van het geheim dat het onderwerp is zijner zangen.

Om te doen zien welke onuitputbare vruchtbaarheid het geloof en de studie in den dichter hebben voortgebracht, zullen wij de omschrijvingen geven waaronder hij het H. Sacrament aan onze dankbare bewondering voorstelt.

Volgen wij echter eerst den gang van het gedicht.

Hoogst aangenaam was den dichter de verschijning van den H. Joannes, wiens voorhoofd, van zilveren licht omgeven, hem van verre toescheen :

396. « Geen afgedwaelde ontfangt de morgenstarre
Met meerder vreught, dan ik die dageraet,
Behangen met een purperen gewaet. »

Ik kom, zoo spreekt de allerjongste Evangelist,

410. « Van boven, uit den schoot van 't ander leven,
Alleen om u, die schijn en schaduw moe,
De waerheit zoeckt en 't lichaem zelf. Hoor toe
En pas de les des leerlings t' overwegen,
Die aen de borst der wijsheid heeft gelegen. »

God besloot met armen van genade Adam en zijne nakomelingen te omhelzen, en wel door zijn eenigen zoon, die den « trotsen kop en kam » des duivels zou « te pletter treên »; die als met zijne tong al de wonden zoude heelen der wereld,

422. « Ja tegenspijs en artsenij verstrecken,
Voor 't slangegift, dat zich door d'aders spreit. »

Nogmaals welke is die spijs?

Veel tijd, veel werk heeft zij vereischt in 't voorbereiden.

430. Doch « men laet zich niet verdrieten lang te beiden,
Te zweeten, en te zwoegen, om het geen
Uitnemend is en dier en ongemeen. »

Lang werkt de natuur « om 't gout, 't volmaeckste der metalen te baren, »

430. « Laet Godt dan toe, dat hij om 't heilzaem gout
Des hemels ('t welck de zielen onderhoudt,
En 't lichaem puurt van dootelijcke smetten)
Te vinden, zooveel eeuwen langk, ga letten
Op middelen, waer door dees artsenij
Wordt toebereit. »

464. Hoe lang wordt er niet gewerkt « om te paaien eene tong,
Een' oogenblick, en die misschien zal laken
Dat mengelpuick van allerhande smaken. »
« 't Is meer dan aertsch dat eeuwigh smaken kan,
En eeuwig voên, en eeuwighlijck vernoegen. »

Daarom ploegde en zaaide de hemel

« van des werelts aanvang aen
Om zulck een oegst van overheiligh graen. »

God ontwierp en schilderde het H. Sacrament in de voorafbeeldingen van 't oud verbond,

« gelijk het puickpenseel
De Bruit vertoont, op doeck, of vlack panneel,
Dien bruidegom, wiens trouw haer zal verplichten.
Gods wijsheit gaet met orde voort in 't stichten :
Wie 't hooftgeheim des hemels wil verstaen,
Moet, trap voor trap, naer Godt ten koore gaen. »

Om zijne verhevenheid moest,

492. « 't Aertsheiligdhom, der sterfelijcken troost,
Most dan in 't loof der heilbeloften duicken.
Voorbeelden en godtsdienstige gebruicken,
Voorspelling, droom en raetsel mosten voor
Met staetsi treên, zoo menige eeuwen door. »

Het Woord Gods is vleesch, de Zoon Gods is mensch geworden;
doch,

509. « Wat menighten voor 't Kint op 't aenzicht vielen;
Men wist noch niet, hoe dit het brood der zielen
Verstrecken zou, op Godes offerdisch. »

Het was omtrent een jaar voor zijn dood, een weinig voor het Paaschfeest der Joden.

« Messias ving dan aen 't geheim te leren,
t' Onsluiten. »

In de woestijn, die zich ten oosten van het Meer van Genesareth uitstrekt, had eene menigte van omtrent vijf duizend mannen Jesus gevolgd : die menigte spij-

sigde de Zaligmaker vijf brooden en twee visschen door zijne almacht vermeerderend : twaalf korven brokkelen bleven er over (1).

Wonderbare vermenigvuldiging in haar zelve; de Messias, zingt de dichter,

« liet veel duizend magen teren,
Op luttel garst; en vulde, op 't dorre ruim,
Nog korven, met overschot van kruim. »

Van dat wonder, maakte de Zaligmaker gebruik om 's anderen daags, in de Synagoog van Capharnaum, het H. Sacrament des Autaars, ander wonderbaar brood, te beloven; of zoo als Vondel even waar als dichterlijk zegt :

Hij « porde door dit wonder heen te streven
Naer spijs, die duurt tot 't eeuwigdurend leven. »

Christus, zoo als wij in 't zesde Hoofdstuk van Joannes' Evangelie lezen, beloofde eene spijs, beter dan 't Manna aan de vaderen door Mozes gegeven : « niet Mozes gaf U het brood des hemels, maar mijn Vader geeft U het ware brood des hemels. » En welk is dat brood, die spijs? Christus antwoordt : « *de spijs die ik U geven zal, is mijn eigen lichaam, dat voor het leven der wereld zal geleverd, opgedragen worden.* (v. 52) »

Hoe waar zegt dus de Dichter dat die spijs is :

« een kostelijcker broot
Dan Manne, dat door Mozes beê verworven
De Vaders, die ellendigh henenstorven;
Na 't suckelen en trecken afgeslooft.
Voor 't Manne klimt hij hooger, en *belooft*
Zijn eigen vleesch hun gunstigh voor te zetten. »

(1) Joannes. VI : 1-13 vers.

Ziet daar dus de belofte die een einde zal stellen aan al de voorafbeeldingen van het oud verbond.

Zien wij nu de vervulling dier belofte, welke voltrokken wierd een jaar later, toen op den vooravond van zijn lijden O. H. Jesus Christus zijn lichaam en zijn bloed aan zijne Apostelen gaf, het brood en den wijn door deze woorden veranderend :

« Neemt en eet allen hiervan, want dit is mijn lichaam, dat voor U geleverd wordt. Doet dit tot mijne gedachtenis. »

En toen de Apostelen het lichaam des Heeren genuttigd hadden als wijze « gasten

551. Die zich met reuck noch oog, noch mont en hant
Berieden; maer het spits van hun *verstant*
Gewillighlijck en heiligh nederbogen
Voor lippen die noit simpel kint bedrogen, »

alsdan, zeg ik, nam de Heer den kelk met wijn, Hij zegende hem en zeide : neemt en drinkt allen hiervan, want dit is de kelk van mijn bloed, het bloed van het Nieuw Verbond, die voor U en voor velen vergoten wordt tot vergiffenis der zonden. Doet dit tot mijne gedachtenis.

Die instelling bezingt aldus de Dichter :

543. « De zon omtrock nu ruim heur jarigh ront,
En omganck, dat dees hooftbelofte stont;
Als Jesus ons dat toegezwore wonder,
Zijn dierbaer bloet en lichaem toereickte, onder
Gestalt van druif en air; een wonderspraeck
Voor aertsch vernuft. »

En waarop steunden dan de Apostelen om zoo groot een geheim, dat niets aan de zinnen geeft, doch alles van het geloof vordert, aan te nemen?

Ook hierop antwoordt de Dichter :

555 « Zij steunden op dat wonderwoort van hem,
Op wien de Duif en 's Vaders donderstem
Van boven daelde, en donderde in hun ooren
Den last van naer dien lieven Zoon te hooren.
Zij hielden dien van Godt bevolen voet
En nuttighden Godts lichaem en Godts bloet. »

In andere woorden de Apostelen geloofden dit geheim, omdat zij erkenden dat Hij die het veropenbaarde de Zoon Gods, de eeuwige Waarheid is.

Het groot geheim, aldus veropenbaard, werpt een nieuw licht op al de instellingen van 't Oud Verbond, en nu zien wij beter in wat God, door die verschillende feiten en instellingen voorbereidde en ons wilde bekend maken.

En hier is het ons een waar genot, zoo als wij boven reeds aanstipten, de verschillende omschrijvingen te geven onder dewelke de Dichter het H. Sacrament aan onze dankbare bewondering voorstelt (1).

571. « Nu kenden wij, in zijne volle kracht,
Den jongsten aêm des Heilants : 't is volbracht. »
Ons « oogh drong door in 't heilighdom der Joôn
En 't aertsgeheim; ...
De schaduw weeck : de dagh quam opgedrongen.
O Morgenzon! rijs op, en vaer om hoogh.
Wat zag ik al, maar door een ander oogh! »
Nu merken wij,
« Hoe 't Paradijs den roozengaert der Kercke
Afbeelde . . . hoe Adam wiert gegeven
De voorsmaeck van *'t gerecht, waer bij wij leven*
Met d' Engelen, om strijt, eeuw in eeuw uit.
Hoe lust het mij te plucken en te passen
Op 't suickerooft, aen 's levens stam gewassen.

(1) Om de herhalingen voor te komen geven wij die omschrijvingen in andere letteren.

598. « *Dees appel voedt het leven in onze aderen,*
En reckt den May der jongkheit, zonder endt.
Zijn rijpe schel, van rijp noch mist geschent
Vermomt geen worm, die u in 't hart zal byten. »

Nu komt ons in *Melchisedech* Christus te gemoet :

605. « *Met spijze van zijn eigen lijf, gegeven*
Tot onderhoudt van 't nimmerstervend leven;
Terwijl het vleesch, de werelt en 't gewelt
Des afgronts leit door 't kruis ter neêr gevelt.
O Koning van rechtvaerdigheid en vre!
Uw offer sterck' de helden, die vast reizen
Na 't vregezicht der eeuwige palaizen. »

De *troonbrooden* en *'t Lam* van 't Oud Verbond :

618. Zij nooden ons : « *op ongezuurde brooden*
Van zuiverheit en waarheit; *op het Lam*
Dat al den last der werelt op zich nam
En bij het vier der liefde wiert gebraden,
Om met zijn vleesch de zielen te verzaden.
Wij streken toen ons harten, niet het huis,
Met Paeschbloet, dat aen 't outer van het kruis
Verzoende al die met God in onvree zaten. »

En welk is de gesteltenis noodig om aan « *'s Heeren disch* » te naderen? Welke zijn de vruchten?

637. « 't Nieuwe mael vereischte waerder gasten
Dan 't out Verbont, ja harten, die door vasten
En ware boete tranen en 't gebedt
Geheilight en geloutert, sonder smet
En bevende, dit Heiligdom genaken. »

Zietdaar de noodige gesteltenis; wat de vruchten of het uitwerksel van 't H. Sacrament betreft :

646. « Dees tafel schaft *een' onuitputbren zegen,*
En spijs, die voedt, en nimmermeer verteert;
Die over 't hooft des afgronts triomfeert;

Die 't lichaam niet versterckt voor veertigh dagen,
Maar langer dan de beenen 't lichaem dragen,
Ja maeckt het vlugh; zoo dat het in de lucht
Aen zijne ziel herknocht, den grave ontvlught,
En *rein gevaeght*, bij God wordt ingelaten
En d'Engelen, die 's werelts vuilnis haten. »

De kerk zegt dat in de H. Communie ons het onderpand wordt gegeven der toekomstige glorie, en de Dichter toont hoe die glorie zich zelf tot het lichaam uitstrekt waarin het zaad der verrijzenis door 't H. Sacrament wordt neergelegd.

Zinspelend op den berg waartoe de volkeren naderen en op de bruiloft van Cana waar de wonderbare en beste wijn op 't laatst gegeven werd, gaat de Dichter voort :

652. « Nu lagh het feest des berghs, die ieder noodt,
Van wijt en zijdt, voor ons gedachten bloot :
Want Christus, *'t hooft*, ter tafel hier beneden,
Verstrekt bancket voor al zijn medeleden,
En schenkt den wijn zijns bloets, die Maegden baert.
Wat weldaad kost de Vader meer bewijzen,
Dan *zielen met zyn eenigh kint te spyzen,*
Des Vaders hart? O dierbaer dischgenot!
Ay, smaeck, hoe zoet, hoe vriendelyck is Godt!

Verklarend de woorden der Schriftuur : « daar waar een lichaam zijn zal, zullen zich de arenden vergaderen (1) », roept de zanger de volmaakte zielen toe :

677. « Verzamelt hier, en valt, o Kristbeminden,
Op *'t leckerste aes*, dat ergens was te vinden.
De hemel geeft u, onder schyn van korst,
Zyn vleesch en bloet en doorgesteke borst. »

(1) Matth. XXIV, 28.

Dit laatste wijst ons terug op de bron der goddelijke liefde des Zaligmakers, zijn doorstoken Hart waaruit het sacrament der liefde voortvloeide.

En wat zoetheden in die gaaf besloten! Zoetheid kwam uit het kinnebekken van Samsons verslagen leeuw; Hij echter, die genoemd wordt de Leeuw van Juda (1)

684. « Dees levert door zyn' dootsnick *honingh* uit.
En *lieflykheên, gezogen uit de velden*
Van 't Paradys der lichaemlooze helden. »
« *Geen zoetigheên* als deze, *die*, van boven
En dagh op dagh, *u dauwen in den mont,*
Uit Jesus hart, gepynight en gewont. »

Wien zal het dus wonderen dat Christenen als

« honinghvliegers licken,
En drup en dauw al nuchtren inneslicken;
Den honinghdauw, die nimmermeer verteert,
En altyd vloeit en altyd wort begeert,
En smaeckt naer meer, op onbedorve tongen. »

730. Veel verhevener dan het *manna* is het H. Sacrament « *een broot van wonder* » dat spyst en Jood en Heiden te gelyck,

« Die in Godts bloet door 't water zyn gebaedt. »
Het kwam « met zegen
(Gelyck een dauw of lang verwachte regen)
Als uit een wolck, den schoot van Josefs Bruit,
Die 's middernachts, op 't hemelsche geluit
Des Englezanks, haer' eerstgeboren baerde,
Des hemels vreught, den Vredevorst der aerde,
In 't broothuis (2), 't welk de zielen sterckt en voedt. »

(1) Gen. XLIX, 9; Apoc. V, 5.
(2) Betlehem — broodhuis volgens hebreeuwsche samenstelling.

En *ieder nut* van 't Offer *even veel.*
En 't Offer *geeft den boozen stof tot wroegen.*
Uit Manne smaeckt d'oprechte zynen wensch.
Het offerbroot verruckt den Kristen mensch
Aan 's Hemels disch, by al de Cherubinnen. »

Ten laatste, zooals wij reeds melden, het H. Sacrament legt in ons neder de kiem der glorierijke verrijzenis. Daarom zingt de Dichter :

« Dees offerspys, Godts lyf, wort niet gespilt.
Hoewel men 't nut, 't behoudt zyn aert en wezen. »

Christus wordt in de H. Communie niet in ons, wij worden in Hem veranderd.

« Wie 't nuttight, hoeft voor 't rotten niet te vreezen
Noch 't nare graf. Dit onbederfzaem zaet
Bewaert het lyck, hoewel het lyck vergaet
Voor eene wyl. Door kracht der offerspyzen,
Een eeuwigh zaet, zal 't lichaem weêr verryzen;
Niet kranck noch zwack, maar heerlyck, met den strael
Van licht omgort; gelouterd altemael
Van sterflyckheit, van ziekte, ellende en smetten,
Die d'oogen, Godts in 't licht te zien, beletten.

Alsdan zal alle sluier verdwijnen, geene uitwendige hoedanigheden zullen

« der vromen oogen dan
Behinderen *de Godtheid van dit Man*
t'Aenschouwen, die met toeval hier behangen,
Zich schuilt, om 't hart te pricken met verlangen
Naar 't geen men noit met gout of kunst beneep,
Noch door vernuft, hoe spits het was, begreep. »

De H. Joannes houdt op met spreken; de ketterij verschijnt, onder den vorm eener spookgestalte. Daarmede begint het derde deel van den eersten zang; v. 797.

(*Wordt voortgezet.*) C. LUCAS.

HET KRUIS AAN DE BRUGGE.

HET is zomer. Alles lacht, alles zingt.....

Het zonneke schijnt, de vogelkens kwelen en fladderen in de milde lucht; de blommekes bloeien, de landlieden juichen : alles lacht, alles zingt.....

Vooral in de weide lacht en zingt alles : het lange, rijpe gers, de roode kollen, de blauwe korenblommen, de breede, ritselende beke, de sjerpende krekels, de gonzende bieën, de stijgende leeuwerikken..... alles lacht, alles zingt.....

Ook die lieve kinderen lachen en zingen die daar op den eerdeweg staan, die dweers door de meerschen al over de beke, naar 't dorp loopt. 't Zijn rechte engelkes gelijk zij daar dertelen, barevoets en blootshoofds : twee vierjarige meisjes en twee vierjarige knaapjes, de laatsten met zwarten krullekop en pikzwarte oogen, de eersten met lange goudblonde lokken en hemelschblauwe oogen. Er is nog een derde meisje, een jaar of vijf ouder, eveneens met blonde lokken en lazuren kijkers.

Dat meisje past gewis de kleinen op, opdat zij niet in de beke zouden vallen, of 't gers schenden met er in te loopen. 't Zijn jongens van het dorp, dat een paar boogscheuten verder op ligt, t' einden de meerschen.

De jongskes plukken kollen, vergeet-mij-nietjes, koren- en koekoekblommekens, die van voren in het gers nevens den eerdeweg staan. Als zij nu allen hun handje vol hebben, zetten zij hun midden op het pad in eenen kring en leggen hunne blommen op den schoot van hun oudste zusje neêr. Deze vlecht er eenen krans van, eenen prachtigen krans.....

De krans is voltooid...... Wat schoone krans!..... Geen koning op aarde heeft in zijne kroon safieren of robijnen zoo schitterend als de vurige kollen en de helderklauwe korenblommekens. Wat schoone krans!...

« Wien zal de krans toebehooren?... »

Die vraag rijst op onder de kinderen, als eensklaps een der knaapjes in de verte eene witte gestalte bemerkt, die langs het slingerend pad komt aandrijven. Het jongske steekt den wijsvinger uit en roept :

« Zoete-Liva! »

Allen kijken te gelijk langs dien kant, springen recht, beginnen te juichen en te roepen :

« Zoete-Liva! Zoete-Liva! voor haar de krans, voor haar de krans! »

De jongens loopen allen de witte gestalte te gemoet en komen bij haar, dichte bij 't brugsken, dat over de beke ligt.

Ware er een waarachtige engel des hemels bij de kleinen neêrgedaald, hij hadde niet indrukwekkender geweest dan het meisje dat daar nu staat. Zeventien jaren kan het omtrent oud zijn; zijn gelaat is sneeuwwit, zijne oogen zijn doorschijnend blauw en zijne haren lang en wit-blond; deze laatste zijn van achter met een blauw lintje saâmgebonden. Zoete-Liva is blootshoofds en draagt een lang sneeuwwit kleed dat in breede plooien neêrvalt en haar achterna sleept; aan de voeten heeft zij witte pantoffels hier en daar met groen doorstikt.

Dat is een engel. Ja, een engel!

Zij is de dochter van den dorpsburgemeester en is onnoozel geboren. Er leeft in 't meisje slechts één gevoel : de liefde. Zij is zachtaardig, goedhertig; zij bemint iedereen, vooral de kleine jongens, en doet niets liever dan deze streelen en sussen. Vraagt men haar soms iets, dan antwoordt zij niet, ofwel, als zij dat soms doet is haar antwoord geheel verkeerd...... Ziet Zoete-Liva misschien liefst kinderen omdat haar reinen geest het best met hun onschuldig gemoed overeenstemt?.....

Voorzeker wel.....

De kinderen beminnen Zoete-Liva wederkeerig : zij zijn het die haren naam Liva (Goddelieve) in Zoete-Liva hebben veranderd. In den zomer krijgen zij van haar blommen, bezieën, appels, peren en wat al ook, en des winters, als de gure Sneeuwman de aarde in een wit plunje steekt, dan brengt hen Zoete-Liva Sinter Klaasgoed en een schoon Nieuwejaar. Wien zou haar niet geerne zien?

Gewis, een engel is zij, wat anders dan een engel?

Daar staat Zoete-Liva nu bij de jongens in de weide; zij zoent ze, lacht ze toe en laat hare hand door hunnen weelderigen haarbos glijden. De kinderen roepen :

« Zoete-Liva, voor u die krans, voor u die krans! »

En zij drukken de neergehurkte burgemeestersdochter den geurigen krans op het hoofd.

« Zoete-Liva, wat zijt gij schoon, wat zijt gij schoon! »

De blanke dochter richt haar op. Zonder spreken keert zij haar om en gaat voort tot midden op het smalle brugsken.

Hoe pinkelt en schittert het zonneke in ieder golfken van 't water der beke en hoe zacht stroomt het water voort langs de bloemrijke zoomen........ En de maagd staat daar midden op de brugge, stil als een standbeeld, met hangende armen, geslotene oogen en met de kroon op het hoofd..... Vóor haar staat haar beeld herspiegeld in de klare, spelende wateren... Alles lacht, alles zingt! zij is een engel, een engel......

De kleinen juichen immer voort : « Zoete-Liva wat zijt gij schoon! » maar het meisje en hoort het niet. Eensklaps roept zij met schel luidende stemme : « Ginds! Een veel schoonere krans, eene glanzendere kroon! » Zij steekt de armen uit en schijnt naar iets te grijpen; zij springt vooruit en tuimelt in de beke. Het plonst een oogenblik daarbeneden en het water beschrijft breede kringen. Arme maagd!.....

« Goede God, Zoete-Liva valt in 't water! »

« Och arme! Zoete-Liva! »

« Jezus, Maria! »

Zóó krijten de kinderen verschrikt. Zij zien hunne teêrbeminde Zoete-Liva nog een paar keeren de armen boven 't water steken en dan zinken. Na eenige oogenblikken heeft de beke hare vorige ruste weêr, en men ziet nog 't zuiver wit kleed dweers door 't water schitteren.

Ja, zij is een engel, een engel; nu toch is zij dat heel zeker!

De jongskes beginnen allen bittere tranen te storten en loopen jammerend en klagend naar 't dorp om er het vreeselijk ongeluk te gaan verkondigen.

Gansch 't dorp snelt naar de beke : Zoete-Liva wordt er uit opgehaald en naar haar ouders huis gedragen.

Wat wordt er geweend in 't dorp, geweend!...

De burgemeester en zijne vrouw zijn om te sterven. Zij was toch de appel van hun oog, al was zij maar eene onnoozele... « Zij was toch een engel, een engel! » zoo snikken zij.

Al de kinders van 't dorp weenen; ook al de moeders en vele vaders. Zij zuchten : « Zij was een engel, een engel! »

En twee dagen daarna zingt de kerkklok traag en treurig terwijl men eenen lijkdienst doet : « Zij is een engel, een engel! »

Nu staat er bij 't brugske, op den oever der beke, een houten kruis. Geen dorpeling gaat daar voorbij zonder het hoofd te ontblooten en een Ave Maria te bidden. Soms zucht men dáár nog : « Zij was een engel, een engel! »

Ook de onnoozelen worden soms nog bemind.

Eekloo. E. DE GRAEVE.

EEN GEERTSBERGSCHE STRAATNAAM.

Presque toutes les villes de la Belgique avaient leur *quartier* ou leur *rue des lombards.*, P. DE DECKER,
Études sur les monts-de-piété en Belgique.

DE stad Geertsbergen, in het zuid-oostelijk hoekje van Vlaanderen, is niet tot stand gekomen gelijk onze andere steden, traagskens aan en als van lieverlede; evenmin loopt haar oorsprong verloren in het duister der tijden : zij ontstond als bij tooverslag, ten jare 1068, onder de regeering van Boudewijn van Bergen, den VIen, graaf van Vlaanderen en van Henegouw. Het kan hier niet passen de reden na te gaan waarom een bij uitstek wijze vorst, op de grenspaal zijner twee gouwen, een bolwerk opwierp tegen zijne Waalsche onderzaten : wie weet, voorzag hij de rampen niet welke Richildis, zijne trotsche gemalin, na zijne dood zou brouwen? Althans de vrome graaf begon met eene keure of vrijheidscharter te vergunnen, waarvan de hoofdbepaling luidde : *Alwie in Geertsbergen erf koopt, en zich aan de stedelijke wet, volgens het oordeel der schepenen, onderwerpt, wordt vrij, al was hij dat vroeger niet.* Nu kan men gissen wat al janhagel of, volgens oud Geertsbergsche spreuk, wat al raspailje (1) daar kwam toegevloeid uit Vlaande-

(1) De Bruggeling NIKLAAS DESPARS (1522-1597) gewaagt in zijne *Chronicke* van *eeneghe quade ende rouckeloose raspaylgien*, en dat wel op het jaar 1488. De geleerde J. DAVID gebruikt ievers *raspaelje* als synoniem van een Fransch woord dat er goed meê rijmt. — Bezijden Geertsbergen bestaat ten huidigen dage nog een overschot van het *Raspaillenwoud*, waarover een dik boekdeel kan geschreven worden. Ter plaats waar de kinderen gaan *rambanzen* (verminkte benaming der braambeziën) trekken, verstaken en verschansten hun de laatste *Witte Kaproenen*, door FROISSART *les pourcelets de la Raspaille* geheeten; dáár ging DANIËL HEINSIUS, in verlof uit zijnen leeraarsstoel van Leiden, het lierdicht neuriën : *In fontem purissimum, in sylvâ non procul Gerardimontio;* dáár wandelden eeuwenlang, op hun eigendom, de Benediktijner-monniken der St-Adriaansabdij; dáár stichtten de Predikheeren, onder

ren, uit Brabant, uit Henegouw, ontvluchtend de dienstbaarheid, allerlei boeten en karweien, en meerdere knevelarijen der beers (1) en van hunne landbaljuws. Niettemin is onze overtuiging dat de Walen, te dien tijde, veel beter t' huis bleven, of moesten t' huis blijven als in latere eeuwen, en dat hier eene uitsluitelijk Dietsche bevolking tot stand kwam (2). Ons bewijs ligt in de overlevende volkstaal, thans verbasterd, maar nog krielend van aloude Vlaamsche benamingen, « zoovele perels in eenen mesthoop verloren », zei J. David. Ook willen wij, gelijk in den langvervlogen kindertijd, eene poos gaan neêrzitten, met den eersten *toog*, op de *zulle* van den *bouw*, op den hoek van de *Pensstraat* en van het *Bokerstraatje*, met onze voeten in de *zeppe* en onze *kaboets* op den kop, en aandachtig luisteren naar het *saagsken* dat gebeurd is in de *Pussemijstraat*, verre van de *Duytsenbroek*, en nabij den *Buizemont* (3)...

---

geleide van den vromen Pater Ambrosius Druwé. een klooster in 1684; dáár verborg de beruchte Jan De Lichte ten deele zijnen roof. De historie van een bosch? Waarom niet, als zij rijk is in gebeurtenissen!

(1) *Beer, Ber, Baro*. Een der vier bers of hoofdbaronnen van Vlaanderen, was de heer van Boelare, op twee boogscheuten afstand van Geertsbergen (vermits een brug over der Dender lag, buiten de Boelarepoort), « zijnde de laatste baron van Boelare, Francisco de Cassina, graaf van Wonsheim en della Martesana, in 1797 in eenen hoogen ouderdom zonder kinderen overleden, hebbende als beer van Vlaanderen de huldingen bijgewoond der Keizers Jozef II, Leopold II en Francies II. » De latere bezitter der gewezen heerlijkheid van Boelare bleef in de volksspraak *beer* geheeten, tot aan zijne dood, omtrent het jaar 1850.

(2) *Dietsch, Dutsch, Duitsch*, daar er alsdan nog geene spraak was van eene Vlaamsche taal. Zeer zelden, zegt J. F. Willems, vindt men in de oude schriften der XIII[e] en den XIV[e] eeuw de benaming *in Vlaemsce* gebezigd. Meester Jan Yperman, in de laatste helft van de dertiende eeuw geboren en tijdgenoot van Jacob van Maerlant, was een der eersten die gewaagden van *vlaemscher talen;* ook schrijft hij om 't even in : *Dits beghin van cirurgien :* « dat hi syn werck maecte *in dyetscher* talen....... *in dietsche*....... *in vlaemscher* talen omdat hi begeerde dat syn soen profiteerde dairmede ».

(3) *Toog*, foire, vrije jaarmerkt, van *toogen, toonen*. De jaarmerkten van eersten maandag der maanden Maart, April en Mei worden nu nog eerste, tweede en derde toog genoemd.

Zulle, zuil, drempel, dorpel.

Bouw, het gebouw bij uitnemendheid : men denke aan het Fransche *le Louvre* (l'œuvre), *Urbs*, (Roomen), *het Steen*, van waar de benaming van sommige steenstraten, enz.

Pensstraat, peynsstraat, waar de Franschgezinden *rue de la paix* van maakten : eigenlijk *rue aux tripes* zoo als te Leuven of *rue des bouchers* zoo als te Brussel.

Bokerstraat, Boeckeers, Boogkeers, ook te vinden in Antwer-

Dank aan de vergunde keure, bezat het ontluikend Geertsbergen op korten tijd de drij dingen die eigenlijk de stedelijke gemeente of de *communitas* uitmaakten, te weten eene parochie-kerk en een plaatselijk schependom, met muren en vestingen. De stadsvesten waren meest gesterkt langs den kant van Henegouw, alwaar twee stevige torens (zij bestaan ten deele nog) de Putsemijenpoort beschermden en beheerschten. Ook was de Pussemijstraat, loopende van de markt in de richting van Acren en Lessen (1), onbetwijfeld evenoud als Geertsbergen zelf. Hoe komt het dan, dat de straat van eene zoo eerbiedweerdige oudheid, sedert eeuwen herwaarts de spotlust wekt van al die maar haren naam hooren? Ei, 't is de schuld van hare goede vrienden, de Walen.

In de jongstverleden eeuwen, als alle inlandsche onlusten gedempt waren en de vreemde dwang alleen te bestrijden viel, ontstond eene gedurige landverhuizing van weerskanten der grens. Wilde thans iemand aandachtig de Geertsbergsche geslachts- of familienamen nagaan, hij zal bevinden dat zij voor een goed derde deel, eene Romaansche of Waalsche herkomst verraden. Onze Waalsche voorouders echter, beleefder en beschaafder als onze tijdgenooten, verhaastten hun de taal van het gastvrij volk te verstaan en te spreken, maar, o jammer! zij verknoeiden argeloos en radbraakten

---

pen en in Dendermonde. Zie de verklaring van het woord in onze laatste aanteekening.

Zeppe, zijp, grep, straatriool.

Kaboetse, kapoets, karpoets, van 't Latijnsch *caput*, zoo als *capuche*, *capuchon*, kaproen, in 't Fransch *chaperon*, waar het huidige *chapeau* van komt : muts, hoofddeksel. De dichter Tollens gebruikte het woord in zijne eerste uitgaaf der *Overwintering op Nova-Zembla* :

En slingren zich om 't hoofd karpoetsen van den bont.

Saag, saga, verdichtsel, vertelsel. De dichter Frans Rens liefkoosde de Deensche en de Finlandsche sagen : hij was immers van Geertsbergen.

Duytsenbroek, Duitschbroek, buiten de Duutspoorte en de Duytsstraet, thans Oudenaardsche steenweg, dat is leidende westwaarts naar eigenlijk Vlaanderen, in tegenoverstelling met den zuider- of Waalschen kant, naar Lessen toe.

Buizemont, een bergachtig gehucht van Geertsbergen, wiens benaming maar Walsch is in schijn. — *Mont*, *ment*, *monterie* (bij Karel Stallaert in zijne *Geleegsnamen in Brabant*) zooveel als het Fransche *mont*, *montagne*. Zóó *Caelmont*, te Grimbergen en te Neyghem; *Doment*, te Esschene; Damont, te Meldert. — Buizert, buize, Fransch *buse*, Latijnsch *buteo*, gier, valk, havik. Zoo komt *Buizemont* tot dezelfde beteekenis als Valkenberg, niet Valkenburg.

(1) De tabellen van den ijzeren-weg schrijven, misselijk genoeg, Lessene en Akkers. *Acren* schijnt oud-Saksisch te zijn of platduitsch en, zegt Hofdijk, bediedt vrucht, doch liefst de eikelen waarop de verkens aasden in de maagdelijke bosschen van oud-Germanië.

om beterswil de zoo spierige, zoo klare en duidelijke Dietsche spraak. Ook werd de ***marktborn*** herschapen in ***marrebol***, alhoewel de *duivenborn* onveranderd bleef; en de oolijkaards ontdekten een zeker verband tusschen eene derde wel of bron, namelijk het ijzeren ***manneken-pis*** op de markt, en de naburige ***Pissemijstraat***!

Alle Geertsbergenaars waren het altoos eens om het bespottelijke dezer straatbenaming te verwerpen en de schuld ervan op de ingeslopen Walen te leggen : zonder ander richtsnoer dan hun gezond oordeel, zochten zij hare woordafleiding in de Waalsche of Fransche taal. Naar hunne meening zou ***Putsemey***, later *Pitsemy*, de verbastering zijn van *petit chemin*, in 't Waalsch ***p'tit ch'min***, wijzende op den kortsten weg naar Acren en Lessen toe. Voorzeker is deze uitlegging spitsvinnig, maar zij gaat deerlijk mank aan historisch bewijs.

In het oud *Gherondsberghe*, tusschen de Dender en den Oudenberg besloten of beloken (1), en dat men niet verwarren moet met het huidige *Grammont* (2), bestond geene enkele plaatsbenaming van Waalschen oorsprong. De oudste straten, van de merkt uitgaande, heetten eenvoudig weg : Brug-, Pens-, Duiven-, Visch- en Pussemijstraten. Bij lateren dag kwamen in de oude berg- of bovenstad de Steen-, Klooster-, School- of Penitenten- en Nieuwstraten tot stand. Omtrent het jaar 1400 vindt men alreeds. melding gemaakt, in de stadsarchieven, van de ***poorte genoemd Putsemey***, en, wel is waar, niet hoogerop om rede dat alle vroegere oorkonden te niet gingen in de schrikkelijke stadsverdelding van 1381; doch tot op dien tijd bestond tusschen de Vlaamsche en de Waalsche grensbewoners eene groote oneenigheid, eene ingeboren antipathie die veeltijds tot vijandlijkheden oversloeg, weshalve de Walen in de Geeraardsstad weinig te goed hadden en aldaar in hun *patois* geene straat konden doopen. Evenmin kon eene ***p'tit-ch'min***-straat geboren

(1) Na de verwoesting der stad in 1381, liet hertog Philip de Stoute de heropbouwing toe van de bolwerken, bepaaldelijk « des moulins des yawes (watermolens) en amont jusques à la porte nommée *Putsemey*, de là jusques à l'*Overpoorte* (Brusselpoort) et de là jusques à la porte de Boulers et de là avalant à la rivière de la Tenre et de là tout au long la rivière jusques aux dis moulins. »

(2) Tot omtrent het jaar 1700 schreef men wijslijker in het Fransch *Géraldmont* of *Gérardmont*. — Een Hollandsch geleerde, met name Buddingh, geene rekening houdende van de natuurlijke ***monding*** eener rivier, noch van den voet van eenen ***berg***, ging den naamsoorsprong van onze steden in de ***maan*** zoeken, en schreef in het *Archief van Nederlandsche Taalkunde*. III, bl. 60, de volgende dwaasheid : Over Grammont, Termonde, Tirlemont, en andere mondplaatsen, die allen nog niet genoeg zijn opgehelderd, heb ik een ander gezegd naar aanleiding der **mond of maanvereering**. » ***Risum teneatis, amici!***

worden onder het Fransch regiem van over honderd jaren : het waren integendeel de Sans-Culotten die haar ontdoopten en Buizemontstraat noemden.

Doch er is meer. *Petit chemin* mag evengoed vertaald worden door smalle baan en kortste weg. De Pussemijstraat was in der waarheid de kortste baan naar Henegouw toe, maar tevens de eenige breede, de heirbaan, de strategische weg naar het Walenland : zij is vijf of zes honderd jaren ouder als den Lessenschen steenweg. — Langs weerskanten van het stokoud *Putsemyen* bestaan ten huidigen dage nog twee stomme getuigen, de overschotten van den *Pijntoren* en van den *Duren-* of *Dierenkost*. Wie zal van zijn leven beweeren dat de twee gewezen stadstorens, beruchte reuzen in de geschiedenis der Vlaandersche beroerten, daar enkel stonden om een *p'tit ch'min* te beschermen en een *pauv'peup'* af te weren? Ei neen, dat kan geen streek houden..

Van waar dan toch de zonderlinge, voorzeker middeleeuwsche benaming? Laat ons eens het *Etymologicum* van KILIAAN te rade gaan :

PUSSEME : *Winkel of huis eens woekeraars, woekerbank.*

PUSSEMIER (PESSEMIER) : *Woekeraar, Tafelhouder, Pandleener.*

PERSEM : *Woeker.*

Het woord *pussemier*, dikwijls voorkomende in de middeleeuwsche oirkonden, is eene verbastering van *persse* (pressura), *perssem* (usura), *perssemier* (usurarius). — In het oud-Gent bestond een huis *de Pusseme*, van waar de naam van *het Pussemestraatje*, dat in de volkstaal *het Bessemstraatje* geworden is. — De familie-namen De Pussemier, De Possemier, De Pessemier moeten geen anderen oorsprong zoeken. — Het *Pusceme*-straatje te Gent en *Putsemeyen* te Geertsbergen, waren tweeling-zusters die in andere vlaamsche steden zouden *Lombaardstraat* of *Lombaardevest* geheeten hebben. Wat wil men meer? Kleinere en grootere steden dan Geertsbergen bezaten een woekerhuis (*domus usuraria*) of eene beleenbank, wat wij later verhopen uit een te zetten in eene beknopte studie *over de Lombaarden in 't algemeen*. Ondertusschen, om te bewijzen dat Geertsbergen zoowel later als vroeger met pussemiers, Lombaarden of Joden onderzat, zullen wij daar nog bijvoegen : In de bloedige onlusten van Vlaanderen, ten jare 1452, viel eene vijandlijke bende in onze vaderstad, zette alles te vuur en te zwaarde en plunderde bijzonder en vooraf « *het huus der coepliedeu ende lombaerden taefel houdende binnen der poort van Gherondsberghe, gheleghen op den houc der Peynsstraet ende van 't Pieterkints straetkin of Boeckeers* (1). » Er zijn geene meerdere

(1) Nota van Mr Aug. de Portemont in zijne *Recherches historiques sur la ville de Grammont*, I, p. 1[illegible]2. — De eerste woekerbank verdween hoogstwaarschijnlijk in de verwoesting der stad, ten jare 1381, haren naam aan de Pussemijstraat nalatende, en

bewijzen van noode om de oude benaming van de Pussemijstraat te doen behouden.

D[r] R. Moroy.

Moorsel, 4 *Maart* 1889, *op den eersten Geertsbergschen toogdag.*

---

werd vervangen door eenen Lombaard, op den hoek van het Bokerstraatje. De benaming van het oud *Boeckeers* heeft zooveel te meer onze nieuwsgierigheid geprikkeld dat wij haar te gelijk in twee andere steden ontmoetten. Thans heeft M. Louis Mathot, de geleerde schrijver van de *Geschiedenis der Oostenrijksche Nederlanden*, de goedheid gehad ons te brieven uit Antwerpen : « **Boogkeersstraat.** Het oud cadaster vermeldt die straat onder den naam van *Bochkeersken*, welke naam voortkomt van de familie *Borkers*, op wier grond de straat geopend werd in de XIVe eeuw. In 1374 had de Heilig-Geesttafel van O. L. V. Kerk eene oude rente van drie Engelsche penningen 's jaars op een huis, met hof, gelegen in de Gasthuisstraat *alrenaest Jan Bokers ter stat waert.* Aldus bij Aug. Thijs. De stadsarchivist M. Génard en de muziek- en oudheidkundige M. de Burbure, zijn van dezelfde meening. » Een ander Vlaamsch akademie-lid, M. Jan Broeckaert, laat ons weten uit en over Dendermonde : « Het straatje dat vroeger de *Bokeers* heette, draagt thans den naam van de *Boketstraat.* Volgens Alf. De Vlaminck stamt het woord *Bokeers* vermoedelijk af van de familie *Boccart* of *Bokaerts*, die daar vroeger eigendommen bezat. 't Is heel wel mogelijk. Ik zal er bijvoegen dat er te Aalst oudtijds ook eene familie *Boccaert* bestond, te Geeraardsbergen, meen ik, *niet.* » Wij denken echter *ja*, alhoewel het stellig bewijs ons nog ontbreekt, daar de straat waarvan sprake nog eenen anderen familienaam gevoerd heeft, namelijk dien van *Pieterkintsstraetkin.* Pieter de Kint was een der zeven Geertsbergsche schepenen, in het jaar 1305, tezelvertijd als Wouter Gaffelkin, wiens voorouders hunnen naam gaven aan de Gaffelkensstraat, thans Gaffelstraat en in 't Fransch *rue de la Fourche.* Zoo werd eens in Antwerpen de *Hochstetterstraat* vertaald als *rüe de l'Oculiste* en in Brugge de Breydelstraat als *rue de la Bride.*

Een staaltje der Fransche Omwenteling

TE POSTEL.

HIER gelegenheid der Fransche Omwenteling, waarvan men thans het eeuwfeest in de Tentoonstelling te Parijs viert, willen wij den lezer een staaltje van de doemenswaardige vruchten vóór oogen stellen, die deze Omwenteling ook op den bodem van Postel (Molle) den Norbertijnen heeft aangeboden.

Toen men in dit oord de wrange vruchten dier Omwenteling begon te smaken, waren in Frankrijk reeds vele kerkers met onschuldige personen gevuld, de geestelijke orden opgeheven, den priesters een ongeoorloofde eed opgedrongen, de adel van zijne rechten beroofd, kortom, de Fransche bodem was met het koninklijk bloed van Lodewijk XVI en van de koningin Maria Antonetta gepurperd.

Den 27 Juli 1793 kwamen Fransche priesters uit het bisdom van Bologne een veilig dak in de abdij van Postel zoeken; den 5 October vluchtten nog meer religieuzen en priesters uit Frankrijk herwaarts. Wegens de eenzame ligging dezer abdij mocht men hier nogal lang rust genieten; maar het omwentelingstempeest stak eindelijk hooger en hooger op, zoodat het ook met treurige gevolgen over Postel heentrok.

Alsemdruppels vielen in den levensbeker der religieuzen en vooral in dien van den prior Egidius Huijgen.

De abdij, werd 23 Juni 1794, de voorloopige verblijfplaats van troepen, die zich op hun verderen doortocht aan spijs en drank vergastten, slempartijen aanrichtten en, voordat zij oprukten, nog eens den vollen teugel aan hun plunderwoede lieten. Zoozeer was de dolheid en razernij dier breidelooze menigte aangehitst, dat men den Norbertijnen, toen de conventueele mis geeindigd was, zelfs de gelegenheid niet liet om langs de abdijpoorten te vluchten. Men moest in allerijl het leven in vrijheid stellen door over den tuinmuur te klimmen, om die wreede vijanden te ontsnappen.

Ruim één uur, ten noorden van de abdij, ligt het gehucht *De Witrijt* op Nederlandsch grondgebied onder Bergeik; daarheen

hadden vele religieuzen de wijk genomen; zij werden hier gulhartig ontvangen en vonden er onderstand in ruime mate.

Alhoewel de Norbertijnen slechts voor korten tijd afwezig waren geweest, had de soldatentroep nochtans zware schaden aan het klooster berokkend; vele levensmiddelen waren verorberd en verkwist, menig meubelstuk geroofd, andere geschonden of aan stuk geslagen. De prior (1) Huijgen was verblijd zijn professiehuis weer te mogen binnentreden.

Kort waren echter de dagen zijner rust en vreugde.

Weldra hoorde men meer en meer van kloosterplundering en uitdrijving; terwijl de staatkundige barometer voortdurend naar storm daalde, beraadslaagde men om een veiligere plaats op te zoeken. Dien te gevolge werden de Norbertijnen ten kapittel geroepen om beslissing te nemen welke in die hachelijke tijden het gunstigste toescheen; de meesten oordeelden, dat de ure geslagen was om Postel te verlaten, en dat men de toevlucht moest nemen naar een der refugiehuizen der abdij. De zaken keerden weldra, en men bleef in het klooster.

Den 21 Augustus 1794 bevonden zich in de abdij verschillende afdeelingen der troepen, die in de omliggende dorpen gelegerd waren. Die lieden waren niet gemakkelijk te bevredigen, zij hielden spel naar lust en luim.

Nauwlijks waren deze omwentelingsdrommen vertrokken, of andere manschappen rukten aan, steeds sterker in getal en onmenschelijker in hunne eischen. Zoo zag men de kloosterlingen en het klooster aan de willekeur van vreemdelingen prijs gegeven. De soldaten niet tevreden met geld te rooven, de levensmiddelen te verslinden en de religieuzen met de zwartste ondankbaarheid te overladen, randden vooral den prior E. Huijgen op wreede wijze aan. Met gekruiste armen bevond de prior zich reeds aan de buitenpoort der abdij om als een booswicht weggevoerd te worden, toen een zijner medebroeders eindelijk tegen een groote som zijne loslating verkreeg. Korten tijd toch werd den prior verademing geschonken.

Na verloop van weinige dagen traden wederom manschappen van 't voornoemd krijgskorps de abdij binnen. Onder vloek- en scheldwoorden doorliepen zij het klooster; kamers en zolders werden opnieuw doorsnuffeld, en toen de soldaten niets meer aantroffen om hun onverzaadbare heb- en schraapzucht te voldoen, dreigden zij alle Norbertijnen met den dood.

Huijgen werd andermaal het bijzonderste mikpunt hunner aanvallen, en dit wel op deze wijze : Eenige woestaards dringen verwaten zijne kamer binnen, overladen hem niet alleen met scheldwoorden,

(1) De abt J. Staessens was tijdens die rampvolle dagen in zijne geestvermogens gekrenkt.

maar steken hunne goddelooze handen dreigend naar den priester uit en werpen hem ten gronde. De schoenen worden van zijne voeten gerukt, en men sleurt hem als een weerloos lam voort; aan andere baldadigheden ontbreekt het ook niet. Huijgen meende, dat zijn laatste uur geslagen was, toen men een geladen pistool op zijne borst zette, doch het werd, gelukkig, niet afgeschoten.

Dat snood bedrijf nam eerst een einde, als de omwentelaars verzadigd waren en zij hun slachtoffer half dood lieten liggen. Het hemeltergend bedrijf had zijn aanvang genomen omstreeks den middag, en eerst tegen zeven uren des avonds, als de godvergetenen eenigen tijd vertrokken waren, kwam de prior weer tot bewustzijn. Ter nauwernood was hij van de geleden mishandeling een weinig hersteld, of hij verliet met nog andere religieuzen het klooster, daar men voor nieuwe troepen beducht was.

Eerst in September 1794 waagden eenige kloosterlingen de abdij weer binnen te treden, waaronder ook Huijgen. De keten der broederlijke samenleving, gedurende ettelijke weken door roofgezinden zoo wreed vaneen gereten, werd weer gedeeltelijk aaneengeschakeld. De abdij was deerlijk gehavend, stoelen, tafels en andere meubels waren vreeslijk geschonden. Wel hadden de gebouwen een droevig uiterlijk, doch op het gelaat der Norbertijnen schitterde blijdschap en hunne harten popelden van vreugde, omdat zij wederom hun dierbaar professiehuis betrokken hadden.

Na dien waren ballingstocht hoopte men op den vrede; dan ach! die hoop was kortstondig. Verschillende geldafpersingen, kamerverzegeling en andere treurbedrijven volgden elkander, met kortere of langere tusschenpoozing, bij droevige afwisseling op.

Zoo kwam men tot Juli 1796, toen begonnen zwaardere knevelarijen; men legde in naam der Wet eene schatting van 8000 gulden aan het klooster op; den 28 Augustus werd er dreigend bevel gebrocht die som binnen 24 uren te Turnhout te storten, wilde men op het klooster de strengste maatregelen niet toegepast zien.

Den 22 November verschenen te Postel twee zaakgelastigden der regeering met een luitenant en vier soldaten; zij zouden weldra het laatste bedrijf van het treurspel beginnen, waarna de treurige ontknooping zal volgen.

De religieuzen verzetten zich met een krachtig protest tegen die heiligschendende daad. Het revolutionair gespuis viel weer den prior Huijgen aan, en sloot hem met zijn medebroeder J. Van Bladel, gedurende acht dagen, in de abdij op, omdat beiden zich zoo ridderlijk tegen de pleging van die schreeuwende onrechtvaardigheid verzet hadden.

Ofschoon er den 29 November een algemeen-ontvanger aangekomen was, om de namen en de geboorteplaatsen der Norbertijnen te vernemen, had Huijgen den wensch uitgedrukt, dat niemand die vragen zou beantwoorden. Allen luisterden naar den prior, zoodat de

hooggespannen verwachting van den ontvanger niet vervuld werd. De beambte, vergramd omdat hij in zijn ingebeeld gezag en in zijn op hoogen toon gegeven bevel zich gekrenkt voelde, verklaarde in bitsige uitdrukkingen, dat hij de religieuzen te Antwerpen van stijfhoofdigheid zou betichten en tevens zorg dragen, dat zij geen aandeel in de bons verkregen en binnen kort het hazenpad moesten kiezen.

Te midden van zooveel moeilijkheden en lijden, eindigt het jaar 1796, in wiens opvolger men op den hals der religieuzen het zoolang dreigend zwaard van Damocles zal zien vallen, door de Norbertijnen te berooven van hun eeuwenlang eigendom en hen ter ballingschap te doemen.

. . . .

Wij zijn in 1797.

Huiveringwekkend zijn reeds de eerste dagen van dit jaar.

Tegen de avondschemering van Nieuwjaar kwam er te Postel een rijtuig aangereden; de ontvanger der staatsgoederen, resideerend te Geel, stapt er uit en trad de abdij binnen. Geen vriendelijken nieuwjaarsgroet sprak zijn mond, zijn woorden brachten rouw en jammer. Hiervan overtuigd, sloeg hij op ambtelijken toon aan : de Wet verklaart plechtig, dat na verloop van 24 uren niet één kloosterling hier mag wonen, en dat de goederen der abdij Staatseigendom zullen worden.

Die tijding sloeg allen met diepe droefheid.

Toen tegen den avond van den 2 Januari 25 soldaten onder de leiding van 1 luitenant en 2 zaakgelastigden in 't klooster verschenen, durfde men den inhoud van de zooeven gemelde tijding niet meer in twijfel trekken, te meer daar men wist, dat uit vele huizen de religieuzen naar den vreemde verdwenen waren en dat meer dan een, zonder levensmiddelen, overgelaten was aan Gods voorzienigheid en aan 's menschen edelmoedige erbarming.

Dit volkje bracht den nacht in het vreemdelingskwartier der abdij op geen loffelijke wijze door; het drong onder luidruchtig getier en baldadigheden den 3 Januari, na zijnen roes uitgeslapen te hebben, het kloosterslot binnen, zoodra de conventueele mis geeindigd was. Vele religieuzen hadden dien dag de laatste maal hier aan den voet des altaars gestaan en God gebeden om op den ballingsweg gesterkt te worden.

Dewijl er voor de Norbertijnen geen de minste hoop op een langer verblijf meer bestond, en ook geene tegenkanting meer kon baten, ja, dewijl men zelfs vreesde dat de soldaten tot geweld zouden overslaan, heeft de prior Huijgen vóór het kruis, waaraan de Rechter der vervolgden en vervolgers hing, namens zijne medebroeders den heiligschendenden roof door het volgend protest ten eeuwigen dage gebrandmerkt. Daar het protest in 't Fransch was, geven wij hiervan den letterlijken inhoud in onze taal :

Wij zien wel, burgers! dat men zich vruchteloos tegen het

geweld verzet; zoo moeten wij dan voor het geweld en den dwang zwichten; wij verklaren nochtans hier plechtig in de tegenwoordigheid van God en de menschen, dat wij niet vertrekken dan alleen, omdat wij allen door de overmacht en het geweld gedwongen zijn dat ongelukkig lot te ondergaan, om deze geheiligde plaatsen te verlaten, waar wij uit vrijen wil beloofd hebben God te dienen al de dagen onzes levens, en al het mogelijke te doen zoowel voor het geestelijk als tijdelijk welzijn van onzen evennaaste.

Dit getuig ik in naam van Postel's Norbertijnen.

Gedaan in de abdij van Postel, den 3 Januari 1797.

Fr(ater) E. HUIJGEN, prior.

Het plechtige protest kon de handen der Franschen niet binden. Rinkelend werden de zwaarden uit de scheeden getrokken, en tusschen gevelde bajonnetten verlieten de weerlooze kanoniken, met een beklemd gemoed en diep hartzeer, de abdij. Omstreeks negen uren in dien voormiddag waren alle religieuzen uit hun langer dan zes honderdjarige bezit gejaagd.

De abdij stond er zonder kloosterlingen, de adem des doods was er over heen gegaan. De torenklokken riepen het volk niet meer tempelwaarts; de Godslamp was uitgedoofd; de woonplaats, waar de Godmensch zoolang had gerust, was leeg.

Eerst vijftig jaren later, te weten in 1847, zijn de Norbertijnen in hun overoude abdij teruggekeerd.

TH. IGN. WELVAARTS, prior.

Jan Palfyn's familie.

BINNEN weinige maanden viert de stad Kortrijk plechtig de inhuldiging van Jan Palfyn's standbeeld door Vinçotte. Wellicht zullen dan ook de lezers van het *Belfort* geerne eenige bijzonderheden vernemen aangaande de familie des verdienstelijken mans. Dit punt werd ten andere tot heden toe door niemand aangeroerd.

Jan Palfyn's grootvader vestigde zich op het einde der XVIe eeuw te Meenen. Daar liet hij ten minste zes kinderen doopen. Wij zeggen : ten minste zes, omdat de Meenensche registers van den burgerlijken stand eene groote leemte aanbieden. Van den 25 Februari 1594 tot den 1 Maart 1599 werd er geene enkele acte ingeschreven. De aanteekeningen dezer twee jaren volgen nochtans regelmatig op elkander, en wel op hetzelfde blad in hetzelfde register.

Die grootvader heette Willem. Vijf zijner kinderen werden ingeschreven :

1° Willem (21 September 1592) (1);
2° Egidia (4 April 1600) ;
3° Gaspard (10 Augustus 1601);
4° Catharina (24 Februari 1603), en
5° Jacoba (17 September 1604).

Willem vinden wij ten jare 1624 te Kortrijk; Catharina en Jacoba traden hier herhaaldelijk op als meters van kinderen hunner broeders Willem en Gillis (2).

Gillis' geboorteacte vonden wij niet; doch het is meer dan waarschijnlijk, dat hij tusschen den 25 Februari 1594 en den 1 Maart 1599 ter wereld kwam.

---

(1) Die 21 Septembris 1592 baptisatus est Guillielmus, filius Guillielmi Palfyn. — De naam der moeder wordt niet gemeld.

(2) Catharina was meter van Gilles, zoon van Gillis (1 April 1640) en van Rogier, zoon van Willem (8 Januari 1624). Jacoba hield het voorlaatste kind van Gillis over de doopvont (8 November 1643).

Willem Palfyn, zoon van Willem, trouwde rond 1619 met Catharina Bouchout. Toen hij te Kortrijk aankwam, had hij reeds drie kinderen : Willem, Jacob en Pieter. In laatstgenoemde stad liet hij verder doopen :

Rogier (8 Januari 1624);
Michiel (21 October 1625);
Jan (27 December 1626);
Helena (19 November 1628);
Philip (13 Maart 1630), en
Joanna (15 Oogst 1631).

Den 19 April 1632 aanveerdde men Willem Palfyn als poorter (1). De acte noemt den vader en zijne negen kinderen, waaruit wij opmaken, dat Catharina Bouchout alsdan overleden was.

Gillis Palfyn, broeder van Willem, werd den 8 November 1636 insgelijks als poorter van Kortrijk ingeschreven. Eenige dagen nadien, en wel den 19 November, trouwde hij met Margareta Deroore, dochter van Simon.

Egidius Paelvinck en Margareta Deroore; testes Petrus Carboneel et Guillielmus Paelvinck (2).

Margareta Deroore had twee zusters en éenen broeder : Jan, echtgenoot van Catharina Brouckaert; Maria, echtgenoote van Jan Rycke, en Catharina, echtgenoote van Mathijs Valcke.

Gillis Palfyn won op zijne beurt acht kinderen :

Judoca (19 Mei 1638);
Gillis (1 April 1640);
Willem en Margareta (12 December 1641);
Maria (8 Februari 1643);
Ignatius (20 November 1646);
Jan (8 October 1648), jong overleden, en
Jan (28 November 1650).

De doopacte van dit laatste kind, den toekomenden heelmeester, luidt als volgt :

28 *Nov*. 1650.

Proles Egidii Palfin et Margarethœ Deroore, no[e] *Joannes, suscepta a Jo*[s] *Deroore et Margaretha Winnebroot.*

Ten jare 1679 trad Jan Palfyn in den echt met Margareta Wallaert, evenals hij geboortig van Kortrijk en behoorende tot eene welstellende familie. Zekere Jan Wallaert was lid van het

---

(1) Poortersboeken van Kortrijk.

(2) Den naam Palfyn vindt men op verschillende wijzen geschreven : Paelvinck, Paelphyn, Palfin, Palfyn. Wij verkiezen deze laatste spelling, omdat de geleerde man aldus teekende.

kortrijksch magistraat in de jaren 1658, 1659, 1662 en 1632. Eenige jaren nadien was Adriaan Wallaert schepen (1690, 1698 en 1699). Ten jare 1690 leende hij aan Karel II eene som van 500 pond grooten.

Jan Palfyn werd vader van zes kinderen :

1° Margareta (22 Oogst 1680);

2° Antoon (21 Januari 1682);

3° Maria (12 Januari 1684);

4° Jacob (23 Februari 1685);

5° Frans (4 Oogst 1687);

6° Martyn (18 September 1694).

De vier eersten werden geboren te Kortrijk, de twee laatsten te Yperen.

De familie Palfyn behoorde zeker tot de kleine burgerij. Tot staving van dit gezegde zullen wij drie omstandigheden aanhalen.

Na den dood van den aartshertog Aalbrecht (13 Juli 1621) zag Vlaanderen een rampzalig tijdperk aanbreken. De rekeningen der gemeenten vermelden schier alle jaren aanzienlijke sommen, welke voor het onderhoud der krijgsbenden betaald wierden. In 1624 betaalde de stad Kortrijk 17153 pond parisis; in 1631 de som van 14500 pond; in 1635 ruim 40000 pond, enz. In 1635 was de stad gansch uitgeput door « sober neringhe », en in 1648 sprak Philip IV van « haerlieder gansche desolatie ende bederfenisse ». Onze lezers zullen verstaan, dat de eerste helft der XVIIe eeuw waarlijk een tijd van « sober neringhe » was, dat de groote hoop geene schatten kon verzamelen.

Den 2 October 1666 overleed Jan Palfyn's oudste broeder : Gillis. De acte van zijn overlijden meldt in volle letters, dat hij begraven werd met eenen « klinkklank », eenen laagsten dienst.

De registers der « weeserie », te Kortrijk, behelzen slechts tweemaal den naam Palfyn. Daar leeren wij dat Jans eigen rechtzweer, Pieter Palfyn-Van de Casteele, een « merschelken bezat in Denterghem en eenig catheylegoet ». Ziehier het stuk :

« Meester Guilliame Palfyn, f^s^ Guilliame, in Cortrycke, en Philip Van de Casteele, in Gotthem, beide voogden van Adriaenken Palfyn, f^s^ Pieter, brynghen over by eede den 26 Juli 1654 't goet dezelve weeze verstorven by den doot van vader, te weten d'helft van een merschelken in Denterghem, groote II^c^ ende half.... ende van catheylegoet de somme van twee pond parisis, suyver boven alle commeren ende lasten.... »

Adriaan Palfyn trouwde in 1679 met Maria de Geyne. Bij zijnen dood (1688) erfden zijne twee zonen het voornoemde « merschelken ».

Noch te Meenen, noch te Yperen vonden wij iets in dien zin.

TH. SEVENS.

EERSTE COMMUNIE.

MIJN kind, kom hier,
— Riep Satan, — bij de dapperen!
En volg in haren gloriezwier
Het zeegrijk wapperen
Van mijn grootsche strijdbannier.

Alhier geschreên!
— Zoo monkelde de wereld, —
Uw voorhoofd, kind, hoe teer en kleen,
Wordt hier ompereld
Met laaiend goud en edelsteen.

Alhier! zoo klank't
In 't kind zijn ziedend herte,
Dat in de zinnen zingezangt
En vol, van smerte,
Het tot de lusten praamt en prangt.

Doch Jesus' stem,
Van uit het tabernakel,
Riep 't kindje met driedubbele klem;
En, zoet mirakel!
Het is gegaan alleen naar Hem!

Poperinghe. SANCTORUM.

Aan onze heilige Vlaamsche Patronesse Sinte Luitgaarde.

(*Feestdag 16 Juni.*)

'T IS schoon wanneer in 't lentgetij
De zilvren beek door 't ruischend riet
Gelijk een blankgeschubde slang
Al kronklend langs de weiden schiet:

't Is schoon wanneer de regenboog,
Het blauwe firmament omspant,
En de eene kimme aan de andre bindt
Met zijnen zevenkleurgen band.

't Is schoon wanneer de lelieblom
Den breederen blanken kelk ontvouwt,
En op heur blinkend tintlend hert
De zon heur stralen giet van goud!

't Is schoon wanneer bij 't nachtelijk uur
Het sterrenheir aan d'hemeltrans
Naar 't sluimrend aardrijk nederschiet,
Het pinkend flonkren van zijn glans.

Doch schooner als de zilvren vliet,
En schooner als de regenboog,
En schooner als de lelieblom,
En schooner als der sterren oog.

Glanst, o Luitgaarde, Vlaamsche Maagd,
De gouden zon der zuiverheid
Die stralend van uw glorietroon,
Heel Vlaandren dóór haar licht verspreidt!

Gent. TH. DE RYCKE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Een hoekje van de Ardennen, door F. VAN DEN ACKER, uitgave van het Davidsfonds.

Die F. Van den Acker, welken wij in de letterwereld nooit tegengekomen zijn, moet een geoefende schrijver zijn die zich onder eenen deknaam verbergt, want stellig is dat goed geschreven en wel doordachte werk het gewrocht van geenen beginneling. Waarom hij zich schuil houdt weten wij niet, want te blozen over zijn boek hoeft hij waarlijk niet, wel integendeel. Overigens zullen vroeg of laat zekere bijzonderheden van zijn verhaal toch den sluier van zijn incognito afnemen.

Flink geschreven, met letterkundige herinneringen doorspekt, verrijkt met menschenkundige opmerkingen en grondige geschiedkundige ophelderingen is het onderhavig werk alleszins lezenswaardig. Het voegt het aangename bij het nuttige — utile dulci — en het doet waarlijk eere aan het Davidsfonds dat zich mag beroemen de hand gelegd te hebben op een aantrekkelijk en degelijk reisverhaal, dat onder de beste zijner uitgaven mag gerekend worden.

Eerst varen wij de Maas op van Namen tot aan Dinant, dan kronkelen wij mede langs de duizend schilderachtige bochten van de Lesse, om eindelijk de wondergrot van Han in al hare indrukwekkende schoonheden te gaan bewonderen. Misschien is er hier op wetenschappelijk terrein eene voorbehouding te maken, daar waar de auteur ons de vorming der drup- en kegelsteenen beschrijft. Men doet altijd goed, zooals Jules Verne, eenen man van het vak te rade te gaan als men onderwerpen behandelt die buiten onze gewone studie liggen.

De schrijver is dichter en het is met het penseel der poezij dat hij ons de natuurschoonheden van dat kleine Zwitserland in schilderachtige tafereelen weet aftemalen. Alles is zoo plastisch en tastbaar en zichtbaar voorgesteld dat wij ons met den beschrijver op de oevers wanen van dat lieve doch wispelturig riviertje, en dat wij met hem den prachtigen aanblik genieten op die rotsen, die bosschen en die bekoorlijke valleien.

Begoocheling van het vreemde, wij spreken steeds van het

verafgelegen en wij weten niet dat wij in ons eigen land schatten bezitten die op hunne beurt den uitlander aantrekken. Zoo is het met onze merkwaardigheden in bouwkunst, schilderkunst en in alle vakken, en zoo is het ook met de schoonheden der natuur. Immers hoevelen zijn er niet die den Rijn afgevaren zijn, die Frankrijk, Zwitserland en Italië doorreisd hebben en die zelfs het Eden niet kennen, dat bij zomertijd in onze Ardennen te genieten is!

Waar wij het niet eens zijn met den Schrijver is in zijne twee laatste bladzijden die wij liever bij het werk niet zouden gezien hebben, en waarin, bij de terugkomst langs Luik, hij eene paralelle trekt tusschen deze stad en Gent. Hij overdrijft het verval der Arteveldenstad, en meent voor de oude stad der prinsen-Bisschoppen een bewijs van bloei te zien in het gedrang dat hij waarneemt in koffiehuizen en aan schouwburgen. Hij schrijft het zoogezegd achteruitgaan der Vlaamsche hoofdstad toe aan haar vergeten der moedertaal en aartsvaderlijke overleveringen. Mijns dunkens heeft het Vlaamsch niets te stellen met het vergaan van zekere nijverheden : dat zijn economische feiten die aan andere oorzaken op huishoudelijk terrein gehoorzamen. Zeker moeten wij Flamingant zijn in alles en tegenover alles, doch wachten wij ons van Flamingantomanie. A.

Geschiedkundig Liersch Dagbericht, *met talrijke aanteekeningen* door Ern. Mast, schepen der stad. Lier, L. Taymans-Nezy, 1889, 8°, 430 bl.

Onder den titel van *Liersche herinneringen voor elken dag van het jaar* kondigde de heer Mast van 1 Juni 1869 tot einde Mei 1870 in een weekblad van genoemde stad eene reeks aanteekeningen af betrekkelijk de geschiedenis van Lier, handelende over allerlei : burgerlijke en geestelijke historie, zeden en gebruiken, kunst en wetenschap, van de eerste tijden des bestaans tot de loopende eeuw. Deze aanteekeningen, vrucht van een gewetensvol en nauwkeurig onderzoek in de archieven van stad en kerk, vonden eenen grooten bijval, en verdienden stellig eene betere uitgave dan in een nieuwsblad, waar ze met stukken en brokken uit werden gesneden en bewaard. De heer Mast heeft de goede gedachte gehad zijne aanteekeningen van 1869 opnieuw in het licht te geven, verbeterd en merkelijk vermeerderd, en wel in den vorm van een schoon boek in-8°, door Taymans-Nezy op goed papier uitmuntend gedrukt. Het *Geschiedkundig Liersch Dagbericht* verdient eene plaats in elke bibliotheek van geschiedboeken en zal ook door personen van andere Brabantsche en Antwerpsche gemeenten met vrucht geraadpleegd worden. Misschien zal de heer Mast, die zijne geboortestad door en door kent, er weleens toe besluiten eene volledige geschiedenis van Lier te schrijven, welke nog niet bestaat, het (anders goed geschreven) werk van T. Bergmann de helft niet bevattende van hetgeen er over mede te deelen is. In alle gevallen, reeds voor

het *Geschiedkundig Liersch Dagbericht* verdient de heer Mast den dank en den lof niet alleen van de Lierenaren, maar van allen, die in de ontwikkeling der historische kennissen belang stellen.

D.

Inventaire des Archives de la ville de Gand, par TH. VAN DER HAEGHEN, archiviste de la ville. Rapports entre la commune et les établissements religieux. 2e livraison. Gent, A. Hoste, gr.-8°, 1889.

Deze tweede aflevering van het vroeger in het *Belfort* besprokene werk bevat de aanduiding der stukken, betrekking hebbende met de Minderbroeders, Ridders van Jeruzalem, priorij van Waarschoot, abdij van Boudeloo, abdij van Drongen, bedelende orden; de Grijze Zusters en Annonciaden; de priorij van Ste-Agneete, de Conceptionnisten, het Klooster van Deinze, de abdij van Oost-Eekloo, de Urbanisten, Galilea, Preekheeressen, Kapucinerssen en Ursulinen.

Met nog ééne aflevering is dit gedeelte der inventarissen (kloosters) volledig, waarna beloofd wordt de zoo lang verwachte algemeene methodische inventaris van het stedelijk archief. Wij brengen hulde aan de werkzaamheid van den archivaris, wiens arbeid niets dan lof verdient.

Om zijn werk echter nog meer nuttigheid te geven, raden wij hem aan er een aanhangsel aan toe te voegen, behelzende eene korte opgave van de stukken betrekkelijk de Gentsche geestelijke instellingen, die bewaard worden in 't Rijksarchief te Brussel en te Gent. Onzes inziens toch zullen, vroeg of laat, die stukken terug komen naar de eenige plaats, waar zij kunnen t'huis behooren.

D.

Étude littéraire sur le poète néerlandais Vondel, par l'abbé CAMILLE LOOTEN. Lille et Bruxelles, Société Belge de librairie. In-8°, 322 pages, fr. 4,50.

Aan geniale geesten met eigen aard en karakter slechts is het voorbehouden door het nageslacht gevierd, gelezen en gestudeerd te worden. Soms onverstaan door hunne tijdgenooten, of miskend en afgebroken door die waarvan de vergankelijke flikkering uitgedoofd mocht worden door den glans dier zonnen, eindigt toch de tijd, in zijne eeuwige zifting, het kaf van het graan te scheiden en eer en roem te laten wedervaren aan wien het behoort.

Onder die schitterende geesten moet Vondel stellig gerekend worden; zooals Rembrandt in de schilderkunst de kenschetsende type is van de Nederlandsche kunst in de 17de eeuw, zoo is Vondel, midden der illustratiën van die gulden eeuw van Nederland, zoo rijk in mannen van beteekenis, de meesterlijke verpersoonlijking van het dichterlijk genie van het herboren Holland.

Door den godsdienstijver der toenmalige protestanten in de schaduwe gehouden leefde en stierf zelfs de prins der Nederland-

sche dichters in bekrompen omstandigheden. Ruim eene eeuw lang bleef het licht onder den domper en ontlook slechts karig zijne glanzende stralen voor eenige ingewijden, totdat Mr J. Van Lennep, een 40 jaar geleden, door zijne geïllustreerde uitgave van deszelfs werken, hem deed waardeeren en voor iedereen genietbaar maakte. Met het tweede eeuwfeest van zijn overlijden werd de laatste blinddoek afgerukt, het laatste stuk van den sluier, die hem aan de oogen onttrok, werd afgelicht en hij verscheen in den vollen luister van zijne glorie en van zijnen roem.

In Noord- en Zuid-Nederland beijverden zich de geleerden, onder anderen Brouwers en Thijm, om met pen en woord Vondel te huldigen en te doen kennen; met de vleet verschenen werken over den grooten treurspeldichter, den grootsten lyrischen dichter van den Nederlandschen zangberg. Om slechts van België te gewagen, kregen wij naast talrijke studiën in al de tijdschriften, de voortreffelijke werken ten gaste van Pater Verstraeten (1), Dr Claeys (2) en de nieuwe uitgave van *Altaargeheimenissen* door J. Erckens (3). Eindelijk om de kroon op het werk te zetten sloegen twee ondernemende Uitgevers, hier en ginder, de handen te zamen en gaven opnieuw de geïllustreerde uitgave uit van Mr Van Lennep, vermeerderd en verrijkt door professor Unger. Deze uitgave, volksuitgave door haren bijzonder lagen prijs, is tevens eene prachtuitgave door hare sierlijke en verzorgde uitvoering (4). De tijden zijn uit « Vondel wordt geprezen, Cats wordt gelezen ».

Na de Nederlandsche letteren was het de beurt der Fransche. Vroeger hadden wij hier in België *Les mystères de l'autel* door den eerw. heer Kanunnik Stillemans, wiens werk Vondel aan professor David deed kennen; in Frankrijk waren eenige studiën verschenen omtrent den Nederlandschen dichter door De Backer en De Coussemaecker, doch nu vergast de eerw. heer Looten ons met eene algemeene en uitgebreide beschouwing over Vondel en

---

(1) *Studiën over Vondel*, door A. VERSTRAETEN, S. J., fr. 3,00.
Vondels meesterstuk « Lucifer », taal en letterkundig verklaard, id., fr. 1,50.
Jozef in Dothan, id., id., fr. 1,00.

(2) *Terugkeer tot Vondel*, door Dr H. CLAEYS, pbr., lid der K. Vl. Academie, fr. 0,75.

(3) *Altaargeheimenissen*, uitgegeven door J. ERCKENS, met eene voorrede naar het uitverkochte werk van Kanunnik STILLEMANS *Les mystères de l'autel*, fr. 1,50.

(4) *De werken van J. Van den Vondel*, uitgegeven door Mr J. VAN LENNEP, herzien en bijgewerkt door J.-H.-W. UNGER, geïllustreerde uitgave, 24 bd., ingenaaid fr. 1,30 stuk, gebonden fr. 2,00. Zij worden afzonderlijk verkocht.

zijne talrijke werken. Het is zelfs met zijn werk over den goddelijken zanger van de Amstelboorden dat hij zijnen graad van doctor in de letteren willen veroveren heeft bij de Sorbonne van Frankrijks hoofdstad. Het is dus dit merkwaardig boek dat voor de Franschen eene echte veropenbaring zal zijn dat wij de eer hebben bij de lezers van *Het Belfort* binnen te leiden. Het werk is vereerd aan M[r] de Margerie, oud leeraar van den schrijver en Deken der faculteit van letteren der Hoogeschool van Rijsel.

Na eene inleiding, waarin de geleerde schrijver den toestand schetst der Nederlanden in het begin der 17[de] eeuw, onder wetenschappelijk, letterkundig en artistiek opzicht, en ons eene critische levensbeschrijving geeft van den dichter-kousenwever die thans het toonbeeld geworden is in de hergeboorte onzer letteren, vangt hij met stoute hand, helder begrip en breede kennis zijn onderwerp aan. Hij ontleedt de beste werken van zijnen held : *Passcha* is slechts eene nabootsing van Bartes; *Hierusalem verlost* schijnt op de leest van een treurspel van Robert Garnier geschoeid te zijn; *Palamedes*, waarin Vondel den moord wreekt op den ouden Olden Barnevelt gepleegd, gewrocht dat hem eene boet op den hals haalde, is eene verhevene en grootsche schepping. *Lucifer*, dit meesterstuk van Vondel is in onderscheidene deelen nagekeken geweest door den schrijver van *Paradise lost*, en zoo komen beurtelings voor het gewapend oog en het scalpeermes der critiek *Ghysbrecht van Aemstel*, de bijbeltreurspelen, de lees- en lierdichten, de omstandigheidsverzen, de beginselen van dramatiek enz. enz. Eindelijk sluit het werk met een overzicht van al wat over den grooten Nederlandschen dichter geschreven is, overzicht waarin het ons spijt hier en daar eene leemte te moeten aanmerken.

Misschien zullen al de stellingen van M[r] Looten door iedereen niet gedeeld worden, immers is critiek in natuur en wezen hoofdzakelijk subjectief en onderworpen aan de machtspreuk « tot sensus tot capita ». Doch het kan niet ontzegd, de schrijver beheerscht ten volle zijn onderwerp, hij is meester over de stof welke hij behandelt; over omstandigheden, personen en tijden, geeft hij altijd in breede en onpartijdige opvatting en zonder aan iemands hand te loopen, zijne eigene indrukken. Kortom het is een geleerd, persoonlijk en degelijk werk, een werk vol kennis en letterkundigen zin, een werk dat niet alleen eere doet aan zijnen auteur. maar ook volkomen waardig is van het grootsche figuur dat het in het daglicht stelt. A.

De kerk van Sinte Dimphna te Geel, gr. in-12°, VIII-84 bl. Prijs 1 fr. — Alleszins opmerkenswaardig is de kleine bundel, welke, enkele dagen slechts geleden, onder dezen naam, te Geel bij den heer E. Biddeloo, uitgever, is van de pers gekomen. Wij kunnen er de aandacht der lezers van het *Belfort*, die zich met oudheid- en bouwkunde bezighouden, niet genoeg op vestigen. Een

volledige, alhoewel beknopte beschrijving van den prachtigen tempel, dien de godsvrucht en de dankbaarheid der geloovigen, tijdens den loop der eeuwen, der H. Dimphna, op de plaats zelf harer roemrijke martelie, optimmerden, vindt men er in.

Eerst geeft de schrijver — een knap taal- en letterkundige — leeraar aan het aartbisschoppelijk College der voornoemde plaats, de geschiedenis der verschillende deelen van den bouw, uit welke de kerk van Sinte Dimphna, zooals deze zich op het oogenblik vertoont, bestaat; dan, den lezer als bij de hand nemend, leidt hij hem rond binnen in de kerk en wijst hij hem een voor een, in de beste orde en in al hunne bijzonderheden, al de schoonheden en al de kunststukken aan die den schat der kerk uitmaken, — rondborstig zijn gedacht uitsprekend, kunstmatig en op grond van reden prijzend en lovend, wat hij meent goed en wezenlijk prijzenswaardig te zijn doch ook onverholen afkeurend en lakend wat hij in geweten acht afgekeurd en gelaakt te moeten worden.

Vooral echter meenen wij den onderhavigen bundel te mogen aanbevelen voor wat taal en stijl betreft. Is er mogelijk, hier en daar, in 't werk zelf, 't een of ander nog dat volgens ons oordeel zoo volmaakt niet is, als wij het wel zouden kunnen wenschen — wat is er volmaakt onder de zon! — onder opzicht dezer twee punten, wij aarzelen niet het te zeggen, is het, naar onze bescheidene meening, onverbeterlijk.

Alleszins dus, wij herhalen het, dient het kleine werkje, *De kerk van Sinte Dimphna te Geel*, ten hoogste geprezen : klaarheid, juistheid, kunst, zuiverheid en pracht van taal en stijl, niets, om alles in een woord te zeggen en eenige kleine, lichte, allerlichtste vlekjes over het hoofd te zien, — niets ontbreekt er aan.

Moge de nog betrekkelijk jonge schrijver ons nog vele dergeijke werkjes leveren! Moge hij, vooral, vele navolgers vinden op het gebied op hetwelk hij zich in dit, zijn bundeltje beweegt! Hoeveel prachtige kerken toch, kapellen, kloosters en andere godvruchtige gebouwen liggen er geheel onzen Vlaamschen bodem over verspreid die, evenzeer als de schoone *kerk van Sinte Dimphna te Geel*, als zoo veel overheerlijke perels aan de reeds zoo rijk schitterende kroon onzer aloude Vlaamsche en Vaderlandsche Kunst zouden blinken — vonden zij slechts een man van goeden wil die het stof der vergetenheid wilde afkuischen en zich de moeite getroosten de talrijke kunstschatten die zij verborgen houden, een weinig in 't licht te stellen!... Welhaast, in dit geval, zou men zich kunnen overtuigen dat onder opzicht van kunstlievenheid, in vroegere eeuwen, zoo min als nu, onze Vlaamsche gewesten eender voor welke landstreek der beschaafde wereld moet onderdoen! En wat moet er ons meer aan het hert liggen dan de grootheid, de roem, de glorie van ons verleden! Nogmaals dus, en hiermede eindigen wij : dat de schrijver van *De kerk van Sinte Dimphna*

te Geel gedankt zij voor zijne edele poging, dat hij ons nog talrijk zulkdanige werken levere en dat hij nog talrijkere navolgers vinde die voor de kunstschatten die in hunne streken liggen of die zij meer van nabij kennen, doen wat hij voor het prachtgebouw der H. Dimphna heeft gedaan. De samenleving en de Vaderlandsche Kunst zullen er hem, uit den grond des herten, in de hoogste maat erkentelijk voor wezen.

Grobbendonk. P. J. G.

Geschiedenis van den H. Aloïsius van Gonzaga, naar het Fransch van J. M. S. Daurignac, door Ph. van Durme S. J. — Derde verbeterde uitgaaf. S. Leliaert, A. Siffer en Cie, Gent. VIII 337 bl gr. in 8 op stevig papier. Prijs fr. 2,00. Per honderd fr. 1,20.

Niemand onder onze lezers of hij is bekend met den H. Aloïsius (1), doch niet misschien met Daurignac. Dus heette op het einde der vorige eeuw een Fransche kanunnik. Aan het Jansenismus verkleefd had hij menigen van de waarheid afgeleid en tot verderf gebracht. Hoezeer staat er voor zijne zaligheid te vreezen! Eene nicht van hem besloot, zoo het zij kon, voor haren oom te boeten. In den twijfel wilde zij door onverpoosden arbeid en het uitgeven van goede boeken onder zijnen naam, bij God het gestichte onheil trachten te vergoeden. Weze de Heer de zelfopoffering der edelmoedige Juffer Orliac († 1867) genadig!

God zegende intusschen haren iever. Met levendige inbeelding begaafd en met vaste geschiedkunde uitgerust, wist zij kunstig de gebeurtenissen uit den voortijd voor oogen op te tooveren. Zij werd van hooger hand aangemoedigd, schreef menig boekdeel over de heiligen van 't Gezelschap Jesus, had bijval, en stichtte deugd en zaligheid. Hoeveel beter vat men bij haar het leven van Aloïsius! Dit beleed onder anderen een Fransche bisschop.

Deze vertaling is met taalkennis, iever en zorg opgemaakt.

In 1877 werd zij ter keuring onderzocht. « Deze vertaling, » schreef alsdan Pater Jozef Janssens (2), « schijnt ons zeer geschikt « om den eeredienst van den bijzonderen Patroon der *leerende* « *jeugd* uit te breiden, en de geloovigen tot het beoefenen van « allerlei goede werken aan te zetten. » Uitdrukkelijker nog werd deze geschiktheid voor de *leerende* jeugd, geprezen door Z. Hoogw. den bisschop van Brugge. « Deze geschiedenis van den H. Aloïsius van

(1) *Aloïsius* is een echt Duitsche naam *Alwijs*, met Langobaardschen vorm in het Latijn overgebracht. Hoelang nog blijven de Vlamingen, Fransche, Latijnsche of andere vreemde naamvormen dragen! En zeggen dat het meerendeel misschien der Fransche heerschende namen tot onzen eigen Duitschen taalschat behooren!

(2) De geleerde spraakkundige, broeder van den gevierden Waaschen dichter, Alfons Janssens. In 1877 was Pater Janssens Provinciaal der Belgische Provincie van 't Gezelschap Jezus.

« Gonzaga, » zeide Mgr Faict, « hebben wij *met groot genoegen* « *doorlezen*. En daar wij overtuigd zijn, dat derzelver lezing aan de « Christene jeugd, bijzonderlijk aan die onzer *kollegiën en scholen*, « *evenveel voldoening als nut* zal bijzetten, zoo is het dat wij « dit boek *ten hoogste goedkeurende*, deszelfs *verspreiding* in ons « bisdom *vuriglijk aanprijzen en verlangen*. »

Wat konden wij bij die aanbeveling van den doorluchtigen kerkvoogd voegen! Neme intusschen de opmerkzame lezer in acht, dat hem hier een derde oplage wordt voorgesteld : dit zij de maat van den bijval in Vlaanderen verworven. En toch twelf jaren ervaving in de Vlaamsche stijlkunde heeft de vlijtige schrijver te baat genomen om zijne vertaling nog te verbeteren.

Vergeten wij ook niet te zeggen dat de uitgave den gentschen drukker eere aandoet : papier, letter, drukwerk, alles werd keurig bezorgd. Zijne talrijke uitgaven laten hem toe kundige proeflezers aan te kweeken, en zoo het overzicht der proeven, — dit kruis van alwie pen voert, — te verlichten. Iedereen zal de prijs buitengewoon gering voorkomen, dit zal den spoedigen aftrek dezer uitgaaf nog meer verhaasten. B.

Davidsfonds. — Op 2 Mei hield, in uitvoering der standregelen en onder het voorzitterschap van Hoogleeraar Willems, het Davidsfonds zijne jaarlijksche algemeene vergadering te Leuven in de Halle der Hoogeschool. Meest al de bestuurleden waren aanwezig alsook een groot getal afdeelingen waaronder Antwerpen het talrijkst vertegenwoordigd was.

M. de Potter gaf een uitgebreid verslag over het afgeloopen jaar, en na eenige woordenwisselingen en ophelderingen werden de rekeningen van 1888 en de begrootingen van 1889 goedgekeurd.

Uit het belangrijk verslag van M. de Potter hoorden wij dat het Davidsfonds steeds klimt in getalsterkte en in invloed terwijl het Willemsfonds op één jaar meer dan 1000 leden verloren heeft. Deze achteruitgang van onze tegenstrevers vinden wij overigens ook bestatigd in den pennestrijd tusschen twee hunner kopstukken MM. Max Rooses en Prayon-van Zuylen, in *Het Nederlandsch Museum* gevoerd over het brandend vraagpunt van samenwerking der liberale en katholieke flaminganten. — Te Waregem en te Rupelmonde zijn er thans ook afdeelingen gesticht die beloven uiterst bloeiend te worden. Dat men werke en voortwerke en gansch het land als met een net van sectiën bedekke! Veel is er te doen doch nog veel meer zal er verricht worden als iedereen, en inzonderheid de hooge klas, zal beseffen welk nuttig en zelfs noodzakelijk werk er gedaan wordt met door nieuwe uitgaven, volksboekerijen, voordrachten enz., gezonde, zedelijke en nuttige lectuur te verschaffen. Bij zekere personen is het gedacht nog te vast geankerd dat men inschrijft ten zijnen eigene behoeve; men moet het insgelijks doen uit propagandazin, ten einde de propaganda door goede boeken helpen mogelijk te maken. Buiten het

voordeel, — voor fr. 5,00 ontvangt men immers werken ten bedrage van fr. 10, — doet men tevens een goed werk.

Het verslag maakt ons ook kenbaar dat er in het Davidsfonds een soort van gedurige prijskamp zal uitgeschreven worden voor werken over welkdanig onderwerp ook. De aangeboden werken mogen 150 bladz. druks uitmaken, en worden zij drukkenswaardig geoordeeld, zij ontvangen eene premie van fr. 500.

Verder werden er eenige wenken gegeven door M. Druyts over de nauwe zorg waarmede wetenschappelijke werken hoeven uitgegen te worden, door M. A. Janssens over de meerdere ruchtbaarheid welke men zou moeten geven aan de muzikale uitgaven; door M. Ossenblok over de wenschelijkheid alle jaren de te bespreken onderwerpen op de dagorde te drukken. Dezelfde heer maakte ons ook bekend dat de bloeiende afdeeling van Borgerhout, waarschijnelijk tegen tweeden Sinksendag een luisterlijk feest bereidt waarop een borstbeeld van onzen patroon, professor David, zal ingehuldigd worden; waarop de eerw. heer Dr H. Claeys het woord zal voeren en waarop eene gelegenheidscantate door 150 uitvoerders ten gehoore zal gebracht worden.

Ten slotte meldt M. Willems dat de feestvergadering te Sint Truiden en de feestelijkheden ter eere van wijlen Kanunnik Coninckx, eerst op 1en en 2den September vastgesteld, op Maandag en Dinsdag 26 en 27 Augustus vervroegd zullen worden.

Na de zitting, gezellig banket in *Barcelone* en waar menige beker geledigd en menige heildronk uitgesproken werden op de gezondheid der maatschappij en van al hare leden.

Overgebriefd uit Sint-Niklaas. — Den 5den Mei vergaderden 't Davidsfonds van Waas en de Vlaamsche Kring van Sint-Niklaas in feestelijke bijeenkomst.

Nog waren de muren der groote zaal van *Het Kruis* met de jaarschriften bespannen die eenige weken geleden den nieuwen eere-voorzitter van den Vlaamschen Kring, Mijnheer Alfons Janssens, verwelkomden; en inderdaad, het op nieuw samensluiten der twee Vlaamsche genootschappen, die wij even noemden, was de kenmerkende trek dezer vergadering.

Beide genootschappen vervulden letterlijk de zaal. Vele der deftigste families waren er tegenwoordig met hunne damen.

De fanfarenmaatschappij *De Kunstvrienden*, onder het geleide van den kundigen bestierder, M. Bosteels, luisterde, met het uitvoeren van twee prachtige openingstukken, de vergadering op.

Twee leerlingen in wijsbegeerte van het klein Seminarie, de heeren H. de Merlier, zanger, en F. Verwilgen, violoncellist, voerden den wonderschoonen *Zang der armoede* van Tinel's Franciscus uit, en verwierven eenen welverdienden bijval. Eere zij aan de jonge kunstenaars, eere zij het dierbaar gesticht dat zulken fijnen kunstgeest zijnen leerlingen weet in te boezemen.

Eene beschouwing in den tempel der natuur, zulk was de

de tijtel der voordracht door den liefelijken spreker Ign. De Beucker gehouden. Grondige natuurkennis, onuitputbaar geheugen, kinderlijke liefde voor Gods nooitvolprezen werken, dit alles spoot, als een perelende bron, en sleepte de herten mede, in eenen stroom van welsprekendheid, zonder perk noch paal. Ook was de vergadering onaangenaam verrast als spreker, meldende dat de tijd verloopen was, de algemeene verrukking in spijt deed overgaan.

't Oude lied, een lief gedicht van M. A. Janssens (dat wij hopen weldra aan de lezers van Het Belfort te mogen mededeelen) met diep gevoel en fijne kunst getoonzet door den Heer J. D'Hooghe van Cruybeke, werd daarna door den Heer A. Merckaert gezongen en door den toondichter gebegeleid.

Medeslepende uitvoering van meesterlijk muziek, door de toejuichingen der vergadering bekroond en hervraagd. Algemeen was 't gevoelen dat dit schoone lied door 't Davidsfonds hoeft uitgegeven te worden en dat het niet de minste perel zal zijn zijner verzameling.

De kluchtige samenspraak *der twee joden* zoo geestig door de Heeren H. Van Severen en V. Maillet voorgedragen, verwekte dien gulhertigen vlaamschen lach, zonder den welken geene vlaamsche volksfeest en kan volledig zijn.

Een dichterlijk en welgepast bedankwoord werd ten slotte door den Heer A. Janssens, voorzitter van 't Davidsfonds, aan de vergadering en aan elk der medewerkers toegestierd en drukte hertelijk de volkomene tevredenheid uit, waar alle herten van overliepen.

X.

Men schrijft ons uit Asper. — Op Tweeden Paaschdag had er te Asper, de jaarlijksche algemeene vergaringe plaats der *Davidsfonds-afdeeling* Asper-Eine, en de volkstoeloop was zoo groot, dat de feestzale wel drijmaal te kleine was.

Uit het verslag van den schrijver bleek er, dat de jonge afdeelinge niet enkel de boeken van 't *Davidsfonds* rondstuurt, maar dat zij tevens op min als drie jaar tijds tot eene forsche macht is opgegroeid, die feesten geeft, eene volksboekerij onderhoudt en overal de katholieke Vlaamsche zaak te voren staat.

De hooggeachte heer J. Broeckaert, lid der K. Vl. Taalkamer, gaf eene zeer schoone voordracht over *Taal- en vaderlandsliefde*, en verder was het, alsof er tusschen de Harmoniemaatschappij van Eine, en den heer H. Putman van Heurne, pianospeler, en de Heeren tooneelspelers van Asper, en de Heeren zangers de Maeght van Eine en E. d'Hondt van Audenaarde, een vurige wedijver hadde bestaan om de eerekroon in den hoogsten glans te verdienen, — zóó volmaaktelijk wierden de verscheidene punten der feestschikkinge afgewerkt.

De zang « *De Moedertaal* » prachtig voorgedragen door M. de Maeght, kwam bijzonder goed met het onderwerp der weldoende voordracht overeen, en vervolgens deelden de kluchtliederen, als-

mede het blijspel « *Trio* » de volkomenste vroolijkheid meê aan de toejuichende volksmenigte. — Inzonderheid door het verrassende en uiterst lieflijk voordragen van zijn laatste kluchtlied, verwekte M. d'Hondt eene hooge belangstelling, eene algemeene goedkeuring en een uitermate blijgeestig gelach en gejubel.

De Harmoniemaatschappij besloot de feeste met een heerlijk slotstuk, en onder het zingen van « *De Vlaamsche Leeuw* » ging het volk uit de zaal.

O! wat was 't aandoenlijk en schoon, die wemelende en krielende menigte door Overbeke en Dorp te zien voorttrekken bij het helmende klinken van den machtigen zang der Vlamingen.

Bij dat tooneel klopte en sleeg ons herte van vaderlandsche fierheid, en, God bedankend voor 't onschatbaar goed door 't *Davidsfonds* van Asper-Eine reeds teweeg gebrocht, juichen wij : Heil! heil onzen H. Godsdienst! Heil onze lieve Moedertaal! Heil! heil ons dierbaar Vlaanderland!

A. v. H.

In de afdeelingen is overal leven en beweging : Den 5 Mei ook hield de eerw. heer Amaat Joos, de onvermoeibare schrijver en werker, in de afdeeling van Buggenhout eene voordracht over *De Moed.* Om dit jaar de wintervergaderingen te sluiten in de Brugsche afdeeling heeft M. Verhoef den 25 April eene merkwaardige voordracht gehouden over Pater Adrianus Poirters.

Tooneelnieuws. — Onze medewerker Hector Planquaert heeft op zondag 11 Mei een stout bestaan gewaagd : hij heeft op eigene kosten, in Minardsschouwburg alhier, zijn treurspel laten opvoeren : « Dood van Karel de Goede ». Haasten wij ons te zeggen dat hij niet te veel van zijn talent gevergd heeft, want, alhoewel buiten het tooneelseizoen en ondanks de weinige ruchtbaarheid, was de zaal met een uitgelezen publiek bezet, en het prachtigste succes is aan zijn stuk te beurt gevallen.

Waarlijk bevat dit treurspel treffende tooneelen die den aanschouwer aangrijpen en diep ontroeren. De schoone figuur van Karel de Goede meesterlijk geschetst, edel, waardig en grootmoedig, lost zich op vol effekt en contrast, tegen het snoode en vuige gedrag der Erembouten. Meermalen werd de verheven taal van den heiligen Graaf door uitbundig handgeklap onderbroken, bewijs dat het volk nog vatbaar is voor edele gevoelens en dat het geen herschenschim is den schouwburg door het opvoeren van goede stukken te willen verzedelijken. Het tooneel is een lemmer met dubbele snede, het snijdt langs het goede even als langs het kwade, en snijdt het thans te veel langs laatst genoemde zijde, het is misschien omdat de katholieken den strijd opgegeven hebben, en volgens oude doch slechte gewoonte in alle dergelijke zaken, de pijp aan Marten gegeven hebben zoohaast er hun iets tegen-

gegaan is, in plaats van stap voor stap het betwiste terrein te verdedigen.

Het stuk is vol leven en beweging, men ziet dat Mr Plancquaert die zich voor de eerste maal op de planken waagt, zich gevoed heeft met de treurspeldichters per uitmuntendheid Schakespeare en Vondel. Men gevoelt dat hij als bij ingeborenheid de klassieke regels kent van het drama, en ervaren is in die kennis welke al de draden weet en kent van die verwarde klos welke men het menschenhart heet.

Zijn held is echt vorstelijk, de verhongeraars zijn wel getypeerde baatzuchtigen en booswichten, Deda, de dochter van Bosschaert, is een lief beeld van schuldeloosheid, en haar naïf en ongekunsteld gekeuvel met haren vader is vol aandoenlijkheid van de werkelijkheid afgekeken.

Hier en daar wel eenige langdradigheden en verder wat verhaasting welke men ziet aan de spelers « om wille van het spel » te moeten wijten, zooals soms de zangers « om wille van den zang » eene noot weggoochelen. Doch wat ik ten stelligste laak is de zelfmoord op het einde van een der tafereelen; zij is er niet noodig uit den gang zelf van het stuk, en die « tomber du rideau » kan gemakkelijk door iets anders vervangen worden. Ik spreek met zoo te meer vrijheid dien blaam uit, daar het het eenigste bezwaar van belang is dat ik tegen het degelijk stuk intebrengen heb.

Wat de opvoering betreft, de hoofdrollen werden goed gehouden, inzonderheid die van Karel de Goede en van Deda, hun spel was los en natuurlijk alhoewel Jufvrouw Dirix misschien beter min rap zou gesproken hebben. Andere rollen waren min ongedwongen en zwierig en lieten nog al te wenschen onder opzicht van zuiverheid van uitspraak.

Kortom het treurspel van Mr Plancquaert is vaderlandslievend en zedelijk van strekking, en tevens niet alleen verdienstelijk maar zelfs meesterlijk in opvatting en in bouw. Leven en gang doorspekt met roerende en boeiende tooneelen, en, zekere toetsteen voor alle letterkundig gewrocht, het belang gaande gehouden van het begin tot het einde. Zelden, of liever, nooit zagen wij deugdelijker stuk voor het voetlicht der planken komen, ook mogen wij, zonder profeet te zijn, het beste gelukken voorspellen aan den schrijver, die van zin schijnt te zijn met zijn treurspel de bijzonderste steden van het Vlaamsche land aantedoen. De kroon den schrijver op het tooneel geroepen aangeboden, was waarlijk wel verdiend.

Hopen wij ten slotte dat de druk het weldra voor iedereen genietbaar make.

K. Vl. Academie. — M. De Laet brengt hulde aan de nagedachtenis van den heer Stroobant, en M. J. Van Droogen-

broeck wordt verzocht de levenschets optemaken van den betreurden afgestorvene. Die schets zal met het portret van den overledene in het Jaarboek verschijnen.

Naar aanleiding der voorstellen der heeren de Potter en Coopman gewijzigd door M. Génard, beslist men tot de inrichting van twee kommissiën.

A. — Eene « Bestendige Kommissie voor geschiedenis, biographie en bibliographie », belast :

1° Met de studie der vaderlandsche geschiedenis; 2° met de studie der Vlaamsche kunst; 3° met de uitgave van oude Vlaamsche geschiedschrijvers (sedert de XVI° eeuw); 4° met de uitgave der algemeene Vlaamsche biographie; 5° met de uitgave der algemeene Vlaamsche bibliographie.

B. — Eene « Bestendige Kommissie voor nieuwere taal- en letterkunde », belast : 1° met de studie van al hetgeen in verband staat met de beoefening en de belangen der huidige taal- en letterkunde, met inbegrip van Nederlandsche tooneelletterkunde; 2° met de uitgave : *a*) van verzamelingen kunst- en vakwoorden, met inbegrip van Nederlandsche, zoo oudere als nieuwere, rechtstermen; 3° van eene bloemlezing uit de werken onzer XVII° en XVIII° eeuwsche schrijvers, bij voorkeur uit den schat der volksliederen uit gemelde tijdvakken; 4° van eene bijzondere verzameling der voorname tooneelwerken van schrijvers sedert het begin der XVI° eeuw.

Een gedicht van Em. Hiel, ter nagedachtenis van den heer Stroobant, bij gebrek aan tijd niet gelezen, zal opgenomen worden in de maandelijksche « Verslagen en mededeelingen ».

Coreman's wet. — Eindelijk is zij den 11 Mei afgekondigd geweest, doch, triomf der Waalsche bureaucratie, weder zijn wij gefopt. Het koninklijk besluit dat in Brabant de gemeenten moest aanduiden die onder het Vlaamsch regiem moesten komen, rangschikt onder de Waalsche gemeenten *Brussel, Schaarbeek, Etterbeek, Sint Gilles, St Joost-ten-Noode!!!*

Neen, dat mogen wij niet willen, en beter geene wet dan eene wet met al die loensche verminkingen. Minister Lejeune heeft slim willen zijn, doch die houding is niet richtig. Ridderlijker is het zijne vijandelijkheid openlijk te toonen dan met al die kromme sprongen omtegaan.

† **Eugeen-Edward Stroobant,** Volksvertegenwoordiger van Brussel, werkend lid der K. Vl. Academie, Voorzitter van het leescomiteit der Nederlandsche tooneelstukken, Voorzitter der oude en beroemde koninklijke tooneelmaatschappij « De Wijngaard », den 13 Augusti 1657 gesticht. Hij was te Turnhout geboren in 1817 en is te Brussel den 6 Mei ll. overleden.

In zijne geboortestad stichtte hij met Dr Snieders de Vlaam-

sche maatschappij « *De Dageraad* ». In 1842 hielp hij tot de oprichting van het Taal- en Letterkundig genootschap te Brussel, in 1857 maakte hij deel van de Vlaamsche Grievencommissie, en van 1842 tot 1865 verrijkte hij onze letterkunde met verdienstelijke gewrochten, gedichten, liederen, verhalen, doch in zonderheid met tooneelstukken. Ziehier de lange lijst dier werken : Mijn eerste vlercken (1842), Een winteravond in de Kempen (1844), Balladen, naar V. Hugo (1845), De bloedvlek, drama, De tooneelliefhebbers, blijspel (1847), Een traan op het graf onzer eerste koningin (1850), De barrikademakers, blijspel (1850), De wiskunstenaars (Id.), Arme Jaak id. (1881), De jaloersche, id. (1882), De Belgen in 1848, drama (1852), Rue des Pierres, n° 60, blijspel (1852), Raed en daed, id. (1852), Willems Beukels, id. (1853), De huisraad van Lisa, id. (1853), De veldwachter, id. (1853), Hulde aan België's kroonprins (1853), De goudbron, leerdicht (1853), Gedichten (1853), Een knecht voor twee meesters, kluchtig blijspel (1864), verders bijdragen in De Heidebloem, De Noordstar, Het Vaderland, De Vlaemsche stem, De Moedertael, enz., enz.

Eenige zijner tooneelwerken zijn op muziek gesteld geweest en hebben altijd met goed gelukken de planken gehouden. In zijne eerste dichten troffen inzonderheid de vertalingen van *Moïse sauvé des eaux* van Victor Hugo en *Les derniers moments d'un jeune poète* van Gilbert.

IJverig en talentvol, doch bescheiden, heeft de man veel nuts gesticht en veel diensten bewezen aan de Vlaamsche Letteren en de Vlaamsche Beweging.

† **Polidoor Lippens**, ridder van het Leopoldsorde, te Eekloo, zijne geboortestad, den 9 Mei, oud 79 jaar. Men noemde hem « *de vader der Belgische telegraphie* »; immers was hij de uitvinder van het electrisch stelsel dat zijnen naam draagt, van de electrische bel en der electrische locomotief. Hij was een godsdienstig, vriendelijk en hartelijk man, waarover de hoofdplaats van het Meetjesland met recht fier mag zijn.

† **Michel Saltihoff**, een der grootste Russische schrijvers onder den naam van *Chedrine*, is te St Petersburg, dezer dagen, in den ouderdom van 62 jaar overleden.

† **Joannes-Ezechiel De Bruyn**, te Dendermonde, vader van Minister De Bruyn. Goede nota, de doodsbrief welken wij ontvangen was Vlaamsch.

† **Baguenault de Puchesse** te Orleans, onderscheiden letterkundige en bekend door menige gewaardeerde werken over Christene apologetiek.

† **Graaf Tolstoï**, de gekende gespierde Russische schrijver en waarover het Belfort in 1888 eene studie gegeven heeft.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

Gent

S. Leliaert, A. Siffer & Co

Hoogpoort, 52.

Vierde jaargang. 1889. Juli Nr 7.

DE FRANSCHE OMWENTELING.

Voordracht gehouden in den katholieken kring te Thienen, den 11n Meert 1889, door P. V. BETS, **pastoor-deken te Zout-Leeuw.**

M. M., niemand weet wat het jaar 1889 in zijnen schoot verborgen houdt. Zal 't ons den oorlog brengen of den vrede laten? De toekomst zal 't ons leeren. In alle geval mag dit jaar met bloedige letters in de geschiedenis van België geschreven worden, vermits het voor ons 't eeuwfeest is van twee groote gebeurtenissen, die beiden stroomen bloeds in ons vaderland hebben doen vergieten, te weten der Brabantsche en der Fransche Omwenteling.

Verleden jaar heb ik u over de eerste gesproken, zij zal te Turnhout zeer luisterlijk herdacht worden met de goedkeuring en toejuiching van alle katholieken. De Fransche Omwenteling zal in een groot getal steden, bijzonderlijk te Parijs en te Brussel, verheerlijkt worden, maar overal met de afkeuring en schandvlekking der getrouwe christenen.

Men zou kunnen vragen : waarom die verschillige handelwijs? Was de Brabantsche Omwenteling, evenals de Fransche, geen opstand tegen het gezag? Is men dan niet verplicht ze beiden op denzelfden voet te zetten en ze goed — of af te keuren? Waarom de goedkeuring der eene en de afkeuring der andere?

Om die vraag op te lossen, en om tevens den boozen aard der Fransche Omwenteling onmiddelijk te

leeren kennen, zal ik deze voordracht beginnen met u de twee bijzonderste verschillen aan te wijzen, welke die twee gebeurtenissen zoo zeer onderscheiden als de dag verschilt van den nacht.

De Brabantsche Omwenteling was een wettige opstand, want zij was van de omstandigheden vergezeld, welke zulke onderneming toelaten. Immers zij was op goede redens gesteund en mocht daarenboven geschieden volgens de bestaande wetten en de vergunning zelve door den souverein onder eed toegestaan. Joseph II, keizer van Oostenrijk, hertog van Brabant, graaf van Vlaanderen enz. enz. had bij de bezitneming van 't gezag over onze gewesten, de *Blijde Inkomst* moeten aanveerden, dat is, onder eed zweren, dat hij al de rechten, gebruiken en herkomen van 't Belgisch volk zou eerbiedigen en onderhouden; alsook dat bijaldien hij aan zijnen eed niet getrouw bleve, het volk van zijnen onderdanigheidsplicht zou ontslagen zijn. Dit was de wettigheid van den opstand erkennen. Nu, wat gebeurde er? De keizer ging heel willekeurig te werk; had hoegenaamd geen ontzag voor de rechten en gebruiken zijner onderdanen; wilde alles hervormen, tot den godsdienst zelven; spotte met het volk, omdat het durfde klachten laten hooren; deed hoe langer hoe zwaarder een onverdragelijk juk op de Belgen drukken. Is 't dan te verwonderen, dat het volk eindelijk zijn geduld verloor, de gehoorzaamheid weigerde en zich in opstand stelde om van een bestuur verlost te zijn, dat zoo koppig en hardnekkig was, als dwingelandsch en goddeloos? Wie zou durven beweren, dat de Brabantsche Omwenteling geene wettige onderneming was? (1)

(1) Zie over 't opstandsrecht Mgr Parisis, *La démocratie devant l'Enseignement catholique*. Uitgave van Fonteyn te Leuven, 1849, bl. 21 en vgg. — Wij gelooven nochtans dat de Brabantsche Omwenteling te lang geduurd heeft. Immers reeds den 3n December 1789, slechts eenige weken na den slag van Turnhout,

Onmogelijk, MM. hetzelfde te zeggen van de Fransche omwenteling. Zij was zeker onwettig, want zij geschiedde zonder recht en reden.

Ik wil nochtans niet beweren, dat Frankrijk een aardsch paradijs was; dat er geene misbruiken bestonden, dat het volk geene klachten liet hooren en om geene veranderingen verlangde. Integendeel, het kloeg over menigvuldige misbruiken, waarvan het de afschaffing met drift najoeg.

Ik geloof, dat het u zal aangenaam zijn kennis te nemen van de bijzonderste dier misbruiken, slechte gewoonten, gebruiken, die vroeger hun nut hadden en door het volk goedgekeurd waren, maar die thans nutteloos, belachelijk, ja soms hatelijk voorkwamen. Al de oude gewoonten, welke de Franschen in 1789 als misbruiken aanschouwden en waarvan zij de afschaffing vroegen, zijn zeer goed gekend, omdat de Algemeene Staten in genoemd jaar vergaderd er een onderzoek over ingesteld hadden. Om ze goed te kennen hadden zij schrijfboeken gezonden aan de drie ordes van alle provinciën, te weten aan de Geestelijkheid, den Adel en den Derden Staat of afgeveerdigden van eenige steden, met verzoek van er nauwkeurig in aan te teekenen al hetgeen,

---

sloot Vander Mersch, op het kasteel van Orsmaal bij Zout-Leeuw, eene overeenkomst met 't Oostenrijksch gouvernement. Dees laatste noemde de soldaten van Vander Mersch, niet *opstandelingen*, maar *patriotten*. Het toonde zich nog op andere manieren zeer toegevend en vredelievend. Zulken indruk had de opstand en de zegepraal der Patriotten te Turnhout, op den Duitschen keizer te weeg gebracht! Er bestond dus eene gunstige kans om alles in der minne te regelen en dit had men, volgens ons oordeel, door onderhandelingen moeten doen. Doch de meesters van generaal Vander Mersch of het bestierend comiteit van den opstand wilde noch van onderhandelingen noch van overeenkomst hooren. De wapens werden dus hernomen en stroomen bloeds opnieuw gestort, totdat men toch eindelijk zich gedwongen zag het geschil bij te leggen, zooals Vander Mersch het vroeger had voorgesteld. Ondertusschen is en blijft de slag van Turnhout, eene gewichtige gebeurtenis in de geschiedenis van ons vaderland. Doch nog gewichtiger en roemweerdiger zou zij voorkomen, hadde men naar den held van Turnhout geluisterd en den vrede onmiddellijk kunnen teekenen.

waarover in de streek geklaagd werd. Aan dit verzoek werd overal met gretigheid voldaan en die *cahiers* of schrijfboeken kwamen uit alle hoeken van Frankrijk naar Parijs met de volledige aanduiding van hetgeen men *misbruiken* noemde. Dank dus aan die vermaarde *cahiers* kent men allerbest al de veranderingen en verbeteringen, welke door het volk verlangd waren.

Ik ga u in 't kort de bijzonderste klachten aanhalen, welke erin voorkwamen; alzoo zult gij leeren welke veranderingen het Fransch volk begeerde.

1° Men verweet aan 't koninkdom alle gezag tot zich getrokken te hebben en alléén meester te spelen; alléén over alles te beslissen, zelfs in zaken van belastingen; nooit de Algemeene Staten bijeen te roepen. Ja, MM., ten jare 1789 was 't sedert 1614 geleden, dat zulke vergadering nog had plaats gehad.

2° Men kloeg over de menigvuldige en soms aardige voorrechten van den adel. Bij voorbeeld, men kon niet meer verdragen, dat de edelman alléén het recht had van te jagen en te visschen in zijne heerlijkheid; men vond het belachelijk voor den boer, dat hij 's nachts bij de vijvers van 't kasteel moest de wacht houden, om de kikvorschen te beletten door hun gekwaak de rust en den slaap van Mr den Baron te storen; dat de gemeene man geen graan mocht laten malen tenzij op den molen van den heer; geen bier laten brouwen elders dan in zijn paanhuis of brouwerij; dat in sommige plaatsen de inwoners geen boter naar de naburige stad mochten dragen, tenzij na ermede twee of drie uren op de heerlijkheid gestaan te hebben, om den heer en zijnen leenmannen de gelegenheid te geven ze zich goedkoop aan te schaffen.

3° Men kloeg over de kloosters, omdat zij machtig rijk waren en voor hun goed geene of weinige belastingen opbrachten.

Ziedaar, MM., de bijzonderste klachten, die ten jare 1789 door het Fransch volk gedaan werden. Als men nu die vergelijkt met degenen die hier in ons

land tegen de regeering van Joseph II gedaan werden, oh! dan moet men erkennen, dat zij van veel minder bezwaar en ook veel min schreeuwend waren, dan de dwingelandsche verordeningen van den Duitschen keizer. Nochtans hadde Ludovicus XVI, koning van Frankrijk, en de andere gezaghebbende Franschen, na de klachten en smeekingen van 't volk gehoord te hebben, halstarrig en hardnekkig gebleven, evenals hier Joseph II, dan zou er ten minste een redelijk voorwendsel bestaan hebben, om zich in opstand te stellen: ja, dan zou het moeielijk zijn het gedrag van 't Fransche volk als onwettig voor te stellen. Maar wat gebeurde er? Ludovicus XVI en de bevoorrechte Franschen waren geene navolgers van den Duitschen keizer; integendeel zij verklaarden zich bereid om in alles het volk te voldoen. De koning had reeds de Staten-Generaal bijeengeroepen, hetgeen, zooals wij reeds gezegd hebben, sedert 't jaar 1614 voor de eerste maal gebeurde; hij stelde voor ze in 't vervolg alle drie jaar opnieuw te vergaderen en beloofde van nooit zonder hunne toestemming eene nieuwe belasting in te voeren. De geestelijken en de edelen verklaarden zich bereid om van alle voorrechten af te zien en hunne goederen te laten belasten evenals die hunner landgenooten. MM., verdween alzoo niet alle recht en reden tot opstand? Moet dan elkeen niet erkennen dat de Fransche Omwenteling eene onwettige onderneming was en dat zij van de Brabantsche Omwenteling verschilt zoo zeer als de nacht van den dag?

Maar, MM., tusschen die beide ondernemingen bestaat er nog een ander en grooter verschil. De Brabantsche Omwenteling was eene vaderlandsche onderneming. Want niet alleen de adel en de geestelijkheid, maar heel het volk nam er deel aan (bijna de eenige aanhangers des keizers waren de Staatsbedienden). Daarenboven de opstand gebeurde enkelijk om de herstelling te bekomen der gekrenkte rechten van 't volk en van den godsdienst. *Pro aris et focis, voor altaren en*

haardsteden of voor godsdienst en vaderland, zoo klonk hunne leus.

In Frankrijk integendeel had de Omwenteling eenen heelen anderen gang en joeg zij een doel na, dat van het volk teenemaal onbekend was, waar in geen enkel *cahier* over gesproken werd; dat slechts van eenige leiders gekend was, die het dan nog langen tijd verholen hielden. Zij was dus onvaderlandsch.

Welk was het doel van die omwenteling? Het behelsde twee grondbeginselen, welke volgens de bewering der Fransche leiders voortaan de grondwet der vernieuwde samenleving moesten zijn en zoo nog voortdurend door alle aanhangers der Fransche Omwenteling beschouwd worden.

't Eerste artikel van dit nieuw geloof was de afschaffing van den Christenen Godsdienst. Dit artikel, dat al de leiders der Omwenteling vurig aankleefden, was eene toepassing der goddelooze leering van Voltaire, die 50 jaren lang geschreven en geroepen had : *Ecrasons l'Infâme*, laat ons den Eerlooze verpletteren. Door die godlasterende woorden bedoelde hij, o afschuwelijkheid! den aanbiddelijken persoon van den Goddelijken Zaligmaker en zijne vertegenwoordigers op deze aarde : den Paus van Rome, de bisschoppen en de priesters.

't Tweede artikel was de min of meer volledige toepassing der leering van Jean-Jacques Rousseau. Deze wilde niet alleen den Christenen Godsdienst doen verdwijnen, maar ook nog de samenleving 't onderste boven werpen. Als God weg is, wie zal dan de wet op deze aarde geven? Het volk, antwoordde Rousseau; aan het volk hoort alle gezag en alle macht toe; de regeerders dezer aarde zijn slechts dienaars en knechten van het volk, dat hen aan 't bewind brengt en er van afwerpt naar zijn beliefte.

Ziedaar dan beknoptelijk het geheim doel of het programma der Fransche Omwenteling, zooals het in de geheime genootschappen werd opgesteld en aan al hunne aanhangers als verplichtend opgelegd. Maar dit

hemeltergend plan mocht niet seffens bekend gemaakt worden. Het werd slechts aan 't Fransch volk en aan heel de wereld voorgesteld onder de ronkende en verleidende kenspreuk : *Liberté*, *égalité*, *fraternité*, *vrijheid*, *gelijkheid*, *broederlijkheid*. Ik zeg : aan heel de wereld. Want 't inzicht der Fransche omwentelaars, was niet alleen van aan Frankrijk die nieuwe leering te doen aanvaarden, maar van er alle volkeren aan te onderwerpen. O macht der leugentaal en valsche beloften! Zulken invloed had die bedriegelijke taal op de gemoederen, dat er heel de wereld in opschudding door geraakte, dat zij overal vurige voorstanders verwierf en tot op den huidigen dag op overtuigde verdedigers aanspraak kan maken!

Oh! Hoe is 't toch mogelijk zoo verblind te zijn en zich zoo door valsche en bedriegelijke leeringen te laten innemen! Was dan die Omwenteling eene weldaad voor 't menschdom? Heeft zij goed in de wereld gesticht? MM. Wij mogen de waarheid niet overdrijven en het goed niet miskennen dat uit die goddelooze onderneming is voortgesproten. Ik zal dus ronduit erkennen, dat zij diensten heeft bewezen. Ziehier vooreerst hoe zij opnieuw aan heel de wereld het bewijs geleverd heeft, dat de Katholieke Kerk eene goddelijke instelling is en dat de machtigste potentaten niet in staat zijn om ze ten onder te brengen. De omwenteling verbood alle uitoefening van den godsdienst; verkocht de goederen van kerken en kloosters ; sleepte naar moorddadige eilanden de priesters en religieuzen, die aan 't H. Evangelie en aan de wetten der H. Kerk getrouw bleven. Zij beeldde zich in, dat dank aan deze maatregelen het voor altijd gedaan was met den Godsdienst in Frankrijk en in al de landen, die zij aan haar dwingelandsch gezag zou onderwerpen. *Vicisti, Galilæe,* gij zegepraalt, o Galiléer, riep Julianus de Apostaat tot Christus, toen hij aan 't eind zijns levens, na zoo lang aan de uitroeiing van 't Christendom gewerkt te hebben, den bloeienden toestand van dien Godsdienst aanschouwde.

Ah! Hadden de aanhangers van 't nieuw geloof oogen en verstand om te zien en te begrijpen, in plaats van die omwenteling te willen verheerlijken, zouden zij Julianus' uitroeping huldigen en bevestigen. Immers ver van omver te liggen staat de Godsdienst in onze dagen vaster dan ooit; het priesterdom en de kloosters zijn zoo menigvuldig als vóór 't jaar 1789; alhoewel arm, verkondigen en verspreiden zij 't geloof zoo goed als voorheen; ja, de wereld verstaat van dag tot dag beter dat de Godsdienst onontbeerlijk is en 't sterkste bolwerk tegen de gevaren, die overal de samenleving bedreigen! Opnieuw dan moet er uitgeroepen worden : *Vicisti, Galilæe.* De Fransche Omwenteling, die vooral den ondergang wilde van allen veropenbaarden Godsdienst en van alle instellingen ingericht om dien staande te houden, heeft dus opnieuw het bewijs geleverd, dat tegen dien Godsdienst en tegen die instellingen alle aardsche macht onmachtig is.

Behalve dien algemeenen dienst door de Omwenteling aan de wereld bewezen, hebben wij, Belgen, haar nog twee bijzondere weldaden te danken. 't Is zij die ons de Schelde heropend heeft, welke sedert 't jaar 1648 gesloten was. In dit jaar sloot Spanje, aan 't welk wij toehoorden, den vrede met de Hollandsche provinciën, en 't had de lafhertigheid van toe te stemmen, dat die groote stroom, die de bronader is der welvaart niet alleen van Antwerpen, maar van heel België, voor onze provinciën zou gesloten blijven. Alzoo waren wij zonder rechtstreeksche betrekkingen met de landstreken, van waar ons de koloniale koopwaren toekomen; alzoo ook moesten handel en nijverheid hier noodzakelijk kwijnen. De Franschen dus met de Schelde te heropenen en de Hollanders te verplichten den doortocht onzer schepen te eerbiedigen, schonken ons eene gunst van onschatbare weerde.

Maar wij zijn hun nog dankbaarheid voor eene andere weldaad verschuldigd; zij zijn, als het ware, de stichters van België. Immers wat vond men hier vóór

't jaar 1789? Geen België, maar het Hertogdom van Brabant, 't hertogdom van Limburg, 't graafschaap van Vlaanderen, Henegouw, Namen, Luxemburg enz. Al die gewesten stonden onder éénen en denzelfden souverein, maar elk was onafhankelijk 't een van 't ander; elk had zijne bijzondere wetten, gebruiken, munt, leger, maten, gewichten, zelfs douanen. Al die gewesten maakten dus samen geen land uit. Men mag dan zeggen, dat België nog niet bestond. Zoohaast de Franschen meester van al die gewesten waren, kwam er een einde aan al die verschillige wetten, gebruiken en bestuurmiddelen. Al die verbrokkelde gewesten werden tot één gewest opgerecht en voor de eerste maal, sedert het *verbrokkelingstijdstip*, dat is sedert de 10de eeuw, kwam België opnieuw tot stand. MM., hadde België ten tijde der Fransche koningen Lodewijk XIV en Lodewijk XV die eenheid genoten, dan zouden wij gemakkelijker aan hunne macht hebben kunnen wederstaan; dan zou wellicht Frankrijk zoo vele schoone steden niet bezitten, welke die koningen aan Vlaanderen en aan Henegouw onrechtveerdig ontrukten. Ja, hadden wij thans die eenheid niet, dan zouden wij waarschijnlijk sedert jaren alle onafhankelijkheid verloren hebben.

Ziedaar dan in 't kort, MM. de weldaden die wij aan de Franschen te danken hebben. Maar wat zijn die weldaden, als wij ze vergelijken met het kwaad dat zij hier en overal deden? Om gemakkelijk zich daarvan een gedacht te vormen, hoeft men enkelijk de ronkende kenspreuk of het programma om te keeren, waarmede zij de volkeren in 't algemeen, maar de Belgen in 't bijzonder, jaren lang om den tuin leidden. Wat beloofden zij?

1° *Vrijheid*, leest *dwingelandij*.

2° *Gelijkheid*, leest *wij alleen meester*.

3° *Broederlijkheid*, leest *wraak*.

Laat ons thans die drie artikels, een voor een, met de noodige bewijzen verklaren. Ik zeg dan vooreerst, dat zij ons, in plaats van vrijheid, verdrukking, ja ketenen en dwingelandij brachten.

Welke vrijheid verwachtte men vooral? — Vrijheid van Godsdienst. De vrijdenkers der XVIII[e] eeuw, evenals die onzer dagen, beschuldigden de katholieke kerk van onverdraagzaamheid, van slechts haren godsdienst als den waren te erkennen. Zij leerden dat de vrije keus van eenen godsdienst een natuurlijk recht voor den mensch is. Dit recht, zegden zij, willen wij elkeen verzekeren.

Hebben zij die belofte volbracht? Neen, vermits de afschaffing van den katholieken godsdienst hun voornaamste doel was. Oh! ziet ze aan 't werk; ziet met welke razernij ze hun helsch plan trachten ten uitvoer te brengen! 't Was hun niet genoeg, dat zij de dienaars van den Godsdienst hadden verwijderd en als openbare vijanden van 't menschdom afgeschilderd! Alle openbare en zelfs geheime uitoefening van den godsdienst moest verboden worden! Wie van ons heeft in zijne jeugd niet hooren verhalen, dat als de kerken gesloten waren, de menschen, om zondags mis te hooren, zich 's nachts naar geheime plaatsen moesten begeven en er met de voorzichtigheid van den dief moesten binnendringen uit vrees van gezien en gestraft te worden; dat als hier of daar menschen het durfden wagen zich vóór de deur eener kapel of kerk op de knieën te zetten, om er een gebed te storten, politiemannen toegeloopen kwamen, om die geloovigen onder de wreedste bedreigingen uiteen te drijven; ja, dat als een vader of eene moeder kloek genoeg waren met hunne kinderen binnen hun huis den rozenkrans of een ander gebed wat hard op te zeggen, zij zich aan 't bezoek van eenen bespieder mochten verwachten, die zonder aarzelen en met geweld hunne woning zou binnendringen en hun verbieden hun gebed voort te zetten, onder bedreiging van ze aan te klagen!

MM., om een zeker en onloochenbaar bewijs van de onverdraagheid der Franschen in dien ongelukkigen tijd onder de oogen te hebben, herinnert u slechts dien nieuwen en dwazen almanak, waardoor zij de oude

jaarsverdeeling gansch veranderden en waarin zij, om alle gedachtenis van den katholieken zondag weg te nemen, aan de week geene zeven, maar tien dagen toekenden. De zevende dag of zondag mocht niet meer gevierd worden, maar wel de tiende dag of *Decadi*. Op dien dag was elk huisgezin verplicht een driekleurig vaandel uit te steken en was het streng verboden slafelijken arbeid te verrichten. Onze voorouders zagen zich verplicht, tegen wil en dank, 't eerste bevel uit te voeren. Maar als de Decadi op geenen zondag viel, werkten zij, doch in 't geheim en uit de oogen der menschen. Doch, zie tot welke voorzichtigheid zij verplicht waren! Iemand moest bij de deur aan de straat op wacht staan, om seffens als hij eenen politieman gewaar werd, naar het werkhuis te loopen en de arbeiders te verzoeken hun werktuig wat te laten rusten, uit vrees van gehoord en gestraft te worden!

Neen, MM., de Franschen hebben ons geene vrijheid van godsdienst verschaft. Wat hebben zij ons dan gebracht?

1° Vrijheid van ongodsdienstigheid. Al wat den godsdienst kon hinderen was volop toegelaten. Bij voorbeeld, de kruizen van de torens afhalen, de beelden verbrijzelen der H. Moeder Gods of van andere heiligen, die de hoeken der straten versierden, de kerken en kloosters helpen afbreken, de priesters vangen en naar den kerker sleuren, God vervloeken en verwenschen, dit was allemaal geoorloofd, ja toegejuicht, begunstigd en rijkelijk beloond; dit was een zeker middel om iets te worden en hoogere ambten te bekomen!

2° Vrijheid der onzedigheid en ontuchtigheid. Men zou het moeilijk kunnen gelooven, indien daarvoor geene ontegensprekelijke getuigenissen voorhanden waren. De ontuchtigheid werd alsdan niet alleen toegelaten, maar zelfs verheerlijkt, ja als eene nieuwe afgodin ter aanbidding aan de volkeren voorgesteld! Elkeen weet, dat op den Decadi de nieuwe geloovigen zich in de eene of andere kerk vergaderden, om er over de *rechten van den mensch* te hooren spreken, tegen de misbruiken

van den *ouden tijd* te hooren donderen er de nieuw verschenen wetten te hooren aflezen, en over diergelijke zaken. Als dit gedaan was, volgde een waar en walgelijk schandaal : dan ging men de knieën buigen en wierook branden vóór een ontuchtig schepsel, staande in 't midden van een altaar, op de plaats zelve, waar vroeger het kruisbeeld van den goddelijken Zaligmaker prijkte! En men schaamde zich niet dit afschuwelijk schepsel : *La Déesse de la raison*, de Afgodin der rede te noemen! Ah! hoe laag waren die mannen gevallen! Nadat zij den mensch van God afgescheiden hadden, was het heel natuurlijk dat zij hem tot het dier verlaagden. De Christelijke leering zegt ons, dat het lichaam aan de ziel, dus ook aan de rede moet onderworpen zijn. Zij integendeel leerden, dat de kwade lusten des lichaams de afgodin of meesteres der ziel en der rede moeten zijn, ja als eene ware afgodin moeten geëerd en aanbeden worden! Ah! het was wel de moeite weerd zoo hoog te roepen, dat men den mensch van alle slavernij ging verlossen, als men niet anders zocht dan hem den slaaf van de vuilste driften en hem heel en al aan 't onredelijk dier gelijk te maken!

't Is dus onbetwistbaar, MM., dat de Fransche omwentelaars logen, toen zij aan de wereld de vrijheid beloofden. De ware vrijheid was voor hen een voorwerp van afschrik. Laat ons thans zien, dat de belofte van gelijkheid insgelijks louter bedrog was.

Wij weten reeds, dat het Fransch volk gegronde klachten tegen 't koningdom, den adel en de kloosters had laten hooren. Het kloeg over ongelijkheden, waarvoor geen nut niet meer bestond en waarvan zelfs sommige hoonend voor den gemeenen man waren. Eene hervorming, verbeteringen waren onontbeerlijk. Doch dit scheen geen bezwaar te kunnen opleveren, vermits de aangeklaagde personen zelve overtuigd waren en bereid om 't verzoek des volks in te willigen. Wat was men bedrogen! Hadde men de voorstellen van koning, adel en kloosters zoo maar eenvoudig aanveerd, dan

hadden die instellingen blijven bestaan en den voorrang in de samenleving behouden; ja, dan zou de genegenheid van het volk voor hen vermeerderd en hunne macht vergroot geweest zijn. Er moest gezorgd worden dat zulks niet zou geschieden. Alzoo werd het door de omwentelaars aangelegd.

Wat werd er dus besloten? — Dat men het koninkdom, den adel en de godsdienstige instellingen maar doodeenvoudig weg zou afschaffen. Daarom dan moest Ludovicus XVI, die deugdzame, die rechtveerdige koning, die vader van 't volk, op het schavot eene versmadelijke dood sterven! Men kon geen enkel schelmstuk tegen hem inbrengen! Dit was niet noodig. Hij was koning, hij was boven al de andere Franschen verheven; dus was hij plichtig. Vele edelen ondergingen hetzelfde lot. Wat hadden zij misdaan? Zij waren eene hindernis voor de omwentelaars om den voorrang in den Staat te bekleeden en alléén meester te zijn, daarom moesten zij de dood sterven.

Ondertusschen gebeurden al die gruweldaden onder 't voorwendsel, dat men alle ongelijkheden wilde wegnemen! Maar meer dan een voorwendsel was dit niet. 't Is waar, zij namen alzoo eenige ongelijkheden weg. Doch welke ongelijkheden? Enkelijk die van personen welke boven hen verheven waren. Hun eenig doel was alle gezag tot zich te trekken en alléén meester te zijn. Daarom eens het koninkdom en de adel weg, was er geene spraak meer van herstelling van ongelijkheden. Integendeel zij verkleinden en verminderden vele personen, die alhoewel minder dan zij, een hinderpaal voor hunne heerschzucht konden wezen.

Dit gezegde van 't grootste gewicht zijnde om de Fransche omwenteling te beoordeelen, acht ik het noodig u eenige bewijzen aan te halen. Die zullen wij vinden in de maatregelen door de omwentelaars aangewend om meester te zijn in de steden, in de dorpen en in de huishoudens.

Wat deden zij in de steden? Zij schaften de gilden

en de ambachten af. Verwonderlijke zaak! De gilden en ambachten bestonden nochtans grootendeels uit werklieden en geringe menschen! Waarom zulke menschen nog verminderen en de bestaande ongelijkheid tusschen die lieden en de burgers nog vermeerderen? Ah! Indien de ambachtsman, afzonderlijk genomen, klein en onmachtig was, als lid der gilde of van 't ambacht was zijn vermogen groot en zelfs overheerschend. Immers in vele steden bestond het Magistraat of stadsbestuur uitsluitelijk uit ambachtslieden; in alle hadden zij een groot aandeel in die besturen. Maar dit maakte de rekening der omwentelaars niet, die voortaan in de steden geen ander gezag wilden gedoogen dan het hunne. Daarom moest de macht der ambachtslieden gebroken en vernietigd worden.

Alzoo waanden de omwentelaars hun rijk in de steden voor altijd gevestigd te hebben. Om het zelfde doel op de dorpen te bereiken, legden zij het nog slimmer aan. Na het land in Departementen of Provinciën en in kantons verdeeld te hebben, gaven zij aan ieder kanton een enkel bestuur, dat in de hoofdplaats zetelde en samengesteld was uit eenen voorzitter, eenen commissaris en eenen vrederechter met twee assessoren of bijgevoegde vrederechters. Daarenboven in elk dorp werd een *agent* aangesteld, maar deze ambtenaar was slechts de beveluitvoerder of knecht van 't kantonaal bestuur. Alzoo hadden de omwentelaars de verzekering van alle dorpen aan 't gezag van mannen naar hunne hand te onderwerpen.

Maar er bleef nog een gezag staande, dat den Staat nog belette alléén meester te zijn : het huishouden, de familie. Ten allen tijde hebben de staatsmannen het gevoelen aangekleefd, dat er tusschen den souverein en het volk eenige machtige familiën moeten bestaan, die het volk moeten ondersteunen, als het door den souverein verdrukt wordt, en integendeel den Koning bijtreden, als het volk zonder reden tegen hem opstaat, in één woord die het evenwicht tusschen de twee uiteinden

der samenleving moeten bewaren. Daarenboven in elk huisgezin, in elke familie, heerscht er een gezag, waarvoor in vele zaken het bewind moet achteruitdeinzen. Welnu, dat gezag, dat natuurlijk goddelijk gezag, moest ook door de omwenteling omvergesmeten of ten minste ondermijnd worden. Dit bewerkte zij vooral door de instelling der echtscheiding en door 't afschaffen van het recht van den eerstgeborene.

Ziedaar, MM., de bijzonderste maatregelen door de omwentelaars aangewend, om onder voorwendsel van de gelijkheid in te voeren, hunne alleenheerschappij over de wereld te vestigen. Alzoo trachtten zij door sluwe middelen tot dit doel te geraken, hetgeen zij ook verholen hielden, maar dat toch nu en dan aan den dag gebracht werd, als, bij voorbeeld, door de vermaarde woorden van Sieyès : « Qu'est-ce que le Tiers Etat? — Rien. Que doit-il être? — Tout. » Wat is de Derde Staat? — Niets. Wat moet hij zijn? Alles. De Derde Staat was samengesteld uit de afgevaardigden van eenige steden. Dat de Derde Staat niets te zeggen had, was onwaar. Immers in Brabant en in andere gewesten stemde eerst de Eerste Staat of de geestelijkheid; dan de Tweede Staat of de Adel. Gewoonlijk stemden deze op de volgende wijze : « Wij keuren het voorstel goed, bijaldien de Derde Staat volge, anders niet. » Verre dus van niets te zeggen te hebben, had in vele gevallen de Derde Staat de bovenhand in staatszaken. Het kon niet anders, omdat er eendracht onder al de klassen der samenleving bestond en dat elkeen er zich op toelegde, om den vrede met elkander te onderhouden. Waarom dan kwam Sieyès met zijne leugenachtige taal voor den dag? Om eenen zweem van billijkheid aan den onrechtveerdigen en wraakroependen eisch der omwentelaars te geven. Voortaan moest de Derde Staat of de burgerij alle macht in handen hebben : priesters, edelen, ambachtslieden, landbouwers, behoeftige menschen moesten als slaven voor hunne voeten kruipen.

De Fransche omwentelaars hebben dus geene gelijk-

heid aan de wereld verschaft. Maar ziehier wat zij te weeg gebracht hebben : zij hebben het verlangen naar eene valsche en onmogelijke gelijkheid in de wereld geworpen en alzoo kwaad zaad gezaaid. Reeds in den tijd der eerste omwenteling bracht dit zaad wrakke en venijnige vruchten voort. Van toen af begon het volk ook te zeggen, zoo niet met woorden, ten minste metter daad : « Wat is het volk? — Niets. Wat moet het zijn? Alles. » Immers overal vormden zich roovers-benden, die om de ongelijkheid te vernietigen, de rijken vermoordden en hunne woningen uitplunderden.

Vlaanderen werd verwoest door de vermaarde bende van Bakelmans; de Oostkant van Brabant door degene van Sebastianus Langenaken, die zijn verblijf had te Halle-Boeyenhoven, tusschen Zout-Leeuw en Sint-Truiden. Doch 't is slechts in deze laatste tijden, dat de bedriegelijke beloften der Fransche Omwentelaars voor goed een schrikkelijk gevaar voor de samenleving worden. Het verlangen naar eene valsche gelijkheid of de zucht naar rooven heeft thans eenen geleerden vorm gekregen : het heet nu *Socialismus* en niemand weet van welke rampen het zwanger gaat.

Er blijft nu nog een woord te zeggen over de broederlijkheid, de derde belofte der Fransche Omwenteling.

De Broedermin of de bezorgdheid voor den gemeenen man, zeggen hare verdedigers, was haar zoo eigen en zij was er zoo door bezield, dat niemand dien glorie-straal uit hare kroon kan rukken. Immers zij heeft onder dit opzicht drie groote weldaden aan 't menschdom geschonken, waardoor haar voor altijd de achting en de erkentenis der volkeren verzekerd is :

1° Door het verkoopen der kerk-, klooster- en kasteelgoederen heeft zij die eigendommen uit de handen dergenen getrokken, die er hoegenaamd geen recht op hadden, en ze in 't bezit der landbouwers gesteld, wien zij met volle recht toekwamen.

2° Sedert is het volksonderwijs meer uitgebreid en beter verzorgd.

3° Sedert ook bevindt zich de arme werkman in eenen veel beteren toestand : kleedsel, voedsel, woning enz. dit allemaal is thans merkelijk verbeterd.

Dit zijn de bijzonderste artikels, welke men ontmoet in die boekjes of beter verdichtsels, waarin de *Oude tijd* uitgescholden en de *Nieuwe tijd* opgehemeld wordt.

Laat ons ze aan de waarheid toetsen.

Valsch is zeker het gezegde, dat de verkochte kerk-, klooster- en kasteelgoederen thans 't eigendom van den landbouwer zijn, en dat deze aan dien maatregel gewonnen heeft. Onlangs werd een woord daarover gerept te Brussel in den Opperraad der koninklijke commissie ter bevordering van den landbouw. Een der leden, M. Cajot, stelde als middel voor, om den lijdenden akkerbouw ter hulp te komen, de wetgevende Kamers te verzoeken door eene wet het verkoopen te gebieden van de goederen der *Doode hand*, zooals van kerken, hospitiën, bureelen van weldadigheid, enz. De voorzitter, Graaf vander Straeten-Ponthoz, antwoordde dat het verkoopen van zulke goederen nooit ander goed gedaan had, dan eenige menschen rijk te maken, terwijl de menigte er altijd door verloren heeft. De edele voorzitter sloeg den nagel op den kop. 't Is juist zoo gegaan tijdens de Fransche Omwenteling met de gestolen kerk-, klooster- en kasteelgoederen. Wie kocht ze? Een klein getal stedelingen, die voor eenen spotprijs zich in eens rijk zagen ten grooten nadeele der buitenlieden. Tot dan toe waren deze als eigenaars van die goederen. Immers als zij voor 't aanbetalen hunner huur zorgden en zich goed gedroegen, duurde de huur heel hun leven en hadden zij nog de verzekering, dat hunne nakomelingen hunne opvolgers zouden wezen. Alzoo weet men door de geschiedenis, dat eene en dezelfde familie twee en drie honderd jaren in dezelfde winning verbleef. Bij hunne nieuwe eigenaars gold de huur slechts voor negen jaren en was zij daarenboven doorgaans merkelijk hooger dan in dien zoo verachten *ouden tijd*. Die eerste stofferij valt dus heel en al in duigen.

Wat het volksonderwijs aangaat, degenen die daarover roemen als over eene nieuwe invoering aan de Franschen te danken, zij schijnen te denken, dat er hier vroeger niets voor die gewichtige zaak gedaan werd. Dwaling, volkomen dwaling! In België hebben er scholen bestaan en werd er voor 't volksonderwijs gezorgd, van sedert de invoering van het Christendom. Dit beijverden vooreerst de verkondigers van 't H. Evangelie, die geene kerk bouwden zouder eene school er nevens. Daarvoor ook hebben de vorsten gezorgd, zooals Karel-de-Groote in de IXe eeuw; Philip II, in de XVIe eeuw; Albertus en Isabella, eene eeuw later. Men mag voor zeker houden, dat sedert 300 jaren er geene gemeente in België was, of zij had hare school. Achteruit dan degenen, die uit onwetendheid of uit kwaadwilligheid onze voorouders als dompelaars afschilderen!

Maar heeft dan de Fransche Omwenteling niets gedaan voor de uitbreiding en verbetering van 't volksonderwijs? Zij heeft iets willen doen, doch het deugde niet. Zij gevoelde met recht dat er in de oude schoolmethoden veranderingen moesten ingevoerd worden. Sedert eene volle eeuw had, door de ontdekking van den stoom en van andere geheime krachten der natuur, een nieuw tijdstip voor den werkman aanvang genomen. De stedelijke werkman, zoowel als de landbouwer, moest om in zijn beroep te slagen eenige kennis van die nieuwe uitvindingen bezitten. Daarom was een bloot taal- en letterkundig onderwijs niet meer voldoende; wetenschappelijke kennissen moesten daarbij gevoegd worden. Van in den tijd der Fransche Omwenteling begon die noodzakelijkheid zich te laten gevoelen, zooals het bewezen wordt, onder andere, door den belachelijken almanak, waar wij hooger over spraken. Hoe uitzinnig ook dit opstel ware, de namen der maanden en andere bijzonderheden toonden toch, dat de opstellers de aandacht der menschen op de natuurlijke wetenschappen wilden trekken. Aan 't volksonderwijs

zochten zij dan ook eene richting in dien zin te geven, hetgeen goed en prijsbaar was. Doch hun haat tegen 't Christendom, ja hun vast voornemen van allen veropenbaarden godsdienst te vernietigen, verijdelde hunne goede inzichten. Immers dit verplichtte hen alle aanleering van Godsdienst, alle teekens van Godsdienst, alle gebed uit de school te bannen, in een woord, 't onderwijs *onzijdig* te maken, zooals wij heden zeggen. De dood van 't onderwijs was er 't eerste gevolg van; de scholen werden verlaten; de ouders hadden liever hunne kinderen van alle onderwijs beroofd te laten, dan hun zulk onderwijs te laten genieten. Een tweede gevolg was de verwildering van 't volk. Op tien jaren tijds had die verwildering zoodanig toegenomen, dat Portalis, de groote Minister van Napoleon, zich verschrikt over den tegenstand van Frankrijk verklaarde en uitriep dat het hoog tijd was den Godsdienst als grondsteen van 't volksonderwijs opnieuw te aanveerden (1). MM., men mag voor zeker houden, dat die rooversbenden, die zich in den Franschen tijd overal vormden, eene der oorzaken harer oprechting en uitbreiding te zoeken hadden in dat ongelukkig en goddeloos onderwijs door de Franschen hier even als in Frankrijk ingehuldigd.

MM., laat ons besluiten, dat het tweede gezwets der Franschen niet alleen in duigen valt, maar als een zware steen op hun hoofd neêrploft. Immers hetgeen zij voor 't volksonderwijs deden, had den zedelijken en stoffelijken ondergang der samenleving voor noodzakelijk gevolg.

En nu zal het noodig zijn over hunne derde stofferij te spreken? Indien de arme man thans beter gevoed,

(1) Ziehier de eigene woorden van Portalis :
« L'instruction est nulle depuis dix ans. Il faut prendre la religion pour base de l'éducation. Les enfants sont livrés à l'oisiveté la plus dangereuse, au vagabondage le plus alarmant. Ils sont sans idée de la divinité, sans notion du juste et de l'injuste : de là des mœurs farouches et barbares, de là un peuple féroce. »

gekleed en gehuisvest is dan over honderd jaren, indien zijn *confortable* thans beter is, of indien hij nu beter leven heeft, heeft hij dit aan de Fransche Omwenteling te danken? Neen, MM., dit heeft voor oorzaak, die uitvindingen, waar wij straks over spraken en waarvan de bijzonderste reeds eene eeuw vóór die omwenteling bekend waren. Dank aan de menigvuldige toepassingen van die uitvindingen aan de nijverheid en aan den handel, welke hoe langer hoe meer gedaan werden, is de arme man in staat gekomen om een heerenkleedsel aan te koopen, zelfs beterkoop dan zijne lompen van vroegere dagen. Die verandering dus zou gekomen zijn, alhoewel de Fransche Omwenteling niet geschied ware. Met dit als een gevolg en eene weldaad der Fransche Omwenteling voor te stellen, doet men niets dan gebruik maken van de oude drogrede : *Post hoc, ergo propter hoc;* Na dit, bij gevolg om dit.

MM., men mag er van verzekerd zijn, dat de Fransche Omwenteling vreemd was aan alle gevoel van menschlievendheid, aan alle bezorgdheid voor den gemeenen man. Wat hield zij dan verborgen onder dit schoon en verleidelijk woord : *Fraternité, Broederlijkheid?* Niets dan haat en nijd, zucht naar wraakneming.

Ziehier eenige feiten. Als op den *Decadi* de omwentelaars hunne hulde bewezen hadden aan de zoogenaamde Afgodin der rede, dan gingen ze buiten de kerk den vrijheidsboom vereeren, dien zij in 't een of 't ander klooster gestolen en op de openbare markt geplant hadden. Die vereering bestond in danspartijen rondom den boom en in 't gezang der Carmagnole en van andere oproerige liederen. Welnu, welk was 't hoofdgedacht van al die gezangen? Niets anders, dan eene opwekking van wraakneming tegen andersdenkenden.

Ja, MM., eene zucht en eene uitnoodiging tot wraak, daarin bestond bijna uitsluitelijk heel de letterkunde van dien tijd, zoo wel die der dagbladen als der gedrukte boeken. Zelfs in zijne vermaken mocht het volk

als met geen ander gedacht bezig gehouden worden. 't Is alzoo dat er edicten in de groote steden aangeplakt werden, waardoor het streng verboden was in de schouwburgen andere tooneelstukken op te voeren, « dan die weerdig waren van een Republiekeinsch volk en in staat om haat te verwekken voor de voorgaande regeering ».

Ja, zoo ver dreven zij dien zucht naar wraakneming, dat als zij den laatsten mensch vermoord hadden, die verdacht was genegenheid te koesteren, 't zij voor den godsdienst, 't zij voor het koningdom, zij hunne woede tegen elkander begonnen uit te oefenen en, nieuwe Caïns, het bloed hunner eigene broeders overal deden stroomen. Zelfs waar was de wetgevende kamer aan gelijk geworden, tenzij aan eene spelonk, waar uitgehongerde tijgers elkander verscheuren en verslinden? De Girondins werden op het schavot gesleurd en gehalsrecht door de Montagnards en Jacobijnen; deze door de Hebertisten; deze op hunne beurt door de Themedoriens. De laatste aanzienlijke Franschman zou op 't schandig schavot zijn leven gelaten hebben, hadde Napoleon met zijnen ijzeren arm de Omwenteling niet aan banden gelegd.

MM., had de Omwenteling daardoor voor goed een einde gekregen? Hetgeen wij het schrikbewind noemen, was voorbij; het had tien jaren geduurd en schroomelijke gruweldaden veroorzaakt. Maar de kwade grondbeginselen bleven voortdurend de samenleving beheerschen, ja zijn tot op den huidigen dag in de oogen van vele staatsmannen als het ware en eenige middel om de volkeren te bestieren!

Ondertusschen wat zien wij? De valsche grondbeginselen van 1789 gaan nog altijd voort met op schrikkelijke wijzen de wereld te plagen en te verwoesten. Zie hoe sommige potentaten, zooals Napoleon I, Napoleon III, Bismarck en andere zijn te werk gegaan. De Omwenteling had hun een machtig wapen in de hand gegeven om de naburige volkeren te geeselen en aan

hunne heerschappij te onderwerpen, te weten, de loterij of gedwongen soldatendienst. Zij maakten ruim gebruik van dit moorddadig werktuig, de grootste dwingelandij onzer dagen, konden alzoo heele massa's menschen over hunne grenzen zenden, om tronen omver te helpen en hun rijk merkelijk uit te breiden.

Terwijl de potentaten alzoo te werk gingen, zooals in 1848 en in onze dagen, welke taal hoorde men, in de laagste klassen der samenleving, onder die duizenden werklieden of slaven der XIXe eeuw? Voltaire had geroepen : *Ecrasons l'infâme*, laat ons den Eerlooze of Christus' leeren verpletteren. Zij roepen : *Ecrasons l'infâme capital*, laat ons de hand leggen op de schatten onzer werkbazen. Zij werden immers met ons zweet gewonnen.

Wanneer zal er een einde komen aan die heerschzucht der grooten en de roofzucht der kleinen? Als de wereld voor goed met die grondbeginselen zal afgebroken hebben. Laat ons dan medelijden hebben met die uitzinnige en ontaarde Belgen, die 't Eeuwfeest der Fransche Omwenteling luisterlijk willen vieren en ons deze als eene weldaad doen aannemen. Integendeel laat ons toejuichen aan al degenen die ze trachten bekend te maken zooals zij waarlijk was. Laat ons met eene eerbiedige aandacht volgen hetgeen verscheidene Belgische Bisschoppen reeds gedaan hebben, hetgeen dees jaar onze doorluchtige Aartsbisschop en andere kerkvoogden op punt zijn te doen, om gepaste maatregelen te vinden, ten einde de Omwenteling te bestrijden en de verschillige klassen der samenleving met elkander te verzoenen.

ISAIAS door G. Jonckbloet.

ISAIAS. *De Profetieën van Amos' zoon in Nederlandsche verzen vertolkt met ophelderende aanteekeningen, door G. Jonckbloet S. J.* Kerkelijk goedgekeurd. Amsterdam, Theo Kervel en Cie (Spuistraat, 249). 1888. XXXII- 510-16 bl., gr. in-8o. Prachtuitgaaf. Prijs : g. 6,50.

Wie weet het niet? Zeer duister is de H. Schrift op vele plaatsen. Geleerden erkennen dit eenvoudig. « Door menige en menigvuldige duisternissen en dubbel- « zinnigheden, zegt de H. AUGUSTINUS, worden zij « afgevangen die de H. Schrift roekeloos lezen. Zij « vatten het een voor 't ander; somtijds weten zij niet « wat denken, al ware het maar valsch; zoo donker « zijn sommige spreuken met den diksten nevel omtrokken « Dat God zulks hebbe geschikt, ik twijfel er niet aan « door den arbeid zou onze hooveerdij getemd, ons ver- « stand van minachting afgehouden worden. Immers « gemakkelijk doorzocht, is meestal veracht. » (2. *De Doctr. Christ.* n. 7). Komen donkere plaatsen omtrent in al de heilige boeken voort, meer wil dit gebeuren bij de Profeten. Wat de Profeet beschouwt is de hem voorschemerende toekomst. Deze schildert hij af met meer dan dichterlijke geestdrift; in gang, woordenkens en wending matigt hij zich allerhande vrijheden aan. Hoe zou vijf en twintig eeuwen naderhand de lezer bij zulke taal niet bedwelmd staan? Hoe zelfs de kundige Schriftverklaarder niet aarzelen?

En dadelijk zoo is het geschied. Sedert lang vraagt de katholieke Vlaming zijne bisschoppen (1) naar gepaste overzettingen om het zalig woord der Openbaring aan zijne landgenooten altoos veilig mee te deelen : de bestaande bijbelvertalingen zijn of te ouderwetsch van taal, of door kettersche hand bewerkt. Sedert anderhalve eeuw had de aartsbisschop van Mechelen, kardinaal THOMAS D'ALSACE, in zijn alomvattenden iever daar willen in voorzien. De geleerde minderbroeders W. SMITS en P. VAN HOVE besteedden zoo vijftig jaren achtereen daar hun leven en noeste zorgen aan. Omtrent een dertigtal boekdeelen kwamen in het licht. Omwenteling, oorlog, vervolging zouden der Vlamingen hoop te leur stellen. Geschiedboeken, benevens de zedenwerken van het Oud Verbond, was alles hetgeen tot stand kwam. Van 1858 tot 1883 hield opnieuw de door en door geleerde BEELEN de hand aan 't werk. Het noodigste moest voorafgaan. Achtervolgens verkreeg het katholieke Nederland 's mans uitmuntende vertalingen van het *Nieuw Testament*, van *Davids Boek der Psalmen*, de niet minder waarde overzettingen van *Salomo's Spreuken*, van *Ecclesiastes* en *Ecclesiasticus*, en van het *Boek der Wijsheid*. « Duister van zin! Moeilijk! » kloeg gedurig in zijne Voorredenen de rechtzinnige grijsaard. De dood kwam aan des Vlamings hoop weerom verijdelende... Van de Profeten was er nog geene spraak.

Wie dan over jaar vernam niet nieuwsgierig het aankondigen van *Isaïas vertolkt?* Wie las er met geene blijde verwachting wat de dichter zelf getuigde. Hij zeide : « Eene dichterlijke vertolking van *geheel* het « Boek der Profetieën van *Isaias*, die van de zes-en- « zestig hoofdstukken, die onder den titel « *Prophetia*

(1) ***Psalterium vers. Belgica elucidatum,*** **Auth. F. W. SMITS. Antw. 1744. D. I. Opdracht aan kardinaal Th. d'Alsace, bl. 3.**

« *Isaiæ* » in den Bijbel te lezen staan, is ten onzent « nog niet in druk verschenen. Toch behooren de god- « spraken van *Amos'* zoon, naar getuigenis van alle « kunstrechters der wereld, tot het meest voortreffelijke « en meest aangrijpende van de dichterlijke boeken der « H. Schrift. *Isaias* is niet alleen de koning van Israëls « profeten; hij mag wellicht de koning ook van Israëls « dichters genoemd worden. »

Het nut uitleggende 't geen hij door zijn boek dacht te kunnen stichten, sprak de schrijver voort : « Een viervoudig *doel* heeft mij den moed geschonken « mijne kracht te beproeven aan een arbeid, dien ik « zoo gaarne door vaardiger hand dan de mijne had « zien begonnen en voltooid.

« Den beminnaars der groote poëzie wilde ik, in « Nederlandsch dicht, alle de voortbrengselen te genieten « geven van een Heiligen schrijver, die, menschelijker « wijze beschouwd, meer is dan de evenknie van de « grootste lierdichters ter aarde.

« De jeugdige beoefenaars der H. Schrift wilde ik « in geestdrift ontvlammen door een tip op te lichten « van den sluier die voor zoovelen de schoonheid van « het Boek der boeken omhult.

« Den verkondigers van het woord Gods wilde ik « de lezing gemakkelijk maken van een Heilig Boek, « dat overvol is van onschatbare leering.

« Allen eindelijk, die met angstig hart het oog « vestigen op de jammeren, welke de afwijking van de « bevelen Gods den wereldnatiën op heden bereidt, wilde « ik troost doen putten uit de verheffende bespiege- « lingen van een door God bezield genie, dat op zoo « treffende wijze, de wereldgebeurtenissen leert aan- « schouwen in het licht der rechtvaardige en barm- « hartige Voorzienigheid van den alwijzen en almach- « tigen God. » Zoo luidde het.

Dat *Isaias* de koning, alzoowel van Israëls dichters als van Israëls profeten, mag genoemd, en der

zielen opbeurder, neen daar twijfelde geen lezer aan. Was het ook Isaias niet met David, die Prof. MICHEELS voor oogen zweefden, daar onlangs deze op de openbare zitting der Koninkl. Vlaamsche Academie dus sprak:
« Een volk hetwelk... zijne verzuchtingen naar omhoog
« in zielverheffende bewoordingen uitgestort heeft, zal
« nooit in vergetelheid geraken : de zangen van Israëls
« profeten of zieners, nu eens treurig en weemoedig,
« dan weder opwekkend en jubelend, zullen nog na
« eeuwen in alle talen, die op den aardbodem gesproken
« worden, in kerken en tempels tot stichting, troost en
« opbeuring van millioenen menschen weergalmen » (1).

In weerwil echter van de zedige bescheidenheid welke bij Pater JONCKBLOET doorstraalt, mocht men voor de uitvoering bevreesd zijn. Om ons *Isaias* voor te stellen behooren er diepe kunde der schriftverklaring, en tevens eene uitstekende dichtgave, Ja, wilde men anders hebben dan een verknoeid of te nauwernood middelmatig werk, dan waren dit hoofdvereischten. Zonder grondige kennis van Isaias' taal, hoe kon ons zijne schoonheid onthuld? Zonder hoogst dichterlijken aanleg, hoe ten nutte, zelfs der leeraars van Gods woord, den zin des Profeten degelijk voorgedragen? Wel kon een dichter door Isaias' schoonheid zelf worden vervoerd, en ons niet onbehaaglijke stukken voordisschen. Maar hoe uit den Profeet alles opgevoerd? Hoe anderen hiermede ontvlamd en verrukt? Wel kon een schriftverklaarder Isaias grootendeels ontleden. Maar hoe den Godverkondigers er den zin van ontrold, de lezing van gemakkelijk gemaakt? Hoe wijders door eene dorre verklaring, wat het opschrift meldt, de gemoederen opgebeurd? *Habentes solatio sanctos libros* (Mach. XII, 9). Twee begaafdheden afzonderlijk zeldzaam, ja doorgaans ondereen strijdig, zouden die in eenen man paren?

En toch gelieve de lezer het boek open te slaan;

(1) *Verslagen en mededeelingen der Koninkl. Vl. Academie.* Openb. zitting van 27 Dec. 1888.

gelieve hij te oordeelen! De Dichter — dat hij dichter is, weten zij die sedert jaren zijne *Vlindertjes* (1) lazen, — de Dichter wierd door bevoegde leidsmannen aan 't werk gebracht, door kundige en beroemde meesters aangemoedigd en beholpen. Den Eerw. Pater PIERIK, door zijn langdurig leeraren in den uitleg der H. Schrift diep bedreven en door zijne werken over de gewijde Poëzij (2), enz. in Noord-Nederland beroemd, zingt de jeugdige Dichter toe.

Uit uwen mond heeft mij het eerste woord geklonken,
Dat sprak van 't hemelsch schoone in Gods gewijde blaên.
Gij hebt het eerst door woord, door schriften en door daên
Voor 't Boek der Boeken mij in geestdrift doen ontvonken.
Uw voorbeeld heeft het eerst verlangen mij geschonken
De dichterlijke wiek naar Sion uit te slaan.
Uw goedheid stutte mij, als, op de steile baan,
Mij telkens, telkens weer, èn moed, èn kracht ontzonken... (3)

Steile baan, ja!... U, Dichter, kon thans geen arendoog, geen kloeke wiek volstaan. Isaias moest doorgrond: de zin bij dezen eerst opgespoord, het spoor der katholieke schriftverklaarders nagegaan. De ontdekkingen der nieuwere wetenschap mochten niet verwaarloosd, de overlevering eener heilige aloudheid niet over 't hoofd gezien. Al baande een kundige medebroeder P. KNABENBAUER S. J. (4) den weg, toch wilden de *Vulgata* en de Hebreeuwsche tekst vergeleken worden; de gewijde wetenschap verstaan uit den H. Hieronymus, a Lapide, Foreiro, Maldonado, benevens den H. Cyrillus, Emmanuël Sa, Malvenda, Mariana, Bochart onder de ouderen, en Allioli, Schegg, Corluy onder de nieuweren. Nopens

(1) Te Utrecht, bij de W[e] van Rossum.
(2) *Cantica Sion* door R. J. PIERIK, S. J. 's Hertogenbosch, 1867-1881. 4 boekd. in-8°. Verband dier zangen met de voorspellingen der H. Schrift, de geschiedenis van het volk Gods, de Christologie des Ouden Verbonds; God in de gewijde zangen der H. Schrift, het Boek Job naar 't Hebreeuwsch.
(3) Bladz. VII.
(4) *Erklärung des Propheten Isaias.* Freiburg, 1881. — *Commentarius in Isaiam Prophetam.* Parisiis, 1887.

geschiedenis, Oostersch spijkerschrift en allerlei kennissen moestet gij te rade gaan E. Schrader en Dr Fr. Kaulen, Sayce en Dr R. Doz, Hummelauer S. J. en Vigouroux, Lowth, Trochon en Lemann, Brerewood en Dr Joz. Pohle; inzonderheid uwe landgenooten Muré, alsmede van der Palm, Herm. ten Kate, de Vries van Heyst moest gij recht laten wedervaren.

Die last drukte altemaal op den Schrijver : van zijnen arbeid mag heden de lezer onbezorgd de zoete vrucht inoogsten. Alle licht staat hier klaar ter hand. Eene geschiedkundige *inleiding* van een zestien bladzijden herinnert waar, wanneer, waarover Isaias voorspelde. — De *indeeling* van Isaias godsspraken schijnt helder uit. Na 's Profeten voorafspraak in Hoofdst. I, het eerste deel, *Boek der bedreigingen*, met zijne vier kringen : tijd van Joathan (II-V), — van Osias en Achaz (VI-XII), — verbrijzeling aller macht die tegen God opstaat (XIII-XXVII), — Ezechias en de voorbereiding tot der Assyriërs inval (XXVIII-XXXVII). Voorts uit het tweede deel, *Boek der Vertroostingen*, het voorafgaand verhaal uit de geschiedenis (XXXVIII-XL) en de drie onderdeelen de tuchtiging voleind (XLI-XLVIII), de misdaad vergeven (XLIX-LVII), Jeruzalem dubbel beloond (LVIII-LXVI). — Voor ieder hoofdstuk komt eene duidelijke *opgave van den inhoud* tevens het verband opgevende van de deelen des werks onderling; achteraan volgen *ophelderingen* de donkere plaatsen verduidelijkende.

Van eigen nochtans moest de *vertaling* zelve de hoofdzaak blijven. Met eene gansche letterlijke overzetting, gelijk in proza, kon 's Dichters einde niet worden getroffen; met eene wijd uiteenloopende omdichting evenmin. Hoe de Dichter Isaias' zin diep weet te doorschouwen, hoe dien met zijne rijke toovertaal daar te stellen, zonder toch van de letter merkelijk af te wijken,

door proeven alleen kan ons dit nu worden vertoond. Wij verzoeken den lezer den Latijnschen tekst intusschen te willen voor oogen houden.

Aanhoort het lied over Babels koning (Is. XIV, 4, vlg., 12).

Hoe viel de dwingeland, het opperhoofd der boozen?
Wie maakte van het juk der cijnsbaarheid ons vrij?
Gebroken heeft de Heer den staf der goddeloozen,
Den schepter van de tirannij!

De roede die zoo wreed eens gonsde door de luchten,
Die in haar grimmigheid onheelbre wonden sloeg,
De volkren altegaar deed sidderen en zuchten,
En aan de kermende aard' steeds bloed en tranen vroeg :

Nu is heel de aarde in rust, van blijdschap opgetogen....

Hoe zijt ge, o Flonkerstar! den hemel uitgevallen?
Gij zoon van 't morgenrood en van den dageraad!
Hoe zijt gij neêrgestort, gij, die de volkren allen
Deedt siddren voor den gloed die straalde op uw gelaat!

Gij zeidet in uw hart : « Ik zal ten hemel stijgen;
Verheffen mijn gestoelt tot boven Gods gestarnt.... »

Wilt ge ergens des Profeten levendige taal verduidelijkt vinden? Hoort dan de Joden dien tegenspreken (Is. XXVIII, 9-10).

Wien wil hij zijn wijsheid leeren?
Wien zijne woorden doen begrijpen?
Acht hij ons wellicht gespeenden,
Pas der moederborst ontwenden?
't Is gebieden en gebieden!
Wetten zijn het zonder einde :
Nogmaals wetten, weder wetten!
Hier een weinig, daar een weinig!

Ten voorbeeld hiervan strekke nog de Last van de woestijn der zee, — van Duma, — van Arabië (Is. XXI, 1,11,13), alwaar het treffende *Custos, quid de nocte?*

Intusschen hoe groote verscheidenheid van maat! Vers en stroof weet de Dichter te kiezen, te temperen, te plooien, naar eisch van stof en heerschend gevoel. Moet er verhaald, hoe bitter eenvoudig (Is. XXXVI,1)!

Dertien jaren voerde alreede
Ezechias kroon en schepter,
Toen Sennacherib, de Koning
Van het oppermachtig Assur
Optrok tegen Juda's steden
En haar allen overheerde.
En Sennacherib de Koning
Stuurde Rabsaces uit Lachis...

Maar hoort daarentegen Rabsaces dreigen (Is. XXXVI, 4).

Hoe voedt gij in uw binnenst nog vertrouwen?
Wat hebt gij voor, dat gij mij weerstand biedt?
Op wien durft gij, o zwakke, uw hoop nog bouwen,
Nadat ge mij den machtige verliet?
Zie gij vertrouwt — het zal u ras berouwen —
Op 't matte Egypten, een gebroken riet;
Een stok, te broos en zwak om u te schoren,
Die breken zal en u de hand doorboren!

Of wel hoort Ezechias klagen tot God (Is. XXXVIII, 9).

Het gedenkschrift van den Koning
Ezechias, vorst van Juda,
Toen hij krank geweest en weder
Van zijne ziekte was genezen.

Ik sprak: Ten middag mijner dagen
Zal 'k henentreden naar het graf.
Der jaren volheid mocht ik vragen
Wien vond ik, die verlenging gaf?
Ik zal den Heer niet meer begroeten... (1)

Zulke doelmatige afwisseling geschiedt in de heerlijkste lierzangen. In het LIe hoofdstuk moedigt eerst de Messias zijne geloovigen aan.

Aanhoort Me, o gij die God zocht met vertrouwen
En aan gerechtigheid uw harten wijdt:
Aanschouwt de rots, waaruit gij zijt gehouwen,
De steengroef, waar gij uit gegraven zijt.
Naar Abraham uw vader richt uwe oogen...

(1) Hoe edeler zulke eenvoud, hoe meer het harte roerend, dan BILDERDIJK's dichterlijke omschrijving van *Hiskias' Gebed* (*Dichtwerken*. Haarlem 1857. D. V, bl. 296)!

Maar plots, door het zicht van Gods mogendheid vervoerd, roept Isaias (LI, 9) uit.

Verhef u, waak op en omkleed u met kracht,
Gij arm van den Heer!
Verhef u, gelijk voor der vaadren geslacht
Gij waaktet weleer!

Hebt gij niet geslagen de dwingelandij?
Den draak niet verwond?
De zee niet verdroogd en het woelend getij
Geboeid in haar slond?...

Hemelsche Vader antwoordt de Heer troostende (Is. LI, 12).

Ik, ik zelf zal u vertroosten!
Wat is 't dat gij angstig wordt
Voor den arm eens brozen stervlings
Die weldra als hooi verdort?
Gij vergeet den Heer, uw' Maker...

En Jeruzalem in rampen nog bedolven wordt tot vreugde opgewekt (Is. LI, 17).

Ontwaak, Jerusalem, rijs op! Gij hebt gedronken
Wat in den kelk des toorns uw boosheid had vergaard;
De bittre zwijmeldrank werd gansch u voorgeschonken :
De beker is geleegd, de heffe niet gespaard...

Als treffend voorbeeld van verscheidenheid kwame nog de zegezang, waar verder dient van gesproken te worden, *Quis est iste qui venit de Edom* (Is. LXIII). De perken mogen niet overschreden : te veel schoons valt er te melden. Gezegd nochtans dat aleens nieuwe verzenkoppelingen worden benuttigd. Dus in den *Last van Damascus* (Is. XVII).

Damascus zal weldra geen stad meer wezen :
Een ruwe puinhoop worden ras zijn straten.
Waar eens Aroërs trotsche vesten rezen,
Zal spoedig 't weidend ooilam rustig blaten.

Droef, neerslachtig is het vers gelijk dit rouwbeklag.

Neen, in *Isaias* vertolkt is er geene eentoonigheid : bij het lezen geene verveling.

Niet enkel in vers en stroof, in stoffelijke dichtvormen, komt verscheidenheid heerlijk voor. Welke schakeering van tonen! Eenvoud en leven, het aandoenlijke en het sierlijke, het verhevene, allerlei schoonheden liggen in Isaias godsspraken bevat : meestal weet P. JONCKBLOET ons die met de zuiverste, de eigenste kleuren af te schilderen.

Hoe zoet lacht de geluksstaat de geloovigen tegen (Is. XXXII, 1)!

Zie, de Koning zal regeeren
    Door de wet en 't recht geleid,
En de vierschaar zijner vorsten
    Uitspraak doen naar billijkheid.

Wezen zal een ieglijk hunner
    Als een schuilplaats voor den wind;
Als een schutting, waar de wandlaar
    In het noodweêr redding vindt;

Als het vocht der waterbeken
    Klaterend bij zonnebrand;
Als de koelte van spelonken
    In een dor, versmachtend land.

En weerom hoe zoet, na de Joodsche vrouwen de gevolgen hunner lichtzinnigheid te hebben vertoond, gaat de Profeet troostende voort (Is. XXXII, 15)!

Eenmaal daalt de Geest van boven
    Op ons neder met zijn kracht :
De woestijngrond wordt een Karmel,
    Karmel wordt een woud geacht!

't Recht zal in de woestenijen
    Zetelen vol majesteit;
En op Karmels weidsche toppen
    Tronen de gerechtigheid.

Van 's gelijken, doch op andere maat, moedigt hij elders (Is. XXXV, 1) de geloovigen aan.

De woestenij zal zich verblijden
    De dorre landstreek jublen luid;
Heur hart zal zich van vreugd verwijden
    En botten als een lelie uit!

Des Karmels pracht wordt haar geschonken,
Des Libanons bekoorlijkheid :
Zij zal het schitterlicht zien vonken
Van onzes Heeren majesteit!

Wat laat ge uw handen moedloos zakken!...

Maar hebt ge liever beweging en leven? Luistert hoe de Profeet den roep der heidenen aankondigt (Is. LVI, 1).

Dus spreekt de Heer : Betracht de deugd
En blijve 't recht bewaard!
Nabij is 't heil, dat gij verbeidt,
En dra wordt Mijn gerechtigheid
Aan 't menschdom geopenbaard.

Heil hem, die dus gestadig leeft!
Wel zalig is de man....

Zegg' niet de zoon des vreemdelings
Die 't hart den Heere schonk :
« 't Is God, die me uit Zijn volk verstiet! »...

Luistert vooral naar den Zegezang over 's Messias overwinning (Is. LXIII, 1, 3). Van lieverlede gedenkt men VONDELS reien.

Wie is hij die met purprenkleed
Uit Edoms palen herwaarts treedt
Van Bosra uitgetogen?

Die schittrend in zijn wapenpracht,
Daar voortschrijdt, fier op eigen kracht,
Met vlammend vuur in de oogen?

« Ik, leerende in gerechtigheid...

« Ik trad een wijnpers, ik alleen;
Uit al de volkeren niet één,
Die Mij ten bijstand spoedde. »

Wilt ge misschien tonen die u het hart roeren? O dan, aanhoort die rouwklacht over Moab (Is. XV, 1, 5, en XVI, 9).

Voorwaar in den nacht wordt Ar-Moab verwoest,
Ten grond toe geslecht!
Voorwaar in den nacht wordt Kir-Moab verwoest,
Ten grond toe geslecht!

Het Koninklijk Huis vliedt als Dibon het dal;
Luid galmt het geween
Van Moab te Nabo, en Medaba's wal
Weergalmt van gesteen....

Ook mijn harte schreit om Moab!...
Eenmaal toen 't nog voer ten buit,
Strekten tot het machtig Leger
Zich zijn vestingwerken uit.

Thans bestijgt het Luïth's heuvels
Met den traan der smart in 't oog...
. . . .

Daarom schrei ik over Jaser,
Over Sibma's armen gaard,
En besproei ik met mijn tranen
Eleale en Hesbons aard!

Eenmaal, ach! in blijder dagen
Klonk zoo vroolijk op uw grond
't Lustig lied der druiventreders
Door uw schoone wingerds rond!

Waar Isaias over Jeruzalem dreigt of klaagt, over Jeruzalem den Ariël of Leeuw Gods, blijft zijne droefheid gelenigd door vaste hoop (Is. XXIX, 1).

Wee Ariël, o Ariël gij stede
Die eenmaal boogt voor koning David's hand!
Een jaar nog na dit jaar vervliegt in vrede,
De feestlijkheên verlustigen het land;
Dan telt gij in de rijen niet meer mede
Der steden waar de vreugd de krone spant;
'k Zal Ariël omsinglen; het zal vreezen
En treuren; toch zal 't Ariël Mij wezen!

Ik zal een kring van krijgers om u scharen,
Een wal wordt om uw hoogen muur gebouwd...

Hoe aandoenlijk ook de bede van den Profeet, waar hij naar des Messias' komste verzucht! Hoe aandoenlijk tevens en liefderijk het antwoord des Heeren. (Is. LXIV, 1).

Och, scheurdet Gij de donkre wolken
En daaldet Ge uit het hemelsch licht;
De bergen zonken in hun kolken
Versmolten voor uw aangezicht.

Gij daalt als vlammen in de rijzen;
Als vuur dat water zieden doet;
Om 't aan Uw hateren te wijzen
Hoe volkren siddren voor uw gloed...

Een dergelijke verzuchting, het *Rorate cœli*, ging vroeger reeds (Is. XLV, 8) in het voorbijgaan op uit des Profeten herte.

Hier antwoordt God (Is. LXV, 1, 17).

Mij zoeken, die voorheen niet naar mij vroegen;
Mij vinden die niet hunkerden weleer.
Die nooit den heilnaam van « Mijn keurling » droegen,
Hun roep ik toe : « Ziehier, Ik ben uw Heer! »

Ik heb geheel den dag mijn vaderhanden
Naar 't hoofdig volk meewarig uitgebreid;
Maar dolen bleef het op des afgronds randen
Langs booze paên door eigen lust geleid.....

Zie, 'k schep nieuwe heem'len;
'k Breng eene andere aarde voort,
En van gansch het droef verleden
Wordt geen heug'nis meer gehoord.

Mochten wij nog aanhalen het meewarig rouwbeklag over den lijdenden Messias, *Quis credidit auditui nostro* (Is. LIII)? Niets is er aangrijpender voor het christelijk hert.

Verders hoe schilderachtig, hoe levend de voorkomende tafereeltjes! Hiervan wat aangehaald, wat daargelaten? Sions jonkvrouwen gevangen (Is. III, 16)? Den

stronkelenden verblinde (LIX, 9)? De slavin aan 't werk (XLVII, 1)? De smid of de beeldhouwer aan 't afgoden maken (XLIV, 12)? Babels koning intredende in het doodenrijk (XIV, 15)? Zien wij den afgod op den maak (XLVI, 6).

Men stort de goudbeurs leeg, laat zilver wegen
 En roept den smeder toe : « Maak ons een god! »
En nauwlijks blinkt het beeld de dwazen tegen
 Of zij aanbidden 't als den heer van 't lot.

Men hijscht hem op den schouder, draagt hem mede
 En zet hem in een nis; daar staat hij dan!
Men roept en schreeuwt : hij antwoordt op geen bede,
 Het is een god die niet verlossen kan.

Of ook in 't druiven plukken (Is. LXV, 8).

Gelijk bij 't trossengaren
Men de enkle druif niet smaadt, maar zegt : « Pluk ze af,
Daar 's zegen in! » Zoo zal 'k Mijn dienaars sparen.

Bleve nu nog proeven te geven van verhevene stukken en prachtige lierzangen. Doch hoe keuze gedaan, waar de stof zoo overvloedig strekt, en pas op alle bladzijden echt meesterlijke uitstraalt! Wat aangehaald? Wat vermeld? Het zegelied over den val van Babels koning (Is. XIV, 4) hierboven? Of den dithyrambischen zegezang over de tuchtiging van Sennacherib (XXXIII)? Het wereldgericht of laatste oordeel (XXIV)? De heerlijkheid Gods, *Quis mensus est pugillo aquas* (XL, 12), eene inleiding van het Boek der vertroostingen? Of eene voorzegging der verlossing uit Babylon (XLIII, 10)? Sions heerlijke herscheppjng door den Messias, *Lauda sterilis quæ non paris* (LIV)? Jehovah redder en wreker (LIX, 16)? Laten wij deze te lange aanhalingen sluiten door het begin der Ode *Surge, illuminare, Jerusalem* (Is. LX), waar de H. Kerk op Drie-koningendag de verheerlijking mee viert van 't God getrouwe Jeruzalem.

Rijs glansrijk op uit uw verneêren,
Jerusalem uw dag breekt aan :
Uw licht, de heerlijkheid des Heeren,
Is troostend voor u opgegaan.
Gehuld is de aarde in donkre wolken;
Een zwarte nacht hangt op de volken,
Maar over u verrijst de Heer.
Op u doet Hij zijn glorie dalen,
De volkren wandlen in uw stralen,
En naar uw morgenschikking talen
De koningen van heinde en veer.

Hef de oogen op en zie in 't ronde :
Deze allen zijn te zaam vergaard
En kwamen ter gezette stonde
U toegesneld van 't eind der aard.
Van verre komen uwe zonen
Om bij uw moederhart te wonen,
Uw dochters wandlen aan hun zij;
Gij zult hen zien en u verblijden,
Uw hart zal zich van vreugd verwijden,
Wanneer gij hen ziet voorwaarts schrijden
En te uwaart spoeden rij aan rij.

Mochten wij dit prachtlied verder afschrijven!... Edoch met kwistige hand boden wij reeds den lezer de stukken aan om hem een vrij oordeel te laten strijken. Wien meer lust staan de bronnen open.

Wij zelven echter hadden wij dan niets af te wijzen? Gewis het verwondere niemand dat uit Isaias eene of andere plaats niet eener door alleman worde verstaan. Geen rijpe lezer vraagt dat wij, in *het Belfort*, ons met gewijde zintwisting inlaten. Twee redenen intusschen maken dergelijk onderzoek nagenoeg overtollig : de wellicht te zedige betuiging des schrijvers, en zijne onbevangen handelwijze. « Tusschen de bijwijlen zeer « uiteenloopende opvattingen, zegt hij, moest er, onder « de voorlichting van vertrouwbare schriftverklaarders, « eene keuze gedaan. Daarom ook werd op het voet- « spoor der uitmuntendste katholieke schrijvers, naar

« Vulgata beide en Hebreeuwschen grondtekst gegrepen. « Het spreekt echter van zelf dat deze proeve van « dichterlijke vertolking en navolging geenszins met de « bewering optreedt steeds de beste keuze gedaan te « hebben. Allerzekerst heeft zij de volheid van Isaias « gedachte niet uitgeput. » (Inleiding, bl. XXX). Voorts neemt de Schrijver zijne *ophelderingen* te baat om aan alle redelijke verstanden toe te geven. Loopen de opvattingen uiteen, deze worden aldaar zorgvuldig aangewezen : en aldaar gunt 's dichters ader tot nagerecht soms eene even frissche vertaling bij.

Eenige drukfeilen zijn in het achterdeel des boeks (bl. 363, 390, 456, 498) overgebleven. Eenen Vlaming wille de Dichter ook vergeven in sommige basterdwoorden geenen lust te hebben gevonden, schoon dergelijke zelden voorkomen : *brageeren* (bl. 5), *ravijn* (16, 17, 18, 271), *idolen* (17), *majestueuze* (19), *formeeren* (135), *formeerder* (362), *profanen* (157), *gastereeren* (171, 183), *festijn* (171), *hoftrezoren* (300). Die walsche tonen kan zijne kernachtige taal, zijn welluidende zang, best ontberen.

Licht werde tevens vermeden *Manassen* (bl. 71), *d'aarde* (127), *geopenbaard* (436), *ik zal roemen Hem* (482). Enkele keeren werden door het gevoel de dijken van maat of rijm doorgespoeld : *ten sieraad zijn* (23), *te dien dage* (91), *de dag der* (104), *angst en wee* (104), *huilt en jammert*, *de woestijngrond* (255), *alle volkeren wien* (431), *de kluisters der godloosheid* (450), benevens *benard* rijmend op *ontrouw werdt* (444) : dichterlijke vrijheden in een allerdichterlijkst boek!

Late ons de Dichter nog twee aanmerkingen wagen. Blijft hem wel juist de trippelmaat gevoeglijkst bij bedreiging of beklag? (Is. V, 8, 18, — XXIV, 1, — XXVIII, 1, — XXX, 27, — LVI, 9, — LVII, 1.) En even zoo welke lichte maat? (XIV, 1, — XXXI, 1). Voorwaar geene ijdele zucht naar verscheidenheid dreef hem tot die keuze aan; het was meermaals de driftigheid van het heerschend gevoel : scherts of wraak.

In den beginne liet hij soms ook na slepende anapæstische verzen staande amphibrachysche achteraan treden (XXVIII, XXX, 27). Neen, de trippelmaat werd hierdoor niet haperende. Toch meenen wij dat van zulke verzenkoppeling de Dichter sedert heeft afgezien.

Laten wij ten slotte een dubbel spijt uitdrukken. Tot wet hadden wij ons gesteld, zoo veel als mogelijk, den lezer zelven oordeel te laten vellen. Deze wijte het ons niet euvel, zoo wij door het treffende der vertaling, de zuiverheid en pracht der taal, den dichterlijken gloed, tot meeoordeeling ons aleens lieten vervoeren. Vrijer hadden wij veel meer moeten prijzen. Van zijnentwege heeft ook de uitgever het sierlijke van den druk op de heerlijkheid van 't werk willen afmeten. Terwijl nu in België de uitgave van Isaias nagenoeg onbekend bleef, vond deze in Noord-Nederland spoedigen aftrek. Spijtig blijven er misschien te weinig afdruksels over om Vlaanderen te gerieven. En wij weten niet of er thans spraak zij eene nieuwe uitgave te bereiden. In het belang van het Nederlandsch letterkundig onderwijs hier te lande, zouden wij dit gemis betreuren. Immers licht P. Jonckbloet niet enkel eenen tip op van den sluier die ons de schoonheid der gewijde Boeken omhult; hij leert wat echte poëzij is, en heeft de kunst om geletterden, oud of jeugdig, in geestdrift voor het edele schoone te ontvlammen.

Gent, *Meert* 1889. C. DE BECK, S. J.

LEDEGANCK'S EERSTE TIJDVAK.

GELIJK iedereen het weet, kan men Karel Ledeganck's dichterleven in twee tijdvakken verdeelen. In het eerste — het kortste — werkt de man om prijzen te winnen, en zoo min of meer zijnen naam te maken : 't is in 1827 de maatschappij van Rhetorica te Deynze die eenen Prijskamp geeft, in 1828 die van Brugge, in 1830 die van Thielt, in 1834 de Belgische Staat zelf; en 't zij ter eere van onzen dichter gezeid, telkenmale behaalt hij de zege, overal wordt hij bekroond. Na 1834 laat hij hem door de maatschappijen geene onderwerpen meer opdringen; hij zingt voortaan uit eigen beweging, uit eigen gevoel en eigen verbeelding. Daar geeft hij ons « De Boekweit », « De Bedelaar », « De Laster », « De drie zustersteden » en menig ander heerlijk kunstgewrocht.

Een woordje nu over de eerstelingen van den Eeclooschen zanger. Te Deinze was het « Heil en Onheil der Tooneeloefening »; te Brugge, « Lof der Schilderkunst »; te Thielt « De Linnenmakerij »; en in 1834 « Zegepraal van 's Lands Onafhankelijkheid ».

Als men inziet dat Ledeganck met die prijsverzen den palm verwierf, dan staat men wezentlijk verbaasd over den vooruitgang dien, sedert eene halve eeuw, de kunstgeest, de versbouw en de goede smaak, in Vlaamsch-België gedaan hebben. Zekerlijk is er, zooals de schrandere rechter Max Roozes zegt, « vastheid en gezondheid van gedachte » in die eerste werken; maar ook zooveel

wansmaak en gezochtheid dat men haast niet verstaat hoe zulke voortbrengselen den eereprijs bekwamen. Vijftig dichters, en meer nog, zouden ten huidigen dage zoo goed, ja beter doen.

Hoe volmaakter een kunstwerk is, hoe meer ook het den lezer of aanschouwer bezighoudt; het zal voor den oogenblik heel en gansch zijne aandacht en zijne liefde opwekken en boeien; 't is het maaksel dat eerst bewonderd wordt; en slechts later, als men ten einde is, brengt men welverdiende hulde aan den maker. Ook zijn het over 't algemeen de gebreken die, bij het vertoonen of lezen van een Schouwspel, op den dichter doen peizen; zoo moet in het Heldendicht de zanger zooveel mogelijk wegblijven en zijne helden bij de botsing der gebeurtenissen, doen spreken en handelen; en het lierdicht zelf, alhoewel uiting van eigen persoonlijk gevoel, zal derwijze uitgewerkt zijn dat wij om zoo te zeggen niets 'n volgen als de ontwikkeling der gedachten, en dat wij haast geene gelegentheid hebben om aan den dichter te denken. Dan, en dan alleen brengt men degelijk werk voort. De kunstenaar moet zelf eerst van zijn onderwerp doordrongen geweest zijn, hij moet het zelf in geest en herte gedragen hebben en gekoesterd, om het aan anderen mede te deelen. Ziet eens naar de meesters der oude en nieuwere letterkunde : ziet eens naar Homêros en Vergilius, naar Corneille en Racine, naar Schakespeare en Schiller, naar Vondel en Bilderdijk, hoe die mannen, vol van hun onderwerp, ons er onwederstaanbaar vast aan snoeren en ons als het ware dwingen met anders niets bezig te zijn en hen zelven te vergeten. En zoo moet het zijn : het werk moet vooruit komen, en de dichter, zelfs in den lierzang, zal trachten weg te blijven. Daar waar hij veel te voorschijn komt, heeft men altijd onnatuurlijkheid en gezochtheid en gewrongentheid. En hier treffen wij juist het groot gebrek van Ledeganck's eerste stukken aan. Waarom bij voorbeeld in zijnen « Hof der Schilderkunst » — na de schoone

kunsten overschouwd en den voorkeur aan het voorwerp zijner zangen gegeven te hebben — waarom trekt hij dan naar het Vaticaan op deze wijze :

« Waarhenen voert gij mij, verrukking! — De Alpen rijzen...
« Ik trek hen over... 'k zie Itaaljes Paradijzen, enz.

Is er iets zoo belachelijk, zoo gezocht en valsch? En haalt men bij dien gemaakten geestdrift niet medelijdend de schouderen op?.... In het leste deel van « 's Lands Onafhankelijkheid » ziet hij in de toekomst; luistert hoe hij er naar toe trekt :

« Verbeelding streef met mij de snelle vlucht der jaren
Vooruit enz...,

Maar, mijne goede Ledeganck, ga naar de toekomst zonder het ons te zeggen en al die groote gebaren te maken, wij zullen u wel volgen. Waarom komt gij altijd uw eigen voor onzen geest tooveren en ons uw onderwerp doen vergeten?... Volgeerne toch ontslagen wij den dichter van zijne zonde; want het moet hem gespeten hebben, aangezien hij er later — in den vollen bloei van zijn dichterlijk talent — weinig of niet meê voor den dag komt. Maar dat de lezers, bijzonderlijk de jonge lezers van onzen zanger wel op hunne hoede zijn!

Iedereen ziet op het eerste zicht dat zulk eene doenswijze de gemaaktheid en den lastigen arbeid verraadt, en veel te klaar en ondichterlijk de verscheidene deelen van het stuk bloot legt : 't is als of men zei : « Ik heb reeds twee deelen afgewerkt; nu begin ik aan het derde. » Men moet natuurlijker wijze van het een naar het ander gaan; de deelen moeten als één en 't zelfde gedacht, uit één en 't zelfde gevoel voortspruiten, gelijk de twijgen uit den boomstaam. Ook dit laat bij onzen dichter te wenschen. Hij wil altijd, kost wat kost, overgangsverzen hebben, of zij te pas komen of niet. Dit gebrek heeft bijzonderlijk zijn anders

tamelijk goed gedicht « De Linnenmakerij ». Overgangen zijn soms goed, soms noodig; maar er zijn stukken gelijk het deze — waar de gedachten zoo dicht bij malkanderen liggen dat de lezer gemakkelijk en geern, zonder de minste hulp des schrijvers, van het een naar het ander gaat.

Men versta mij echter niet kwalijk als ik Ledeganck hier wat over de hekel haal : ik wil min den schrijver als den smaak van zijnen tijd aanranden. « In 1827 was men - zegt Max Rooses — bij ons nog altijd aan den middeleeuwschen dichttrant, schreef men verhandelingen in verzen over allerlei onderwerpen. » En zoo is Ledeganck's stuk over « Heil en onheil der Tooneelkunst » eer een koude verhandeling over het goed en het kwaad dat de schouwburg sticht, dan een dichterlijke en geestdriftige beschouwing over die stof. Het werk scheidt zelfs uit met de volgende verzen :

« Wanneer men de uitspraak nu van dit gewichtig pleit
« Aan 't oordeel overliet van de onpartijdigheid
« Die 't onheil en het heil, in het tooneel gelegen,
« In hare gouden schaal met juistheid op zou wegen,
« De onzijd'ge balans het vonnis doende ontstaan
« Zou naar den kant des heils voorzeker overslaan. »

Kan men meer kleurloos en min dichterlijk zijn? De dichtkunst redeneert zoo kalm niet : dochter des geestdrifts, doet zij al wat ze aanraakt, vonkelen van vier en gloed en leven!

Een ander bewijs van den slechten smaak diens tijds. Om een honderd verzen over een gegeven onderwerp aaneen te stooten, hebben de dichters — onze Ledeganck bijzonderlijk — eenen plechtigen valschen aanhef en eene aanroeping noodig, als of zij een Epos gingen aanvangen. « La montagne en travail enfante une souris. » Het ware veel zediger en schooner maar recht af te beginnen, en, zonder veel te doen verwachten, ons wat meer aan te bieden. Niets zoo goed als natuurlijkheid en eenvoud in de Letterkunde!

En wat komen Melpomene en Thalia en andere Olumpische Godheden in een christen gedicht toch doen? Heidensche miswas op christenen grond! Dat was goed bij de oude Grieken en Romeinen die aan die dwaasheden geloofden; dan ten minste beantwoordden zij aan een gedacht, een begrip, eene overtuiging; en 't was in dien zin dat de heidensche kunstenaars ze bezigden. Boileau is grootelijks mis als hij het gebruik dier benamingen slechts als versierselen van den stijl aanziet en ze in onze christene kunst wil wettigen. De christene dichter moet namen noemen waar hij en zijne christene broeders geloof aan hechten; hij moet als dichter blijven wat hij als mensch is, een man van zijn geloof en van zijnen tijd.

Hier valt mij een ander gebrek van Ledeganck in. 't Is niet genoeg van zijn Geloof en van zijnen tijd te wezen, men moet ook van zijn Land zijn en de pen te zijnen dienste stellen. Zoo is het straf te verwonderen dat Belgie, het kunstrijkste land van Europa, met zijne oude en nieuwe Vlaamsche Schilderschool, geene schoonere plaats bekleede en niet meer opgehemeld worde in eenen lofzang aan de schilderkunst. Met genoegen is het aan te stippen dat onze Zanger hem daar ook over gebeterd heeft, en dat hij later als de aanleider wierd van eene heele reeks moedige kampers voor Vlaanderens taal en zeden. Zijne « Drie Zustersteden » zijn de wapenkreet geworden der Vlaamsche strijders.

De versbouw eindelijk der stukken die hier besproken worden, is ook die van den jongen, onbedreven kunstenaar. De verzen zijn te moeielijk en te pijnlijk voortgebracht; zij komen te veel één voor één, of twee en twee; zij moeten, om wel te zijn, lustig en levendig uit de bron van het gevoel voortspruiten gelijk de watervloed uit de bergkruin, en dan in hun natuurlijken gang machtig en verbreedend vooruittrekken zoover de dichter het begeert en zijn gedacht het vereischt. Wat oneindig verschil tusschen Ledeganck en Vondel! Hoe gemakkelijk en statig tevens in hunnen schoonen gang komen die

Alexandrijnen ons in den meester onzer vlaamsche zangers voor? Geen pijnlijk nijpen of wringen daar; alles is daar in de ongekunstelde natuurlijkheid en in de glanzende schoonheid van zijn wezen.

Om met één woord den indruk weer te geven door Ledeganck's eerste tijdvak op den lezer teweeggebracht, zou men kunnen zeggen dat de brave man nog verwarreld zit in die Rhetoricale school die hier te lande weinig anders gedaan heeft als taal en smaak verbasteren. Gelukkiglijk heeft hij er hem met de jaren vrij van gevochten. De vastheid en de regelmatige ontwikkeling van gedachten is in hem bijgebleven en aangegroeid; natuurlijkheid van zegwijze en zwier in het vers hebben die opgeblazentheid van toon en die stijvigheid in de taal vervangen; en zijn zang heeft een ernstig gedacht, eene strekking gekregen : hij is eene verheerlijking geworden van Heerd en Land, van Vlaamsche zeden en Vlaamsche taal; hij ontstak in het hert der Vlamingen dien edelen zucht naar eigen schoon die sedert dien reeds zooveel groots voortgebracht heeft en nog voortbrengen zal. Daar over moeten wij Ledeganck danken; daarvoor zal hij immer in heilig aandenken zijn bij al wie in Vlaanderen het hert op de rechte plaats draagt.

A. VAN BOGAERT.

Eecloo.

DE ZOON VAN DEN BOERENKNECHT.

I.

HET was op eenen winteravond van het jaar 1842 en het vroos dat het kraakte.

Geen windje suisde en de maan stond aan eenen wolkeloozen, met sterren bestippelden hemel.

Alhoewel het nog niet laat was, pinkten er slechts enkele lichtjes meer in het dorp, en eenzaam en stil, als uitgestorven, lag het daar.

Bij het hek eener groote hoeve stond een in lompen gehulde knaap, die omtrent tien jaren kon tellen.

De maan, die hem vlak in 't gezicht scheen, liet zien dat er in zijne wezenstrekken eene zekere regelmatigheid heerschte, dat er iets verstandelijks in die donkere levendige oogen vonkelde.

De koû had den blos van zijne wangen weggevaagd en zijne koraalroode lippen gepurperd..... Arme knaap, hoe bibberde hij over al zijne leden!

Lang reeds stond hij daar, met den strakken blik verlangend op het venster der hoeve gericht .... zou hij het durven wagen er aan te kloppen en een stuk brood te vragen? O, het was zulk boos, zulk gierig man, zijn oom, en bij die gedachte sidderde hij; maar dan herinnerde hij zich dat zijne moeder honger had; hij naderde de deur en vroeg met bevende stem :

« Is er geen belet? »

Een dof gemompel, iets als het gegrom van eenen doghond, bromde in de kamer, en in den gang klonk het geklons van zware klompen.

« Wie is daar? » vroeg eene grove stem.

« Ik ben het, oom Dries : och geef mij een stuksken brood voor moeder, we hebben zulken honger. »

De deur ging open en een oud man met grijs haar en norsche trekken stak het hoofd buiten.

« Ha, zijt ge daar weer, deugniet? 't is alle dagen 't zelfde

liedje, maar als ge nog eens den voet op mijn hof durft zetten, doe ik u in het verbeteringshuis steken. »

Er vonkelde vluchtig iets als een genster van verontwaardiging in het oog van den schamelen kleine, maar hij drong dit opwellend gevoel van verzet terug en zacht sprak hij weder :

« Oom, het is voor mij niet, dat ik u iets vraag, maar moeder..... »

« Ja, dat kan mij niet schelen; zeg tegen uwe moeder dat ze met geenen boerenknecht mocht getrouwd zijn, » en met die harde woorden sloeg de grijze boer de deur toe en de ongelukkige bleef onthutst en met opgekropten boezem staan, totdat hij eindelijk in een pijnlijk snikken losbrak.

Op dit oogenblik kwam Vienna, de oude waschvrouw van 't gehucht, in het voetpad aangestrompeld; zij moest de korte samenspraak gehoord hebben, want zij riep den jongen toe :

« Ween zoo niet, arm schaap; ik zal mijn stuk brood met u deelen. »

De knaap hief het hoofd op en blikte dankbaar de oude tegen, terwijl hij nog half weenend zegde :

« Ha, Vienna, wat ben ik blij van u hier tegen te komen. »

De waschvrouw was klein en mager, maar toch nog taai, hoewel de zestig nabij. Een gelapte mantel hing over hare schouders en duidelijk was het te zien dat zij geene weelde had. Zij naderde den weenenden jongen en vroeg met belangstelling :

« Is moeder nog niet beter, Frans? »

« Ja, toch, maar zij is zoo zwak dat ze uit haar bed niet kan, en we hebben niets te eten..... »

« De arme sukkel! » mompelde het oûken, terwijl zij uit een korfken, dat aan haren arm hing, een paar roggenboterhammen haalde en ze den knaap overreikte.

Een vonk van dankbaarheid glimde in zijn donker oog en terwijl hij zich heenspoedde, zegde hij aangedaan : « God loone het u, Vienna. »

De waschvrouw zag hem een oogenblik medelijdend na en sukkelde dan naar haar stulpken..... Het goede hart, waarom was zij op dit oogenblik niet rijk?...

. . . .

De rijke hoevenaar kon de moeder van den kleinen Frans, hoewel zij zijne zuster was, niet lijden, en sedert jaren bewezen zijne minste daden dat hij haar eenen vinnigen haat toedroeg : Wat was de oorzaak daarvan? dit wist hij zelf niet juist; hij haatte haar misschien wel omdat zij eene brave deugdzame vrouw en hij een schurk was.

Als kind had Maria van hem duizenden plagerijen moeten verduren, maar hij hield zich daarmee, eens man geworden, niet tevreden, en toen de ouders stierven, bracht hij het zooverre dat zij slechts een klein paart in de erfenis kreeg.

Hierdoor werd de klove die tusschen broeder en zuster bestond, nog verbreed. Maria verliet het ouderlijke huis en trad met een jongen boerenwerkman in het huwelijk.

Niet rijk was de goede Peeter, neen, maar hij had een paar kloeke armen aan het lijf, en die zijn toch ook al iets waard, want de kleine boerderij, die hij met het weinige geld zijner vrouw oprichtte, breidde hij in eenige jaren zoodanig uit, dat hij een der meest welhebbende boeren van de wijk werd.

Nu, dat kon zijn schoonbroeder Dries niet verkroppen en er begonnen hem de zonderlingste gedachten van wraak door het hoofd te woelen.

Eens, op eenen nacht, terwijl allen in het dorpje rustten, brak het vuur in Peeters woning uit en in min dan één uur was de brave man plat geruïneerd, nog gelukkig dat hij zijn eenig zoontje had kunnen redden.

Er werd daar in het dorp al aardig over gebabbeld en het kwam zelfs zoo verre dat de politie Dries eens onder handen nam.

Er was evenwel niets uit den oude te krijgen en men moest hem, bij gebrek aan bewijzen, op vrije voeten stellen.

Weer als voorheen ging Peeter thans bij de boeren werken, maar hij overleefde toch niet lang dien slag, hij kwijnde er langzaam van weg en het was nu reeds twee jaren dat Maria hem naar het kerkhof had zien dragen en ach! wat had zij sedert al geleden, de arme weduwe!.....

II.

Traag en plechtig komt een zwarte lijkstoet uit het verafgelegene gehucht naar het dorpskerkje afgezakt. Achter de lijkbaar, door vier mannen gedragen, en door de buren gevolgd, komt de weenende Frans; arme knaap! sinds gisteren is hij wees; gisteren is zijne moeder haren echtgenoot in den Hemel gaan vervoegen. Een vreemdeling, dien hij « oom Karel » noemt, houdt hem bij de hand en spreekt hem van tijd tot tijd bemoedigend toe, maar hij hoort de troostwoorden niet, en zelfs als hij in de kerk knielt, denkt hij enkel aan de duurbare doode.....

De doodmis is uit en de stoet gaat kerkhofwaarts; daar gaapt de put in den bevrozen grond, de baar wordt neergezet en de grafmaker ontbloot de kist. Allen knielen op den ijzigen bodem en buigen het hoofd; de harten zijn als door een vreemd angstgevoel aangegrepen en kloppen hoorbaar : aangrijpend is de stilte die er heerscht, slechts onderbroken door het gebed van den priester, die bij den grafkuil rechtstaat, en door het gesnik van den armen kleine en het zacht geruisch van den wind.

Het gebed is geëindigd; eene laatste maal besproeit de die-

naar Gods de kist met wijwater, en dan richten allen zich op; een geheimzinnig gemompel doorloopt de rangen en men dringt rond den put, als wilde elk de plaats meten die hem eens zal worden toegeschikt.

De doodgraver en zijn helper leggen de kist op twee koorden en laten ze in de diepte zinken, waar er de hardbevrozene aardkluiten met een dof gerommel op neervallen.

O, wat gaat er op dit oogenblik in het hart van Frans om, nu hij al, wat hij op aarde lief had, nu hij zijne duurbare moeder, daar in dien grafkuil heeft zien verdwijnen!

Och ween zoo bitter niet, arme kleine; daarboven woont de vader der weezen en die zal te zamen met uwe moeder over u waken...

Het volk verlaat allengs bij kleine groepjes den doodenakker en ononderbroken zet de grafmaker zijn treurig werk voort.

Oom Karel, die de broeder van vader zaliger is, gaat met den ouderloozen jongen aan de hand het dorp in, maar echter niet terug naar de hut zijner schoonzuster; neen, hij begeeft zich naar de spoorwegstatie.

Voor de stoffelijke belangen van den knaap, die onder zijne voogdij is gesteld, kan hij daar toch niets meer doen; de weinige en armoedige meubels der weduwe heeft de eigenaar van het huisje overgenomen, als vereffening der achterstallige huishuur en dus heeft notaris of wie ook, niets met de zaak te stellen.

Frans weet het, dat hij zijn geboortedorp moet verlaten; daar immers zou hij thans een verstooteling zijn, die van deur tot deur zijn brood zou moeten bedelen; niemand zou er hem in zijne woning nemen, dan misschien de oude Vienna, en och, het goede schaap is ook zoo arm.

Dit alles weet hij, ja, en daarom blikt hij ook treurig in het ronde, nu hij die plaatsen, waar hij eens onbezorgd met de dorpsjeugd rond huppelde, waar hij later onder ramp en ellende gebogen ging, misschien voor altijd zal verlaten.

Hij hoort de klokken in den ouden toren brommen, de haan der buurt kraaien, de hamer van den smid lustig op het aambeeld bonzen; hij hoort den regelmatigen slag van den dorschvlegel, het gejoel der schooljeugd en het bruischen en klotsen van het watermolenrad in de beek, en al die hem zoowel bekende stemmen klinken thans verleidelijk schoon hem in 't oor en schijnen den kleinen wees in hun midden te willen terug roepen; zelfs de oude molen met zijne groote, wiekende armen, wenkt hem vriendelijk toe.

Nog eens ziet hij rond, en dan verbergen de opwellende tranen alles aan zijn oog, en oom trekt hem sneller naar de spoorwegstatie voort.

III.

Oom Karel hield aan gene zij der grenzen, in de groote stad Amsterdam, een kleinen kruidenierswinkel.

Hij kwam ook tamelijk goed aan zijn brood, en daar hij een door en door braaf man was, had hij er juist niet veel beslag over gemaakt, om het zoontje zijns broeders bij zich te nemen.

De kleine Frans was daar geheel en gansch niet in zijn schik in dien grooten, woeligen bieënkorf, waar de hemel nooit zoo blauw en helder is als buiten — waar het rollen van rijtuigen en wagens, het krioelen eener talrijke menschenmenigte hooren en zien doen vergaan.

Dit beterde evenwel allengskens; ooms vrouwe, de dikke Peeternelle, was ook zulk goed mensch; zij stopte al dikwijls haar neefje een klompje suiker of iets lekkers in de hand, en hij gewendde er zich van lieverlede aan, de brave ziel « moeder » te noemen.

Op dien naam was de winkelierster eens recht fier en Frans werd stilletjesaan de lieveling der twee oude lieden, die toch geene kinderen hadden.

Hij bewees hun ook veel dienst in den winkel; aan de klanten wist hij altijd iets grappigs te zeggen en weldra hielden zij veel van den kleinen « Belg ».

. . . .

Veertien jaren waren er heengesneld sedert Frans in het winkeltje van oom Karel aanlandde.

Wat was het nu een flinke kerel geworden, met knevels en bakkebaarden, met een uitdrukkingsvol gelaat, dat u met den eersten oogslag in hem den ernstigdenkenden man, den bezadigden en berekenenden handelaar deed herkennen.

Het winkeltje ook was in veertien jaren minstens evenzeer veranderd als hij zelf.

De zwarte trapgevel was hooger opgetrokken en niet meer als vroeger eenoogig, neen, hij keek thans door een paar groote vitrienen, waarachter een viertal winkeldochters zich bewogen, om de talrijke klanten ten dienste te staan.

Neen, voorwaar, het kleine kruideniershuisje was niet meer in dit groote magazijn te herkennen.

Het was evenwel de oude Karel nog die daar woonde, nog altijd dezelfde, behalve dat zijn neus een paar grepen dichter bij den grond was gezakt, als rook hij den weg, dien zijne dikke Peeternelle lang reeds was ingegaan, den weg van waar men niet weerkeert.

Hij kwam ook zelden meer in den winkel; daar toch was hij niet noodig, want neef Frans wist de zaken onverbeterlijk te draaien.

De jongeling die nu ietwat vier en twintig jaren telde, was

er recht mêe in zijn schik, dat hij zijn weldoener zulken onbezorgden ouden dag kon verschaffen, en hij verwaarloosde ook geene gelegenheid om zooveel mogelijk hem datgene weer te geven, wat hij als hulpelooze kleine wees, van hem had genoten.

Vooraleer te sterven hadde Oom Karel hem wel gaarne getrouwd gezien, maar Frans scheen er niet zeer mee ingenomen en slechts toen de oude man reeds een paar jaren op het kerkhof van zijn werkzaam leven uitrustte, trad hij in den echt met de eenige dochter van een zeer bemiddelden burger.

Zijn huwelijk werd met een zoontje en een dochtertje gezegend en hij had zich thans als de gelukkigste der stervelingen mogen aanzien. Evenwel de mensch wenscht altijd naar iets dat hij niet bezit, vaak naar iets dat niet in zijn bereik ligt : Frans wilde thans het oord weerzien, waar hij geboren werd, het dorp waar zijne ouders den langen slaap der dooden sliepen.

IV.

Het was op een zomeravond van het jaar 1862.

De zonne zonk in het Westen weg en haar roode gloed purperde en vergulde dorp en velden.

Er was over alles eene betrekkelijke rust, eene stilte die evenwel het hart niet beklemde, neergezakt.

Plotseling stond uit de verte een zonderling gedommel en geruisch op, dat onmiddellijk werd gevolgd door een schel gefluit en een oogenblik nadien, kwam een zwart, reusachtig monster, waarboven eene groote witte rookpluim dreef, door de velden aangesneld; het was de trein die uit Holland aanstoomde.

Een oogenblik bleef hij bij de statie stil, om eenige reizigers af te zetten, en dan ging het weer verder voort, naar de hoofdstad heen.

Terwijl de gedruischmakende stoomwagen in de verte verdween, kwamen uit het statiegebouw een heer en eene dame met een paar lieve blonde kindertjes aan de hand.

De heer kon ietwat dertig jaren tellen en had blonde haren en bakkebaarden; de dame daarentegen had ravenzwarte lokken en schitterende oogen; zij was iets meer dan vijf en twintig jaar en, hoewel zeer bleek, toch betrekkelijk schoon.

De lezer zal het reeds geraden hebben wie die personen waren : het was Frans die met echtgenoote en kinderen zijn geboortedorp kwam bezoeken, die de plaatsen had willen terugzien, welke hem zoo lief waren.

Zwijgend stapten zij voort in de richting van het dorp, maar plotseling bleef hij staan, legde de bevende hand op den schouder zijner jonge vrouw en sprak met ontroering :

« Lena, ziet gij daar die breede linde? welnu, twintig jaren

geleden speelde ik onder hare schaduw, en voor het Lieve Vrouwken, dat tusschen zijne takken hangt, heb ik met moeder zaliger zoo dikwijls gebeden.... »

Verders kon hij niet spreken en tranen van aandoening blonken in zijne oogen.

« Frans, dit plekje moet u lief zijn », murmelde Lena.

Haar echtgenoot wierp eenen blik in het ronde en hervatte :

« Zie, daar achter den Elsenkant ligt de hoeve van oom Dries, ginds het pad waarlangs ik met moeder dikwijls ter kerk ging, en daar de beek, waar wij met blootе voeten in plonsten.... »

Hij hield op met spreken en luisterde als op eene zoete muziek; het sloeg acht uur op den kerktoren : wat klonken die klokgalmen schoon in het oor van hem die ze in twintig jaren niet had gehoord.

Sprakeloos stapten ze weer verder en even als toen hij vroeger het dorp verliet, even als toen kraaide vroolijk de haan, joelde de speelzieke dorpsjeugd en klonk de hamer van den smid op het aambeeld.

De toenmalige haan was echter dood; het waren dezelfde knapen en meisjes niet meer en de oude smid lag sinds tien jaren op het kerkhof.

Wat veranderen twintig jaren al niet!

De kleine familie vorderde traagzaam en koutend haren weg, terwijl de landslieden hen beteuterd groetende voorbijgingen en hun dan nog eene poos nieuwsgierig naoogden.

Eenige oogenblikken later knielde Frans op het graf zijner ouders en toen hij dit verliet was hij van aandoening overstelpt en leunde op Lena's arm.

Plotseling wendde hij verrast den blik naar den kerkhofmuur, waartegen een stokoude bedelaar op twee krukken stond te rusten.

Herkende hij dien man niet? ja, toch; het was zijn oude oom, de rijke hoevenaar.

Hij ging tot hem, vatte zijne hand en vroeg met sidderende stem :

« Oom, kent gij mij niet meer? »

De grijsaard bezag hem zonderling maar antwoordde niet; eindelijk als hervatte hij den draad van eene afgebrokene gedachte sprak hij :

« .... ha, Peeter .... het is juist twaalf, ik heb lont en zwavel..... »

Diep ontsteld keek Frans hem aan; die woorden .... waren ze geene zinspelingen op den brand van vaders hoeve?

Er kwam op dit oogenblik over het voetpad een tachtigjarig meken, dat op een handkruksken leunde. Het vrouwken stond stil en zegde met een geheimzinnig stemmeken :

« Hij meent zeker weer dat de gendarmen komen; die man is zot, Mijnheer. »

« Zinneloos....?! »

« Ja, God heeft hem gestraft; over twintig jaar was hij de rijkste boer van 't dorp, maar zijne stallen zijn uitgestorven, zijn oogst door 't onweêr vernield, en nu is hij doodarm en stapelgek. »

Frans was diep geroerd en het was thans zijne echtgenoote die aan het meken vroeg:

« Leeft de oude Vienna Dakman nog? »

« Wel, Madame, ik ben het zelve. »

« Gij zijt het, moeder Vienna; kent gij den kleinen jongen niet meer, wien gij soms een stuk van uw brood mededeeldet? » riep Frans, terwijl hij de beide handen der oude vrouw in de zijne drukte.

« Frans, mijn goede Frans! bedrieg ik mij niet, zulk een heer? » dit was de uitroep der goede sukkel, terwijl zij als ongeloovig haren beschermeling bezag.

. . . .

Frans heeft nu vaarwel aan den handel gezegd en zich voor goed met vrouw en kinderen in zijn geboortedorp gevestigd, waar hij een klein buitengoed heeft aangekocht.

De oude Vienna woont bij hem en wordt er verzorgd als zijne eigene moeder; ook wordt ze door de twee lieve engeltjes, waarmee zij zeer gaarne speelt, vaak « grootmoeder » genoemd.

Oom Dries bevindt zich in een Godshuis, waar hij gerust zijne laatste levensdagen kan slijten. Dit is het werk van zijnen neef, die den grondregel « doe goed aan uwe vijanden » op zijnen boozen, maar deerlijk gekastijden oom, heeft willen toepassen.

EMIEL DE BEULE.

ZESMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

LETTERKUNDE.

GÖTHE. — In « die Gegenwart » van 5 tot 12 Januari poogt M. Carrière, een duitsche letterkundige te bewijzen dat Faust niet door Göthe, maar door Lessing geschreven wierd.

De bewijzen die niet al te zwaar en wegen komen hier op uit :

Lessing heeft zijnen Faust in ongebonden trant geschreven en zijn handschrift verloren.

Lessing was zeer op Göthe gebeten. Waarom? Omdat hij meende dat zijn handschrift in de handen van den jongen dichter gerocht was.

Göthe heeft ook gewacht tot na de dood van Lessing, zijnen Faust uit te geven, alhoewel er sedert lang sprake af was, en iedereen met belangstelling in Duitschland naar het meesterstuk beidde.

Carrière heeft uittreksels onderzocht en getracht te betoogen dat ze Lessings bewerking en 's mans klassieke en wezenkundige kennissen openbaren.

Helene Swarth. — In de *Vlaamsche School*, loopenden jaarg. verschijnt er eene schoone studie over Hélène Swarth. Heure werken worden gekeurd, heur dichterlijk vernuft ontleed, heur leven verteld, heur optreden in de Dietsche letterwereld door het toedoen van Pol de Mont, beschreven. Helena Swarth is eene dichteres, wier geest, door het verlies van 't geloof en bittere teleurstellingen, meest treurig gestemd is. Men wilt heure gemoedsaandoeningen en ziekelijke mijmeringen verdedigen omdat ze waar en diepgevoeld zijn. Wij zeggen dat er in ons geloof hulp en troost is voor alle smerten en alle wonden. Wij en veroordeelen die poësis niet omdat zij treurig is, maar wij vinden dat de toestand waaruit zij vloeit kan verbeteren en zou moeten veranderen. — Zijt ge niet benieuwd om Pol de Mont's raadgevingen te kennen? « Lees Vondel niet, ried hij Hélène Swarth, tenzij zijn kleinere gedichten, en zijn

vertaling van Horatius; bestudeer liever Hooft in zijn heerlijke sonnetten en liederen. Heb een heiligen afschuw voor Bilderdijk; verdiep u niet in Da Costa. Maar lees : Potgieter, Vosmaer, Frans de Cort, van Droogenbroeck en vooral Dautzenberg; en wacht u, als van wolfijzers en schietgeweren, van de trippelende verzen van Joz. Alberdingk Thijm! »

Shakspere. — Shakspere wierd in ons tijdschrift nog al veel besproken. Over tijd wierd zijn standbeeld te Parijs opgerecht. 't En zal niet ongepast zijn, eens mee te deelen wat de fransche oordeelkunde tegenwoordig over den engelschen dichter schrijft : « Shakspere is een der vijf of zes groote vernuften die alles overheerschen. In zijne stukken, als men ze leest, komt men schoonheden tegen zonder weerga, veropenbaringen der menschelijke ziele die den lezer duizelig maken. Zijne bewonderaars zelve zijn teleurgesteld als de tooneelspelen van den grooten dichter opgevoerd worden, met de uitlating nochtans van een groot getal nuttelooze en stoorende tooneelen. Deze die onlangs Hamlet zagen spelen moeten getuigen dat na het tafereel der tooneelspelers, het stuk begint te vervelen.... Wij moeten bekennen, hoe pijnlijk het ook valt dat Shakspere een wonderbaar, maar ook een kinderlijk en barbaarsch vernuft is, dat hij uit de bonte stof der geschiedenis en der sagen, allerschoonste tafereelen schiep, maar toch zonder schikkinge en kunstmatig verband. » (Le Semeur 25 Jan. 89).

In Nederland bracht Burgerdijks vertaling, studie en vereering van Shakspere te wege. Vele navorschers beweren dat de taal van Shakspere uitnemende moeilijk is en pogen ze in langen en breeden uitleg te verklaren. Daarop antwoordt de Ned. Spectator van 18 Mei met recht : « Er zijn plaatsen die verklaring behoeven, omdat ze betrekking hebben op verouderde zeden en gewoonten; ook duistere plaatsen, waarschijnlijk ontstaan door misdruk; maar de taal als taal is zoo frisch en nieuw, als die welke tegenwoordig gesproken wordt. De ervaring heeft mij geleerd, dat moderne lezers meer moeite hebben met de gedichten van Scott, Shelley, sommige van Byrons en Wordsworths gedichten, dan met Shakspere. Is het in onze letterkunde niet evenzoo? Leest men Vondel niet met minder hoofdbreken en geduldoefening dan Potgieter...? In al de werken van Shakspere zijn misschien niet meer dan een paar honderd woorden, die verklaring behoeven. En het grootste gedeelte daarvan kan de intelligente lezer, in verband met de plaats, waar ze voorkomen, raden. Dat klinkt waarschijnlijk zeer onwetenschappelijk, maar ik geloof die leeswijze toch beter te zijn, dan een systematische voorbereiding en een zich verdiepen in allerlei taalgeleerde haarkloverijen. »

Letterkundige Beweging. — Ik lees in de Verslagen der Koninklijke Vlaamsche Academie 1888, 5e afl. « Nog min dan elders

wordt de letterkunde in België met den haar toekomenden eerbied bejegend. Uit onze inrichtingen voor middelbaar onderwijs geheel buitengesloten, is zij op onze hoogscholen tot zulk eene kleine uitdrukking herleid, dat het niet de moeite waard is er melding van te maken : de practische mannen, de aartsvijanden van alle idealen, van alle gevoelens, die den mensch boven de stof verheffen, hebben dat zoo gewild en hunne tegenstrevers zijn te zwak om hen onschadelijk te maken. » Die woorden werden door J. Micheels uitgesproken in zijne keurige redevoering over de letterkunde in eene beschaafde samenleving.

Uit het vrij middelbaar onderwijs wordt de letterkunde geenszins verbannen. Daar waar sommige leeraars zouden te kort schieten, bijzonderlijk in 't vak der vaderlandsche letterkunde dan weten onze vroede knapen, onze wakkere blauwvoeten de leemte door eigen studie en bijzonder betrachtinge in te vullen.

Milton en Vondel. — In de *Dietsche Warande*, die gestadig in degelijkheid aangroeit, komt er eene geleerde bijdrage van S. Van Kerkhoff, over het uitmuntend werk van Edmundson, *Milton and Vondel*.

Daar wordt er betoogd hoe Milton niet alleen in zijn *Paradise Lost*, maar ook in zijne andere werken, Vondel heeft gelezen en nagevolgd.

Provençaalsche dichters. — Onze jeugdige Vlamingen zullen willen kennis maken met de Provençaalsche beweginge : daarom zullen zij de geestdriftige studie lezen van L. de Backer, eenen wakkeren Vlaming uit Vrankrijk, over de Provençaalsche dichters.

Zijne bijdrage, vol gloed en leven, verscheen in het *Magasin littéraire* onzer uitgevers (April 89 en voorgaande).

Ieverige Vlamingen zullen daar met genoegen vernemen dat zij niet alleen en staan in den goeden strijd voor eigen taal, eigen zeden, eigen letter- en dichtkunst.

Zij zullen de vermaarde werken van Mistral en van de edele schare der Provençaalsche dichters, leeren kennen en gesmaken.

Zij zullen verrukt zijn, gewaar te worden dat de groote Mistral, onzen vlaamschen kamp met belang volgt en verheugd is dat er een band van genegentheid bestaat tusschen de Felibers en de vlaamsche strijders.

Duitsche Dichters. — Bij Aschendorff te Munster worden de meesterwerken der duitsche dichtkunst uitgegeven in kleine goedkoope boeken. Gedichten van Schiller, Lessing, Göthe, Lenau, Herder, Tichendorff zijn reeds verschenen.

Fransche Dichters. — J. Tellier voorzag en voorzei dat de fransche dichtkunst ging uitsterven, en ziet daar komt in Januari en nadien in Mei, de letterkundige Ch. Fuster met een dertigtal

fransche dichters voor den dag, waar J. Tellier in zijn werk over de levende fransche dichters niet van gewaagde. Wij en kunnen nochtans de aandacht van den lezer op geene gedichten van weerde vestigen.

Het werk dezer laatste maanden dat meest doorslaat en kon Ch. Fuster van zelfs niet bespreken : *l'Ame des choses*, dat hij zelf gedicht heeft. Zou hij de verlosser zijn die de fransche dichtkunst uit de woestijn zal leiden? Zeker is het dat hij met een warm gevoel en scherpen geest zijn verzen bouwt, zijne zoetvloeiende en welgerijmde verzen in eene schitterende beeldspraak heeft gekleed. Uit de beschouwing der zaken vloeien de dichterlijke gevoelens en de toegepaste leeringe. Hij volgt den ouden trant en schuwt den ijdelen klinkklank der *décadents*. (*L'Ame des choses* 4 fr. Parijs, Monnerat.)

L. Tiercelin. — Deze dichter wordt volgender wijze gekeurd : dat is nu de laatste trant der oordeelkunde : « Zijn gemoed : deels zinnelijk, deels tot godsdienstige droomerijen genegen. — Opvoeding van zijn verstand : latijnsch en bijna geheel naar de ontleding gericht. — Gewone kristallisatie of verlijfhoeking der beelden : het drama. — Uitwendige gedaante : parnassisch met vele sporen van het klassieke in de gewichtigste deelen. » (Le Semeur 25 Jan. 1889.)

In Kroatië en Finland. — In de verslagen der koninklijke Vlaamsche Academie 1889 1e afl. komt er eene belangwekkende lezing over den taalstrijd in Kroatië en Finland en het heropbeuren van beschaving en volksaard, door het bevorderen van letterkundige en wetenschappelijke ontwikkelinge.

« De naam en faam van den apostel der Zuider-Slaven, van den edelen menschenvriend, denker en vaderlander Strossmayer, bisschop van Diakovar, is sedert lang tot ons doorgedrongen. De Kroaten noemen hem den eersten zoon des vaderlands. Hij is de eigenlijke stichter van de Zuid-Slavische Academie voor kunsten en wetenschappen, te Agram. Hij verzekerde haar bestaan, en bouwde haar een echt koninklijk paleis... De Academie van den edelen Strossmayer, in den beginne zoo vinnig bespot, wist het, na slechts een twintigjarig bestaan, zoo verre te brengen, dat zij thans, voor ruim 6.000.000 kroatisch-servisch sprekenden, eene baak geworden is en van Agram gemaakt heeft : het brandpunt van de wetenschappelijke ontwikkeling en van de beschaving der Zuider-Slaven. »

« Even leerrijk mogen de uitslagen heeten, bekomen door de Maatschappij van Finsche letteren te Helsingfors, die in 1881 haar half-eeuwfeest vierde. Aan haar dankt grootendeels het Groot-Hertogdom Finland zijne nationale taalbeweging en deze is aan het genootschap haren bewonderenswaardigen, ongeëvenaarden vooruitgang verschuldigd. »

WETENSCHAPPEN.

Sinakunde. — Nadat Mgr de Harlez, die in den vreemde een meerderen naam en eene meerdere vermaardheid verworven heeft dan bij ons, een groote geleerde geworden was in de kennis van het sanskrietsch en de filologie van Indië, en daarna in het Eranism nevens Spiegel en andere duitsche en italiaansche geleerden had uitgemunt, is hij nu in de sinologie, de moeilijkste om zeggens der oostersche wetenschappen, een ervaren meester geworden, wiens bevoegdheid, de Londensche geleerde Lacouperie over korten tijd nog roemde.

A. Réville, een fransche geleerde, weet daar ook af te spreken. Hij had een boek gemaakt : *La Religion en Chine*, en Mgr de Harlez heeft hem met zijn dikken boek, heel fijn en bescheiden in 33 bladzijden op zijne plaats gezet. Die bladzijden verschenen in het *Magasin littéraire et scientifique* onzer uitgevers en wierden ook afzonderlijk gedrukt.

Mgr de Harlez heeft maar drie puntjes aangeraakt te weten den godsdienst der eerste Sinezen, den wijsgeleerden Tchou-hi, het Taoïsm en Laotze, en bewezen dat Réville, zonder Sina, de Sineesche taal en de Sineesche gelegentheden te kennen, in geschiedkundige zaken op getuigenissen steunde die 40 eeuwen te laat kwamen, stoorende getuigenissen verzweeg, de echte vertaling der Sineesche woorden niet kende, den godsdienst der oudste Sinezen naar zijnen zin verdraaide.

Vele schijngeleerden willen *a priori* bij de eerste volkeren, een barbaarschen godsdienst, de vergoddelijking en bezieling der stoffelijke natuur terug vinden. 't Is ook het stelsel van Réville voor Sina. Mgr de Harlez slaat zijne getuigenis in duigen en haalt tegen hem verpletterende getuigenissen aan. — De Sinezen aanbaden Shang-ti, een persoonlijken god. De denkbeelden der oude volkeren nopens de godheid, de stoffelijke wezens en de geesten en waren zoo zuiver niet als de onze. Alhoewel de Sinezen Shang-ti als een persoonlijken God offerande deden, stelden zij hem niet voor als eeuwig, als den schepper van hemel en aarde en vielen zij in eene bijgeloovige vereeringe van den hemel en de sterren die zij nochtans als goden niet en erkenden.

Wegens den wijsgeleerden Thou-hi, den Tao en het stelsel van Laotze heeft Réville ook een hoop dwaasheden uitgekraamd en zijne eigene onwetendheid bewezen.

— Mgr de Harlez heeft in de *Mémoires couronnés de l'Académie Royale, tome XLI*, eenen merkweerdigen opstel laten drukken over den godsdienst der eerste volkszettingen van Sineeschen oorsprong in Sina : *Les croyances Religieuses des premiers Chinois.*

De geleerden, waaronder de geloofszendelingen en deze die

in de Sinakunde bedreven zijn vinden bij dat volk de kennis en de vereeringe van eenen persoonlijken god, terwijl de beoefenaars van de geschiedenis der godsdiensten, die de Sineesche taal en de Sinakunde onmachtig zijn, houden staan dat de Sinezen geene goden erkennen, de stoffelijke wezens aanbaden, de bergen, vloeden en boomen als goden vereerden. M. Vinson dorst zijn stelsel in uitdrukkelijke woorden verdedigen. Mgr de Harlez onderzoekt de zake op zuiver wetenschappelijk gebied, zonder vooroordeelen, zonder voorbedacht stelsel, onverschillig aan den uitslag zijner kundige navorschingen in de eigenlijke getuigenissen, in de oorspronkelijke en gelijktijdige boeken.

Hij is tot het volgend besluit gekomen dat hij met onweêrlegbare getuigenissen, met vertalingen uit de Sineesche boeken kan goed doen :

De eerste Sinezen en aanbaden noch het uitspansel, noch vereende tooverteekens, noch bergen, noch stroomen, noch boomen.

Zij geloofden in eenen eenigen, persoonlijken god, Shang-ti, heer van hemel en aarde, meester der keizerrijken die de macht volgens de verdiensten der vorsten ontnam of verleende, als voorzienigheid wakend om de goeden te loonen en de kwaden te straffen. Zij en rekenden hem als schepper niet omdat zij den oorsprong der wezens niet en poogden uit te leggen.

Zij geloofden verder in eene onveranderlijke zedelijke wet die de belooning der goeden en de straf der boozen medesleepte. Deze wet bestierde de stoffelijke en zedelijke wereld en wierd *Tien*, hemel, geheeten.

Zij geloofden ook in onzichtbare en onstoffelijke geesten die de verschillige deelen der natuur beheerden en het onderhoud der zedelijke wet gadesloegen.

Voor hen was de ziel een onsterfelijke geest dien zij in den hemel plaatsten en dien zij vereerden meer om hem te verblijden als om hem de goddelijke eer te bewijzen.

Nevens de kennis van den eenigen god Shang-ti kwam er eene andere tot stand die de plaats der eerste ten grooten deele heeft ingenomen.

't Was de kennis van den hemel, als grondsteen der natuurlijke en zedelijke wetten : 't en was het stoffelijke uitspansel niet, maar eene onzichtbare en verstandelijke macht. Ten tijde van Confucius nochtans wist men nog dat Shang-ti de ware god was.

— Rohrbacher verhaalt dat Confucius in zijne boeken heeft aangestipt dat de geslachten de komst van eenen Heilige verwachtende waren en dat die Heilige uit het Westen zou opdagen.

Mgr de Harlez bewijst in de *Miscellanées* 1889 n° 1 dat de gemelde zinsnede den volgenden zin heeft : de menschen uit het Westen hebben eenen heilige; dat die zinsnede in de werken van Confucius niet te vinden is maar wel in de werken van eenen

leerling van den wijsgeer Lao-tze. Die woorden werden uitgevonden door eenen volgeling van Lao-tze vier eeuwen na Christus, en ten onrechte in den mond van Confucius gesteld.

Prijsvragen. — In de prijskampen van 1890 der afdeeling Schoone Kunsten in de Academie van Belgenland worden o. a. de volgende vragen gesteld : « Hoe waren, onder het oogpunt der speeltuigen, de muzieken ingericht welke door de wethouders der steden, de vorsten en de ambachten benuttigd werden in de Belgische gauen, sedert de XVe eeuw tot aan het einde der Spaansche overheersching? Welke soort van muziek voerden deze muzieken uit? Welk is de oorzaak dat de stukken die voor hen geschreven wierden bijna geheel te gansch verdwenen? » Prijs, 1000 fr. — « Schrijft de geschiedenis der pottebakkerij, onder het opzicht der kunst, in onze gewesten, sedert de XVe tot aan het einde der XVIIIe eeuw. » Prijs 800 fr. — Te zenden naar den heer Liagre, blijvenden schrijver der Academie vóor 1 Juni 1890.

Troja. — Naarmate dat kapitein Bötticher zijne navorschingen in het *Muséon* voortzet, wordt het Troja van Schliemann meer en meer afgebroken.

Zijne bijdragen die 't begin nog al duister waren, zijn nu met veel geschiktheid en eene heldere klaarheid opgesteld.

In de twee eerste nummers van dit jaar onderzoekt de geleerde Duitsche schrijver, het binnenste van de doodenheuvels.

Hij toogt eerst dat al de lagen doorbrand zijn. Daarna onderzoekt en beoordeelt hij de beschrijving der zoogezeide huizen, paleizen en tempels, en hij bewijst, dat de overblijfsels door Schliemann blootgeleid, van geene huizen, paleizen of tempels en kunnen voortkomen. Ten derde, om beter te doen zien, dat wij met doodenheuvels te doen hebben, geeft Bötticher ons klaar bescheed van de sporen der lijkenverbranding, en de overblijfsels der lijkpotten, die men in « Troja » tegenkomt.

En 't belang dier studiën?

Met gestadig woonsteden te willen zien, waar er maar grafsteden en doodenheuvels bestaan, komt men hierop uit dat de voorgeschiedkundige stammen weinig ontwikkeld en beschaafd waren, en dat een algemeene staat van wildheid, de beschaving heeft voorafgegaan.

Dat stelsel en kan op ontdekkingen van Schliemann niet gesteund gaan, aangezien men daaruit niet den staat der beschaving, maar enkel de wijze van begraving der dooden kan vernemen.

Fransch-Vlaanderen. — M. Desrousseaux heeft eenen boek geschreven : *Mœurs populaires de la Flandre française.* « Hoe vlaamsch, hoe eigenaardig, hoe keurig! roept het Parijsch blad,

Le Semeur uit; 't is aldus dat men eene gau met de liefelijkheid van heure taal en de dichteriijkheid van heure overleveringen doet herleven! » Het werk verscheen bij Quarré te Rijsel.

Hans Memlinc. — Verschillige tijdschriften van ons land en den vreemde, *the Athenœum*, *De Vlaamsche School*, *Rond den Heerd*, *les Précis Historiques* hebben dit jaar, merkweerdige bijzonderheden aangaande Hans Memlinc aangeteekend : Pater Dussart S. J., vond in de boekerij van St-Omaars, in Frankrijk, in den dagboek van de Doppere, het volgende aangestipt : « Die XI Augusti Brugis obiit magister Joannes Memmelinc, quem prœdicabant peritissimum fuisse et excellentissimum pictorem totius tunc orbis christiani. Oriundus erat Moguncïaco, Sepultus Brugis ad Ægidii. »

Oudheden. — Bij de opsporingen in Mykenœ, door het Oudheidskundig gezelschap van Athenen ondernomen, werden vijftig voorgeschiedkundige grafsteden, in de nabijheid der stad, geopend en talrijke kostbare overblijfsels van een voorhomerisch tijdperk zijn daarbij ontdekt. Onder andere vond men steenen met opschriften, koperen vazen, en menigvuldige andere voorwerpen in ivoor, goud en glas. (*Vlaamsche School.*)

Oude opschriften. — In de oudhedentoogzale van Weenen bewaart men een koperen etrurischen helm die twee opschriften draagt welke malkander volgen : *Coiaur drovio — sosi fedali imiut* : *Ukaris*.

M. Guillemaud, meewerker der *Revue archéologique* van Parijs vertaalt : « de ziel sterft niet — aan eenen ongelukkigen de trouwe inwoners van Parma. »

M. Serrure vond een anderen, waren natuurlijken zin « *Aan Coiaurdrovios* (naam van den eersten bezitter). — *Van zijn trouwen genoot ontving Ukaris* (naam van den nieuwen eigenaar). De oude zin van het verwant latijn *emere* is ook ontvangen. (*Flandria.*)

TAALKUNDE.

Yde. — Ik leze in den *Navorscher* van Mei bl. 293 onder het handteeken van Johan Winkler het volgende : « Eene zaakrijke en ongetwijfeld zeer juiste verklaring van het woord *ijde*, vindt men in een allerbelangrijkst en allermerkweerdigst opstel van den verdienstelijken vlaamschen geschiedenisvorscher Eduard Vlietinck, te Oostende, geteekend Walravensijde, en voorkomende in jaargangen 23 en 24 van het brugsche weekblad *Rond den Heerd*... Volgens het betoog zoude het woord ijde vrij wel overeenstemmen met het gene de hedendaagsche visscherlieden van Scheveningen en Zandvoort, de *werf* noemen; te weten de breede, van duin ijdele plaats tusschen het dorp en het strand,

waar de schepen afvaren en aankomen. » Van daar Coxijde, Lombardsijde, Walravensijde.

Oud Germaansch. — De *Mémoires de la Société de Linguistique* van Parijs, drukten in hun Ve Deel, 5e aflev. 1889 een handschrift van een oudgermaansch-latijnschen woordenboek, die ter boekerij van het Vaticaan bewaard wordt. Hij is zeer oud; de taal is hoogduitsch, maar 't komen ook nederduitsche woorden in te voorschijn.

Eenlettergrepige talen. — Tot hiertoe wierd er ons geleerd dat de vormkundige of morphologische verdeeling der talen ook eenlettergrepige talen bevatte, en als voorbeeld wierd gewoonlijk, de Sineesche sprake aangewezen.

Welnu het oud Sineesch was niet eenlettergrepig.

En 't bewijs daaraf?

De geleerden doorgronden en ontstukken nu de alleroudste Sineesche geschriften en ze bevinden dat de woorden, die nu uit eene lettergreep bestaan, alsdan uit twee, en drie lettergrepen, bestonden. Ze bevinden dat die oude woorden nog wonderwel trekken op den woordenschat der verschillige Sineesche gauspraken die ook niet eenlettergrepig zijn.

Gij zult mij het hedendaagsch, eenlettergrepig, schrijvend Sineesch opwerpen.

Dat Sineesch is door misverstand en onkunde ontstaan. Het geschrift, *ku-wen* geheeten, dat de oude taal verbeeldde, was heel kort en eenvoudig, en om zeggens kinderachtig, zoodanig dat een teeken soms twee, drie lettergrepen moest bedieden. Later en konden die teekens niet meer verstaan, noch ontleed worden : ze wierden als eene enkele lettergreep opgevat, en zoo kwam het dat twee, drie lettergrepen in de latere, schrijvende taal, door het verder uitbreidend, zinverbeeldend stelsel, tot eene lettergreep versmolten.

Dat wordt uitgebreid en betoogd in eene bijdrage van den kundigen de la Couperie, in het *Muséon* van April laatstleden.

Gallisch. — M. Serrure zet in het *Muséon* zijne gallische spraakkunst voort. Het vierde hoofdstuk (aflevering Januari 89) handelt over de voor- en achtervoegsels. Het weze ons toegelaten tweemaal onzen vinger op te steken. M. Serrure geeft ons de latijnsche en gallische gedaanten der achtervoegsels *étum*, gall. *eton, acus, ānus*, gall. *acos, anon.* Iedereen zou daarachter plaatsnamen met gallische uitgangen verwachten, en M. Serrure geeft overal als de oudere gedaanten der hedendaagsche fransche plaatsnamen, benamingen met de latijnsche gedaanten der achtervoegsels. Hoe komt dat te pas in eene gallische spraakkunst, of zijn ze misschien moeilijk om vinden, de gallische plaatsnamen?

M. Serrure gewaagt ook van eene zekere soort van plaatsnamen,

lijk bij v. *Papignies* en hij beweert dat ze van galloromaanschen oorsprong zijn en dat *ies* het achtervoegsel *acus* vertegenwoordigt. Zoude *Papignies* de waalsche uitsprake niet zijn van *Papingen?* *Papingen* zijn de afstammelingen van Pape en die naam die eerst diende om het stamgezin van Pape aan te duiden, diende later om het hof, de zate, het oord aan te wijzen waar dat stamgezin gevestigd was.

Brand. — In den *Navorscher* van Juni schreef Johan Winkler eene schoone bijdrage over den germaanschen naam *Brand*. « Het is eene oorspronkelijke, algemeene germaansche, enkelvoudige naam op zich zelven. Hij bestaat enkel uit den naamstam *brand*, een naamstam waarmede ook vele samengestelde mansvoornamen gevormd zijn. De naamstam brand, en dus ook de mansnaam Brand, beteekent « zweerd ». Van den mansnaam Brand zijn vele geslachtsnamen en plaatsnamen, in alle germaansche gouen ontleend.

De uitgang ing. — Ik lees in den *Navorscher* van Maart ; « Reeds dikwijls heb ik in dit maandwerk en elders beweerd en bewezen, dat de uitgang *ing* in geslachtsnamen en in plaatsnamen anders niet is als een patronymikale uitgang, en dat mansnamen (voornamen, doopnamen) daaraan ten *eenigen* grondslag liggen. En ook even dikwijls is in dit tijdschrift die stelling weersproken, en de oude meening dat *ing* veld zoude beteekenen, gehandhaafd geworden. »

Na die woorden, betoogt Johan Winkler dat zijne meening ook door de Duitsche geleerden aanveerd wordt.

Taalonderwijs. — Dr Hoogvliet schreef in den *Ned. Spectator*, loopenden jaarg. bl. 53, de volgende opmerkingen aangaande het onderwijs der talen :

« De fouten, die ons onderwijs aankleven, zijn naar mijne bescheiden meening, de volgende :

1° De gebruikelijke volgorde in onze spraakkunsten, die de buigingsleer, aan de zinvormingsleer laat voorafgaan, is innig verkeerd.

2° Het werkwoord moet voor alle andere rededeelen behandeld worden.

3° Tot de grammatika eener taal behooren strikt genomen alleen gerekend te worden die feiten, welke eigenschappen zijn van de taal als geheel. Alles, wat slechts enkele woorden betreft, is lexicologische bizonderheid, geen grammatika.

4° Woordenboeken en themaboeken moeten beide van het onderwijsprogramma geheel verdwijnen. Het woordenboek worde vervangen door een systematisch leerboek der woordenkennis, liefst onderhoudend geschreven... Ook voor de eigenaardige vormen der enkele woorden is dit de plaats... »

Thorhout. J. CLAERHOUT.

ROMANCE VAN KONING RODERIK.

De Slag der Guadalete.

(Naar het oud Spaansch.)

ODRIK 's legerscharen vloden
Na den achtsten reuzenstrijd
En zij lieten bergen dooden
Op het slagveld, wijd en zijd!

Hij, wien allen thans verlaten,
Dwaalt met wanhoop in de ziel,
Vreemdling in zijne eigen' staten,
Nu de kroon hem hier ontviel.

En met doodvermoeide leden
Sleept zijn ros zich zonder kracht
Daar het voor zijn zwakke schreden
't Effenst pad te vinden tracht.

Diepe, droeve zuchten zwellen
Koning Rodrik's bange borst,
Wijl hem dorst en honger kwellen
Bij het lijden dat hij torscht.

't Bloed, dat uit zijn twintig wonden
Hem op borst en handen lekt,
Likt het bloed der Moorsche honden,
Dat zijn' rusting overdekt.

't Zware zwaard heeft kerf op kerven,
't Sterke pantser barst en splijt,
Wijl de helm met zijne scherven
Rodrik 's slapen openrijt.

Thans heeft hij den berg beklommen,
Die het hoogst rijst boven 't dal;
En hij ziet zijn' krijgerdrommen
Wijken, vluchten — overal!

Nergens waait nog zijne vane,
Geene wimpels wappren meer;
Slechts nog blinkt de halve mane
Boven 't zegepralend heer.

Zijn' getrouwen zijn gevallen
En gesmoord in beken bloed;
't Moorsche ras trapt zijn' vazallen,
Vroolijk hunkrend, met den voet.

Rodrik voelt zich diep bewogen
Bij het zien van zooveel schand,
Tranen wellen in zijne oogen,
En hij weent door smart vermand:

« Gistren was ik Spanje's koning,
Heden van geene enkle stad;
'k Heb zelfs geene hut voor woning,
Waar ik tien paleizen had.

« Gistren knielden al de grooten
Van mijn rijk, neer vóor mijn' blik,
En de minste van de Gothen
Is thans machtiger dan ik.

« Mag ik u niet vloeken, stonde,
Die bij mijn geboort mij zag,
Luid als men mijn heil verkondde,
Vloek ik dan mijn' kroningsdag.

« Heil en grootheid zijn verdwenen!
Was ik ooit gelukkig, groot?
Waar zijn al mijn' vrienden henen?
'k Heb een' enklen nog: de dood.

« Kom, o kom! stel aan mijn lijden
Spoedig dan een einde, o dood!
Kom mijne arme ziel bevrijden
En ontvang mij in uw' schoot! »

Gent. EDMOND FABRI.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap
en
Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54.

Vierde jaargang. 1889. Augusti Nr 8.

VERSCHENEN.

	Fr. C.
Dr F. W. Weber's Dreizehnlinden in het Vlaamsch overgedicht, door Eug. De Lepeleer, leeraar aan het Klein Seminarie te Sint Niklaas (versierd met eene plaat geteekend door Jozef Janssens)	4,00
De gelukz. Joannes Baptista de la Salle en het gesticht van de Broeders der Christelijke scholen door Dr F. J. Knecht (*met platen*)	2,50
Lessen over land- en tuinbouw, gevolgd van de Gezondheidsleer der dieren, ten gebruike der Normaalscholen, door H. Mys, professor in de Normaalschool te Sint Niklaas (met platen)	2,00
Hakon Jarl, treurspel in 5 handelingen van Adam Gottlob Oehlenschläger, uit het Deensch vertaald door Dr Eug. van Oye	2,00
Leven van Dom Bosco, door d'Espiney	2,00
Al wat blinkt en is geen goud, blijspel in 2 bedrijven, door Silvester	1,50
Het Roermondsch dialect getoetst aan het Oud-Saksisch en Oud-Nederfrankisch. door Dr L. Simons, professor aan het Atheneum van Leuven (uitgave der K. Vl. Academie)	1,25
De belastingen, handboek ten dienste en gerieve van alle lastbetalers, door E. Therssen	1,25
Kort begrip der geschiedenis van het Oud Testament, naar Kanunnik Von Schmidt, door A. Van Loo	1,00
De Kanarievogel, gevolgd door andere verhalen, id. id.	0,75
Leven van Claudius de la Colombière, S. J., Apostel van het H. Hart, door J. De Bie, S. J.	1,00
De slavenhandel en de Afrikaansche kruistocht, door Broeder Alexis, (met platen)	1,00
La coopération et les sociétés ouvrières par A. Pottier, Dr en Philosophie et en théologie	1,00
De hexœmero, secundum caput primum Geneseos ad litteram disseruit E. De Gryse S Theologie doctor, in Seminario Brugensi theologiæ dogmaticœ professor	1,00
Verhalen uit den tijd van het Schrikbewind, door A. Van Loo	0,75
Redevoering uitgesproken door Lodewijk De Konink, op de prijsuitdeeling der Sint-Lukasschool te Gent	0,75
En Afrique, par Victor Van Tricht	0,75
Nos émigrants, id.	0,75
Leven van Sint Amand, door Hector Claeys	0,60
Tot nagedachtenis van Mgr Lambrecht, gedicht van Pastoor H. Claeys	0,75
Lijkrede van Mgr Lambrecht, door den zeer eerw. heer Kanunnik Stillemans (versierd met het portret van den afgestorvene)	0,35
Leven van Mgr Lambrecht	0,25
Doodbeeldekens van Mgr Lambrecht met portret (per 100 fr. 6,00)	0,10
Doodbeeldekens id. (per 100 fr 12,00)	0,15

ONDER PERS.

Duikalmanak door Dr Guido Gezelle, voor 1889 (om niet te laat te komen wordt men verzocht van nu af in te schrijven)	1,00
Gedichten van Frans de Potter	3,00
Harmonies chrétiennes, poésies par Jean Casier.	
Voyage à Moscou, par Hector Hoornaert.	

DE KEMPISCHE HARP.

PROEVE VAN LETTERKUNDIGE STUDIE.

ONZE eeuw is de eeuw der machtspreuken. Is zij ook de eeuw van het klatergoud niet?..... Onder die machtspreuken rangschikken wij de volgende bewering van Edgar Poe in zijn *La Critique en poésie* :

« On prétend, qu'une bonne critique sur un poème peut être écrite par quelqu'un qui n'est pas poète lui-même. Cela, conformément à l'idée que, vous et moi, nous avons de la poésie, je le tiens pour faux : Moins le critique est poète, moins sa critique est juste, et vice-versa. »

Welnu, die bewering, al kan er in den grond eenige schijnwaarheid in zitten, neem ik voor geen klinkend metaal. Ik zie er niets anders dan eene soort van schild in, waar de dichter gaat achter schuilen tegen de pijlen der critiek; een zijwegel om uit het veld weg te vlieden, waar men hem ter verantwoording oproept. En, ik kan er niet aan doen, dat gedacht wil uit mijn hoofd niet, sedert ik eenen dichter die woorden als eene redplank zag vastgrijpen in een pro domo-stuk.

't Is dan zonder eenig aarzelen, dat ik den heer Mercelis zijne *Kempische Harp* durf vastnemen. En waarom zou 'k het niet? Wel beken ik ronduit, dat mijne vingeren te stram zijn om zulke harp te tokkelen,

mijn hert te koud om zulke vurige noten te zingen, ja, ik belijd zelfs, dat de weerde zijner dichtergave boven mijn oordeelsvermogen ligt; maar ik weet ook dat de dichter altijd mensch blijft, — een volmaakter mensch, dat geef ik toe, — die moet rekening geven van zijn taakvervullen in de samenleving.

Een volmaakter mensch, zeg ik : De dichter is kunstenaar, en uit dien hoofde mag ik hem afvragen, of hij als kunstenaar rechtzinnig is, of zijne hand de pen is meester, en den behoorlijken vorm kan gieten om de uitspattingen van zijn dichterbrein op te vangen.

Doch als Christen ga ik verder. De mensch is geen toomloos ros, dat zonder ruiter in de vrije wilde natuur omsteigert. Voelt hij zich vrij, hij is nochtans zonder plichten niet ten opzichte van God, ten opzichte der samenleving, ten opzichte zijns zelven (1). Die plichten wegen zoowel op de ingewijden der kunst als op die buiten den tempel staan; ik zou haast zeggen, dat de eersten nog nauwer daardoor verbonden zijn, omdat zij met hun doordringender vernuft des te rasser het licht der waarheid kunnen vatten en zijne bestanddeelen door het prisma hunner rede onderzoeken.

Zoomin als de schilder, als de beeldhouwer en de bouwkundige geniet de dichter het recht van alleen door zijns gelijken geoordeeld te worden. Hij moge het beweren, het eischen; ik geloof echter nooit, dat onze democratische en « niveleerende » tijd hem dat voorrecht zal toestaan. De huidige wind blaast immers in de zeilen der voorrechten niet...

(1) Het blijft immer waar zooals ten jare 1848 Mr Thonissen in zijne letterkundige studie over Victor Hugo schreef : « Si le « barde a des devoirs à remplir envers la langue et les traditions « littéraires de sa patrie, il en est d'autres, et de plus sacrés, « dont il est redevable envers sa conscience, envers la société, « envers Dieu. Ce n'est pas en vain que la Providence dépose le « feu sacré sous les fronts privilégiés. Le génie est un sacerdoce : « à moins d'être infidèle à son origine et à sa mission, il doit « briller comme un phare, dans les ténèbres du monde moral. »

En toch boezemt de dichter ontzag in. Hoe komt dat? Dat is geen raadsel. Vraag aan den wandelaar, waarom hij den stap vertraagt bij het lommerrijk elzenboschje waar de nachtegaal in orgelt; waarom hij den arend door de lucht klievende nastaart; waarom?... De dichter is daarenboven met een drijvoudig priesterschap bekleed : hij is de zendeling van 't goede, van het ware en het schoone; en zoolang er menschen zijn, zullen er herten kloppen, die het goede, het ware en het schoone zullen beminnen, en hunnen priester, den dichter, huldigen. Maar wee den meineedige, die den hemelreinen mantel van dat priesterschap onteeren durft!... Dan rijze de critiek op, om den onbezonnen zijne heilige plicht te herinneren, om alarm te roepen, want de dichter slacht dan van het veelkleurig geschubde serpent, dat tusschen bloemen en groen voortkronkelt, om de onervaren onschuld het venijnige gif in het hert te storten.

« Si l'on osait donner des conseils au génie, » schrijft Me de Staël in haar beroemd boek *De l'Allemagne*, « il faudrait parler aux poètes comme à des citoyens, comme à des héros; il faudrait leur dire : Soyez vertueux, soyez croyants, soyez libres; respectez ce que vous aimez; sanctifiez votre âme comme un temple, et l'Ange des nobles pensées ne dédaignera pas d'y descendre. »

De beroemde Russische romandichter Joukovski schreef eens : « De poëzij is de deugd », en wie redelijk oordeelt moet met die woorden instemmen.

« Le beau dans toute sa splendeur, le vrai, dans toute son énergie : telle est notre devise! (1)... Lorsque le beau et le vrai, ces deux choses si belles et si pures, s'élancent harmonieusement de la lyre du poète, nous applaudissons avec joie, avec enthousiasme, avec reconnaissance; même en littérature, les formes sont un accessoire. »

(1) *Etudes de la littérature contemporaine.* Victor Hugo, par Thonissen.

Hoe vreemd klinken die woorden bij 't luide vrijheidschallen der zich heetende « jonge dichterschool »! Bij die hare aanhangers is de vorm alles; bij ons staat hij ondergeschikt. Bij die klinkt het als bij Hugo :

« Il n'y a en poésie ni bons ni mauvais sujets!... L'art n'a que faire des lisières, des menottes, des bâillons; il vous dit : va! et vous lâche dans ce grand jardin de poésie où il n'y a pas de fruit défendu... (1) »

O neen! die taal verstaan wij niet, en God dank, daar peizen nog anderen als wij zoo over. Zeker bloeit voor ons in den tuin der poëzij eene verbodene vrucht, en al tracht ons de kronkelende huichelslang te verleiden, wij hooren Gods vermanende stem er nevens : « Zoo gij er van eet, zult gij sterven »... « Que le « poète aille donc où il veut en faisant ce qu'il lui « plait! (2) » Neen, gelijk tot den oceaan sprak God tot de ziedende zee van 's menschen driften : « Tot hier zult gij komen en niet verder! »...

Maar weiden wij niet langer weg van ons hoofddoel : Hoe verheven ook de dichter in de hoogte zweeft, behoort hij niettemin tot deze aarde. Hij is mensch, mensch vooral, die aan God, aan de samenleving en aan zich zelven rekenschap schuldig blijft van 't gebruik zijner dichtergaven. En wie mag, wie kan hem die rekenschap afvragen? Alleen zijns gelijke? Een dichter? Ei, lieve! neen. Sinds wanneer zou de dichter alleen gezond verstand en kennis in uitsluitenden eigendom bezitten? Als d'Artois in 't Groeningeveld kloeg, dat hij zijnen degen in de handen van dorpers moest afgeven, en zich wou doen eerbiedigen en sparen met te roepen : « Je me rends! je me rends! je suis le comte d'Artois! » antwoordden de grijnzende gildemannen : « We en verstaan u niet! » — Dat antwoord werpt ook het gerecht

(1) *Les Orientales.* Préface.
(2) Ibid

der openbare denkwijze op het verwaande eischen der moderne poëzij : « We en verstaan u niet! »

Doch meer dan tijd dat ik mijne inleiding sluite.

De Kempische Harp is een pas verschenen dichtbundel van den heer LODEWIJK MERCELIS (1). Om des te juister het talent eens dichters te waardeeren, onderzoeke men in welke wereld hij leefde en bewoog, waar hij juichte en weende, waar hij stoeide en bad : in een woord, bij welke gewaarwordingen de snaren zijner ziele trilden, en klanken uit zijn hert welden. — De heer Mercelis is Kempenlander, thans Brussel bewonend; maar luister :

« Naar het Noorden wenkt de zeilnaald,
Naar het Noorden wil mijn hert,
Naar de nooit vergeten streken
Waar mijn wieg geschommeld werd.

Daar in Kempens vrije gouwen,
Schuilt een dorpje in berkplantsoen,
Stil omwaaid van 's Heeren zegen
En omzet met dennengroen.

Op het dorp zijn kronkelzoomen,
Staat een pachthof laag en oud,
— Strooien dak en grijze muren —
Als een vredenest gebouwd... » (2)

Daar is het dat de dichter het eerste levenslicht zag; dat zijne ziel als een bloemenkelk openging en in de eerste zonnestralen, in de eerste streelingen van Gods blijde en milde natuur zich verheugde.... Daar is

(1) Te Gent, ter drukkerij van S. Leliaert, A. Siffer en Cie, Hoogpoort. Prijs 1,75 fr.
(2) *Naar het Noorden*, bl. 94.

het, dat hij uit de kostschool terugkeerde, en, als het hert begint behoefte te gevoelen aan liefde en uitstorting, daar is het dat hij voldoening vond in den gezelligen huiskring : want, bij elke thuiskomst (1)

« Lang reeds wachtte me moeder
aan de opene deur van het hekken,
Lachend in 't angstig verwachten ;
en toen ik dan eindlijk verscheen, aan
D'omdraai hier van het pad,
blij starend op 't vaderlijk dakje,
Staken wel zes paar handen
van broerkens en zuster mij tegen,
Loopend mij snel te gemoet;
en me grijpend bij armen en kleeren... »

Daar is het, vriend lezer, in den stillen, gezelligen omgang der Kempen, dat de jongeling de stemme Gods vernam die hem in het Heilig der Heiligen riep, en hem liefde, hemelliefde insprak, om die als priester aan 't zielewelzijn van eene hertelooze wereld te wijden.

Raadt gij nu, waar hij de vlam ontdekte, die zijn dichterhert in brand stak?

Men verhaalt van den jongen Schiller, dat hij zekeren dag, bij donder en bliksem, in 't sop van eene linde was gekropen; en toen men den jongen waaghals naar beneden riep, en hem vroeg wat hij daar zoo hoog te verrichten had : « Ik wou weten van waar al dat vuur in den hemel kwam, » antwoordde hij... Doch onze dichter klautert de boomen niet in, om het verslindend hemelvuur op te sporen; niet de natuur in wilde beroering die zijn hert en oogen boeit, niet de ziel in strijd met onstuimig bruisende driften; niet eene grillige verbeelding ons wonderen scheppend van pracht en van vreemdheid, neen, dat vindt gij bij den heer Mercelis niet. Hij, hij beluistert de stille natuur der Kempen :

(1) *Naar huis uit de kostschool*, bl. 19.

« Waar ruischende dennen hun kruinen ontplooien,
Waar vinken en kneuteren orglen in 't woud,
Waar zilveren beken hun parelen strooien
En lachend de heide heur mantel ontvouwt;
Daar heb ik, te midden van duizend akkoorden,
Die bruisende galmen langs Vlaanderens boord,
De zielaangrijpende wonderwoorden
Der roerende Kempische harpe gehoord. » (1)

Mercelis is natuurdichter.

Maar te midden dier bezielde natuur, dier honderden stemmen, die aan zijn dichterhert spreken uit heidebloem en heesterhout, klinkt ééne stemme luider en inniger dan de andere : die van den Geest van 't vaderhuis. Hoe gemoedelijk weet hij de lieve herinneringen der kindsheid te vertolken! Hoe ingrijpend de kinderliefde die hij de zijnen wijdt! Ja, Mercelis is ook de dichter der kinderliefde.

Die twee hoofdkenteekens zijner muza laten u reeds gissen, dat de jonge zanger vooral het lyrisch vak behandelt. En welk is de hoofdtoon der lyrische poëzij? Het is wel het gevoel, nu eens zich uitend in den wilden geestdrift der ode, dan weer in den klagenden toon der weemoedige liefde. Gelijk de Lamartine eens zong :

« La nature a deux chants, de bonheur, de tristesse,
Qu'elle rend tour à tour ainsi que notre cœur;
De l'une à l'autre note elle passe sans cesse :
Homme! l'une est ta joie et l'autre ta douleur!

L'une sort du matin et chante avec l'aurore,
L'autre gémit le soir un long et triste adieu;
Au premier, au second le ciel répond : Adore!
Et de l'hymne éternel le mot unique est Dieu! (2) »

Zoo is 't wel waarlijk met 's menschen hert gelegen.

(1) *De Kempische harp*, blad. 5.
(2) « Impressions du matin et du soir » in *Harmonies poétiques et religieuses*. Liv. II.

Ons leven... wel, het zijn bloemen en distels; beurtelings verheugt zich ons oog in de kleuren der eene, maar kortelings daarop bloedt ons hert bij de steken der andere. Zalig hij die gestadig den blik ten Hemel gericht houdt, om in de verbijsterende vreugd niet te verdwalen, noch te verzinken in de wanhoop! Ziedaar dan de dubbele stronkelsteen : Het zingenot verblindt, en, eilaas! zoovelen die met Pulchérie in *Lélia* van Me Sand herhalen :

« J'ai pris pour divinités les déesses nues de la Grèce. Je supporte les maux de la civilisation exagérée où nous sommes arrivés; mais j'ai pour me préserver du désespoir la religion du plaisir. »

Maar juist die wanhoop is de eenige uitkomst van de « religion du plaisir ». Luister hoe hertscheurend zij kermt in den ongelukkigen Musset...

Daar niet verre af staat, droevig en met de oogen ten gronde, de zwaarmoedigheid. Zij begrijpt al te dikwijls de taal van heur eigen hert niet; hare blikken zijn weifelend, hare stappen onzeker; en als zij de leidende ster des Hemels te veel uit de oogen verliest, verwart hare taal in onsamenhangende, vage klanken; zij helt over tot de moedeloosheid, en stort zoo al te licht in den kuil der wanhoop... Gaf ons de geschiedenis der huidige letterkunde daar niet menig voorbeeld van? Er was een tijd dat de zwaarmoedigheid als wet gold, ik zeg, overdreven zwaarmoedigheid, die in gevoelerigheid en andere valsche tonen zich uitliet. Somwijlen ontaardde van Beers daarin, en zelfs de heer Mercelis sloeg dien ziekelijken toon nog te veel aan in zijn eersten bundel *Natuur en Hert*. God dank, ligt die valsche noot op zijne *Kempische Harp* niet meer. Het valt wel is waar niet te ontkennen, dat onze dichter bijwijlen nog wat zwaarmoedig schijnt.... men schudt immers zijn hert naar believen niet om; doch die zwaarmoedige geest, al maakt hij hem hier en daar wat eenzijdig, sleept hem op den doolweg niet mede. Daar zit nu meer waarheid

in zijne gedichten dan vroeger. Ik hiet hem geerne onzen Vlaamschen Turquety.

De heer Mercelis is natuurdichter, zegde ik; al de hoedanigheiden die daartoe vereischt worden, tref ik immers in hem aan : En welke zijn die? J. G. von Herder in zijn werk *Vom Geist der Hebraïsche Poesie* (Leipsich, 1825) getuigt daarvan als volgt : « Het hert des natuurdichters weze zacht en goed ». Dat bewijst hij duidelijk uit den aard zelven der natuurpoëzij, die, zegt hij,

« Sanft und daurend rührt sie allerdings, ja mehr als eine andere. Kan es eine schönere Dichtung geben, als die uns Gott selbst in der Schöpfung dargestelt hat? die er uns durch alle Tags- und Jahrszeiten neu vorführet?... Eine Poësie, die mir Augen giebt, die Schöpfung und mich zu sehen, sie in rechter Ordnung und Beziehung zu betrachten, überall höchste Liebe, Weisheit und Allmacht zu erblicken, auch mit dem Auge meiner Phantasie und in Worten, die dazu recht geschaffen scheinen — eine solche Poësie ist heilig und edel... »

En besluit schrijver met reden : Die zulke poëzij wil vertolken, moet een hert hebben dat met Gods milde natuur overeenstemt, zacht en goed. Daarenboven geve hij acht op drij hoofdvereischten : « Verlevendiging der voorwerpen voor de zintuigen; verklaring der natuur voor het hert, en, voor ons verstand, regelmatig plan in het gedicht gelijk in de schepping. » — Lees nu des dichters *De zang van het woud* (bl. 44) :

« De dag verstierf ten Westen
In vurig avondrood ;
Daar valt de duisternisse,
— Geheimen in den schoot. —

De nacht is stil en plechtig,
En uit de verte dringt
De stemme van het mastbosch,
Dat luide droomt en zingt.

De landman, trouw vertolker
Van bosch- en veldenlied,
Komt luistren op den drempel :
Wat of die zang bediedt?

Want hoor, door 't luistrend ruime,
In tonen grootsch en stout,
Klimt immer breeder, hooger,
De nachtzang van het woud.

't Zijn onverstaanbre galmen,
Als rollend baargedruisch,
Als geesten de aarde omzwevend
Met trillend vlerkgesuis.

't Zijn wondre hemelliederen,
Onzichtbaar in de lucht,
Die ruischend gaan en komen,
In schaterende vlucht.

Zij feezlen, zingen, bruisen,
Zij naadren... vluchten weer...
En dansend buigt het mastbosch
Zijn kruinen op en neer..

De blanke bruid van 't nachtfeest,
De maan in gouden glans,
Strooit sterren, — bloemenkransen, —
Bij 't woud zijn tonendans.

De landman op zijn drempel
Aanhoort dit grootsche lied;
Een zucht wel uit zijn herte :
Wat of die zang bediedt?

De zwarte dennen spreken
In tonen zwaar en breed,
Van wien hen zaaide en plantte,
Van wien hen groeien deed...

Hij stierf, de grijze zaaier,
En van hun groenend hout
Heeft men een laatste woning,
Een doodskist hem gebouwd.

Hun takken groeiden, groeiden,
Hun takken vielen af :
Zij zingen gaan en komen
Van vrienden in het graf.

Hun zwarte toppen wijzen
Den hoogen hemel aan,
En roepen bruisend, ruischend :
« Ziedaar, o mensch! uw baan! »

En zoo door 't luistrend ruime,
In tonen grootsch en stout,
Spreekt aan het christen herte
De nachtzang van het woud. »

Wie leest en herleest zulke verzen niet? En om meer genot te smaken leg ik daarnevens ***Het Woud*** uit ***Diva Pax*** van Jan de Laet... In denzelfden aard wijs ik op ***In de Woestijn*** (bl. 47), die mij de sterke pennetrekken van den vondeliaanschen Schaepman herinnert in ***De H. Maria, zondaresse van Egypte.*** Bij de tweede ghazele, ***De Zee***, denk ik wel eens op den Engelschen bard, die in zijn IV Hst. van ***Childe-Harold*** de macht en majesteit der zeeën begroet. 't Is echter geene oneer door eenen Byron overtroffen te worden. Lees verder ***De Kranen*** (bl. 61), ***Geurig en fleurig*** (bl. 68), ***Kennissen uit de Kinderjaren*** (***bl.*** 69), ***Een Lenteblaadje*** (bl. 86), ***De Wind*** (bl. 84), ***Sterrenregen*** (bl. 100), ***Het Winterkoninkske*** (bl. 127), dat ik geerne naast Mr Gezelle's ***Meezennestje*** leg. Ja, dat is natuurpoëzij, fijn en treffend geschetst, vol zang en gevoel, die ons herte wel doet, het streelende met zachte en opbeurende gewaarwordingen.

M. Mercelis, zei ik nog, is de dichter der kinderliefde. De Geest van 't vaderhuis schudt waarlijk voor hem eenen overvloedshoren uit. Rond den heerd wijst hij eerst op vader en moeder... Vader en moeder! Wel klonk er ooit naam zoo zoet? was er ooit één rijker aan zoete herinneringen voor het gevoelig dichterhert? Lees de gemoedelijke brieven, die onze Ledeganck bij het graf zijns vaders en bij dat zijner moeder neerschreef... Luister naar de ingrijpende klanken, die,

bij zijns vaders dood, aan de klagende luit van kanonik Daems ontvielen. En kent gij den braven Gasconjer Jasmin, waar Léon Gautier van schreef: (1) « Personne n'a peut-être plus aimé sa mère que Jasmin, sa mère, dis-je, et son berceau »? Wat edele uitboezemingen in zijne *Mous Soubenis!* En Lamartine dan? — Maar even roerend dichtte mij de Kempische zanger van zijnen vader, van zijne moeder.. Mag ik zijn *Naar het Noorden*, tot zijnen vader gericht, nederschrijven? Och, lees het op bl. 94... En dan hoe treffend die *Oude Brieven*, die de dichter van moeder zaliger bewaard heeft, en in den stillen avond op zijn studiekamerken herleest!... Men moet die weemoedige zielsvoldoening zelf ook gesmaakt hebben, om de waarheid van 's dichters woorden te verstaan!... Zie, *Moedervertellingen* moet ik toch meedeelen (bl. 25) :

« O moedervertellingen, tintelend frisch,
Uit lang vervlogene dagen,
Wat heb ik u eertijds aanbiddend bemind,
Uw lieve legenden en sagen.
Als buiten, des winters, de noordwind blies,
Door 't klagend, verstorvene loover,
Dan spraakt gij ons boeiend aan herten en oor,
Met wonder stemmegetoover!

Zes jolige kleinen, met gretigen blik,
Zoo zaten wij hijgende, luistrend;
En moeder, de goelijke, midden van ons,
Nu luidop sprekend, dan fluistrend;
En stekend den vinger op : « Kinderen, hoort,
De winden huilen en stenen;
't Is 't droeve geschrei van Malvina gedoemd
Om eeuwig bij ontij te weenen! »

O! moedervertellingen, tintelend frisch,
Uit lang vervlogene dagen,
Wat heb ik u eertijds aanbiddend bemind,
Uw lieve legenden en sagen.

(1) *Etudes littéraires pour la défense de l'Eglise.* Paris, 1865

Ik zag dan, over het sombere veld,
Als blanke zwanen klimmen,
En op den blinkenden witten sneeuw,
Als sprekende sterren glimmen.

En over de slapende, zwijgende hei
Daar scheen mijn ziele te zweven,
En 'k zag in de sterren dan — oogen des nachts —
Soms weezentranen beven.
O! moedervertellingen sprekend van deugd,
Van Vlaamsche zangen en klanken,
Ontgloeide er in 't hert mij een edele vonk
Dan heb ik het u te danken.

Ik zend u van verre, naar 't vaderlijk huis,
Uit 't zwoegende stedewoelen,
Den warmsten groet van mijn dankende ziel
Aan wie gij hebt leeren gevoelen!
O! mochte ik, in latere tijden nog eens
Tot uw plekje wedervliegen,
En in 't grootsche ruischen van 't dennenbosch
Uw echo's hooren wiegen! »

Moedervertellingen! Wie denkt hier op Hildebrand in zijne *Camera Obscura* niet?

« Dichters, schrijvers, schilders, onder ons! gelooft gij niet, dat gij veel, oneindig veel, aan uwe minne, uwe kindermeid, uwe grootmoeder verschuldigd zijt? Hebt gij u zelve wel eens betrapt op een' indruk in de kinderkamer ontvangen? Kunt gij u niet voorstellen, dat de schoone wareld uwer idealen dáár is aangelegd, dáár allereerst bevolkt? »

— En Ledeganck die van zijne moeder zong :

« Aan haar heb ik, mijn Harp! uw vroeg bezit te danken.
Terwijl zij in de wieg mij schommelde onvermoeid,
Zweefde op haar adem soms een stroom van vreemde klanken,
En met de moedermelk kwam melodie gevloeid! »

Gelukkige knapen, die nog het genoegen smaakt eene moeder te bezitten! Hoe waar klinkt die uitroep uit het hert des dichters (bl. 35)!

« O! zoo gij nog een moeder hebt,
Bemin ze trouw, in vreugde en leed,
Want nooit beseft gij, zalig kind,
Wat rijken schat gij *d'uwen* heet.

O! meesterstuk van Godes hand,
Onpeilbaar minnend moederhert,
Gij zijt het wonder liefdenest
Waarin ons ziel gebakerd werd.

O! zoo gij nog een moeder hebt,
Waardeer, waardeer ze, lievling mijn,
Gij zult haar weerde kennen maar,
Wanneer zij zal gestorven zijn.

Eer gij bestondt, was lang uw naam
In 't diepste van heur ziel bewaard,
En in haar droomen hiet zij u :
Geluksbloem van haar levensgaard.

En sedert ge in heure armen rust,
Gij, beste deeltje van heur hert,
Wat tong vermeldt de moederzorg
Die kwistig u gegeven werd?

O! zoo gij nog een moeder hebt,
Bezit gij, lievling, 't eenig goed,
Dat nimmer engel smaken mocht
In 't opperzalig hemelzoet.

Heer Jezus die aan 't kruishout stierf,
In de armen rustend van de dood,
Heeft nog zijn goddlijk hoofd gelegd,
Maria! in uw moederschoot.

O! zoo gij nog een moeder hebt,
Spreek ze immer teeder, minzaam aan,
Want, rust ze in 't graf, zal uw geween
Ze nimmer, nimmer op doen staan.

O! zoo gij nog een moeder hebt,
Bewaar ze trouw dan, want wie weet
Hoe lang gij dien aanbeden schat
Op aarde hier nog *d'uwen* heet. »

Legt de dood eens hare kille hand op dat minnende wezen; versmacht zij den laatsten liefdezucht in het moederhert, o dan!... En als gij voorbij het nederig houten kruisken stapt, waar die onvergelijkbare vrouwe, een stuk uwer ziel, den slaap der dooden slaapt, tot eens de uur der opstanding slaan zal, kind, wat murmelt uw hert dan in dankbaren weemoed?

« Ik groet u, needrig kruishout, (bl. 41)
Trouw biddend in den nacht!
Gij houdt sinds dertien jaren,
Bij moeders graf de wacht.

Geplant met rouw en smerte
Op 't dierbaar heiligdom,
Spreekt gij van hoop en weerzien
Bij 't zalig englendom.

De woeste winden klagen
Bij storm en wintertij,
Rond uw verlaten heuvel
Met sombre harmonij.

Zij zijn de treurende echo
Der weezenstem die kloeg,
Toen m'in de kille doodskist
Heur lijk ten grave droeg.

De bleeke, stille sterre
Beschijnt u uit de lucht,
Gelijk een moedergroetnis
Die door den hemel vlucht.

De kleine krekel vedelt
Verscholen in het kruid,
De lieve bloemen botten
In 't jonge grasbed uit;

Maar toch bij tij en ontij
Staat gij daar pal en trouw,
O kruishout, stomme wachter,
O beeld van liefde en rouw.

En als te middernachte
De sombre klokke slaat,
En op uw grafgesteente
De Trouwe bidden gaat;

Dan ruischt er aan uw zijde
Een wonder stemgezucht,
Dat uit de diepten opdringt
En wegsmelt in de lucht;

Dan nijgen bloem en treuresch
Zich siddrend naar u af,
En vragen medelijdend :
« *Wie rust er in dat graf?* »

Wie slaapt er aan uw voeten,
O somber beeld der smert?
En heimlijk zucht de nachtgeest :
« Hier slaapt een moederhert! »

O nooit vergeten plekje!
Dat al mijn heil bevat,
Waar al de zoetheid wegzonk
Die 'k ooit op aarde had.

De tijden gaan en komen;
't Valt alles voor hun hand :
Het onweer schokt de kruisen
En stort ze neer in 't zand.

Maar sterft ook alles, alles,
Toch sterft de Liefde niet :
Zoo bidt de christen Trouwe,
Zoo zingt mijn kinderlied.

Ik groet u, eenzaam kruishout,
Stil biddend in den nacht!
Houd trouw gelijk mijn liefde
Bij moeders graf de wacht. »

Zeg, beweer ik niet ten rechte, dat Mercelis de zanger der kinderliefde is?... Maar nevens dierbare ouders rond den heerd, wijst de Geest van 't vaderhuis aan den dichter ook, waar eens, in te ras vervlogene dagen, hij, dichter, zelf gezeten was... Dat denkbeeld wordt eene nieuwe bron van zangen, van frissche, welluidende zangen, waar de helderste klanken in hoorbaar zijn. Wie leest niet met zalig genoegen ***Naar huis uit de kostschool***, bl. 19? Wie luistert niet mede naar ***De stem van den toren***, bl. 29? Waarom mag ik op staanden

voet geene kennis doen maken met *Kennissen uit de Kinderjaren*, bl. 69? Hoe natuurlijk! O die *vlieghaar* is wel de echte broeder van *De Koewachter*, bl. 74, en van de meesterlijk gepenseelde *Rakkers*, bl. 111! Lees die, lees die; dat is poëzij!.. En als ik dat stoeiende leven bepeis der knapen van buiten, dan zucht ik onwillekeurig bij 't bleeke, geschommelde kind onzer steden, gelijk Jasmin in zijn gedenkboek :

« Riches enfants, petits mignards, vous qui, accroupis dans un salon bien chaud, vous endormez sur des capucins de cartes ou qui suez à faire un petit saut... vêtus, vous-autres, vous vous enrhumez dedans; demi-nus, nous autres, nous nous portons bien dehors! »

Tot dezelfde reeks der dorpsherinneringen wijs ik nog op des dichters *Op de Kermis* (bl. 8) :

« Kermiszondag!... ziet
ge de meizon liefelijk opstaan
Achter het dorp, waar 't alles
ontwaakt, als in 't nestje de vogels...
Droomende zweeft nog een wolk
nachtadem en mist om den toren,
Waar hel-glinstrend de haan
fier staat op te pronken, als zei hij :
« Menschen, sa, vlug op de been,
en de straat op, 't is zomer en kermis! »

En zoo beschrijft ons M. Mercelis in meesleepende hexameters de dorpskermis met zijne landelijke poëzij. Lees het uitgaan der processie : Hij herinnert zich wellicht wat als spreekwoord geldt : Als de processie niet uitgaat, is 't geene kermis.... Dat stuk vergelijke men met de processie van Vondel, de Gheldere... Maar, dichter, jongen van buiten, ge weet toch ook, dat de kermis op het dorp daar zich niet bij bepaalt... en dat kermissen zonder dansende koppels witte meerlen zijn? Oordeelt gij, dat die tafereelen genoeg meesterschilders vonden o. a. in Conscience, in van Beers; het zij zoo; maar onder een ander oogpunt dan die meesters, kondt gij uw onderwerp nog beschouwen, of zoo niet, — betitel dan uw gewrocht : De morgen of voornoen van de kermis.

En daarmee ga ik over tot mijne slotrede... Maar neen, het ware onrechtveerdig. Wij zagen den dichter penseelen, de liefelijkste beelden malen, wij hoorden hem zingen; luisteren wij nog hoe hij kan vertellen : *Petere's zesde doopkind* (bl. 64), *Vaderschuld en kinderboete* (bl. 129) roeren tot in het diepe der ziel. De ingeving van dit laatste stuk put de dichter in het werkmansleven : De werkstaking heeft den braven Filip in de ellende gedompeld; de strijd met de dood dwingt hem echter aan zijne hardnekkige makkers te verklaren, dat hij, willen of niet, het werk hernemen moet, zijnen eed breken... En de makkers zouden toegeven; maar een Brusselsche opruier, een slangenwelp, grijnst daarop den ouden smid, den wanhopigen vader, het scheldwoord : Lafaard! toe... In dolle waanzinnigheid slaat deze den betaalden socialistischen zendeling dood... doch dien oogenblik van verstandskrenking zal hij bitter boeten in het gevang. Bijtend, maar vol verontweerdigde waarheid, luidt dan 's dichters stemme (bl. 143) :

« Drie maand later begroef
men Filip in 't gevang. — Had hij honger,
Nood en ellende geleden;
en hadden zijn vrouw en zijn schaapjes
Samen gesmeekt op de kniën,
om de heeren van 't Recht te vermurwen;
Had men getoond hoe drift
hem ten volle verleid had en waanzin,
Alles vergeefs!... Was hij pronker
geweest van de stad of van 't leger,
Die uit minneverdriet
of jaloerschheid, wreed en beraden,
Wapen en ure bepaald,
met getuigen te veld was gegaan, en
Dáár, koelbloedig den degen
in 't hert had gestooten zijns vijands,
't Recht had hem dapper geheeten,
de fame ten hemel zijn naam ge-
Voerd : 't was een held, hij! Gerecht
van den mensch, ge zijt bittere spot maar! »

Hoe wrakend die woorden ook klinken, zou men

wel geneigd zijn die te onderteekenen. Wat zagen we in onze eeuw het Recht al niet begaan! Doch daar niets meer over : moeder justitie slacht van keizers vrouwe. Wij laten eenige andere stipjes weg, die de dichter had kunnen opkuischen. — Nu wou ik nog *De Bruidegom der Dood* (bl. 117), *Sylvesternacht* (bl. 89), en vooral *De Geest der Heide* (bl. 109) overschrijven; maar de dichter mochte mij verwijten, dat ik zijne reinste juweelen op straat smijt... Dat is waar. Beste vriend lezer, ge zult u zelven het genot niet ontzeggen met dien trio balladen kennis te maken : Koop Mercelis' bundel.

Tot nu toe trachtten wij het portret van den dichter te penseelen, en om ware trekken op het doek te brengen, om u te overtuigen liever, dat onze hand geene valsche lijnen trok, stelden wij u, met des dichters goedgunstig verlof, zijnen eigen persoon, in zijne verzen vertolkt, onder de oogen. Hebben wij geen gelijk te beweren, dat de heer Mercelis eene eerlijke plaats in de rei onzer vaderlandsche dichters inneemt? Eenige woorden nog, die we als eenen lijst rond des dichters afbeeldsel meedeelen : Mercelis behoort tot het getal der zangers die naar Goëthe luisteren :

« Alle poëzij moet eene les inhouden, doch onbemerkt; zij moet den mensch doen peizen op hetgene goed is dat hij wete. Zij moet om zoo te zeggen, die les uit het leven zelf afleiden. »

Spijtig dat onze letterwereld, die van Goëthe's geest zooveel onthield, zoo vaak die wijze vermaning vergat! Die richting in de letterkunde is voor ons de eenige ware : men mag haar de groote school noemen. Jan David is uitdrukkelijk, als hij bl. 75 van *De Middelaer*, 1en jaargang, schrijft :

« Wij houden het daarvoor, dat ieder letterkundig voortbrengsel, hetzij dan poëzij of wat anders, een nuttig doel, moet hebben, zonder welk het voor den uiterlijken vorm fraai kan zijn, maar in den grond of ijdel of slecht is. »

Ja, als men een dichtstuk gelezen heeft, moet er iets zijn waar de geest of het hert kan bij rusten, iets dat tot edele gevoelens noopt.... Ei lieve! zie, hoe men den neus krolt en mij uitlacht!

Ik weet wel, dat sedert eenigen tijd herwaarts jongelingen vergaderden, die zich zelven « de jonge school » heeten en eene nieuwe richting aan onze letteren wanen te geven. Maar of die richting gezond, leefbaar, vruchtbaar is, dat valt te betwijfelen : Al weze rococo-stijl fijn uitgevoerd, zult gij hem daarom als voorbeeld van goeden smaak en als toonbeeld voor jonge kunstenaars aanprediken? Dat vraagt zich ook Max Rooses af in zijn *Derde schetsenboek*, 1, bl. 4; en in zijne grondige bespreking van Pol de Monts *Fladderende Vlinders* (1) brengt hij de proef op de som onder de oogen. Duid mij niet ten kwade, dat ik er een' oogenblik bij verwijl : ik wou den jongen letterkundigen, in onzen tijd van bandeloosheid, eene grondwaarheid herinneren, en ik laat die des te liever voordragen door iemand, die zeker geene « papenwaar » achter katholieken toog staat uit te venten. Wij bekennen, dat, onder de dichters die onze zienswijze niet deelen, mannen van talent zijn, doch des te erger :

« Waarom verknutselen zij die gaven in min of meer ongewone en immer moeilijk te hanteeren rhytmen te schrijven, op « onderwerpen zoo vlinderwiekachtig licht en dun mogelijk? » Het schijnt dat dit eene vereischte van het vak is, en dat om den kunstigen vorm te doen uitkomen, de verwerkte stof zonder waarde moet zijn. De groote drijvers dachten er anders over. Wanneer zij hunne wonderwerken schiepen, smeedden zij goud en zilver; wanneer de groote kleinmeesters der renaissance minder kostbare stoffen bezigden, waren hunne vindingen zoo rijk en bekoorlijk, dat zij het fijn verzorgd en met liefde vertroeteld werk wel waardig waren. Tegenwoordig is het geen edel metaal meer, dat moet gedreven, geene edele vindingen meer, waaraan een kunstige vorm dient gegeven, de eerste onbeduidende inval de beste is goed genoeg, om aan elk hoekje en kantje geslepen en uitgepeuterd te worden. Op den vorm alleen, hij zij gevuld of ledig, komt het aan. »

(1) *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*. Tijdschrift onder redactie van COOPMAN en DE LA MONTAGNE. 1886. Bl. 491.

En wat wordt die poëzij dan, bij voorbeeld, de Monts *Fladderende Vlinders?*

« Geklikklak van rijm, een geratel van klanken, en daarmee gedaan,... ik zou haast zeggen oumannekens-poëzie... »

Zeker wij ook, wij veroordeelen de bezorging van den vorm niet, volstrekt niet, doch de vorm zij ondergeschikt aan den inhoud...

« Bij deze beschouwing over den vorm veronderstellen wij immer, dat er iets uit te drukken, iets te omkleeden valt, dat zeggens- of zienswaardig is. Zonder treffende oorspronkelijke denkbeelden, zonder waar en warm gevoel, zonder scherpte van gezicht bestaat er geene poëzie. en geen kleedij, hoe rijk ook van weefsel, hoe fraai van bewerking, kan het gemis aan een lichaam, aan een zelfstandigen drager vervangen (bl. 495). »

En wat gebeurt er nog? Men smaadt de oude pruiken, die nog aan hetgene men, bij conventie, de deugd heet, eerbied toewijden; maar weldra veropenbaart zich « eene neiging om in zinnelijke wellustigheid te vervallen ». Wat Max Rooses te recht maar gestreng over de Mont schreef, en sedert nog kon herhalen, valt op zoo menige andere jonkheid toepasselijk :

« Die vlek is overigens min of meer gemeen aan al deelen van Pol de Monts laatsten bundel; de kiemen ervan zijn zelfs in zijne vroegere werken te ontdekken. Het zij zonder eenige preutschheid gezegd : die neiging is, letterkundig zoowel als zedelijk gesproken, grof en ondichterlijk in hooge mate. De uitdrukking ervan moge sommige liefhebbers van verboden lectuur kittelen; wie een dichtbundel ter hand neemt, hoort liever van dichterlijke gevoelens zingen. De schrijver is te jong om zich in senile oprakelingen te verkneukelen (bl. 502). »

God dank! in Mercelis' bundel hebben wij iet beters dan « klatergouden kunst », iet beters dan « kleuterpoëzie », iet beters dan » verzenlijmerij », — en wij zijn er den dichter dankbaar om.

Hier is degelijkheid van inhoud en van vorm. Wel is waar levert hij ons stukken, die altijd voor het hoofdgedacht de grootste verdiensten van vinding niet

bezitten, misschien ook wel hier en daar aan zekere eentonigheid, ik zou durven zeggen, aan te groote neiging tot moraliseeren mank gaan; maar ik schat dat alles geringe fouten bij de uitmuntende hoedanigheden, die dezen bundel kenschetsen. Gij hoort hier den zuiveren en klankvollen toon, die de ware poëzij verraadt, en tevens omhoog welt zonder pijnlijk wroegen en wringen, ik mag zeggen, als van zelfs omhoog welt, welluidend en treffend. Mercelis' poëzij bezit daarbij nog rijkdom en warmte, zij spreekt tot inbeelding en hert, en, gingen, in zijnen vorigen bundel, zijne gedachten somwijlen in nevelen op en verloren, klonk zijn toon menigmaal valsch, och nu, nu zweven die gedachten doorgaans in volle licht, en zijn gevoel neemt zijnen oorsprong in eene echt dichterlijke ziel. Gevoel ja, niet zoozeer stoutheid en fierheid is het hoofdmerk. Pas op voor de ziekelijkheid! — En welk is ons oordeel over de versmaat? Zeker, ondanks ons vroeger zeggen, zijn wij teenemaal t' akkoord met Bilderdijk :

« Eene zuivere taal en versmaat is het onontbeerbaar vereischte van elk (volmaakt) dichtstuk »; en tevens : « Er moet eenige overeenstemming zijn tusschen den stijl van 't verhaal en het onderwerp; de verzen maken als 't verhaal van dat kleed uit (1). »

Voldoet onze dichter daaraan?

« De heer Mercelis, » getuigt de heer A. D. V. in zijne beoordeeling (*Flandria*, 29 Mei 1889, bl. 247), « schrijft vloeiende, losse verzen, behandelt in steeds welluidende en zangerige taal zoowel minder gebruikelijke versvormen als gewone schemas, en levert onder dat opzicht bijna onberispelijk werk. Meer dan eens was ik getroffen door de gelukkige keuze der maat, volgens de eischen van stof en opvatting. »

En hij sluit zijne bespreking met het volgend alinea :

« Wie echter zóó juist en doch zóó dichterlijk natuur en leven weet op te merken, wie zich een zoo vurig aanbidder van

(1) Bilderdijk. *Bloempjes*. Voorrede, bl. 116.

de schepping daarbuiten toont, wie zulke zacht ontroerde tonen in de uitdrukking zijner kinderliefde weet te leggen, die was geboren om met volle handen in het diep bewogen leven der menschenkinderen te grijpen. En daarom, terwijl wij aan het talent en den gewetensvollen arbeid van den dichter verdiende en oprechte hulde brengen, kunnen wij toch niet nalaten te betreuren, dat hem de omstandigheden een killig mistgordijn trokken voor het zonnigste en ruimste deel van zijn natuurlijk gebied. »

In andere woorden betreurt de heer A. D. V. dat de dichter-priester « het ruimste en machtigste deel uit het hert eenvoudig wegcijfert : jeugd en (wereldsche) liefde. »

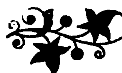
Dat oordeel echter kunnen wij onmogelijk bijtreden. God dank! die mistgordijn om het priesterhert is wel zoo killig niet, als de wereld peist, en de liefde die niet der wereld is, en wier bronne elders, uit vaak reiner aderen opborrelt, moet in gloed en warmte voor wereldsche min niet onderdoen. Dit bewijst en zal de heer Mercelis nog meermalen, hopen wij, bewijzen.

Doch genoeg. Hier staken wij; maar brengen eerst nog onze rechtzinnigste hulde aan den dichter. Zij is verdiend. — Ruim twee jaar geleden schreef de heer Jos. Maurer eene studie over Johan Ladisl. Pyrker in de Salzburgsche *Katholische Warte*. Hij begon :

« Es ist eine altgewohnte Klage unter den Katholiken, dasz im eigenen Lager nicht viel Bedeutendes geleistet wird, und so zieht man die fremden, oft schädlichen Früchte den eigenen vor. »

Die bedenking die wij ten volle beamen, zette ons aan deze letterkundige studie te schrijven. Van nu af strekt de dichtveder van den heer Mercelis tot eere der katholieke letteren, en mag men hem in de rei onzer goede zangers scharen. Hij weze welkom!

J. BRABANTSEN.

CORPUS DOCUMENTORUM

INQUISITIONIS HAERETICAE PRAVITATIS NEERLANDICAE

door P. FREDERICQ en zijne leerlingen.

DIT werk werd in de Mei-aflevering van het *Belfort* door onzen geleerden medewerker GOETSCHALCKX beoordeeld en, spijtig voor de verzamelaars, veroordeeld. Het is in ons plan niet op dat artikel terug te komen; enkel willen wij op onze beurt eenige gedachten mededeelen omtrent eene uitgave, welke, bij beter inzien vanwege de verzamelaars, ontegensprekelijk van nut kan zijn.

Het werd altijd een verdienstelijk werk geacht, de geschiedkundige wetenschap met nieuwe bronnen te verrijken; den twijfel, die nog over sommige punten zou kunnen bestaan, te helpen te niet doen en het oordeel van den geschiedschrijver gemakkelijk te maken. De uitgave van oude oorkonden is alzoo ten hoogste prijzenswaardig en men mag niet anders dan de mannen, die er zich op toeleggen om den algemeenen kennisschat te vermeerderen, aanmoedigen.

Het verzamelen van stukken over de Inquisitie, gelijk over welke andere instelling uit vroegere tijden, kan ons geenszins afschrikken, wanneer dit geschiedt met oordeel, buiten allen sectegeest, en enkel om licht en waarheid te brengen waar nog onzekerheid of valsche meening zou heerschen.

Zal nu het door den heer Fredericq ondernomen werk dit lofwaardige doel bereiken?

Op de wijze, gelijk voor het eerste deel 't aan boord is gelegd, waarschijnlijk niet.

Vooreerst de titel. Vroeger, als er sprake was van deze provinciën, werden in titels van Latijnsche werken de woorden *Nederland*, *Nederlandsche*, zelden — schier altijd de benamingen *België*, *Belgische*, gebezigd. Wij kennen allen : *Antiquitates Belgicae; Analecta Belgicae* door HOYNCKT VAN PAPENDRECHT; *Bibliotheca Belgica* door FOPPENS en door VALERIUS ANDREAS; *Athenae Belgicae* door laatstgenoemde; *Rerum familiarumque Belgicorum chronicon magnum; Rerum Belgicorum Annales chronici et historici; De initiis tumultuum Belgicorum*, door F. VAN DER HAER; *Origo et historia Belgicorum tumultuum*, door ERN. EREMUNDUS; *Libri tres de Induciis Belli Belgica* door DOM. BAUDIO; *De Bello Belgico* door STRADA, en twintig andere. De Italianen en Spanjaards schreven meest *Vlaanderen* : *Della historia di Fiandra* door PIETRO CORNELIO; *Origen de la civil disension de Flandes* enz. De titel zou dan, voor eene verzameling van stukken uit de middeleeuwen en uit de XVIe eeuw, beter geweest zijn : *Corpus documentorum inquisitionis haereticae pravitatis Belgicae.*

Corpus chronicorum heeft eenen schijn van geleerdheid, maar deze schijn verdwijnt ten eenemale wanneer men den inhoud met aandacht nagaat. Als men de groote verzamelingen, vroeger uitgegeven met den tekst van *Corpus*, vergelijkt met hetgeen hier geleverd wordt, is men gedwongen de onbeduidendheid der voorhandige uitgave te erkennen. Hier toch zijn geene bronnen, uit welke eene meerdere kennis van het wezen der Inquisitie vloeien kan; geene bescheiden, welke eenig nieuw licht verspreiden zullen over den oorsprong, de inrichting en de werking der zooveel besprokene instelling. Al wat men hier vindt zijn afschriften van sedert lang gedrukte stukken, door eenieder gekend, en de leer-

lingen van den heer Fredericq hebben geen het minste studiewerk, maar enkel een waardeloos kopiewerk geleverd, dat de eerste de gereedste leerling eener middelbare school even goed als zij had kunnen doen. Bovendien zijn in deze lijvige verzameling niet alleen *documenten* opgenomen, maar men ontmoet er een aanzienlijk getal *uittrekselen*, uit honderd verschillige boeken overgedrukt.

Waren dan nog de stukken uitgegeven niet volgens de boeken, waar zij in voorkomen, maar met den oorspronkelijken tekst vergeleken, dan zou het verschaffen eener betere lezing buiten kijf een verdienstelijk werk geweest zijn. Ieder toch, die in de gelegenheid is geweest een nazicht van dien aard te doen, zelfs bij onze meest gevierde geschiedschrijvers, begrijpt dat er in dat *Corpus documentorum* duizenden en duizenden fouten moeten zijn. Ja, met het hier gevolgde stelsel, hoewel van wetenschappelijke waarde ontbloot, hadden de Verzamelaars nog eenen nuttigen arbeid kunnen leveren door de teksten der oude uitgaven te verbeteren; te onderzoeken welke diplomatische waarde de stukken hebben b. v. door eenen VAN MIERIS, eenen BOR, eenen MIRŒUS, eenen SANDERUS, eenen CANNAERT, of in het *Dagboek der Gentsche Collatie*, enz. enz. geleverd. Men heeft zich wel gewacht dit te doen : 't was immers gemakkelijker een of ander boek uit de bibliotheek te nemen en naar de drukkerij te zenden, met last deze of gene bladzijde na te zetten, dan zelven naar de archieven te gaan, de perkamenten te ontvouwen en deze, van woord tot woord, na te lezen.

Een ander gebrek van de verzameling is, dat er noch orde, noch eenheid, noch samenhang in te vinden is. Alles is dooreengeworpen, zonder methode, gelijk men pleegt te doen in een *Cartularium*, waar enkel de chronologie wordt in acht genomen.

Hebben al de opgenomene stukken betrekking met de Inquisitie? Hoegenaamd niet. GOETSCHALCKX heeft bewezen dat de stukken van 1025 tot 1184 hier niet op hunne plaats zijn, aangezien er vóor laatstgemeld

tijdperk geene Inquisitie bestond. Maar ook onder die van latere dagteekening is veel, dat met ketterij en geloofsonderzoek geen het minste betrek heeft. Een brief van 11 April 1229, bezegeld door Hugo II van Pierrepont, prins-bisschop van Luik, vergunt den Predikheeren of Dominikanen om in zijne hoofdstad een klooster te stichten *tot versterking van het geloof (pro religione in episcopatu nostro promovenda et conservanda)* — een volzin, dien men niet alleen terugvindt in de stichtingsbrieven van kloosters, maar ook in die van allerlei kerken en kapellen. Wat doet zulk stuk onder de documenten rakende de Inquisitie?

Op bl. 496 heeft men een uittreksel uit een edict van Erardus van der Marck, prins-bisschop van Luik, en op bl. 513 een plakkaat van Karel, graaf van Vlaanderen, beide tegen de godlastering. Er zijn nog meer stukken van dien aard in de verzameling. Heeft de godlastering betrekking met de Inquisitie? Nooit werd het onderzoek van dergelijk geval aan eenen priester, altijd aan de schepenen opgedragen. De betichte werd voor de vierschaar gedaagd, gehoord, verdedigd, en op den eisch van baljuw, schout of meier — naarvolgens de streek, tot welke hij behoorde — veroordeeld. Men kon God lasteren en zijne heiligen, zonder een ketter te zijn. Overigens, wanneer de heer Fr. zijn *Corpus* met *honderden* bijdragen over dat stuk wil vermeerderen, heeft hij maar de oude gemeentekeuren, de statuten onzer voormalige gilden, neringen en broederschappen, de buurtverordeningen enz. af te doen schrijven : bij onze voorouderen was 't verboden te vloeken, te zweren, oneerbiedig te gewagen van God of zijne heiligen, ja zelfs het woord duivel uit te spreken. En niet alleen strafte men elke overtreding hierop zonder tusschenkomst van den priester, maar zelfs zonder bemoeiing van het magistraat : de baljuw of eenig ander bestuurlid van 't genootschap had, krachtens de wetten, door welke het beheerscht werd, recht om bedoelde overtreding onmiddellijk te kastijden. — Maar nog eens, dit alles heeft met de Inquisitie niet het minste gemeens!

Op den datum van 14 Februari 1477 komt een *uittreksel* voor uit een der schepenenboeken van Gent, dat de heer Fr. volgenderwijze opgeeft : « Uittreksel « uit een stadsregister over de langdurige gevangenschap « en de invrijheidstelling van Amelberga Jacops, die « op het aandringen van het geestelijk hof van Doornik, « *waarschijnlijk* (!) *wegens ketterij*, in vroegere jaren « was aangehouden geworden en al dien tijd in het « Chastelet te Gent gevangen had gezeten. »

Waarschijnlijk is hier ook al 't spel der Inquisitie te zien, zegt dus de heer Fr. Nu, de acte houdt niets, hoegenaamd niets in dat hem recht geeft zulke veronderstelling te maken. Zie ze hier letterlijk overgeschreven :

« Ute dien dat upden XIIIIen dach van Sporcle int jaer XIIIIc ende LXXVII Inghelram van der Moten zeyde ende verclaersde dat in hem niet en was te ontslane van vanghenessen Amebberghe Jacobs, die langhe jaeren ghevanghen gheleghen heeft int Chastelet, al waert dat zoe hare vanghenescosten betaelt hadde, *bij dat zoe uut laste van scepenen al daer ghelevert was*, also ditte vulcommelijcke blijcken mach bij zekeren vonnessen, ten vorn. daghe ghewijst bij scepenen vander kuere tusschen den zelven Inghelram, an deen zijde, ende Jacoppe Clauwaert, an dander, staende fo LXIX, so eist dat upden dach hier onder ghenoemt commen ende ghecompareert es jn propere persoone eerwerde vorsieneghe ende discrete meester Thomaes Line, dekin vander kerstinhede, over ende jnde name van harde eerwerdeghen heere ende vader in Gode mijn heere den Bisscop van Dornijcke, die zeyde ende verclaersde dat de zelve min heere de bisscop, noch ooc hij, niet zegghen en wilde jeghen de delivrance ende slakinghe vanden persoone vander vors. Amelberghe, want min vorn. heere noch hij haer niet en wisten te heesschene. Ende Gillis vanden Broucke, dienare van deser stede, zeyde ende verclaersde dat wel wesen mochte dat hij

der zelver Amelberghe vinc, ter vervolghe vanden vorn. dekin, bij lettren vanden hove van Doornijcke, bij consente ende niet bij laste van scepenen in dien tijt, ter causen van zekeren vonnesse thueren laste ghewijst int vorn. gheestelic hof, alst blijcken mochte bij zekeren letteren, die hij danof betoochde, van welken verclaersen de vors. Jacop Clauwaert versochte acte, die hem gheconsentert was bij desen telcx rechte. Actum XVI[a] feb[rij] a[o] LXXVII » (1).

(*Jaerregister* van 1477/78, bl. 143[v].)

Men ziet, er is in bovenstaande acte zoo weinig sprake van inquisitie als van het vergaan der wereld. De heer Fr. *veronderstelt* het, omdat de deken der Christenheid, te Gent, er in voorkomt, namens den bisschop van Doornik, op wiens verzoek de gevangene zekeren tijd te voren zou vervolgd geweest zijn; maar de deken der Christenheid was geen geloofsonderzoeker, en van eenen inquisiteur of van een onderzoek omtrent ketterij is hier geen het minste spoor. De veronderstelling van den heer Fr. doet ons vermoeden, dat de hoogleeraar niet weet wat een Geestelijk Hof, en dezes bevoegdheid was. Zelfs al had Amelberga Jacops hare vrijheid verloren op aanklacht van den bisschop — 't geen betwist werd — dan nog zou dit niet een bewijs zijn dat het gebeurde uit hoofde van ketterij. De vrouw kon zeer wel in hechtenis genomen geweest zijn wegens ontucht, overspel of andere zaken aangaande het sacrament des

(1) De acte is bij H[r] Fr. gebrekkig afgeschreven. Het schrift heeft, o. a : « bij consente ende *niet* ten laste. » Er staat gedrukt : « bij consente ende *metten* laste. »

De heer Fr. stelt *Jaerregister*, alsof dit een echte titel ware. Zulk register bestaat niet te Gent, of liever alle registers, ook Rekeningen en Weezenboeken, zijn jaarregisters, daar telken jare het magistraat werd vernieuwd en voor ieder jaar eene nieuwe paginatie begint. De oude, echte benaming, in honderden stukken uitgedrukt, is : *Schepenenboek van der Keure,* of, om nog duidelijker te zijn : *Acten en Contracten, Keure.*

huwelijks, de wettigheid van kinderen, tienden, woeker enz. enz., van al hetwelk de kennis en beoordeeling toekwamen aan het Geestelijk Hof. In allen gevalle, de zaak ten laste van Amelberga Jacops moest wel, onder geestelijk opzicht, van weinig belang zijn, daar de deken der Christenheid verklaarde, zoo in eigen naam als in dien van den bisschop, niets tegen de vrijstelling in te brengen, niets ten laste der gevangene te zeggen te hebben. Welk een beklaaglijk slachtoffer der ..... Inquisitie!

Maar bovenstaande acte verwijst naar eene andere, bl. 69 van hetzelfde register. Dáar is toch wel iets over ketterij en Inquisitie? De Lezer oordeele :

« Scepenen vander kuere in Ghend, ghehoort de handelinghe van ghedinghe voor hemlieden gheweest tusschen Jacoppe Clauwaert, amman van dese stede, over hem zelven ende voort als wettelic machtich over Amelberghe Jacobs, Joos Ronche, Jan Machet ende Cornelis Peye, int Chastellet ghevanghen ligghende, heesschers an deen zijde;

« ende Inghelram vander Mote, als tanderen tijden besorghere ende de vangheneshoudere gheweest, verwerrere an dandere zijde;

« sprutende ende toecommende uut causen van dat de zelve amman dede zegghen hoe dat, ten ancommene van zijn pachte, hem overghegheven ende ghelevert waren bijden vors. verwerrere de vorn. persoonen, *al daer noch ter tijt ghevanghen ligghende voor haerlieder tercosten, ende anders niet*, daer zij langhen termin van jaren gheleghen hebben, ende ghescepen zijn haerlieder leven te hendene in alder miserien ende keitivicheden, zo te presumeren es, want in teecken van dien, als deen van hemlieden, te wetene Joos Ronsse, ontsleghen vanden heere dient hadde ghedaen vanghen, betaelde zijne coste tot ontrent maer daer voren hij presenterde drie croonen, onder hem te latene een faelge, die beter was dan de drie croonen bedroughen, dat hem niet ghebueren en mochte, meenende hemlieden

eeuwelic al daer te behoudene, twelke up dat ghebueren mochte, dies zij heesschers, ende zonderlinghe de vors. ghevanghenen hopen dat neen wesen zoude, jeghen recht ende tprivilege van deser stede... Nemaer evenverre dat der vors. Amelberghe angaet, verclaersde dat in hem niet en was haer te ontslane, al waert datse te vullen betaelt hadde, ***want zoe bij laste van scepenen ghelevert es***, also hij zeide. »

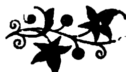
(*Voormeld register*, bl. 69.)

Men ziet, ook in deze acte staat er niets, dat grond geeft om te onderstellen dat Amelberga Jacobs een slachtoffer zou geweest zijn van geloofsdwang. Hier heet het zelfs dat zij in hechtenis genomen was op bevel van het magistraat.

In 't kort : het eerste deel van het *Corpus* behelst een groot getal stukken en brokken, die enkel bladvulling moeten heeten : vormen van rechtspleging, de geschiedenis van twee personen, die verbrand geworden zijn; een sermoon gepredikt door eenen geloofsonderzoeker; de schriftelijk uitgedrukte denkwijze van eenen godgeleerde nopens eene van ketterij verdachte stelling; eene massa uittreksels uit de boeken van GILLIS CARLIER en uit de kronieken van JAC. DU CLERCQ enz. De Verzamelaar had even goed al de godgeleerde stellingen der middeleeuwen, al de bekend gebleven sermoonen der geestelijken, al de ascetische boekjes en de geestelijke gedichten van dien tijd kunnen overdrukken : in al deze, immers, is er quaestie van geloof en ketterij.

Wij hopen van het volgende deel van het *Corpus documentorum* meer goeds te zullen kunnen zeggen.

FR. D. P.

DE RECHTSTAAL IN BELGIË.

BIJ de belangrijke bespreking over de rechtstaal in Noord- en Zuid-Nederland, die in het Amsterdamsch taal- en letterkundig Congres in September 1887 ontstond, naar aanleiding van de voordracht gehouden door Mr. Julius Obrie, rechter te Dendermonde, aarzelde Mr. S. Katz, advocaat te Amsterdam, niet de rechtstaal in België eene *caricatuur* te noemen. Het woord was zeker hard, maar toch juist. Om zich hiervan te overtuigen behoeft men slechts eenen blik te werpen op de rechterlijke beslissingen, in onze taal opgesteld, die nu en dan in Belgische rechtstijdschriften, o. a. in de *Flandre Judiciaire* worden opgenomen. Niet alleen wemelen zij bijna alle van fouten tegen de spraakleer en tegen het taalgebruik, maar de Fransche rechtstermen worden er doorgaans zeer slecht of ten minste al te letterlijk vertaald.

Nu konden de magistraten en de advocaten — want ook die spreken en schrijven op enkele uitzonderingen na, eene ellendige taal — zich verontschuldigen door te zeggen : « Ja, wij weten dat wij de taal niet behoorlijk machtig zijn, maar is dat wel onze schuld ? In de hoogeschool leerde men ons alles in het Fransch en Vlaamsche werken over het recht bestaan er niet. » De eerste reden tot verontschuldiging duurt nog altijd voort; nog altijd bestaat er geen enkele leergang in onze taal voor de rechtswetenschap aan de hoogeschool, ofschoon honderden vertoogschriften aan Ministers en Kamers de inrichting van een

Vlaamschen leergang van strafrecht vroegen. Maar de tweede verontschuldiging is nu verdwenen door het hervormen van het sinds 18 jaren bestaande en gunstig bekende Hollandsche tijdschrift voor rechtsgeleerdheid, *Het Paleis van Justitie*, tot een gemeenschappelijk rechtsblad voor Noord- en Zuid-Nederland. Sedert 1 Juli treedt de heer Obrie als medehoofdopsteller voor België op. Op treffende wijze zette hij in het nummer van 27 Juni jl. de redenen uiteen, waarom de redactie tot die verandering besloot. Willen nu onze magistraten en advocaten toonen dat zij werkelijk eene goede, zuivere taal wenschen te spreken en te schrijven, dan hebben zij zich maar de moeite te getroosten met *Het Paleis van Justitie* kennis te maken en wij zijn overtuigd dat spoedig eene groote verbetering in onze Vlaamsche rechtstaal zal tot stand komen. Wij denken onzen lezers in het algemeen en de Vlaamsche rechtsgeleerden in het bijzonder eenen dienst te bewijzen met het opstel van den heer Obrie hier in zijn geheel over te drukken.

B.

Hoe gebrekkig en hoe onvolledig de onlangs uitgevaardigde wet tot regeling van het gebruik der Nederlandsche taal bij de strafrechtspleging in Vlaamsch-België ook zijn moge, toch kunnen wij reeds nu een aanzienlijken vooruitgang in het gebruik van het Nederlandsch als pleittaal waarnemen. De onbillijke aanvallen, waaraan de wetsvoorstellen Coremans en De Vigne binnen en buiten de Kamer van Volksvertegenwoordigers bloot stonden, hebben een gansch onverwacht uitwerksel gehad. Tal van rechtsgeleerden, die totdusver, zooal niet ongunstig, dan toch onverschillig gestemd waren tegenover het gebruik der landtaal bij de rechtspleging, werden door de ongemeene heftigheid dier aanvallen tot nadenken gebracht. Spoedig kwamen zij nu ook tot een helderder inzicht in den toestand, en besefen zij hoe grievend het moet zijn voor iemand, wiens eer op het spel staat, geen enkel woord te begrijpen van de behandeling eener zaak, waarvan de uitslag hem en de zijnen reddeloos ten ondergang kan brengen.

Velen echter, die door ambt of beroep bestemd zijn tot de eerlijke en stipte uitvoering der nieuwe wet mede te werken, ligt een groot struikelblok in den weg : hunne onbekendheid met de benamingen en uitdrukkingen van het recht in onze taal. De

Nederlandsche rechtstaal verkeert dáár als het ware nog in een staat van wording. Rechtsgeleerde werken in onze taal bestaan er niet en de geheele opleiding van den aanstaanden advocaat geschied uitsluitend in het Fransch. Slechts zeer weinigen in den lande hoorden ooit over de uitstekende voortbrengselen der Noord-Nederlandsche rechtsliteratuur spreken.

Zelden of nooit komt men er iets te weten van al het merkwaardige, dat op het gebied van wetgeving of rechtsgeleerdheid zich in het Noorden voordoet. Zijn, vooral in de laatste jaren, de betrekkingen op letterkundig gebied tusschen Noord en Zuid veel nauwer en inniger geworden, op dat der rechtswetenschap blijft men als het ware door een Chineeschen muur gescheiden.

Het verschil in de wetgeving van beide landen is zeker niet gering te achten : maar is dit niet hetzelfde geval met de Fransche wetgeving en houdt men zich echter in Zuid-Nederland niet steeds op de hoogte der Fransche rechtspraak? De Nederlandsche wetgever moge op vele plaatsen in het Napoleontisch Burgerlijk Wetboek veranderingen — bijna altijd verbeteringen — hebben gebracht, toch werden sommige leerstukken onveranderd in het Nederlandsche Wetboek opgenomen, zoodat het zeker een gelukkige gedachte was van de redactie van een Belgisch rechtskundig tijdschrift, dat het tot vóor weinige jaren dikwijls eene plaats aan rechterlijke beslissingen van Noord-Nederlandsche gerechtshoven inruimde.

Voor de wetenschappelijke beoefening van het recht is het mede zeer te betreuren, dat tusschen volkeren, die door afkomst, taal en zeden zooveel met elkander gemeens hebben, geen nauwere aansluiting bestaat. Meerdere bekendheid met elkanders rechtstoestanden zou er natuurlijk toe leiden om, inzonderheid in Zuid-Nederland, een meer eigenaardigen, d. i. vaderlandschen stempel op de wetgeving te drukken, iets wat men er thans doorgaans te vergeefs in zoekt.

Door deze denkbeelden was de redactie van dit blad bezield, toen zij besloot voor de Belgische rechtspraak en de Belgische rechtsbelangen een gedeelte harer ruimte beschikbaar te stellen.

Dendermonde, Juni 1889. MR. JULIUS OBRIE.

CYRUS.

Eenige trekken der geschiedenis van Cyrus toegelicht door vondsten in het Oosten.

IN een opstel (1), waarin van Tell en Gessler, de Zwitsersche helden, beweerd wordt, dat zij « nooit bestaan hebben », schrijft de heer Gittée de volgende zinsneden : « Op dezelfde wijze werden steeds vele personages in de ware geschiedenis « binnengesmokkeld, welke thans door de opzoekingen van mytho- « logen en volkskundigen tot hun wezenlijke waarde verlaagd, « d. i. met goden, halfgoden en helden op één rang gesteld « worden. *Cyrus*, Romulus en Remus, om er slechts een paar « te noemen, behooren tot de mythologie. »

Het zij gezegd zonder omwegen : niet weinig staan wij verwonderd, dat de heer Gittée, die toch denkelijk met geen slechte inzichten bezield is, en aan wiens talent wij gaarne hulde brengen, Cyrus nog tot een mythus durft verlagen. Ons is het wel bekend, dat Cox, een Engelsch geleerde, over eenige jaren Cyrus als een zonnemythus heeft aanschouwd, omdat de geschiedenis van den Perzischen held eenige trekken aanbiedt, die eenigszins overeenstemmen met de legenden van Perseus, Œdipus en Paris. Wij hebben ook in de *Sitzungsberichte der Wiener Akademie* (1882) een artikel van M. Bauer gelezen, waarin het verhaal, dat Cyrus door eene teef, Spako, gezoogd werd, als een nevenvorm wordt aangezien der bekende legende van Romulus en Remus; van de sage van Zâl, die door Çinmuro, den koning der vogels, werd opgevoed; en eindelijk van die van Fredûn, die in het woud verborgen, door eene koe gezoogd werd. Maar welk ernstig fabel-

---

(1) *Nederlandsch Museum*, IIIe R., 1^e jg., n°s 11 en 12, bl. 376. In de beoord. van ROCHHOLZ' werk : *Tell und Gessler in Sage und Geschichte nach urkundlichen Quellen.*

kenner zou nog heden, bij middel der betoogregels van het *mythologisch zonnestelsel*, aan Cyrus, den koning der Perzen, een wezenlijk bestaan durven ontzeggen? En dat nu al Bauer in het verhaal van Cyrus' geboorte en wonderbare behoudenis eene weerspiegeling vindt van aanverwante sagen, zoo wel uit de mythologie der Germaansche als uit die der Indische en Semitische volken, moet daarom gansch de geschiedenis van den Perzischen held eene sage, een verdichtsel, genoemd worden?

Het beweren van M. Gittée bevreemdde ons des te meer, omdat over eenige jaren merkwaardige wiggeschriften, uit de puinen van het aloude Babylon opgedolven, een schitterend licht zijn komen verspreiden over de geschiedenis en de heldendaden van Cyrus; omdat in deze laatste jaren de grootste geleerden van Europa — wier schranderheid, volgens de uitdrukking van Mgr de Harlez, tot aan het genie grenst, — in menigvuldige tijdschriften twistvragen opwierpen en bespraken, niet over het bestaan, maar wel over den stamboom en het koningschap van het Akhemenidisch vorstenhuis.

Dit doet ons gelooven dat de nieuwontdekte oorkonden over Cyrus nog weinig gekend zijn. Daarom zouden wij gaarne voor de lezers van het *Belfort* eene korte schets van Cyrus' geschiedenis ontwerpen en terzelfder tijd aantoonen, dat de bijzonderste trekken van het leven diens veroveraars, zooals Heródotus het heeft beschreven, op eene schitterende wijze bevestigd zijn geworden door de ontdekkingen in Perzië en Assyrië. Meteen zullen wij ook bewezen hebben, hoe ongerijmd het is, Cyrus als een mythus te beschouwen, en wij zullen niet genoodzaakt zijn eene rechtstreeksche wederlegging te leveren der drogredenen van de mythologen, die dit gevoelen in omloop hebben gebracht.

Wat in het leven van Cyrus den Groote meest in het oog springt, is wel zijn opstand tegen Astyages, den koning der Meden, zijne verovering van het Medische Rijk en zijne heerschappij over het Assyrische volk. Welnu, de laatste vondsten in het Oosten zijn die gebeurtenissen komen staven en toelichten; en wat meer is : de wiggeschriften der Babylonische koningen hebben zelfs de echtheid bevestigd der stamouders, die Heródotus aan Cyrus geeft. Leveren wij op de eerste plaats het bewijs van dit laatste punt, om later achtereenvolgens de andere af te handelen.

In het eerste hoofdstuk zijner « Historiën » zegt ons Heródotus, dat Cyrus de zoon was van *Mandanê*, dochter van den Medischen koning Astyagès, en van den Pers Cambysès; dat hij derhalve uit het geslacht der Akhemeniden gesproten was. Dit wordt echter tegen-

gesproken door Nicolaüs van Damascus en door Ktesias (1). Deze laatste beweert, dat Cyrus hoegenaamd niet vermaagschapt was met Astyagès; hij houdt hem voor den zoon van eenen baanstrooper en van eene geitenhoedster.

Het was te vermoeden, dat deze twee laatste getuigenissen niet veel geloofwaardigheid verdienden, dewijl Nicolaüs van Damascus bloot Armenische overleveringen mededeelde en Ktesias, naar de getuigenis van Photius (2), een vijand was van Heródotus, en in zijne geschiedenis gretig naar de gelegenheid greep om den vader der historie tegen te spreken.

Daarenboven deed reeds een oud gekend opschrift de weegschaal der geloofwaardigheid langs den kant van Heródotus overhellen : Nabij het vermaard graf, door de hedendaagsche Perzen *Takt-i-Mâder-i Suleiman*, « de troon van Salomons moeder » genaamd, en ten onrechte voor de grafstede van Cyrus gehouden, verheft zich een groep bouwvallige zuilen. Een dezer is versiert met een halfverheven beeldwerk, dat eene zonderlinge menschengestalte voorstelt : het is een personage in een met franjen afgezet kasuifel gewikkeld; draagt op het hoofd eenen helm, waarboven het geheiligd uraeus uitsteekt en laat van de schouderen vier vleugels uitgaan, twee naar boven, de anderen benedenwaarts gericht : dit is, naar de bewering van Heródotus (I. 209), het zinnebeeld der koninklijke macht. De bevoegdste oudheidkundigen, en o. a. de betreurde Fr. Lenormant, beweren, dat dit gesteente de beeltenis voorstelt van den jongen Overste der Perzen. En inderdaad boven het hoofd leest men vijfmaal het eenvoudig opschrift;

1° in het Perzisch :

Adam Kurusch, Khschayathiya, Hakhamaschiya;

en 2° in het Ansaniaansch :

U Kuras Unan Akkamannisiya;

wat in het Vlaamsch beteekent :

Ik, Cyrus, de koning, de Akhemenide.

Trouwens, de echtheid van dit opschrift kan aan geen twijfel onderhevig zijn : het oude monument verheft zich in de vlakte van het huidig Meched-Moerghâb (Mourgab), op de Polvar, ter plaatse waar eertijds de Akhemenidische stad Passargade lag, en waar Mr Dieulafoy de grondvesten ontdekt heeft van een paleis, door Cyrus gesticht op de plaats zelve waar hij Astyagès versloeg.

(1) *Fragm. hist. graec.* 66.
(2) Ibid.

Dit opschrift bewees dus, dat Cyrus wel degelijk uit de Perzische familie der Akhemeniden gesproten was; maar wie zijn vader geweest was, bleef nog in het donker, totdat wij het door eene andere vondst te weten kregen. Inderdaad, op eenen tichelsteen, door M. Loftus te Senkéréh, in Neder-Chaldea, gevonden, en door hem in 1850 naar Engeland overgebracht om in het Britisch Museum bewaard te worden, leest men in het Assyrisch de vier volgende, gedeeltelijk uitgewischte, regels :

Kura(s)... banu
Bit-Saggatu u Bit-Zidda
Abil Kambuziya
....dannu anaku.

Waarvan de beteekenis luidt :

Cyrus... oprichter
van Bit-Saggatu en Bit-Zidda
zoon van Cambyses
[den koning] machtigen, ik (1).

Zooals men het ziet, noemt Cyrus hier zichzelven : zoon van Cambyses, dezelfde benaming welke wij bij Heródotus aantreffen. Dit inschrift, opgesteld in de taal der Babyloniërs, de overwonnenen van Cyrus, toont ons tevens dat de Perzische koning in het opstellen der ambtelijke teksten zijner kanselarij, dezelfde gewoonte volgde als de koning van Babylon. Maar wat de hier besproken zaak gansch buiten kijf stelt, is een bericht dat wij lezen op eenen uit gebakken potaarde vervaardigden cylinder van Cyrus, die in de lente van 1879 door eenige Arabische werklieden, onder toezicht van den heer Hormusd Rassan, ontdekt werd. De verdelger der Babylonische heerschappij richt daar zelve zijnen stamboom op. Ziehier er de vertaling van :

« 20. Ik ben Cyrus, zegt hij, de opperkoning, de machtige « koning, de koning van Babylon, de koning van Sumir en Accad, « de koning der vier streken; 21, zoon van Cambyses (Kambuziya), « den grooten koning, den koning der stad Ansan; kleinzoon van « Cyrus, den koning der stad Ansan; de achterkleinzoon van « Caispis, den koning der stad Ansan; 22, het oude koninklijk « geslacht waarvan Bel en Nebo het bestuur ondersteund heb« ben (2).

(1) *Transactions of the Society of Biblical Archæology*, fac-simile en overzetting, 1873 bl. 148. — Vgl. F. Vigouroux, *La Bible et les découvertes modernes.* 4 uitg. t. IV, bl. 577.

(2) G. Rawlinson, *The character and Writings of Cyrus the great*, in de *Contemporary Review*, jan. 1880. — Verg. H. Rawlinson, *Clay Cylinder of Cyrus the great*, in het *Journal of the Royal Asiatic Society*, jan. 1880. — F. Vigouroux, op cit. t. IV, bl. 578. — Ansan, anderen schrijven Anzan.

Juist dezelfde stamouders heeft ook Heródotes aan den overwinnaar van Astyages, den veroveraar van Babylon, gegeven.

Wij mogen dan het pleit omtrent den familieoorsprong van Cyrus als voldongen beschouwen; eene overeenstemming tusschen zoo verschillende en onwraakbare getuigenissen moeten allen twijfel opheffen. Echter hangt met die twistvraag een ander punt samen, waarvan Heródotus en de Assyrische opschriften — oogenschijnlijk ten minste — niet eenstemmig gewagen. Het zou hier de plaats zijn om die moeilijkheid op te lossen, maar het verhaal zou daardoor te zeer worden onderbroken. Aan het einde van het opstel, wanneer de belangrijkste trekken van Cyrus' leven voor den geest des lezers zullen gestaan hebben, zal die bespreking beter passen en tevens gemakkelijker verstaan worden. Gaan we dan voort met de geschiedenis van den Perzischen koning door de nieuwere vondsten toe te lichten.

Het is niet alleenlijk van Cyrus' bestaan, van zijne wezenlijke stamouders dat de wiggeschriften de echtheid hebben vastgesteld; ook vele zijner krijgsdaden werden door deze oorkonden bevestigd en met een klaarder licht omgeven : die vraagstukken gaan ons thans bezighouden.

Het is een feit dat de schepter van het Medische rijk in de handen van Cyrus is overgegaan. Maar hoe werd die ommekeer teweeggebracht? Heródotus en Xenophon zijn het op verre na niet eens over dit punt der geschiedenis.

Volgens den schrijver der Cyropaedie sterft Astyagès, de koning der Meden, een natuurlijken dood, en wordt opgevolgd door zekeren Cyaxares II, zijnen zoon, waar wij echter noch in de spijkerschriften noch bij de oudere geschiedschrijvers eenige melding van aantreffen. Cyaxares, met een vreeselijken oorlog bedreigd, ontbiedt Cyrus uit Perzië en stelt hem aan het hoofd zijner legerscharen. Cyrus volgt hem wettiglijk op en brengt zonder schok of stoot de heerschappij, eertijds door de Meden uitgeoefend, in de handen der Perzen over.

Volgens Heródotus gingen de zaken geheel anders toe; maar om die gebeurtenis goed te begrijpen behoeven wij in het verleden terug te treden en het verhaal op te halen van Cyrus' kinderjaren, waarvan men moeilijk kan zeggen in welke maat er de sage mede gemoeid is.

Astyagès, koning van Medië, had eene dochter, Mandane genaamd, die hij aan den Pers Cambyses had uitgehuwd. Eens had hij een droomgezicht : het scheen hem dat uit den schoot zijner dochter een wijnstok opschoot, die met zijne ranken en vruchten gansch Azië overdekte. Niet wetende wat dit beteekende, ging hij bij zijne wichelaars te rade, die hem voorspelden dat

zijne dochter eenen zoon zou baren, die eens in zijne plaats zou regeeren. Nu, dit stond hem niet aan; hij meende wel zelf den schepter te voeren en na zijnen dood de teugels van het bewind in de handen van een zijner eigene zonen over te laten. Hij stelde daarom alles in het werk om dit ongeluk te voorkomen. Zijne dochter deed hij uit Perzië terugkeeren en met eene strenge wacht omringen. Wezenlijk gaf Mandane het leven aan eenen zoon; maar Harpagus, een trouwe dienaar van Astyages, werd geroepen en belast het pas geboren wichtje ter dood te brengen. Harpagus wilde echter zich zelven met die misdaad niet bezoedelen; hij gebood aan eenen der herders van Astyages het veroordeelde kind op eenen verlaten berg, in het land der Marden, neer te leggen, opdat het er een gewissen dood zou vinden.

Gelukkiglijk werd het knaapje door eene teef, met name Spako, gezoogd, totdat het opgenomen werd door de vrouw van den herder Mitradate, die het voortaan verzorgde en als haar eigen spruit aanzag.

Maar Cyrus' (1) edele afkomst moest niet steeds in het donker blijven. Het geschiedde eens, toen de vermeende zoon van Mitradate de kinderjaren bereikt had, dat hij door zijne speelgenooten tot hunnen koning gekozen werd; maar de zoon van Artembares, eenen hoveling, vermat zich de bevelen van den kleinen vorst niet uit te voeren. Die ongehoorzaamheid kwam hem duur te staan, want zie : het handje van Cyrus viel duchtig op zijne wang. Vóor den koning Astyages gebracht om rekening van zijne misdaad te geven, werd Cyrus welhaast door dezen herkend. Daar nu de koning der Meden van zijne wichelaars hoorde, dat hij van Cyrus niets meer te vreezen had, aangezien deze het koningschap reeds had uitgeoefend, zond hij den jongeling terug naar het hof van Perzië; maar, om wraak te oefenen op Harpagus, die eertijds geweigerd had Mandane's zoon te dooden, deed hij den zoon van dezen hoveling om het leven brengen. Harpagus gedroeg zich in het eerst alsof hem deze moord weinig scheelde; maar eenige jaren naderhand wist hij zich behendig te wreken. Hij zond boden naar den jongen Cyrus om dezen aan te zetten den koning der Meden van zijn rijk te berooven. De overwinning, verzekerden zij, zou gemakkelijk te behalen zijn, aangezien de Medische vorst zich door zijne knevelarijen vijanden gemaakt had zelfs te midden van zijn eigen hof. Dit was genoeg om de heerschzucht van Cyrus aan te vuren. Hij belegt eene groote vergadering, waarheen hij al de hoofden der Perzische gouwen ontbiedt, hij maakt hun

(1) In het verhaal van Heródotus, dat wij hier in het kort mededeelen, draagt de toekomstige koning der Perzen reeds den naam van *Cyrus*. Volgens Strabo (XV, 3, 6. ed. Meineke) heeft hij echter die benaming eerst na zijne troonbeklimming aangenomen. Kind zijnde, wierd hij, volgens die overlevering, *Agradates* genoemd.

zijne plannen bekend, wekt hunne gemoederen op door het vooruitzicht der fortuin, der macht, der onafhankelijkheid en beweegt ze om hem tot koning uit te roepen, het zwaard te omgorden, en te zamen den Medischen vorst aan te vallen. Het gerucht van dien opstand kwam welhaast aan de ooren van Tigranes, koning van Armenië, die ook het juk der Meden moede, zich bij Cyrus' manschappen aansloot om gezamenlijk de vrijheid te bevechten. Ondertusschen bracht Astyages een leger op de been en zond het uit tegen de legerbenden van Cyrus, van wien, zoo hij meende, hij het meest te duchten had. De verblinde! hij koos Harpagus uit om zijne drommen aan te voeren, en hij wist niet, dat die hoveling, bij wien de wraakzucht nooit was ingesluimerd, hem zou verraden. Nauwelijks was men handgemeen, of Harpagus liep met al degenen aan wie hij zijne plannen bekend gemaakt had, tot het leger der Perzen over. De andere Medische opperhoofden streden als leeuwen, maar het kon niet baten. Onmiddellijk bracht Astyages een versch leger tegen de vereenigde krachten der Perzen en der Armeniërs in het strijdperk, en leverde hun een nieuwen slag nabij Ecbatane. Alles was nutteloos: hij moest het onderspit delven, verloor het grootste gedeelte zijner soldaten en viel zelve in de handen des vijands.

Aan wiens verhaal moeten wij nu geloof hechten? Aan dat van Heródotus of dat van Xenophon? De keus valt niet bezwaarlijk: de schrijver der Cyropaedie verdient niet de minste geloofwaardigheid. Iedereen weet toch heden dat die keurige verteller, waarmede oudere geschiedschrijvers en vooral Rollin in zijne historie der Oudheid zoo dweepten, de voorlooper onzer historische romanschrijvers is. De geschiedkundige feiten welke hij mededeelt, dienen enkel om zijne stelsels over staat- en opvoedingskunde te omlijsten. Cyrus wilde hij doen optreden als het toonbeeld der vorsten en der krijgshelden en daarom wachtte hij zich wel den nieuwen koning der Perzen af te schetsen als een overweldiger en een troonroover.

Wat Heródotus betreft, zijn verhaal moet zeker meer met de waarheid overeenstemmen. Zoo men nog eenen twijfel kan opperen over sommige omstandigheden van het verhaal, zeker is het evenwel, zooals de vader der geschiedenis het mededeelt, dat Cyrus zich op eene geweldadige wijze van het Rijk der Meden heeft meester gemaakt. Immers, wij hebben wederom het geluk, ten bewijze daarvan, de getuigenis der nieuwontdekte wiggeschriften te mogen inroepen en eens te meer te erkennen hoe getrouw Heródotus zijne rol van gewetensvol geschiedschrijver vervuld heeft.

De wigvormige inschriften welke tot bevestiging strekken der krijgsvoorvallen, waarvan Heródotus ons het verhaal bewaard heeft, zijn twee in getal.

Het eerste geeft een overzicht der gewichtige gebeurtenissen, die de verovering van Babylon door Cyrus voorafgingen en opvolgden.

Deze mededeeling staat gegrift op een uit kleiaarde vervaardigd plaatje, dat over een tiental jaren uit de puinen van Babylon werd opgegraven en nu in het Britisch Museum bewaard wordt. Het draagt langs weerskanten twee sponden schrift van 20 à 28 regelen; maar de eerste is zoodanig ontredderd, dat men uit de eenige ongehavende woorden moeilijk eenen zin kan samenrapen.

Vanaf de tweede kolom leest men het volgende :

« 1. Astyagès (Istuvegu) bracht zijn leger bijeen, en rukte tegen « Cyrus, den koning der stad Ansan, aan, om hem te vangen, en... « (hier ontbreken eenige woorden) 2. Het leger van Astyagès geraakte « in oproer tegen zijnen koning; het nam hem krijgsgevangen en « leverde hem aan Cyrus over. 3. Cyrus rukte tegen het land van « Agamtana (Ecbatane), de koninklijke stad, aan; hij ontnam het « zilver, het goud, de schatten, 4. en droeg de voorwerpen en de « rijkdommen, die hij geroofd had, uit het land van Ecbatane naar « het land van Ansan mede (1). »

Deze oorkonde, welke door de Chaldeeuwsche priesters van Cyrus' kanselarij werd opgesteld, vindt hare bekrachtiging in een ander spijkerschrift door M. Hormusd-Rassan in 1881 ontdekt en onlangs door M. Pinches uitgegeven. Het geldt namelijk een inschrift van Nabonid, den voorlaatsten koning van Babylon. De Chaldeeuwsche vorst verhaalt daar, dat hem in een droomgezicht Marduk en Sin, Babylonische godheden, verschenen waren om hem de taak op te leggen den tempel van Hulhul, in eenen oorlog tegen den koning der Meden gesloopt, wederom op te bouwen. Ik antwoordde, zegt Nabonid, aan de godspraak : « den tempel waarvan gij « spreekt zal ik wederom opbouwen; de koning der Meden had « hem omneergerukt, want wreed was zijne macht. Maar het « dertiende jaar had hij moeilijkheden met Cyrus, koning van het « land Ansan, zijnen kleinen dienaar. De laatste kwam met een « zwak leger, nam Istuvegu (Astuages) koning der Urvanda krijgs« gevangen; hij ontnam hem zijne schatten en zijn Rijk (2). »

De geschiedenis verhaalt verder dat Cyrus, na zich meester gemaakt te hebben van het koninkrijk der Meden, aan het hoofd zijns legers, vereenigd met dat van Tigranes, naar Mesopotamië afzakte, er de burchten Mespila, Larissa en Harran sloopte, en zijne heerschappij in het westen tot aan den loop der Euphraat uitbreidde.

---

(1) G. Pinches, *On a cuneiform Inscription relating to the capture of Babylon by Cyrus and the Events which proceded and led to it*, in de *Transactions of the Society of Biblical Archæology*, 1882, t. VII, bl. 139. Aangh. d. F. Vigouroux, *La Bible et les découvertes modernes*... t. IV, bl. 518.

(2) Zie Lenormant et Babelon, *Histoire ancienne*... t. V, bl. 442.

De overwinning op Astyagès behaald stelde hem terzelfder tijd in bezit van al de Arische gewesten die aan dezen kant van de Hindoe-Koesch en de woestijn van Carmanië gelegen zijn en afhingen van het Medisch koninkrijk. Het kostte dan ook Cyrus niet veel om in deze landen : Carmanië, Bactrië, Sogdiane, Khorasmië, Margiane en Parthië zijn gezag wezenlijk te doen erkennen. Ook de Scytische volken, zoo Sacen als Hircaniërs, die een wederstand waagden, moesten weldra zwichten voor Cyrus zegevierende wapenen.

Daarna werd het de beurt voor de landen, die in de nabijheid van den Caucasus gelegen waren en wier volken steeds onafhankelijk bleven van de Medische kroon : de Albaniërs, Heriërs en Colchidiërs, de Marden en Macronen, de Chalyben en Tibareniërs moesten na bloedige veldslagen het onderspit delven en Cyrus voor hunnen heer en meester erkennen.

Intusschen wil Cresus, de koning van Lydië, over de toenemende macht van Perzië en de onttroning van Astyagès, zijnen schoonbroeder, wraak oefenen; hij zegt den oorlog aan tegen Cyrus : men levert slag, maar de koning der Perzen zegeviert; deze neemt Sardes in, onttroont Cresus, heft het koninkrijk van Lydië op en brengt meteen gansch Klein-Azië onder zijn bewind. Dan richt de veroveraar wederom zijne zegevierende wapenen naar Babylon; hij neemt de stad in en wordt op zijne beurt koning van het Chaldeeuwsche Rijk. Deze nieuwe verovering stelde Cyrus in bezit van Syrië, Phœnicië en Palestina, die sedert Nabuchodonosor van Babylon afhingen, en zoo zag zich de veroveraar van Astyagès meester van gansch Azië, van af de Middellandsche zee tot aan den Hindoe-Koesch.

Over al deze krijgstochten kunnen wij van de Babylonische gedenkschriften weinig of geen inlichtingen erlangen. Alleen de inneming van Babylon en de heerschappij door Cyrus en zijnen plaatsvervanger Ugbaru, de Gobrias van Heródotus, over de stad uitgeöefend, wordt volkomen bevestigd door het Assyrisch opschrift van Nabonid waar wij hierboven reeds een stuk van mededeelden. Het zou ons te verre leiden indien wij gansch die oorkonde moesten afschrijven : bemerken wij enkel dat dit spijkerschrift het volkomen eens is met Heródotus wat het jaartal der inneming betreft : het was namelijk op het 17e jaar van Nabonides regeering dat Cyrus Babylon aanrandde. Echter moeten wij ons, omtrent de wijze waarop de veroveraar de stad is ingerukt, met het verhaal der oude schrijvers tevreden stellen, want, terwijl Xenophon en Heródotus ons over die gebeurtenis een omstandig verhaal hebben achtergelaten, dalen integendeel de Babylonische gedenkschriften daarover tot geen bijzonderheden af. Trouwens dit hoeft ons niet te verwonderen : de wigvormige opschriften zijn door den band zeer karig in het mededeelen van bijkomende gebeurtenissen; en des

te meer moesten zij het hier zijn, omdat het gedenkschrift opgesteld werd voor de Babyloniërs zelve, en omdat het niet geraadzaam was de zorgeloosheid waarmede zij de stad verdedigd hadden in een ambtelijk opschrift ten toon te spreiden en der nakomelingschap over te leveren (1).

Eén punt willen wij hier nog aanraken. In de H. Schriftuur staat er te lezen dat Cyrus, na Babylon veroverd te hebben, de Israëlieten, die als bannelingen in de stad gevestigd waren, terug naar Jerusalem zond en hun tevens de schatten van hunnen tempel terugschonk. In het opschrift van Nabonide vinden wij van dit feit eene onrechtstreeksche bevestiging: wij lezen er immers dat *hij* (Cyrus) *de goden der schatplichtige volken op hunne plaats herstelde, dat hij die volkeren bijeenverzamelde en ze naar hun land terug deed keeren* (2).

Onnoodig den Perzischen held verder op zijne levensbaan te volgen en na te gaan op welke wijze hij aan zijn einde kwam. Daarover gewagen ook de oude schrijvers niet eenstemmig en de opschriften hebben ons dienaangaande nog geene nadere inlichtingen gegeven. Keeren wij derhalve terug tot het twistpunt dat wij onopgelost hebben achtergelaten. Er is hier spraak van eene tegenstrijdigheid die er zou heerschen tusschen het verhaal van Herodotus en de overlevering van den eenen kant, en de Assyrische opschriften van den anderen : eene twistvraag die deze laatste jaren veel opgang heeft gemaakt.

Tot hiertoe kenden wij Cyrus enkel als koning der Perzen, gesproten uit eene Perzische familie : zóo wordt hij door Heródotus, zóo door Esdras (3), zóo door Xenophon, zóo door Nicolaüs van Damascus (4) genoemd; zelfs Ktesias, hoe weinig hij ook overigens met den vader der geschiedenis overeenstemme, houdt hem voor eenen held uit het land der Marden, dat klaar-

(1) Wij konden daar nog bijvoegen dat die handelwijze gansch strookt met het karakter der Babyloniërs; zoo ook staat er nergens op hunne gedenkstukken eene hunner nederlagen verbeeld, even als er nergens eene begrafenis vermeld wordt : alsof die hoogmoedige lieden aan hunne nakomelingen wilden diets maken dat noch dood, noch vijand tegen hen iets vermocht!

(2) *Cylinder van Cyrus*, R. 32 en 33, Aang. d. F. VIGOUROUX, *La Bible*, enz. IVe d. bl. 579.

(3) Esd. I, 1. Hoc dicit Cyrus *rex Persidis*.

(4) Frag. ΕΚ ΤΩΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Uitg. Tauchnitius, 1829, bl. 271 : Ὅτι Κῦρος ὁ Περσῶν βασιλεὺς enz.

blijkelijk eene Medische landstreek is. Maar nu heeft de ontdekking der Assyrische opschiften daarover een twijfel doen opgaan. Daar lezen wij immers telkens naast den naam van Cambyses, Cyrus I, en Caispis, den titel van *koning der stad Ansan* (1); en, aangezien deze plaats, volgens de meening van M. Sayce (2) overeenstemt met *Susiane*, zouden Cyrus en zijne voorouders geene Perzen, geene Ariërs, maar wel Susianen, dit is Elamieten, zijn. Mgr. de Harlez en P. Delattre zijn tegen dit zonderling breken met de geschiedenis en de overlevering omtrent de bakermat van Cyrus' koningschap ten strijde getogen (3). Volgens den Leuvenschen hoogleeraar kan de moeilijkheid gemakkelijk worden opgelost : men heeft eenvoudig te veronderstellen dat Cyrus tevens koning van Perzië en van Ansan was; en wezenlijk, — zooals P. Delattre het heeft doen opmerken, — in een ander Assyrisch opschrift draagt hij ook de benaming van koning van Perzië; *Kuras sar mat Parsu* (4).

Dat in hoogergemelde Assyrische oorkonde, zoowel voor Cyrus als voor zijne stamouders, deze laatste titel verzwegen is, valt licht te begrijpen; de opsteller van het inschrift was er geenszins op bedacht die Perzische Vorsten met al hunne eeretitels te vermelden; daarbij moest het Ansanland, dat tegen 'Elam aanpaalde, bij de inwoners van Babylon beter bekend staan dan de kleine, verafgelegen Parsu-streek. Ofwel, indien het koninkrijk Ansan eensluidend is met Susiane, en dus een Elamitisch Rijk mag genoemd worden, moet dan de reden der voorkeur aan de benaming « koning van Ansan » gegeven, niet gezocht worden in eene staatkundige list der Chaldeeuwsche priesters, die Cyrus aan hunne medeburgers voorstelden als van Elamitisch ras, waarvoor zij meer genegenheid koesterden dan voor het Arische?

Evenwel mag het waar heeten dat Ansan gelijk staat met 'Elam? Dit is ja de meening van den heer Sayce, die er het bewijs van meent te vinden in een Assyrisch spijkerschrift met evenwijdige kolommen waar *Ansan* nevens *Elamtu* te lezen staat. Maar P. Delattre (5) heeft daarop geantwoord, dat men ook teksten vindt waarin Elamtu zich nevens *Sumastu* vertoont en het werd bewezen door M. Fred. Delitsch dat nochtans deze laatste plaats-

---

(1) Zie *Cylinder van Cyrus* l. 20. — Vl. de *Leemtafel van Cyrus*, waarvan wij verder zullen gewagen.

(2) *Academy*, oct. 16. 1880.

(3) Zie verscheidene bijdragen in de *Museon* jg. 1882, 1883, 1885, 1888.

(4) Zie *Babyl. Tabl.* Coll. II. Recto, l. 15. — Art. van P. Delattre in de *Revue critique internationale*. N° 1 bl. 18.

(5) *Muséon. Cyrus dans les monuments assyriens.* A. Delattre S. J. N° 2 April. 1888. bl. 236.

naam niets te maken heeft met Elamtu. Het is dan redelijker, met P. Delattre, de ligging van Ansan elders te zoeken dan in 'Elam. Waarschijnlijk verhief zich die stad beoosten Susa, in de nabijheid van het eigenlijke Susiane; de streek waarvan zij de hoofdstad was besloeg er misschien een gedeelte van, maar Susiane was het niet.

De geschiedenis is dan niet te wijzigen, maar te volledigen. Cyrus en zijne drie onmiddelijke voorgangers blijven wat zij waren, koningen van Perzië, van Perzischen oorsprong, maar zij erlangen een tweeden titel, dien van koningen van Ansan.

Bovenstaande proef, om de Joodsche en Grieksche overleveringen betrekkelijk Cyrus' afkomst met den tekst der Assyro-Babylonische spijkerschriften te rijmen, heeft niet al de geleerden bevredigt. M. Eugenius Wilhelm sloeg dan ook in de laatste afl. van den *Muséon* (1) eene andere uitlegging voor, welke gewis door velen zal worden bijgetreden.

Voor M. Wilhelm, even als voor Mgr de Harlez. en P. Delattre, is het eene uitgemaakte zaak dat Cyrus noch Elamiet noch Semiet was : wij hebben te doen met eenen Perzischen monarch, eenen afstammeling van Akhemenès. Cyrus' naam is van Arischen oorsprong, zooals dit reeds door Mgr. de Harlez bewezen werd (2).

(1) Afl. van Januari 1889, bl. 37-50. — Het voorgaande schreven wij in 1888.

(2) Over de beteekenis van het woord « Cyrus » is veel geredetwist. De oudere schrijvers meenden dat het « zon » beteekende. Dit gevoelen werd meest door PLUTARCHUS in omloop gebracht, die in het *Leven van Artaxerxes* (Hst. I) het volgende schrijft : Ὁ μὲν οὖν Κῦρος ἀπὸ Κύρου τοῦ παλαιοῦ τοὔνομα ἔσχεν, ἐκείνῳ δ'ἀπὸ τοῦ ἡλίου γενέσθαι φασί Κῦρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἥλιον. Denkelijk hebben wij het aan deze woorden te danken dat vele fabelkenners Cyrus voor een zonnemythus hebben uitgemaakt. Heden is het bewezen dat « Cyrus » met de « zon » niets te maken heeft. Die verkeerde uitlegging zal misschien voortgesproten zijn uit eene verwarring van Cyrus' naam met het Perzisch woord dat « zon » beteekent. Inderdaad, de naam van dien held wordt in het oorspronkelijk Perzisch *Kurush* gespeld, terwijl men hem in de Babylonische inschriften *Kurus* of *Kurras* leest. Welnu, in de gewestelijke tongvallen der *Chignân*- en *Sarikol-distrikten* wordt de zon *Kher*, *Khir*, *Khyr* genaamd. Al die woorden stemmen klankshalve overeen met het Perzisch *khor*, het Bactrisch *hvare* en het Sanskritsch *sûrya*. Vermoedelijk heeft de gelijkluidendheid der klanken aanleiding gegeven tot het smeden der fantastische woordafleiding waar wij bij Plutarchus den weergalm van vinden.

Dan, over de ware vertaling van Cyrus' naam loopen de meeningen nog al merkelijk uiteen. Terwijl M. Sayce niet aanneemt dat hij Arisch is, en staande houdt dat hij « herder der streek » beteekent, beweert integendeel Mgr. de Harlez dat het

Indien de verschillende vormen, waaronder hij voorkomt, de uitlegging ervan niet boven bedenking verheffen, dan doet toch de ontleding der namen zijner voorouders allen twijfel verdwijnen : Kambujiya, Caishpish, Kakhâmanisch dragen het sprekendste kenmerk van een Arische afkomst. Daarenboven getuigt ook Wilhelm dat de Perzische nationaliteit van Cyrus niet alleen door de Perzische en Grieksche bronnen, maar tevens ook door de gansch onafhankelijke verhalen van het Oude Testament bevestigd worden.

Het ligt niettemin voor de hand dat de opstellers van Cyrus' inschrift, terwijl zij dezes voorouders Koningen van Ansan noemen, hunnen nieuwen vorst als eenen Semiet of Elamiet willen doen doorgaan.

Waarom zij nu — stellig tegen beters weten — aldus handelden? Wij staan hier voor een listige treek der Babyloniërs, die op de volgende wijze kan verklaard worden.

Men mag aannemen dat de Babyloniërs, hierin overeenstemmende met de heerschende gedachten in 'Eran en Egypte, in de bijgeloovige meening verkeerden dat hun vorst, wilde hij wettig optreden, gesproten moest zijn uit eene familie die door den hemel bijzonderlijk bestemd was om het koninklijk ambt te vervullen. Gelukte het nu eenen vreemden souverein het bewind te ontweldigen, dan waren zij genoodzaakt, om de voorzienigheid hunner goden onfaalbaar te houden, hem van zijnen troon te doen nederdalen of te bewijzen dat hij een wettige opvolger was. Wanneer Cyrus zich van de stad Babylon had meester gemaakt, stonden de inwoners voor eene groote zwarigheid. Zouden zij dulden dat een uitheemsche vorst over hen den schepter zwaaide? Dit mochten zij niet. Maar wie zou de hand durven uitsteken tegen eenen machtigen overwinnaar, onder wiens bevelstaf reeds gansch westelijk Azië nederbukte? Dit te wagen was den dood in de armen loopen. Daarbij zij hadden zich niet te beklagen van hunnen nieuwen meester : met gerechtigheid en menschlievendheid werden zij door hem behandeld. Er werd dan naar eenen anderen uitweg gezocht. Cyrus werd voorgesteld als een wettige opvolger van Nabonid, als een godsgezant, toebehoorende aan eenen tak van het Babylonisch Vorstenhuis, dat in het verre Ansan woonde en gevolgelijk bij de Babyloniërs schier onbekend was.

M. Wilhelm meent in het Assyro-Babylonische inschrift zelf een bewijs voor zijne uitlegging te vinden. Wordt daar immers Cyrus niet voorgesteld als gesproten zijnde uit het geslacht van

---

wel degelijk een Arisch woord is, waardoor dikwijls in de Mahâbhârata en de Vedas een volk, land of vorst bedoeld wordt, en voor beteekenis heeft « bedrijvige, ondernemende of heldendadenverrichtende » man.

Bel en Nebo, d. i. uit het geslacht der inheemsche goden van Babel? Die uitlegging kan men toch geven aan den duisteren volzin welke na de opnoeming van Cyrus' voorouders geschreven staat en door Rawlinson aldus vertaald wordt : *het oude koninklijk geslacht waarvan Bel en Nebo het bestuur ondersteund hebben* (1).

Om de gegrondheid der stelling door M. Wilhelm opgeworpen meer te doen uitschijnen, zullen wij daar nog bijvoegen, dat in de Assyro-Babylonische opschriften Cyrus werkelijk als de wettige opvolger van Nabonid van godswege wordt voorgesteld. Nabonid schilderen die oorkonden af als eenen vorst, die den goden geene hulde bracht en den troon onwaardig was. Hij zelf is het, Maraduk, de oppergod, die in zijne verbolgenheid Nabonid van den troon bonst en in dezes plaats Cyrus, zijn stedehouder, zijn vriend, de teugels van het bewind in handen geeft. « Maraduk, heet het daar, willigde het verzoek (der Babyloniërs) in, en bracht hen tot bevrediging door het uitkiezen van eenen koning om het land volgens zijnen wil te besturen. Cyrus, den koning der stad Ansan, riep hij als koning der gansche wereld uit en dien titel verkondigde hij aan alle natiën. » Het is nogmaals Maraduk, het hoofd van den Babylonischen Olympus, die het leger van Cyrus aanvoert en triomfantelijk de poorten van Babel binnenbrengt : « Maraduk, zoo lezen wij verder, de groote Heer, de hersteller van zijn volk, aanschouwde met welgevallen de daden van zijnen stedehouder, de rechtvaardigheid van zijne handen en van zijn hart. Hij gebood hem tegen Babylon, zijne eigene stad, op te rukken, en hij leidde het Persisch leger als eenen vriend en eenen weldoener. Zijn legergevaarte, dat de golven der Euphraat gelijkt, en de zwaarden zijner manschappen waren een louter tooisel : Maraduk leidde ze, zonder gevecht en zonder tegenstand te ontmoeten, tot aan Kalanna, dan omsingelde en veroverde hij zijne eigene stad. Nabonid, den koning die hem misprezen had, leverde hij in de handen van Cyrus over. »

Het is wel te betwijfelen of het innemen van Babylon op zulk eene vreedzame wijze geschied is als die inschriften het ons trachten diets te maken, en dat wij geen geloof meer moeten slaan aan het verhaal der bloedige gevechten die, naar de getuigenis van Xenophon en Heródotus, de overweldiging begeleidden. Redelijker is het, aan te nemen dat de Assyrische priesters van Cyrus' kanselarij over die vreeselijke slachting eenen sluier wilden werpen en ons den Perzischen overwinnaar alleen voorstellen als eenen afgezant der godheid, die bezit kwam nemen van zijn eigen zetel, om zoo des te beter zijnen Perzischen oorsprong in het duister te houden en hem bij het volk welkom te maken.

(1) Zie boven bl. 166.

Om deze bladzijden in het kort samen te vatten, zeggen wij dat de overlevering ons tamelijk wel de meeste der geschiedkundige feiten van Cyrus' leven bewaard heeft; dat de nieuwere ontdekkingen daar een schitterend bewijs van leveren. Wel verre van deze tegen te spreken, hebben zij ze met meer bijzonderheden verrijkt : misschien moet aan Cyrus' titels die van koning van Ansan worden toegevoegd; of wel is die naam enkel een listig verzinsel der Babyloniërs.

En zeggen nochtans dat die Cyrus door de mythologen voor een mythus werd uitgekreten! Dit toont genoeg hoe verre men het op dit gebied kan brengen, wanneer men door stelselzucht aangedreven, zijne verbeelding met lossen teugel laat rennen. Het is zeker eene loffelijke bezigheid langs de menigvuldige vertakkingen eener legende tot haren wortel neder te dalen om zoo den oorsprong van het volksgeloof op te sporen; maar men wachte zich voor overdrijving! In de fabelleer moet men met omzichtigheid te werk gaan en alles niet als klinkende munt aannemen wat sommige beoefenaars dier wetenschap ons daarvoor in de hand willen stoppen.

J. Van Mierlo, S. J.

Aalst. December 1888 *en Februari* 1889.

TOT GEDACHTENIS

VAN

MONSEIGNEUR LAMBRECHT.

I.

En is dat waar? En treft ons zulk een slag?
Met zulk een rouw verjaart de groote zegedag
Dien wij in dankgebed herdachten dezen morgen!
't Was dus zijn doodmarsch ginds die speelde langs zijn pad..
De dood lag hem verborgen
Ginds onder 't bloemtapijt waar hij op trad...

'T is meer dan rouw! Het is een onheil groot:
'T is Vlaandrens ramp... Het is die schoone toekomst dood
Die star van blijde hoop, met hooggerezen luister
En vriendelijken glans, in nacht en wee gedoofd...
'T is onverhoeds, in 't duister,
Door nachtelijken dief de schat geroofd.

Wie evenaart het onheil van dien nacht
Door woord of rede, door getraan en jammerklacht?
Gebroken is dat hart, tot ijs die hand gesteven,
Vermorzeld door de dood het stralende gelaat...
De ruimte van één nacht ligt tusschen 't bloeiend leven
En d'onaanzienbren dood in 't gruwlijkst van zijn smaad.

Heer, vondt Ge 't strafbaar dat wij stout
In uwe raadsbesluiten drongen,
En, toen wij hulde en welkom zongen,
Voorspelden hoe Gij handlen zoudt :
« Aan hem vertrouwt voor lange jaren
De Heer den opperherderstaf;
God zal het duurbaar hoofd bewaren
Dat Hij in liefde aan Vlaandren gaf.
'T is God die zijne wegen wendde,
En nu ter grootsche taak hem zendt...
Want wie zijn kinderjaren kende,
Die heeft een heilig kind gekend;
Wie aan de bron van deugd en kunde
Hem 't jonglingsharte heeft gelaafd
Bewonderde wat God hem gunde :
— Wie was als hij zoo mild begaafd?...
Wie ter Geheimnis des Alhoogen
Aan 't outer hem zag ingeleid,
Die had het reinste beeld voor oogen
Van godsvrucht en van heiligheid;
Wien bij den leeraarsstoel der Waarheid
De les van zijne lippen viel,
Die voelde in onbewolkte klaarheid
Een daglicht opgaan in de ziel. »
Zóó, toen hem nu de Roomsche Vader
Bestemde voor den Gentschen Stoel,
Zoo greep men zijn verleên te gader
En sprak uit innig dankgevoel :
« Zie hoe de Heer van lang te voren,
Hem heeft bekwaamd voor 't heiligst werk,
Hem voorbeschikt en uitverkoren
Tot glorie van Amandus' Kerk.
Het hart der zonen zal hij richten
Tot weerkeer naar het voorgeslacht...

Wat werken roept hem God te stichten,
Hem dien Hij teekent met Zijn kracht! »
Helaas... En — juichten jongre kringen,
Diep roerend was vooral de vreugd
Der grijze priesters — de ouderlingen
In 't koor van leering en van deugd —
Toen hun geliefde jongre broeder,
Beroepen door des Heeren tolk
Ter hoogste zalving, hoofd en hoeder
Zou zijn van 't Godgetrouwe volk.
Zoo zien zij voor der toekomst dagen
Den roem der Gentsche Kerk bewaard —
Er steeds het heilig purper dragen
Door deugden, 't purper overwaard.
« Ad multos annos » schalt hem tegen.
'T is aller hart in aller stem!
« Ad multos annos!... » Leven! Zegen!
God gaf hem — God behoude hem!
Strooit bloemen! wuift met zegepalmen!...
De heilkreet, ja, van oord tot oord,
Juicht, Vlaandren dóór, in jubelgalmen,
Eenstemmig, roerend, machtig voort.
Wedijvrend in hun feestbetoogen —
De steden volgen op elkaâr.
Daar plant een dorpje zegebogen;
De dag van morgen groet hem dáár;
Daar leert, geoefend her en weder,
Het maagdeken zijn huldeblijk...
Ach! haalt de groene feestark neder...
Ginds brandt het waslicht bij zijn lijk.
Ginds is 't een radeloos verstommen —
Verwarring, stoornis, twijfel, schrik;
Ginds, rouw en smart, ten top geklommen
Na 't eerst ontzettend oogenblik...

Zieltogend was hij neergezegen...
Doch wien, wien stond het voór 't gedacht?
Men hoopte dat van zelfs de nacht
Met rust den lijder zou verplegen...
De dood alleen, de dood hield wacht...

Helaas! 't is alles nu verzwonden...
Wat werd gehoopt, voorspeld, beraamd,
Die doodsnik maakt het àl beschaamd;
't Ligt alles in dien dood ontbonden.
't Was àl begoochling, ijdle waan...
Bij d'aanleg, bij het eerste gronden,
Is 't hoofdgebouw te niet gegaan.

En om in scherpen spot, op wenschen en berekenen,
Op jeugd en levenshoop, zijn zegepraal te teekenen
Slaat de onverbeden dood den jammerlijken slag
Die 't edel vaderhart ontzielt, och! dag op dag
Als 't huldefeest verjaart, toen Gent zijne intreê vierde,
En 't gansche Vlaandren noodde, en huis en gevel sierde
Met ongekende pracht, en hem een welkom sprak
Dat als een eed van trouw uit 't rechte volkshart brak.

II.

't Zicht van dit heuglijk feest komt nog mijn ziel verkwikken...
Het luchtruim dreunt; het volk verdringt zich vóór mijn blikken!
Zie, dat is 't Vlaamsche volk! Dat is nog 't oude Gent
Dat in het plechtig uur zich weervindt en herkent
En zijn gekerstend hoofd buigt voor zijn vaders zegen.
Het is een zee van volk op markten en langs wegen,
Uit stad en dorp gestroomd; 't is 't leger van het goed
Dat zijne rangen schikt in onafzienbren stoet,
En, onder 't bont gewelf van wimpels en banieren,

Den Christus zijner Kerk komt huldigen en vieren,
En hem 't Hosannah zingt die, zeegnend langs zijn pad,
De muren binnenstapt van zijne zetelstad.

Gij zoent het Kruis, Hoogwaarde, en, rijzend uit uw bede
En schouwend over 't volk van op de hooge trede,
Slaat gij de vingren om den zwaren herdersstaf
Dien over 't Vlaamsche volk u God te voeren gaf.
Ja, weid uwe oogen aan de geestdrift van die rangen;
Geniet hun groet, hun traan, hun vreugd-fanfare en zangen.
Zie hoe, bij duizenden, de saamgedrongen schaar
De handen reikt naar u met wuivend feestgebaar.
Verheug u in de pracht der keurig frissche groepen
Die Vlaanderens voorheen in beeldrijk leven roepen.
Herken gemeente en stad bij standaard, vlag en schild;
Herken gesticht en school en kring en jonglingsgild,
Elk met zijn liefde en lof, elk met zijn hartewenschen.
En, langs den optocht, zie, wat weemlen weer van menschen!
De ontelbre menigte verdringt van wederkant
Zich langs uw zegepad en wacht van uwe hand
Den vaderzegen af; de vensters te aller zijden
Vermengen luid gejuich in 't jubelend verblijden,
Terwijl gij innig bidt dat God dit grootsch betoog
Van Katholiek geloof aan Vlaandren loonen moog'.

Want breeder horizont gaat open voor den herder —
Heel Vlaandren, heel zijn land, met elken plicht die verder
Zijn schoudren drukken zal. Hij ziet en overschouwt
De heilge schatten in bewaring hem vertrouwd —
Der vaadren erfgoed en de glorie van 't verleden :

— Het levendig geloof, de reine Vlaamsche zeden,
Den vromen zin des volks, den christelijken haard
Waar zich de onschendbre trouw aan kinderliefde paart;
Waar, vóór het Christusbeeld dat neerziet op hun midden,
Des avonds de oudren saâm met hunne kindren bidden.

Hij ziet de heerlijkheid van Lei- en Scheldestrand,
De steden oud van roem, en dorpen over 't land
Als steden ruim en rijk, wier kroon voor eêlgesteenten
Het vonklend siersel draagt van maagdlijke gemeenten,
Van scholen vrij en vast, van kringen kloek en koen
Die voeren eer en deugd in 't katholiek blazoen...

— Dat Vlaandren, eeuwig vrij in 't katholiek geweten,
Dat zich den klem ontwrong der Fransche slavenketen
Toen Frankrijks vorst het recht der Kerk hield onderjukt
En wou vóór eigen kroon de Driekroon zien gebukt (1).
Zoo stelde 't zich tot schans der vrijheid in het Goede, —
Een fiere burcht wier wal den heilgen weerstand voedde
Voor de onafhanklijkheid van 't Pauselijk gezag, —
In 't West een middenpunt van waar zich, dag voor dag,
Die weerstand uitbreidde, en de leus « *de Paus van Roomen* »
(Ons taal bewaarde 't woord) tot strijdleus werd genomen.
Nog rijst ons uit dien tijd het eedle twintigtal,
Zoo trotsch en groot van ziel als vorstlijk hoog van stal,
Dat tot de dwinglandij dit wrekend woord liet keeren :
« Gij vraagt dat wij ons zelf door laag verraad onteeren.
O vorst, gij kent ons niet : wel knevelt gij ons hand,
Maar onze ziel blijft vrij en — trouw aan 't recht van 't Land.
Gij dreigt met straf en dood : dek onder 't grafgesteente
Geheel het Vlaamsche volk, nog uit hun dor gebeente
Rijst oorlog tegen u... » (2)

— Dat Vlaandren met den gloor
Van zijne priesterschap, die, alle tijden dóór,

(1) L'Eglise a pu échapper chez nous à l'action de la souveraineté temporelle au moment où Philippe-le-Bel asservit jusqu'à un certain point l'église. La situation rendait la Flandre propre à devenir la gardienne de l'indépendance religieuse et le centre de l'opposition en faveur de la puissance spirituelle. (*Histoire de la Flandre au moyen-âge*, par P. A. Lenz, professeur à l'Université de Gand.)

(2) Zie Kervyn, *Histoire de la Flandre*, tome III, page 13.

Versmolten met het volk in heilgenot en rampen, (1)
Haar deel van roem en leed smaakte in zijn reuzenkampen,
Hem zegende en vertroostte en in der Waarheid spoor
Hem ging met 't glanzend licht van zuivre leering voor,
En broederlijk nog steeds, met ongeveinsde zinnen
En onbaatzuchtig, 't volk blijft dienen en beminnen...
Dat Vlaandren met den roem der school van zijn Leviet,
Het Seminarium, waar 't Fransche dwanggebied,
Dat onderdanigheid tot meineed wou bederven,
Wel mocht soldaten, maar geen Schismatieken, werven.

Van kracht zijn om dien roem te dragen; zulk een schat
Van deugd en glorie uit zijn ambt verzaamlen, dat
Was Bisschop zijn van Gent...
Ja, Kerkvoogd, noem de namen
Stil in uw hart, van die ten Gentschen Zetel kwamen;
Roep voor uw geest hun stoet... Drie eeuwen meet de baan,
In luister voortgezet, die hen voorbij ziet gaan.
Jansenius treedt voor aan 't hoofd der Gentsche vaderen.
Wie roemt hem niet en spreekt van de ingegeven bladeren!
Zijn meesterlijk gewrocht, de wereld doór vermaard,
Dat de Evangeliën tot samenstel vergaârt,
Blijft, de eeuwen uit en in, ter school der heilge Leering,
Een leidraad voor de les, een voorwerp van vereering.
Hij heeft het heiligdom uit smaad en hoon gebeurd
Waarmede in duivlenlust de geus het had besmeurd.
Tot Alva sprak hij stout den eisch van zoen en vrede,
Zie! 't merk des doods geprint op 't voorhoofd van den tweede...
Geef acht! Het is de goede en schrandre van der Lindt,
Te Rome hooggeschat en hier van 't volk bemind.

(1) Le prêtre flamand confondu avec la communauté civile, était en même temps défenseur de la foi et gardien de la liberté. (*Histoire de la Flandre au moyen-âge*, par P. A. Lenz, professeur à l'Université de Gand.)

Wat zou men van zijn werk al milde vruchten plukken,
Kwam niet ontijdig hem de dood van d'arbeid rukken!
Een half jaar, dag op dag, genoot hem 't Vlaamsch gezin :
Den tweeden dag der Mei trad hij de stadspoort in,
En Allerzielen-klok riep schielijk hem ter graven.
Nooit treurde in grootren rouw het volk op grooter gaven...
Helaas! wie is er die zijns levens einde ziet?...
    Zijn volgers vestigden op 't Gentsche kerkgebied
De regeltucht en orde. In geest en deugd verheven
Verstrekten zij tot beeld van 't priesterlijke leven.
    Gent, zijn geboortestad, brengt lof aan van der Borch
Om 't geen de jeugd erlangt van zijne vaderzorg
Die d'opgeschoten bloem der scholen doet ontluiken.
Hem volgt, in statigheid der Roomsche kerkgebruiken,
Het blank Levietenkoor dat in zijn richting bloeit.
    Ginds, waar de menigte tot dichten volksdrom groeit,
Waar moeders op den arm hun kind ter zeegning dragen,
Ginds nadert (doch wie hoeft zijn grooten naam te vragen?)
Der armen vader — Triest...
                    Gegroet, gij, d'Allamont,
Die voor 't verhongerd Gent het brood der liefde vondt
En stelde u zelf ten schut op de aangevochten wallen!
    Doch, menschenliefde en vlijt heeft u gekenmerkt allen,
Gezalfden over Gent!... Het schoone Vlaanderland,
Dat in de Christenheid de kroon der trouwe spant,
Hebt gij geordend in zijn katholieke leven,
In 't werkende geloof zijn volk vooruit gedreven,
En, zelf voorbeeldig in den eeredienst der Maagd,
Hem toegewijd aan Haar die 's hemels schepter draagt.
    Zij naadren, zijde aan zij', met hoog gedragen schilden,
Wier eedle leus beschrijft wat zij tot kenmerk wilden :
De een : « *doen en leeren;* » de andre : « *in d'arbeid is mijn rust.* »
Twee lichten, rein van glans, helaas! te vroeg gebluscht.
    Van Hornes, ach, het peil der menschenkracht vergeten,
Hebt gij, te liefdrijk, u in vlijt en werk vermeten...

Ver, op des Bisdoms grens, in 't oefnen van zijn plicht,
Trof hem de koorts in 't hart met doodelijken schicht.
De beide van der Noot's, bekroond met zilvren haren,
De *vaders van het volk*, wier moed klom met de jaren,
Verwerven eer en roem doór gansch het vasteland,
Verwondren 't hoogst gezag door wilskracht en verstand,
Verdienen dank en lof van 's Pausen hand te ontvangen.
Hoe kampt de grijze Eraard voor lands- en volksbelangen,
En zegeviert, wanneer, in naam van Kerk en Staat,
Hij 't misbruik brengt aan 't licht van het Barrier-tractaat :
Het hof van Weenen hoort zijn moed en wijsheid spreken
In 't krachtige protest. Het onrecht is gebleken.
De vorst heeft schuld van dank. Zijn kruis van diamant
Tuigt op Erardus' borst d'erkenden dienst aan 't land.
Wiens vingren houden daar den Primus-palm van Loven?
Viert den geleerde, ja, maar stelt den Vlaming boven :
Den Vlaamschgezinden zoon der eedle Scheldestad —
Van Eersel — in wiens huis Liefdadigheid zich had
Als erfelijke deugd gevestigd en behoûen,
Om eindelijk in hem haar schoonsten bloei te ontvouwen.
Den werkman veiligt hij voor de ongetrooste ellend
Van eenen ouden dag die wijk noch toevlucht kent :
Zijn feestbanket, gevierd voor rijkeliên en edelen,
Is zijne liefdelist om 't « werkmanshuis » te bedelen,
Dat, eer de tafelkring zal opstaan van den disch,
Door tien tienduizenden van guldens, 't werkvolk is
Gewaarborgd en verpand... Hoe komt zich 't volk verdringen
Rond hem, in blijden dank, als hij zijne ouderlingen,
Uit de Augustijnerkerk, doór Gent in stoet geleidt
Naar 't hun geopend « huis van Gods Barmhartigheid ».
En daar, hoe hartlijk sprak het woord dat hij hun richtte,
Dit woord, dat *meermaals daags* zijn trouwe kudde stichtte,
Maar tot den werkman klonk met zijnen hoogsten gloed —
In schoone Vlaamsche taal uit edel Vlaamsch gemoed.

Wee, meer dan hongerswee en pest en oorlogswoede
plagen opgezweept door 's Heeren geeselroede!
ee! 't monster, dat de hel uit haren afgrond spouwt,
zeteld in het huis aan God den Heer gebouwd!...
at wilde razernij van schenden en van rooven!
at dierelijk geweld om elk gevoel te dooven
aar 't reedlijk schepsel meê naar zijn bestemming vaart....
Doch, uit den storm van ramp ten halven opgeklaard,
eedt een gestalte in 't licht, met glanzen om den schedel
n daden glorierijk, van lijden groot en edel.
erken de Broglie aan zijn tengren lichaamsleest
j 't vonklend oog dat straalt van zielskracht en van geest.
e dichters teeknen 't beeld dier onbewogen rotsen,
't hart der zee geplant, die, spijts het golvenklotsen
an duizend stormen, staan. Dat is het beeld van hem
Viens wange niet verbleekte als dreigende de stem
es dwinglands hem gebood. De machtige zal leeren
at, kan hij vorst bij vorst tot zijn vassaal verneêren,
n heeft hij wat weerstond op 't slagveld neergebonsd,
n bukt en wijkt het al waar hij de wenkbrauw fronst,
ij des geen priester, van den grond der heilge wetten,
it zijne plicht en recht, een' duim breed zal verzetten.
evang of ballingschap bestraft uw plichtbesef;
Iaar, dat u 't zelfde lot des Roomschen vaders treff',
ij zult, de Broglie, saâm met Pius triomfeeren :
'en zelfden dage dat hem Rome weer ziet keeren
n hij de hand der Maagd in zijne zege erkent,
ankt gij in 't heiligdom van Schreiboom Haar te Gent.
Vat blijdschap overstroomt het harte des belijders
ls zijn Levietental, zijn onversaagde strijders,
'erug uit krijg en boei, met palmen in de hand,
Iem welkom jubelen in 't vrije vaderland.
a, 't werd zijn vaderland, ons eigen Vlaamsche kuste,
n slechts ten onzent vond zijn heldenhart de ruste.

Komt, sluit de purpren rij, en volgt haar op den voet,
Handhavend in zijn roem het Vlaandren dat gij hoedt,
O Vaadren, die de Heer voor onze dagen stelde
Tot wachters over Gent... De goede Van de Velde,
De ervaren Delebecq', wiens doorzicht, scherp en klaar,
Erkende in 't schijnbaar goed 't verborgene gevaar,
De stelsels toetste aan 't Ware en hunne gronden peilde,
En zag naar welke klip de hulk des Tijds verzeilde.
Berekenend wat in heur hand de toekomst sloot,
Riep hij der burgren moed tot hulp en bondgenoot,
Om, worstlend voor 't geloof, aan zijne zij' te treden
In liefdewerken stil en grootsche plechtigheden :
Een stichter, vast van hand, die 't breede plan beschreef
Naar 't welk de priester, naast den leek, aan 't bouwwerk bl
Ons vrome vader Bracq! wiens hoog geprezen vroedheid
(Het weze in dank herdacht!) zich eende aan heilge goedheid
Wiens arbeid onvermoeid, in 't uitgestrekt gebied
Van 't Gentsche Kerkbestuur, geen stipjen achterliet
Waar hij van eigen zorg het merk niet heeft geslagen...

III.

Door zulke handen werd de herdersstaf gedragen,
Die in uw jonge hand, o Kerkvoogd, overkwam.
Wijd hem betrouwend, ja, aan 't alverwinnend Lam!
Verhef hem in den wensch dat Christus moog' regeeren!
Wij danken het den Heer dat Hij laat wederkeeren
In u, 't geen heil en roem gespreid heeft op 't verleên :
De groote trekken, in ons vaadren, een voor een,
Bewonderd en gevierd — hun geest, hun moed, hun deugden.
Dit uitzicht wekt om u die algemeene vreugden,
En maakt uwe intreê tot zoo grootsch een huldefeest.
Word voor ons dagen wat die vaadren zijn geweest
Naar eigen tijdsgewricht... Ach! andre tijden rezen.

ı! wonden ongeteld en nooit gekend voordezen
orsnijden breed en diep het hart der maatschappij;
ch, van begoochling is uw heldere oogslag vrij;
ziet elk wonde die de samenleving griefde,
ar — hoopt het kankrend leed met balseming van liefde
heelen... Ernstig schouwt uw stil aandachtig oog,
op 't onmeetbaar vlak, op 't wijde rampvertoog.
als een eindloos zeegeruisch stijgt uit de harten
diepe stem des noods, 't eleïson der smarten,
schrille kreet van angst, de vloek van bittren haat
felgetergden wrok, de laster en de smaad
't vaderlijk geloof en d'eenvoud van de zeden...
er wordt aan 't kind ontleerd de zieletroost der beden:
n schuldloos oogje keert men van den hemel af...
ár wijst men als de grens der hoop 't onvruchtbaar graf;
werkman hoort, dat, wie ter eeuwge hemelbogen
n hope richtten, laf uit baatzucht hem bedrogen :
ongeleschten dorst smacht hij naar zingenot;
woede van den nijd wordt laster tegen God.
nds domplen rijken zich in schaamtelooze weelde
honen d'armen mensch met 't goed dat God hun deelde
laden op hun hoofd de schuld, den toorn, de wraak.
Vat moed, o Kerkprelaat! De zee is aaklig! waak,
j 't nachtlijk zeegeweld van storm, waak op de dijken.
oog' 't schoone Vlaanderen met gouden oogsten prijken,
grauwe vloed zwelt hoog en met beschuimden tand
jt hij in duin en dam en dreigt het siddrend land.
eer af den waterwolf, gij uitverkoren herder,
kracht van Hem die tot de vloeden sprak : « niet verder! »
Gelijk de bouwheer staat voor 't afgelijnd perceel
aar nog de steenhoop wacht op 't klinkende truweel,
ı, in verbeelding, reeds, naar schets en grondplan wijzen,
et al zijn vleugelen het weidsch gebouw ziet rijzen,
espannen elk gewelf in passend evenwicht,

De daken sierlijk in hun lijnen opgericht,
De torennaalden scherp ter hooge wolken streven,
In vreugd den meitak op de hoogste tin geheven,
't Geheele glansrijk staande in middagszonnestraal,
Zoo ziet ons kerkprelaat zijn heerlijk ideaal,
Volschapen in zijn geest, reeds uitgevoerd in zegen.
De school van elken graad naar hoogren bloei bewegen,
Gaan tot het lijdend volk en zien waaraan het lijdt,
De redding regelen naar de eischen van den Tijd,
Het afgekeerde hart door goedheid wederwinnen,
Bejeegnen vaderlijk de werkmans-huisgezinnen —
's Volks heil behartigen — dat was zijn levensdoel.
Hij sloeg de hand aan 't werk met helder vreugdgevoel.
Reeds legde hij zijn hart met al dat jeugdig hopen,
Vertrouwlijk als een zoon, voor 's Pausen oogen open.
Het was in 't wonderjaar, geboekt met gulden schrift,
Toen gansch een wereld kwam met hulde- en liefdegift,
Toen ieder taal der aard den Vader aller volken
En aller vorsten Vorst den heilwensch kwam vertolken
Van West en Oost in zijn vernederd Vatikaan.
Rijs op, Jerusalem, en schouw uw kindren aan!
Zij komen, duizenden, uit al de wereldbanen!
Hun schepen zeilen toe uit alle de oceanen!
Hun pelgrims wemelen langs aller bergen pad!...
De jubelvreugde schorst den rouw der eeuwge stad...
In d'ongemeten stoet heeft Vlaandren plaats genomen.
O, 't gouden priesterschap van zijnen « Paus van Roomen »
Riep honderden te reis. De jonge kerkvoogd schaart
Hen rond zijn staf, en spoedt ter groote bedevaart
Als hun geleide en gids, — neen, als hun vriend en makker.
Hij regelt bede en zang, hij houdt den iever wakker,
Vergoedt gemis en moeite, en gunt zich zelv' geen rust.
Als ter Belijdenis hij Petrus' voeten kust,
Als hij zijn volk vereent voor 's werelds grootste altaren,

ls hij ten grave knielt van Christus' martelaren,
ls hij de glorie wijst van Christus' krijgstropee
n 't bloedig zand betreedt van 's keizers Colysee,
an, telkens, onvermoeid, spreekt hij zijn Vlaamsche rede,
lerdenkend Vlaanderland in leering en in bede.
Ga voort! zegt Leo hem, mijn vrome zoon, ga voort!
reek voor uw Vlaamsche volk het brood van 't heilig woord!
emin, bemin het volk. Ga, leer van bij het kennen
m liefderijker u aan vaderzorg te wennen;
ehoed het van den geest der logen die het vleit
n uit zijn ouden roem het naar verderf misleidt. »
O Vader, licht dat in den hemel gloort! wiens luister
Het oog der aard verblijdt; de wereld dóór, het duister
Beschaamt en henendrijft; glans van den Roomschen Stoel!
Uit Vlaandren, dag voor dag, zal 't juublend vreugdgejoel,
t Onafgebroken feest, erkentlijk u verkonden
Dat wezenlijk het volk zijn vader heeft gevonden
In d' uitverkoorne die, door Gods barmhartigheid
En uw genade, thans de Vlaamsche kudde weidt.
Hij kwam... Zijn hartlijk woord dat zielverkwikkend streelde,
De vriendelijke lach die om zijn lippen speelde,
Betooverden het volk. Zijn ziel klonk in zijn stem,
Zijn ziel blonk in zijn oog; en 't volk beminde hem,
Wel ziende hoe oprecht hij zelf het volk beminde.
Voortaan, waar hij zich ook ter plechtigheid bevinde,
Of, aan een stad of dorp, zijn eersten zegen breng',
Daar is 't een storm van vreugd, daar zijn de straten te eng.
Hij weet niet hoe of waar zijn rijtuig in te stappen.
De menigt, saâmgeprest, stormt naar de tempeltrappen,
En stoot zijn eergevolg, verdrongen van zijn zij',
En grijpt en kust zijn hand en vraagt zijn woord er bij.
Geen moeder keert naar huis of, heeft haar wensch verkregen
Een minzaam woord voor haar, en voor haar kind zijn zegen.
Ziet ginds een ouderling van ver den volksdrang na,

Of slaat eene zieke vrouw den stoet doór 't venster ga.
Hij groet en snelt hen toe, die grijzaards, armen, kranken,
En spreekt hen vriendlijk aan, en, daar ze nog hem danken,
En, met bevochtigd oog, de handen samenslaan,
En in bewondering voor zóó veel goedheid staan,
Stapt reeds hij zeegnend voort...
O Liefde, ontvouw uw schatten
Laat, uit uw gloed aan 't volk den milden rijkdom vatten
Dien 't goddelijke Hart, waar gij het liefdegoud
Van uitdeelt onder 't volk, in zich besloten houdt.
En gij, die velen van hun doopsel hebt verbasterd,
Die in het werkmanshuis den Godsgezalfde lastert,
Den Heer er loochnen leert, wijkt achteruit en vreest!
Het volk verneemt een taal, van hoogren liefdegeest
Doorademd en bezield; en 't volk gevoelt het innig
En zegt het luid en klaar : « die woorden zijn rechtzinnig,
Die mond bedriegt ons niet... »
O, dat hij leven moog',
Dan valt uw macht uit een, verwaten demagoog!...
Dit huis heeft, in den grond, zijn doopsel niet vergeten;
Nog zijn die menschen goed, en beter dan zij 't weten.
Maar, moedloos voelt zich 't volk verlaten, onbemind...
O Liefde, treed hem toe! De liefdekracht verwint...
Ja, dat hij leven mocht... Maar 't daaglijksch overspannen
Des geestes kan ten eind het lichaam overmannen.
Men zegt — als hij den dag heeft, rustloos, doorgezwoegd,
En tienmaal aan zijn woord de scharen vergenoegd,
Dat zorgen allerlei te huis zijn weerkomst wachten,
En 't lamplicht over 't werk de rust verteert der nachten;
Men zegt, bezorgd met hem : daar is geen menschenhart
Dat elken dag, en schok op schok, de ontroering hardt.
En zie, als hij het volk, in kerken, huizen, kringen
Geschaard ziet onder 't Kruis, en hoort ten hemel dringen
De stem van 't oud geloof in onverzwakten toon;

Ten dienst van 't kranke kind treedt in de werkmanswoon;
Verneemt wat last het lijdt, het daaglijksch brood te winnen,
Maar hoe men in geloof en onderling beminnen
Zich lot en leed getroost, dan, nauwelijks alleen,
Ontlast hij 't zwaar gemoed in 't lang verkropt geween...
Ja, dat hij leven mocht!... Tot redden en bewaren
Heeft liefde een wonderkracht... Erken hoe zij de scharen
Begeestert en beheerscht : tot arme werkliên richt
Hij 't roerend woord en spreekt hun van geluk en plicht.
Hij spreekt en spreekt! en ziet, geen woordje gaat verloren,
Tenzij, een stond, voor hem die daar een woord mocht hooren
Dat juist zijn lot beschrijft, en dan, bij stillen traan,
Verstrooid, zijn eigen hart in mijmring voort laat gaan.
« Heel ons bestaan ligt niet in dees vergangbre goederen.
« De onsterfelijke ziel wacht beters, mijne broederen;
« Maar 't hoort, gelijk ge weet, aan Gods Voorzienigheid,
« Den weg te regelen die ons naar 't eeuwge leidt.
« Wat raakt het hem nu nog, die in de zaalge hoven
« Met zijne kindren saâm voor eeuwig God mag loven,
« Dat soms hun brood op aard van tranen was doorweekt?
« En zegt of zelfs op aard u 't waar geluk ontbreekt?
« Hebt gij geen schatkist, ja, waar rijkdommen in schuilen
« Die gij, voor vrekkig goud bij hoopen, niet zoudt ruilen —
« Uw kroost?... Er is niet veel waarvan gij zegt : 't is 't mijn...
« Geen meubel dat van prijs kan in uw woonsteê zijn;
« Maar hield uw huis den schat der oude Vlaamsche deugden,
« Dan, werkman, zijt gij rijkst aan eedle vadervreugden,
« Gij, dubbel vader van dat duurbeminde kroost
« Voor 't welk gij dagelijks u 't slavend werk getroost
« Dat hem het leven geeft. Hoe rijk aan vreugd en vrede
« Is in uw stil gezin de saamlijke avondbede!
« Hoe schoon als 't slapengaan de kinderen vergaârt —
« Hun hoofdjes ongelijk voor d'ouderzegen schaart,
« Die, hun « God zegene u en God beware u » sprekend,
« Naar 't oude Vlaamsch gebruik hen met een kruisken teekent.... »

Doch vat men ooit in schrift de ziele die daar sprak?
Nu werd zijn woord herhaald en onder 't Vlaamsche dak
Getrouwlijk nageleefd : « Gij moogt ons alles vragen! »
Riep hem de werkman toe... Het scheen, een tijd ging dagen
Van milder zielsgeluk. Reikhalzend zag men uit
Naar zege voor het goed. Bepaald en aangeduid
Was, punt voor punt alreeds, wat in den raad der vromen,
Uit dorp en stad bijeen, zou ter behandling komen,
Om dan, in samenwerk van wil en kracht en moed,
Te streven eensgezind naar 't algemeene goed.
Dreigt somber wraakgevoel de Maatschappij te ontwrichten,
Met onder 's Heeren licht het vraagstuk toe te lichten
Van werk en werkmanslot, zal men de ramp verhoên
En plukken voor onz' Tijd d'olijftak van den zoen.

Er heerscht in Vlaanderen een onrust van verwachten.
Naar eigen zorg heeft elk zijn hopen en zijn trachten.
— « Nu staat de toekomst vast van onzen werkmansbond... »
— « Nu wordt ons duurbre school naar breeder plan gegrond..
— « Nu zal ons liefdewerk zijn schoonste vruchten winnen. »
— « Hebt gij vernomen wat zijn iever gaat beginnen
« Voor d'armen ziekenmensch? Ten huize wordt voortaan
« De nood door liefdedienst van zusters bijgestaan... »
— « Hij smaalt niet op ons recht; hij kent de tooverroede
« Die oppermachtig is ter opwekking van 't goede —
« Ons Vlaamsche moedertaal. Hij weet – bestaan en aard
« En zeden en geloof — 't ligt alles ons bewaard,
« Als in eene heilige ark, in onzer vaadren tale. »
— « Wat treurt gij, wachtend dat de godsdienst zegeprale?
« Is dat geen zege?.. Is 't niet de tijd die wederkeert
« Van 't oud geloof? Is 't niet de menschenvrees ontleerd
« Bij 't volk, dat plechtig spreekt in zijn geloofsbetooning?..
« Het feest der Opdracht en 't ontzaglijk feest der Kroning
« Zijn dat geen dagen grootsch als dagen van voorheen?... »
Maria wenkt u, komt, waar al ons Vlaamsche steên

Haar kroon omzetten met hun paarlen en juweelen!
Geniet den indruk van die grootsche feesttooneelen!
Ziet hoe de menigt naar die tweelingtorens stroomt,
En naar de wondergrot, belommerd van 't geboomt
En 't adellijke perk, wiens reuzige eikelaren
Hun takken zwaaien als in wilde vreugdgebaren.
't Gejuich van duizenden begroet op het verhoog
Den Bisschop teërgeliefd, die slechts een stond het oog
Laat weiden, diep ontroerd, op de ongetelde scharen,
Bont weemlend aan zijn voet, en dan zijn woord laat varen
Door gansch die menigte, bij klanken helder klaar
Die galmen over 't plein : « Gij duizenden, te gaâr
« Gekomen om de Maagd in dankbaarheid te vieren!
« 't Zijn zestien eeuwen die de gloriekrone sieren
« Waarmeê het Vlaamsche volk zijn heilge Moeder kroont :
« De moed van martlaar, door den Godsgezant betoond
« Die 't Kruis hier planten kwam; de reinheid van de maagden
« Die zich in d'eerestoet van 't vlekloos Lam behaagden;
« De boetelingen, die, verscholen in hun kluis,
« De zoetheid smaakten van het goddelijke Kruis
« En 't vleesch kastijdden met den geesel en de ontbering.
« De priesters die Gods volk verlichtten in Gods leering;
« De deugden ongekend van 't needrig huisgezin;
« De werken ongemeld van vromen liefdezin; —
« Al wat op Vlaandrens grond uit 't zaad der waarheid groeide
« En bij Maria's zorg in hemelgeuren bloeide,
« Dit alles vlecht ons hand in hare kroon te zaâm
« En plaatst die op haar hoofd in uw en aller naam.
« *Dat aller stemme dus mijn bede begeleide*,
« En dat de heilge Maagd, van kudde en herder beide
« 't Vereenigd hart verneem'... — Maria, wees gegroet! »
— « Maria, wees gegroet! » herhaalt het vroom gemoed
Der duizenden te zaâm. « 't Zijn zestien honderd jaren
« Van milde moedergunst die wij in kroon vergâren. »

En weder vangt het volk die bede uit zijnen mond.
—« Heb dank! » En 't volk bidt meê: « Heb dank! »—« Aan Vlaandrens g
« Blijv' uw bescherming vast! » En uit de duizendtallen
Komt weer « aan Vlaandrens grond » in heilge geestdrift schallen.
— « Aan U blijft Vlaandrenland voor eeuwig toegewijd! »
En 't woord hergalmt in koor... « Toon dat gij moeder zijt!...
« Help, dat wij blijven wat ons brave vaadren waren... »
— « Toon dat gij moeder zijt... » herklinkt het uit de scharen...
't Is schoon! 't is groot en schoon! 't Zijn de oude dagen weer!...
't Is aan Maria's voet het Vlaandren van weleer
Nog eens gewekt in zijn geloof tot geestvervoering...

Doch elke dag vernieuwt de geestdrift en de ontroering...
Men zegt — en allerzijds : -- Zijn kracht weerstaat niet meer.
Soms, afgebeuld, zinkt hij geknakt en machtloos neer...
In vriendelijk vermaan wordt hem de rust bevolen,
't Vooruitzicht — vrees en angst — niet verder hem verholen...
Ach, Monseigneur! waarom die vreeze niet aanhoord?
Er is een overmaat van arbeid die vermoordt...
Doch neen! de raad der vrees zal nooit de drift betoomen
Van een heldhaftig hart : op hem toch vat geen schromen;
Zijn doel neemt gansch en heel zijn ziel en aandacht in...

Wie streeft ten bergtop daar met roekeloozen zin?...
De wind der bergen strijkt en spant het vaandel open
Dat zijne vuist omklemt, en waar van heilig hopen
En edel streven hij de wondre leus op draagt :
Excelsior... Hij klimt. Door ijs en rotsen waagt
Hij zijn bebloeden voet. De rust roept van beneden
Hem streelende terug. Vermoeinis breekt zijn leden.
De storm giert om zijn hoofd. Hij twijfelt noch hij wijkt;
Hij blikt omhoog, rukt voort, en worstelt — en bezwijkt. (1)

(1) Naar Longfellow.

'T Volk schouwt zijn Bisschop na, met kommernis in de oogen :
Het aanzicht schijnt van pijn getrokken; overtogen
Van stille treurenis, zijn aanblik en zijn lach...
Wel doet hij zichtbaar op zich zelv' geweld, maar ach!
Zijn stappen wankelen, zijn stem is dof en stamelt;
En, nu ter zalving hij de kinderen verzamelt,
De wang dier kindren rilt, als haar zijn vingren slaan —
Zoo killig en zoo klam... Wat hartzeer greep hem aan?
Zal eindelijk de rust hem ziel en zin verkwikken?
Helaas! de ruste, ja... 't Zijn de uiterste oogenblikken!
Die koude hand, het hijgend woord, de onvaste voet —
Dat spreken, zalven, gaan, 't is sterven dat hij doet...

Verdwenen... als een meteoor, die aan de kimme
Met vluchtig schittren rees; gelijk een rasse schimme,
Een schaduw op den muur, verzwonden toen het zicht
Nog nauwlijks met een schijn haar had gezien... Doch, ligt
Zijn werk ontbonden in zijn dood? Is alles henen
Omdat wij naast het lijk des grooten stichters weenen?
Blijft niets meer van dien bouw, ontworpen en gegrond,
Ja, die reeds hoog van steen in 't stevig vierkant stond?
Ver zij dat moedloos woord! Van liefde tot het lijden
Was hij als 't visioen, verschenen voor ons tijden,
En dat, verzoenend, aan den werkman heeft getoond,
Wat heilig meêgevoel in 't priesterharte woont
En welke bondgenoot, voor 't winnen van zijn rechten,
Zich met den trouwsten eed zal aan zijn zijde hechten;
Hij zaaide een vruchtbaar zaad in de omgeploegde voor;
Hij drukte in 't pad der liefde een onuitwischbaar spoor...
Hij wees aan 't Vlaamsche volk op ons geschiednisblâren
Wat onze vaderen in taal en zeden waren,
In kunstroem, in geloof; hij hing ter galerij
Van Vlaandrens herderen een eedle beeltnis bij.

Geleidt hem nu ten grave in gindsche schoone streken
Waar, in des Heeren vreê, zijn kinderdagen weken;
Nabij de weiden van den frisschen Scheldeboord
Waar geen gewoel der stad zijn vreedzame assche stoort;
Ginds onder 't zacht geruisch der bladerrijke linden;
Ginds waar hij zijn gezin ter grafsteê weer zal vinden,
En inslaapt naast zijn vader als het kind, dat uit
Den langen weg gekeerd, vermoeid zijne oogen sluit.

Dr H. CLAEYS.

NAGEDACHTENIS

VAN

Zijne diepbetreurde hoogw. Mgr LAMBRECHT.

Davids klachten over Saül en Jonathas
(II REG. I).

O Israël, aanschouw, en treur in 't diepst der ziel
Om hem die op de kruin van uw gebergte viel!
Een held, o Israël, een zegerijke held
Is op uw' heuveltop door 't oorlogsstaal geveld!

Hoe ligt hij doodgevallen
Die schut was van uw wallen?...

Zij eeuwig deze maar in 't land van Geth gezwegen,
En 't somber doodsbericht klinke Ascalon niet tegen!
Opdat de dochteren van Philistea's steden
Niet juichen om ons wee met 't kroost der onbesneden!
O berg van Gelboë, dat nooit een zilvren drop
Van regen of van dauw besproeie uw dorren top!
Mocht nooit uw vruchtbre grond Juda's puiklandouwen
Van 't bloed der helden zat, een eerstlingvrucht aanschouwen!
Omdat gij sneven zaagt den ijz'ren beukelaar
De sterkte van die sterk zijn in het doodsgevaar!
Gij zaagt hem sneven ach! zijn krachten zaagt gij sloopen
Alsof geen olie had zijn hoofd en palm bedropen!

De schicht van Jonathas bleef nimmer afgeweerd
Van 't smokend krijgersbloed, en Saüls reuzenzweerd
Is nooit van 's vijands merg verzadigd weergekeerd!

O Jonathas, o Jonathas!
Wie weet niet hoe hij lieflijk was?
Hoe schoon hoe minlijk in zijn leven.
Waarom, helaas! zoo jeugdig sneven?

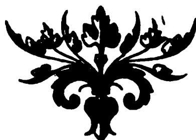
Gezwind als de adelaar op forsche wiek gedreven
Deed slechts zijn ademtocht het puik der leeuwen beven!
O dochtren Israëls, weent, weent om Saüls dood
Om hem die u, o vreugd! scharlaken kleedren bood!
Die u tot 't smukken van uw dracht
De sierlijkste kleinooden bracht

Hoe kon de sterke in 't strijdensvuur bezwijken
Hoe viel mijn Jonathas bij nare lijken?

Ik treur, ik kwijn om u, o Jonathas, mijn broeder!
Zoo schoon, zoo minnelijk als 't minlijkst dat bestaat!
Gelijk de liefdegloed in 't hert der teedre moeder
Blaakt voor haar eengen zoon, zoo was mijn liefdemaat!

Hoe zijn de helden ook gevallen?
Hoe stierf de sterkte van ons wallen?

E. S.

GRAFSCHRIFT

VOOR DEN

Gentschen Bisschop LAMBRECHT.

EEN godgeleerd prelaat, het edel hart ontbrand
Voor de eer van Christus en het heil van 't Vaderland;
Geliefd van jong en oud, den rijke een vriend en rader;
Den arme, dien hij zocht, een trooster en een vader;
De hoop van 't Vlaamsche volk, dat aan zijn lippen hong:
Onsterflijk galmt zijn lof op elke Vlaamsche tong!

F. D. P.

1889.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Verduitsching onzer meest gebruikte doopnamen, door Reebrecht Schryvers, schoolmeester te Bree. Prijs fr. 1,80.

Voorwaar een eigenaardig werkje, eigenaardig en archaik in zijnen stijl, in zijne bewerking en in zijn streven. De Alfred's, Aloisiusen, Adolf's, Bertrand's, Dympna's, Godfried's, Genoveva's, Eduard's, Bavo's, Roderik's en Gerulphusen zullen zonderling opzien, eigenlijk Adelwoud, Adelwin, Adelwolf, Brechtram, Dompene, Godvriend, Gondwijf, Oodwaard, Pauw, Reerijk en Weerwolf te heeten met de respectieve beteekenissen van adelen vriend, overwinnaar, adelen wolf, dapperen man, bedroefde, Godbemind, strijdwijf, gezegend karakter, hoovaardigen mensch, verstandigen mensch, beerigen en wolvigen mensch.

Zoo zijn een 1000 namen uitgelegd en opgeklaard bij middel der oude talen zoo vreemde als Vlaamsche, en bewijst de schrijver zich op afleiding en woordvorsching toegelegd te hebben, het schijnt niettemin dat hij nog verder hoefde doorgedrongen te zijn in die grondige en diepdoortastende taalstudie welke de Duitschers met hunnen Grimm en Bopp in het leven geroepen hebben.

In gemoede nochtans brengen wij hulde aan de kennis en het vaderlandsch doel van M[r] Schrijvers, wij wenschen en meenen zelfs dat zijn boek goed zal verkocht worden, is het niet om het werkstellig te maken, dan toch uit nieuwsgierigheid en studiezin. Doch de tijden zijn de tijden, zij stormen voorwaarts en nooit komen zij weer, evenmin als eene rivier ooit weer stroomopwaarts vloeit. Men kan het betreuren maar stellig blijft het een onomstootbaar feit : andere tijden, andere zeden en andere gebruiken.

Heden schijnt er ten onzent een ware oudheidswoede in de taalstudie uitgeborsten te zijn, alles moet op ouden leest geschoeid worden, de oude taal wordt een beginsel, en zooals er scholen gevonden worden met de stoffelijke leer « De kunst om de kunst » zoo vindt men er met de even uitsluitende keuspreuk « De taal om de taal ». Wel wordt die machtspreuk niet uitgesproken doch zij straalt door in al hun werken en hun streven.

De taal is immers geen speeltuig dat voor zijn eigen wezen

moet bespeeld worden, de taal is enkel een voertuig dat men dient interichten tot het doel waartoe het geschapen is. Nuttig is het zeker en loffelijk oude deugdelijke woorden optedelven en eigenaardige gezegden en beelden weer optefrisschen, daar waar het nuttig en doenlijk is en er kans bestaat ze door de « spraakmakende gemeente » opgenomen te zien worden. Doch, wij moeten ook voortgaan met de eeuw, ons niet alleen vergapen bij het verleden, maar ook denken op het tegenwoordige en het toekomende. Immers is de onmacht, of beter de huidige bestaande onmogelijkheid, bij gebrek aan drilling, van gladweg, met gepaste, doelmatige en zuivere woorden de nieuwere begrippen op alle gebieden uittedrukken en te bespreken, eene der oorzaken dat onze taal zoo weinig beoefend en gewaardeerd wordt. Tracht eens in zuiver Vlaamsch over wetenschappen, staatkunde, huishoudkunde, zelfs letterkunde te handelen, het is volstrekt onmogelijk.

Goed is het het oude uittedelven, doch noodzakelijk is het onze taal op de hoogte te houden van den tegenwoordigen tijd. Mijns dunkens moest de K. Vl. Academie die taak op zich nemen.

De Leeswijzer, tijdschrift ter bevordering van kunst en letteren onder redactie van T. Pluim en G. H. Priem. — K. A. van der Weide te Apeldoorn. Voor Nederland gulden 4,00, voor het buitenland, gulden 4,50.

Dit degelijk Nederlandsch tijdschrift dat met recht zijnen naam van Leeswijzer verdient daar het op onderhoudende manier wijst op alles wat merkwaardigs verschijnt in de letterkunde zoo vreemde als Nederlandsche, is thans zijn zesde jaargang ingetreden.

Het viert zijn nieuwe jaar met een echt puik nummer waarvan hier de inhoud : J. G. de Groot, met portret. — Uit het land der Edda, door T. Pluim. — Sonnetten van Hélène Zwarth en B. van Heijningen. — Vlaamsche Kroniek, door Omer Wattez. — Onuitgegeven Sonnet van Jacques Perk. — Voorjaarsmelankolie, door J. Winkler Prins. — De Hollandscne Opera, door Joh. E. A. van Pellecom. — Herinneringen aan W. J. Hofdijk, door C. J. B. van der Duijs. — Een Juristen-Avontuur, oorspr. novelle van Mr. William J. ten Hoet. — Boekbespreking : Der Frosch, de Fransche Hofpers; Alberd. Thijm; de Fransche Revolutie; de Vrouw; Kijkjes in België; Uit Oost en West; Mevr. Buchholz; Maar 1 nummertje fout. — Berichten en aankondigingen. — Correspondentie. — Advertentiën.

Begaafd met echt letterkundigen zin en uitgerust met uitgebreide kennis behandelt het alle onderwerpen welke in zijnen breeden kring liggen, doch op zulke wijze dat iedereen er ruimschoots nut kan uittrekken. Zonder zich in de duistere wijsbegeerte der letteren te verdiepen en hooge afgetrokken vraagstukken te bespreken, bewandelt het de wegen door het meerendeel betreden, en, zooals het overigens aan eenen *Leeswijzer* betaamt, is het eene ware vulgarisateur.

In tegenoverstelling met eenige Hollandsche schriften die een brutaal genoegen schijnen te vinden een opkomend talent in zijnen groei te knakken, is het welwillend en aanmoedigend voor de jonge schrijvers en menigeen heeft door zijne hartelijke critiek zijne aangetoonde gebreken weten te verbeteren. Niet dat het het wierookvat op den neus aan stukken roeit, neen, het scheidt het kaf van het graan, looft waar er te loven valt en slaat waar er te kastijden is.

Die hartelijke billijkheid die het onderscheidt, maakt insgelijks dat wij Vlamingen er ook meer waardeering en broederlijkheid in ontmoeten. Immers, ondanks de ronkende gemeenwoorden op congressen en andere paraden uitgekraamd, genieten wij weinig ondersteuning bij onze zoogezegde Noorderbroeders en zelden kan er iets van bezuiden den Moerdijk gratie bij hen vinden. Hier in den *Leeswijzer* laat men aan onze voortbrengselen meer recht wedervaren, en menig werk ginder elders onvoorwaardelijk en stelselmatig voor knoeiwerk uitgekreten enkel omdat het een Vlaamsch fabriekmerk droeg, mocht zich hier verheugen in een waardeerend woord van moed en lof. Om zijne voorliefde voor Vlaamsch-België nog meer te toonen heeft het hier eenen bevoegden en fel beslagen briefwisselaar aangeworven in Mr Omer Wattez, die thans regelmatig Holland op de hoogte houdt van ons Vlaamsch geestesleven.

Bezadigd en kalm blijft het ook buiten de heftige besprekingen over politiek en godsdienst, getrouw aan het beginsel dat het letterveld een veld van rust en vrede hoeft te zijn. Wel is waar is het onder dat oogpunt eclectief, doch altijd is het eerlijk, onpartijdig en degelijk.

Onze Lieve-Vrouw van Rust, te Heppeneert, door Fr. Stephanus Schoutens. Lier, J. van In en Cie, 1888, 16°.

De laatste dagen eener Engelsche kloostergemeente in België, *tijdens de Fransche omwenteling, volgens een Engelsch handschrift,* door P. Fr. Stephanus Schoutens, Minderbroeder-Recollect. Lier, bij dezelfden, 1888, in-16.

De eerw. pater Schoutens, reeds voordeelig gekend door verscheidene werken van historisch-godsdienstigen aard, zet zijne studiën onverdroten voort. Het eerste der hier aangekondigde schriften heeft betrekking met eene gemeente van Belgisch Limburg; het andere met de stad Brugge, en meer bepaaldelijk met het klooster der Engelsche Zusters van de Derde-Orde van St. Franciscus, die tijdens de kerkvervolging in Engeland, onder Hendrik VIII, naar Brugge kwamen. De gemeenschap bleef hier totdat de Fransche republikeinen haar andermaal verdreven, en zij genoodzaakt was naar Engeland terug te keeren. Zij bestaat nog heden te Tarenton.

De geschiedenis van de ongelukken der Engelsche nonnen is

bondig, in eenvoudige maar vloeiende taal verteld. De eerw. pater Schoutens heeft wel gedaan die uit het Engelsch te vertalen en door den druk te verspreiden : 't is door de kennis van schijnbaar geringe bijzonderheden dat men eenmaal zal in staat zijn eenen diepen blik te slaan in de algemeene geschiedenis van het land. P.

Herinnering aan en van E.-M. Arndt (1858-1859), door Karel Stallaert, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde. Gent, drukkerij S. Leliaert, A. Siffer en Cie.

Verhaal van een bezoek bij den grooten duitschen geleerde, en eene briefwisseling tusschen de heeren Arndt en Stallaert gehouden over Pangermanismus.

Onthulling van Vader Davids borstbeeld te Borgerhout, op 30 Juni. — Eere aan de afdeeling van het Borgerhoutsche Davidsfonds want zij heeft puik hare plechtigheid gevierd. Omtrent 900 personen waren aanwezig, waartusschen MM. A. Snieders, L. Mathot, enz., alsmede eene afveerdiging van den Lierschen Gemeenteraad, met burgemeester van Cauwenberg aan 't hoofd. David was immers een Lierenaar en er is spraak hem in zijne geboortestad een standbeeld opterichten.

Benevens twee nieuwe toonstukken *Natuur en Tempel*, door ons medelid M. Matthys en *Hulde aan David*, door M. Meeussen, orgelist in O. L. V. ter Sneeuw, was de voordracht, te geven door den uitstekenden redenaar Dr Pastoor Claeys, lid der Vlaamsche Academie, van aard om alle liefhebbers van taal en kunst herwaarts te doen stroomen.

De uitvoering der muziekstukken was heerlijk. De heeren Wambach en Cornelius Smit, die juist den eersten prijs behaalde voor violoncel in 't Conservatorium van Brussel, alsmede de heeren Craen, Eug. Dierckx en Jufvr. De Smeth, verleenden hunne welwillende medewerking.

't Is hier de plaats niet eene breedvoerige beschrijving en beoordeeling te geven over de cantate van M. Meeussen en andere muziekstukken. Dit zal wellicht een brokje zijn voor 't *Jaarboek* van 't *Davidsfonds*, waar men tevens de puike voordracht van den eerw. heer Claeys in haar geheel zal kunnen lezen. Zeggen dat de meesterlijke spreker ruim eene uur over « zijnen » David handelde met betrekking op de Vlaamsche beweging en op den vooruitgang op 't letterkundig gebied, zal wel doen beseffen dat deze voordracht van belang was en dus dient bewaard te blijven.

Met godsdienstige stilte, alleen onderbroken door geestdriftige toejuichingen, wierd de spreker in al zijne ontwikkelingen gevolgd. En in menig hart, tot heden nog flauw gesteld voor de Vlaamsche volkszaak, zal hij liefde hebben doen blaken voor onze edele spraak, voor onze reine zeden en gebruiken. De eerw. spreker

deed ook terloops uitschijnen dat het borstbeeld van David, verveerdigd door M. De Vriendt, oprecht gelijkend is en elke afdeeling van 't *Davidsfonds* er een diende te bezitten. Hij meldde tevens dat de Vlaamsche Academie er toe besloten was, door M. De Vriendt dit borstbeeld voor haar te doen leveren.

Aan M. Smit, den achttienjarigen kunstenaar, aan M. De Vriendt en aan M. Meeussen wierden, door het bestier van 't *Davidsfonds*, prachtige kronen ten geschenke gegeven, als blijk van hulde en dankbaarheid.

De cantate waarvan hooger sprake, wierd uitgevoerd door 150 zangers en zangeressen, met Jufvr. H. Goossens als sopraan-solo en M. Karel Huyts als tenor-solo.

Dit feest is eene groote onderneming geweest, waarvan de inrichting en het welgelukken grootendeels te danken zijn, aan de heeren C. Dierckx, H. Vermeulen, D. Matthys en J. Meeussen.

Aan allen den besten dank van geheel het *Davidsfonds* want de verdiensten van eene enkele afdeeling, dienen ook tot luister van het *Davidsfonds* in 't algemeen.

Borgerhout. B. V.

— Het *Davidsfonds* zendt thans aan zijne inschrijvers *Simoen-Michiel Coninckx Dichtwerken, vocrafgegaan van eene studie over zijn leven en zijne werken* en *De Vassalen van Vlaanderen, en de ronden van Henegouw*, door A.-H. Roëll.

Vlaamsche Academie. — Zoo als wij laatst aankondigden is M. Schuermans, pastoor van Wilsele, en schrijver van het *Vlaamsch Idioticon*, bevorderd tot werkend lid der K. Vl. Academie. Hij vervangt M. Stroobant; door deze benoeming en de vroegere van M. Van Even, staan thans twee zetels van briefwisselende leden open.

— Zitting van 17 Juli. — De voorzitter Mr De Laet wenscht den eerw. heer Schuermans geluk over zijne benoeming tot werkend lid waarop deze bedankt en zijn spijt uitdrukt, te wijten aan zijnen ouderdom, al het werk niet te zullen kunnen afteleggen welk hij wel zou begeeren.

In gevolge de voorstellen van de heeren de Potter en Coopman, worden, naast de bestaande Commissie van Oude letteren, eene bestendige commissie ingericht van *Letterkunde*, en eene derde van *Geschiedenis*. Iedere Commissie zal uit 10 leden bestaan te kiezen onder de werkende leden, de briefwisselende leden en de in België gevestigde buitenlandsche eereleden. In die eerste zullen zetelen de heeren Claeys, Coopman, Daems, De Vos, Hansen, Hiel, Micheels, Obrie, Prayon en Snieders, in de tweede de heeren Alberdingh, Broeckaert, De Flou, De Pauw, De Potter, Génard, Mathot, Schuermans, Sermon en van Even.

Naar aanleiding der officiëele uitnoodiging aan de Academie

gezonden om de begraving bij te wonen van wijlen Mgr Lambrecht, spreekt M. de Potter, onder vlaamsch oogpunt, den lof van den betreurden prelaat.

De Taalwetten in België. — Onder dien titel leest men in het *Paleis van Justitie :*

Eerlang verschijnt te Gent, bij A. Siffer, drukker der Kon. Vlaamsche Academie, een belangrijk werk van Mr Prayon-van Zuylen, advocaat aldaar.

Dat werk, getiteld : *De Belgische Taalwetten toegelicht*, werd in December l.l. door de Kon. Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde met de gouden medalje bekroond.

Het bevat eerst een zaakrijke historische inleiding en een vergelijkende studie van de wetgeving over het taalgebruik alhier, sedert de middeleeuwen en bepaaldelijk onder het Fransch en het Nederlandsch bewind en ook sedert 1830.

Hierop volgt eene omstandige geschiedenis van het ontstaan en de wording onzer tegenwoordige taalwetten met critische aanmerkingen over hare beteekenis en belangrijkheid.

Eindelijk hebben wij een rechtsgeleerd commentaar der wet van 3 Mei 1889 over het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken, waarin de vele moeilijkheden van allerlei aard, waartoe de toepassing dier wet aanleiding kan geven, met zekerheid worden onderzocht en opgehelderd.

Het werk van Mr Prayon is bestemd om het *vade-mecum* te worden van alle magistraten, ambtenaars en anderen, die bij gelegenheid de taalwetten moeten toepassen : wij zien de verschijning er van met ongeduld te gemoet.

J(ULIUS) O(BRIE).

Aangekondigde werken. — Het schijnt dat Dr Eugeen Van Oye, de laatste hand legt aan eenen dichtbundel *Vonken en Stralen.* — Hilda Ram, gaat insgelijks eenen nieuwen bundel in het licht zenden. — Wellicht komt een nieuweling, een West-Vlaamsche leeraar, in 't kort plaats nemen in de rij onzer dichters. — M. Frans de Potter, heeft van zijnen kant, de schoven zijner jongelingsjaren eens doorsnuffeld, en geeft ons dezer dagen de uitboezemingen van zijne jeugd ten beste. — *Isaias*, door G. Jonckbloet, gaat voor iedereen genaakbaar worden, want een volksuitgave aan 1 1/2 gulden komt eerlang van de pers. — *Nieuwe gedichten*, is een nieuw bundel van Dr Schaepman te Utrecht ter perse, en *Rouwviolen* een andere onder druk, van Hélène Swarth. — Emanuël Hiel spant zijne lier om de psalmen in Vlaamsche verzen overtebrengen. — De prachtige redevoering gehouden, door Lodewijk De Koninck, op de prijsuitreiking der Sint Lukasschool, te Gent, is onder druk. — In de Fransche letteren komen weldra voor

het daglicht, M. Jean Casier, met *Harmonies Chrétiennes*, en de eerw. heer H. Hoornaert, met *Voyage à Moscou.*

— *Dood van Karel de Goede.* Onze medewerker M. Hector Plancquaert, die laatst met eenparige stemmen bekroond werd in den driejaarlijkschen prijskamp van tooneelletterkunde. had voor rechters in den keurraad : MM. G. Génard voorzitter, E. Hiel ondervoorzitter, Alberdingk, Th. Coopman en J. Micheels, leden. Een 60 tal stukken waren ingezonden.

Het bekroond treurspel *Dood van Karel de Goede,* gaat waarschijnlijk thans in druk verschijnen. De voorgestelde prijs beloopt fr. 1500, verders zijn er nog voordeelen aan van kostelooze opvoeringen en premiën voor de opvoeringen in de lokalen van staatswege erkend.

— *Biekorf.* Onder dezen titel kondigt men een nieuw katholiek West-Vlaamsch tijdschrift aan. Het zal te Brugge om de 14 dagen verschijnen aan fr. 4,00 's jaars. Voor de inschrijvingen zich te wenden tot den heer A. Van Speybroeck, Witteleerthouwerstraat. Goed gelukken aan den nieuwen confrater, en mocht hij *Rond den Heerd* niet schaden.

— *Deken De Bo's Idioticon.* Eindelijk gaat er werk gemaakt worden van de nieuwe uitgave van dit standaardwerk. Naar luid der woorden van den heer minister De Volder, in antwoord op de aanbevelingen van Baron Surmont en M. Lammens, in de Hooge Kamer, mag men op de ondersteuning van den Staat rekenen. Zulke uitgave mogelijk maken zal meerdere diensten aan de geleerdheid bewijzen dat het staatsmanna verschieten aan een *Antologie Jeune Belgique,* en een *Corpus documentorum inquisitionis neerlandicæ.*

De aanhouder wint. — *Het Gentsch grievencomiteit, het Davidsfonds, de Katholieke Schoolpenning* en andere Vlaamsche katholieke maatschappijen onzer stad zonden maar altijd vertoogschriften naar onzen provintieraad ten einde meer Vlaamsch in het provinciaal bestuur te bekomen. Thans is er door de heeren L. De Reu, lid der bestendige afvaardiging, Dr J. De Cooman en anderen van de rechter zijde, en de heeren Albrecht Fredericq, Goossens, en mede meer anderen van de linker zijde, een bepaald voorstel neergelegd waarbij het Vlaamsch als de officiëele taal erkend word voor het provinciewezen. Na eenen belangrijken woordenstrijd is het voorstel in zijn geheel aangenomen. Jammer is het dat sommigen die het nochtans goed meenen met onze zaak, zich verplicht gemeend hebben dat billijk voorstel te bestrijden. Zij weten nochtans dat het moeilijk is tegen den stroom optevaren, en dat een gedacht dat aan het stroomen gaat, meer dan eenige vloed, alle hinderpalen overwint.

Vlaamsche Landdag. — Ter gelegenheid der schitterende Palfijnfeesten die in Kortrijk zullen plaats hebben op Zondag 18

Augustus, wordt een landdag belegd waarop onderscheidene redenaars het woord zullen voeren.

Vlaamsche prijskamp. — Weder heeft het Gentsche *Davidsfonds* een Vlaamschen prijskamp uitgeschreven voor middelbaar en voor lager onderwijs tusschen de vrije scholen van zijn gebied. De prijskamp heeft de beste uitslagen opgeleverd en weder doen bestatigen hoe het Vlaamsch in de scholen meer en meer beoefend wordt. Waarom volgen de andere afdeelingen van het *Davidsfonds* dat voorbeeld niet na?

Van Duyse'-scomiteit. — Te Gent, waar de vruchtbaarste onzer dichters geleefd heeft en gestorven is, is een gemengd comiteit tot stand gekomen om de commissie van Dendermonde behulpzaam te zijn in het inzamelen van gelden tot het oprichten van een standbeeld. Het eerste werk van gezegd comiteit is geweest, aan het stadsbestuur te vragen den naam van Van Duyse te geven aan eene der nieuwe straten. Voorzitters MM. de Potter en Dr De Vos, penningmeester Emiel Van der Mensbrugghe, secretarissen Lodewijk De Vriese en Karel Lybaert.

Prijs van Rome voor de muziek. — 33 Vlaamsche en 38 Fransche gedichten om tot tekst te dienen zijn ingezonden geweest. De uitgesteken Vlaamsche cantate is *Orpheus' Hellevaart* door M. Lievevrouw-Coopman uit Gent, en de Fransche *Le Sinaï* door Jules Sauvenière uit Luik.

In de Commissie, van Staatswege aangesteld tot het primeeren der Vlaamsche tooneelgewrochten, is, ter vervanging van wijlen den heer Stroobant, benoemd de heer Fr. de Potter. Gelijk wij vroeger zegden, was er, reeds sedert vele jaren, in het Lees-Comitei geen enkel letterkundige uit Vlaanderen.

Carmen Sylva, de letterkundige koningin van Rumenie, is thans aan het overbrengen in het Engelsch van Rumenische volkszangen uit den mond van het volk opgenomen door eene harer hofdames Jonkvrouw Vocaresco.

De Vlaamsche Leeuw stond laatst op het programma van een muziekfeest te Calcutta in het St. Franciscus-Xaverius college der Eerw. Paters Jesuiten.

Vlaamsche belangen. — Het *Belfort* biedt zijne hartelijkste gelukwenschen aan zijn beschermlid Hoogleeraar Helleputte, ter gelegenheid zijner kiezing tot Kamerlid voor de omschrijving Maaseik. Overtuigde Vlaming, onvermoeibare ijveraar op maatschappelijk gebied, man van woord, daad en talent, kunnen de Vlaamsche zaak en de volkszaak geen beteren vertegenwoordiger in den landsraad wenschen.

Carrington Bolton heeft een boek op touw waarin hij de

taal opgeeft in alle landen in den omgang met huisdieren gebruikt. Hij zendt eene vragenlijst rond om te weten te komen wat men zegt om paarden te sussen of optejagen, om met dieren omtegaan te velde, op jacht en te huis. Men kan de antwoorden zenden : University Club, New-York.

Prins Nikita van Monténégro heeft een drama waarvan hij de schrijver is, laten opvoeren op den schouwburg van Cettinje. De koning der zwarte bergen heeft in zijn stuk « *De Czarina der Balkans* » treffende tooneelen.

In den prijskamp van « Le Cercle hutois des sciences et beaux-arts » werden aan drie stukken poëzie *Une cité déchue*, *Saison* en *Le Soldat* onderscheidingen toegekend. Bij het verbreken der verzegelde omslagen bleek dat alle drie, hoe verschillend van aard, bewerking en techniek, van eenen en denzelfden mededinger waren, namelijk van Adolf Muny, kapitein commandant bij het 3de lanciers te Brugge.

Kapitein Muny beoefent niet slechts de Fransche letteren, hij zingt ook op den Vlaamschen Parnassus, en meer dan eens betreedt hij als uitstekende redenaar en voordrachtgever zoowel het Vlaamsch als het Fransch spreekgestoelte.

Groeningeveld. — De gemeenteraad van Kortrijk heeft besloten jaarlijks den 11 Juli den Gulden Sporenslag plechtig te herdenken. Dit jaar heeft de feestelijkheid op Zondag 14 Juli plaats gehad en op den roemrijken kouter is er een mast geplant met het opschrift : Hier komt de Vlaamsche Leeuw.

Memling. — Atheneum meldt dat het blijkt uit een handschrift te Atrecht berustende, dat die seraphische schilder te Maynz (Mayence), werd geboren en dat hij te Brugge overleed in 1494.

† **Uit St-Nicolaas** wordt het overlijden gemeld van den heer Lodewijk Billiet, Vlaamschen letterkundige en principalen inspecteur van het lager onderwijs. In zijne jeugd bekwam hij eenige schoone onderscheidingen in dichtkundige wedstrijden, onder andere te Gent, te Brugge en te Roeselare, en hij gaf, onder andere, eenen dichtbundel uit, onder den titel : *Vaderlandsche zangen* (St.-Nicolaas, 1857, in-12°, 142 bl.)

De verzen van Billiet zijn gespierd en beeldrijk. VAN DUYSE zegde er van dat zij eenen Vondeliaanschen geest ademen. Bij voorkeur behandelde hij onderwerpen uit de vaderlandsche geschiedenis. Een zijner schoonste stukken is : *Bravo! (Aan generaal Renard)*, volgender wijze aanvangende :

Renard ! 't geschonden vaderland
Hield zijn beschaamde wang gedoken.
Uw borst zwol op van eedle wraak,
Gij vaagde 't schandmerk van zijn kaak,
Gij hebt zijne eer gewroken!

De Brit schond Belgies reuzenzoons
Voor lafaards, zwakke kroost van dwergen :
De zee beschermt hem; 't is niet koen,
Er is geen heldenmoed van doen
Om zoo den Leeuw te tergen.

. . . .

De Noordzee zwalpt de lijken op
Van Albions vermoorde kinderen;
En uit de golven klinkt een stem :
« De Belg is kloek, eerbiedig hem,
« Gij kunt zijn roem niet hinderen! »

Ondankbaarheid en lastertaal
Ontstaken Belgie's heeten wrevel.
Renard! gij mint uw vaderland;
Gij neemt zijn hoon als eene schand
Aan uw soldatenknevel.

Gij ook zijt Belg! Gij hebt een deel
In d'eerekrans van uwe moeder!
Haar borst laafde u met leeuwenzog;
Gij duldt niet, dat een vreemde dog
Op 't graf bast van uw broeder!

Een *Uitmuntende Belg*, te Roeselare bekroond, bezit ook verscheidene schoone strophen. B. v. :

Neen! tooverachtige Oosterlanden,
Aan wie de ontwaakte zon haar morgengroetnis zegt,
En waar zij van des hemels randen,
In groene vrucht- en kruidwaranden,
Den purpren mantel van de gulden schouders legt;
Gij kunt geen waren Belg verlokken!
Hij ruilt zijn hemel vaak betrokken,
Niet voor uw zoele lucht, waar bloemgeur zweeft in 't rond;
De grasspond op het graf der vaderen
Giet zoeter sluimring in zijne aderen,
Is zachter peluw dan het mosbed op uw grond.

. . . .

Hij heeft ze uit moeders borst gezogen
Die kunstdrift, waarmeê God zich luider openbaart
Dan met het glinstren, voor onze oogen,
Van zon en star, aan 's hemels bogen,
Dan met het bliksemvuur in 't dondrend wolkgevaart'!
Hij martelt 't brein om idealen
Door kleur of klanken, af te malen,
En brengt de doode stof in waren levensstand.
Wat geven hem in mannenjaren,
Gerimpeld voorhoofd, grijze haren?
Hij vlecht een parel in de kroon van 't vaderland!

Billiet diende de liberale partij, vooral sedert de ongelukswet van 1879. Aleer te sterven heeft hij de troostmiddelen van den godsdienst gevraagd.

† **De geschiedkundige wetenschap** heeft een groot verlies geleden door het afsterven van den eerw. heer August Kempeneers, doctor in kerkelijk recht, oud-professor aan de katholieke Hoogeschool en aan het bisschoppelijk Seminarie van Luik. Het voornaamste werk van Kempeneers verscheen in 1861 te Leuven, onder den titel : *de oude vrijheid Montenaken, of historisch en werkelijk afbeeldsel eener vrije gemeente in Haspengouw, vooral sedert de XVIe eeuw tot het einde der XVIIIe, zoo in 't geestelijke als in 't wereldlijk opzigt*, twee deelen in-8°, met platen. Deze geschiedenis van Montenaken en der omliggende gemeenten mag dienen tot een model aan allen, die hetzelfde vak beoefenen, en getuigt van eene grondige kennis van het voormalige recht, gelijk van de vaderlandsche geschiedenis.

KEMPENEERS overleed te Klein-Vorsen den 10 Juli 1889.

D.

† **Een toondichter** die zijn uur vermaardheid genoten heeft, August Mermat, schepper van *Roland à Ronceveau*. Hij was 79 jaar.

† **Edward Dujardin**, verdienstelijk bestuurlid van het Antwerpsche *Davidsfonds*, kunstschilder, 21 Mei, te Antwerpen, 71 jaar oud. Zijn meeste werk was voor kerken; hij heeft zich ook beroemdheid verworven met het illustreeren van Conscience's werken. Sedert bijna eene halve eeuw leeraar aan de Koninklijke Academie van schoone kunsten was hij er hoog gewaardeerd, hij was overigens een talentvol man, goede Vlaming, echte christen en vol hartelijkheid en zachtzinnigheid. Hij werkte mede tot het stichten van de *Vlaamsche School*, en volgens men zegt, was hij de held van Conscience's *Hoe men schilder wordt*.

† **Vrouw Sophie Wouters**, Weduwe van dichter Prudens Van Duyse is den 21 Juni, te Gent, overleden, in den ouderdom van 73 jaar.

— † **Charles Nisard**, de gekende humanist en commentator van latijnsche werken is schielijk overleden. Boven zijne taalkundige gewrochten laat hij er nog andere achter over geschiedenis, letterkunde en oudheidskunde.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

EXCELSIOR

Gent

Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54

Vierde jaargang. 1889. September & October. Nrs 9 & 1

Neerlandia, Samenwerkende Maatschappij voor Verzekeringen tegen Brand, aan vaste Premiën, gevestigd te Brussel, Paleizenstraat 102. (20 °/₀ der winst voor een Vlaamsch propagandafonds.)

Hooggeachte Strijdgenooten,

Sinds vele jaren begrepen de strijders voor de rechten van den Vlaming, dat de geldzaak meer en meer een vraagpunt van bestaan of niet bestaan voor onzen taalstrijd is geworden.

Overigens het voorbeeld der Czechen in Bohemen, der Ieren in Engeland, der werklieden nagenoeg overal, die door de samenwerking een toppunt van macht verkregen hebben, waarvoor machtige vorsten en staatslieden het hoofd moeten buigen, versterkte die overtuiging; doch niets werd beproefd om het gewenschte doel te bereiken.

Eindelijk zijn de Vlamingen erin gelukt, eene veelbeloovende samenwerkende Maatschappij tot stand te brengen, onder den naam van **Neerlandia**, die hare werkzaamheden zal aanvangen met de verzekering tegen brand, aan vaste premiën.

Met dezen bestellen wij u een exemplaar der standregels onzer brandverzekeringsmaatschappij, welke slechts in de Dietsche gewesten mag optreden.

Welnu, geen land der wereld is voordeeliger voor de verzekeraars dan Vlaamsch België.

Les Industriels Réunis stichtten te Gent, in 1873, eene brandverzekeringsmaatschappij met een gestort kapitaal van 428,000 frank; en deze som is nu, volgens het bilan van 1888 dezer Maatschappij, door toevoeging der besparing op de winst voor het voorzorgsfonds, geklommen op fr. 704,395.39.

Daarenboven betaalde ze, in 1888, fr. 34,240 of 8 °/₀ aan hare aandeelhouders.

Uit hetzelfde bilan nemen wij nog volgende welsprekende cijfers :

INKOMEN :	Bruto premiën		fr. 196,495,14
UITGAVEN :	Premiën afgestaan aan de herverzekeraars .	fr. 48.588,45	
	Aan Commissieloon	» 23.871,90	
	» brandschade	» 34.372,36	
	» onkosten	» 20.076,47	
		———	» 126.909,18
		WINST	» 69.585,96

Van eenen anderen kant zien wij *Les Brasseurs Réunis* — die vooral te Brussel werkzaam zijn — gedurende de jaren 1882-'83-'84-'85-'86-'87-'88, als netto premiën slechts 118,773 fr. ontvangen, en toch 45.617 fr. afwerpen.

Is dit niet afdoende?

Indien nu de duizende Vlamingen — strijdende Vlamingen — zich in een machtigen samenwerkenden kring vereenigen en ieder maar *ééne* verzekeringspolis aanbrengt, dan overtreft wellicht de opbrengst daarvan die dezer beide Maatschappijen, en niet alleen de deelgenooten ontvangen een schoon winstaandeel voor hun gestorte geld maar eene aanmerkelijke som valt ter beschikking van onzen taalstrijd.

De stichters van **Neerlandia** verkozen den samenwerkenden vorm, omdat deze meer overeenkomt met den geest onzes tijds en, overigens, de Vlaamsche strijdgenooten in eenen grooten, machtigen familiekring moet vereenigen.

Aan dit grootsche, nuttige, noodzakelijke werk voor het bestaan van onzen stam, van onzen volksaard, zult gij voorzeker uwe medewerking willen verleenen en ons helpen in de moeilijke zending, welke ons is opgelegd : op uwe verzekeringen vooral rekenen wij.

Wij roepen ook uwe aandacht op het kapitaal, waarvan nog een deel ter inschrijving is aangeboden. Elke Vlaming die, gedurende slechts tien maanden, tien frank per maand kan besparen, zal toch wel één aandeel in onze Vlaamsche, *de eenige Vlaamsche* financiëele onderneming willen bezitten.

Overigens het is eene voordeelige plaatsing van geld en tevens een vaderlandslievend werk.

Onder opzicht van beheer biedt het alle waarborg aan : elke gezindheid uit Vlaanderen is erin vertegenwoordigd; bekwame Flamiganten hebben de zaak in handen genomen.

De Beheerders zijn : de Heeren Adolf Pauwels, advokaat, te Antwerpen; Alfred Prayon-van Zuylen, advokaat, te Gent; Jozef Scherpenseel, letterkundige, oud-overste van het bureel « Veritas », in zending voor handels- en nijverheidsbelangen in Zuid-Afrika, woonachtig te Schaarbeek; Emiel Verbeken, rentenier, te Schaarbeek.

De Toezichters zijn : de Heeren Pol Gisseleire, advokaat, te Cureghem-Anderlecht; Niklaas Orley, nijveraar, te Temsche; Dr Prosper Schepens, geneesheer te Brussel; Frans Verstraeten, leeraar, te Schaarbeek.

Als Algemeene Beheerder is de Heer Desideer Van Doorslaer aangesteld. Deze is een beproefde verzekeraar, oud-overste der bureelen eener Belgische Maatschappij, oud-lid van het *Comité des Assureurs Belges*.

In de overtuiging dat wij op uwe medewerking mogen rekenen, bieden wij u, Hooggeachte Strijdgenooten, onze oprechte groeten aan

JAN VAN BEERS.

SLAG op slag heeft de dood onze hoofdmannen uit de gelederen der Vlaamsche strijders weggerukt, en het jaar 1888 zal als een der noodlottigste in de Vlaamsche Beweging geboekt staan.

Opvolgentlijk galmde de rouwklok over Vlaanderen, nu voor den hartvollen Renier Snieders, dan voor den te vroeg gestorven Julius Plancquaert, daarna voor den scherpzinnigen Nolet de Brauwere, voor Delgeur, voor Dodd, en eindelijk voor dichter Jan Van Beers.

Hij werd ten jare 1821 te Antwerpen geboren. Hij was de zoon van een jeneverstoker, en verloor zijn vader toen hij slechts eenige maanden telde. Zijne moeder en zijne drie zusters, die zeer godvruchtig waren, gelastten zich met de taak zijner opvoeding. Later werd hij naar het klein seminarie van Mechelen gezonden om zijne studiën voort te zetten en te voltrekken.

Daar maakte hij deel van den kleinen groep leerlingen die zich tot den priesterlijken staat geroepen voelden, en gedurende de verlofdagen, in de groote processie van O.-L.-V. Kerk te Antwerpen, den dienst van koorknapen waarnamen. Ook verwonderde het niemand Van Beers in de afdeeling der wijsbegeerte te zien treden, en iedereen dacht, dat hij zich aan den dienst des Heeren zou gewijd hebben zooals zijne vrienden Steveniers, Van Opstal, Smolders — die later redemptorist werd — en anderen.

Het is gedurende zijne studiën in dit gesticht, dat

Van Beers, wiens opvoeding niet gansch vrij was van Fransche inmenging, zijne liefde en zijnen iever voor Moedertaal en Vaderland voelde ontvlammen. Gedurende de verlofdagen wandelde hij eens rond in de straten der Scheldestad, toen hij voor de uitstalling van een boekhandelaar bleef staan en er een nieuw verschenen boek bemerkte : het was de *Leeuw van Vlaanderen* van Conscience. Van Beers die, misschien zoozeer als iemand anders, verwonderd was een Vlaamschen roman te ontmoeten, werd door nieuwsgierigheid aangedreven, en kocht het boek. Dit was de eerste stap tot de ontwaking. Hij las en herlas het meestergewrocht van zijnen genialen medeburger en nam het meè naar Mechelen om zijne makkers denzelfden weg te doen inslaan dien hij zich nu voorstelde te bewandelen.

Gelijk het nu nog in meest al de gestichten van onderwijs gaat, mochten de leerlingen geene leesboeken bezitten, en dan zeker geene Vlaamsche, en het boek moest *gestolen* gelezen worden. Niettemin was de indruk door die lezing te weeg gebracht zóó gunstig dat er aanstonds een groepje studenten het voornemen vormde zich op de Nederlandsche taal toe te leggen. Van Beers, die tot hiertoe slechts de Fransche lier getokkeld had, beproefde nu ook de Vlaamsche snaren te spannen.

Reeds te dien tijde bestond er onder de studenten der hoogere klassen eene *Akademie*, die nu nog bestaat, en die jaarlijks eene of meer *séances littéraires et musicales* gaf. Het is op eene dezer zittingen dat onze dichter zijne eerste Vlaamsche verzen voorlas. Het stuk getiteld : *de Kermis in de Hel*, begon aldus :

— Op een hoop van gloênde rotsen
Midden in een solfermeer,
Waar de golven eeuwig klotsen
Staat de troon van Lucifeer. —

en was verdeeld in strophen die afgewisseld waren door het refrein :

't Is kermis, 't is kermis, 't is kermis in d'hel.

Het onderwerp was op de volgende wijze uiteengezet : Lucifer roept al de duivels bijeen om eens duchtig te feesten. Alle bereidsels waren daartoe gereed en reeds gingen spel en dans aan den gang. Eensklaps slingert God zijne bliksems uit de hoogte en de « gansche boel » valt in duigen.

Meermaals heeft men gezegd en geschreven dat dit stuk grooten ophef maakte, doch, meer waren de toehoorders ingenomen door de meesterlijke manier van voordragen van den jongen dichter, dan wel met den vorm of den inhoud van het stuk dat zelfs door velen, ja door de meesten afgekeurd werd om de eenvoudige reden dat eene *kermis* in de *Hel*, die ons als eene plaats van lijden voorgesteld wordt, een onaannemelijk iets is. Dat iedereen deze zienswijze niet bijtrad, valt licht te begrijpen; maar toch werd het stuk enkel toegejuicht en afgeschreven door diegenen die men gewoonlijk met den naam van *esprits insubordonnés*, of iets dergelijks, bestempelt.

Nu was het jaar der wijsbegeerte ten einde geloopen en de leerlingen dezer afdeeling zouden, na het groot verlof, naar het groot seminarie overgaan om zich meer bepaaldelijk op de theologische studiën toe te leggen. Van Beers volgde zijne makkers niet, hij liet zijn eerste voornemen varen en nam weer zijnen intrek in het ouderlijk huis.

Wanneer zijn vriend Hendrik Peeters (1), die ook zijn studiemakker geweest was en levensvriend gebleven is, hem later de reden van deze onverwachte verandering vraagde, ontving hij dees kort en eenvoudig antwoord : « ik had geen lust meer ».

Met meer iever legde Van Beers zich op de dichtkunst toe en in het jaarboekje van Vader Rens (1843) verscheen een gedicht van hem, gedagteekend 1842 en getiteld : *Op de Schelde.*

(1) Het is aan den Heer H. Peeters dat wij deze bijzonderheden te danken hebben.

Dit gedicht, het eerste dat hij in druk gaf, duidde reeds die keurigheid van woord en vorm aan waarover Van Beers zich in latere jaren beroemde. Het telde niet min dan vijftien negenregelige strophen en luidde als volgt :

Ha, mijn Schelde! 'k mag dan weder
Dobbren langs uw breeden plas;
'k Mag dan 't bootje weer ontkluistren
Dat zoo lang geketend was!
Ja, mijn Schelde! 'k juich, want 'k min u;
Ach! ik min u toch zoo zeer,
En het is zoo lang geleden
Dat 'k uw schuim niet heb doorsneden;
Nu doorsnij ik 't vrolijk weêr.

Intusschentijd had Van Beers de plaats bekomen van leeraar der Vlaamsche taal in het Mechelsch stadscollege *Pitsemburg*, waar Jan David te dien tijde bestuurder was. Na dit ambt gedurende een jaar tot ieders genoegen vervuld te hebben, werd hij wegens oogziekte genoodzaakt zijn ontslag te geven en weer trok hij naar Antwerpen, waar hij bij zijne zusters ging inwonen. Deze verzorgden hem om het meest en zouden hun leven voor dat van hunnen Jan ten beste gegeven hebben. Zijne oudste zuster Regina was voor hem waarlijk een tweede moeder en nooit, zelfs in latere tijden, zou Van Beers iets gedaan hebben dat haar zou mishagen of bedroeven. Eene kleine anekdote zal aan de lezers best doen verstaan hoe diep zijn eerbied was voor haar en hoe zeer hij al hare verlangens inwilligde.

Jan was gewoon alle avonden om 10 ure naar huis te keeren. Op zekeren dag kwam madame *Rachel*, de beroemde tooneelspeelster, eene vertooning geven in den grooten schouwburg van Antwerpen. Van Beers trok er 's avonds naartoe met zijne vrienden, doch toen het kwaart voor tien ure was verliet hij de zaal, niettegenstaande het schertsen zijner makkers, en alhoewel hij zelf grooten lust voelde om tot het einde toe de vertooning bij te wonen...

Deze onderdanigheid aan zijne goede zusters bleef hij altijd gestand en in niets zou hij hunnen wil te buiten gegaan hebben zelfs toen hij reeds, gelijk hij zegde, aan *'t sjauwen* (vrijen) was met de bevallige dochter van Vader Mertens, den stadsbibliothecaris.

Van zijne oogziekte genezen, bekwam Van Beers eene plaats als stadshulpbibliothecaris, won 600 fr. 's jaars en bekleedde dit ambt tot in het jaar 1849. Gedurende dit tijdstip is hij werkelijk gemengd geweest in al de werkzaamheden der jonge vaderlandslievende Vlamingen. Van tijd tot tijd was er van hem een gedicht verschenen in het blad van P. Van Kerkhoven : *Kunst- en Letterblad.* Deze gedichten hadden weldra op hem de aandacht getrokken van Conscience en Jan De Laet die den jongen dichter gingen opzoeken, en hem als lid voorstelden in de rederijkerskamer *den Olijftak*, waar hij later voor de eerste maal zijn *Zieke jongeling* voorlas.

Het is in dit gezelschap dat hij in aanraking kwam en nadere kennis maakte met de leiders der toenmalige Vlaamsche Beweging en met hen aan alle werkzaamheden deel nam. Zoo was het, dat hij met Verspreeuwen, Conscience, De Laet, Th. Van Rijswijck, Heremans en Hendrik Peeters, het *Taelverbond* hielp stichten. Het is in dit tijdschrift dat later opvolgentlijk onder de hoofdredactie stond van Hendrik Peeters, Heremans en eindelijk van Génard, dat Van Beers zijne eerste proeven schreef in proza.

In den eersten jaargang schreef hij *Graaf Jan van Chimay*, een romantisch verhaal in zeer opgeschroefde taal, met onwaarschijnlijke en overdreven omstandigheden gelijk het ziekelijke romantism van dien tijd het vereischte. Daarna, in den vijfden jaargang verscheen zijn *Frans den Hakkelaer*, die veeleer eene dichterlijke bespiegeling was dan wel een romantisch verhaal. Beide onderwerpen deden aan Van Beers weldra gevoelen dat zijne pen voor geen proza gesneden was, en dat hij eene andere richting moest inslaan. Van dan

af wijdde hij zich voor goed der dichtkunst en begon met *Livarda* die rij heerlijke gedichten, waarover wij met recht mogen roemen en die den naam van den dichter in het buitenland bekend en geëerd maakten.

Eene andere stichting waaraan hij medewerkte en wier herinrichting vóóral in de huidige omstandigheden te wenschen ware, is die van *het Heilig Verbond*. Pol De Mont in zijne levensbeschrijving over Hendrik Conscience, deelt ons eene autographie mede van eene bijeenroeping tot de vergadering en oppert de veronderstelling dat Van Beers wellicht van het Heilig Verbond deel maakte. Het is ons nu met zekerheid bekend dat de dichter lid was van dit geheim genootschap en zelfs in zekere mate tot dezer val heeft medegewerkt.

Het Heilig Verbond, gesticht in 1845 onder voorzitterschap van Dr Van Meerbeek, bestond uit twee kamers. De Heeren Conscience, De Laet, J. Geefs, Mathijssens, Hendrik Peeters, Van Beers, Van Kerkhoven, Van Meerbeek, Th. Van Rijswijck, Verspreeuwen, Vleeschouwer, Wappers en Zetternam (Dierickx) vormden de *eerste kamer* van het *Rubenskamp* dat tevens het hoofdkamp van België was.

De tweede kamer telde 25 leden, en daar de leden der eerste kamer in de tweede moesten stemmen wat in de eerste door de meerderheid was aangenomen, zoo werd gewoonlijk alles wat in de eerste kamer besloten was gemakkelijk in de tweede doorgedreven.

Nu, eene der bepalingen van de wet luidde dat het den leden verboden was, zonder toelating der eerste kamer eenig politiek schrift uit te geven. — Het was in het jaar 1847. Conscience, De Laet, Vleeschouwer en Door Van Rijswijck — die later *gedwongen* werd aan den *Schrobber* meê te werken — gaven voor het eerst den *Roskam* uit. Zij gingen dus tegen die bepaling in. Mathijssens, Peeters, Verspreeuwen en Zetternam en Van Beers, leden der eerste kamer, teekenden verzet aan en de maatschappij viel.

Negen maanden lang bleef het strijderskorps ver-

strooid, toen op zekeren dag Van Beers en Peeters op de Groenplaats wandelden en Conscience ontmoetten. Deze vroeg hun aanstonds of zij nog *moften*; de vrede werd gesloten en weldra waren zij het eens om eene nieuwe maatschappij in het leven te roepen.

Dezelfde maand nog vergaderden zij in den *Grenaatappel*, nabij de Beurs, en stichtten de maatschappij *Voor Taal en Kunst*, die na korten tijd de machtigste der stad werd doch op hare beurt moest te niet gaan door de ongelukkige inmenging der politiek.

Nu was de dag gekomen dat Van Beers Antwerpen zou verlaten. Hij was geroepen om de Nederlandsche taal aan de staatsnormaalschool van Lier te gaan onderwijzen, en daar zou hij voor de Vlaamsche zaak de grootste diensten bewijzen die wij hem te danken hebben. Het is daar dat hij gansch dat geslacht onderwijzers vormde, die later in stad en dorp, op hunne beurt, de liefde zouden weten in te boezemen voor onze schoone Moedertaal en haar langzamerhand recht zouden doen geworden. Niet alleen was zijn onderwijs doelmatig en ernstig, maar de zedelijke invloed dien hij op de normalisten uitoefende, de eerbied, de liefde die iedereen voor hem gevoelde waren de machtigste hefboomen die het werk van Van Beers vergemakkelijkten. Buiten de lessen, nam hij alle gelegenheden waar om het goede zaad te verspreiden. Dikwijls vergezelde hij de leerlingen op de wekelijksche wandeling, schaarde eenige der ieverigsten rond hem, sprak hun over ons verleden, over letterkunde en letterkundige grondbeginselen en wisselde soms dit ernstig en leerrijk onderhoud af door het aanheffen van een lustig *Valete studia* of een *Io Vivat!*

Geen middel liet hij onaangewend om den ijver der leerlingen aan te vuren en zijne oud leerlingen zullen voorzeker nog met genoegen herdenken hoe zalig diegene was, wiens werk waardig gevonden was in de les, door Van Beers zelf voorgelezen te worden.

Dat was eene belooning en eene aanprikkeling, want het zette menig student aan om ook naar die eer te

streven en voortaan ernstiger te werken. Gebeurde het soms dat hij onder zijne leerlingen den eenen of anderen ontdekte die door de Voorzienigheid beter van geest bedeeld was dan de anderen, dans wist hij dezes hoedanigheden te ontwikkelen en in den rechten weg te besturen. Dit was bij voorbeeld het geval met Jan Van Droogenbroek, die reeds te dien tijde door Van Beers geschat en bemind werd, en wien hij steeds de innigste genegenheid heeft toegedragen tot het einde zijns levens.

Eene bijzonderheid die wij niet mogen vergeten en die plaats greep in dit tijdstip van des dichters leven, was de prijskamp door het staatsbestuur uitgeschreven tot het vervaardigen van een treurdicht op het afsterven der koningin. Van Beers nam deel aan dezen wedstrijd doch zijn gedicht werd in de schaduw gesteld door dit van den Noord-Nederlander *Bogaers*, den dichter van den *Togt van Heemskerk naar Gibraltar*. Onze Vlaamsche dichter bekwam slechts den tweeden prijs maar weigerde dezen te aanvaarden zich hierop beroepend dat de Zuid-Nederlanders alléén mochten meêdingen.

In den grond was dit misschien ook wel de zienswijze van het staatsbestuur, doch aangezien deze voorwaarde niet uitdrukkelijk bepaald was, bleef het Bestuur bij zijn eerste besluit en Van Beers bij zijne weigering, ten gevolge derwelke, zoo wij het goed voor hebben, zijn gedicht ook in het staatsblad niet werd overgenomen.

Het is ook gedurende zijn professoraat te Lier dat de twee eerste bundels zijner gedichten in druk gegeven werden. De eerste : *Jongelingsdroomen* verscheen in 1853, en de tweede *Levensbeelden* in 1859. In 1860 werd Van Beers leeraar benoemd in het koninklijk Athenæum te Antwerpen. Hetzelfde jaar nam hij met zijn tweeden bundel deel aan den vijfjaarlijkschen prijskamp waar Prudens Van Duyse bekroond werd. In 1869 kwam zijn bundel *Gevoel en leven* van de pers, en in 1870 dong hij er meê naar de vijfjaarlijkschen prijs, doch het werk werd van de hand gewezen omdat

het in Holland gedrukt was. In 1880 bood hij het weer aan en nogmaals werd het geweigerd omdat het niet voldeed aan de bepaling dat een aangeboden werk binnen de vijf voorgaande jaren moet verschenen zijn. Eindelijk werd hij bekroond in den prijskamp van 1884 met zijne *Rijzende blâren.*

Te dier gelegenheid ontstond er in Zuid-Nederland een hevige pennetwist over Van Beers en ook wel eenigszins over zijne dichterlijke waarde. Het vuur werd geopend door Wazenaar die in eene rij van artikels het besluit van den jury aan de kaak stelde en de degelijke waarde van Van Beers' gewrocht betwistte. Wat meer is, hij beweerde dat Van Beers met zijne *Rijzende Blâren* niet kon meêdingen, omdat zij zekere gedichten bevatten die niet binnen het bepaalde tijdperk van vijf jaren geschreven waren. Het is, noch onze taak, noch hier de plaats om uitspraak te doen over dezen twist, wij maken er enkel melding van omdat het feit eene zekere opschudding te weeg bracht, waarvan de gevolgen nog eenigszins voortduren.

Een ander feit dat meer te betreuren is, is de rol die men Van Beers doen spelen heeft in den onredelijken strijd *malgré tout* tegen de Vlaamsche Academie. Deze instelling werd door koninklijk besluit van 8n Juli 1886 goedgekeurd en Van Beers bevond zich natuurlijk onder de 18 eerste leden door een ander koninklijk besluit benoemd. Wanneer deze leden zelf moesten overgaan tot het benoemen van een zevental andere leden, kwam de domme politiek er zich weer meê bemoeien om, gelijk het gewoonlijk gaat, de beste zaken te bederven. De heeren Van Beers en Max Rooses beweerden dat de liberale partij niet genoegzaam in de Academie vertegenwoordigd was en wilden bij deze kiezing hunne eischen aan de andere Academieleden opdringen. Dezen waren geenszins bereid om zich zoo vierkantig te laten overreden of overheerschen en de kiezing viel niet uit volgens de wenschen der twee bovengemelde Heeren. Diensvolgens dienden zij hun ontslag in en verlieten

de vergadering. Het is onaannemelijk dat Van Beers hier uit eigen beweging gehandeld heeft. Ten eerste omdat *hij* die overdreven liberaal niet was voor wien wetenschap en letterkunde van de politieke zienswijze niet kunnen gescheiden worden. Gansch zijn verleden komt daar tegen op, nooit was hij een dwarsdrijver geweest en alhoewel stijfhoofdig aan zijne eigen meening houdend, toch wist hij deze op voorafgaand overleg en rijp nadenken te steunen.

Altijd wist hij dan ook zijne houding te verrechtvaardigen. Met deze laatste gebeurtenis was het echter gansch anders gelegen. Wanneer zijne beste vrienden hem hierover spraken, hetzij vóór dat hij dit besluit genomen had, om het hem af te raden; hetzij daarna om eenigszins deze zijne handeling te kunnen begrijpen dan antwoordde hij onveranderlijk kortaf : « neen » en wilde er niet van hooren spreken. Wel . is waar was Van Beers, die in vroegere jaren altijd zoo vrolijk, zoo spreekzaam was, wiens hart zoo dikwijls in dit zijner vrienden overstroomde, in de latere jaren zeer terughoudend geworden. Doch eene andere reden had Van Beers moeten weerhouden aan deze kuiperij deel te nemen. Wat wilden hij en Max Rooses bekomen? Er moesten meer liberalen in den schoot der Academie opgenomen worden. Welnu, gelijk Nolet de Brauwere in zijn vlugschrift zeer wel doet opmerken, was hun vertrek, dat natuurlijk het getal liberalen verminderde, het goede middel niet om hun doel te bereiken. Wat meer is, hun ontslag dat eenerzijde goed- en andererzijde afgekeurd werd, heeft zulke ontijdige en overdreven artikels in het licht geroepen, dat vele schrijvers, hoewel alleszins verdienstige mannen, door hunne hevige en systematische aanvallen hunne plaats in dit letterkundig korps onmogelijk gemaakt hebben. Dubbel hebben zij dus het spoor bijster geloopen en stellig heeft hier Van Beers de Vlaamsche belangen op het altaar of beter op den brandstapel der politiek ten offer gebracht. Hij had zich op het einde van zijn loopbaan

met het politiek ingelaten, en deze heeft hem overrompeld. Het leven, zooals een zijner vrienden mij zegde, is eene slijkstraat, en waar is de man die er zonder een spatje doorkomt?

Wat er ook van zij, en hoezeer wij zekere feiten in Van Beers' openbaar leven betreuren, toch willen en moeten wij den dichter hulde brengen, toch heeft zijn afscheid ons pijnlijk getroffen en zal eene groote leemte laten in de gelederen onzer eerbiedwaardigste mannen.

Ziedaar zoo trouw mogelijk den Van Beers die ons door den dood ontnomen is. Wij hebben met hem « een stuk van ons bloedend herte, een stuk van onze liefde, een stuk van Vlaanderen en zijne heerlijkheid ten grave gedragen. Verstomd is nu die mond met altijd aanmoedigend woord, roerloos dit hart van edelst bloed omspoeld, dood het brein waar al het schoone, al het verhevene, zich in zuivere en wonderbare beelden weerkaatste! Dit alles legden wij ten grave, verbeurd en verloren voor altijd ».

En toch blijft er ons nog iets over, het edelste gedeelte om zoo te zeggen, den weerlicht van zijn geest heeft hij ons in zijne werken achtergelaten, de uitdrukking zijner fijnste gevoelens heeft hij daarin verzameld om ze Vlaanderen en der nakomelingschap te wijden.

Wel is waar, de letterkundige nalatenschap van Van Beers is niet zeer groot, en voor een man wiens levensbaan nog al tamelijk lang geweest is zullen een vijfhonderdtal bladzijden eene schaarsche voortbrengst schijnen. Gelukkig kan de hoedanigheid ons hier gemakkelijk het gebrek aan hoeveelheid vergoeden. Men heeft dikwijls gezegd dat Van Beers zeer moeilijk dichtte, maar dit gezegde is algemeen kwalijk opgevat geweest en uitgelegd. Was het de boom die geene kracht of geen sap genoeg had om vele vruchten te kunnen dragen of was het de hovenier die dapper het snoeimes in de takken sloeg om enkel de beste vruchten te laten gedijen? Van Beers zelf zegde dat hij lui was in den dienst der

Poëzie, doch *Ida van Düringsfeld* doet te recht opmerken dat het veeleer uit eerbied was voor haar dan wel uit luiheid dat hij zoo weinig schreef. Ziehier eene kleine anekdote die ons zal aanwijzen hoe deze schijnbare onvruchtbaarheid moet verstaan worden.

Van Beers was eens op wandeling met een zijner oud-leerlingen, die nu een zijner beste vrienden en zijn waardigste gezel op den zangberg geworden was. Zij spraken over letterkunde en letterkundige strekking en beweging, en over de vruchtbaarheid van zekere dichters, enz. enz.

-- Ja, zie Vriend, zei Van Beers, daar zijn van die dingen die men aan iedereen niet kan zeggen; maar zoudt ge gelooven dat er in mijne stukken verzen zijn die ik tot tien en twaalf maal veranderd heb? Ne mensch heeft een gedacht, en om dit gedacht uit te drukken bestaat er ééne juiste uitdrukking die volkomen zegt wat ge gevoelt en door geene tweede, gezochte of gesmeede woordenkoppeling kan vervangen worden. Die uitdrukking is dusdanig dat, wanneer men ze gevonden heeft, het *onmogelijk* is het denkbeeld dat gij uitdrukt nog beter weer te geven; en aan elk onzer denkbeelden beantwoordt zoo eene gepaste uitdrukking. De kwestie is nu van ze te zoeken en te vinden, en ziedaar hoe het komt dat ik zóó dikwijls verander tot dat het mij onmogelijk schijnt nog beter te zeggen.

En de dichter volgde zoo trouw dit systeem dat hij voor zijne *Begga* papier genoeg gebruikt heeft om gansch een boekdeel te schrijven. Het is dus niet zonder reden dat Van Beers er op roemde dat er aan den vorm zijner gedichten niets te verbeteren was. Hij geleek die schilders onzer Oude School die zoo schitterend met de kleuren wisten te tooveren en zoo juist een licht- of zonnestraaltje wisten te leggen daar waar zij het wilden hebben, om juist te doen uitschijnen wat hun het voornaamste scheen en niets anders. Het is zeer eigenaardig de letterkundige ontwikkeling van Van Beers na te gaan. Elk zijner bundels is als een stap

vooruit op den weg der volmaaktheid. De eerste, *Jongelingsdroomen* is gansch in den trant van dit tijdvak. De invloed van *Byron* deed zich in onze letterkunde tastbaar gevoelen. *Beets* had hem in Noord-Nederland vertaald en nagevolgd en *Ledeganck* had het genre in Zuid-Nederland overgeplant. Niet minder was de onrechtstreeksche invloed dezer poëzie welke door Lamartine in Frankrijk en ook bij ons binnengesmokkeld werd, want de dichter van *Graziëlla* werd in die dagen als de God der dichtkunst aanzien. De eerste gedichten van Van Beers verraden dien invloed en naar te oordeelen van zijne *jongelingsdroomen*, was het te vreezen dat hij denzelfden weg zou gevolgd hebben van al de anderen, en dit was des te meer te vreezen dat hij meer begaafd was en in staat was het des te beter te doen.

Rosa Mystica, *Lelie en Roos*, *Weenen*, *Liefdetranen* en *De Jongeling en de Duif* behooren gansch tot deze poëtische school, en het is wonder, hoe wij nevens deze stukken van overdreven gevoelerigheid in denzelfden bundel die schoone gewrochten aantreffen zooals *Licht! Livarda*, *Bij het kerkportaal*. Het eerste dezer gedichten staat gansch alleen, gansch op zich zelf in deze verzameling. Niets is er in de andere gedichten te vinden dat eenigszins aan dezen zielekreet doet herinneren. *Licht* is waarlijk de roep van het hart des dichters wien het schoone zonnelicht sedert lange maanden ontzegd was.

Zie! als het daagt in het Oosten, dan juicht
Gij heemlen; dan tintelt van vreugd
Het grondeloos blauw uwer sferen; dan kleedt
Gij de wiegende wolken in purper en goud.....

Hier is niets overeenkomstigs, niets gezocht noch bewerkt. Het gedicht ligt daar vóór ons gelijk het aan dichters ziel ontsproten is.

Hij dichtte hier onder een inwendigen aandrang : poëzie was hem eene behoefte des harten.

Livarda, gelijk Ida van Düringsfeld zegt, is in den zuiversten en hoogsten zin een jongelingsgedicht, bloeiend, kleurrijk, naïef en lieflijk treurig gelijk de jonkheid zelf. Die verlossing door een Engel is prachtig en Livarda zelve is zekere de edelste « maagdelijke blom » die ooit een Engel naar den Hemelschen bloemengaard gebracht had. In geen enkel zijner latere gedichten heeft Van Beers deze greep weergevonden. Men moge opwerpen dat het onderwerp toch eene legende is. Ja, maar zóó lief, zóó roerend, zóó aandoenlijk dat het waarlijk deugd aan het hart doet deze bladzijden te herlezen. Er ruischt door dit gedicht dat onnoemelijk *iets* dat wij in de legenden der middeleeuwen wêervinden en waarvan de kleurenpracht, gelijk die der tafereelen Van Eycks en Memlincs, door den tijd noch geschonden, noch verminderd wordt.

Het Kerkportaal duidt eene heel andere richting aan, de dichter begint zich zelf te worden, hij voelt de macht om op eigen vleugelen te vliegen en zich eene persoonlijke richting af te teekenen, en laat ons den overgang gevoelen tot de meer gezonde en meer persoonlijke poëzie, waarvan de tweede bundel : *Levensbeelden* ons een treffend voorbeeld geeft in den *Bestedeling* en in welker trant de dichter ons later *Martha de zinnelooze*, *Begga* en *in Verlof*, geven zal. Hier is nu Van Beers de meester geworden, hij heeft het spoor gevonden waarin zijn geest zich *zijn eigen* gevoelde; dit is zijn *genre* dat vóór hem door niemand zoo gelukkig bewerkt werd en dat aan niemand geraadzaam zou zijn na te volgen. Op de lier van Van Beers kan men zulke akkoorden slaan, doch het zou moeilijk, misschien onmogelijk zijn een tweede snarentuig in dien toon te stemmen en de meest begaafde dichter zou er wellicht het beste gedeelte van eene rijkbedeelde natuur aan verspillen deze verhalen zoeken na te volgen, omdat hij voor zich zelf het spoor zou bijster loopen. Dit zij gezegd voor diegenen die denken dat Van Beers school zal of zou moeten vormen.

Wat ons in deze tafereelen het meest treft is eenvoud en waarheid. De helden spreken en handelen gelijk wij gewoon zijn zulks door de lieden van hunnen stand te hooren en te zien, en de dichter heeft steeds behendig den lezer aan zijn verhaal weten te boeien door het invlechten van 't een of ander karakter dat ons als een zinnebeeld van eerlijkheid en rechtschapenheid voorkomt : hij schept ons helden, gelijk *Jan Ferguut* zegt, waarmêe wij nadere kennis zouden willen maken, wien wij de hand zouden willen drukken, met wien wij op gemeenzamen voet zouden willen leven.

Wie kent den schilder uit den Bestedeling niet? en wien doet het geen goed bij het besteden dier

Kinderen, — weezen! die nooit
glimlach van vader noch moeder
Kenden, — of kenden alleen
om hem levenslang te betreuren, —

op het oogenblik dat Wardje voor veertien gulden zal verpacht worden die heldere basstem te hooren roepen

...... ik neme voor niet hem?

Wie is niet ingenomen met de edele karakters van Begga en Frans van den kuiper? Wie ziet bij het lezen dit, zoo meesterlijk geschetst tafereeltje niet :

Frans had nog eene flesch
ontkurkt, en de kuiper, zijn pijpken,
(Vast al het derde of het vierde!)
uit de glimmende tabakdooze
Stoppende, knikte, zoo 't scheen,
Stil tegen zijn eigen gepeinzen.
Dan, tot klinken zijn glas
optillende : « Vader! » zoo schertste
Frans, zie! wat het ook zij,
waarom ge zoo heimelijk meesmuilt,
'k Drink er een teug op, daar! »
En de oude, met vlugge beweging
Tegenklinkende : « Top!
jandorie! dat gaat me! » en hij golsde
't Glas in eenen enkelen slok
met blij tongklappen naar binnen.

De derde bundel van 's dichters werken *Gevoel en leven* maakt ons nu bekend met eene andere zijde van zijn genie en levert ons die prachtige wiisgeerige en staatkundige stukken die wij nooit uit de pen van Van Beers zouden verwacht hebben, en iedereen verbazen door hunne diepe, ernstig wijsgeerige opvatting, eene ader aan dewelke de dichter tot hiertoe nog niet geput had. Van dezen aard zijn : *de oorlog*, *de stoomwagen* en vooral het gedicht *Maerlant*, dat niet alleen een oppervlakkig gelegenheidsdicht is maar eene grondige studie — en wel eene der beste — over den middeleeuwschen meester. Daar schildert Van Beers in breede forsche trekken de heilige roeping van den Dichter :

Een waarheid zaaier worde hij, een maatschapstichter,
Steeds bouwend aan het goede, en met het kwade in strijd.
Dat zij de take van (zijn) leven !

Daar geeselt hij diegenen die tijd en geest aan beuzelarijen verkwisten met

. . . . . . Hier en ginder
Te fladdren, als de dartle vlinder
Voldaan, als hij zijn kleurenpracht
Ten toon mag spreiden,

en steeds bedacht op eer en roem

...... die, zoo ras hij werd geboren
Vergallemt der winden åam.

Buiten deze gedichten van langen adem heeft Van Beers er zeker nog andere geschreven van minderen omvang maar niet van mindere waarde. Zoo b. v. *de zieke jongeling* een der beste stukken uit zijn eersten bundel en dat, het zij in school- het zij in liefhebbersprijskampen, honderden en honderden malen voorgedragen werd. Verder *Kaatje bij de koe*, *arme grootvader*, *Tante Geertruid*, *zijn zwanenzang*, *aan mijne jongens* en andere, alle even tintelend van frisscheid of zachte weemoed.

Het laatste gedicht dat in de volledige uitgave

zijner werken voorkomt, en waarover reeds zoo dikwijls en nu ter gelegenheid van zijn afsterven nog zooveel gesproken werd, is zijn *Confiteor*. Of dit stuk wel eene ware bekentenis of belijdenis is, daaraan durven wij sterk twijfelen. Dat het stuk bij zijn verschijnen zelfs onder de vrienden van den dichter groot opziens baarde, dat kunnen wij licht gelooven, en dit is een bewijs te meer dat niemand zich ooit verbeeld had in Van Beers den vrijdenker te vinden, die zich hier openbaarde. Voor ons werd dit stuk opgesteld in eene vlaag van misnoegdheid.

Zooals Max Rooses zegt werd het onderwerp ontleend aan een ongelukkig voorval dat den dichter van nabij aanging. Een zijner bloedverwanten die in een dorp te gelijker tijd koster, orgelist en onderwijzer was, geraakte door de ongelukswet van 1879 in oneenigheid met zijne geestelijke Overheid, verloor twee zijner drie ambten, werd eenige maanden nadien ziek en stierf. Van Beers die ten rechte of ten onrechte staande hield dat de man verkwijnd was aan verdriet hem door de katholieken berokkend, zegde desaangaande aan een zijner vrienden, wien hij het voorval vertelde : « dat is op geenen blauwen steen gevallen; dat zullen ze mij betalen, » en de Confiteor was in des dichters geest besloten. Het is niet onwaarschijnlijk dat hier de stoffelijke kant een weinig in de weegschaal gerekend werd, (des te meer daar het Van Beers in den persoon van een bloedverwant raakte), en hem deze belijdenis van ongeloof deed afleggen die wij bij den achttienjarigen jongeling reeds zouden moeten aannemen indien wij geloof hechtten aan het woord :

> En zie! dat was gelijk de laatste drop,
> Die mijn gemoed deed overloopen : 'k smeet
> Mijn pen daarheen, en riep : « dat is gelogen!
> De kerk gebood : al 't bloed komt over haar! »

De Heer Rooses houdt staan, dat sedert toen het geloof der kinderjaren nimmer wêerkeerde, en heeft het

heel hoog op met het bloedige visioen dat eenigszins aan een afkooksel gelijkt van den *Songe d'Athalie.*

Ik kan maar niet aannemen dat reeds op achttienjarigen leeftijd het geloof reeds zóó zeer zou aan het wankelen geweest zijn in het hart van een man die, — zonder van latere tijden te spreken — tot op zijn acht-en-twintigste jaar trouw gebleven is aan meer dan de volstrekte voorschriften van den godsdienst. Het is ons bekend, dat Jan Van Beers, tot op het tijdstip dat hij de stad Antwerpen verliet om naar Lier over te gaan, 't is te zeggen tot het jaar 1849, alle zondagen 's morgens ten 9 ure de mis bijwoonde die gelezen wordt aan den linken altaar, in de kruisbeuk van St-Jakobskerk, en dat hij 's namiddags ten drie ure regelmatig naar het lof ging in de Jezuietenkerk. Zelfs scheen er soms nog eene genster der vorige bestemmig uit zijn hart op te schieten, die hem nog aan het priesterschap deed denken.

Zoo gebeurde het dat zeker Pater Lambrechts, redemptorist, in O. L. V. Kerk de passie prêekte. Van Beers ging er naar toe met eenige Vlaamsche vrienden en zegde al droomend na het sermoen : « Wat is het bekoorlijk zoo eene menigte door het woord te kunnen boeien en vervoeren. » En toen een zijner makkers hem opmerkte : « dat het nog niet te laat was om dat baantje in te slaan » antwoordde hij : « er was een tijd dat ik daar zot van was, nu is de tijd voorbij. »

Indien wij deze bijzonderheden aanhalen, dan is het niet om zelfs een schijn van afkeuring te werpen op den jongen man die den baan tot het priesterambt verlaten heeft. Het is enkel om te bewijzen dat het niet noodig is met den *Confiteor* zoo hoog *als geloofsbelijdenis* op te loopen.

En hadden des dichters vrienden zich hierop niet beroepen om een antwoord te geven aan dezen die zijn droevig einde betreuren, voorzeker zouden wij ons wel gewacht hebben er iets over te reppen.

Wanneer wij den naam van Van Beers uitspreken,

dan herdenken wij den dichter, den meester die aan zijn volk zoo menig tafereeltje van zuivere zeden, van edele gevoelens heeft opgehangen; dan denken wij aan den ziener, aan den zanger dien wij verloren hebben, aan die perel die der kroon van de Vlaamsche Maagd ontviel. Wij noemen en eeren in hem den man die ons zoo menig genoeglijk uur verschaft en ons in zijne gedichten het geluk van eigen haard en eigen zeden doet waardeeren en liefhebben en, treurig om het verlies van dien man, door de Voorzienigheid zoo rijk begaafd en die de weldoende stralen zijner liefde zoo koesterend over Vlaanderen heeft geschoten, herhalen wij

. . . . Ach!
De man had toch zijn volk zoo hartlijk lief!
Houdt, vrienden, zijne gedachtenis steeds in eer!

JAMES.

EENE ZIJDE VAN VICTOR HUGO.

OEF! Wij zijn *les Quatre Vents de l'Esprit*, *la Légende des Siècles*, *l'Année terrible*, *les Châtiments* en wat andere gewrochten van genoemden schrijver, doorgeworsteld. Wat afmattend droomgezicht! Wat bedwelmende afwisseling van donker en licht, melodij en wanklank, rotsen en afgronden, bloemen en slangen, schoone kinderkens en wanschepsels, kolossen en speelpoppen, donderslagen en zoet gefluit, engelen en duivelen, bloed en nectar, tempeesten en zacht wiegelende gondellen, reuzen en dwergen, tortelduiven en jakhalzen, vlinders en padden, bliksem- en zonnestralen, kraters en azuur, glimlach en grijns, rozen en doodshoofden, kanons en herderszangen, guillotien en minnelied, Eliseum en Cayenne, Triboulet en Socrate, Christus en Voltaire, God en Satan! Het wemelt, danst, worstelt, schreeuwt, dwarrelt en kermt al ondereen, 't is, zou een hollandsch criticus zeggen, titanisch, gigantisch, apokalyptisch, danteske, al wat gij wilt, gedrochtelijk zelfs, en om te spreken in den stijl van den « penseur orageux » : « on en sort étourdi » met zweetend voorhoofd en hijgende borst en « on prend son front dans les deux mains ».

Boeken op boeken zijn verschenen in dewelke het huiselijk leven van « den edelen mensch, den lieven grootvader » wordt veropenbaard. Zijne echtgenoote wijdde hem *Victor Hugo par un témoin de sa vie*; zijn zoon, Charles, *Victor Hugo en Zélande* en *les Hommes de l'exil*. Theofiel Gautier, Monselet. Dupuy, Stapfer en tal andere bewierookers van *Olympio* hieven het

doek waarachter grootvader, blindemanneken speelde met zijne kleinkinderen George en Jeanne, en wij zijn nog te weet gekomen dat in Hugo's wachtzaal een borstbeeld stond van eenen neger, dat hij een klare stem had en aan tafel een servetring gebruikte. Het spreekt van zelfs dat die fetischdienst, geen de minste opspraak verwekt bij de vrijdenkende beschimpers der vereerders van Pauzen en bisschoppen.

Wat er vóor en tégen den nestor der europeesche poëzie werd gedrukt, moet reeds eene ruime boekenkas uitmaken. Wat beoogen wij hier? Den lof den dichter toegezwaaid verkleinen of afkeuren, hem de kroon van genialen vinder van de slapen rukken? neen, dat ware Zoïlus' werk. Hugo is een stoute soms al te stoute beeldenschepper, een meester verzenkneder, een machtige beweger, een genie, zullen wij zeggen met P. de St Victor « waar alles te gelijk uitschiet gelijk in een woud, de lachende haag en het sombere kreupelbosch, de hysop aan den voet van den grooten eik ». Genie dus zoo verheven en oorspronkelijk men wil, maar « Gulden hert » niet! Nooit erkennen wij de waarheid der getuigenis van Stapfer : « Ce géant qui tonne et qui fulmine est bon... Il est un cœur rempli de charité ».

Dat Hugo draaie als een windhaan, heden opstuive tegen de zedeloosheid en morgen uiterst gewaagde tooneeltjes schetse welke « Gil Blas » zijnen verstompten cliënten voor prikkende specerij opdischt; dat hij, op dogmatisch gebied, de waarheid verheffe, daarna afbreke en weêrom opbouwe, dat baart geene verwondering mits zulks strookt met het dichterlijk vernuft (?) aan hetwelk « multa licent ». Zooals Busken Huet opmerkt « moet men het met dezen dichter bijzonder niet naauw nemen. Het eene oogenblik is Jehovah bij hem een naam dien men zich van de lippen behoort te wisschen, evenals den naam van Jupiter. Straks bezigt hij, om den eenigen waren God, *zijn* God, te schilderen, dezelfde eerbiedige trekken waarvan ook de bijbelsche en alle andere schrijvers van gewijde boeken zich bedienen ».

Eén karaktertrek, eén hartstocht blijft bij hem onveranderd : eene grenzenlooze ingenomenheid met zijn eigen persoon, en een onbluschbare haat tegen al wie hem eenigszins zou willen belemmeren. Hugo gluurt met welbehagen de gloriezuil hem door zijne bewonderaars opgericht, en wee den roekelooze die schokschouderend durft opzien of op de vingeren fluitend voorbijtrekken.

Was hij niet al tamelijk vrijpostig, die zeven en twintigjarige poëet, wanneer hij der critiek het recht ontkende hem te vragen waarom hij dit of dát onderwerp, dees of geen koloriet had verkozen, van zúlk eenen boom geplukt, aan déze bron geput? « Er zijn noch goede noch slechte onderwerpen, maar goede of slechte dichters. Alles is stof voor de kunst. » Een jongeling die zulke beginsels op zijn vaandel schrijft moet meer dan éen greintje hoogmoed in 't herte dragen, en die greintjes eilaas, wij weten wat er uit opgeschoten is. Nevens steeds schitterende en vruchtbare geestvermogens groeide immer het monster der ikzucht die 's mans hert vergalde en verzuurde, ja tot de walgelijkste uitspattingen deed overslaan alsof niet « multa » maar « omnia » den dichter ware geoorloofd. Mocht hij er niet verantwoordelijk voor staan en Paul de Cassagnac den nagel op den kop geslagen hebben, als hij ruw weg schreef : Depuis vingt-cinq ans, Hugo était fini, vidé, *fou!*

Busken Huet neemt het niet kwalijk dat de *eerbiedwaardige profeet, de beminnaar van « la rive du torrent farouche »*, de donderende wreker, op zekere uren, der zedelijkheid, bekoorende boerinnekens voorstelt, met gapende halsdoeken. De gestrenge criticus laat het den pastoors over, welke Hugo beleedigt in vers aan vers, hem daarover te plagen. « Ons bekoorde hij, zegt hij, en wij danken aan zijne ontrouw eene bekoring te meer... Objectief of subjektief, de bevalligheid heeft een eigen recht van bestaan... Waarom vergeten dat het leven heden een gemeen, morgen een

verheven, somtijds ook een vrolijk ding is. » Waarom niet vlakaf gezegd : Poëet, gij zijt van natuur, een kameleon : lichtmis en kartuizer, Teniers en fra Angelico, Thersite en Plato, alles naar uw beliefte en volgens de luchtgesteltenis; doe ons huiveren, lachen, weenen, dansen, streel onze kwade lusten, spaar. ons geen bekoring en bekreun u met « de eeuwige wet », met « de gothieke zedeleer » als met oude vodden!

De losse taal van Busken Huet kan ons een gedacht geven van de inschikkelijkheid der « school » die het beginsel « De Kunst voor de Kunst » zóo verstaat, dat het genie niets gemeens heeft met het goede en te recht de zedewetten over boord werpt.

« Een gulden hert » was Hugo niet. Die reus... was niét goed! » De braafheid was de deugd niet van dien verheven geest. Wij nemen niet aan dat « liefde, medelijden, vrede aan allen, het laatste woord was van den oud geworden meester » gelijk met eéne stem de « hugôlatres » roepen, en de afgod, bedwelmd door de wierookwalmen, antwoordt : « Je donne à l'enfant pauvre un morceau de mon pain » en dat des dichters roeping is : « de demander à tous pour tous : paix, pitié, grâce ». Hij belijdt « qu'il n'a point de colère; qu'il n'insulte jamais; qu'il n'a pas de mots bourrus; qu'il est un bonhomme clément, qu'il se laisse calomnier; que la poésie au front lumineux est la sœur de la clémence; que lorsqu'un homme est traqué comme une bête fauve, fût-il son ennemi, s'il le peut, il le sauve ».

Behalve zijnen evenmensch, ja zijne vijanden, bemint *Hij* ook de dieren en de minst aantrekkelijke meest, als de spin, de slek, de boomluis, de krabbe, den duizendpoot, de vlieg, den uil, de padde, het zwijn. L. Veuillot, de oneerbiedige, durfde zeggen : « hij gevoelt enkel bewondering voor de dieren ». Dat is niet juist. De vriend der padden en uilen brandde nog van liefde

voor den distel en doorn en den diepdenkenden... kasseisteen! Voegt nu bij de menschen, dieren, planten en steenen

. . . le bouffon, l'histrion
Tous les damnés humains, Triboulet, Marion
Le laquais, le forçat et la prostituée

en werpt er Judas bij « je sauverais Judas, si j'étais Jésus-Christ! » en gij zult erkennen dat het dieren-, planten- en mineralenrijk door niemand vuriger werden bemind dan door Hugo!

Welnu, al die tiraden zijn niets dan tiraden, immers, in de praktijk was « le bonhomme clément » een zwartgallige en nijdige ziel, een aartshater van al wie schepter, mijter en staf dragen, van al die weigerden mede te juichen : E Viva Hugo, el maëstro!

Hij die zoo verrukkelijk schoon dichtte op *Altaar* en *Troon* ontwaart niets meer dan

Sur les trônes le mal, sur les autels la nuit.

Hij die geloofde en bad

n'accepte le divin qu'autant qu'il est humain.

Als een Titan, breekt hij tronen af, boven en beneden en hij spot met God, den eentoonige,

Dont l'œuvre n'a ni fin, ni tête, ni milieu.....
Il devient fatigant, il devient pluvieux
Le pauvre éternel! Prends ta retraite, mon vieux!

God had gezegd, vóór Hugo : « hetgene was, dat is ook nu; wat zijn zal, is alreeds geweest en God hernieuwt wat voorbijging ». (Prediker k. 3, v. 15.)

Van den gekruisten Jesus, onder wiens bloedende voeten hij eens schreef :

Vous qui pleurez, venez à ce Dieu, car Il pleure.
Vous qui souffrez, venez à Lui, car Il guérit.
Vous qui tremblez, venez à Lui, car Il sourit.
Vous qui passez, venez à Lui, car Il demeure.

zegt hij :

> Christ, fort socialiste et démagogue au fond
> Est une renommée en somme très surfaite.

Voorwaar, Olympio steekt God en zijn goddelijken Zoon naar de kroon.

En in « les Orientales » lees ik « Dieu sait attendre qui le brave ». Eene rusp zou ik niet doodtrappen, zegde eens « notre bonhomme clément » aan eenen priester. « Ik hoop, voegde hij bij, dat God mij insgelijks zal sparen ». Utinam...!

Middelerwijl spaarde Hugo nimmer iemand die mocht verhinderen dat al de stralen der gloriezon op hem alléen zouden schijnen. Hij vertrapte geen ruspen, o neen! maar menschen, in 't algemeen, de braafste der wereld, die hij noemde : zwarte pygmëen, ongediert, vuile zwerm enz. Tegen hen, spuwde zijn hert, een vuurberg gelijk, ziedende lava van ontzettende beelden, ijselijke vermaledijdingen en vuige lastertaal.

Een redelijk man, al keurde hij den staatsaanslag en de politiek van Napoleon III af, zal nooit de handelwijze beamen van den vertoornden banneling tegen « Napoléon le Petit ».

Ja, zegde glimlachend de keizer : Napoléon le Petit par Victor Hugo le Grand... onschuldige scherts die den « bonhomme clément » in woede ontstak en schuimbekkend deed schrijven :

> Ah! tu finiras bien par hurler misérable!

En wat fraaie benamingen slingerde hij den monark naar 't hoofd : « voleur, forban, pître, bandit, escroc, Jocrisse du crime, Mandrin, Cartouche, hibou déplumé, drôle, polisson, chat-huant, chauve-souris, sanglant gredin, loup, l'homme louche de l'Elysée... en als hij zijn hert en pen ontlast heeft van al die gal, dan hoort hij eene inwendige stem hem zeggen : « Tu peux tuer cet homme avec tranquillité ». O die lankmoedige bloed « qui ne prenait jamais sa part d'une vengeance »

en die schrikte van eene rusp te dooden. Maar had die rusp eens Hugo... tegengesproken, aï mij!

Ons dunkens moeten de boekprinten die *l'Année Terrible* en *les Châtiments* opsmukken den « bonhomme clément » hevig de zenuwen hebben geschokt. Ziet, daar staat Hij, als Engel der Wraak, kastijdend met de zweep Bonaparte die vastgeklonken aan den schandpaal, kermt en kronkelt onder de slagen. Links en rechts, insgelijks geboeid aan staken, St Arnaud, Dupin, Baroche, Troplong, Mr Sibour, deze laatste met de oogen fier omhoog, en in 't verschiet, de Senaat

Le porc sénat fouillant l'ordure du groin.

Ja, aanschouwt die printen waar hij « toujours lui, lui partout » stapt tusschen een dubbele haag van juichende Parijzenaars, of wel, de straten doorwandelt van de « hoofdstad der wereld » met onder den arm, een kartonnen peerd voor den kleinen George. Wat verder ziet men Hugo's gekroond kanon door de menigte voortgetrokken. Op de titelplaat zit hij met de Wraakgodin aan zijne zijde, in diepe gepeinzen verzonken en uitkomend op het besluit :

Ce siècle est à la barre et je suis son témoin.

Hoe zoude de « ingeborene goedheid » des grijsaards, bij al dien bluf, geen fellen knak gekregen hebben?

Dat het fransche bloed koke bij 't zien der zegevierende Pruisen rond Parijs, dat is te verstaan, maar keizer Willem met zijne zonen en soldaten afbeelden in *Prouesses borusses* als baanstroopers en dieven, dat is overdreven en weinig goedhertig, of zouden de Franschen, de verslagen Duitschers met handschoenen hebben aangegrepen? Te meer, wie had het bloedig spel begonnen? Wat werd eerst geroepen : naar Parijs! of naar Berlijn?

Met hetgeen de « honigzoete grijsaard, tegen Rome, de bisschoppen, priesters en onafhankelijke polemisten

heeft uitgespuwd, zou wellicht een geheel nummer van 't *Belfort* worden beklad.

Van den zachtmoedigen Pius IX zegt hij :

Le pape Mastaï fusille ses ouailles
Il pose là l'hostie et commande le feu.

Mgr Sibour is « un vieux prêtre infâme, un Sibour-Iscariote, la honte personnifiée! » Een zijner verzen wijzigende, mag men zeggen :

Et Hugo sur Sibour crève sa poche au fiel.

Als een wild dier verscheurt de brave grijsaard den vreedzaamsten der menschen, Mgr de Ségur. Hij drijft den spot met de blindheid van den vromen prelaat welken hij, de rampzalige, uitscheldt voor domkop, krankhoofd, voddenraper! En waarom? Mgr had aan eenige katholieke jongelingen Hugo's boeken afgeraden als gevaarlijk voor hun geloof en hunne zeden! Inde iræ! Zoowel als Voltaire was Hugo verlekkerd op roem en... goud, en daarom is het, verneem het heer Busken Huet, dat des maëstro's zuinigheid tot een spreekwoord geworden is. Vermaakte hij nu, bij uiterste wilsbeschikking, 50000 fr. aan de armen, verliet hij op zekeren dag, den trein om brood voor vluchtende fransche soldaten te koopen, zulks zijn geen doorslaande bewijzen dat de Rothschild van den Parnassus een soort van Vincentius a Paulo was die werkelijk een stuk van zijn brood gaf aan 't arme kind, en nog wat daarbij. Noch Hugo noch zijne vleiers halen andere... milde giften aan, en zij weten waarom. Nog honderden plaatsen teekenden wij aan op dewelke de bisschoppen en priesters, onder anderen, Mgr Bracq, beleedigd worden. Wij schrijven ze niet neer en vragen zelfs verschooning van de hierboven aangenomen walgelijkheden. Aan dichterlijken waanzin wordt veel vergeven en 't is waar dat de pastoors in Frankrijk en elders zich over die dingen niet erg boos maken.

Van de soldaten die hunnen rozenkrans bidden houdt Hugo ook niet veel.

Il nous faut une épée et non pas un rosaire
Ne vous en mêlez pas, vous soldat cher au prêtre.

Bemoeit u niet, waarmede? Met de verdediging van 't vaderland! En Hugo was daar niet, geleersd en gespoord, met de kling in de vuist om Charette en zijne zouaven van de slagvelden weg te jagen! Eilaas, de onversaagde was bezig, in een rijk gemeubleerd salon, met de pen te doppen in dezelfde inktflesch waaruit

. . . sortit
Napoléon le Petit.

Hugo is ook gebeten op de politieagenten. « Vils argousins » is hem een gemeene spreuk tegen die eerlijke bedienden die wat meer nuttig zijn aan de maatschappij dan de bewonderaar der martelaren van Nouméa en Toulon. En nog had « le bonhomme clément » voor de katholieke schrijvers, honderden pijlen over waar hij het grootste deel van schoot naar 't hoofd van den geduchten L. Veuillot. Met wat razende woede valt hij niet op « les pamphlétaires d'Eglise, les journalistes à robe courte, les cafards, crapules, crapauds, cyniques brocanteurs, pieds plats, masques déguisés, gredins orthodoxes, cuistres, coquins, monstres » die Frankrijk aan Rome willen kluisteren en met bloedige geesels onder het oud slavenjuk doen bukken. Wat vischwijventaal! Hugo's pen krijzelt en krast onder het gedrang der spotwoorden en in zijn dolle vaart maakt « le bonhomme clément » kladden op papier, vingers en menschen, hij die Judas zou sparen ware hij J.-C.

Hier nog eens zijn de boekprinten eene prikkeling geweest om « den zachtmoedigen man » woedend en knarsetandend op Veuillot te doen vallen. Ten minste is het twijfelachtig wat er eerst werd gedaan, gedicht of geteekend. Wie was de inblazer, Hugo of E. Morin, onder andere, die in l'*Année Terrible* den katholieken kampioen verbeeldt met eenen klonter bloeds voor inktpot, bekroond met St Pieterskoepel? « Rodin's » aan-

gezicht is met vlekskens gespikkeld, zijne oogen zijn somber, zijn voorhoofd gerimpeld. Hij schrijft of liever hij is aan 't lasteren en bezwadderen en hij maant God aan, het gehoond en bloedend Frankrijk, met zijnen donder en bliksem tot inkeer te dwingen.

En de inlijsting? Boven Veuillot's hoofd, de dragonades in de Cevennen, onder zijne voeten « la Saint Barthélémy », Avignon en Trestaillon, de zakdrager van Nimes!

In *les Châtiments* vertoont zekere Vogel « le tas des dévots ». Veuillot, in 't zwart, op den voorgrond; achter hem, behalve Montalambert eenen hoop apenwezens, met bloote tanden, vooruitstekende dikke lippen, ingedrukte voorhoofden, breede neuzen en monden, verwilderde haren, loensche oogen en smeerige kleêren. O die geestige Jood, verschooning M. Vogel!

Hugo was manhaftig en hij betreurde dat hij, Veuillot en zijne gezellen springende levend, niet kon te huis vinden om hen eens duchtig bij de ooren te trekken.

Et quand on va chez vous pour chercher vos oreilles
Vos oreilles n'y sont jamais!

Geen middel dus voor Achille om Thersite de kracht zijner vuist te doen gevoelen! Risum teneatis!

Al wat ik zegde tegen de onlangs hooggeprezen en vurig bezongen « goedheid » van Victor Hugo berust op vaste gronden, voor zooveel de dichterlijke uitboezemingen van den « meester » vast mogen heeten. Hoe Busken Huet en Jan ten Brink met de fransche dwepers durven spreken van de eerbiedige liefde van allen voor den vriendelijken grijsaard, den weldoener der armen, den gemeenzamen grooten edelen man, wiens « doux génie » maar voor ééne zijde geschetst werd, toen men, bij het naderen van zijnen lijkwagen op den Pont de la Concorde, te zijner eer aan honderd gevangen duiven de vrijheid schonk, dat leggen wij niet uit dan door 't koleur hunner leesbrillen.

Een sleepdrager van « Olympio » vond, om dezes

vitters (?) te schandvlekken, eene uitdrukking die vertaald in onze ..... grove en lompe taal, slecht zou klinken : *Pouailleurs du grand homme!* Ewel, is men zulks omdat men zijne christene overtuiging, de oversten der H. Kerk, zijne vrienden, de regelen van den goeden smaak en de welvoegelijkheid voorstaat tegen een dwazen hoogmoedige, het zij zoo! nooit toch noemen wij Hugo's ongediert, onze-lieve-Vrouwe-beestjes!

E. PAUWELS.

Kerkxken.

AF DEN BOOM.

DE BO teekent, onder het woord *af*, de volgende rijmreken aan uit Dr K. De Gheldere zijne *Jongelingsgedichten* van 1861 :

Eens daer vielder een blad af 'nen boom.
In de takken die wij breken
af den boom der Poezy.

Slaat 's Dichters *Landliederen* open van 1883, daar vindt gij op bladz. 45 :

Men rukt de Vlaamsche Maagd
de peerlen af haar kroone.

Die tijdens de Breidelfeesten van 1887 het schoon boekske van kanonik Duclos gelezen hebben, dat heet *Jan Breidel en Pieter de Coninck*, kwamen op bl. 61 de volgende zinsnede tegen :

Beide opleiders zijn af hun peerd gestegen.

Zoo ook dicht Dr Gezelle op bl. 80 van zijnen rijk- en zoetgetaalden *Song of Hiawatha* :

't Snel gewiekte straal vloog seffens
af het boogsnoer Hiawadha's.

Zijnder onder de menigvuldige Lezers van dit Tijdschrift die zulke tale niet en *verstaan?* 'k zou het moeilijk gelooven, aangezien het woordeken *af*, in boven-

staande aanhalingen, den *zin* heeft dien al het dietsch sprekende en schrijvende volk daar pleegt aan te hechten, dezen namentlijk van nederdalinge of verwijderinge. Voor velen nogtans moeten zulke zegwijzen vreemd in de ooren klinken.

Waarbij komt dat? Omdeswille dat *af*, ofschoon van woord-, klank- en zinswegen eender met hetgene alleman zegt en schrijft, hier eigenaardiger wijze *gebruikt* wordt. En al die iets of wat van spraakkunste kennen, zullen aanstonds weten waar de hond gebonden ligt en zeggen : Gewoonlijk, 't zij dat het met een ander woord samengesteld is ofte niet, is « af » *bijwoord*, en in de bijgebrachte voorbeelden is het alleszins *voorzetsel*. En inderdaad :

Zegt er iemand, bij gelijkenisse : « Karel ging de stad in, den bosch door, den berg af, » dan hoort *in*, *door*, *af* bij het werkwoord toe, dat dus niet enkellijk « gaan » en is, maar « ingaan, doorgaan, afgaan. » Vermits zij dus een werkwoord bepalen, zijn : in, door, af, bijwoordelijk gebruikt. Zeide men integendeel : « Karel gaat in de stad, door den bosch, af den berg » dan ware het werkwoord enkel « gaan » en de woorden *in*, *door*, *af*, die *vóór het zelfst. naamw.* staan, zouden ware *voorzetsels* zijn.

Volgt nu de vrage die wij in 't korte wilden beantwoorden :

Waarom *mogen* die schrijvers voornoemd zetten « *af* den boom, *af* hun peerd, *af* het boogsnoer » enz. daar waar de boeken gemeenelijk drukken « *van* den boom, *van* hun peerd, *van* het boogsnoer »? Moet dat als goed dietsch aanzien worden? Ja 't.

1) Omdat het volk alzoo spreekt :

a) Om het tegendeel van *op* te bedieden. B. v. Hij viel, sprong, kwam af den boom, af den stoel, af den berg.

b) Somwijlen ook in tegenstellinge met *aan*. B. v. Hij scheurde 'nen geheelen zoom af dat kleed. Hij scheedt moeilijk af zijn geld.

Waar spreekt het volk alzoo?

Mijns wetens in een zeer merkelijk deel van Vlaanderen. Z. De Bo.

Waarschijnelijk nog elders ook. En 't schijnt of gave 't Schuermans te verstaan in zijn *Algem. Vl. Idioticon*, schrijvende : « Af, bijw. wordt gebruikt als « een suffix in tegenstelling van « aan » : daaraf, « waaraf, voor : daarvan, waarvan. *Ook wordt « af » « dikwijls gebruikt voor « van »*. Het zou ons veel genoegen doen, wilden de Lezers van dit Tijdschrift die dat woord in hunne gouwsprake nog als voorzetsel hooren bezigen, zulks kenbaar maken.

Ja maar, hoore ik velen zeggen, is het genoeg dat eenige streken het een of het ander, al zij het nog een algemeen dietsch woord, op eene bijzondere wijze in hunne volkstale aanwenden, opdat de schrijvers uit die gewesten, die willen deugende tale schrijven, dat ook te boeke stellen?

Verre zij van daar; want bederf en miswas en is zoodanig zeldzaam niet in de sprake des volks, voornamentlijk als het slechts eenige gewesten geldt.

Weshalve wij daar eene reden bijvoegen, en zeggen dat *af*, als voorzetsel, mag geschreven worden

2) Omdat het gebruik van dat woord als voorzetsel, eeuwen en eeuwen oud is en, alhoewel hedendaags slechts bij streken, vroeger overal in voegen was.

't Bewijs is gemakkelijk om nagaan.

Men weet dat Indianen (in Hindostan), Grieken, Latijnen, Germanen, wijlen eer, te weten menige eeuwen voor 't kerstendom, een en het zelfste volk waren van eender landstreke en eender tale.

Tijdens de groote volksverlandingen zijn de eenen naar Hindostan in Asia, de anderen, lijk de Grieken en de Latijnen naar 't Zuiden van Europa, anderen nog, lijk de Germanen meer noordwaards van ons werelddeel getogen. Ieder volk droeg de eene en gemeene moedertale meê, en zette ze aan de nakomelingen over, zoo nogtans dat, met der tijd, een en 't zelfste woord,

naar den aard en den eisch van mond-, land- en luchtgesteltenisse, min of meer van gedaante kwam te veranderen, ja dat sommige woorden en zeggenschappen zelfs, bij 't een of 't ander volk, achterwege en voor eeuwig verloren bleven.

Ons eigen dietsch woordeken *af* nu, dat hedendaags bij vele van die volkeren nog in levend gebruik is, staat reeds te lezen in de oudste oorkonden en boeken die in hunne verschillige talen te vinden zijn, gewijzigd ja volgens de wetten en de geaardheid van iedere sprake. Diensvolgens mag dat woord aanzien worden als een kostelijk overblijfsel uit dien overouden tijd, dat al de volkeren voorschreven nog eene volks- en landsgemeene tale spraken.

Enwel het gebruik van *af* als voorzetsel is even oud en eerbiedweerdig.

Onder de hoogervermelde talen zijnder drie, wier speur de geleerden, met boeken in de hand, vervolgen kunnen tot eeuwen en eeuwen vóór Christus' tijd, te weten het Sanskrit of de oude tale van Hindostan, het grieksch en het latijn. Waar wij Dietschers *af*, *of* zeggen, en vroeger somwijlen ook *ave* dat nog bewaard zit in « averechts », zei het sanskrit *apa*, zei en zegt het grieksch nog ἀπό, zeide 't latijn *ab*, soms *abs*, of *ap* lijk in « apage ». Nu, in al de boeken die in die talen opgesteld zijn, staat dat woord, als het op zijn eigen d. i. buiten samenstellinge gebruikt wordt, als *voorzetsel* gebezigd, en nooit als bijwoord.

De Germaansche talen en kan men zooverre niet nagaan, om reden dat de oorkonden ontbreken. De oudste boek die in eene germaansche tale tot ons gekomen is, is de vermaarde Bijbelvertalinge van Wulfila die leefde van 310 tot 381 na Christus. Wulfila was, de 33 laatste jaren zijns levens, bisschop van een deel der Westgoten dat, van heidensche volksgenooten vervolgd, onder zijn geleide over den Donau bij Constantinopel eene schuilplaatse kreeg van keizer Constantius. De Goten (Oost- en Westgoten) waren een Germaansch

volk lijk wijlieden, en spraken eene tale die men Gotisch noemt, en die de oudst bekende zuster is aller germaansche spraken. In die vertalinge van Wulfila komt men *af* als voorzetsel t'elker bladzijde tegen. Alzoo zegt Maria, in den Magnificat, naar het grieksch van St-Lucas I, v. 52 :

Καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων.

Wulfila vertaalt :

gadrausida mahteigans *af* stôlam.

Dat is in hedendaags gesproken vlaamsch :

Hij wierp (de) machtigen af (hunne) stoelen.

Van 's gelijke wierd *af*, *æf*, *of* in 't Angelsassensch, *aba* in 't hoogduitsch, *af* in 't oudnoorsch en in 't oudsassensch als voorzetsel aangewend, immers in al de boeken die vóór de middeleeuweu in de eene of de andere germaansche tale geschreven wierden en tot ons gekomen zijn. Alzoo staat er verteld in het oudsassensch gedicht den *Heliand* van de jaren 800 en oneffen,. v. 469-472, dat God aan den grijsaard Simeon voorzeid hadde :

that he ni môsta êr... wendean *af* thesaro weroldi, êr enz.

= dat hij en moeste eer wenden (= gaan) af deze wereld, eer enz.

In het eigentlijk dietsch en bestaat er, van vóór de middeleeuwen, maar één boek meer, te weten eene ouddietsche vertalinge der Psalmen, insgelijks van de 9e eeuwe. Daar komt het woord *af* als voorzetsel te berde om het latijnsche *abs te* te vertalen, uit Ps. 72, v. 27 « qui fornicantur abs te »; *abs te* immers verdietscht de schrijver door : *ave thi.*

Uit het bovenstaande blijkt dus dat tot aan de middeleeuwen de germaansche talen in het algemeen, en ons aller dietsche mond- en moedersprake in 't bijzonder zoowel als sanskrit, grieksch en latijn, *af* als voorzetsel gebezigd hebben, lijk het de Vlamingen nog hedendaags doen. Eventwel dient er bemerkt dat de Germaansche talen dat woord daarenboven als bijwoord

hebben beginnen aanwenden, zoodat *af* tevens voorzetsel en bijwoord was, lijk nu ter tijde nog in Vlaanderland.

Hoe zat het in de middeleeuwen?

Al die verschillige talen bleven 't voort als voorzetsel gebruiken. Om maar één voorbeeld te geven. In het middelceuwsche hoogduitsch gedicht *Kudrun*, IVe hoofdst. (uitgave van Karl Mullenhoff, Kiel 1845) staat er :

V. 35. Man kôs *ab* der bürge ir zeichen verre schînen
= men zag at den burg hun teeken verre schijnen.

En XVIe hoofdst.

V. 12. Si sâhen *ab* der müre werfen mit enz.
= Zij zagen af den muur werpen met enz.

Het middeleeuwsch dietsch eventwel schijnt van die algemeene wet af te wijken. Dr Verdam durft zelfs in zijnen « middelnederlandschen woordenboek » zonder aarzelen zeggen dat *af*, in de middeleeuwen, nievers in het Dietsch als voorzetsel te vinden en is.

In Serrure's *Vaderlandsch museum*, 1[ste] deel bl. 362 staat een stukske dat heet « van enen armen Pilgrijn. » Daarin zegt de dichter :

V. 31. Ich ben tse verre *af weghe* ghestiet.

Maar ja, Serrure voegt daarbij, en met reden : « Dat stuk en nog twee andere zijn misschien op onzen bodem niet gegroeid of althands behooren zy tot de uiterste grenzen van Nederland; de tael zweemt immers naer het hoogduitsch. »

Onlangs vond ik in eene oorkonde uit de Handvestkamer van Aalst, van den jare 1437, een voorbeeld, dunkt het mij, van *af* als voorzetsel. Die oorkonde drukt Cannaert in zijne *Bijdragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaenderen*, bl. 360-63. Daar luidt het o. a. :

« Item dit ghedaen wesende ghingen de voors.

« mesdadige staen ontrent eene scherde (schrede) van
« den montzoendre, ende doe maende de bailliu van
« Aelst den mannen van den rechte ende zeyde : ziet
« hier ghy Heeren, die mannen zyt myns geduchts
« heeren ende princhen 's graven van Vlaendren, van
« zinen hove ten Steene t'Aelst, ik mane u bi den
« eede, die ghy deed, daer ghy gherecht manscep deedt,
« of u dinct dat desen paix ende wettelic zoendinc,
« zoo wel ende wettelic gedaen zyn, dat schuldech es
« van weerden te zine. Zeght recht *af u*, over u,
« ende over de mannen, ic maene u. »

'k En weet van geene andere voorbeelden. Doch ja, alle oorkonden en schriften uit de middeleeuwen en zijn nog niet uitgegeven, en 't is, om zeggens, onmogelijk dat er geene andere voorbeelden en zouden aan 't licht komen. Want zeker en vast is het dat het Vlaamsche volk bij wien men den dag van vandage hoort zeggen « hij sprong af den boom » enz., van in de oudste tijden, door de middeleeuwen heên, zonder ophouden alzoo gesproken heeft. Wie zalder immers gaan beweren — en goed maken — dat onze voorvaderen dergelijk spraakgebruik, dat oudtijds algemeen was en in ons eigen dietsch tot aan de middeleeuwen boekvaste zit, verschillige eeuwen lang hebben laten varen om het naderhand weder op te nemen en mondsgemeene te te maken, ten tijde dat het bij hunne taalgenooten uit schrift en sprake verdwenen was? Het mochte dus oprecht wonderlijk ja schier onverstaanbaar heeten, ware 't zake dat er niet elders nog, bijzonderlijk in Vlaanderen, onuitgegevene boeken of oorkonden uit de middeleeuwen gevonden en wierden, daar *af* als voorzetsel in te lezen staat.

Vroege er nu iemand of *al* de germaansche talen, even als het nieuwgrieksch, ook *sedert de middeleeuwen*, *af* als voorzetsel blijven bezigen, dan zouden wij moeten antwoorden van neen.

Halbertsma in zijn *Lexicon frisicum* en geeft geene voorbeelden van dusdanig gebruik. In de heden-

daagsche platduitsche tale ook en kwam ik tot nu geene tegen; doch en durve daarom niet beweren dat er in die afstammelinge van de tale des Heliands geene te vinden en zijn.

Tegenwoordig en plegen de Hoogduitschers dat woordeken *af* insgelijks, als voorzetsel, niet meer te schrijven. Dat deden zij eventwel nog sedert de middeleeuwen, tot de 17^e^ eeuwe. Hebel schrijft nog « Hat euch der feldschütz verjagt *ab* den Kirschbäumen? » En tot heden toe zegt het volk in Zweven- en Zwitserland b. v. *ab* den Bergen, *ab* dem Rosse » = af de bergen, af het ros. (Z. *Der Unterricht in der Muttersprache und seine nationale Bedeutung von Albert Richter. Leipzig 1872*, bl. 132).

Doch in al de andere germaansche talen is dat overoud gebruik trouw bewaard gebleven; dus in het IJslandsch, Zweedsch, Deensch, Engelsch.

Alzoo schrijven de Engelschen b. v. :

He sprung *off* the bed

= hij sprong *af* het bedde.

En even als dat men in Vlaanderland zegt : « De trein liep *af* de schenen », zoo zeggen en schrijven ze in Engelland :

The train came *off* the rails.

Voor 't laatste zij hier nog bemerkt dat er nu nog, zelfs in Kramers, woorden staan waarin *af* oprecht voorzetsel is, zoo als daar zijn : *aflijvig*, *aflijvigheid*, *afhandig*.

't Is waar, in samengestelde woorden, is *af* door den band *bijwoord*, om reden dat het samengesteld is

oftewel met een werkwoord b. v. afschrijven, afleggen, afkijken;

oftewel met den stam van werkw. die alreede met *af* samengesteld waren, aan welken stam somwijlen een of meer achtervoegsels gehecht zijn; b. v. aflaat (= stam van : aflaten), afscheid, afvaart (= stam van afvaren + achtervoegsel *t*, hetwelk een overblijfsel is van *ti* dat zit b. v. in 't grieksche φάτις, in 't latijnsche *mens* voor men+t+s), afkeer+ig, afkeer+ig+heid enz.

Nog is het bijwoord in sommige woorden die *niet* onmiddellijk van werkw. afgeleid en zijn, b. v. Afdak (Kramers); Afweg (Kiliaen =*devium*); Afwater (Kil. = alveus lateralis). Want hier ook bepaalt het een werkw. dat, al en is het niet uitgedrukt, daar toch gemakkelijk bijgedacht wordt. Dat zegt immers zoovele als af*gaande*, af*komende*, af*loopende* dak, weg, water.

Maar op die wijze en kunt ge « aflijvig, afhandig » niet uitleggen. *Aflijvig* zijn = af het lijf, af het leven zijn. Iemand iets *afhandig* maken = iets af (d. i. uit) iemands handen maken. Hier is *af* dus alleszins een voorzetsel.

Besluit :

Die zinsneden als « Hij kwam, kroop, viel, sprong af den boom, af de tafel, af het peerd » en andere dergelijke ten papiere zetten, schrijven eene tale die

1) voor iedereen verstaanbaar is;

2) nog hedendaags, al zij het slechts bij streken, onder het dietsch sprekende volk mondsgemeen is;

3) in de oudstbekende verwante talen, zooals sanskrit, grieksch en latijn geschreven staat;

4) in al de germaansche talen zelfs in het dietsch, tot t'enden de middeleeuwen boekvaste zit; en dat van de oudste tijden af, van eer het woord *van* zelfs bestond, gemerkt dat het in het gotisch nog onbekend is en uit *af*+*aan* ((a)fana, (a)fona, (a)fan, (a)fon, van, von) gemaakt wierd, even als het italiaansch *da* uit *de*+*ad*;

5) in het hedendaagsch grieksch, en in schier al de huidige germaansche talen nog gesproken en zelfs geschreven wordt;

6) in alle dietsche woordenboeken nog onmiskenbare overblijfsels gelaten heeft;

eene tale bijgevolge die niemand het recht en heeft af te keuren.

JAN CRAEYNEST.

EENE VLAAMSCHE HOOGESCHOOL.

Antwoord aan den Heer D. ACKERS.

IN « Het Belfort » van Februari en Maart laatstleden heeft de Heer D. Ackers eene verhandeling geschreven, om te bewijzen, dat eene Vlaamsche Hoogeschool eene dringende noodzakelijkheid is geworden, en dat het niet moeilijk is die Vlaamsche Hoogeschool na korten tijd tot stand te brengen.

De zwierige, boeiende stijl van den schrijver, de innige, gloeiende overtuiging waar hij zijne bewijsredenen mee vooruitzet, maken de lezing van het artikel zeer aangenaam en zeer aantrekkelijk. Ja, bekennen wij het rechtuit, de bekoorlijkheid der ontworpene zaak streelt het hart van den Vlaamschgezinden lezer en doet het van zoete hoop en vertrouwen in de toekomst trillen.

De zaak is echter van te groot gewicht om de oplossing ervan enkel en alleen aan het gevoel te vragen; de koude rede ook moet haar woordje kunnen inbrengen. Daarom gaan wij de bewijzen van den Heer Ackers onderzoeken en in overdenking nemen.

Wat zegt de Heer Ackers in zijne bijdrage?

Nagenoeg het volgende :

« A) *Eene Vlaamsche Hoogeschool is noodzakelijk* omdat het Fransch aan de Hoogeschool ons verfranschte hoogere standen geeft, en daardoor zelf ook een verfranschend en franschaanbiddend volk, vermits de lagere standen de richting der hoogere volgen.

Men spreke niet van Vlaamsche Colleges; want zonder Vlaamsche Hoogeschool, geene oprecht Vlaamsche Colleges, omdat het doel de middelen regelt.

't Vlaamsch blijft dan alleen nog goed voor 't laagste volk, dat Vlaamsch is omdat het niet anders kan.

B) *Eene Vlaamsche Hoogeschool is mogelijk*, omdat noch studenten, noch leeraars, noch geld daartoe zullen ontbreken, en omdat de wetenschappelijke taal in 't Vlaamsch bestaat of zeer gemakkelijk zal gevormd worden.

Studenten? Die zullen er niet te kort zijn, omdat een notaris,

een apotheker, die zijne proeven in 't Vlaamsch heeft afgelegd, even veel kans van lukken heeft als een ander; omdat een Vlaamsche kweekeling van het vak der rechten al de Vlaamsche gedingen gladweg in 't Vlaamsch zal kunnen pleiten, en toch ook in staat zal zijn eene zaak in 't Fransch te verhandelen, daar hij de rechtsbewoordingen in de twee talen zal aangeleerd hebben; in één woord, omdat de ouders zoo franschdol niet zullen zijn van hunne zonen naar eene Fransche Hoogeschool te sturen, als zij voordeeliger een diploma van de Vlaamsche kunnen krijgen.

Leeraars? De nieuwe Hoogeschool zou geene volledige Hoogeschool zijn, maar enkel eene kolonie der Leuvensche Alma Mater, die te St Nikolaas zou opgericht worden. Zij zou alleen bestaan uit :

1° De rechten en het notariaat;

2° De artsenijen;

3° De natuurlijke wetenschappen voor toekomende leerlingen der geneeskunde;

4° De wijsbegeerte en letteren (maar zonder de oostersche talen en andere bijzondere leergangen).

Daartoe zijn hoogstens 25 leeraars noodig, die men gemakkelijk genoeg zou vinden tusschen de zoo menigvuldige en rijkbegaafde kweekelingen onzer Hoogescholen.

Geld? De Vlaamsche Hoogeschool zal moeten gaan kloppen aan de deur van stad en provincie, gelijk de Hoogeschool van Brussel. Het te kort zal aangevuld worden door het schoolgeld der studenten en door persoonlijke giften.

Wetenschappelijke taal? Zij bestaat, of toch daaromtrent, maar zou gelouterd en volmaakt moeten worden. In den beginne zou men zich in alle geval met Latijnsche en Grieksche benamingen uit den slag kunnen trekken. Stillekens aan zouden de Vlaamsche vakwoorden, aan de hand der Latijnsche of Grieksche zusters, leeren loopen en de wijde wereld in geraken.

Het groot getal reeds bestaande Hoogescholen is geene reden om 't oprichten eener Vlaamsche Hoogeschool tegen te werken. De nieuwe Hoogeschool zal overigens aan die van Leuven geenen noodlottigen slag toebrengen.

Er valt ook niet te vreezen dat de Vlamingen van het geestesleven der andere volkeren zullen afgescheiden zijn, noch dat de nieuwe Hoogeschool een twistappel tusschen de katholieken zal worden.

Als besluit zijner studie stelt de Heer Ackers voor eene groote beweging te doen onstaan ten voordeele eener Vlaamsche Hoogeschool, en dan afgeveerdigden der verschillige steden te Antwerpen bijeen te roepen, om een plan te doen opstellen en de zaak spoediger door te drijven. »

Welnu, hoe schoon en kunstmatig dit alles door den schrijver

ontwikkeld is geweest; hoe zuiver en hoe lief zijne pen op het papier heeft geloopen : wij zijn geenszins overtuigd en wij willen onzen twijfel in bedenking geven.

Eene Vlaamsche Hoogeschool is mogelijk, volgens den Heer Ackers, omdat noch *geld*, noch *leeraars*, noch *wetenschappelijke taal*, noch *studenten* daartoe zouden ontbreken.

Is dit alles wel waar?

't Is eene overbekende zaak, dat de Hoogeschool van Leuven, om te groeien en te bloeien, om op de hoogte van den vooruitgang te blijven, jaarlijks veel geld van noode heeft; 't is nog eene overbekende zaak, dat het bijeen vergaderen van al dat geld niet zonder moeite geschiedt, al zijn de Belgische Katholieken dan ook zeer mild en liefdadig van aard.

Als het nog moeite kost om ééne Katholieke Hoogeschool recht te houden, zal dan 't oprichten eener tweede Katholieke Hoogeschool wel mogelijk zijn? Ja, naar ons inzien, op eene voorwaarde, te weten : *dat het Vlaamsche land, of toch 't overgroot getal der Vlamingen, van de noodzakelijkheid eener Vlaamsche Hoogeschool inniglijk overtuigd zij.* « Eendracht maakt macht ». « Zonder eendracht, zegt de H. Ackers, maken wij niets, en zonder eendracht zullen wij zeker geene Vlaamsche Hoogeschool stichten, eene instelling waar al de groote krachten van 't Vlaamsche land moeten aan meewerken : Vlaamsche partij, staatsbestuur, geestelijke overheid, leden der Kamers, van provincie en stadsraden. » (Zie : « Eene Vlaamsche Hoogeschool » door den Heer Ackers, bl. 30). (1)

Wij voegen erbij : wanneer het Vlaamsche land eene Hoogeschool zal willen, zal het geld regenen, gelijk het eertijds Vlamingen regende. Maar, wie zal het ontkennen? tot zoover heeft de Vlaamsche Beweging het nog niet gebracht; en daarom ook zou er voor 't oogenblik geen geld voor eene Vlaamsche Hoogeschool te vinden zijn.

Daar, waar het geld ontbreekt, daar ontbreekt, volgens de uitdrukking van den Heer Ackers, « de springveer van elke onderneming (bl. 17) ». Geen geld, geene leeraars, of ten minste geene goede leeraars.

Maar, dit zelfs nog ter zijde gelaten, zou het, volgens onze meening, geene kleinigheid zijn, in de tegenwoordige omstandigheden, Vlaamsche Hoogleeraars aan te treffen, die zonder blozen

(1) Deze en de volgende aanhalingen zijn getrokken niet uit *Het Belfort*, maar uit het vlugschrift : *Eene Vlaamsche Hoogeschool*, door D. Ackers, dat uit *Het Belfort* overgedrukt is.

met andere hoogleeraars op rij zouden mogen staan; en dit wel om de volgende redenen :

Hoe gebeurt gewoonlijk het aanwerven der hoogleeraars? « Men kiest, zegt de Heer Ackers, bl. 16, begaafde mannen die nog geene leeraars zijn, maar die men hoopt dat goede leeraars zullen worden. Gemeenlijk is het ook maar later, als zij zich met lijf en ziel op hun vak toeleggen, dat zij schrijvers worden van grooten naam en dat hun woord met gezag in het land en door den vreemde weerklinkt. Het is dus de hoop en niet de zekerheid die den keus bestiert der leeraars; maar daaruit volgt ook dat de uitkomst niet altijd overeenstemt met het vooruitzicht en dat men wel eens de schitterendste uitslagen bekomt waar men ze minder verwachtte. Uit dit alles meen ik te mogen besluiten, dat, zoo men morgen vijf en twintig nieuwe leeraars moet bijzoeken, dit daarom niet de slechtste zullen zijn, en misschien meer dan één binnen eenige jaren zou schitteren aan het hoofd van onze verdienstelijke leeraars-rijen. »

Wij zeggen niet van neen; maar naast die aankomende leeraars die jaren en jaren noodig hebben om eenen naam in de wetenschap te verwerven, zijn er in elke faculteit een niet onaanzienlijk getal leeraars die sedert lang tusschen de prinsen der wetenschap met eere zetelen, die den jongeren tot voorbeeld en tot gids dienen, en wier gloriekrans heel de Hoogeschool omstraalt.

Van waar zullen de rijpe talenten opdagen, om den roem der nieuwe Hoogeschool eenigszins te bevestigen? Hoe veel tijd zal er niet noodig zijn, vooraleer de Vlaamsche Hoogleeraars eenige beroemdheid zullen bekomen, vooraleer hun naam in de naburige landen met eerbied zal vermeld worden?

't Is waar, in de jaren dertig was de Katholieke Hoogeschool van Leuven ook niet hetgeen zij nu is, thans dat zij wereldberoemd is geworden. Maar ook de Katholieke Hoogeschool wierd te goeder ure geboren. Zij vond in hare wiege de erfenis der oude Alma Mater die gedurende eeuwen, als eene rijke en machtige koningin, den schepter der geleerdheid over de Nederlanden had gezwaaid. Hare geboorte wierd door heel het katholieke België met de grootste vreugde onthaald.

Door geestelijken en wereldlijken getroeteld en gekoesterd, is het geen wonder dat zij is gegroeid en steeds in aanzien en in roem heeft toegenomen.

De nieuwe Vlaamsche Hoogeschool integendeel heeft geen verleden; geene erfenis, geen glorieboek in hare wiege; de toegenegenheid ja, de vurige liefde van eenige Vlaamschgezinden, maar ook de onverschilligheid van velen benevens den haat van machtige en onmeedoogende vijanden.

Zou dit schepsel wel degelijk kunnen optreden?

Ieder vader ziet gaarne zijne kinderen, volgens hunnen stand gekleed, in de wereld te voorschijn komen. Wierd er ons op dit oogenblik op Vlaamschen bodem eene Vlaamsche Hoogeschool geboren, wat hebben wij voor ons dierbaar kroost in gereedheid gelegd? Zal de nieuwe Hoogeschool, in hare Vlaamsche kleedij, iets of wat gelijken aan die bevallige en rijkuitgedoschte maagden en vrouwen, die eens te Brugge, als zoovele koninginnen, de oogen van Johanna van Navarra stralen van nijd en gramschap deden schieten? Is onze Vlaamsche taal van nu afaan geschikt om niet alleen als kleedsel te dienen, maar tevens ook als sieraad eener Hoogeschool te blinken?

Onze taal is voorzeker zoo schoon en zoo rijk als de Fransche. Nochtans, in 't algemeen gesproken, kennen wij geen Vlaamsch en nog verschillige jaren zullen er verloopen vooraleer wij uit onze taal al de bekoorlijkheden, al de schatten zullen getrokken hebben, die er in besloten liggen.

Bestaat er wel eene Vlaamsche wetenschappelijke taal?

« Ja en neen, antwoordt de Heer Ackers, bl. 19 : *Ja* in dezen zin dat er in al de vakken haast geene zaken te noemen zijn of zij hebben eenen Nederlandschen naam, gebruikt hetzij door onze voorouders, hetzij in de boeken der geleerden, hetzij in den volksmond; *neen*, in dezen zin dat men die namen niet genoeg kent, en vooral dat een vast gebruik die woorden nog niet heeft tot munt geslagen : wij hebben dikwijls te veel woorden, doch daardoor zelfs gemissen wij veelal het vastgestelde, geijkte woord dat, in den geest om zoo te zeggen ineensmelt met de zaak zelve en de studiën zoo vergemakkelijkt. Hier dient dus omzichtigheid gebruikt, doch daarom zeker moet de Vlaamsche Hoogeschool niet onderblijven. Immers wij kunnen altijd voort met de Latijnsche of Grieksche benaming. Die benamingen zijn gekend bij Franschen, Duitschen, Engelschen, Italianen; zij zijn om zoo te zeggen wereldtaal geworden, iets wat noodig is voor de wetenschappen die wereldgemeen zijn. Dit belet nochtans niet dat b. v. de Duitschen, benevens het Latijnsche of Grieksche, ook het echt Duitsche woord zullen gebruiken, daarmee hunnen stijl afwisselende. Zoo ook zal de Vlaamsche leeraar doen : naast het Latijnsche woord, dat voor den leerling de sleutel zal zijn tot Fransche en andere wetenschappelijke schriften, zal hij het Vlaamsche bezigen dat hij het geschikste vindt om algemeen aangenomen te worden; zoo gaat het jongere kind aan de hand van zijne grootgeworden zuster de wereld in, en is het gezond geboren, dan zal het ook welhaast alleen kunnen loopen. »

In andere woorden : *de Vlaamsche wetenschappelijke taal bestaat niet, of toch niet volkomen; echter zouden wij middelerwijl met Grieksche of Latijnsche woorden voortkunnen, in afwachting dat de Vlaamsche vakwoorden burgerrecht zouden verkrijgen.*

Op den gevel der nieuwe Hoogeschool zou dus een Vlaamsch uithangbord prijken, maar van binnen, in de leeraarstoelen, zouden 't Latijn en 't Grieksch de kroon spannen!

Daarbij, het voorstel van de kunstwoorden in twee, drij talen te onderwijzen, is schooner op papier dan inderdaad. De scheikunde b. v. is al moeilijk genoeg om leeren in ééne taal, zonder dat men den studenten al de aardige kunstwoorden nog in eene tweede of derde taal in 't hoofd wille stampen. De kruidkunde krioelt van vakwoorden : is het allemaal niets die duizende vakwoorden in twee of drij talen eigen te geraken?

Zien wij eens o. a. hoe het brein van den Vlaamschgezinden student, die geneesheer zoekt te worden, door dit stelsel op de pijnbank zal gezet zijn. De natuurlijke wetenschappen zal hij te St Nikolaas in 't Vlaamsch of... in 't Latijn en in 't Grieksch aanleeren. De eigenlijk geneeskundige studiën, die meer dan ééns op de natuurlijke wetenschappen steunen of die toch met de natuurlijke wetenschappen gedurig verkeeren, zullen hem te Leuven in 't Fransch onderwezen worden. Wie begrijpt niet dat zulk leerstelsel alles behalve gemakkelijk is?

Onze taal is rijk genoeg om de ontbrekende vakwoorden te scheppen zonder bij vreemden op leen te moeten gaan. Zoolang echter de Vlaamsche kunsttaal en de Vlaamsche kunstwoorden niet bestaan of zoo goed als gevormd zijn, betaamt het niet dat het Vlaamsch als voertuig in het hooger onderwijs gebezigd worde, willen wij onze moedertaal niet zien beschimpen en bespotten.

Onze Vlaamsche Academie kan desaangaande aan de Vlaamsche Beweging groote diensten bewijzen, met den lijst der kunstwoorden te doen opstellen en te doen volledigen, en alzoo van lieverlede aan die Vlaamsche kunstwoorden burgerrecht te verleenen. Aan die vaderlandsche taak is de Academie niet te kort gebleven.

« Maar, werpt de Heer Ackers op, bl. 20, bemerkt het, de Taalkamer heeft schoon te spreken als *ex cathedra*, zonder Vlaamsche Hoogeschool, zal er haast niemand gevonden worden om hare woorden in zwang te brengen : het wetenschappelijk Vlaamsch zal niet veel meer zijn dan eene doode letter onder wat bestoven papier begraven.

« Alleen dan als de Vlaamsche woorden hunnen gang gaan onder de leeraars en leerlingen eener Hoogeschool en bijgevolg ook alhaast in de hoogere wetenschappelijke wereld, alleen dan zal het gebruik dier woorden met den dag al meer en meer gelouterd en gevestigd worden. »

Maar wat is beter? ofwel, door medehulp van bevoegde mannen, Academieleden of anderen, eerst de wetenschappelijke taal op vaste gronden vestigen en dan later, bij eene gunstige gelegenheid, voor eigen schoon eene eigene plaats vragen? ofwel, van nu af de leeraarstoelen der Hoogeschool door 't Vlaamsch laten beklimmen, met gevaar dat de Vlaamsche geleerden voor eenen nieuwen toren van Babel zullen staan?

Zij die 't gedacht eener Vlaamsche Hoogeschool voor het oogenblik, kost wat kost, willen doordrijven, moeten ook nog eens ernstig nadenken, of het aanwerven van studenten wel zoo gemakkelijk zal gaan als zij zich inbeelden.

Veronderstellen wij eens dat in October aanstaande te St Nikolaas eene nieuwe Vlaamsche Hoogeschool oprijze, gelijk de Heer Ackers ze in zijnen geest heeft opgevat. Daar zouden onderwezen worden :

1° De rechten en het notariaat;

2° De artsenijen;

3° De natuurlijke wetenschappen voor toekomende geneesheeren;

4° De wijsbegeerte en de letteren (maar zonder de oostersche talen en andere bijzondere leergangen).

De godgeleerdheid, de normaalschool, de bijzondere scholen van nijverheid, van de mijnen, van den landbouw, van de brouwerij enz. zouden achterwege blijven om 't getal nieuwe Hoogleeraren niet te hoog doen te klimmen.

Welke ouders nu zouden hunne zonen naar St Nikolaas sturen?

Gij zijt Vlaamschgezind. Uw zoon wil b. v. geneesheer worden. Eerst en vooral moet hij zijn diploma van candidaat in natuurlijke wetenschappen bekomen. Zal hij naar St Nikolaas gaan of naar Leuven? Naar Leuven... tien tegen één. Want de geneeskundige studiën moet hij toch te Leuven in 't Fransch doen; en wij vreezen fel dat de jongen met zijne Vlaamsche vakwoorden dikwijls aardig zal staan kijken, als deze of gene studie op natuurlijke wetenschappen zal moeten gebouwd worden.

Uw zoon heeft meer trok voor de balie en hoopt eens op den lijst der advocaten ingeschreven te zijn. Hij ten minste zal zeker te St Nikolaas gaan studeeren?... Wij zeggen niet van ja. Al worden de rechten te Leuven in 't Fransch onderwezen, uw zoon zal later, met een weinig inspanning van geest, toch in staat zijn ook in 't Vlaamsch tamelijk wel te pleiten : dagelijks immers zien wij de bewijzen daarvan voor onze oogen.

Daarbij, te Leuven zijn de Hoogleeraars beslagene mannen; die van St Nikolaas?... gij kent ze niet.

Als uw zoon later op de balie zal komen, wat zal beter klinken : doctor in de rechten van Leuven, of doctor in de rechten van St Nikolaas?

Uw zoon denkt geschapen te zijn om apotheker te worden. Wat is voordeeliger voor hem, Leuven of St Nikolaas?

Als de geneesheeren hunne studiën in 't Fransch blijven doen, schijnt het nog al natuurlijk dat de apothekers ook in 't Fransch de artsenijen aanleeren.

Uw zoon acht zich geroepen om eens 't ambt van notaris te vervullen. Waar zal hij zijne proeven doen, te Leuven of te St Nikolaas? Nogmaals zult gij verzinnen... Zal een candidaat-

notaris van S[t] Nikolaas later zoo gemakkelijk notaris genoemd worden als een candidaat van Leuven? Weet een candidaat van Leuven zich bij de Vlaamsche bevolking niet goed uit den slag te trekken?

Daarenboven uw zoon mag zich toeleggen op de geneeskunde, op de artsenijen, op de rechten of op het notariaat, gij zult u daarenboven afvragen of hij later, met zijne Vlaamsche geleerdheid, niet van het geestesleven der andere volkeren zal afgescheiden blijven? En misschien zult gij er niet straf toe genegen zijn uwen zoon als toetsteen van het nieuwe stelsel te laten dienen.

Dat het nieuwe stelsel onder dit oogpunt niet volmaakt is, schijnt ons nog al klaar en duidelijk.

Trouwens, ofwel zal te S[t] Nikolaas het hooger onderwijs alleen in 't Vlaamsch gegeven worden, ofwel zullen de vakwoorden ook in andere talen aangeleerd worden : in 't Grieksch, in 't Latijn, in 't Fransch, enz.

Wordt het hooger onderwijs alleen in 't Vlaamsch gegeven, dan spreekt het van zelf dat de Vlaamsche kweekelingen wel bij hunne Noorderburen zullen kunnen te rade gaan, maar dat de Fransche werken voor hen zoo goed als verloren, en dat het wetenschappelijk verkeer met onze Waalsche broeders grootendeels zal gebroken zijn. Wie zal durven beweren dat voor het oogenblik zulks wenschelijk zou zijn? Welke schrijvers zullen de apothekers, en vooral de notarissen en advocaten, moeten doorbladeren wanneer zij eene zaak op den keper zullen willen beschouwen? Later, wanneer het middelbaar onderwijs zal vervlaamscht zijn, wanneer de hoogere standen der maatschappij er fier zullen op wezen hunne moedertaal grondig te kennen en in al de plechtige omstandigheden van hun leven te gebruiken, kan de zaak misschien zonder moeite geschikt worden? Maar nu, op eens, de Vlaamsche geleerden van de Waalsche en Fransche geleerden afsnijden, daar zijn wij nog niet voor opgewassen.

Ofwel zullen de vakwoorden ook in andere talen aangeleerd worden.

In welke talen?

Latijn en Grieksch zijn in verval in 't hooger onderwijs. En 't Fransch en 't Vlaamsch verschillen soms hemelsbreed van malkanderen. In alle geval, welke ook de andere taal weze, wij beweren dat, zoo een uitgelezen student er in zal slagen al die duizenden en duizenden vakwoorden in twee talen machtig te geraken, zulks niet gemakkelijk zal zijn voor den grooten hoop, en dat bijgevolg de studiën nog veel lastiger zullen worden dan zij tegenwoordig zijn, zonder groot nut voor de samenleving.

Als nu een Vlaamschgezinde zelf in twijfel zal verkeeren, wat zullen dan de onverschilligen doen?

Ja, nog aangenomen dat de nieuwe Hoogeschool aan die van

Leuven geene schade zal toebrengen, nog ter zijde gelaten de twist en de tweedracht welke door dit vraagpunt in 't Vlaamsche kamp zouden kunnen ontstaan, springt het in de oogen, dat ***het gedacht van een Vlaamsch hooger onderwijs nog niet rijp genoeg is om eene oplossing te krijgen***.

De Heer Ackers heeft schoon te vragen : « welke ouder zou nog zoo Franschdol, blind genoeg zijn om zijnen zoon naar eene Fransche Hoogeschool te sturen, als hij voordeeliger een diploma aan de Vlaamsche kan krijgen (bl. 16)? » Wij zijn niet overtuigd dat, ***in de tegenwoordige omstandigheden***, het voordeel langs den kant van St Nikolaas zou staan, en wij vreezen grootelijks dat de nieuwe Hoogeschool, moest zij nu worden opgericht, slechts korten tijd zou kunnen stand houden.

Elkeen verstaat gemakkelijk welken leelijken steek de Vlaamsche Beweging door dit mislukken zou te gemoet loopen.

« Maar, roept de Heer Ackers ons op bedreigenden toon toe, bl. 11, zonder een hooger onderwijs in 't Vlaamsch, is de Vlaamsche Beweging de slagveer uitgerukt en blijft zij flodderen langs den grond in; de vraag der Vlaamsche Hoogeschool is het *to be or not to be* van het Vlaamsche volksbestaan.

« Maar eene Vlaamsche Hoogeschool is eene onmogelijkheid! Het ware dan veel beter ons maar te laten schommelen in het wiegsken der Begoocheling en droomen dat wij onder het zoete *do do* toch vooruitgaan... ook zonder Hoogeschool. »

Ware het bewezen, dat eene Vlaamsche Hoogeschool zoo noodig is, dat zonder haar de Vlaamsche Beweging tot onmiddellijk sterven is veroordeeld, dan begrijpen wij dat het meer dan tijd wordt onze taalgenooten tot den strijd om leven en dood op te roepen. Edoch zulke overtuiging kunnen wij maar niet krijgen.

Ons dunkens kan het besprokene vraagpunt op tweederlei manieren beschouwd worden : als *thesis* en als *hypothesis*, of als *grondbegin* en als *toepassing* op den tijd waar wij in leven.

« Wat is eene Hoogeschool, vraagt de heer Ackers, bl. 8, en hij antwoordt : de naam zegt het, het is eene school waar de *hooge* standen der maatschappij hunne *hoogste* en laatste opleiding ontvangen.

« Wat het land onderwijst, wat het bestiert, wat wetten uit geeft en ze uitvoert, 't komt uit de Hoogeschool; van daar de leden onzer Kamers, van daar de rechters en advokaten, van daar meest al de woord- en pennenvoerders; in een woord heel het *makend*, het toongevend deel der maatschappij, en gelijk het uit de Hoogeschool komt, zoo zal het doorgaans blijven : geen hooger zedelijk gezag bestaat er meer om nog op den geest in te werken, veel minder om hem te herwerken : het overige

leven zal niet meer zijn dan een gedurig ieveren om de kennissen en strekkingen, aan de Hoogeschool opgedaan, in een bepaalden werkkring, tot toepassing te brengen. En men zou willen dat een land Vlaamsch zij, waar vier Fransche Hoogescholen bestaan en geen enkele Vlaamsche? — Maar de invloed van het hooger onderwijs blijft niet bij de hoogere standen : gelijk het klimop rond den boom vastrankt, hij zij dan scheef gewassen of recht, zoo volgen de lagere standen de richting der hoogere, al moest die richting dan ook regelrecht op ons verval en ondergang uitloopen : de menigte knielt voor wat op den troon van den dag zit, alware het een aap in vorstelijke kleederen; dus (en wat ik zeg, ligt in volle werkelijkheid voor onze oogen) het Fransch aan de Hoogeschool geeft ons verfranschte hoogere standen, en een verfranschend, fransch aanbiddend volk. »

Ziedaar de thesis, of toch daaromtrent (1). *Hetgeen de Heer Ackers daar vooruitzet, in zijn geheel genomen, dat was waar over* 30 *jaar en dat zal binnen* 30 *jaar ook nog waar zijn.*

Maar heel wat anders klinkt de hypothesis of de toepassing van die grondwaarheden op de omstandigheden waar zij in leven. Hier komt alles op 't volgende neer : wat is voordeeliger voor de Vlaamsche zaak, ofwel van nu af eene Vlaamsche Hoogeschool met hardnekkigheid afeischen? ofwel vooreerst stillekens aan het middelbaar onderwijs zien te veroveren, en slechts dan op het terrein der Hoogeschool slag te leveren, wanneer ons leger machtig zal wezen om zegevierend dien reuzenstrijd te strijden?

Wij hebben het Vlaamsche leger daar straks in oogenschouw genomen en bevonden dat er ons nog vele dingen ontbreken om slagveerdig te zijn.

De Vlaamsche Beweging, al ontwijkt zij voor 't oogenblik den strijd voor 't hooger onderwijs, moet daarom niet langs den grond in blijven flodderen. Nog vele lauweren kan zij inoogsten vooraleer er haar niets meer overbleve dan de kroon der Hoogescholen op haar hoofd te zetten.

Onze colleges en middelbare scholen b. v. zijn op verre na nog niet hetgeen zij zouden moeten zijn. Welnu, zonder Vlaamsch middelbaar onderwijs, geen Vlaamsch hooger onderwijs. Het middelbaar onderwijs moet als de grondsteen zijn, waar later, zoo het Gode belieft, eene Vlaamsche Hoogeschool zal op gebouwd worden. Van jaar tot jaar zal het Vlaamsch middelbaar onderwijs het peil der Vlaamsche letterkunde hooger en hooger doen klimmen; van jaar tot jaar ook zal tusschen de Vlamingen de nationale fierheid meer en meer ontwikkeld worden; en op zulke wijze zal

(1) Om een goed volksvertegenwoordiger te zijn, om bij het makend deel der maatschappij gerekend te worden, is het niet volstrekt noodig dat men de lessen eener Hoogeschool hebbe bijgewoond.

de vervlaamsching van 't hooger onderwijs eens mogelijk, ja, wie weet? gemakkelijk worden.

Zoo dunkt er de Heer Ackers niet over; voor hem is er geene vervlaamsching van 't middelbaar onderwijs mogelijk zonder Vlaamsche Hoogeschool.

« Men spreekt, zegt hij bl. 16, van de vervlaamsching van het middelbaar onderwijs; maar heeft men vergeten wat het *middelbaar* onderwijs is? 't En is niets anders dan een *middel* tot het hooger... Nu, men moet geen diepe wijsgeer zijn om te weten dat het doel de middelen regelt. Bijgevolg, is het hooger onderwijs Fransch, het middelbaar zal dit zijn noodzakelijker wijze. Ik ben, zoo verondersteld, leeraar in een college, leeraar van Poësis, van Rhetorika; morgen kloppen mijne studenten aan de deur der Hoogeschool, overmorgen staan zij voor het zoo gevreesde tafelken der exaamafnemers. Ik wil toch geene droge vruchten voortbrengen, maar wel studenten die zoo flink mogelijk hunne proeven doen. Welnu wat zal het zijn indien zij zelfs het voertuig van het onderwijs, het Fransch, niet volkomen machtig zijn; wat, indien zij op het hachelijk oogenblik der examen, niet alleen naar het gewenschte antwoord, maar ook nog naar de uitdrukking ervan moeten zoeken? Neen, het Fransch moet hun glad van de tong; dus zal ik niet alleen mijnen studenten Fransch leeren, maar ook nog hen in die taal leeren *denken*, in een woord hen verfranschen tot in het merg hunner beenderen. 't Is waar, indien ik liefde heb voor mijne moedertaal, zal ik die liefde in hunne herten trachten over te storten : die liefde toch en buist niet; zelfs zal ik trachten op mijn studieprogram, dat al zoo overlast is, twee of drie uren uit te sparen voor den leergang van Vlaamsche taal; maar wie ziet er niet dat dit slechts eenige kruimels zijn die van de tafel vallen, en dat het Vlaamsch altijd den rol van Lazarus zal spelen? — Dus, zonder Vlaamsche Hoogeschool, geene oprecht Vlaamsche colleges! »

Ons dunkens kan die beredeneering met recht betwist worden.

Wij hadden ons altijd ingebeeld, dat in een Vlaamsch college al wierd het Vlaamsch tot voertuig van het onderwijs gebruikt, de studie van het Fransch zoodanig zou worden ingericht, dat, na de Rhetorika, de studenten ten minste zoo goed als nu, de Fransche taal zouden machtig zijn, zoo voor 't spreken als voor 't schrijven. En vermits in het onderwijs der natuurlijke wetenschappen de Fransche vakwoorden naast de Vlaamsche zouden kunnen gebezigd worden, zoolang ook het hooger onderwijs niet zou vervlaamscht worden, scheen het ons dat een Vlaming, op zulke wijze voorbereid, op de Hoogeschool voor zijnen Waalschen medeleerling de vlag niet zou moeten strijken.

Bedriegen wij ons, dan is, naar ons oordeel, de Vlaamsche Beweging aan 't dwalen in eenen doolhof zonder uitgang. Want

van den eenen kant, als de vervlaamsching van het middelbaar onderwijs voor noodzakelijk gevolg moet hebben de Vlaamsche studenten op de Fransche Hoogescholen te doen sukkelen, dan mogen de colleges niet vervlaamscht worden, zoolang er geene Vlaamsche Hoogeschool bestaat. — En, van den anderen kant, zoolang door een echt Vlaamsch middelbaar onderwijs onze nationale fierheid van Vlamingen niet meer ontwikkeld wordt, zijn wij van gevoelen, dat er nooit in ons land eene geesteswerking zal ontstaan, machtig genoeg om eene Vlaamsche Hoogeschool tot stand te brengen.

Gelukkiglijk is de Heer Ackers zelf niet volkomen overtuigd van hetgene hij vooruitzet. Zoo lezen wij op bl. 27-28 de volgende woorden :

« Nochtans zullen vele Vlamingen, op tijd en stond, ook in 't Fransch hun woord moeten doen. Zullen zij dit kunnen? Ja, en ziehier waar ik mijn gedacht op steun.

« Is het aan den grooten hoop van menschen onmogelijk, tevens in twee talen als sprekers op te treden, voor uitgelezene mannen, gelijk staatkundige personen altijd zouden moeten zijn, voor die is het gansch niet onmogelijk. Zelfs nu hebben wij voorbeelden bij der hand van mannen die hunne studiën uitsluitelijk in het Vlaamsch deden, b. v. in onze Vlaamsche Normaalscholen, en die er nochtans niet voor omgaan, ook in 't Fransch het woord te nemen. Welnu *in het voorgestelde opvoedingstelsel zou het onderwijs van 't Fransch veel vollediger zijn*. Men zou ernstig Fransch leeren van de eerste Latijnsche scholen af tot bij het uitgaan der Hoogeschool, dus gedurende 11 of 12 jaren. *Men zou het leeren in de klas op eene praktische wijze*, om aan de studenten *eenen rijkdom van wendingen en uitdrukkingen voor 't spreken en 't schrijven te bezorgen*. Het Fransch zou dikwijls gesproken worden op de speelplaats, in de eetzaal; in 't Fransch ook zou men leeren pleiten aan de Hoogescholen. Zeker zou het Vlaamsch de grondtaal zijn van 't onderwijs; maar *het is verre van bewezen dat de studie van het Fransch daar iets zou bij verliezen, vooral in het middelbaar onderwijs*. Tegenwoordig houdt het Fransch de geestontwikkeling tegen; immers bij den Vlaamschen jongen, die zijne eerste beginselen in de moedertaal genoten heeft, begint men op den ouderdom van elf of twaalf jaar, alles van den grond aan af te breken : men begint een gansch nieuw gebouw met het Fransch voor grondsteen, en die grondsteen ligt dikwijls heel los. Kon men integendeel voortbouwen op het aangeleerde Vlaamsch, alle andere talen en ook het Fransch onderwijzen door de moedertaal, dan valt het niet te betwijfelen of de vorderingen in 't algemeen zouden veel sneller zijn; de drij, vier uren Fransche klas zouden min theoretisch, meer praktisch worden. Dit, gevoegd bij de oefeningen in 't Franschspreken, zou, op het einde der studiën,

leerlingen geven, zoo goed als nu in 't Fransch ervaren. Zoo denk ik er over met nog anderen; en het voorbeeld der normalisten, die, uit eene Vlaamsche lagere school aangekomen, op hunne drij studiejaren betrekkelijk meer Fransch leeren dan wel onze humanisten op hunne acht Fransche of Latijnsche klassen, dat voorbeeld bevestigt mij in mijne meening. »

Op bl. 28-29 werpt dus de Heer Ackers zelf omverre hetgeen hij op bl. 9-10 opgetimmerd heeft. Ook blijven wij bij de meening *dat de Vlaamsche Beweging eerst en vooral het middelbaar onderwijs moet vervlaamscht hebben, alvorens zij er ernstig op bedacht zij de Hoogescholen te vervlaamschen.* Niets belet dat intusschentijd aan de bestaande Hoogescholen die Vlaamsche leergangen worden toegevoegd, welker inrichting door de verandering der tijdsomstandigheden volstrekt noodzakelijk zou kunnen geworden zijn. Wij bedoelen namelijk 't inrichten van eenen leergang van strafrecht, die bijna onontbeerlijk is geworden, nu dat het wetsontwerp Coremans is gestemd geweest.

Ziehier dus, in korte woorden samengevat, onze gedachten nopens eene Vlaamsche Hoogeschool :

Eene Vlaamsche Hoogeschool is, in de tegenwoordige omstandigheden, zoo goed als onmogelijk, omdat de hoogere standen nog niet genoeg het Vlaamsch genegen zijn en zich dus ook niet de geldelijke opofferingen zullen getroosten die tot het oprichten eener nieuwe Hoogeschool vereischt worden; omdat het aanwerven van leeraars, bekwaam om den roem der nieuwe Hoogeschool eenigszins te bevestigen, met groote moeilijkheden zou gepaard gaan; omdat de Vlaamsche wetenschappelijke taalstudie nog veel te wenschen laat, en eindelijk, omdat weinige ouders voor het oogenblik er zouden in toestemmen de hoogere opleiding hunner kinderen toe te vertrouwen aan eene Hoogeschool die geen verleden heeft en weinig kans bezit van in 't leven te blijven.

Eene Vlaamsche Hoogeschool is overigens niet noodig. Noodig ja, als thesis, 't is te zeggen : als eindelijke bekroning van de Vlaamsche Beweging; maar niet in den zin van *to be or not to be.*

Neen, als hypothesis, als toepassing der Vlaamsche grondstellingen op de tegenwoordige omstandigheden, kan de strijd op 't hooger onderwijs, gelijk de Heer Ackers hem begrijpt, ons veel kwaad berokkenen en weinig voordeel bijbrengen.

Eerst en vooral moet het Vlaamsch middelbaar onderwijs onze nationale fierheid meer en meer ontwikkelen en de Vlaamsche letterkunde doen herleven en met schitterenden glans doen blinken. Eerst en vooral moet de wetenschappelijke taalstudie genoegzaam gevorderd zijn om voor eigen schoon eene eigene plaats te kunnen vragen.

Wanneer zal het oogenblik gekomen zijn dat de Vlaamsche Hoogeschool met recht en rede van de hoogere overheid zal mogen

afgeeischt worden? Dat weten wij niet; dat zal de tijd ons leeren.

Nog een woord om te eindigen, slechts eenige maanden geleden, kwam het wetsontwerp Coremans over het gebruik der Vlaamsche taal voor de strafrechtbanken, in de Kamers van volksvertegenwoordigers ter bespreking.

Niet zoohaast had het volk na de eerste stemming begrepen dat het leelijk bedrogen was geweest, of, in zijne nationale fierheid gekrenkt, sprong het op om van zijne vertegenwoordigers recht af te eischen.

O! wij herinneren ons nog zeer goed welke ontroering er toen tusschen de menschen was ontstaan. Jong en oud, arm en rijk, geleerd en ongeleerd, liberaal en katholiek, twijfelachtige broeders zoowel als de radicaalste Vlaamschgezinden, konden het maar niet verkroppen alzoo door de wetgevers beledigd te zijn geweest. En Kamer en bestuur hebben het hoofd voor de Vlamingen moeten bukken.

Hoe kwam het dat 't Vlaamsche leger, somtijds zoo klein en zoo onvermogend, eensklaps zoo talrijk en zoo machtig was geworden?

't Was omdat de grieven der Vlamingen toen destijds grootendeels samengevat waren in een woord, dat de eenvoudigste mensch kan begrijpen en dat het Vlaamsche bloed van verontweerdiging doet opbruisen, te weten : *dat een Vlaming geen mensch is gelijk een ander, en* dat hij, *in zijn eigen land, mag beschuldigd worden in eene taal die hij niet verstaat.*

Welnu, telkenmale dat de Vlaamsche Beweging, om hare eischen van hoogerhand te doen aannemen, zulk een woord zal kunnen vinden, dat het volk oprecht verstaat en dat onze Vlaamsche fierheid in 't spel brengt, zal 't Vlaamsche leger even machtig zijn als nu en op de schitterendste wijze den zegepraal behalen.

Maar wil men de Vlaamsche Beweging met geweld doen vooruitgaan, wil men zegevieren zonder strijdveerdig te zijn, dan valt grootelijks te vreezen dat het zelfde leger, dat bij den Coremans' strijd zoo eervol heeft gezegevierd, ellendiglijk zal bezwijken en in zijne nederlaag bespot en gehoond worden.

God beware er ons van! Hij geve ons liever de eendracht in de gematigheid en door haar het geluk der eindelijke overwinning!

J. VAN CAMPEN.

S.-M. CONINCKX.

HET Hoofdbestuur van het *Davidsfonds* heeft dezen zomer eene keus uitgegeven der Fabelen en gedichten van den Kanunnik CONINCKX, een letteroefenaar die leefde van 6 Augustus 1750 tot 14 April 1839.

CONINCKX was een man van geest, natuurlijk luimig, en rijmde met gemak, hoewel niet altijd onberispelijk. Hier en daar komt een verkeerde klemtoon voor, of zijn afscheidingen en verplaatsingen van voorzetsels, en ongeoorloofde rijmen van *ij* op *ei*, welke men bij geenen keurigen dichter zal aantreffen.

In de nieuwe uitgave is een goed aantal van die onregelmatigheden geweerd, maar 't was ondoenlijk ze alle te doen verdwijnen zonder den tekst te veel te wijzigen. Daarom is het nuttig, den jeugdigen beoefenaar der vaderlandsche dichtkunde aandachtig te maken op de gebreken, welke men bij CONINCKX aantreft : deze hoeven niet gevolgd.

Vóor het werk gaat eene welgeschrevene studie over het leven en den letterkundigen arbeid des verdienstelijken mans, onderteekend EMIEL GOVAERTS. Eenige wetenswaardige bijzonderheden, aan dezen onbekend gebleven, mogen eene plaats vinden in *het Belfort.*

Ten jare 1810 werden door twee Fransche letterminnaars, Lucet en Eckart, prijzen uitgeloofd voor de beste lierzangen op *de Geboorte des Konings van Rome* (zoon van Napoleon Bonaparte). Niet minder dan vijf en dertig boekgeschenken waren uitgeloofd voor de Fransche, vijf voor de Latijnsche, vijf voor de Hoogduitsche en vijf voor de Italiaansche poëzij. Hoewel de Nederlandsche taal bij de prijsgevers niet van tel was, zonden twee Vlamingen, JAN-FRANS WILLEMS en CONINCKX, een stuk in, welke beide, tamelijk verminkt, werden opgenomen in het boek, door genoemde Franschmannen uitgegeven onder den titel : *Hommages poétiques à Leurs Majestés sur la naissance du Roi de Rome.* « CONINCKX gedicht (schrijft PR. VAN DUYSE) (1) getuigt van den aanleg, dien hij bezat om zich wellicht tot een voornaam dichter

---

(1) Het komt voor in het eerste deel, nr 93, bl. 333.

te ontwikkelen, had hij zich minder gewend aan den slavenband van 't vertalersgild te kruipen. Zie hier eenige strophen daarvan :

Wanneer gij in Marengò's velden,
Op Eylau's dikbesneeuwden grond,
Omringd van al uw duizend helden,
Of, winnaar, hoog bij Iena stondt,
En 't fierste hoofd voor u deedt buigen,
Uw innig hart zal mij getuigen
Dat gij min opgetogen waart
En voelde minder zaligheden,
Napoleon, dan u op heden
Uw zoon en teedere egâ baart.

Nu toont ons klaar het Opperwezen
Dat hij, in zijn verholen raân,
Door u ons rampen wou genezen,
Vergetend alle de euveldaân
Waarin we een poos gedompeld waren;
Nu hij aan d'echt der adelaren
Dien liefdepand zoo goedig zendt,
Door wien eendrachtigheid zal duren
In hoeve en stulp, en in ons muren,
Tot aan der eeuwen uiterst end.

. . . .

Triomf! van op de lage zoomen,
Door 't IJ bespoeld, tot bij den top
Des Apennijns en 't eeuwig Romen,
Voor wien een nieuwe August rijst op.
Gaat, kinderen, uw korven laden
Met lentegroen en tuinsieraden;
Geeft lauweren, geeft zegepalm,
Vorstin! aanhoor die vuurge danken,
Dit grof geschut, die tempelklanken
Die luchten dreunen op dien galm.

. . . .

Gij, teêre jeugd en ouderlingen,
En gij, der kerk gewijde stoet,
Gaat lof den Allerhoogsten zingen,
Valt biddend voor den outervoet.
Laat mirrhe in gouden vaten branden,
Verheft uw smeekend oog en handen,
En roept met mond en hart : « Bewaar,
« Bewaar, o God, zoo dier een leven!
« Hij groeie in deugd, en wil ons geven
« Een ander zoon eer 't zij een jaar. »

« Verdrijf, Bellona, tuk op moorden,
En smeedt haar stalen ketens aan;
De vrede bloeie in oost, in noorden,
Te land, en op den oceaan.
Doe zelf de Britten eens belijden
Dat in geen oude of nieuwe tijden
De zon iets machtigers bescheen,
Als de erve der Napoleonen :
Stort in de ziel van al hun zonen
Des Stamheers geest en dapperheên.

Deze weinige strophen zijn, onzes dunkens, voldoende om de gegrondheid van Van Duyse's oordeel over Coninckx te staven.

Het groot aantal geboortedichten deed Coninckx, terzelfde gelegenheid, de pen in de hand nemen om een paar vierlingen te schrijven, welke men in zijne *Punt- en Mengeldichten* (bl. 29) aantreft en die wij hier laten volgen :

Monarch, voor wien Europa zwicht,
Zoo gij bijwijlen niet kunt slapen,
Neem deze banden hier voor uwen zoon gedicht
En lees een ode of twee : gij zult wel aanstonds gapen.

—

Twee dikke banden vol geboortezangen! Pest!
Gij moet naar de apotheek niet loopen,
Zoo gij niet slapen kunt, om opium te koopen,
Lees maar eene ode of twee. Het helpt : *probatum est*.

Een ander gedicht van Coninckx, eene *Cantate op den Veldslag van Waterloo*, werd in 1816 ingezonden ten prijskampe der « Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten en Letteren » te Gent. Het werd niet bekroond en bleef ongedrukt.

Er was, inderdaad, geene kans voor eenen Vlaming om den lauwer weg te dragen, waar J. Boscha en vooral Catharina-Wilhelmina Bilderdijk als mededingers optraden. Niet alleen was Coninckx mis in de opvatting (hij zond eenen *lierzang* in van acht strophen, in stede van eene *cantate*), maar wat konden verzen, b. v. als deze :

De dwingland, tuk op menschenbloed
Weleer in 's Elbas wal gesloten,
Brak uit met waan en dollen moed
Geschraagd van wreede moordgenooten :
Louis, der Franschen schat,
Door 't lot geslingerd weer en henen,
Zeer bij van dweepers aangevat,
Was uit zijn rijksstad ras verdwenen.....
God wees hem Gent met zijne hand :
Triumph, triumph, o Nederland!

wat konden zulke regels opwegen tegen het bekroonde gewrocht van C.-W. Bilderdijk, waar men o. a. leest :

Aria.

De halve wereld in den boei
Des woesten dwinglands zuchtend,
Zag na de nacht van 't stormgeloei
Een heilrijk reddende uchtend!
Van 's Donaus boord, van Newaas stroom,
Van Theems en Elbe en Okerzoom,
Vereenden zich de braven :
Als stroomen ruischend tot éen kolk,
Werd heel Europa tot éen volk,
Om recht en eer te staven!

Rei van grijsaards.

Wij, grijsaards, aan des grafkuils rand gebogen,
Genaken u met dankbaar weenende oogen,
o Gij, wiens hand het lot bestiert :
Tot U verheffen we onze palmen
Bij 't rouwend lof- en jubelgalmen,
Waar Neerland zijn herstel meê viert!

Tot u vermeten we ons met needrig hart te bidden :
Laat Neerlands lust in Neerlands midden,
En roepe Uw stem hem niet dan spâ;
Hij zie in de afkomst van zijn Loten,
Als cederstammen opgeschoten,
De panden van Uw heilgenâ!

De dichter Coninckx had den gezegenden ouderdom van omtrent de negentig jaar bereikt, toen hij nog een boekje in de wereld zond : *Poésies morales, en français, en flamand et en latin* (St.-Truiden, 1839). De Fransche en Vlaamsche stukken waren grootendeels vroeger opgesteld, en onder de laatste onderscheidt men *de Kranen van Ibycus*, naar Schiller; de Latijnsche verzen, meest zedelessen behelzende, schijnen, blijkens eenige, op vergevorderden leeftijd geschreven.

Een bundel Fransche vertellingen bleef onuitgegeven; het hs. werd geschonken aan den geleerden Ch. van Hulthem, met wiens rijke boekenverzameling het aan het Staatsbestuur is overgegaan (*Bibliotheca Hulthemiana*, V, nr 206, 207).

Coninckx' taal en versbouw laten te wenschen, doch men vergete niet dat de man de letteren begon te beoefenen in een zeer ongunstig tijdvak. Toch heeft hij eigenaardige verdiensten : luim en geestige wending. « Mist hij dikwijls het kernachtige van

HUYGENS (oordeelt PR. VAN DUYSE), hij heeft ook HUYGHENS' veeltijds laffe woordspelingen niet. Zijne vertalingen zijn vloeiend, doch men doe hem 't ongelijk niet, *Fridolin* of *Graaf Lauzan* aan de kunstmatige vertolkingen van eenen TOLLENS of BILDERDIJK tegenover te stellen. *De Lof van 't Buitenleven* naar VIRGILIUS beviel ons bijzonder; dit stukje is getrouwer en losser dan VONDEL's overbrenging, welke men, 't is waar, slechts als de studie van den grooten meester moet beschouwen. »

Zou de man, die zoo vele grafschriften opstelde, er niet een voor hem-zelven hebben geschreven? 't Schijnt van neen; integendeel haalt men het volgende aan, als op hem doelende :

MONCONI, door zijn Fransche en Nederduitsche verzen
Befaamd alom een uur in 't rond,
Ligt ergens in een hoek van dees' gewijden grond;
Hij had twee beenen als twee kersen,
Zelfs toen hij jong was en gezond,
En woog, wanneer hij stierf, nog zes en tachtig pond.
Nu kent gij zijn geheele waarde.
Wenscht dat ze licht hem zij, deze aarde...
Zij schaffe hem de rust, die hij te zelden vond!
En wenscht, aleer ge gaat, dat God hem wil vergeven,
Al wat hij heeft misdaan, al wat hij heeft misschreven.

Dit vers is zeker maar uit kortswijl geschreven, niet met inzicht om den verdienstrijken letteroefenaar te schaden. Wij twijfelen er aan, dat het op CONINCKX zou doelen : de in stilte en studie levende priester kan geene vijanden gehad hebben?

Nog schreef CONINCKX, vooraleer de groote reis aan te vangen, deze gemoedelijke regelen, welke van zijne vroom- en nederigheid getuigen :

'k Ben honderd jaar bijna een levend mensch geweest;
Mijn afgestorven lijf gaat bij de wormen wonen;
In Uwe hand, o Heer, beveel ik mijnen geest!
Wil hem het eeuwig licht en Uwe glorie toonen.
God wilde mij op aard bijna eene eeuw bewaren.
Wat zou het zijn geweest? Een droom van honderd jaren!
o Moog voor mij in de Eeuwigheid
Bij de uitverkoren schaar een hoekje staan bereid!

—

De hulde, door de stad Sint-Truiden en door het *Davidsfonds* aan den dichter S.-M. CONINCKX bewezen, is alleszins verdiend.

Zij was treffend!

De geheele stad vierde mee. Des avonds, vóor het feest, deed de beiaard, in liefelijke akkoorden, den *Vlaamschen Leeuw* over de stad galmen, als het sein om vlaggen en wimpels uit te hangen — En deze waren niet te tellen!

Den zondag, te twee uren namiddag, had aan de spoorwegstatie de ontvangst plaats der Leden van het Hoofdbestuur van het *Davidsfonds* en der vreemde genootschappen — uit de provinciën Limburg, Brabant en Antwerpen — talrijk opgekomen met vaandels en cartels. In den stoet bemerkte men het schoone vaandel, door den baron H. de Pitteurs Hiegaerts aan de St.-Truidensche afdeeling geschonken. Ten stadhuize werden de afgevaardigden en bestuurders der maatschappijen namens het magistraat door den heer schepene De Jongh verwelkomd, op welke rede de heer L. van Ryswyck namens het Hoofdbestuur van het *Davidsfonds* zeer gemoedelijk antwoordde. Vandaar trok de stoet naar CONINCKX' sterfhuis, waar de marmeren herinneringsteen in den gevel werd ontbloot. De beeldhouwer FERONT heeft karakter weten te geven aan dit kleine denkmaal, waar men op leest :

HIER WOONDE KANUNNIK S.-M. CONINCKX
DICHTER.
GEBOREN DEN 6 OOGST 1750, GESTORVEN
DEN 14 APRIL 1839.

De heer Lod. van Haeken sprak eene toepasselijke redevoering uit, waar de heer Ulens, burgemeester, namens den gemeenteraad, op antwoordde.

In de letterkundige zitting, welke daarna plaats greep, trad als feestredenaar op de eerw. heer Boelen, voorzitter der St.-Truidensche afdeeling. Het onderwerp : S.-M. CONINCX, werd op zeer verdienstelijke wijze behandeld. Dan begon de uitvoering van de feestcantate op de groote Markt, woorden van LOD. VAN HAEKEN, muziek van FR. SCHOOFS. De uitvoering door de *Koninklijke Harmonie* en een groot getal koorzangers was voortreffelijk.

De eerste feestdag eindigde met de vertooning van *De Twee Broeders*, het schoone drama van MENTEN, door eenige liefhebbers der tooneelkunst, in de feestzaal van het klein Seminarie.

Na de Mis, met welke de vergaderingen van den tweeden dag aanvingen, zegende Mgr Rutten, groot-vicaris van het bisdom Luik, het nieuwe vaandel der afdeeling van St.-Truiden en hield eene korte rede over de beteekenis van het vaandel : *Strijd en vereeniging*. De hooggeachte redenaar breidde welsprekend het gedacht uit, dat de Vlamingen te strijden hebben voor hun geloof, voor hunne taal en vaderland, en dat die kamp slechts dán duurzame vruchten zal winnen, wanneer er vereeniging van alle krachten zal zijn. Voor Kerk en Moedertaal kan het *Davidsfonds* veel verrichten, want het is een machtig, uitgelezen leger.

Te 11 uren begon de tweede letterkundige zitting, vooral toegewijd aan de Vlaamsche belangen. Mgr Rutten was daar, alsook de heeren baron Whetnall, senator, H. de Pitteurs, volksvertegen-

woordiger, Coemans, oud-senator, een neef van S.-M. CONINCKX, verscheidene leden van het Hoofdbestuur enz.

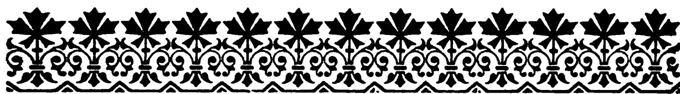
Na eene tweede uitvoering der feestcantate spraken beurtelings: de heeren Lenaerts, pastoor-deken van St.-Truiden, over CONINCKX; ridder de Corswarem, over het nut van de beoefening der plaatselijke geschiedenis en der familie-overleveringen; Bets, pastoor-deken van Zoutleeuw, over het vooroordeel dat nog tegen het Vlaamsch bestaat; N. Theelen, over den Vlaamschen taalstrijd in Limburg; Pauwels, over het onderwijs onzer taal in de katholieke scholen van tweeden graad, vooral met het oog op de Coremanswet; Mgr Rutten, over de noodige gematigheid in het voeren van den taalstrijd en over het schrijven eener algemeene letterkundige taal, in tegenstelling dergene, die door taalparticularisten wordt voorgesteld.

Nadat de algemeene Secretaris van het *Davidsfonds*, die de vergadering voorzat, de vervaardigers der cantate, de redenaars en de talrijke aanwezigen namens het Hoofdbestuur van het *Davidsfonds* bedankt had, werd de plechtige zitting geheven en begaven zich meer dan 120 leden naar de groote zaal van den Katholieken Kring, waar de feesten met een banket zouden gesloten worden. Onder de heildronken, bij het nagerecht ingesteld, vermelden wij, om der kortheid wille, slechts de eerste, uitgebracht door den algemeenen secretaris van het *Davidsfonds*, aan Z. H. Leo XIII, den wijzen Leeraar, den gevierden dichter, den onvermoeibaren werker tot oplossing der maatschappelijke vraagstukken; aan Z. M. Koning Leopold II, die door de instelling der Koninkl. Vlaamsche Academie en door het grondig Vlaamsch onderwijs, op zijn bevel aan den vermoedelijken troonopvolger gegeven, het bewijs heeft geleverd van zijnen eerbied voor de taal der Vlamingen; aan Mgr den Bisschop van Luik en zijnen vertegenwoordiger op de Coninckxfeesten, Mgr Rutten, wier levendige bezorgdheid voor onze taal niet alleen uit woorden, maar uit daden voldoende gebleken is.

Over dit en al de vorengemelde feesten zal het *Jaarboek* van het *Davidsfonds* voor 1890 een uitgebreid verslag mededeelen.

F. D.

EEN FEEST BIJ DE TRAPPISTEN.

Wie heeft niet gehoord van de Trappistenorde, en inzonderheid van de abdij van Westmalle, op de baan van Antwerpan naar Hoogstraten gelegen, van den strengen levensregel dier kloosterlingen, van hunne gulle gastvrijheid en van de onvermoeide werkzaamheid, waardoor zij deze barre heide in een vruchtbaar *oase* hebben herschappen? Wel is, sedert een paar jaren, het aanzien der abdij veranderd; een fraaie ruime kerk heeft de enge en sombere kapel, een sierlijk en grieflijk gastenkwartier de armoedige gebouwen van vroeger vervangen; doch de goede paters, na voor God en hunne bezoekers gezorgd te hebben, met de hun eigene zelfsverloochinq, blijven zelven altoos even ellendig gehuisvest.

Van een bezoek bij de Trappisten draagt men immer een diepen indruk mede. Die naakte vertrekken, dit gedurig bidden en arbeiden, die muren, welke van niets dan van dood en eeuwigheid spreken, die strenge verstervingen, dit nooit verbroken stilzwijgen doen ons, wereldlijken, deze kloosterlingen aanzien voor wezens die alle natuuropwellingen onderdrukt hebben en aan alle gewaarwoordingen des harten vreemd zijn geworden. Hoe zeer wij ons daarin vergissen hebben kunnen bemerken de honderden, welke te Westmalle op 6 September 1889 kwamen aangeland; neen, de edelste en geestverheffendste gevoelens, de eerbied, de genegenheid, de hoogachting, de erkentenis doen warm de harten dier kloosterlingen kloppen en het is hun eene zoete voldoening zulks voor God en de menschen te mogen laten blijken.

Op 6 September dus kondigden uit de verte de op de tinne van kerk en klooster wapperende pausselijke en nationale kleuren de feestviering aan. Naderende viel het oog, links en rechts, op trofeeën, draperijen, feestoenen, triomfbogen, bloemkransen en vooral op jaarschriften en dichtjes. Wij kunnen aan de bekoring niet wederstaan er eenige van over te schrijven; doch slechts eenige, want er waren er in allerhande talen en op al de plaatsen en hunne volledige opgaaf zou een lijvig boekdeel beslagen.

Zie er hier eenige terloops aangeteekend :

Op de inkompoorten stonden de volgende jaarschriften.

BeneDICtUs WUIJts preLaat Der orDe VIert hIer zIJn pLeChtIg JUbeLfeest.

aLLELUIa! zIngt Den geVer Van VaDers goUDen JUbeLfeest

Heil Vader! wien het werd beschoren
Door een godgewijden band
Aan diens dienst te zijn verpand;
't Beste deel hebt gij verkoren.
't Is de God-Mensch Die het zegt,
't Beste is voor U weggelegd.

o Jubelkroon!
Hoe hemelschoon
Versiert gij vaders schedel,
Alleen de deugd
Geeft ware vreugd
En maakt de menschen edel.

Op de Drukkerij.

aChtIng, eerbIeD, LIefDe, broeDers Voor UWen grIJzen JUbILarIs. aLLeLUIa.

't Hoofd met de drukkersgasten
Dit toonen zij nu klaar,
Ontzien noch werk, noch lasten
Voor hunnen jubilaar.

U minnen trouw en teeder,
Dat, ja, tot in den dood,
En namaals nog veel meerder
Vereenigd in Gods schoot.

Aan de Schoollokalen.

onDerWIJzers en LeerLIngen WensChen Den eerWeerDen preLaat veeL heIL.

aChtBare JUbILaar, ChrIstUs beLoone U De LIefDe Den Weezen beWezen.

In de kloostergangen.

Gij ziet hoe allen juichen
Bij deze blijde maar,
Hoe kop en knienen buigen
Voor U, o Jubelaar!

Hier schonkt gij God in zielevreê
Het offer van uw jeugd,
Hier wacht u voor dit korte leed
Een eeuw'ge hemelvreugd.
O! mochten allen bij het zien
Van 't offer dat gij bracht
Den godsdienst minnen om zijn schoon,
Hem prijzen om zijn kracht.

1839.

Voor VIJftIg VoLLe Jaren boetVaarDIgheID
Is U 't aLLersChoonste kroontJe VoorbereID.

1889.

De konIngIn Van aLLe goDs heILIgen
zIJ zaL steeDs UW LeVensLoop beVeILIgen.

Aan de boerderij.

Ik, boerke doe ook gaarne meê
Op vaders gouden Jubilé
Ik wil, om 't feestje wel te vieren,
Mijn kluis met groen en dichtjes sieren.

Aanveerd, eerwaarde Jubelaar
De oprecht gemeende voorspoedswenschen
Van deze kleine arbeidschaar
Van arme doch verkleetde menschen.
Laat ons u danken en u loven,
Laat ons te zelvertijd beloven,
Van steeds getrouw te zijn met kinderlijke min
Den weldoener en vriend van dees groot huisgezin.

In de kerk.

MarIa WIL Den geaChten JUbeLaar
hIerna sIeren In UW heILIgensChaar.

Op twee altaars.

s. beneDICte, beneDIC beneDICto
sUaVIter JUbILantI.

sUCCUre s. bernarDe, DILeCto
abbatI WUIJts.

Het beluik der abdij van Westmalle vormt eene kleine gemeente; behalve de kerk, de kloosterpanden en het gastenkwartier treft men er ruime scholen, eindelooze stallen, eene welingerichte brouwerij, werkhuizen voor allerhande beroepen, eene boerderij, enz. enz. in aan; welnu, al deze gebouwen waren overdekt met geschriften, die den held van het feest welkom, dank en zegen toeriepen, en lieten zij weleens iets onder opzicht van stijl en kunst te wenschen, alle niettemin waren treffend als rechtzinnige en ongekunstelde uitboezemingen van het hart.

Maar wat gaf tot deze buitengewone feestviering aanleiding? Luistert : Over ruim zestig jaar, bevond zich tusschen de leerlingen der kostelooze school, toen reeds door de Trappisten gehouden, een eenvoudige boerenjongen, welke zich door zijne godsvrucht, zijne vlijt en zijne leerzucht onderscheidde. Op aansporing zijner meesters begaf hij zich naar Turnhout en voltrok er zijne humanoria. Dan klopte hij te Westmalle aan om in de orde opgenomen te worden. Aan dien wensch werd voldaan; de jonge Michiel Uregts ontving het kloosterkleed, werd pater Bene-

dictus en eindelijk abt van O. L. Vrouw van 't Heilig Hart van Latrappe van Westmalle en algemeene vicaris der Orde in België. De geestdrift waarmede het vijftigjarig jubelfeest der aflegging zijner kloosterbeloften is gevierd, getuigt met wat onderscheiding hij zich, in dit lange tijdverloop, als religieus en als abt van zijne plichten heeft gekweten.

Wijd en zijd waren er naar de verwanten der kloosterlingen en de vrienden der abdij uitnoodigingen gestuurd geweest, en deze waren met dankbaarheid aanveerd. Elke stoomtram en talrijke rijtuigen; brachten er in menigte aan. Paters, dien dag door bijzondere toelating van de stilzwijgendheid ontslagen, stonden gereed om de bezoekers te ontvangen en rond te leiden. Zoo lieten zij u de verschillende gedeelten der abdij, met hunne smaakvolle versiering, in oogenschouw nemen, alsook de talrijke en kostbare geschenken, meest alle tot verheffing van den eer- en den kloosterdienst den hoogwaardigen jubilaris uit hoogachting en genegenheid toegezonden. Hoe staken bij dit vluchtig doorloopen, wederom de ontblootte vertrekken der Trappisten af tegen die aan hunne gasten voorbehouden! Waarlijk die brave zielen achten voor hen zelven alles wel genoeg en niets te goed voor hunnen evenmensch.

Doch de klok roept tot den kerkdienst, het eerste punt van het programma, en alle genoodigden spoeden zich er plaats in te nemen. Hij was uiterst plechtig en indrukwekkend; de jubilaris, een kloeke en gespierde zeventigjariger, vlug en vaardig in zijne bewegingen, wiens lange gestalte niet het minst onder de jaren is gebogen, deed de pontificale mis bijgestaan door twee gemijterde prelaten en andere waardigheidsbekleeders der orde en door al zijne kloosterlingen omringd. Aan den voet des altaars wenschte de ouderdomsdeken der abdij, ook een jubilaris, een bewijs dat de strenge regel het leven niet verkort, den hoogwaarden abt, in eene Vlaamsche aanspraak, geluk in naam zijner medebroeders. Dan werden hem, met de gebruikelijke plechtigheden van het *rituel*, de gouden kroon, de jubelkruk en den verbondsring besteld. Daarop nam de mis aanvang door Antwerpsche liefhebbers uitgevoerd en tot slot hief de jubilaris het *Te Deum* aan, dat door de honderden aanwezigen, geestelijken en wereldlijken, uit volle borst werd medegezongen.

Men weet dat de Trappisten, niet alleenlijk altoos vleesch en visch derven, maar zelfs deze spijzen aan hunne gasten niet opdisschen. In deze blijde omstandigheid en aangezien het groot getal aanzienlijke bezoekers, werd er voor hen, niet voor de kloosterlingen, van den regel afgeweken. De rond de vijf honderd uitgenoodigden werden op een keurig maal vergast. De jubilaris, bij zijne intrede met luide toejuichingen onthaald, zat het voor, met den heer baron de Turck de Keersbeeck, burgemeester van Westmalle aan zijne rechter- en den heer baron Gillès, burgemeester

van 's Gravenwezel aan zijne linkerzijde. Aan de eeretafel hadden insgelijks de hoogeerweerde prelaten van Maredsous, van Averbode, van Chimay, van Sint Sixtus, Mgr Sacré, plebaan van Antwerpen, enz. enz. plaats genomen.

Dat het er gul en hartelijk is gegaan, dat de feestdronken in rijm en proza op het feest niet ontbroken hebben, dit hoeft niet gezegd. Om de nederigheid van den jubilaris niet te kwetsen, zullen wij die lofredenen niet herhalen, maar wel zijn antwoord, dat den man kenschetst, daar het toont dat al die loftuigingen geen vat hebben op dit van de aarde onthecht gemoed, hetwelk te midden der eerbewijzen op de groote belangen van den godsdienst blijft gericht.

« Mijnheeren, sprak hij, ik dank u voor uwe genegenheidsbewijzen en hoop ze te blijven bewaren. Maar laat mij toe u een verzoek toe te sturen ; het opperhoofd der H. Kerk, Paus Leo XIII, die zich zoo bekommerd toont voor ons geestelijk welzijn, verkeert in nood. Zij alleen die zich aan het hoofd bevinden, kennen de kruissen welke hooge verplichtingen vergezellen. Denken wij hier bijzonderlijk op hem; bidden wij God dat hij zich over den H. Vader ontferme en vrede aan de H. Kerk schenke! »

Die wensch, uit het hart opgeweld en die in aller harten weerklank vond, sloot het feest. Na nog eenigen tijd met de goede paters te hebben vertoefd en het oplaten van luchtballen te hebben bijgewoond, die in de verte den heilkreet : *Leve de Jubilaris* overgedragen hebben, nam men afscheid ten hoogste voldaan over het genoten hartelijk onthaal en er de zoetste herinnering van mededragende.

Eilaas, weinige uren later kwam de vreeselijke ramp van Antwerpen dezen vreugdevollen dag met een rouwfloers omhullen en andermaal het onbestendige van de aardsche tevredenheid bewijzen. (1)

Lier, 8 September 1889. A. H. Roëll.

(1) Men leze ook : *Eea bezoek aan de Trappisten der abdij van Westmalle*, door Frans de Potter, fr. 0,50.

TOT HERINNERING

AAN

Zijne Doorl. Hoogw. Mgr DE BATTICE

BISSCHOP VAN PELLA.

ZIE, Vlaandren heeft een dankbaar hert!
Toen U de plicht gekweten werd
Der laatste hulde en uitvaartbede,
U die de hoop van Gent eens waart,
Toen zaagt ge duizenden vergaard
In 't zielgebed om licht en vrede :

Den burger- naast den adelstand;
Den needren werkman, die uw hand
Om hare milde weldaân zegende;
Hen die gij zelve trap voor trap,
Geleid had naar het priesterschap,
En dan, zoo vaderlijk bejegende.

Zij baden, ja, in dankgebeên...
Bleef, na hetgeen gij hebt geleên
In uwe hard beproefde dagen,
Iets over nog van boete of smet,
Zoo heeft, op vleuglen van 't gebed,
De dank ten hemel U gedragen.

Wanneer ons vaders levenssom
Tot hoog getelde jaren klom
En bange zorg ons hart beklemde,
Gij waart het dien zijn vadermin
Schonk aan 't beangstigd huisgezin;
Gij, dien hij zich ten steun bestemde.

Waard om uw kunde en deugd geroemd,
Door 't volk eenstemmig voorbenoemd,
Heeft dat U 't hoogst in eer verheven
Dat hij, de heilge kerkprelaat
Wiens werk in eeuwge glorie staat,
In uwe hand zijn staf wou geven;

Dat hij, die 't duurbaar Bisdom Gent
Tot in zijn diepsten grond gekend
En heeft bemind gelijk een vader,
En met diens toekomst hoogst bezorgd,
Ons heil en welzijn dacht geborgd
Wanneer gij, eerst met hem te gader,

Den last zoudt op uw schoudren laân,
Om, als zijn licht zou ondergaan
In d'avond, na zijn kloeke grijsheid,
Een nieuwen morgen uit den rouw
Te rijzen doen, die stralen zou
Van heiligheid, van licht en wijsheid.

't Geschenk ja, van zijn hert waart Gij...
En blijde in hoop begroetten wij
Uw' daagraad, mild aan reine glansen;
Gij werdt gevierd, gij werdt bemind;
Gij zaagt uw priesters, eensgezind,
Uw hoofd met eer en liefde omkransen.

Uw optreên was een vreugdefeest;
De gaven van uw hart en geest

Beloofden groote en eedle werken.
Hoe galmde in klem en kracht uw woord!
Hoe gretig door het volk gehoord
In 't plechtig hoogfeest zijner kerken!

Daar kwam een dag van bang gevaar...
Het christen volk, zijn priestrenschaar
Bedreigend uitgedaagd ten strijde...
De ziel der kinderen in nood...
Hoe bleek uw moed, uw wijsheid groot
In 't kampen aan uw vaders zijde!

Uw vader... Hij, wiens vaste hand
En wijs beleid voor 't gansche land
Tot een bewonderd voorbeeld strekte.
Wie deed wat hij, volhardend, deed?
Wie streed gelijk zijn grijsheid streed
Die geestdrift in de jonkheid wekte?

Zijn werken loven hem. Schouw rond!
Geen dorpjen op den Vlaamschen grond
Dat niet de vrije schole stichtte.
Hetgeen onmooglijk scheen kwam goed.
Men zeî: het kan niet... — Hij : het moet...
En 't was ter zege dat hij richtte :

Wie wilde, won. Er was geen dag
Die u, zijn strijdgenoot, niet zag
In zegestoet met kinderscharen,
Wen gij de heilge wijding bracht
Aan 't vrij gesticht waar 't jong geslacht
't Geloof der vaadren zou bewaren.

En dan, hoe menig priesterhert
Dat bij uw steun bemoedigd werd
Of raad en licht vond in uw wenken!...
o Zege, die den zieleroof
Beschaamde voor ons oud geloof!
o Tijd van schoon en groot herdenken!

Toen werd in eens, van oord tot oord,
Met schrik 't ontzettend nieuws gehoord
Wat felle slag u nedervelde...
Welk voorgevoel in elks gemoed!
Die kerkvoogd minzaam, vroom en vroed —
't Was als zijn doodsmaar die men meldde.

Wel kwam, maar flauwer steeds van licht,
Nog soms een glim van hoop in 't zicht,
Doch alle hoop zonk weg ten laatste;
En gij, gij zelf erkende uw lot;
Gij voelde wat de wil van God
— Wat kruis! — op uwe schoudren plaatste.

Gij voelde U in den greep der dood,
En, wat U God te lijden bood,
Ge aanvaardde 't van zijn welbehagen.
Veel, smartlijk veel vroeg U de Heer;
Gelaten, hebt gij alles weer
Ten offer aan zijn voet gedragen.

En wat aan opoffring nog meer
U kon gevraagd zijn door den Heer,
Uwe onderwerping ging het tegen.
« Uw Wil weze over mij vervuld,
« Algoede! » was uw bede; « duld
« Dat ik voorop dien Wille zegen'. »

Uw toevlucht was de kloostermuur;
Uw rust, de schoonheid der natuur...
Gij hoorde, in geestdrift opgerezen,
Heel Vlaandren door, een feestgezang; —
En hartlijk deeldet gij den dank
En hebt met ons den Heer geprezen.

Gij hoorde... een rouwkreet, onverwacht,
En voelde — een wonde U toegebracht
Waarvan uw hart niet zou genezen.

Gij zegendet des Heeren Naam,
En met uw grooten vriend te zaâm
Zijt gij dees tranendal ontrezen.

Gedenk ginds onzer! vraag ginds hoog
Dat Vlaanderen herleven moog'
Nu in zijn doodsrouw neergeslagen!
Wij blijven u in trouw gemoed
Herdenken, dankbaar voor het goed
Genoten uit uw vruchtbre dagen.

H. CLAEYS, pr.

HEILWENSCH.

Beste Broeder in J. C.

PAULINUS! Paulinus!
'T Is morgen weer uw feest!...
Ik zend U eenen kus
Van vriendschap op de wangen,
En wensch u wat gij 't meest
Daarboven mocht verlangen :
Vooral nog lange jaren
Dat God U mocht bewaren
Van alle lijfsgevaren,
Alsmeê van zielsbezwaren!...
Maar... zoek niet wie U schrijft :
De PEN, die het bedrijft,
Geloof mij, brave Vent,
Wil blijven onbekend.

Uwe ootm. Dienaresse,
DE PEN.

AAN DE DAVIDSFONDSERS.

DAVIDSFONDS kwam in het leven
Om den franschen wind en praal
Te bestrijden; en te streven
Voor de lieve Moedertaal.

Juicht en roept uit alle krachten :
Heersche 't Vlaamsch in 't Vlaamsche Land!...
Wie die leuze zou misachten,
Weert hem af, schuift hem van kant!

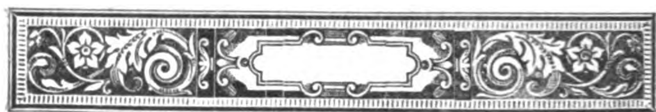
Op de gevels, op de deuren,
Waar de uitheemsche bucht nog stoort,
Zal men dien in stukken scheuren,
Wie 't niet doet, verdient de koord.

Mannen uit de Vlaamsche Gouwen!
Ik bezweer U duizendmaal :
Fiks!... De handen uit de mouwen!
Op!... Voor God en Moedertaal!

Scherpt uw' wapens en aan 't kerven!
Hoort!... Daar bromt de klok der wraak.
Schild en Vriend!... Weg, hij moet sterven!
Velt hem neer, den franschen draak!...

J. F. V. DROOGENBROECK.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Troebele Tijd. — Inval der Fransche Republiek in België. — Beloken Tijd. — Boerenkrijg. — Kerkvervolgin (1792-1799) door L. MATHOT (van Ruckelingen). Antwerpen, A. de Koninckx, Gent, A. Siffer, 1889, 8°, 194 bl. Prijs fr. 1,50.

Geen volk heeft meer te lijden gehad van eenigen nabuur dan de Vlamingen van de Franschen. Het zou een hoogst belangrijk, leerrijk boek zijn, dat de geschiedschrijver leveren zou, die het volledige tafereel zou ophangen van de vervolgingen, de aanvallen, de beleedigingen, de rampen en onheilen, die Vlaanderen vanwege den Zuiderbuur heeft moeten onderstaan, van de middeleeuwen af tot den zoogeheeten « Franschen tijd ». Alleen de verwoestingen, rooverijen en andere schanddaden door de legers van Lodewijk XIV in dit gewest vele jaren achtereen gepleegd, gaan alle denkbeeld te boven, en zijn talrijk genoeg om er een lijvig boek mede te vullen. In afwachting dat de geschiedschrijver opsta, die met onloochenbare oorkonden bewijst, hoe gegrond en natuurlijk de afkeer is van het Vlaamsche ras voor het Fransche — gevolg eener eeuwenlange ondervinding! — moet elke poging om de betrekkingen tusschen beide volken, ook slechts voor een beperkt tijdvak, in het licht te stellen, den Vlaamschen lezer welkom zijn.

De Troebele Tijd is eigenlijk een vervolg op des heeren MATHOT's werk : *De Jacobijnen in België*, in hetwelk hij den eersten inval der Sans-Culotten ten onzent beschrijft. Nu schetst hij ons de lotgevallen van België sedert 1794 tot aan de oprichting van het Consulaat, met al de aanslagen tegen het volkenrecht en tegen de persoonlijke vrijheid, met al de dwingelandij, de baldadigheden en de gruwelen, die in naam der beschaving, der vrijheid en broederlijkheid werden gepleegd....

Hoe het mogelijk is, dat er in ons land mannen zijn die het eeuwfeest vieren der Fransche Revolutie als de bron van volksontslaving en volksgeluk, wanneer juist die groote gebeurtenis het uitgangspunt is geweest van onmetelijke onheilen, rampen en volkswee, is alleen te verklaren door eenen diepgewortelden haat tegen het christendom, bij lieden, die niet weerstaan kunnen aan de *pipe-*

rie des mots, aan den bluf en de snorkerijen, welke elken dag door de Fransche drukpers worden verspreid.

Het boek des heeren MATHOT verschijnt dus op het goede uur; het is nuttig en noodig den onbesuisden geestdrift te temperen van de *parti de la France*, welke ons zou willen doen knielen en juichen voor de mannen, die onze grootvaders hebben vervloekt en vermaledijd niet enkel als godsdiensthaters, maar ook als woestaards, volksverdrukkers en uitbuiters.

Men leze *de Troebele Tijd!* 't Is niet enkel eene les van staatkundige geschiedenis, 't is ook eene leerrijke bladzijde uit de geschiedenis der beschaving, die bewijst hoe laag en diep een volk kan zinken van 't oogenblik dat het vollen teugel viert aan zijne drift naar overheersching en ijdele glorie, en dat het den godsdienst verloochent, zonder welken geene echte broederlijkheid en gelijkheid, geene zedelijke grootheid, bijgevolg geen stoffelijk welzijn en vooruitgang denkbaar zijn.

Eene bladzijde uit de geschiedenis der stad Nieupoort. — *Nieupoort en zijne visscherij in de XVe eeuw. Het Beleg van 20-28 Juni 1489. De Dankprocessie van sint Jan*, door EDW. VLIETINCK. Oostende, Gent, A. Siffer, 1889, 8°, 132 bl. Prijs fr. 1,00.

Er zijn in Vlaanderen weinige steedjes van derden rang, welke eene zoo belangwekkende geschiedenis hebben als Nieuwpoort. Het vroeg middeleeuwsche *Sandhove*, in 't Latijn *Sandhauptum* of *Sandhoveta*, of *Sandeshoveta* genoemd, werd niet verre van de zeekust gebouwd op eenen aanzienlijken duinheuvel. In de onmiddellijke nabijheid bevond zich Lombardsijde, oorspronkelijk eene zeehaven, die echter al vroeg verslijkte en onbruikbaar werd. Deze gebeurtenis, dagteekenende van de eerste helft der XIIe eeuw, was voor Nieuwpoort een zegen en de bron van eene schielijke ontwikkeling. De havenbewoners van Lombardsijde niet langer een bestaan hebbende in hun dorp, trokken met menigte naar de buurgemeente, vestigden daar hunne woonst en maakten op weinige jaren van 't nederige, vergeten Sandhove het bloeiende Nieuwpoort, dat reeds in 1163 de vrijheidskeure en de voorrechten eener stad verkreeg.

Een belangrijke tak der Nieuwpoortsche nijverheid was de visscherij. De schrijver geeft ons, vooreerst, de beknopte geschiedenis dier visscherij in de XIe eeuw en meldt meteenen iets over den uitgebreiden vischandel, toen door de Nieuwpoortenaren gedreven.

Dan schetst hij ons den toestand der stad gedurende de inlandsche beroerten onder Maximiliaan, den krijgstocht in het Westkwartier, het beleg van 20-28 Juni 1489 en de gevolgen dezer staatkundige gebeurtenissen.

Andere hoofdstukken handelen over de wethouders, over de voorrechten der gemeente en de St.-Jansprocessie, welke godsdienstige plechtigheid nog telken jare gevierd wordt uit erkentenis jegens

God, die haar van de Franschen had verlost, niettegenstaande deze getal, bij dat der belegerden vergeleken, ontzaglijk was.

Deze *Bladzijde* doet naar meer verlangen. De heer VLIETINCK is een vlijtige werker, die zijne bouwstoffen goed te behandelen weet. Hij heeft vele moeite gedaan om de verschillige behandelde punten toe te lichten, en gebruikt daartoe slechts geloofbare oorkonden : de rekeningen, charters en andere archiefstukken, die geene betwisting lijden. Hoe vele maanden hij zijn geduld geoefend heeft in de archieven van gemeente, kerk en staat, hoe vele honderden aanteekeningen hij heeft moeten verzamelen om zijn klein boek te kunnen opstellen, weten alleen zij, die ondervonden hebben wat er noodig is om eene monographie, gestaafd op vaste gronden, saam te brengen. Ja, deze *Bladzijde* doet naar meer verlangen : de volledige *Geschiedenis van Nieuwpoort* is nog te schrijven, en wij gelooven dat de heer VLIETINCK de man is, die zulk werk tot een goed einde zou weten te brengen. Mocht hij er toe besluiten, wij willen hem verschillige in West-Vlaanderen onbekende bronnen aanduiden, welke hem voor zijnen arbeid van groot nut zouden zijn.

Studenten-gouwdagen te Heist-op-den-Berg, Gent, Dadizele en St.-Truiden. — De Vlaamsche taalstrijd zal niet ophouden bij gebrek aan kampers! Onze vijanden mogen nu, gelijk de Fransche vorst vóór den slag van Groeninge, zeggen : « het regent Vlamingen! » De jeugd staat op, begeesterd en overtuigd, om, op het spoor der oudere strijders, hunne plaats te zoeken op bres en wallen, en voet voor voet den grond te heroveren, die aan het Vlaamsch gebied is ontrukt geworden.

Plaats ontbreekt ons, om bijzonderheden mede te deelen over de vier gemelde gouwdagen, waar de vaderlandslievende jeugd van Antwerpen, Vlaanderen, Brabant en Limburg in bezielde redenen recht kwam eischen, misbruiken aanklagen, heilrijke voornemens bekend maken, rechtzinnige beloften afleggen. *Het Belfort* juicht om het werk der moedige jongelingen, die zich verheffen boven het vooroordeel en boven het misprijzen van enkelen, en hoog de banier des vaderlands opsteken. Het juicht over de stichting van Vlaamsche studentenkringen in al de gewesten des lands, maar raadt de jeugdige sprekers aan tot bedaardheid en kalme overweging bij het uiteenzetten der grieven. Voortvarendheid is het beste middel niet om te gelukken, en lichtzinnige beschuldiging nog minder. Er is stellig rekening te houden van hinderpalen, welke niet ineens kunnen uit den weg geruimd worden; en men heeft niet altijd het recht met den naam van « vijanden » te bestempelen hen, die niet in één omzien eenen ouden staat van zaken te niet doen.

De Vlaamsche beweging is in de laatste jaren een stroom geworden, dien 't niemand gegeven is tegen te houden. Lang-

zaam, maar zeker, gaan wij naar de zegepraal; edoch laten wij deze niet in gevaar brengen door het voorstellen van ontijdige ontwerpen, door middelen van geweld. Alzoo b. v. late men vooralsnu den eisch van Vlaamsche muziekscholen varen, om met meer kracht en klem te vragen dat het lager en het meeste deel van het middelbaar onderwijs, in Vlaanderen, Vlaamsch zij. Zang is, voor verreweg de meesten, *liefhebberij*, grondige kennis der moedertaal eene *dagelijksche behoefte*. Dit éerst! Als wij vast in onze schoenen zullen staan, zal 't loopen gemakkelijk zijn; anders — *qui trop embrasse, manque le train....*

De vroegere inrichting der maatschappij en de omwenteling van 1789, naar het werk van Taine, door L. Halleux, advocaat en gemeenteraadsheer. Brugge, Herreboudt-Claeys, 1889, 8°, 19 bl.

Beknopt overzicht van de maatschappelijke inrichting vóor de Fransche revolutie, beschouwd van een louter Fransch standpunt, dus niet gansch toepasselijk op ons volk.

Verscheidene punten, in dit schrift aangeraakt, kunnen eenigerwijze worden terecht gewezen. Alzoo, b. v., is het niet geheel juist te zeggen, dat de adel en de geestelijkheid van belastingen waren ontslagen en leefden buiten de algemeene wet. Gemelde standen genoten, ja, voorrechten, maar ook de werklieden bezaten de hunne : elke nering had voorrechten! In vele steden en gewesten van Frankrijk brachten adel en geestelijkheid hun aandeel in de algemeene belastingen op, gelijk zij voor gewone misdaden, naast den poorter en den werkman, terecht stonden.

« De octrooien, verleend tot delging der stadsschulden (zoo schreef in 1666 de intendent van Bürgondië) moeten geestelijken, edelen en bevoorrechten treffen, anders brengen zij niets op. De gelijkheid, welke ik onder dat opzicht heb verkozen, en de krachtdadigheid, met welke ik de wet deed uitvoeren, zijn niet betwisbaar. » Overigens, zoo er misbruiken bestonden, men poogde ze reeds 150 jaren vóor de Revolutie te keer te gaan. « De ontslaging in zake van belasting » (schreef een ander Fransche intendent te midden der XVII° eeuw) « is een misbruik, hetwelk men moet doen ophouden. »

Gezegde vrijdom was niet enkel voor de twee genoemde standen, maar ook voor zekere burgers; te Rennes betaalden in 1782 geene belastingen : de eerste voorzitter en de procureur-generaal van het Gerechtshof, de wapenlieden, de postmeester, de postkoerier, de bedienden der messagerieën enz. (1)

(1) Te Gent en in andere Vlaamsche steden werd in de XVI°, XVII° en XVIII° eeuw vrijdom van lasten verleend aan elken werkman uit den vreemde, die er eene nieuwe nijverheid invoerde.

« De edelen (zegt TAINE) bezaten eigene rechtbanken. » Niet de edelen, maar de bezitters van een heerlijk domein, en onder deze waren ook burgers. De leenheerlijke justitie mocht men zeggen even goed als kwaad te zijn. Wie waren er de rechters? Bewoners der heerlijkheid, dikwijls buren van de betichten.

Is het juist, te beweren dat de edellieden (lees nogmaals : de bezitters van heerlijkheden) recht hadden op belastingen? Waren 't eigenlijk al belastingen, welke door hen werden geïnd, ofwel rechten, klevende aan de door hen in leen gegevene gronden, dus, eenigerwijze, pachtrechten?

Daarbij, deze belastingen, ingesteld bij de oorspronkelijke leenuitgifte, stonden op een bepaald, onveranderlijk cijfer; nu, daar dit cijfer aanvankelijk redelijk was, en, van den anderen kant, de waarde der munt elke eeuw verminderde, was de heerlijke belasting op het einde der XVIIIe eeuw eene nietigheid geworden. 't Zou overigens een schoon, nuttig werk zijn, de belastingen van het voormalige beheer eens te vergelijken met degene van de Republiek of van onze vrije XIXe eeuw, in Frankrijk of elders.... Wij houden ons overtuigd dat door zulk boek alléen vele schreeuwerijen van de stelselmatige afbrekers der vorige maatschappelijke inrichting tot zwijgen zouden gebracht zijn.

Daargelaten deze kleine punten, mag het werkje des heeren Halleux beschouwd worden als een goed beknopt overzicht der Fransche maatschappij vóor het jaar 1789.

Le n° 4 de la Place du Marais à Gand. *Conférence donnée au Cercle Catholique le* 1 *mars* 1889, par EMILE VARENBERGH. Gent, A. Siffer, 1889, in-8°, 33 bl. Prix fr. 0,50.

Een aantal bijzonderheden over het lokaal, waar de Katholieke Kring alhier is gevestigd, sedert de XVe eeuw, vermengd met eenige historische beschouwingen over verscheidene bewoners van dit oude heerenhuis. Mogelijk is er hooger op te klimmen met de geschiedenis van het gebouw (in de eerste helft der XVIe eeuw gewoonlijk *'t hof vander Kapelle* geheeten), en zijn er nog andere bijzonderheden over voormalige eigenaren en pachters mede te deelen, maar dit is eerder het werk van den monographist, niet van den conferencier. Uit de weinige, aan dezen bekende oorkonden, heeft de heer VARENBERGH goed partij getrokken.

De dood van Karel den Goede, graaf van Vlaanderen. *Drama in vijf bedrijven,* door HECTOR PLANCQUAERT. *Bekroond in den XIn driejaarlijkschen prijskamp van Tooneelletterkunde ingesteld door het Staatsbestuur.* Gent, A. Siffer, 1889, 8°, 162 bl. Prijs fr. 2,00.

Dit tooneelstuk is veel besproken geworden.... vóor het door den druk was bekend gemaakt! Mededingers konden niet aannemen, dat er iets beters was geleverd dan hun eigen werk, en geene

wraak kunnende oefenen op den schrijver, wiens gewrocht nog door het publiek niet geoordeeld kon worden, schold men de jury uit en betichtte men haar van partijdigheid voor eenen geloofsgenoot, hoewel de meerderheid der rechters, drie leden, uit erkende « liberalen » bestond!

Het stuk was nauwelijks van de pers gekomen, of het gerucht hield op; de geroepenen lieten niets meer hooren, de verkorene mocht ongestoord de vrucht zijner overwinning genieten. Ongetwijfeld zal wel hier en daar nog een der mededingers zijne rechters... verwenschen, maar liberale pennen hebben reeds de verdienste van PLANCQUAERT's drama, derhalve ook de onpartijdigheid der jury, erkend.

Karel de Goede werd reeds te Gent, te Brussel en te Antwerpen, echter op weinig bevredigende wijze, voor het voetlicht gebracht. De spelers hadden hunne rol niet bestudeerd en toch deed de vertooning eenen machtigen indruk op het publiek. Kan het anders bij de waarlijk grootsche tooneelen, die veelvuldig in het drama voorkomen? Wij wijzen slechts op dat, waar graaf Karel, na al zijn geld aan de hartelooze uithongeraars van het volk te hebben voor de voeten geworpen, hun nog zijne kroon, zijn vorstelijken mantel, zijn heldendegen verpandt om de behoeftigen te redden; en op ieder van deze, waar Deda in verschijnt, die liefelijke zonnestraal in de sombere omgeving van den graaf.

Slechts éene vlek komt in *Karel de Goede* voor : de nuttelooze zelfmoord van Deda's broeder. De tegenstanders van den graaf waren geen lafaards, verre van daar! die terugschrikten voor de gevolgen van hun euvel : zij gingen niet op de vlucht, wat zij hadden kunnen doen, maar wachtten in de burcht van Brugge het leger af, dat er hen kwam omzetten. Wij begrijpen dat het stuk gedrukt moest worden zooals het ten prijskampe was aangeboden, maar zou de schrijver, in eene volgende uitgave, de feil niet verbeteren?

In allen gevalle, *Karel de Goede* is een stuk dat lang op het repertorium zal blijven zoowel van bezoldigde tooneeltroepen als van liefhebberskringen.

Nederlandsch Museum. — De heer V. schrijft in het *Nederlandsch Museum* een overzicht der Nederlandsche schriften, gedurende de twee eerste trimesters van 1889 in België verschenen. Een zeer partijdig en onvolledig overzicht, waar schier al de boeken en tijdschriften, door katholieken opgesteld, naar de loffelijke gewoonte der klein-kapellekensgeuzen worden in doodgezwegen.

Uitgaven van het *Willemsfonds* worden vermeld, niet die van de *Koninklijke Vlaamsche Academie*, noch van het *Davidsfonds*. V. spreekt van het... *Jaarboekje der Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid en Wetenschappen* — het *Belfort* gebaart hij niet te kennen.

Wij vragen ons af, wat de lezer, zelfs de liberale, aan zoo 'n stuk hebben zal? Immers niet alleen voorname werken van katholieke, maar ook van liberale schrijvers zijn er niet vermeld. — Kliek-censuur?

Het door 't *Belfort* meermalen besproken *Corpus documentorum Inquisitionis haereticae pravitatis Neerlandicae* wordt er genoemd een « zeer gewichtig werk, dat op *echt wetenschappelijke wijze* eene leemte aanvult in onze vaderlandsche historiographie. » — Door dezen enkelen volzin weten de lezers van *het Belfort*, met hoeveel « geleerdheid » dat overzicht geschreven is.

Stelselmatig ophemelen is even slecht als stelselmatig afbreken. Zou V. van een ander gevoelen zijn?

Het orgaan van het Hoofdbestuur van het *Willemsfonds* is ook te paard gesprongen voor het *Corpus*, en kletst de daarop gemaakte aanmerkingen af met te zeggen, dat daar geene rekening van te houden is, dewijl... prof^r A. T., van Leuven het *Corpus* geroemd heeft « onberispelijk als wetenschap »; aangezien professor M., ook van Leuven, er « eene zeer vleiende recensie » over gaf in de *Revue bibliographique belge*, en de pater Jezuïet de Smet, de welbekende Bollandist, prof. Wattenbach, prof. Molinier en kanunnik Douais hetzelfde deden

Een oogenblikje, a. u. b.

Hebben die heeren het werk van een wetenschappelijk standpunt onderzocht, of enkel, door eene welwillende aankondiging, voor het hun gezonden present-exemplaar dank gezegd?

Wie van die heeren heeft éene enkele der gedrukte oorkonden vergeleken met de oorspronkelijke? Noemen zij 't ook « wetenschap », honderden brokken en stukken zonder orde, zonder de minste methode achter elkaar te drukken? Meenen zij waarlijk dat er inquisitiedocumenten op te rakelen zijn vóor het bestaan der inquisitie? Dat de oorkonde, door het *Belfort* gedrukt en besproken, van verre of van bij iets gemeens heeft met geloofsonderzoek? Dat eene gemeentelijke of gewestelijke verordening over vloeken en zweren eene acte is te noemen van de inquisitie? enz. enz.

Zijn de door 't *Belfort* afgekondigde kritieken van Goetschalckx en Fr. d. P. weerlegd geworden?

Eene opmerking, die zeker meer dan éen liberaal zal gemaakt hebben bij 't lezen van het niets bewijzend artikel in 't orgaan van het *Willemsfonds* is, dat dezelfde pen, welke zich beroept op het oordeel van eenen Leuvenschen hoogleeraar, dezen, na de uitgave van een historisch schrift, bestempelde met den naam van « onnoozelaar ». Eindelijk, om de degelijkheid van het *Corpus* te bewijzen, drukt gemeld orgaan op de goedkeuring, gegeven onder andere door eenen kanunnik en eenen pater Jezuïet.

Is dat, bij het orgaan van het *Willemsfonds*, ernst of gekkernij?

Mevrouw Buchholz in het Oosten, door Julius Stinde, uit het hoogduitsch door Una. — Leiden. — A. H. Adriani 1889.

Men betreurde in een voorgaand nummer van 't Belfort (nº 11 4de Jrg.) dat Una voor hare zoo goed versneden pen geene degelijkere stof koos. Wij moeten deze nieuwe beoordeeling met dezelfde klacht beginnen. Reeds meermalen, lees ik in de inleiding van het boek, heeft men mijnheer Julius Stinde verweten dat hem het ideale ontbreekt; nu aan Mevrouw Buchholz, al schreef ze dan zelve, ontbreekt het niet minder. Op gansch hare reis, van Berlijn weg tot Berlijn weer, langs het in der vlucht doortrokken Zwitserland en het in de hôtels beschouwde Italië, te Alexandrie, te Caïro, op den Boven-Nijl, te Jerusalem, te Athene, te Constantinopel en te Weenen, ziet en beschrijft zij slechts het uiterlijke, het alledaagsche, het werkelijke, het confortabele.

Voorts vindt men er niets nieuws, maar hetgeen men sedert jaren over Egypte en Syrie gehoord en gelezen heeft en in alle Baedekers nog lezen kan. Gevoelens zijn er in 't geheel niet; gewaarwordingen ja, van koude en hitte, honger en dorst, vermoeienis en rust, gemak of ongemak. Echte zielsaandoeningen, roerende zedeschetsen, boeiende natuurbeschrijvingen, fijne opvattingen, dat gaat mevrouw Buchholz's intellectuëele en zedelijke opvoeding te boven.

Want niets is er prosaïscher, burgerachtiger dan die Berlijnsche wollenhandelaarster : en na het boek tot het einde toe (niet zonder herhaalde wilsinspanning) doorlezen te hebben, blijft het ons nog een raadsel hoe ooit de gedachte van het Oosten te bezoeken in zulk een bekrompen hersenpan heeft kunnen ontstaan, en welk vermaak de schrijver erin gezien heeft met zulk eene gezellin naar den vreemde te gaan. — En was het daarmée uit, dan was het boek enkel vervelend, en zoo zijn er meer. Maar daar is erger. Die protestantsche burgervrouw legt de grootste onverschilligheid aan den dag. Voor haar zijn alle de religie's even goed of liever even slecht (bl. 109 en 155); zij spreekt oneerbiedig van den Bijbel (bl. 223 en 250) en beschrijft haar bezoek tot de heilige plaats en op zulk aanstootelijke wijze (bl. 237, 241, 243, 248, 253) dat zij ronduit onverdragelijk is. Hare bemerkingen over 't heilig Graf namelijk kwetsen diep het katholiek gemoed en ik geloof dat zij zelfs de overtuigde protestanten zullen verergeren. Om den hatelijken indruk, door dit lezen voortgebracht, te doen verdwijnen, sloeg ik de « Brieven over het heilig Land » van A. Delancker open; en er wazemde mij uit die bladzijden een geur van deftigheid, verhevenheid, gulle vreugde en teedere godsvrucht tegen, die mij weldra vertroostte over Mevrouw Buchholz's koude onverschilligheid en gemeene oneerbiedigheid. Wat bemoeien zich ook wollenfabriekantsters met boekenschrijven en protestanten met bedevaarten? *Sutor, ne ultra crepidam.* Blijven zij bij hunnen kousen en hunnen preek!

La question des langues en Belgique, par D. Claes. *Réponse refusée par le « Patriote »*. Namur, Ad. Wesmael-Charlier, 15 bl. in-12.

Den 24 Maart j. l. verscheen in *le Patriote* over de Vlaamsche beweging een artikel, waar verschillige dwalingen in voorkwamen, welke de heer Claes, in het belang der waarheid en voor de eere der Vlaamsche kampers, in gemeld blad zelf wilde herstellen. Zijn artikel, onbegrijpelijk genoeg, niet opgenomen zijnde, besloot de schrijver het in vorm van vlugschrift uit te geven.

Hij deed wel! In 't Brusselsch blad zou het verloren zijn geweest gelijk eene naald in eene vracht hooi; nu neemt het rang onder de strijdschriften en blijft het in de bibliotheken bewaard. De onder taalopzicht weinig patriotische *Patriote* zal er mogelijk ontevreden over zijn, maar wie verplichtte hem zijne kolommen te openen voor een lichtzinnig geschrijf tegen den rechtvaardigen kamp van de meerderheid der bevolking?

Johan-Ladislas Pyrker's *Tunisiade, in 't Nederlandsch vertolkt* door J. Brouwers. — Eerste zang. — Ieper, J. Brouwers, 1889, in 16, 31 bl.

Pyrker's Tunisiade en andere werken zijn weinigen Vlamingen bekend, en evenwel dragen zij den stempel van het genie. De heer Brouwers heeft wel gedaan de *Tunisiade* te vertolken en genietbaar te maken voor den Vlaamschen lezer. Zijne bewerking is verdienstelijk en doet verlangen naar de elf andere zangen. Waarom zou hij niet besluiten ook deze in het licht te geven?

Redevoering uitgesproken ter gelegenheid der plechtige prijsuitreiking van de Sint-Lukasschool te Gent, op 28 Juli 1889, door Lod. de Koninck. Gent, A. Siffer, 1889, 8°, 29 bl. Prijs fr. 0,50.

Een goed geschreven, zeer lezenswaardig opstel over de kunst en hare verhevene strekking. De schrijver staat de voordeelen der uitgave af aan het verdienstelijk Gentsch gesticht, waar vooral de christene kunst beoefend wordt en dat reeds tal van talentvolle meesters heeft gevormd.

Al wat blinkt en is geen goud. *Blijspel met of zonder zang in twee bedrijven,* door Silvester. Ninove, wed. Pr. Jacobs en Zonen, 1889, 91 bl. in-16. Prijs fr. 1,50.

In dit stukje is weinig of geene handeling, maar eene opeenvolging van samenspraken, waar, gelukkiglijk, genoeg levendigheid in is om de vertooning — geschiedt ze door goede, rappe spelers — aantrekkelijk te maken. Het is vooral geschikt voor een dorpstooneel.

K. Vl. Academie. — Zittingen van 21 Augustus en 18 September : Benoeming der keurraden voor de ingezonden werken op de prijsvragen; Regeling der nieuw ingerichte commissiën en

benoeming hunner besturen. Geschiedenis : MM. Mathot, Voorzitter, J[r] de Pauw, Ondervoorzitter, Fr. de Potter, Secretaris; Nieuwe taal- en letterkunde : MM. Hansen, Voorzitter, Obrie, Ondervoorzitter, Coopman, Secretaris. Lezingen worden gehouden door M. Stallaert *Vervalsching der geschiedenis van ons volksleven door niet genoegzame kennis der taal*, door M. Alfons Janssens, *Aan Brugge*, gedicht, door M. F. Willems, *Voornaamwoorden en zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden*. Deze merkwaardige bijdragen zullen verschijnen in de *Verslagen en Mededeelingen der K. Vl. Academie.*

Davidsfonds. — De winterfeesten met voordrachten gaan weder aanvang nemen : Haasdonk heeft zelfs reeds de reeks geopend met een redekundigen en muzikalen avondstond. De eerw. heer A. Joos sprak er den 22 Sept. over *De Moed.*

Het hoofdbestuur heeft een hulpgeld van fr. 1000 gestemd tot het oprichten van een standbeeld aan Prudens Van Duyse, te Dendermonde. Hopen wij dat het *Willemsfonds* even mild zal zijn.

De zaak in bedenking gegeven door M. Alfons Janssens op de algemeene vergadering te Leuven, namelijk meer ruchtbaarheid te geven aan de muziekwerken door het *Davidsfonds* uitgegeven, is lang en breed besproken geweest in den bestuurraad. Men wacht nog slechts op voorstellen vanwege de muziekcommissie.

Een bundel novellen zal uitgegeven worden van M. Buurboom, uit Antwerpen, reeds gunstig gekend door zijne bijdragen in het jaarboek der maatschappij *Jan-Frans Willems*, te Antwerpen.

De leden van den keurraad van het *Davidsfonds* klagen bitter over de te verregaande zuinigheid in papier vanwege eenige inzenders van handschriften. Zij schrijven op losse bladjes om den onkost van eenen kohier te sparen. Zij beschrijven recto en verso, nemen kant en randen in, en om het papier nog meer te sparen schrijven zij zelfs tusschen de lijnen. Voortaan zullen zulke onleesbare stukken naar hunne schrijvers teruggestuurd worden.

Te dezer gelegenheid is het misschien niet ongelegen de *Tien geboden des schrijvers* aftekondigen alhoewel zij meer betrek hebben op den dagbladschrijver :

1° Wat gij ook aan een blad wilt zenden, doe het seffens want wat heden nieuws is zal morgen oud wezen.

2° Zij kort, gij zult uwen tijd en dien uwer lezers sparen; heb voor leus : zaken en geen woorden, meer feiten dan beschouwingen. Een artikel mag geen boek zijn, en in plaats van in verband met uw schrijven alles te bespreken, geef slechts het zakelijkste en *courrez au plus pressé*. Morgen komt ook langs hier.

3° Zij klaar en schrijf duidelijk. Verzorg inzonderheid de eigennamen, en in plaats van *gisteren* of *heden* zet den datum.

4° Veel alineas, gij zult den zetter believen; korte zinsneden,

gij zult aangenaam aan den lezer zijn. Meer punten dan commas, doch geen van beide vergeten.

5° Overschrijf nooit uwe woorden, doorlijn ze en schrijf ze boven op of verder.

6° Slechts op den recto schrijven, want een blad in 20 deelen gesneden en in 20 handen gegeven is af op 7 minuten terwijl op beide kanten geschreven het slechts in éene hand kan gegeven worden, hetgeen 20 maal meer tijd vraagt.

7° Een blad dat meer dan 2 uren zettens kost loopt gevaar te laat te komen en tot 's anderendaags verschoven te moeten worden.

8° Wat uitgesteld wordt komt wellicht niet meer te pas. Elke dag brengt zijn nieuws mede en *gisteren* moet altijd zwichten voor *heden*.

9° Onderteeken altijd met opgave van woonst. Een blad is een biechtvader, en het zou aan zijn ambtsplicht te kort schieten beldet het uwen naam uit zonder toelating. Een schrift zonder handteeken heeft geene waarde.

10° De waarheid, geheel de waarheid en niets dan de waarheid, luister noch naar uwe voorliefde noch naar uwe afgekeerdheid. Moet gij uw eigen te berde brengen, doe het als gold het een ander, zonder valsche zedigheid en zonder ijdelheid.

Juffrouw Ernestine Van Hasselt, dochter van den dichter André Van Hasselt, heeft te Toulouse den gouden palm veroverd met een gedicht « L'Immortalité ».

Prijs des Konings. — L. en E. de Taye zijn er mede vereerd voor hun werk : *Etudes sur les arts plastiques en Belgique, envisagés dans leurs principes, leur enseignement, leurs applications et leurs progrès dans l'avenir.* De prijs bedraagt fr. 25000,00.

Prijskamp van dramas van « De Noordstar. » — 1ste prijs (fr. 700,00) A. Dandois met *Lijden en sterven;* 2de prijs (fr. 500,00) N. De Tière met *Moederhart;* 3de prijs (fr. 100,00) A. Heyndrickx met *Haat en Liefde.*

Onze toondichters. — Onze muzikale Vlaamsche school ziet hare faam dagelijks meer en meer uitbreiden. Na de uitvoering van het oratorio *Lucifer*, van Peter Benoit, in den Trocadero te Parijs, en in de *Albert Hall* te Londen, na den *Droom van 't Paradijs*, van Jan Blockx te Amsterdam, gaat de *Zangvereeniging* van Leiden in 't begin van het winterseizoen het oratorio *Franciscus* van Edgar Tinel, op den tekst van dichter Lodewijk De Koninck, opvoeren.

— De uitslag van den Staatsprijskamp voor toondichtkunst luidt als volgt :

De jury heeft, met eenparigheid, besloten dat er reden bestond

om den eersten prijs toetekennen. Met de meerderheid van zes stemmen tegen ééne, werd de eerste prijs toegekend aan den heer Paul Gilson, geboren te Brussel.

Met zes stemmen tegen ééne werd er besloten eenen eersten tweeden prijs toetestaan, welke met vijf stemmen tegen twee werd toegekend aan den heer Paul Lebrun, geboren te Gent. Een tweede tweede prijs werd, met eenparigheid verleend aan den heer Lod. Mortelmans, geboren te Antwerpen.

Eene eervolle melding werd, met vijf stemmen tegen twee toegekend aan het werk van den heer Leo Rinskopf, geboren te Gent.

De jury was samengesteld uit de heeren Gevaert, voorzitter; Radoux, Samuel, Benoit, Van den Eeden, Mathieu en Hubert.

† **Graaf Villiers de l'Isle-Adam,** de eigenaardige en machtige Fransche schrijver van *Contes cruels.* Machtig doch zonderling talent, dat door het gebrek zijner hoedanigheid soms in het wilde, het gezochte, onredelijke, onnatuurlijke verviel. Zijne katholieke beginselen waren op denzelfden zonderlingen leest geschoeid, op zulke wijze dat zij al meer kwaad dan goed uitwerkten.

† **Hendrik Claes,** gewezen provinciaal raadslid en boekhandelaar te Antwerpen (oude firma van Dieren). Als schrijver van den Nederduitschen bond en ijveraar in alle Vlaamsche maatschappijen, heeft hij vele en groote diensten aan de Vlaamsche beweging bewezen.

† **Lodewijk Verboeckhoven,** befaamde schilder van zeezichten. Geboren te Waasten is hij te Schaarbeek gestorven 87 jaar oud. Hij was de broeder van den vermaarden dierenschilder van denzelfden naam.

† **Sustel de Coulanges,** vermaarde Fransche schrijver en leeraar aan de Sorbonne. Onder zijne talrijke schriften is het volgende het meest bekend : *La cité antique et l'histoire des institutions politiques de l'Ancienne France.*

† **Gustaaf Weil,** beroemde Duitsche Orientalist, 81 jaar, te Freiburg. Zijne critische studiën over den Koran, de Kalifen en de Araabsche letterkunde zijn meesterwerken van geleerdheid. Hij heeft ook eene vertaling geleverd van *Duizend en een nacht.*

† **Baron Frederik van Hogendorp,** hoofdopsteller van *Het Dagblad* in den Haag, onder den deknaam van Damas. Hij heeft schitterende diensten bewezen aan de bewarende partij, en hij was de zoon van Graaf van Hogendorp die de eerste grondwet van Holland opmaakte.

† **Wilkie Collins.** — De groote Engelsche romandichter Wilkie Collins, stierf den 23 september laatst te Londen, in den ouderdom van 65 jaar.

Hij was de oudste zoon van den welbekenden landschapschilder William Collins. Zijne moeder was de zuster van Mevr. Carpenter, eene der beste portretschilderessen van den tijd. Hij behoorde dus tot eene kunstenaarsfamilie. Nadat hij leeren lezen en schrijven had, vergezelde hij zijne ouders op eene tweejarige reis naar Italië. Daarna ging hij eene verbindtenis aan, die hem voor vier jaar aan eenen theehandel hechtte. Later verliet hij den handel, om de studie van de rechten aan te vangen. Dit gebeurde rond den tijd van zijn vaders afsterven.

't Was dan dat hij zijn eerste werkje schreef. 't Was eene wonderlieve levensbeschrijving van zijnen duurbaren vader. In 1848 werd ze in het licht gezonden, met eene keuze zijner dagblad- en tijdschriftartikels. Die eerste uitgave besloot twee boekdeelen.

Van dit oogenblik af wijdde Wilkie Collins zich teenemaal aan de beoefening der fraaie letteren, en opvolgentlijk gaf hij een vijftigtal romans uit, welke hem eene wereldberoemdheid bezorgden. Zijn eerste liep over de inneming van Rome door Alaric.

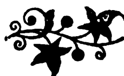
Onder de voornaamste noemen wij : *Rambles begond Railways, Hide and Seek, the Queen of Hearts, The Moonstone, Two Destinies, The fallen Leaves, A Rogue's Life from his Birth to his Marriage, Hearland Science*, doch inzonderheid *De vrouw in het wit* (1861).

De meeste van Collins' werken beleefden een groot getal uitgaven in Engeland en in Amerika; daarenboven werden zij vertaald in het Nederlandsch, in het Duitsch, in het Fransch, in het Italiaansch, in het Deensch en in het Russisch.

De beroemde romandichter beoefende ook het vak der tooneelletterkunde, doch met min goed gelukken. Hij schreef *The Lighthouse*, later *The frozen Deep*; hij bearbeidde zelf zijn vermaarden romaan *Moonstone* voor het tooneel.

Uit al zijne werken straalt goede luim, gezond verstand en opmerkingsgeest, het kenschetsend karakter der Engelsche letterkunde, en waardoor deze zoover boven die van Frankrijk en aanverwanten staat.

Hij schreef in den trant van Dickens, wiens schoonzoon hij werd, doch evenaarde nooit den genialen schrijver van *Nelly, Olivier Twist* en *Chuzzlewitt*. Met Dickens arbeidde hij aan *De Afgrond* (1868).

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54.

Vierde jaargang. 1889. November. Nr 1

Het Katholiek Onderwijs (1 November 1889) : Geachte lezers en lezeressen. — Vier weegschalen. — Over de wedstrijden der lagere scholen. — Het voeden der dieren. — Leergang en leerstof van gymnastiek voor eene jongensschool met drij klassen. — Teekenlessen. — Boekbeoordeeling. — Schoolnieuws. — Mengelingen. — Figuren der teekenlessen en « De Engel en het Kind ». — *Prijs per jaar fr.* 5,00, *begint met* 1[ten] *November.*

Dietsche Warande, tweede jaargang : V. Kunstenaars en kunstwerken in de Belgische Benedictijner-kloosters van de 10e tot het midden der 13e eeuw (De abdij Gembloux), door D. Willibrord Van Heteren. — *Het eerste bad*, naar Jan Verhas (plaat). — De Monstrans van St Maartens-kerk te Groningen, door J. H. Hofman (met plaat). — Isaac Dacosta, door N. Van Reuth. — Camilla's Opdracht, door Melati Van Java. — Het kommetje van den hl. Franciscus v. Assise, door Th. J. Welvaarts. — De Heerlijkheden van het land van Mechelen. Niel en zijne Heeren, door J. Theod. De Raadt (met plaat). — Iets over het notenschrift. door Alb. Tottmann. — Boekenkennis. — Inhoud van Tijdschriften. — L'Exposition de Paris, door Paul de Cassagnac. — *Prijs per jaar fr.* 12,50.

Le Magasin littéraire et scientifique (15 octobre 1889) : De la servitude volontaire, par L. De Backer. — Au fond des mers, par Maurice Lefebvre. Lâche! nouvelle, par Bonne de Boüard. — Savonarole, par Ladislas d'Almeida. — Misanthropie, par Michel Bodeux. — La colère de Durandal, poème, par Charles Fuster. — Chronique Parisienne, par F. Bournand. — Bibliographie. — *Prix par année fr.* 10,00.

Men verzoekt ons optenemen :

Vlaamsche Wacht van Brussel; « In Vlaanderen Vlaamsch. »
Heuvelstraat, 18.

VLAMINGEN!

Binnen weinigen tijd zal het standbeeld van **Charles ROGIER** ingehuldigd worden. Bij deze gelegenheid zal het volk, dat van kindsbeen af, dien man als de ziel der omwenteling leerde vereeren, van gansche harte toejuichen.

Doch ons volk kent het leven van Rogier niet. Om het in te lichten heeft de *Vlaamsche Wacht* van Brussel besloten zijne levensbeschrijving uit te geven. Te dien einde vraagt zij de medewerking aller Vlamingen, en bijzonder zijner Tijdgenooten, om de inlichtingen, die zij over hem zouden bezitten, zoo spoedig mogelijk te bekomen.

De *Vlaamsche Wacht* zal de mededeelingen, die men haar bezorgen zal, in een vlugschrift verzamelen, dat, zooals « De Verklaring der Rechten van den Vlaming » in gansch het Vlaamsche land zal verspreid worden.

TAALBROEDERS!

Geen twijfel of gij zult het U als eenen plicht rekenen aan dit Vaderlandsch werk het uwe bij te brengen opdat er geene enkele daad van Charles Rogier jegens ons volk zou onbekend blijven.

NAMENS HET BESTUUR :

De Schrijver, FILIP DERBECOURT.

De Voorzitter, ALBRECHT SCHAMELHOUT.

Mgr. STILLEMANS.

Een paar bladzijden uit de levensbeschrijving.

EINDELIJK, als een langverwachte geluksbode, is de blijde tijding aangekomen; » zoo schreef *de Godsdienstige Week van Vlaanderen* aan het hoofd van haar nummer van 11 October ll. waaarin zij de benoeming van den nieuwen Bisschop van Gent aankondigde. En ja, dit nieuws heeft alle harten verheugd; met algemeene geestdrift is de benoeming toegejuicht geworden; want algemeen geacht, algemeen bemind is de nieuwbenoemde Kerkvoogd van Gent.

Het was den maandag, 7 October, bij zijne tehuiskomst uit Leuven, (waar, om zijne uitstekende diensten aan het openbaar onderwijs bewezen plechtig te erkennen, de Hoogeschool hem Doctor in Godgeleerdheid *honoris causa* had uitgeroepen), dat aan Mgr. Stillemans de brief der Nonciatuur werd overhandigd, hem berichtende dat zijne Heiligheid Leo XIII hem als opvolger van Mgr. Lambrecht had aangeduid.

ANTONIUS STILLEMANS, doctor in Wijsbegeerte en letteren, Eerekanunnik van Sint Baafs, President van het Seminarie, werd, op 10 December 1832, te Sint-Nikolaas geboren. Zijne ouders, Petrus Stillemans, afkomstig van Tervuren, en Joanna Josepha de Backer, van Sint-Niko-

laas, lieten, naast hun gezegenden welstand en geachten naam, aan hunne kinderen de kostbare erfenis na van eene wel gerichte, onderscheidene opvoeding en van die echt Vlaamsche, echt Christelijke deugden, waardoor zij zelve de achting en genegenheid hunner medeburgers in hooge mate verworven hadden.

Na de voorbereidende leergangen in Sint Jozefs gesticht, begon Mgr. Stillemans de Latijnsche studiën in het Klein Seminarie. Van zijne medeleerlingen even als van zijne overheden werd hij bemind en gewaardeerd. Zijne stichtende godsvrucht ging met gulle vriendelijkheid gepaard; geene laatdunkendheid ontsierde zijne hooge begaafdheden; ook benijdde niemand het succes dat hij verwierf, maar iedereen juichte elke onderscheiding toe die hem te beurt viel.

De stappen van zijn ouderen broeder volgende, bestemde de veelbelovende student zich tot den geestelijken staat, en, op 1 October 1853, trad hij in het Groot Seminarie. Ook daar trokken zijne deugden en schitterende bekwaamheden de aandacht der overheid op hem, en, priester gewijd den 20 September 1856, werd hij door Mgr. Delebecque ter hoogeschool van Leuven gezonden, waar hij, in Juli 1860, voor de staatsjury, het diploma van *Doctor in Wijsbegeerte en Letteren* bekwam.

Zijn laatste studiejaar van Leuven viel saâm met de jubelviering der Hoogeschool over vijf en twintig jaren van bloeiend bestaan. Te dier gelegenheid werd, als het ware, een kampstrijd tusschen de leden der *Société littéraire* geopend, waarbij zouden bekroond worden dezen die zich door de verdienstelijkste letterkundige werken onderscheidden : Mgr. Stillemans won het gulden eeremetaal, *bene merito*, met zijne merkwaardige studie over Vondel. Men ziet dat die studie niets gemeens heeft met zijn examen van Doctor in Wijsbegeerte en Letteren.

In een der verslagen van de Koninklijke Vlaamsche Academie leest men een opstel over den « Terugkeer

tot Vondel ». Het werk van Mgr. Stillemans wordt er volgender wijze in besproken :

In 1858 werd het vierde boekdeel van Vondel's werken uitgegeven (1). Dit vierde deel behelst de *Altaargeheimenissen*. Het volgende jaar bood de Eerwaarde Heer Stillemans, alstoen kandidaat, later doctor in wijsbegeerte en letteren, kanunnik van Sint-Baafs nu en superior van het Seminarie te Sint-Nikolaas, eene merkwaardige verhandeling over Vondel en de *Altaargeheimenissen* aan, in eene zitting der *Société Littéraire*, bestaande bij de hoogeschool van Leuven. Deze geschied- en letterkundige bespreking, opgenomen in de *Mémoires choisis* van het genootschap, beslaat 132 bladzijden in-8°. Geschreven in Fransche taal, maakte zij de Waalsche leden der *Société Littéraire* met de glorie onzer letteren bekend. Houdt men rekening van de minachting, waarmede onze Waalsche landgenooten langen tijd de Nederduitsche taal en letteren bejegenden (voor hen toch bestond geene andere nieuwere letterkunde ter wereld dan alleen de Fransche) men zal licht begrijpen hoe verwonderd de Waalsche medeleden van M. Stillemans toeluisterden, wanneer deze eenige staalkens van Vondel's poëzij ophaalde, wanneer namelijk hij den *Lucifer* ontleedde en dat hun daarbij de beroemde lofzang van het treurspel werd vertolkt. In plechtig stilzwijgen vernamen zij uit de Fransche proza den weerklank der Nederlandsche harp :

« Quel est celui dont le trône est si élevé, qui est « assis au sein des abîmes de la lumière? Celui qui est « éternel par delà tous les temps, immense par delà tous « les espaces, et qui, sans contrepoids et sans appui, « n'existe qu'en lui-même, et ne repose que sur soi? « Celui dont l'être immuable contient tout ce qui autour « de lui et en lui s'agite, et est mû autour de ce « centre un et unique? La splendeur des soleils, l'âme « et la vie de tout ce que l'esprit conçoit, de tout ce

(1) Uitgave-Van Lennep.

« qui est éternellement concevable? La veine, la source, « l'océan de tant de biens découlant de sa fécondité, « existant par sa grâce, par sa toute-puissance, par sa « sagesse, qui du néant les appela à l'être, lorsque ce « palais d'une si admirable perfection, ce ciel des cieux « ne brillait pas encore? »

De Vlaamsche leden der *Société Littéraire* hielden onder de lezing van M. Stillemans het oog op de Waalsche studenten, die bevreemd tot malkaâr fluisterden : « Mais ce Vondel est un vrai génie! »

En trof hen in de vertaling de hoogte van het genomen standpunt, de verhevenheid der gedachte, het onstoffelijke (zou men mogen zeggen) van de bepaling, zij hadden niet min verwonderde ooren open voor de regelen, die op de inkleeding der gedachte hunne opmerkzaamheid riepen; die, zoo goed het mogelijk is voor wie het oorspronkelijke niet kan genieten, hen bekend maakten met de meesterschap van Vondel over verzenbouw en taal, hen hielpen oordeelen over den zwier van de lyrische stroof, de prachtige ontwikkeling van den volzin, de majesteit van den vorm.

« Telle est cette poésie ravissante, sublime! » schreef Dr Stillemans. « Une remarque encore est nécessaire à « cause d'un défaut capital de ma traduction. La strophe « chez Vondel est de vingt-huit vers, que j'ai été forcé « de couper, mais qui, chez le poète, s'unissent, sans « qu'un seul point en vienne briser le fil. L'esprit ne « s'arrête nulle part : il est poussé d'idée en idée dans « le domaine infini de l'intelligible; des éclairs nouveaux « vous frappent coup sur coup, sans que l'on soit soustrait « aux précédents, et au bout de la strophe on est comme « anéanti sous le poids de la divinité et on se prosterne « avec les anges. C'est ici la période poétique dans toute « sa magnificence et dans toute sa perfection. Le poëte « s'élève d'un seul essor jusque dans les pleines régions « du sublime : il semble dans son vol audacieux négliger « la coupe et la rime, ces formidables entraves de l'en- « thousiasme, quand on n'est pas maître de la langue,

« quand on ne puise pas à pleines mains dans ses trésors; « mais voyez : coupe variée et harmonieuse, rime facile « et riche, langage propre et correct, rien de tout cela « ne manque dans cette contemplation hardie; tout cela « les ailes du chantre le secouent naturellement dans « leur sublime agitation. »

De studie van Dr Stillemans heeft in zekeren kring, — ach! een te beperkten kring, — het wederkeeren tot Vondel bewerkt.

Een zijner bekeerlingen, het mag vreemd voorkomen, was zijn eigen meester, professor Jan David. Dat weet ik van dien geleerden man zelf....

« Er is hier, hoorde ik hem eens zeggen, een jong geestelijke ter hoogeschool geweest, die over Vondel schoone bladzijden heeft geschreven. Nooit had ik begrepen wat men in Vondel al te roemen vond. *De heer Stillemans heeft mij de schoonheden van Vondel geopenbaard.* » (1)

De geleerde commentator van Vondel, Mr. van Lennep, schreef den vleiendsten lof over het bekroond werk van Mgr Stillemans.

Eene verkorte omwerking dier studie, door den schrijver zelf bezorgd voor *de Godsdienstige Week van Vlaanderen* (eerste jaargang), werd nu onlangs, met zijne toestemming, als inleiding geplaatst aan het hoofd der nieuwe uitgave van *Vondels Altaargeheimenissen*, bearbeid door den Eerw. Heer J. Erkens.

De Alma Mater had sedert 1860 haren uitmuntenden zoon niet uit het oog verloren : door Mgr. Laforêt werd later bij het Bisdom van Gent de vraag ingediend om Mgr. Stillemans als hoogleeraar van Leuven te laten benoemen. Mgr. de Bisschop verkoor, hem voor het onderwijs in zijn eigen bisdom te bewaren.

Het was den 16 Augustus 1860 dat Mgr Stillemans benoemd was geworden tot leeraar aan het Klein Seminarie te Sint Nikolaas, de school zijner humaniteiten. Welkom

(1) Zie Verslagen, eerste jaar.

was aldaar zijne benoeming. Trouwens, hij was een dier weinige studenten die zich onder hunne medeleerlingen eenen naam maken; die, na het sluiten hunner studiën, bij leeraars en leerlingen nog met eervolle onderscheiding vermeld worden : de buitengewoon verdienstelijke voorlezingen die hij daar in het *letterkundig genootschap* placht te houden, hadden de hoogste gedachte van zijn vernuft doen opvatten, gedachte die bij de berichten uit Leuven onderhouden en gestaafd werd. Niet zonder fierheid gewaagden zijne leeraren van vroeger, bij zijne luistervolle bekroning, van « de wonderbare begaafdheden hem door den Hemel gegund, die hij door volhardende vlijt ontwikkelde en met voorbeeldige godsvrucht versierde ». Zulks herinnerde en getuigde nog, in 1885, bij eene plechtige huldebetooging, zijn eerbiedwaardige oud-professor, de geleerde Kanunnik Martens. Nu, in het huis dat zich aanhoudend over hem had geroemd, werd Mgr Stillemans welhaast tot de hoogste rangen verheven : reeds in 1861 leeraar van Rhetorica, werd hij in 1865 leeraar van Wijsbegeerte, en toen de verdienstvolle superior Dubois tot het ambt van vicaris-generaal des bisdoms werd aangesteld, zag hij zich in December 1867, tot diens opvolger benoemd en werd hij in zijn ambt van Bestuurder met geestdriftige vreugd door allen begroet. Dat hij in dit gewichtig ambt aan de verwachting zijner overheid beantwoordde, erkende zijne doorluchtige Hoogwaardigheid de Bisschop, Mgr Bracq, door hem, op 30 Mei 1869, tot eerekanunnik te verheffen.

Jaren achtereen werd door zijne leeraren en studenten die eervolle hoogschatting eenstemmig bekrachtigd. Ook, toen hij het vijf en twintigste jaar zijner toewijding aan het onderwijs bereikte, werd hem een huldefeest ingericht gelijk men er elders geen heeft geboekt — zoo prachtig, zoo hartelijk, zoo roerend!

Mgr Stillemans had, in de volle overtuiging van zijnen geest en in de volle maat zijner krachten, de plichten zijner heilige bediening gewaardeerd en

gekweten. Hoe menigmaal hoorden wij hem, in zijne edele en gespierde taal, spreken over dien arbeid « van elken dag, van ieder uur! » Met welke geestdrift wees hij op die grootsche taak : « de jongelingen vormen tot goede christenen, tot goede burgers, tot deugdzame en bekwame mannen, nut stichtende in al de kringen van openbaar en van bijzonder leven! »

Het was naar aanleiding der eigene woorden van den gevierde, dat wij, op het plechtig oogenblik van het huldefeest, zijn werk beschrijvende, tot de studenten de volgen verzen richten :

Als kindren nog geleidde u de ouderhand hier binnen
Om uit 't geliefde kind het eerlijk hart te winnen
Van jongeling en man. De jaren gaan gezwind...
De kracht des jonglings rijst ontwikkeld uit het kind.
o! Dan de jonge deugd, (dien stroohalm, rank gestegen,
Dat dunne rietje, bloot aan vlagen allerwegen,
Dat op zoo schralen top het bloeiend korenaar,
Den kostbren graanoogst, draagt;) die deugd te sterken, haar
Beschutten bij den stoot der opgekomen stormen,
Den drift van jongen groei tot wijze kracht te vormen,
Te erkennen in de jeugd de vrucht van later' dag,
Te weren, hoedzaam, wat die toekomst hindren mag,
Bij 't neigen heen en weer de tochten te onderkennen,
En zóó den jongling eens, bewaard en rein, te mennen
Bij 's Heeren goede graan in rijpheid van zijn' geest :
Groot werk van kunde en vlijt, maar wel van liefde 't meest!

Laat luid het oogstlied dóór den korenakker galmen!
Hoe werden, vracht bij vracht, de geelgerijpte halmen
Reeds weggevoerd uit 't veld, en staan, waarheen gij schouwt,
In oppers, hooggetast van schooven, opgebouwd!

Bij dezelfde gelegenheid droeg Lodewijk de Koninck, de vriend des huizes, een meesterlijk gedicht voor dat uitweidt over de rijke vruchten uit den vijf en twintigjarigen arbeid van Mgr. Stillemans gesproten. Onder andere schoone strofen lezen wij in zijn jubelvers de volgende :

Door vijf en twintig jaren
Is in heur stillen glans
En luister voortgevaren
De zon van Stillemans.

De gouden Priesterzonne,
Vol wetenschap en deugd;
De rijke levensbronne
Voor Vlaandrens vrome jeugd.

Wees, Priester Gods, gezegend!
Die uit uw vollen schat
Uw milde gunsten regent
Op platteland en stad.

Als Leeraar en als Vader
Hebt Ge in dit zalig huis
De levendwater-ader
Doen springen van het Kruis.

Twee duizend Vlaamsche knapen
Hebt ge in het Koningschap
Geharnast, met het wapen
Van Deugd en Wetenschap.

Twee duizend staan ze in 't strijden
Voor God en Vaderland;
Twee duizend, die belijden,
Wat Gij hebt ingeplant.

Gehonderden Levieten
Ontsproten uw gesticht,
Die door de wereld gieten.
De stroomen van Gods licht.

Gegroet, o Man des Heeren!
Gegroet, o Stillemans!
Wat wij in u vereeren.
Is : uwe deugdenkrans.

De krans der Wetenschappen,
Waardoor Gij aan het hoofd
Der jonglingschap moogt stappen,
Die weet en die gelooft.

Blijf lang de fakkel zwaaien
Van Wetenschap en Licht;
Blijf lang de zaden zaaien
Der Deugd, die 't leven sticht.

De Hemel zal u loonen,
Zooals geene aarde loont;
De Hemel zal u kronen,
Zooals geene aarde kroont.

Ook buiten het klein Seminarie wist Mgr. Stillemans goed te stichten.

Moest, gelijk elke andere regel, de regel *nemo propheta in patria sua* door eene uitzondering bevestigd worden, zoo werd hij gestaafd bij het groot gezag en den onbetwistbaren invloed van Mgr. Stillemans in zijne geboortestad en doór het geheele Land van Waas. Niet eene zaak van aangelegenheid liet zijnen raad en zijne medewerking ongevraagd, onbenuttigd. In hem eerde men den man van oordeel, bezadigd en krachtdadig; kalm, van gejaagdheid vrij, hoe verrassend en zorgelijk de toestanden zich mochten voordoen; scherp en doordringend van blik op menschen en zaken; naar vaste beginselen zijne stappen richtende, eerder dan langs uitwegen zoekende naar zijn einde en oogwit; een' handhaver van orde en vrede, afkeerig van al wat, overdreven, onstuimig stormt in plaats van geregeld te gaan; die, omzichtig en in wijze mate terughoudend, hoe vriendelijk en gespraakzaam ook,

geene behoefte aan te milde mededeelzaamheid had; die door zelfkennis, wilskracht en deugd tot de edele zelfbeheersching was gekomen waar hij zich door onderscheidde en kenmerkte; die den gewenschten uitslag even wijs en krachtig te bereiden wist als geduldig en langmoedig af te wachten; die zijne meerderheid kon doen gevoelen zonder te kwetsen, en, zonder in overhaasting hem te beschamen, den onbedachte tot eerbied en waardeering wist te brengen; die de kunst had, op het juistgemeten oogenblik het beduidend, zinrijk woord te plaatsen dat beteugelde zonder te bestraffen, dat een wenk was tot overleg en bedachtzaamheid, dat, als een richtig afgeschoten pijl het doel en de plaats trof waar het op mikte.

In dagelijkschen omgang ondervond men daarbij voor de gewone betrekkingen rechtzinnigen eenvoud met edelaardige deftigheid; gezellig, welgemoed en welbespraakt, was hij mild aan geestige schetsen en levensvolle verhalen. Wie vertrouwelijk, in gemoede, hem spreken ging, is hem verknocht en dankbaar gebleven.

Zijne kostbare hoedanigheden teekenden, ja, in hem eenen man voorbeschikt tot het verhevenst ambt en het gewichtigste bestuur. Wat daarenboven algemeen gekend is en hoogst welkom zal wezen, het is zijne oprechte en verstandige vlaamschgezindheid, waar hij meldenswaardige blijken van heeft gegeven. Ons bisdom had recht zulks te hopen van den opvolger van Mgr. Lambrecht, dien overtuigden Vlaming, « dien Vlaming van één stuk » gelijk hij, sprekende met De Beucker, zich zelf noemde...

Mgr. Stillemans verdiende, om gansch zijn verleden van leeraar en superior, dat wij hem, bij de huldebetooging ingericht ter eere van Mr. De Potter en waar wij mede deel in hadden, bij de plechtige vergadering deze woorden toestuurden :

« Lof en dank U, zeer Eerwaarde Kanunnik Stil-
« lemans, mijn geachte Superior en beminde meester,
« die Vlaamsch van hart en woord, ons in het ont-

« wikkelen van den Vlaamschen geest bij de jongeling-
« schap voorgegaan zijt! Vele onzer oud-leerlingen zijn
« dáar onder de feestgenooten! Aan hen te getuigen,
« dat wij nooit aan hunne jonge en frissche geestdrift
« voor eigen taal, onze deelneming en richting hebben
« onthouden. »

Het is daaraan te danken — omdat men wist hoe de Superior het Vlaamsche beginsel was toegedaan, — dat de moedige Vlaamsche beweging van het « Studenten-volk » (men herinnere zich den tijd van Rodenbach, Pol de Mont, Joos — het jeugdige driemanschap,) in het klein seminarie van Sint-Nikolaas geene betreurlijke gisting te weeg bracht, maar de geesten rustig en bevredigd liet : de studenten hadden geene redenen, wantrouwig te zijn van hunne meesters.

Het was dus wel het recht van Mgr. Stillemans, toen hij als redenaar optrad bij de derde algemeene feestvergadering die den 31 Augustus en den 1 September 1885 te Mechelen gehouden werd, « de beste inlichtingen te geven (gelijk het verslag spreekt) over den toestand van het onderwijs » in zijn bisschoppelijk college...

Wij noemden het Davidsfonds. Het Davidsfonds en de Vlaamsche zaak hebben aan Mgr. Stillemans meer te danken dan zijne tegenwoordigheid bij belangrijke vergaderingen. Het was hij die te zijnent eenige der vermogendste heeren van de stad en het arrondissement Sint-Nikolaas uitnoodigde en vereenigde om over het stichten der Afdeeling-Waas te beraadslagen; deze afdeeling kwam dus, een der drie eerste, (in Februari 1875) tot stand om welhaast 300 leden te tellen.

Het is aan zijne tusschenkomst te wijten, aan de stappen die hij uit eigene beweging aanwendde, dat de zetel des hoofdbestuurs van het Davidsfonds gevestigd bleef te Leuven, dus bij de Katholieke Hoogeschool, en dat zijn geleerde vriend, de heer P. Willems zich bereid toonde, de leiding en het bestuur van het machtig genootschap in handen te nemen.

Innige liefde tot de taal der vaderen, zijne onbaatzuchtige bezorgdheid met de Vlaamsche belangen was de drijfveer van elke poging die strekte om het Davidsfonds vaster te gronden en verder uit de breiden. Van daar ook zijne belangstelling in elk beduidend feit dat in het leven onzer letterkunde voorkwam. Hij was de eerste, buiten Antwerpen, die dichter de Koninck erkende, aanwees en met zijne bemoedigende vriendschap opbeurde. Nauwelijks kwamen de eerste « Tafereelen uit het Menschdom Verlost » onder zijne oogen, of wij hoorden hem zeggen : « Heeren, leest dat! Daar zijn wij nu eens met dien dichter buiten het alledaagsche. Er galmen machtige tonen in die zangen! Die tafereelen zijn geene nagemaakte beeldekens, maar doeken breed en stout van lijn en kleur!... Met dien man moeten wij nader kennis maken : schrijft hem dat wij zondag aanstaande hem verwachten... »

En ja, den zondag nadien verscheen Lodewijk de Koninck in het seminarie van Sint Nikolaas. Hoe hij daar onthaald werd!..... Leest de dichter van het *Menschdom Verlost* ooit de regelen die wij hier schrijven, dan zal in zijne ziel een der schoonste herinneringen van zijn leven opgaan.

Reeds waren de Studenten ingewijd tot de kennis zijner « Tafereelen » door voorlezingen in de « klas ». En als nu de dichter werd aangemeld, als de heer Superior hem de studiezaal binnenleidde, daar kwam geen einde aan het geestdriftig juichen, aan het donderend handgeklap!...

O, meer dan honderd lessen van Vlaamsche spraakkunst zulks vermogen, bevorderde de voorlezing van Lodewijk de Koninck de liefde en de vlijt tot de studie der moedertaal!

Meermalen werd voor de studenten dit roerend letterkundig feest herhaald, en welhaast wilden, op het voorbeeld van Sint-Nikolaas, ook andere Bisschoppelijke Collegiën van Oost- en West-Vlaanderen den dichter zien en hooren... Wat machtiger indruk kon tot ver-

kleefdheid aan eigen taal en kunst, de jeugdige studentenharten worden ingedreven, dan door die wondere voorlezingen van nieuwgedichte, onuitgegeven stukken uit wier samenhang eens, naar hun voorspeld werd, het christen epos onzer huidige strijden, tot glorie onzer letteren, zou tot stand komen en in daglicht rijzen. Erkentelijk ook toonden zich de studenten voor de voldoening aan hunne Vlaamsche gevoelens gegund, en bij velen waren de dichterlijke voordrachten een zaad waar edele vruchten uit opgroeiden. Ware het hier de plaats eenige stukjes aan te halen, nadien door leerlingen vervaardigd, men zou naar geene verdere bewijzen vragen.

Van het college uitgegaan verspreidde zich de vereering van de Koninck en de opwekkende beweging, die uit zijne poëzie ontstond, doór al de katholieke kringen van Vlaanderen.

Mgr. Stillemans maakte al zijnen invloed werkstelling om den dichter uit de nederige betrekking van hulp-onderwijzer tot de plaats van schoolopziener te doen bevorderen.

Even klaar bleek zijne belangstelling en deelneming in onzen taalstrijd, bij de onvergeetbare feesthulde die door het Davidsfonds in 1878 te Sint-Nikolaas werd gebracht aan den geleerden natuurkundige en beminden volksredenaar De Beucker. Het was in de studiezaal van het Klein Seminarie dat diens marmeren borstbeeld werd onthuld — men weet bij wat grootsche betooging... Geene Vlaamsche stad, hoe afgelegen ook, die hare vertegenwoordigers in de plechtige vergadering niet telde. De geleerde genootschappen en kunst-vereenigingen uit Noord-Nederland hadden mede talrijke afgevaardigden ter feest gestuurd. Laat ons de volgende zinsneden afschrijven uit de redevoering, dien dag door Mgr. Stillemans uitgesproken :

« Hoe De Beucker, door persoonlijk vermogen, bijna « zonder behulp van meesters, zich zelven tot uitstekenden « natuurkundige heeft verheven; wat moedigen arbeid,

« wat taaie geduld hij aan den dag heeft gelegd; hoe « rijk en edel zijn hert is, en wat kracht het bezit om « te beminnen en de herten van anderen te veroveren; « en, 't geen beter is en lofrijker nog, wat onvergelijke« lijke zelfopoffering hij getoond heeft met op honderde « punten van den Nederlandschen bodem, het goede zaad « zijner grondige kennissen en zijner diepgodsdienstige « gevoelens te verspreiden, heeft een oude vriend van « De Beucker, een der beroemdste beoefenaars onzer « vlaamsche letteren, de heer Snieders, u voor oogen « gelegd.

« De Beucker, *u* hebt gij den arbeid getroost, de « grondige studie, de ernstige en moeilijke navorschingen; « *ons*, hebt gij den uitslag van uwen arbeid medegedeeld, « en hem als bloemen zonder doornen laten genieten.

« Als bloemen, die niet alleen door rijke en bonte « kleuren het oog streelen; maar wier welriekende geuren « omhoog varen, naar God, haren Schepper. God, zijne « almacht, zijne wijsheid, zijne goedheid, doet gij ons in « zijne werken bewonderen, en onze geesten en onze « herten doet gij tot Hem opklimmen!

« Heb dank en verheug u, brave man, die het woord « machtig zijt! Talrijk zijn zij die gij onderwezen en « gesticht hebt. Met honderden verdringen zij zich in « deze ruime zaal; honderden omringen ons hier van « buiten, en drie honderd van duizenden zijn zij die, « uit Noord- en uit Zuid-Nederland, zich met mij « vereenigen om u te bedanken, om u te zeggen dat « uwe beeltenis in onze erkentelijke herten staat, duur« zamer nog dan in dit duurzame marmer, en om met « mij u lange en gelukkige jaren te wenschen! »

De eigenlijke werkkring van Mgr. Stillemans bleef langen tijd bepaald tot de stad van Sint-Nikolaas en haar omliggende. Het was daar dat hij, op groote rouw- en jubeldagen, als kanselredenaar zijne welsprekende redevoeringen voordroeg. Ons verdienstelijk weekblad « De Werkman » herdrukte laatst eene bladzijde uit de feestrede, door Mgr. Stillemans uitgesproken op

het jubelfeest van een bloeiend werkmansgenootschap te Sint-Nikolaas :

« O Werklieden, mijne Broeders, riep hij uit, van
« hoeveel goed zijt gij op die 25 jaren niet getuigen
« geweest!...

« Oh! wilde men overal pogen hetgeen hier gedaan
« wordt! Wilden overal de hoogere klassen zich tot
« de lagere neigen, om haar liefde, genegenheid, achting,
« hoop en hulp mede te deelen, volgens de leering en
« het voorbeeld van Christus onzen Zaligmaker die,
« God zijnde, zich tot de menschen heeft vernederd,
« om hen te helpen en gelukkig te maken, dan zou
« de maatschappij niet blootgesteld zijn aan die stormen,
« waarin alles, ja, kan verdelgd worden, maar helaas!
« niets gered of niets verbeterd, voor niemand. Indien
« onze geboortestad van die stormen bevrijd is gebleven,
« het is, o werkman, omdat gij ondervindt dat de
« meeste rijken hier weten dat er een God is die hun
« gebiedt den minderen medemensch te beminnen en
« bij te staan; en gij, o rijken, 't is omdat de geringe
« man hier godsdienstig bleef, en dat zijn godsdienst
« hem leert deftig te zijn en moedig, en de misdadige
« afgunst te vermijden. De Godsdienst! De Godsdienst!
« Wee den rijke, wee den arme die hem mist! En
« vloek op den ellendeling die werkt om dit grootste
« goed van rijken en armen aan den mensch te ont-
« rukken! »

Welke groote, manhaftige woorden! welke liefde voor het Volk! welk helder besef der noodwendigheden onzer samenleving! (1)

De lijkrede van Z. H. Pius IX, waar het heldhaftig karakter van den grooten Paus zoo krachtig werd in afgeteekend en de leeringen van den Syllabus met de verklaringen der Vatikaansche Kerkvergadering zoo duidelijk werden voorgesteld, maakt, met de lijkrede van

(1) De werkman.

Mgr. Bracq en die van Mgr. Lambrecht, een drietal voorbeelden uit van gewijde welsprekendheid, verheven van gedachte, breed van opvatting, zuiver van taal en stijl, kunstrijk in verdeelingen en transitiën, een en geheel in hunnen samenstel; onder een verheven standpunt dat hij wist te kiezen, lag de te behandelen stof in hare gansche uitgestrektheid saâmgegrepen : geene sermoenen in twee of drie deelen, waar men nog een vierde en vijfde en tiende deel kan aan toevoegen zonder ze eens volledig te krijgen; maar redevoeringen die een volmaakten logischen kring beschrijven.

Laat nu Mgr. Stillemans, den verdienstelijken, deugdzamen en rijkbegaafden man, tot breederen kring zijne werkzaamheid uitstrekken, door hem zal God ons teruggeven wat wij in den roemrijken Bisschop Lambrecht verloren; hij ook, even als zijn doorluchtige voorganger,

hangt ter galerij
Van Vlaandrens herderen eene eedle beeltnis bij.

Tot welkomgroet.

Het snelgewiekte nieuws ijlt voort
En noemt den lang gewachten naam...
Godlof! het is de wensch verhoord
Der Gentsche priesters allen saâm.
Verheugend klinkt het Vlaandren dóór :
Niet langer in Sint Bavo's koor
Zal met de dichte rouwgordijn
De bisschopstroon omsloten zijn;
En wie ten troon verheven werd
't Is hij — de priester Vlaamsch van hert,
Aan wien het Vlaamsche priestrental
Het welkom hartlijkst juichen zal.

Veel namen werden voorgenoemd;
Verdiensten, deugden luid geroemd;
Maar Rome, tusschen 't stemgeruisch
Dat opging allerzijds om Gent,
Heeft luisterend de stem erkend
Der eigen zonen van het huis,
En stemt de wenschen gunstig in
Die hopend hem ons harte droeg,
En geeft tot vader aan 't gezin
Wien het gezin tot vader vroeg.
't Is hij! — En aller vreugdeklank,
Eensluidend, zingt aan Rome dank!
't Is hij! — En aller liefdestem,
Eensluidend, groet en huldigt hem.

Doch boven al 't gejuich der vreugd
Galmt hoog de stem der Vlaamsche jeugd,
— Levietenkring, Studentenschaar,
't Oprechte, 't minnend jong gemoed
Dat uit zijn lessen, jaar aan jaar,
Tot eedle krachten werd gevoed.
Stil! 't groote Roomsche nieuws is daar...
Zij staan, gedrongen naast elkaâr,
— Verschoten wang en vonklend oog —
Reikhalzend naar 't beslissend woord;
En nauwlijks is de naam gehoord
Van STILLEMANS, of 't vreugdbetoog,
Geestdriftig jubelend, breekt uit
In zegegalmen ongestuit.

Laat nu dien naam door Vlaandren gaan :
Welk stad, welk dorpje treft hij aan
Waar geen getuige recht zal staan
Van wat er heilzaams werd gedaan,
Van wat er heilzaams mag voorspeld
Bij hem, wiens werk op 't schoonste veld,
Door duizenden met roem gemeld,
Zoo vele dankbre harten telt?

Toen op zijn' naam de keuze viel
Van Rome, en hem die toekomst lag
Voor de oogen open, in zijn ziel
Ontstond een vrees van diep ontzag
Voor 't heilig ambt. O, had zijn geest
Zich naar de honderden gekeerd
Die hij geleid heeft en geleerd,
Hij hadd' getwijfeld noch gevreesd!
Zwaar is de herderlijke staf
Dien Rome in zijne handen gaf,
Maar bij de kudde die hij richt
Maakt aller liefde en dank hem licht.

Het scheen ons, ja, dat uit den rouw
Geen nieuwe naam ons wekken zou,
Geen andre naam ons welkom zijn.
Doch, door de donkre droefheidswolk,
Liet God welhaast aan 't biddend volk
Weer lichtglans zien van zonneschijn.
Een was er, één — een zoon van 't land —
Wiens eedle deugd, wiens vaste hand
En heldre, kloeke geest, gepaard
Met gulle braafheid, Vlaamschen aard,
Ons uit de smert, zoo diep geleên,
Tot stille hoop herrijzen deên :
Door 't donkre zwerk de stralenglans,
Het was de hope — STILLEMANS.

Wees welkom, licht van hoop!... breek door!
Bestraal ons met uw middaggloor,
Gij milde zon, wier morgenglans
Zoo schittrend klom ten hemeltrans;
Wier koestrend licht, in enger perk,
Zoo menig vrucht voor Land en Kerk,
Tot wasdom hielpt, tot rijpheid bracht!
Breek door! elk plant, elk bloeme tracht
Op Vlaandrens akker dat uw licht
Haar zijne warme stralen richt'!

Rijs hoog en overstraal het veld
Dat eens in d'oogst uw glorie meldt!

Wees welkom met den besten groet
Van ons erkentelijk gemoed,
Gij die geen enkel harte vindt
Dat ooit u kende en niet bemint!...
o, Wie u haat, wie u belaagt,
't Zal om u zelf niet zijn, dát nooït!
't Zal om het Kruis zijn dat gij draagt;
't Zal om het purper, dat u tooit!...

Wees welkom, en misacht het niet
Dit welkom van een dankbaar lied!
Ik weet, ik heb u grooter schuld
Dan 't liedje dat u groet en huldt,
Dan deze versjes, los en licht,
Bij de eerste tijding u gedicht,
Dan 't feestlijk welkom dat u uit
ONS BELFORT galmend tegenluidt.

H. CLAEYS, pr.

EENIGE WOORDEN OVER KERKSCHILDERING.

HET moet velen wel zonderling voorkomen dat, in onze eeuw van vrij onderzoek, beknibbeling en kritiek, ja van beoordeelingen, die, dikwijls genoeg, al te hevig en ongegrond zijn, dat er, juist zulke zaken aan de kritiek blijven ontsnappen, die deze ten volle weerd zijn, ja hoogst behoeven. Een gedichtje, een roman of romance, een schilderijtje enz. o dat bespreekt men; het wordt opgehemeld of afgekeurd, boven maat of zonder genade, als ware er de welvaart van gansch een volk aan verbonden. En nochtans zijn zulke kunstwerken maar uitingen van een persoonlijk gevoel, die, hoe treffend en volmaakt zij ook mogen wezen, toch meestal maar kunnen genoten worden door een beperkt getal personen, die zulke voortbrengselen onder hun bereik krijgen. Doch zulke kunsten, die in 't volle daglicht komen, die bloot en blaak voor iedereen te zien staan en dus inderdaad invloed op het volk moeten uitoefenen, die het kunnen verzedelijken, beschaven en richten in de kennis der ware kunstbegrippen; zulke kunstvakken juist worden het minst met eenig verstand of overleg beoordeeld.

Wat zegt of schrijft men inderdaad, in 't openbaar, over bouwkunst, meubel- of steekwerk, wat over versiering door behang-, beitel- of schilderwerk, tenzij eenige algemeene beschouwingen, zonder eigenlijken kunstzin, zonder omstandigheden noch over het geheel, noch over de bijzonderheden? 't Gebeurt wel, ja, dat men in een of ander blad den lofzang leest van een openbaar werk,

hier of daar uitgevoerd; maar dan mag dit meestal geene beoordeeling genoemd worden, want die keuring is zóo eenzijdig, ja zóo voluit eene goedkeuring dat zij op den eersten oogslag verdacht moet voorkomen. Ook negen malen op tien zijn zulke artikelen niets dan bewierookingen van goede vrienden en gezellen ondereen, of wel het is welbetaalde eigenlof. Vandaar dat zulke artikelen zoo oppervlakkig zijn; de schrijvers er van zullen zich wel wachten eenigen verstaanbaren uitleg te geven of het waarom of daarom uiteen te doen, dat de gekeurde werken zoo buitengewoon verdienstig en schoon schijnt te maken. Intusschentijd beletten die schreeuwers met hunne aangenomene machtspreuken, veeltijds de kenners, liefhebbers of beoefenaars, die welmeenend den vooruitgang behertigen over die zaken van het grootste belang hun gedacht te zeggen. 't Is inderdaad ten zeerste te betreuren, doch maar al te waar, dat vele eerlijke lieden niet durven opkomen tegen eene eens aangenomene richting of stroom, hoe verderflijk en verkeerd die ook zij: zulke lieden immers vreezen of niet begrepen, niet gewaardeerd te worden; of wel de belangen, den hoogmoed of de teergevoeligheid te kwetsen van sommige zoogenaamde gezagvoerders, die het hen niet vergeven zouden, maar wel, zoo mogelijk, zulke rustestoorders ten gronde zouden boren.

En aldus zien wij maar voortdurend kemels schieten, zelfs door mannen van naam en gewicht, en de eenvoudigste kunstregelen worden zoo maar ongemoeid en ongestraft verwaarloosd en miskend, juist alsof zij niet bestonden. Om hier nu maar van één vak in 't bijzonder te spreken, wanneer toch werd er meer versierd, meer geschilderd dan op heden, en dan wel vooral in openbare gebouwen en in het gebouw bij uitmuntendheid, de toevlucht- en vergaderplaats van armen en rijken, van eenvoudigen en geleerden ja, van iedereen, in het huis Gods? En zijn de versieringen aldaar aangebracht, nu eindelijk, na zooveel studie en ondervinding, zijn die, zoo niet volmaakt, dan toch veel beter dan over jaren en eeuwen? Zijn daar vaste wetten of ten minste ernstige

streving tot verbetering en volmaking in te bespeuren? Belanghebbenden beweren dit, ja, en hier en daar is ook wel de hand eens kunstenaars te onderscheiden; doch ontegensprekelijk zondigen het grootste deel der sieraadschilderingen zelfs tegen de eenvoudigste grondbeginselen der kunst, en wat hun vooral ontbreekt is zekerheid en eenheid in gedacht of opvatting zoowel als vastheid en nauwkeurigheid in de uitvoering.

Om de waarheid en gegrondheid dezer bewering te staven, kunnen wij niet beter doen dan eenige der voornaamste kunstregelen in vergelijking stellen tegenover de overtredingen, die er in het openbaar worden aan toegebracht. Doch om hier ook wederom niet te algemeen en te onduidelijk te blijven, maar om, integendeel, deze eenige regelen studie nuttig en praktisch te doen zijn, is het noodig, meenen wij, aanschouwelijke voorbeelden aan te wijzen, om, aldus den vinger op de wond leggend, de kwaal gemakkelijker te kunnen onderzoeken en, zoo mogelijk, te helpen beteren. Met de hulpe Gods en de ondersteuning van kenners en belanghebbenden trachten en hopen wij dáar te geraken. Welvoeglijkheidshalve zullen dus alle namen van personen uit deze verhandeling gebannen blijven; doch uit noodzakelijkheid worden er de plaatsnamen ten minste met de twee voorletters in aangeduid, in de hoop dat dezen, wien het aangaat, die namen gemakkelijk zullen volledigen, en anderen, die er belang in stellen, deze zonder moeite kunnen te weten komen.

Alle wederleggingen en aanmerkingen zullen intusschen hoogst welkom zijn; want daar uit den schok der gedachten veelal het licht ontstaat, kan ook niets de hier besprokene belangen beter vooruithelpen en ophelderen dan beredeneerde tegenspraak en ernstige medehulp.

Laat ons, in afwachting dezer ondersteuning, het vuur openen en beginnen wij met dezen

EERSTEN GRONDREGEL.

Een gebouw dient versierd te worden in den stijl, waarin het gebouwd is.

Deze waarheid, algemeen door de schrijvers over deze stof aangenomen, schijnt zoo klaar en eenvoudig dat men geneigd is te gelooven dat niet een verstandig mensch ze in twijfel zoude kunnen trekken of dat niet één versierder ze zou durven verloochenen of miskennen. En nochtans, deze eerste aller grondregelen werd in vroeger tijden dikwijls, en nu misschien meer dan ooit over het hoofd gezien. Hoe is 't mogelijk!

Als de Renaissance, in de zestiende eeuw, ons land, gelijk gansch Europa, overrompelde, en ja nog wel bijzonderlijk in de zeventiende en achttiende eeuwen werden schier alle openbare gebouwen, en wel vooral onze kerken, heel hervormd en bedorven. Zoowel de oudste, merkweerdigste gedenkstukken onzer steden als de eenvoudige dorpskerken werden aldus vernieuwd; hunne spitsbogen rond gemaakt, hunne kapteelen, bogen en pijlers in 't vierkant met latwerk omkleed en beplakt met mortel, steenen of plaasteren cartouchen, zware loofranken, engelkoppen, enz. Oude altaren, biecht- en preêkstoelen, zitsels, dokzalen en vonten, dikwijls voorbeelden van kunstarbeid of ten minste van zuiveren stijl en deugdelijk werk, werden maar stuk geslagen of verbrand, ten minste op zolder en bergplaats saâmgetast. Dan zag men in hunne plaats die groote marmeren altaren tot aan het gewelf verrijzen, die preêk- en biechtstoelen, die zitsels en dokzalen met zwierende engelen en naakte engelkens, met golvende of zwaaiende draperieën en kwispels, met kolommen, paneelen en reusachtige kroonlijsten zonder tal of zonder reden van bestaan. Waar geen geld was om al die kostbare nieuwigheden in marmer, steen of schrijnwerk te betalen, daar volgde men ze van verre na in lat- en plakwerk, in plaaster of mastiek.

Met de schildering ging het evenzoo. De schoonste en zinrijkste gewrochten werden zoo maar eenvoudig uitgewit; immers, (zoo scheen men overtuigd te zijn) de tempels der ouden waren uitsluitend in marmer en vooral in wit. In de kooren onzer kerken echter zag men wel iets meer dan witsel, het moest daar rijker zijn : dus bracht men er gekleurd marmer en eiken hout of dezer geschilderde navolging aan, men verbeeldde er valsche nissen, perspectieven of doorzichten diep zonder eind, half verheven beeldwerk, duifjes, lammetjes, stralen en engelkopjes overal en t' allen kante. Aldus schond men onze gothische tempels; 't was zonde en spijtig inderdaad!

Ook, als rond het midden dezer eeuw, men wederom de kunstwerken der middeleeuwen begon te waardeeren en na te volgen, dan kon men zijne verwondering niet genoeg uitdrukken over die onberedeneerde handelwijze der kunstenaren in de laatst vervlogen eeuwen. Wie vooral daartegen te velde trok en zelfs de grootste meesters der Renaissance (1) in ieder vak ongenadig voor onwetend en onbekwaam uitschold, dat waren de leiders en eerste beoefenaars der nieuw herboren of verrijzende middeleeuwsche kunst. Geene benamingen waren te straf, geen smaad te diep, geen spot te bijtend om hen af te keuren die aldus, drij honderd jaren lang, alle slag van stijlen dooreen hebben gemengd en zoo menige zuivere gothische ribbenkast met heidensche of zuidersche sieraden, die haar geenszins passen, hebben omkleed. Nu, in dit eerste en grootste punt

(1) De woorden Renaissance, moderne en andere kunstuitdrukkingen worden in dit opstel behouden omdat nog zooveel vakmannen niet genoeg bekend zijn met de vervlaamschte uitdrukkingen, Herboortestijl en dergelijke, en dus al te zeer in lezing en bevatting der behandelde stof zouden belemmerd wezen. Als er eens meer over kunst en wetenschap in de moedertaal zal geschreven en gesproken worden zal zulke voorzorg ook overbodig zijn.

hebben die criticussen zekerlijk alle gelijk, daargelaten hunne overdreven bitterheid en miskenning van talent, dáár waar het onbetwistbaar bestaat en enkel misplaatst is. Doch wat zien wij nu? Is nu dit misbruik uitgeroeid, die onzin verdwenen? Wij hebben het reeds gezegd, erger dan ooit is het er mede gesteld; ja erger, doch in omgekeerden zin. Vroeger moderniseerde men gothische gebouwen, nu maakt men gothische meubelen, nu vooral schildert men gothisch in de zuiverst moderne kerken of in gebouwen die zoodanig veranderd en herbouwd zijn dat zij hun middeleeuwsch karakter heel en gansch hebben verloren! Zou dit nu min slecht, min barbaarsch zijn en blijft de afwijking van den grondregel niet even schreeuwend? Wie zal het durven loochenen?

Als iemand met een weinig kennis of zelfs enkel met een beetje goeden smaak begaafd, zich de moeite getroosten wil onze dorpskerken en zelfs menige tempels in stad te gaan bezichtigen zal hij welhaast een gedacht hebben van den wansmaak, die nog steeds de versiering dier gebouwen beheerscht; 't is ongelooflijk wat men daar ontmoet. Zoo, bij voorbeeld, op de grenzen van West-Vlaanderen, te Aar... in de kerk, die van bouwtrant niets gothisch laat bespeuren, zijn nu op de plaatsen der zijaltaren eenige gothische vormen in planken uitgezaagd en daarop en daarrond middeleeuwsche verbeeldingen in middeleeuwsche kleuren geschilderd. Daarbij is het echter niet gebleven : ook in de koor met zijne moderne vormen is gothische schildering; maar de hooge altaar spant de kroon. Dit stuk met groote kolommen en *retable* met kroonlijst tot aan het gewelf, deze navolging, in één woord, der groote marmeren Renaissance-altaren onzer steden, deze altaar is in lichte gothische tonen geschilderd! Ja, zelfs de levensgroote figuren, die er op zitten en de H. Drievuldigheid verbeelden, figuren vol overdreven beweging, gespannen spieren en weinige kleederen vol wind, gelijk vele marmeren beelden der Renaissance,

die figuren zijn in vleeschkleur geschilderd! Schokkender en valscher aanzien kon men inderdaad niet verzinnen.

Doch gaan wij een uurtje verder tot aan Po...; daar staat een kerkje, nieuw van 't jaar veertig. Heel eenvoudig en licht is het gebouwd : de vensterbogen zijn halfrond zoowel als de bogen die op de hooge, ranke kolommen rusten. Kapteelen en voetstukken even als de groote kroonlijst of *kornis*, binnen rondom den koor, alles is grieksch van vorm. In eens gezegd, 't is het eenvoudigste moderne kerkje dat men zien kan en zeker is er bij zijn bouwen door niemand aan gothisch gedacht. En toch is het onlangs in gothisch geschilderd! En die grieksche kroonlijst en pijlers, ja zelf tot de nissen en de vierkante en ronde pedestalen, met hunne moderne paneelen, lijstjes, hoofden en voeten, alles is bekleed met middeleeuwsche teekeningen en kleuren! Hoe aardig dat opeen staat! 't Is ongelooflijk!

Doch nog aardiger, nog ongelooflijker is, dat zulke werken, hier en elders, niet gedaan zijn door eenvoudige dorpschilders, maar wel door mannen van naam en invloed, of die ten minste gesteund en aanbevolen worden door gezaghebbende scholen en ja, door die zelfde geleerden, die zoo hevig uitvielen tegen de mengeling en verbastering der stijlen in de kunstwerken der laatstvervlogene eeuwen. En aldus blijft de kunst in deze hare oudste en stelligste wet steeds miskend, aangezien de voorstaanders van het gothisch van heden juist in dezelfde grove fout vallen die zij bij hunne voorzaten afkeuren.

Men werpe nu niet op dat men in 't huis Gods toch ook niet behoorlijk schilderen kan dan in middeleeuwschen trant, daar al de andere versieringswijzen veel te wereldsch en te heidensch zijn om er een christen tempel mede op te luisteren. Men zegge ook niet dat de moderne schildering met al hare klaarten en schaduwen te veel den bouwtrant benadeelt en valsche effekten maakt; immers, de antwoorden op deze drogredenen zijn lang reeds gevonden.

Wat belet er den schilder dezelfde zinnebeelden en figuurlijke samenstellingen der gothische kunstenaars ook in nieuwere kerken te gebruiken? Hij heeft er enkel de teeken- en kleurwijze van te wijzigen! Of zou het misschien min christelijk, min zinnebeeldig zijn als de wijngaardbladeren juist niet stelselmatig al gelijk stonden en als de trossen tien of twaalf bessen telden in plaats van vijf? Of zouden leliën, die den vorm niet hebben der stijve lelie van de Franschen, mogelijk min de zuiverheid verbeelden, en de rozen zonder vijf regelmatig ontplooide blaadjes, mochten die soms min vurig den gloed der liefde voorstellen? En als de engelen wat lieflijker gezichtjes hebben, en de apostelen schouders die op zijde ten minste toch wijder uitsteken dan hunne hoofden dik zijn; als de heiligen vingeren en teenen laten zien die menschelijk lang zijn en menschelijk staan en plooien, zullen die wel daarom min engelachtig, min hemelsch zijn? Of zouden er inderdaad nog kleingeestigen of fanatieken bestaan die ernstig zoo iets durven vooruitzetten, dan toch ten minste komt hun stelsel hoegenaamd niet van pas in een modern gebouw.

Wat nu het schaduwen en oplichten in de nieuwe versieringswijzen betreft, eenieder die een weinig op de hoogte is, weet genoeg dat er geene spraak meer kan zijn van de geweldige en diepmakende werkwijze, die men in de laatste eeuwen volgde. Sedert de schilderwijzen der oude volkeren meer en beter gekend en opgespeurd zijn geworden, is het ook geweten dat juist de beste versierders onder hen hunne gebouwen opluisterden met platte ornamenten, hoogstens hier en daar, waar het kon goed doen, door een streepje wit of donker opgelicht of afgezet (*repiqué*).

Zoo ook voor de figuren, als muurschildering, is het aan te nemen dat alleen de eigenlijke grondvormen eenigszins dienen te worden aangeduid, anders gezegd, dat zij, zonder groote hoogten of diepten te vertoonen, toch moeten gemodeleerd zijn. Dit alles blijft intusschen

verre van het gothiesch, en eene aldus verstandig beredeneerde versieringswijze behoudt aan de Renaissante en nieuwere gebouwen der drij laatste eeuwen hunnen oorspronkelijken aard. Dus is zij alleen bekwaam te voldoen aan de onomstootelijke kunstvereischte in dezen eersten grondregel uitgedrukt.

Komen wij nu tot eenen

TWEEDEN GRONDREGEL.

De bouwkundige vormen en lijnen, zoowel als de beeldhouwerij, moeten door den schilder altijd behouden blijven.

Spreekt ook deze waarheid niet klaar en beslissend tot het gezond verstand? Schijnt het niet dat, zoowel als bij den voorgaande, dergelijke grondregel niet zoude moeten herinnerd worden aan lieden dagelijks met de kunst in betrek en die er bijgevolg toch eenig begrip moeten van hebben? Dan hebben wij daarbij nog de voorbeelden der ouden, zelfs der middeleeuwsche schilders, die zoo bijzonder dezen regel in acht namen en alles wat tot het gebouw behoorde lieten zien, en zelfs dikwijls genoeg, opzettelijk ophaalden en duidelijker maakten. Ja, de echt gothische schilder was en blijft er baas in om bouwmeesters en beeldhouwers in hunnen beredeneerden arbeid te helpen en dezer voortbrengselen hunne volle waarde te geven.

En zeggen dat nu de bewonderaars en navolgers dier kunstenaars, dat onze gothikers te pas en ten onpas, er zich schijnen op toe te leggen om bouw- en beeldhouwwerk maar heel en gansch dood te schilderen en weg te toefelen! Zoo schijnen hier de muren met ijzeren traliewerk bekleed (Ra...) en ginder met houten beschot beslagen of ingelegd; (Wet...) daar ziet men op het gewelf de teekeningen die de groote meesters onder aan de muren of hoogstens boven hunne damasten gordijnen brachten, terwijl nu op die gordijnen, op kolommen en lijsten de teekeningen staan, die hunne plaats op het gewelf hebben. En hoe dikwijls ziet

men geene navolging van geweefsels, van borduur-, vlecht- en kantwerk of van verlichtschildering (*enluminure de manuscrit*) op spits en rondbogen, boven kolommen rond vensters, en deuren, ja overal waar het niet zijn mag, terwijl men de kleederen onzer heiligenbeelden schildert met steen-, ijzer- en houtvormen die ze onkennelijk maken? Ook de beeldhouwerij in 't algemeen wordt niet beter behandeld: donkere kleuren op de hoogten, klare in de diepten, dwarsstrepen of ornementaties die de voornaamste lijnen doorsnijden, maken er iets van, dat geen naam meer heeft.

Doch waar velen onzer huidige versierders het vooral schijnen op gemunt te hebben, dat is op de groote lijsten en hoofdvormen der gebouwen; bij voorbeeld, kroonlijsten, vensterbogen, nervuren, kapteelen en voetstukken. Die stuiten en breken zij zooveel mogelijk in hunnen loop, zoodat men dikwijls genoeg, hunne wending niet meer volgen kan en de samenstel van het gebouw geenen zin meer schijnt te hebben of in het geheel niet meer samenhoudt.

Om onder duizenden maar één voorbeeld te geven, zoo vinden wij in bovengenoemd kerkje van Po.... boven de kapteelen der rilde kolommetjes eenen vierkanten arduinsteen tot dekstuk (blaque) die dus onmiddellijk de ronde bogen moet dragen en reeds in 't geheel niet te zwaar is. Weet gij hoe die geschilderd werd? De onderste platte band van dit dekstuk is verdeeld in trapsgewijze bekken, de bovenste sneeuwwit, de onderste pekzwart, zoodanig dat men hoegenaamd geenen steen meer ontwaart en in dezer plaats eenen zinken of blikken *lambrequin* meent te zien hangen, juist gelijk men die al boven aan de hollandsche storen of onder de daken der speelhuisjes ziet. De voetstukken ook, gansch in verschillige kleuren gedeeld, ja versmolten en opgelicht en met groote zwarte lijnen van elkander gescheiden, zijn veel te licht en schijnen gansch tot dragen onbekwaam. En zoo is het op duizende plaatsen.

En men zegge niet dat vele dezer gebouwen zoo slecht en zoo ellendig aaneen geflansd zijn ofwel zoo dikwijls en merkelijk veranderd werden, dat daar geen stijl meer te onderscheiden is of er zulke gebrekkige vormen in voorkomen dat men gedwongen is die met kleur te verbeteren. Op sommige plaatsen kan daar iets van zijn; doch nooit is het eene reden om de schildering zoo onbezonnen en smaakloos te maken dat er de kwaal nog mede verergert in plaats van te genezen. Eene goede beredeneerde schildering kan zeker vele dingen goed maken of toch verbeteren die vroeger heel gebrekkig waren; daartoe echter heeft men bijna nooit iets te verbergen of te dooden; maar wel, integendeel, verstandig partij te trekken uit hetgeen bestaat.

Ook wat komt die uitvlucht te pas in het gegeven voorbeeld? Zoo is het in de meeste gevallen niets dan zorgeloosheid en gemis aan kunstkennis en, zoowel als de eerste, blijft ook deze tweede regel onberoerlijk en onbetwistbaar staande.

Wij stappen dus over tot eenen

DERDEN GRONDREGEL.

De kleurwijze van een gebouw moet overeenstemmend (harmonicus) *zijn, en dezelfde kleuren dienen aangehouden te worden, heel het gebouw door.*

Hier staan wij voor een punt, in grondbegin zeker al zoo stevig als de twee eerste, maar dat ontegensprekelijk min klaar en bevatbaar is voor sommige lieden. De oorzaak daarvan is dezelfde die maakt dat vele menschen nooit muziek of zang kunnen leeren begrijpen : omdat hun het gevoel van harmonie, het schoonheidsgevoel, niet geschonken is. Wij raken dus een meer eigenlijken kunstregel aan en merken dit ook aanstonds door de nog talrijker en schreeuwender overtredingen die er aan worden toegebracht.

Niettegenstaande er menigvuldige voorbeelden van welbe··epen kleurwijze bestaan, en ja reeds door de

aloude volkeren en steeds door alle eeuwen heen zijn uitgevoerd; alhoewel ook naarvolgens die puikwerken en naarvolgens het oordeel van bevoegde mannen, er zelfs eenige vaste regels over dit punt zijn gemaakt, toch wordt er nog dagelijks en gedurig om te grofst tegen gezondigd. Op vele plaatsen zien wij de naäpers der nieuwere fransche school eene versiering maken, waarvan de vormen, alhoewel tot niet eenen stijl behoorende, echter keurig geteekend en wel en zuiver zijn uitgevoerd; doch in hunne kleurwijze vooral zijn deze lieden fransch; alles is er onduidelijk, twijfelachtig, zonder karakter. Wilt gij voorbeelden? Beziet de schilderingen dan maar in het meerendeel der kerken van Brussel : alles is er kostelijk genoeg en met goud zonder eind opgehaald, afgezonderd of omringd; doch al de tonen zijn tonen van dezelfde weerde en wat er de bovenhand heeft is het met wit gemengde aardekleur : bruine oker, omber en casselaarde, groenaardekleur en vuil grijs. Alles om te somber en te eentonig buiten het goud, dat juist daardoor te veel flikkert en plekken maakt. Het warme geel der Grieken, zelfs het bruinrood zijn uit zulke schilderwijze verbannen of komen er vervalscht en vuil in voor. Zoo zien wij in de kerk van Du... twee zijdekapellen, die er ons nog nader een gedacht moeten van geven. Daar ook mogen de teekeningen zwierig, ja bevallig heeten, terwijl de kleuring heel en gansch zonder smaak of gevoel is. Verbeeldt u onder donkervervige gewelven, muren in lichteren toon, bruinachtig grijs en dan, onder de vensters, de vierkante muurvakken met een groot klaverblad op in vaal geelachtig, omgeven met eene bruine omberachtige streep en bekleed met roosachtige linten of banderollen, iets bruinrozere bloemen en vuil groene bladeren. Alles is er *achtig*, 't een op het ander, niets is er stout, niets verstandig afgewisseld met heele en halve tonen, zooals de kunst het vereischt. Ook kan men op twintig stappen afstands niets meer onderscheiden; noch gedaanten, noch kleuren, noch samenhang:

't smelt alles tot eenen treurigen, smakeloozen, onzijdigen toon ineen.

Doch is dit stelsel hier af te keuren, toch is het zoo erg niet als de tegenstrijdige fout waarin zoovele onzer hedendaagsche schilders vervallen; te weten, de al te schitterende kleurwijze, vooral als zij zonder grondige kennis en zonder ingeboren smaak is aangebracht. Immers de toon- en krachtelooze kleurwijze van zoo-even, die in kerken en andere groote gebouwen te veroordeelen is, kan echter in plaatsen van minderen omvang, zooals salons en andere huisvertrekken goed op hare plaats zijn en zelfs allerbest overeenkomen met de bouwwijze en bemeubeling dezer vertrekken. Ja, een kerkschilder dezer eerste gehalte verraadt meest altijd een meester in salonwerk of *décorateur à l'instar de Paris.* Ook al is zijn werk niet wat het zijn moet, niet sprekend, niet opwekkend, toch is het ook nooit of zelden schokkend of oogenkwetsend.

Heel anders is het gesteld met eene slecht verstane, niet overeenstemmende kleuring in levendige en blijde tonen. Zoo iets moet noodzakelijk verblindend en terugstootend, hard en ruw, ja, belachelijk worden. En omdat niets zoozeer het verstand treft nemen wij nog eens onze toevlucht tot voorbeelden en werpen wij eenen laatsten blik op de reeds gemelde schilderingen te Po.... Aan de grieksche kroonlijst (kornis) in de kerk aldaar zijn eene menigte kleuren aangebracht van alle slag, uitgenomen grieksche; ziet hier, onder andere, de kleuren der twee onderste platte banden, vlakken of (*faces*) dier kroonlijst. De bovenste en breedste is bloedrood, klaar vermilloen of karmozijnrood met eene fijne zwarte teekening, die niet te onderscheiden is, er op; daaronder is het smallere bandje wederom gebektand met sneeuw wit al boven, tegen het rood, en potzwart al onder tegen den muur, zoodat ook nog eens die lijst heel haren vorm heeft verloren. Daaronder komt dan een muur in lieflijk roze kleur met groote bloedroode leliën bezaaid en waartegen kolommen staan in vrien-

delijk gele kleur, zooal omtrent van dezelfde weerde als het roze der muren. Verder loopen hier en daar, rond eenen boog, nevens eene lijst, boven eene andere teekening, van die min of meer breede strepen in wit en zwart, 't zij getand, gebekt of met bollekens; doch zonder dat zij ergens samenwerken of gevolg maken van een ander deel; dus zonder eenige reden van bestaan, ja, heel in strijd met de overige kleuren!

Zoude men bij het vaststellen van zoo vele en zoo grove afwijkingen der eenvoudigste kunstregelen niet moeten uitroepen : hoe is het mogelijk na zooveel eeuwen studie en oefening, na zoo menige onvergankelijke en onberispelijke voorbeelden! En men denke niet dat knoeiwerken zooals wij aanhaalden alleen staan of ten minste zeldzaam zijn; neen, het is met heele streken, parochie op parochie dat men ze vindt: en om er maar eenige te melden, die ons ter loops invallen en die wij gezien hebben, zoo noemen wij in Oost-Vlaanderen : Po..., Vij..., Lo..t..h..., Dr..., Mec..., Wet.., Lo..., Gr..., Ove...; in West-Vlaanderen, Ae... He..a..z..; in de provincie Antwerpen : W... Bee..., enz. enz.

Ja, daar overal heeft het volk wel grootendeels gelijk als het de versiering zijner kerken theaterschildering noemt; in zijne onkunde zelfs kan het daar geen werk in zien weerdig van Gods tempel, terwijl zoo iets voor hen, die beter met de kunst zijn bekend of die zelfs maar eenigen ingeboren goeden smaak bezitten, steeds echte barbaarschheid en enkele onkunde zal blijven.

Waaraan nu eenen nog zoo treurigen staat van zaken toe te schrijven en dat voor een vak, hetwelk tegenwoordig zoo algemeen wordt beoefend? De redenen moeten veelvuldig zijn.

Wat vooreerst in het oog springt is dat beide stellingen of theorieën valsch zijn, waarbij sommigen beweren dat alleen gothisch aan kerkwerkers dient te worden geleerd, terwijl anderen houden staan dat, als men goed de academische kunstopleiding heeft gevolgd, men dan ook gothisch missen kan ofwel dit van zelfs kent.

Beide uitingen zijn in den grond onwaar, want zij strijden regelrecht tegen den eerst aangehaalden kunstregel : een gebouw dient versierd te worden in den stijl waarin het gemaakt is. Hoe nu kan men een der nog zoo talrijke bestaande gebouwen in griekachtigen, Renaissance of moderne stijl goed versieren als men niets dan gothisch kent? Of hoe zal iemand lukken in de schildering van eenen gothischen tempel die enkel eene heidensche kunstopleiding heeft genoten, die enkel de schilderwijze (men zou moeten zeggen de beeldhoudende schilderwijze) der academie meester is, zonder de zinrijke verbeelding en het harmonievolle kleurstelsel der middeleeuwen te hebben bestudeerd?

Het is dan heel natuurlijk en eenvoudig dat men : of wel alle stijlen zoo grondig mogelijk moet aanleeren of, ten allerminste hunne hoofdvereischten dient goed in verstand en geheugen te hebben geprint; of wel dat men zich bepalen moet tot het schilderen alleen van hetgeen men bestudeerd heeft.

Maar hoe en waar zal de schilder of de ieverige aankomeling die noodzakelijke wetenschap verkrijgen; waar, eene voldoende kennis der verschillige wijzen van versieren opdoen? Tot nu toe bestaat in ons land immers niet éene school, die waarlijk op de hoogte is der vereischten in dit vak, ja niet éene kunst of kennis werd tot heden meer veronachtzaamd dan de versiering. Ook de boekwerken over sieraadschildering, en vooral over kerkwerk, zijn uiterst zeldzaam. Wat men zoo al aantreft, zijn kostelijke werken, die handelen over alle slag van versier- of liever kleurwerk : tapijtweverij, borduurwerk, boekbinderij, ingelegd werk, verlichtingschildering, juweelerij, salonwerk, enz. Op tien en vijftien platen vindt de kerkschilder er nauwelijks éene die hem dienstig kan zijn.

Andere werken zooals : *La Sainte Chapelle* en *Notre-Dame de Paris* enz... zijn dan wederom zoo eenzijdig, zoo ongeschikt voor elk ander werk, buiten één eenig, dat zij wezenlijk al veel meer als kunstige

prachtwerken dan als eigenlijke nuttige en praktische boeken te achten zijn. Daarenboven dit alles is peperduur en 't verschijnt in 't Fransch, Duitsch of Engelsch.

Hiermede staan wij voor eene tweede oorzaak van den ellendigen toestand der kerkschildering en namelijk voor de grootste reden, gewis, der gebrekkige toepassing van den tweeden kunstregel : De bouwkundige vormen en de beeldhouwerij moeten door den schilder geëerbiedigd worden.

Inderdaad, de sieraadschilders, van welke school ook, gewoonlijk al te weinig op de hoogte van de ware vereischten huns vaks, zijn gedwongen hunnen weg, voor het grootste deel, zelven te zoeken, en hun eigen te behelpen met hetgeen zij hier en daar kunnen oogsten. Velen echter ontbreekt het aan moed en bekwaamheid om die werken te ontcijferen. Wij zeggen moed, en waarlijk er is moed noodig om al die verschillende gedaanten, die karaktertrekken der verscheidene volkeren, om al die kleur en verdeelingswijzen bij zijn eigen te leeren onderscheiden, vergelijken, waardeeren en toepassen. En bekwaamheid dan? Wie zal durven beweren dat allen, die fransch leerden, dat alle franschmannen zelfs, de fransche kunstwerken met al die grieksche benamingen, met al die vreemde uitdrukkingen, bij eene eerste lezing kunnen verstaan? En hoevelen dan nog, in ons Vlaanderen, die geen fransch kennende, ook geene uitlegging kunnen benuttigen en dus moeten te vreden zijn bij het bloote zien der voorbeeldplaten! 't Is waar dat het ook juist mannen zijn dezer laatste gehalte, lieden die zich alle ernstige studie hebben ontzien, die stout en onbezonnen durven beweren dat al die geleerdheid geene werklieden vormt en dat men nutteloos zijnen tijd verspilt met al dat zoeken naar waaroms en daaroms, aangezien een man van gezond oordeel genoeg kan beseffen waar en hoe iets, wat men ziet, kan geplaatst worden. Geen wonder dus dat zulke mannen vol vermetelheid en zonder kennis door hunne kleuren de bouworde breken, de beeldhouwerij schenden, de volgorde van ornamenten en motieven 't onderst boven keeren, de kleurharmonie vernietigen!

Daarnevens bestaan zeker nog menigvuldige andere redenen van slecht versieringwerk. Melden wij ter loops : de ongegronde, aanmatigende bemoeiingen sommiger halfbakken of mislukte bouwmeesters, beeldhouwers en tafereelschilders; de onbedachte en partijdige aanbeveling hunner kweekelingen door gekende liefhebbers en door scholen, waarvan de bestuurders zelfs geene inlichtingen nemen over den aard of den stijl der uit te voeren werken; dan nog de grillige eischen, het wantrouwen en de veranderlijkheid veler lastgevers en bekostigers; eindelijk het onvolledig toezicht of het volledig niet-toezicht van dezen die van hoogerhand de belangen der openbare kunstwerken en gebouwversieringen zijn toevertrouwd.

Deze punten echter eischen eene afzonderlijke en ernstige bespreking en moeten wij tot een volgend artikel verschuiven.

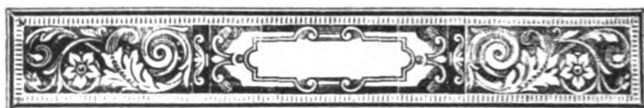
Eindigen wij, intusschen, dit eerste kort overzicht met den wensch dat welhaast in onze vlaamsche gewesten een gesticht moge gevonden worden, waar men onze opkomende schilders en versierders, in hunne taal, een vollediger denkbeeld, een klaarder begrip inplante der zoo verscheidene vereischten van hun kunstig vak. Wenschen wij dat ten minste daarover eenig klaar en doelmatig boek in onze taal moge het licht zien, verspreid en gelezen worden.

Wenschen wij zelfs, ja, dat sommige onbezonne beoefenaars en ondernemers van versieringen hunne onbevoegdheid zouden inzien, of door anderen, des noods, overtuigd worden dat versieren juist geen werk is voor den eersten den besten kladschilder zonder smaak of kunstopleiding.

Op die voorwaarden, reeds, ware er eenige beternis te hopen in de toepassing van den zoo belangrijken tak der schilderkunst, die deze regelen heeft ingegeven.

CONSTANT VAN POKSEELE.

VONDEL EN Dr JONCKBLOET.

Dr JONCKBLOET vordert voor alle drama's : handeling en karakterteekening.

Opdat echter de handeling tragisch zij, eischt Dr Jonckbloet, dat de held optrede beheerscht door eenen hartstocht, die hem noodzakelijk (?) te gronde richt, die hem plaatst als op een hellend vlak, dat op een afgrond uitloopt, en zijne driften dwingen (?) hem, omdat hij is, zooals hij is, de helling af te glijden. Daardoor alléén kan het tragische gevoel van medelijden worden opgewekt : wij vreezen voor den held wat we voor ons zelven zouden vreezen, en voelen ons bevredigd, ook als de held te gronde gaat, omdat de hoogste rechtvaardigheid zegeviert. (Dr JONCKBLOET, *Gesch. d. V. L.* IIIe deel. blz. 204).

Nu vraag ik : zal uw hart niet gepijnigd, gefolterd worden, als met beulshanden, wanneer ge den held van het stuk ziet worstelen met hartstochten, die hij niet overwinnen *kan*; zal het uw hart niet oprijten, te moeten zien, dat de persoon, die uwe sympathie opwekt, daar geplaatst is op een hellend vlak, dat op een afgrond uitloopt, te moeten zien, hoe de driften hem *dwingen*, omdat hij is, zooals hij is, de helling af te glijden en te verzinken in den afgrond? Zult ge u bevredigd voelen, als de held te gronde gaat, omdat de hoogste rechtvaardigheid zegeviert? Wie is dan toch die hoogste rechtvaardigheid? Een levend of slechts een denkbeeldig wezen? En hoe kan de hoogste rechtvaardigheid iemand

straffen voor iets, waartoe de hartstocht hem dwingt? Die hoogste rechtvaardigheid ware een tiran, die er behagen in schept, een ongelukkige te folteren, neer te storten in een afgrond.

Wanneer wij echter de Hoogste Rechtvaardigheid betrachten als het Opperwezen, dat slechts den *vrijen* mensch straft, die de heerlijkste gave, hem door den Schepper geschonken, schandelijk misbruikt, die zijne hartstochten niet heeft beteugeld en nu door zijne breidelooze driften heen en weer wordt geslingerd, — ja, dan kan die strijd tusschen hartstocht en plicht, die botsing der hevigste hartstochten in de hoogste mate tragisch gevoel van medelijden opwekken, en voelen we ons bevredigd, ook als de held te gronde gaat, omdat de Hoogste Rechtvaardigheid zegeviert.

Ziedaar dus eene handeling, die tragisch is, — maar is zij de eenige?

Bij de Ouden was de handeling eene worsteling van den wil met het noodlot, die de ziel verheft, en zelfs wanneer de lijder bezwijkt, haar het bewustzijn overlaat eener kracht, die over het stoffelijke triomfeert.

Bij de Christenen is de handeling der Heidenen vervangen door de worsteling der deugd met de ondeugd, van de deugd met allerlei moeilijkheden, tegenkantigheden, gevaren, waardoor zij steeds zuiverder, verhevener wordt, terwijl de Voorzienigheid over de haren waakt, en de deugdzamen óf in dit óf in het ander leven zal beloonen.

Een deugdzaam persoon treedt op. Bij het eerste optreden heeft hij onze genegenheid verworven. We zien zijne deugd aan de zwaarste beproevingen blootgesteld. We zien hem worstelen met zijn zinnelijke neigingen, met eene min of meer bedorven omgeving, we zien hem gehoond, gelasterd, en we vreezen, wat we voor ons zelven zouden vreezen, dat de deugd bezwijke. Ze zegeviert. Onze sympathie groeit aan tot bewondering. De gevaren worden grooter en ook grooter onze vrees, dat de held valle, grooter ons gevoel van

medelijden. Maar bij iedere zegepraal worden we gerust gesteld, stijgt onze bewondering en voelen we ons krachtiger aangetrokken tot de deugd, die zich voor onze blikken vertoont met al het edele, al het heldhaftige, dat ze bevat. De boozen mogen nu het lichaam van den held folteren : de deugd zegeviert, schittert met onsterfelijken glans; en de christelijke toeschouwers zijn gerust, en loven de Voorzienigheid, die toelaat, dat de deugdzame beproefd worde, om hem meer te heiligen, te volmaken, om hem op aarde te doen voortleven in de gedachtenis der vromen, om hem in den Hemel een overgroot loon te kunnen schenken in eeuwigheid.

Vondel heeft als een waar christen in vele zijner treurspelen dat middel gebruikt om tragisch gevoel op te wekken, en in vele dezer is hij uitmuntend geslaagd. Dat deze drama's geen indruk, of liever een pijnlijken indruk maken op ongeloovigen, zal niemand bevreemden. Voor deze heeft Vondel zijne treurspelen niet geschreven : en willen deze Vondel als dramatisch dichter beoordeelen, zoo moeten ze zich plaatsen op zijn standpunt, dat het standpunt is van alle christenen.

Dit doet Dr Jonckbloet niet. Zijn oordeel heeft dus hoegenaamd geen waarde.

« Staven we thans ons oordeel door een beknopt overzicht van zijn tooneelwerken, » zegt Dr Jonckbloet. Uit dit overzicht blijkt echter zonneklaar, dat Dr Jonckbloet aan elken prijs Vondel wilde afrukken van het hooge voetstuk, waarop eeuwen hem als dramatisch dichter hadden geplaatst; dat hij het er op aanlegt, Vondel's meesterstukken zóo voor te stellen, dat het niemand in het hoofd zou komen, zoo'n prullewerk te lezen.

Beginnen we met *Joseph in Dothan*. Blz. 234 zegt Dr Jonckbloet : « Ja, zelfs als drama zit deze schets van den triomf der meest alledaagsche gemeenheid slecht in elkander, terwijl bij de afwerking het platte realisme maar zelden door dichterlijke « détails wordt vergoed »; en onder in eene noot :

« Ik weet in dit opzicht nauwelijks iets anders aan te halen dan de toespraak, welke Joseph tot den Vrachtmeester houdt, die hem zoo even van Judas kocht, maar welke op dat oogenblik in zijn mond toch kwalijk past. »

Blz. 237 zegt hij verder : « Dit is slechts met een klein aantal plaatsen het geval, die ons door schildering en gedachte in verrukking brengen. »

Hoe is dit toch met elkaar te rijmen?

Eerst *zelden*, dan *nauwelijks ééne plaats*, en eindelijk een *klein aantal plaatsen*, die Dr Jonckbloet zelfs in verrukking brengen.

Nu volgt het bewijs : « want men kan niet voorbijzien dat de toon dikwerf plat is, en dat valsche smaak en bombast mede aan dit gedicht niet vreemd zijn. »

De toon van het stuk is dikwerf plat, valsche smaak en bombast zijn er niet vreemd aan.

Ergo! zijn er weinige of is er nauwelijks ééne schoonheid van détail in. Welke logeca! Soortgelijke redeneering zou zijn :

In de « Letterkunde » van Dr Jonckbloet zijn dikwerf onjuiste redeneeringen; partijdigheid is er niet vreemd aan.

Ergo! is in de « Letterkunde » van Dr Jonckbloet nauwelijks ééne plaats, die waardeering verdient.

Blz. 235 zegt Dr Jonckbloet :

« De persoonlijkheid van Joseph is het zwakst van allen. Om dramatische sympathie op te wekken, is het niet genoeg, dat hij ons geroemd wordt als

« Een bloem, van zestien jaar, of naulix zeventien ; » als een,

« Aan wien natuur besteedde al haar bevalligheên
En gaven. »

De held moet nog iets anders zijn dan dat; maar vooral geen pedant, bedorven jongeheertje, dat zich boven de zijnen verheven waant, en met de grootste naïviteit er op pocht, dat Engelen hem den weg wijzen. »

Dat loopt dan toch de spuigaten uit. Dat Dr Jonck-

bloet het karakter van Joseph, zooals het door Vondel wordt geteekend, te zwak hadde gevonden, wie zou het hem euvel duiden, maar hem spottend een pedant, bedorven jongeheertje noemen, neen, zulke flauwe geestigheden verwacht men niet van een ernstig criticus, van een hoogleeraar. Geen Christen zal het bevreemden, dat Engelen Joseph begeleiden, Joseph, de voorafbeelding van den Heiland, dat werktuig in Gods handen, om zijne doeleinden met het Joodsche volk te bereiken.

Reeds in het eerste bedrijf wint Joseph de sympathie der christelijke toeschouwers, door zijn vredelievendheid, zijn onschuld, zijn vertrouwen op en zijne liefde tot God.

In het derde bedrijf komt Joseph tot zijne broeders, hoe minzaam groet hij hen, met welke beminnelijke argeloosheid verhaalt hij hun, hoe Engelen hem den weg wezen, hoe groot is zijne vreugde, hoe innig zijne liefde.

« Ik vinde u hier gezond; nu is mijn hart genezen
Van die kwetsuur. O, hoe verkwikt uw aangezicht,
Zoo welgedaan, mij meer, dan 't alverkwikkend licht! »

Verraderlijk wordt Joseph aangegrepen, onder den bittersten spot en de ruwste mishandeling, naar den put gesleurd — wel jammert de brave onschuldige Joseph, maar geen verwijt, geen bitter woord komt over zijne lippen; wat zeg ik? hij bidt voor zijne broeders « o God, vergeef hun dit! »; hij wenscht hun een lang en gelukkig leven. « Leeft lang, mijn broers! troost vader in zijn rouw ».

En dan vraag ik; is zulk een persoonlijkheid niet geschikt om dramatische sympathie op te wekken, is het niet beneden alle critiek dezen Joseph te durven noemen « een pedant, bedorven jongeheertje, dat zich boven de zijnen verheven waant, en met de grootste naïviteit er op pocht, dat Engelen hem den weg wijzen? » Zou men niet geneigd zijn, zoo iemand toe te voegen, dat hij zich als een pedant criticus boven alle deskun-

digen, boven Van Lennep, Van Vloten, J.-A. Alberdingk Thijm enz. verheven waant, en met de grootste naïviteit er op pocht, dat hij alleen Vondel als dramatisch dichter in het ware licht zal stellen, Vondel's treurspelen zal beoordeelen volgens de *eeuwig ware kunstwetten.* Het is verbazend, hoe die groote lui het spoor bijster kunnen worden, en, door hartstocht verblind, een onzin kunnen uitslaan, waarvoor een leerling der 4[de] klas zich zou moeten schamen.

Wilt ge nog meer voorbeelden?

In de beoordeeling van « Joseph in Dothan » vind ik nog : « Dat Vondel zelf wel voelde, dat hij meer een gedialogiseerd gedicht, dan eene waarachtige tragedie schreef, mag wellicht worden afgeleid uit de zinsnede, waarin hij zegt, dat het behandelde onderwerp zou kunnen treffen « onder 't spelen *of lezen* ». Let wel : Vondel zegt : « onder *het spelen* of lezen ».

Dr Jonckbloet wil een bewijs trekken uit Vondel's eigen woorden, ziet *lezen*, dat toch als hoofdzaak voorop staat, over 't hoofd, en zegt :

« Een drama is niet bestemd om gelezen te worden » (Jonckbloet moest zeggen *uitsluitend* om gelezen te worden. Wie toch zou ons beletten een drama te lezen?); « men moet het op het tooneel genieten. Kan het die vuurproef niet doorstaan, dan is het geen drama. Het tooneelstuk heeft eigenschappen, die tot zijn wezen behooren, omdat en slechts zoolang het gespeeld wordt, maar die voor andere plaats zouden moeten maken, als het *alleen* geschreven werd om *gelezen* te worden ».

Maar de geheele redeneering van Dr Jonckbloet, houdt geen stuk, omdat de veronderstelling, waarvan hij uitgaat heel valsch is. Vondel had gezegd : onder *het spelen* of lezen, en bekent dus volstrekt niet, dat het stuk *alléén* dient om *gelezen* te worden.

Och, wat zou men ons bespotten, als wij, kleine lui, zulke flaters maakten, maar veel is geoorloofd aan dichters, dwazen en hoogleeraren.

Verleden jaar, bij gelegenheid van het derde eeuwfeest van Vondel's geboortedag, mocht ik het voorrecht smaken, in het Bisschoppelijk College te Roermond eene opvoering bij te wonen van « Joseph in Dothan ». Meer dan 800 personen, uit iederen rang en stand, vulden de zaal en volgden allen met de grootste belangstelling gedurende drie uren de voorstelling, die op allen den diepsten indruk maakte en achterliet. Menige traan werd er in stilte gestort, aller gemoed was vol van de zachtste en edelste aandoeningen. De « bijbelvaste » toeschouwers hadden niet noodig zich het slot der geschiedenis, den eindelijken triomf van het slachtoffer, vanzelf te binnen te brengen; in de reien der Engelen werd het hun herhaaldelijk herinnert, dat Gods Voorzienigheid zich van dit lijden bediende tot uitvoering van zijn verborgen besluit, en ten beste van 't menschelijk, inzonderheid van Abrahams geslacht, hetwelk Hij beloofd had te zegenen en te vermenigvuldigen, als de starren aan den hemel, en waaruit de Messias zou geboren worden. Dat is de « zonderlinge » rol van den rei der Engelen.

Hadde ik tegen het einde der zitting Jonckbloet's oordeel over « Joseph in Dothan » voorgelezen, en daartoe, ik beken het volgaarne, heeft me de lust bekropen, een kreet van afkeuring en protest zou zijn opgerezen onder die honderden, niet zoozeer, omdat Dr Jonckbloet « Joseph in Dothan » niet schoon wil vinden, maar wegens den spottenden toon, dien een criticus, en nog wel een Hoogleeraar, durft aanslaan bij het critisch behandelen van een der meesterstukken van den onsterfelijken Vondel. — Die er meer van wil weten, leze « Studiën over Vondel en zijn Jozef in Dothan door Verstraeten ». Mijn bedoeling is het niet, te betoogen dat Vondel's treurspelen groote dramatische waarde hebben, maar slechts aan te toonen, dat Dr Jonckbloet hoegenaamd geen vertrouwen verdient, geen veilige gids kan zijn voor hen, die Vondel willen kennen en naar waarde schatten.

Wilt U nog meer bewijzen?

« Lucifer » kan ook niet door den beugel.

« Wij dienen daarom ook Lucifer's waarde op zichzelf, afgescheiden van alle toespelingen, voor zoover dit kan, te onderzoeken. Dat onderzoek zal, dunkt ons, iederen onbevooroordeelde nopen tot de erkentenis, dat, ondanks de wezenlijke schoonheden van détail, die ook in dit, zooals in de meesten van Vondel's treurspelen, in geen geringe mate aanwezig zijn, de *Lucifer* toch als kunstgewrocht, als drama, den toets der critiek niet kan doorstaan.

« Er zijn twee hoofdgrieven tegen dit stuk aan te voeren, welke men, hoe ingenomen ook met Vondel, onmogelijk kan over het hoofd zien; en die inderdaad beletten, dat dit drama ons kan bevredigen. De eene betreft de hoofdgedachte, die alles beheerscht; de andere is ontleend aan de karakterteekening van den hoofdpersoon. »

Nu volgt het bewijs.

« De uitslag van het verzet der afvallige Engelen tegen God is in strijd met elk denkbeeld, dat men zich van den Alwijze en Almachtige kan vormen en hierdoor alleen reeds wordt het stuk de tegenvoeter van eene ware Tragedie.

« Hoe kan de menschwording van « het eeuwig Woord » iets bijdragen tot de verheerlijking van het menschdom? » (Wien zal het bevreemden, dat Dr. Jonckbloet hoegenaamd geen begrip heeft van de geloofsleer waarin Vondel doorkneed was?)

« Bovendien, er is hier van zondenval en verlossing geen sprake : naar het plan van het stuk had God die niet voorzien. Het is daarom in 't geheel niet duidelijk, om welke reden « het eeuwig Woord » zich zou bekleeden « met been en aren ». (Dat Jonckbloet dit niet duidelijk is, bewijst niets tegen Vondel's opvatting, die steunt op de verklaring van uitstekende theologen, zooals van den h. Cyprianus, Gregorius den Grooten, den h. Bernardus, Suarez, enz.)

« Lucifer's hoogmoed wordt in die mate gekrenkt, dat hij zich tot verzet tegen God laat verleiden en den strijd tegen zijne heirscharen waagt. De oproerige Engel wordt echter, zooals van zelf spreek, met de zijnen overwonnen en in den afgrond geploft, waarmeê de dichter zijn doel zou bereikt hebben.

« Intusschen als de Rei juicht, dan verschijnt op eenmaal Gabriël met de onverwachte Jobstijding :

« Helaas, helaas, helaas, hoe is de kans gekeerd!
Wat viert men hier? 't is nu vergeefs getriomfeerd! »

« Lucifer is wel overwonnen, maar heeft de overwinning vruchteloos gemaakt. Hij sprak :

« Ik wil wat Adam teelt in eeuwigheid verdoemen. »

« En hij bereikt zijn doel; door Belial in den vorm eener slang op den mensch af te zenden om hem ten val te brengen. De Mensch, eerst boven Engelen en Aartsengelen geplaatst, wordt nu vernederd en gestraft.

« Om hem te troosten belooft God hem wel, dat uit zijn zaad de Verlosser zal voortkomen, die de slang « het hoofd zal pletten » ; maar dit neemt niet weg, dat de wraak van Lucifer God dwingt, wijziging te brengen in zijn « onherroepelijk besluit ».

« Hoe is die triomf der Hel te rijmen met de eischen, door Vondel zelf aan het Treurspel gesteld? »

Welk is het « onherroepelijk besluit », waarin God gedwongen wordt verandering te brengen?

« Het menschdom te verheffen ook boven 't engelsdom ». De duivel brengt, om het plan van God te verijdelen, den mensch tot val. Tevergeefs!

De tweede persoon der H. Drievuldigheid neemt de menschelijke natuur aan en verzoent het gevallen menschdom met God. Nu is de nederlaag der oproerige Engelen volkomen.

Heeft nu de Hel getriomfeerd?

Vondel wist, en alle Christenen weten het, dat

God niet verandert. Zij weten, dat in God slechts een enkele akt is, die in den tijd verschillende effecten voortbrengt, even als de zon, die in zich altijd dezelfde blijft, en toch, naar den verschillenden aard der voorwerpen, die ze beschijnt, verschillende uitwerkingen heeft. Vondel wist, dat God den mensch vrij heeft geschapen, dat de mensch die vrijheid misbruiken kan, maar dat God uit het kwade het goede zal weten te trekken, alles zal weten te leiden tot zijne meerdere eer en verheerlijking.

« En de tweede grief : de karakteristiek. »

Dr. Jonckbloet beschouwt Lucifer terecht als type van hoogmoed. Nu keurt hij echter af, dat Lucifer ook wordt voorgesteld als *ijdel*, als *veinzend* te strijden voor Gods eer. Mijns inziens is ieder hoovaardige ook ijdel: ieder hoovaardige zal veinzen en niet rondweg verklaren, dat hij niemand boven zich duldt.

« Lucifer treedt niet handelend op, » zegt Jonckbloet. Integendeel, Lucifer treedt krachtig handelend op. Hij polst slechts de zijnen om hun ongenoegen te stijven; hij veinst slechts het oproer te willen bedaren, om de gemoederen nog meer op te hitsen. Wanneer men hem aan het hoofd wil plaatsen van den opstand, weigert hij en laat zich daartoe dwingen, overtuigd als hij is, het oppergezag toch te zullen krijgen en dan meer macht te zullen hebben op zijne volgelingen.

We zien hier, wat Jonckbloet eischt, Lucifer als op een helling geplaatst. Hij glijdt deze meer en meer af, meer en meer verliest hij zijn edel karakter, en wekt aldus ons gevoel van medelijden meer en meer op.

Wij zouden hem zoo gaarne tegenhouden. maar zijn hoogmoed drijft hem tot het uiterste.

We juichen Raphaël toe, die Lucifer tot God tracht terug te voeren, te weerhouden van den afgrond, waarin hij zich gaat storten. Lucifer begint te weifelen, ziet de boosheid in van zijn verzet tegen God, den rijken vader, bron van alle zegeningen. Wij hopen — maar, helaas! wanhoop maakt zich van den ramp-

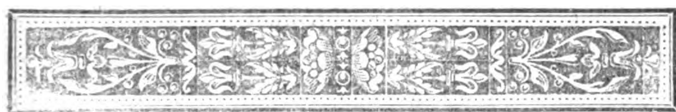
zaligen Lucifer meester en stort hem in den afgrond neer. Nog eens schijnt hij te triomfeeren. Maar ook ditmaal verijdelt God zijne plannen door het verlossingswerk. Nu is de triomf van God volkomen.

Maar aangenomen, dat het karakter van Lucifer wat te weifelend wordt voorgesteld, zoo zou dit nog geenszins het eindoordeel van Jonckbloet wettigen.

« Als men dit niet kan tegenspreken, dan late men zich voortaan niet meer verleiden om, uit sleur of tegen alle *evidentie* in, den *Lucifer* een dramatisch meesterstuk te noemen. »

Roermond. BARTHELS.

KAREL MIRY

1823-1889.

HET *Belfort* wil niet ten achter blijven in de hulde, den talentvollen Vlaamschen toondichter na zijn eenigszins plotseling overlijden, den 3 October jl., gebracht. Zoon uit het volk, het grootste gedeelte zijner loopbaan hebbende afgelegd zonder uitzicht op eenigen roem of welstand, werd het lot hem gunstig op eenen tijd, dat anderen, met de dichterlijke droomen der jeugd, hun geduld, hunnen werklust en hunnen moed reeds lang hebben verloren.

MIRY was den 14 Augustus 1823 geboren bij arme lieden, waar de toonkunst werd beoefend. Zijn eerste leeraar was zijn oom Pieter Miry, later « orkestmeester » van den Vlaamschen Schouwburg, toen het muziek aldaar door een acht- of tiental snaartuigen werd uitgevoerd. Gelijk zijn oom, speelde hij de viool, en hij ging met hem, op zon- en feestdagen, van de eene kermis naar de andere, waar op de maat geflikkerd werd. MIRY zelf ging, na elken dans, met het schaalke rond om den « halven kluit », waarna hij weer den boog in de handen nam en een wals of contredans begon te strijken, dat het een aard had. Waarlijk een droevig begin voor eenen kunstenaar!

Leerling der stedelijke Muziekschool geworden, toen MENGAL pas bestuurder was benoemd, werd hij door dezen meester in de lessen van harmonie en contrapunt weldra opgemerkt. Na eenige prijzen behaald te hebben,

beproefde hij zijne krachten aan kleine compositiën, en werd door zijnen anderen oom, den tooneelschrijver H. VAN PEENE, gelast met het op muziek stellen van diens eerste blijspelen : *Keizer Karel*, *Een man te trouwen*, *Wit en Zwart*, *Brigitta*, *De Violier*, *Vader Cats*, *Anne Mie* en meer andere. Eenige Fransche en Vlaamsche « romancen » — men geeft nu eenmaal dien naam aan het eenvoudige, alledaagsche kamerlied — zooals *Mon bon ange*, *Roosje*, en eenige koren : de *Eerbanier*, de *Eik*, *Drinklied*, de *Kermis*, inzonderheid de *Vlaamsche Leeuw*, destijds op alle feesten gezongen, maakten zijnen naam over geheel het Vlaamsche land bekend. MIRY had intusschen lessen en raadgevingen ontvangen van Ch. HANSSENS en van GEVAERT, lessen welke hij goed benuttigde. Drie zijner koorgezangen bekwamen in 1853 eene eerste melding bij het *Nederduitsch Taalverbond;* twee jaren te voren won hij eene medalie bij de Gentsche *Société royale des Beaux-Arts* voor eene ouverture en een koor.

Eene plaats voor 2de viool viel open in het orkest van den Franschen Schouwburg. Op aandringen van MENGAL bood MIRY zich aan in het concours, maar mislukte.

Het stedelijk bestuur nochtans, nogmaals op aandringen van MENGAL, verleende den jongen toonkunstenaar een hulpgeld om gedurende twee jaren te Parijs zijne studie voort te zetten. Hij leefde er arm.

Toen ANDRIES als bestuurder van de stedelijke Muziekschool werd afgedankt.... werd MIRY, op aanbeveling van zijnen vriend GEVAERT, voorloopig met het bestuur van dit gesticht gelast, totdat hij, op zijne beurt, werd vervangen door den huidigen director, SAMUËL. Hij bleef, tot aan zijn overlijden, aan de school gehecht als onderbestuurder en als leeraar der harmonie, en genoot de voldoening verscheidene leerlingen te kunnen opleiden die hunnen meester, op het kunstgebied, geene oneer zullen aandoen.

Uitmuntend bestuurder van koren en orkest, werd

MIRY vroeg tot dergelijke bedieningen geroepen, eerst bij *Broedermin en Taalijver* (1846), later bij de *Melomanen* (1850) en als tweeden orkestmeester in den Franschen Schouwburg.

MIRY heeft veel, zeer veel geschreven. Behalve de reeds gemelde stukken zijn nog, als de voornaamste, te noemen : *Maria van Burgondië* (1866), *Frans Ackerman* (1867), *de Dichter en zijn droombeeld* (op woorden van CONSCIENCE), *de kleine Patriot* (1883), *Breidel en de Coninc* (1888), operas. Onder zijne comische zangstukken vermelden wij : *de Keizer bij de Boeren* (1866), *De occasie maakt den dief* (1866), *Brutus en Cesar* (1867), *Een engel op wacht* (1869), *Drie-Koningenfeest* (1876), *De Doopgetuigen* (1879) enz.

Het Fransch tooneel heeft MIRY ook eenige verdienstelijke stukken te danken : *la Lanterne Magique* (1854), *Charles V* (1857), *Bouchard d'Avesnes* (1864), *le Mariage de Marguerite* (1867), *la Saint-Lucas* (1870).

Verscheidene cantaten van MIRY verwierven ook veel bijval; onder deze zijn te noemen : *la Belgique ou le règne de 25 ans*, *les Orphelins*, *Lieven Bauwens*.

Waar MIRY zich vooral een meester toonde, was in zijne zangtooneelen voor de schooljeugd : liederen, fabelen, koren, kleine tooneelstukken, waar hij altijd door natuurlijke, lieve, bevallige motieven, nu eens oprecht lustig en geestig, dan plechtig en hartroerend, de toehoorders weet te verrukken. Geschreven voor kinderen, worden zij gemakkelijk en met voorliefde gezongen. Er kan geen betere lof van te zeggen zijn. MIRY, overigens, was, in hoogen graad, melodist. Begaafd met een wonderbaar gemak, was hij schier onophoudend aan den arbeid.

Niet alles, wat hij in 't licht gaf, munt uit door oorspronkelijkheid : vele van de meest gekende formulen der Italiaansche school werden door hem te kwistig gebezigd; — toch kon hij bijwijlen oorspronkelijk zijn, en wist hij eene groote mate van vurigheid aan frischheid van uitdrukking te paren. Hij vond den weg tot

het hart, den echten volkstoon, zoodat een groot getal zijner liederen na tien, twintig jaren en meer, nog elken dag in huis en op straat gezongen worden. Welke andere Nederlandsch componist geniet zulke voldoening?

La Belgique is een bevallig, hartelijk lied, vrede en liefde ademende, en ongemeen meer verdienende het volkslied der Belgen te worden dan CAMPENHOUT'S onbeduidende *Brabançonne*, uitdrukking van haat en geweld. Wat *de Vlaamsche Leeuw* betreft, gecomponeerd niet in de Fransche omwenteling van 1848, gelijk men dezer dagen beweerde, maar bij de opkomst van het tweede geslacht der Vlaamsche kampers, in 1845, deze waarlijk opwekkende, fiere, begeesterende zang zal in den mond des Vlaamschen volks blijven als de uiting van zijne vurigste wenschen, van zijn ingeschapen fierheid en van zijne onverjaarbare rechten. Van veel minder gehalte is een ander, te Gent populair gebleven deuntje : *'t Zijn de jongens van Gent.*

Tot zoo verre de kunstenaar.

In den omgang was MIRY een openhartig en levenslustig, vriendelijk en verdraagzaam mensch, zoodat hij in alle kringen vrienden telde. Meer in schijn, dan in werkelijkheid, verkleefd aan de zoogezegd liberale grondbeginselen, deelde hij geenszins in den haat, dien zekere voorstanders der moderne.... beschaving jegens andersdenkenden betoonen. Zijn hart was godsdienstig gebleven, de opvoeding aan den huiselijken haard had hij niet vergeten. Hij dacht veeltijds aan de kortheid des levens, aan de bestemming der ziel, aan den dag des Gerechts. Eens, aan de tafel gezeten van ridder de B., was er, onder het rooken der sigaar, sprake van heengaan naar het onbekende land, waar allen naartoe moeten. Onder de gasten was er een katholiek. MIRY keerde zich tot hem, en zegde : « Gij, ik weet het, zult goed eindigen. » En 't antwoord van den vriend was : — « Ik ben overtuigd, dat het met u niet slechter zijn zal. » — Wat antwoordde MIRY? — « Ik hoop en vraag het aan God. »

Die genade is den beminnelijken, werkzamen man te beurt gevallen. Toen de dichter van *Mon bon ange* zijn einde voelde naderen, herinnerde hij *nogmaals* aan zijne vrouw dat hij, vóor de groote afreis, te biechten wenschte aan den Aalmoezenier van het krijgshospitaal, eenen ouden vriend, die hem, nu en dan, een goed woord had laten hooren, dat telkens wel onthaald was geworden en dat alzoo de ernstige samenspraak van 't laatste uur had voorbereid.

De priester kwam, met het woord der vergeving en met het Brood der Engelen, dat MIRY verzocht en ontving met een oprecht geloof, met een levendig vertrouwen, met eene vurige liefde voor zijnen Schepper, die hem, zoon der armoede, aanvankelijk in de oogen der wereld gedoemd tot ellende en vergetelheid, geest, kunstgevoel, liefde tot arbeid had geschonken, waardoor hij in de maatschappij eenen voor vele kunstgenooten benijdbaren rang had verworven. Hij stierf, erkentelijk voor al het goede, dat hij genoten had, na de geestelijke Zuster, die hem verzorgde, onder eenen laatsten handdruk gezegd te hebben : « Ik sterf tevreden. omdat ik mag heengaan zooals ik het altijd heb gewenscht. »

Vrede zij zijner assche! En klinke zijn onvergetelijke *Vlaamsche Leeuw*, thans nog het lied van verbittering en strijd, weldra als hymne van voldoening en zege over geheel het Nederlandschsprekend gedeelte van België!

H.

DRIEJAARLIJKSCHE TENTOONSTELLING

VAN

SCHILDER- EN BEELDSNIJWERKEN

TE GENT.

DEZE tentoonstelling, pas gesloten, heeft niet geheel en al beantwoord aan de verwachting der kunstliefhebbers. Geen enkel puikstuk, dat wil zeggen geene schilderij, geen gesneden beeld die door geniale opvatting en meesterlijke uitvoering boven de andere goede gewrochten verreweg de kroon spanden; maar een aantal goede stukken van tweede orde : landschappen, portretten, zeegezichten.

De groote historieschildering, waar de oude Vlaamsche meesters der XVIIe eeuw zoo veel roem mee behaalden, gaat te niet, evenals het genre of het huiselijke tafereel. Voor het eerstgemelde vak wordt te veel studie, te veel geleerdheid gevergd, voor het andere te veel opmerking. De meeste schilders werken om den broode, in der haast, zonder tijd — of lust? — te hebben om de geschiedenis, de oudheid, de volkszeden te bestudeeren. Vooruitgang is alzoo onmogelijk.

Het ontbrak wel niet aan groote doeken, maar doorgaans was daar weinig, bitter weinig op te lezen. Voor één, voor twee figuren, onbeduidende onderwerpen, spant men een stuk linnen op van meters hoogte en meters breedte. Men waant een groot schilder te wezen

wanneer men eene groote schilderij heeft afgewerkt! Het klein stukje van J. van Beers — 't zou gemakkelijk in den binnenzak van eenen overjas kunnen — was tienmaal meer waard dan de meeste groote schilderijen, welke de afsluitsels bedekten.

Vele schilders schijnen gedachtenloos te zijn. Hun werk, dat niets zegt tot geest of hart, beschouwende, vraagt men zich onwillens af : Was 't wel noodig daar tijd, kleur en linnen aan te verkwisten? Men schildert om te schilderen. Houdt het zóo aan, dan krijgen we weldra een tafereel te zien met de afbeelding van eenen kolenbak, of van eenen bezem — wie weet, misschien weleens van eenen waterpot, met permissie geschreven. Een der tentoongestelde stukken verbeeldde eenen paraplu, eene viool en eenen geblutsten hoed. In ernst : waartoe dient dat, wie kan dat koopen?

Blijft de ernst, de gedachte te zoek, de wulpsche zin dringt al verder en verder. Men zal eene naakte vrouw schilderen in de minst mogelijk passende toestanden, in een bosch, in de weide, b. v., enkel en alleen om eene naakte vrouw te schilderen. Is er niet een kunstenaar geweest, die naakte meisjes voorstelt, gereed te gaan baden tusschen de hooge, scherpe, onbeklimbare rotsen van het zeestrand?

Slechts een drietal ernstige stukken van 't godsdienstig genre hingen ten toon. Eene op Fransche wijze geschilderde Lieve Vrouw (door DAGNAN) met een bewonderenswaardig hoofd, maar in 't midden van weinig behaaglijks; het *Geestelijk huwelijk van Ste Catharina*, (door ANTHONY) en eene *Maria met het Kind*, (door TH. LYBAERT). Omtrent deze beide laatste, flink geteekend, zeer verdienstelijk gepenseeld, éene opmerking. Wat doet het XVIe eeuwsch Gentsch stadsgezicht achter de figuren van de Madona en het Kind, en het middeleeuwsch landgezicht achter de figuren van 't Geestelijk Huwelijk? — 't Was, wij weten het wel, eene gewoonte bij onze oude kunstenaars, Maria, of eenige andere Heilige, af te beelden vóor een gezicht van de plaats, waar de besteller des tafereels

verbleef, om dezen te beter voor de nakomelingschap aan te duiden; maar behoort dit nog in onzen tijd, vooral voor niet bestelde schilderijen? De voorstelling van Maria, of van eene andere heilige, is eene historische; waarom dan zulke figuur omgeven door bijzonderheden welke in geene de minste betrekking er mede staan?

De tentoonstelling had een groot getal nummers minder dan die van over drie jaren. Men is, bij het keuren, streng geweest voor verscheidene landgenooten, wier tafereelen zeker verdienstelijker waren dan tal van aangenomene, onder welke er gevonden zijn die geene uitstalling verdienden, zooals de *Bekoorster* (!), een afgrijselijk kladwerk, en zeker portret, dat kinderen en kindermeiden den schrik op het lijf joeg.... Het is zonderling dat men te Gent altijd te streng voor de stadsgenooten, al te toegeeflijk voor vreemdelingen is. Het tafereel van Rochegrosse, te Parijs (*Tannhäuser op den Venusberg*) hoewel goed geschilderd, verdiende niet voor de oogen des publieks te komen. Wij verstaan dat er lieden zijn, die dergelijke voorstellingen prijzen (*de gustibus non disputendum*), maar wij begrijpen niet dat men vergeet, dat de tentoonstelling ook bezocht wordt door minderjarigen.... Zulke uitstalling is, noch meer noch min, dan eene opwekking tot ontucht.

Er zijn luttel koopers gekomen. Wat wil men? Nog weinige lieden hebben kunstsmaak, in zeer weinige huizen van bemiddelden treft men hedendaags eene schilderij aan. 't Leven is louter proza geworden. Daarbij — wie dit jaar geld over had moest naar Parijs, om den grooten wereldbazar te zien en eenige Fransche bagatellen zonder waarde mee te brengen voor magen en vrienden!

Het getal kunstoefenaren vermeerdert van jaar tot jaar: het houdt gelijken tred met dat der advocaten, ingenieurs, apothekers en wachtende notarissen. Daarentegen verflauwt, bij de bemiddelde standen, de zucht voor schoone kunsten. Het vooruitzicht voor onze jonge schilders en beeldhouwers is dus weinig bemoedigend. Meer dan ooit loopt de kunst om brood. G.

EENE VLAAMSCHE HOOGESCHOOL.

WEDERANTWOORD.

VOOR ik den Heer Van Campen te woord sta, houd ik e aan te verklaren dat ik deze gedachtenwisseling niet lang zal trekken. Willen, in eenen pennenstrijd, de beide tegenstrevers hardnekkig elkander het laatste woord betwisten, dan komt er geen einde aan, en zelfs het belangrijkste vraagstuk zal onder ellendige haarklieverijen en herhalingen begraven worden. Daarom zal ik na dees, geen ander antwoord meer geven, tenware er nog iets nieuws of bijzonder merkweerdigs voorgebracht werde : ik denk dat na de opmerkingen, die gaan volgen, ieder aandachtig lezer zijne overtuiging zal gevormd hebben; moge dan de tijd van klappen alhaast plaats maken voor den tijd van handelen!

Dit alles zij gezegd zonder mijnen tegenspreker in 't minst te willen kwetsen, die, althans voor eenige punten, bewijst dat hij de zaak ernstig heeft ingezien. Iets nieuws echter vinden wij bij hem niet, maar eerder onze eigene opwerpingen, met kunst heropgestoofd.

Wat verwerpt de heer van Campen in ons schrift? — Bijna alles : De mogelijkheid eener Vlaamsche Hoogeschool ziet hij slechts dagen in een ver verschiet en de noodzakelijkheid neemt hij maar aan als *thesis*, niet als *hypothesis*.

Hernemen wij dus de twee hoofdverdeelingen der studie, punt voor punt, maar zoo bondig als wij kunnen.

I. — Mogelijkheid.

Eene Vlaamsche Hoogeschool zou, volgens onzen tegenspreker, in de tegenwoordige omstandigheden onmogelijk zijn :

1° Bij gebrek aan *geld* : « Als het nog moeite kost om éene katholieke Hoogeschool recht te houden, zal dan 't oprichten eener tweede katholieke Hoogeschool wel mogelijk zijn? Ja, naar ons inzien, op éene voorwaarde, te weten : dat het Vlaamsche land of toch 't overgroot getal der Vlamingen, van de noodzakelijkheid

eener Vlaamsche Hoogeschool inniglijk overtuigd zij. » Zoo de heer Van Campen, blz. 254, September-aflevering.

Antwoord : Indien alles afhangt van overtuiging en goeden wil, trachten wij dan, den Vlamingen die overtuiging in te prenten, en hunnen goeden wil op te wekken. Ik deed alzoo ; de heer Van Campen ook?

Wat ik zegde over de bijzondere hulpbronnen die men kan vinden buiten de katholieke liefdadigheid, namelijk toelagen van stad en provincie, dit alles laat de heer Van Campen onaangeroerd : het blijft dus staan. (Zie vlugschrift, bl. 17 en 18).

2° Bij gebrek aan *leeraars*. Hier geeft schrijver eigentlijk geene bewijzen; hij schijnt zelfs te erkennen dat men met reden mag hopen op goede *aankomende leeraars;* « maar, zegt hij, naast die aankomende leeraars die jaren en jaren noodig hebben om eenen naam in de wetenschap te verwerven, zijn er in elke faculteit een niet onaanzienlijk getal leeraars die sedert lang tusschen de prinsen der wetenschap met eere zetelen, die den jongeren tot voorbeeld en tot gids dienen, en wier gloriekrans heel de Hoogeschool omstraalt. Van waar zullen de rijpen talenten opdagen om den roem der nieuwe Hoogeschool eenigszins te bevestigen? »

Antwoord : Dat er aan eene *nieuwe* Hoogeschool geene oudere leeraars zijn, om de jonge op te leiden, is natuurlijk. Ware dit noodig, dan moest men het, van nu tot op het einde der wereld, maar opgeven nog ooit eene nieuwe Hoogeschool te stichten. Maar als schrijver beweert dat men geene Hoogleeraars zou kunnen benoemen, die reeds van nu af naam en faam genieten, heeft hij dan wel goed nagedacht? Zouden er geene zijn... in de Wijsbegeerte... in de Rechtsgeleerdheid... in de Natuurkunde? Wij willen geene personen noemen, maar hij zelf doe het onderzoek.

Toen over eenige jaren de heer Daniëls op het Mechelsch Davidsfonds kwam voorstellen, een wetenschappelijk Vlaamsch tijdschrift te stichten, moest hij ook antwoorden op de vraag : « Zullen er schrijvers zijn? » Het *Belfort* werd begonnen, en er waren schrijvers en het *Belfort* bloeit naast nog andere Vlaamsche tijdschriften. En bemerk wel, in een Vlaamsch tijdschrift werken is liefhebberij, zelfopoffering, buitenwerk dat niets opbrengt. Een Hoogleeraar daarentegen is door zijnen stand verplicht, zich met lijf en ziel op zijn vak toe te leggen, ja te schitteren binnen en buiten zijne Hoogeschool.

En hoe begon de Leuvensche Hoogeschool? « Zij vond, zegt schrijver, in hare wiege de erfenis der oude Alma Mater. » Dat klinkt heel schoon, maar in die wieg, hoe roemrijk ook, en lag geen enkel Hoogleeraar. Het hooger katholiek onderwijs was ontredderd geweest door de vernielzucht der Franschen en door den Protestantschen plaaggeest der Hollanders.

Toen, ja, hadde men mogen vragen : « Waar de mannen vinden, op wier geleerdheid en godsdienstzin wij eene katholieke Hoogeschool zullen bouwen? » En toch vond men die, en na eenige jaren prijkte de nieuwe *Alma Mater* met namen als De Ram, David, Van Beneden enz.

Heden zou er ongetwijfeld rijkere keus voorhanden zijn : vijftig jaren heeft het hooger onderwijs gebloeid en tal van geleerden voortgebracht in alle vakken; in een land, waar ieder schooljaar honderden studenten schitterende diploma's behalen, is stof voor alle bedieningen. België zendt geleerden, recht-, natuur-, werkkundigen (ingénieurs) naar vreemde landen, naar andere werelddeelen om daar hunne wetenschap in 't Araabsch of in andere talen voor te brengen, het zal ook wel geleerden vinden om in vaderlandsche taal aan eene Vlaamsche Hoogeschool te onderwijzen.

En moest de verfranschte opvoeding onzen bodem met zulke onvruchtbaarheid geslagen hebben dat wij, in den eerste, ons zelven niet konden behelpen, wat zou er tegen zijn, eenige Hollandsche beroemdheden herwaarts te roepen, gelijk wij zelfs zien gebeuren voor de Fransche Hoogeschool van Leuven?

3° Bij gebrek aan eene *wetenschappelijke taal.* Dit punt schijnt wat ernstiger door den heer Van Campen behandeld; jammer maar! hij heeft mij slecht verstaan en op dit misverstand bouwt hij schoone redeneeringen. Ziehier den grond zijner gedachten :

« Eene Vlaamsche wetenschappelijke taal is, volgens de getuigenis van Ackers zelf, nog niet volkomen gevormd, zoodanig dat men, aan eene Vlaamsche hoogeschool, de Griekshe en Latijnsche benamingen naast de Vlaamsche zou moeten gebruiken; daarbij zouden de studenten in geneeskunde te Leuven dezelfde benamingen in 't Fransch moeten overbrengen; dit alles zou verwarring stichten en den geest der studenten op de pijnbank zetten. Beter ware het dus te wachten tot de wetenschappelijke taal in 't Vlaamsch gevormd zij en de hulp van Latijn en Grieksch kunne missen. »

Antwoord : Eerst een woord ter opheldering om het misverstand weg te nemen : Wat verstonden wij door *Latijnsche en Grieksche* benamingen of vakwoorden, die men naast de Vlaamsche zou stellen? Het zijn die woorden, uit Grieksch of Latijn aaneengesmeed, die al de volkeren van westelijk Europa, als Franschen, Duitschen, Engelschen, Italianen, Nederlanders als gangbare munt hebben aangenomen, met verandering van den uitgang of van hier en daar eene letter volgens den geest van elke taal in het bijzonder. Zoo zijn (om bij de eenvoudigste voorbeelden te blijven), de woorden *Philosophia*, *Psychologia*, *Logica*, enz. enz.; doe Weiland's Kunstwoordenboek open en gij vindt er duizend. Die woorden zijn, in den grond, geene andere dan de Fransche; wij hebben ze nochtans Latijnsche en Grieksche, en niet

Fransche benamingen betiteld, omdat zij niet meer aan de Franschen dan aan de naburige volkeren als uitsluitelijk eigendom toebehooren, en ook om aan te duiden dat wij, Vlamingen, goed doen, waar wij ze noodig hebben, ze over te nemen in hunne oorspronkelijke, in plaats van in hunne Fransche gedaante. Maken de Franschen op die uitdrukkingen meer aanspraak dan b. v. de Duitschen of de Nederlanders, 't is omdat de Franschen er geene andere hebben, daar integendeel hunne Noord- en Oostburen in hunne taal eigene benamingen bezitten voor haast al de wetenschappelijke zaken. Waarom gebruiken dan deze volkeren niet uitsluitelijk hunne *eigene* kunsttaal, die zeker voor hen klaarder is en zinrijker? Omdat, na het verval van het Latijn als algemeene Europeesche taal, die vakwoorden nog eene soort van wetenschappelijke wereldtaal daarstellen en het geestesverkeer tusschen de volkeren veel vergemakkelijken. Of zij daar niet te ver in gaan, dat is eene vraag die wij hier niet te beantwoorden hebben.

Als men ons gezegde in dien zin verstaat (en het was moeilijk anders te verstaan) dan zal het niet moeilijk vallen de hinderpalen, ons door den heer Van Campen voorgeworpen, uit den weg te ruimen. Dus :

A) Zelfs als de Vlaamsche kunsttaal voor goed zal gevormd en vastgesteld zijn, zullen de leerlingen nog de Latijnsche en Grieksche benamingen nevens de Vlaamsche moeten aanleeren; zoo niet, zouden niet alleen de Fransche en Latijnsche, maar zelfs de Duitsche, Engelsche en Hollandsche wetenschappelijke schriften voor hen Chineesch zijn. Wat zoudt ge zeggen van eenen student, die, na een jaar de zielkunde bestudeerd te hebben, niet zou weten wat de *Psychologia* is? Wanneer dus de heer Van Campen zegt dat later onze taal haar zelve zal kunnen behelpen (in 't onderwijs natuurlijk) en bij vreeemden niet op leen zal moeten gaan, in andere woorden dat men de Grieksche en Latijnsche vakwoorden zal kunnen weglaten, dan stelt hij eenvoudig voor, ons volk buiten het wetenschappelijk verkeer met andere volkeren te sluiten, iets waar hij nochtans op andere plaatsen toont zulken schrik van te hebben. Wij integendeel, willen wij voor ons volk een eigen geestesleven, wij snijden toch de bruggen en wegen niet af, langs welke wij met andere volkeren moeten omgaan; dit doet de Heer Van Campen en delft alzoo voor hem zelven den put, waar hij vreest ons te zien in versukkelen.

B) Maar zulk tweetalig onderwijs, zegt de heer Van Campen, gaat de studenten op de pijnbank zetten. — Is dit ernstig, Mijnheer? Neen, niet waar? want eenige bladzijden verder prijst gij hetzelfde stelsel aan voor de jongere studenten der *humaniora*. En inderdaad, wat martelie zal het zijn, als de leeraar aan zijnen student zal voorhouden dat *Philosophia* in 't Vlaamsch *Wijsbegeerte* is.

Logica redekunde, *Psychologia*, zielkunde enz. Uwe bijdrage getuigt van te veel kennis, dan dat het u zou ontgaan, hoe meest al de Vlaamsche vakwoorden ofwel de letterlijke vertaling zijn der Grieksche en Latijnsche, ofwel de verklaring der zaak zelve ofwel het een *en* het ander. Zij zouden dus de studie vergemakkelijken. Gij kunt opwerpen dat dit niet waar is voor alle vakken, b. v. niet voor de kruidkunde waar de Vlaamsche volksnaam dikwijls hemelbreed in letterlijke beteekenis verschilt met de schoolsche benamingen. Dat is waar, doch 't is eveneens waar dat de kennis der volksnamen later een groot gemak zal geven aan den geneesheer of apotheker, als hij de kruiden bij het volk zal noemen of hooren noemen; dat springt zoo zeer in 't oog dat men zich te Leuven ieverig bemoeit om de kruiden met hunne Vlaamsche namen te leeren kennen. — Heel uwe opwerping valt dus op u zelven terug.

c) Maar zou het ten minste niet beter zijn, dat de Academie hare taak van vervlaamsching der vakwoorden af hadde? —

Zeker ware dit beter en een gemak voor den Hoogleeraar.

Maar wat verstaat gij door Academie? Academie beteekent hier niets dan één of twee geleerden voor elk vak, die in den schoot der vereeniging of op hare prijsuitschrijving, de vaknamen op hun beste in 't Vlaamsch vertalen. Dat is goed en de Academie heeft al veel nuttigs in dien zin voortgebracht; maar zou die arbeid nog niet veel beter volbracht worden door dienzelfden geleerde, indien hij Hoogleeraar was eener Vlaamsche Hoogeschool? Dan moeste hij de juiste woorden kiezen voor *zijn* vak; de duidelijk- en deugdelijkheid van zijnen leergang stonden dan op 't spel en zouden hem meer tot scherpzinnige nauwkeurigheid dwingen, dan nu hij enkel werkt voor eenen prijs of uit liefhebberij.

Maar dit is alleenlijk eene veronderstelling waar wij niet te veel gewicht zullen aanhechten : want eer het twee jaar voort is, mogen wij hopen de Academie en andere geleerden klaar te zien komen met de vakwoorden, die eerder uit te kiezen en te verzamelen zijn dan te vormen; immers onze taal is onder dit opzicht zoo arm niet als men wel denkt : reeds over twee drij honderd jaar schreef Simon Steven in 't Vlaamsch over wis- en werktuigkunde, Palfijn over geneeskunde; de rechtspleging geschiedde tot over eene eeuw in 't Vlaamsch en had hare taal; over natuurkunde schreef men in Holland gedurende verscheidene eeuwen in 't Nederlandsch en de vier of vijf Hollandsche Hoogescholen hebben die taal tot voertuig. Veel is daar te rapen, niettegenstaande het voortwoekerend *misbruik* van vreemde woorden (1).

(1) Wanneer wij in eene nota zegden dat wij ons niet veel op de Hollanders beriepen ter oorzake hunner bastaardwoorden,

't En is dus op de wetenschappelijke taal niet dat de Vlaamsche Hoogeschool zal moeten wachten.

4° Bij gebrek aan *studenten*. Door hetgeen wij tot hiertoe hebben trachten te bewijzen, vallen ook de redenen, om welke volgens den heer Van Campen, de ouders zouden aarzelen hunne kinderen naar de Vlaamsche Hoogeschool te sturen. Immers die redens zijn : ofwel dat de studenten dier Hoogeschool niet zouden ten rechte komen met hunne Vlaamsche vakwoorden, ofwel dat de Hoogleeraars aldaar min betrouwen zouden inboezemen, ofwel dat de diploma's dier Hoogeschool in minder aanzien zouden staan, ofwel dat de studenten later zouden afgescheiden zijn van het geestesleven van andere volkeren. Nu, die redenen denken wij omver geworpen te hebben, dus...

Daarbij, heeft schrijver hier en daar al eens overhoop gelegen met moeder Logica, hier druischt hij regelrecht tegen de dagelijksche ervaring aan.

Inderdaad, eenen zoon laten studeeren is duur, kost voor sommige menschen bijna het brood uit de schapraai. Wat volgt daaruit? Dat het voor vele ouders en ook voor vele studenten er maar om te doen is, met de minste kosten mogelijk een diploma te bemachtigen, wettelijk erkend en waarmee men zich als geneesheer, als apotheker, als notaris, als advokaat zal kunnen vestigen. Denkt gij nu dat, in de Vlaanderens of in de Antwerpsche gouw, de groote hoop van ouders, buiten- of burgermenschen, hunne kinderen naar Leuven gaan sturen, als zij eene Hoogeschool te S[t] Nikolaas of te Antwerpen vinden? En dit omdat men alhier zijn diploma wint in 't Vlaamsch, zonder daarom in 't Fransch onervaren te zijn? Laat sommige franschgezinden dier streken hunne zonen verder wegzenden, vlaamschgezinden van andere streken zullen dit verlies vergoeden; maar het overgroote getal zullen over vlaamsch- of franschgezindheid heenzien en hunne zonen het kortste bij sturen.

Indien zoovele Katholieke ouders uit de Vlaanderens hunne zonen aan de Gentsche Hoogeschool toevertrouwen tegen hunne Katholieke overtuiging in, zal dan de liefde voor het Fransch meer vermogen dan de liefde voor den godsdienst en diezelfde ouders tot noodelooze kosten doen besluiten? Neen, Goddank, zoover en zijn we niet en de franschzucht zal zwijgen, zoohaast zij het eigenbelang tegen heeft.

---

dan wilden wij toch niet loochenen dat er veel zou op te oogsten zijn vooral in vroegere Nederlandsche schriften; wij wilden maar zeggen dat wij met het *huidig* wetenschappelijk Nederlandsch niet ver zouden vooruit komen; lees tijdschriften als de *Natuur*, en slechts bij uitzondering komt ge er een zuiver Nederlandsch vakwoord in tegen

Daarmee denken wij de mogelijkheid eener Vlaamsch Hoogeschool gehandhaafd; ten andere, verscheidene bewijzen voor elk punt zijn door onzen tegenspreker onverlet gelaten en dus stilzwijgend bijgestemd. Men gelieve ze te herlezen.

II. — Noodzakelijkheid.

Dit tweede deel blijkt door onzen tegenspreker ernstig doordacht en behandeld; met genoegen hebben wij zijn onderscheid gelezen tusschen *thesis* en *hypothesis* en zeker, van op *zijn* standpunt, zijn die woorden, ofschoon aan een ander orde van gedachten ontleend, nog al juist toegepast. Wij gaan ze nochtans weglaten en eenvoudig zeggen wat ze te beduiden hebben.

Schrijver haalt de plaats aan, waar ik het krachtdadigste druk op de noodzakelijkheid eener Vl. Hoogeschool en waarvan het besluit is : « dus het Fransch aan de Hoogeschool geeft ons verfranschte hoogere standen en een verfranschend, franschaanbiddend volk. »

Hij voegt daar achter : « *Ziedaar de thesis of daaromtrent. Hetgeen de Heer Ackers daar vooruitzet, in zijn geheel genomen, dat was waar over* 30 *jaar en dat zal binnen* 30 *jaar ook nog waar zijn.* »

En waarom dan niet besloten : « Dus moet er eene Vl. Hoogeschool komen? » Omdat (dit is de *grond* der gedachten van den Heer Van Campen) die oprichting *nu* onmogelijk is.

Dus *thesis* beteekent, in dees geval, niets anders dan *noodzakelijkheid in grondbegin* en *hypothesis* staat gelijk met *onmogelijkheid.*

Nu, de mogelijkheid denken wij opnieuw bewezen te hebben; de *hypothesis* valt dus in, de *thesis* alleen blijft recht en over de *thesis* zijn wij het eens. Zoodat wij elkander gaan de hand geven, hoop ik, en vrede sluiten?

En inderdaad staan we zoover niet van elkander : want, erkent de Heer Van Campen de noodzakelijkheid in grondbegin, van mijnen kant neem ik aan dat de Vlaamsche Hoogeschool *voôr den oogenblik* nog niet mogelijk is. Wat ontbreekt er nog? Eene eenparige, ernstige beweging der Vlaamsche partij om de noodzakelijkheid eener Vlaamsche Hoogeschool te doen gevoelen. Die beweging is begonnen, zij wint veld, waar moet nog algemeener worden. Mochten wij eens vijftig mannen van woord of pen vinden om ze krachtig door te drijven!

De Heer Van Campen acht den oogenblik nog niet gekomen om zulken strijd te beginnen; maar toch wil hij ook tot eene Vlaamsche Hoogeschool geraken, hoe? — door de vervlaamsching van 't middelbaar onderwijs. Zeker ben ik en alle rechtzinnige Vlamingen bereid den heer Van Campen ter zijde te staan voor

al wat hij wil doen ter vervlaamsching onzer seminaries en colleges. maar dan nog geloof ik dat wij allen te zamen onze pogingen met geene volle zegepraal zullen bekroond zien, zoolang het Fransch blijft tronen in het hooger onderwijs.

En waarom zal het middelbaar onderwijs Fransch blijven, zoolang het hooger onderwijs dit is? — Vooral omdat de ouders van geen volledig Vlaamsch onderwijs zullen willen.

Ik neem zeker aan dat de leerlingen in een gesticht met het Vlaamsch tot grondtaal zoo goed kunnen in 't Fransch geoefend worden als in een Fransch gesticht; immers, de grondslag van 't onderwijs, in 't Vlaamsch gelegd, zou veel vaster zijn; daar zouden de studiën in 't algemeen en ook de studie van 't Fransch veel bij winnen; in de hoogere klassen nochtans zou er onontkennelijk voor het Fransch een verlies zijn, indien al de vakken, geschiedenis, natuurkunde, enz. in 't Vlaamsch gegeven werden. Welk zou de *eind-uitslag* zijn? Ik denk dat het Fransch er niet zou bij verloren hebben, ten minste indien men goed lette op het franschspreken en de Fransche lessen praktischer maakte (1). Die meening heb ik nochtans in mijn schrift niet voorgedragen als zeker, maar wel in die bewoordingen, waarin men gewoonlijk een gedacht voorstelt als *waarschijnlijkst*. Om tot volslagen zekerheid te komen, zou men de proef moeten genomen hebben; wie zich met onderwijs onledig heeft gehouden, weet dat men daar, meer nog dan in een ander vak, proefnemend moet te werk gaan : de ernstige leeraar zoekt en tast gedurig om iets beter te vinden en, eerst nadat hij den uitslag eener leerwijze bestatigd heeft, zegt hij onvoorwaardelijk : « Dat is goed! » Maar welke gestichtoverste zal die proeve durven nemen voor het Vlaamsch stelsel? — Buiten de opvoedkundige moeilijk- en twijfelachtigheden, zou hij af te rekenen hebben met de ouders, die Fransch willen voor hunne kinderen en, weinig in de opvoedkunde 't huis, alleen het uithangbord te rade gaan; in het voorkomend geval zou het uithangbord Vlaamsch zijn en het gesticht misschien in den grond geboord, eer de proef genomen was. Hoe vlaamschminnend ook, beken ik dat, moest de regeling van een college-programma mij heel en gansch overgelaten zijn, ik de vervlaamsching niet zou durven toepassen dan in de laagste klassen en in eenige vakken der hoogste. Maar zelfs *die* vervlaamsching hoop ik niet algemeen te zien ingevoerd worden : behouden is gemakkelijker dan verbeteren en de gestichtsoversten zijn zoo bang, indien ze nog niet onwillig zijn. Jaren en jaren strijden wij reeds voor de vervlaamsching van 't middelbaar onderwijs, en hebben wij al veel gewonnen? Zijn eenige verbeteringen afgeperst, de overheid is op vele plaatsen wantrouwiger

(1) Zie dit verder ontwikkeld in 't vlugschrift blz. 28 en nota.

en vijandiger geworden. En wat zijn de voorschriften, als de *geest* er niet is? Een eeuwige strijd zonder uitkomst, dat is alles wat ik met uw stelsel te gemoet zie. Daarom zocht ik naar eene oplossing en vond die in de Vlaamsche Hoogeschool, een gedacht, dat anderen lang vóór mij hadden verdedigd.

Na dezen mijnen uitleg herleze de Heer Van Campen de twee plaatsen van mijn schrift, die hij tegenstrijdig vindt met elkander : verre van lichtzinniglijk op de eene plaats af te breken wat ik op andere oprichtte, had ik mijne uitdrukkingen nauw gewikt en gewogen, zijnde de *schijnbare* tegenstrijdigheid mij niet ontgaan.

Nog een woord over eene andere mijner uitdrukkingen, verkeerd uitgelegd door den Heer Van Campen. Hij doet mij zeggen dat zonder Vlaamsche Hoogeschool de Vlaamsche Beweging tot onmiddellijk steryen is veroordeeld.

Ik zegde : « De vraag der Vlaamsche Hoogeschool is het *to be or not to be van 't Vlaamsche volksbestaan.* » Dat is wat anders! De Vlaamsche Beweging kan voortleven ; maar het doel der Vlaamsche Beweging, namelijk ons een eigen en zelfstandig bestaan te geven als volk, dit doel zal nooit bereikt worden zonder Vl. Hoogeschool.

Nog over eenige dagen spotte de *Chronique* dat de Vlamingen door hunne Beweging het *mouvement perpétuel* uitgevonden hadden. Welnu die woorden, hoe honend en lichtzinnig ook, zouden kunnen waarheid worden, als wij geene oplossing zoeken aan den Vlaamschen strijd. En waar ligt die oplossing? — Niet in het middelbaar onderwijs. Van in mijne studiejaren heb ik de Vlaamsche Beweging en vooral de studentenbeweging gevolgd en bestudeerd; en ik ben tot de overtuiging gekomen dat die strijd al te dikwijls uitdraait op heimelijk gewring tusschen studenten en overheid : De studenten *willen wat is recht*, en de overheid staat dit niet toe omdat zij bang is van de ouders, en de ouders willen Fransch omdat in de hoogere wereld alles Fransch is (1). En buiten de colleges, is het daar niet hetzelfde geharrewar? — De openbare ambtenaren, de advokaten enz. wringen tegen het volk; men maakt Vlaamsche

(1) Het zij nochtans gezegd dat de oversten altijd zoo nauw niet zien als zij met de ouders omgaan; zoo zullen zij b. v. de inlichtingen over gedrag en vlijt, de programmas der Prijsuitdeelingen, ja de rekeningen zelfs in 't Fransch opstellen voor niet dan Vlaamsch kennende ouders; 't is dat *die* ouders de rol van sukkelaars spelen en zelfs niet eens durven belijden dat zij geen Fransch kennen, daar integendeel de franschgezinde ouders gedurig, met hun hoedje in de hand, op de kamer der oversten staan : hier lijk elders geven de schreeuwers de wet!

wetten en zij worden niet uitgevoerd, en waarom? Omdat zij die ze moeten uitvoeren in een Franschen geest zijn opgevoed.

Misschien kom ik den Heer Van Campen voor als te strijdzuchtig en te hevig; welnu, moest ik hem verbazen, ik zal zeggen dat heel mijne studie over de Vl. Hoogeschool ingegeven was door eene zucht naar bevrediging; ik min, ja, den strijd; maar den strijd voor den vrede, geenen strijd zonder uitkomst, zonder eindelijke oplossing.

Andere volkeren streden voor hun onafhankelijk bestaan : de Hongaren, de Tzechen, de Polen; de Hongaren en de Tzechen vierden hunne zegepraal toen zij hunne eigene Hoogeschool kregen; de Polen ook kregen de hunne onder Alexander I, maar zagen ze vervreemden toen Rusland opnieuw hunnen landaard kwam verpletten.

Eene Vlaamsche Hoogeschool ook moeten wij krijgen, zoo wij ons als een zelfstandig volk willen uitroepen en het niet laten bij ijdel geschreeuw. Zal Vlaamsch-België, zal Antwerpen vooral levenskracht genoeg aan den dag leggen om daartoe te komen! De toekomst zal leeren.

Nog een woord tot slot, om op vriendelijke wijze te scheiden van mijnen tegenspreker :

Gij, Heer Van Campen, wilt eerst en vooral de vervlaamsching van 't middelbaar onderwijs.

Wij willen de vervlaamsching van 't middelbaar maar vooral van 't hooger onderwijs.

Elk van ons zal werken uit al zijne macht om zijn doel te bereiken; maar wij zullen elkander niet in den weg loopen. Binnen tien jaar zullen wij elkander weten te zeggen wie het best geslaagd heeft. — Is het zoo verstaan en aangenomen? Tot ziens dan! Hand ende groet!

D. Ackers.

Dr WEBERS *Dreizehnlinden*

in het Vlaamsch overgedicht door EUG. DE LEPELEER,
leeraar aan het Klein Seminarie te Sint Niklaas. (1)

ZIEDAAR in Vlaamschen grond en door bekwame hand
De Dertien Linden uit den Duitschen boôm verplant,
En zoo gezond van stam, van takken en van blâren
Gebleven in onze aarde en lucht, alsof zij waren
Gewonnen op ons veld uit eerst en eigen zaad.
Volhardend, kunstig werk in heerlijk resultaat!

Bij Webers tafereel rijst uit de verre tijden
't Dramatisch beeld herop der groote en heilge strijden
Gestreden door Gods Kerk, waarbij 't rechtzinnig hert
Van de eedle Saksen voor het Kruis veroverd werd.

Wie stond er aan de spits der Godgewijde braven?
Wie was het werktuig Gods tot zaalgen en beschaven?
Wie won den geest van 't volk en bracht in 't jong Euroop
Den ongetemden stam der Dietschen tot den doop?

---

(1) Dr F. W. WEBERS *Dreizehnlinden*, in het Vlaamsch overgedicht door EUG. DE LEPELEER, leeraar in het Klein Seminarie te Sint Niklaas. — Sint Niklaas, G. De Puysselaer-Laenen; Gent, A. Siffer. Prijs fr. 4,00.

Is door geweld en dwang de Saks bekeerd geworden?
Neen! door den Keizer niet! maar door de kloosterorden.
't Geweld had wrok gezaaid, de monnik zaaide zoen,
En mocht bij zalvend woord het Kruis omhelzen doen.

Dezelfde diepe haat en sombre wrok bezielden
De Saksen tot den God voor wien de Franken knielden
Als tot de Franken zelf : « was Die geen deelgenoot,
Geen medeplichtige in den aanslag valsch en snood
Op 't eigen vaderrecht? Wie 't ongerepte Noorden
Met lasten allerhande in zijnen vrijdom stoorden,
Wie, laf moorddadig in hun ambt van afgezant,
Misbruikten hunne macht tot schade en druk van 't land —
Al wat een aanstoot was voor 't eerlijk Noordsch geweten
Mocht dat geen uitspruiting van Christus' leering heeten?

En zij die in het woud, bij vuur en offersteen,
De orakelen vertolkte in wijsheid van voorheen,
Zij die met heilge smart 't verleden weg zag sneven —
Moest aan der vreemden schimp de Drude prijsgegeven?
Moest voor hun Christus en zijn wet de Noorderspruit
Vertreden door den voet van 't vrijheidmoordend Zuid? »

o Elmar! denk niet zóó! Gij zoekt en smacht naar waarheid:
En, stoot u 't vuig verraad des Franks in dieper naarheid
Van ziele-duisternis, en lacht geen ander licht
U van de Christnen toe dan 't lieflijk aangezicht
Der zoete Hildegonde, in 't klooster « Dertien-linden »
Zult gij van hooger zon den milden weerglans vinden,
En, overwonnen door de klaarheid van Gods leer,
Als Paulus, zinken aan de voeten van den Heer.
Kom, ga naar Bethlehem op 't voetspoor van de Wijzen;
Er zal uit Christus' licht een glansrijk Noorden rijzen
Van reine liefdedeugd, van fiere heldenkracht...
Belijd Hem die op aard het vuur der heemlen bracht.

Die Elmar, vroom van ziel, verbeeldt zijn Noordsche broederen;
Wat omkeert in zijn hart, hetgeen in de gemoederen
Der Saksen al te zaâm uit reine kloosterdeugd
Geworden zal tot heil. In 's Heeren vrede en vreugd
Bloeit ginds die kloostertuin vergaard uit eedle loten
Die, van den eignen stam der Saksen voortgesproten,
In hunne omgeving mild de zaligende vrucht
Verspreiden van geloof, beschaving, liefde en tucht.
o Groote en heilge macht, die christne volken stichtte,
Die, als de moeder 't kind, de jonge natie richtte
In haar onvasten stap, had u onze eeuw miskend
In lichte ondankbaarheid, nu rijst een monument
Uit Webers poëzij, gegrondvest op historie,
Dat een verheven geest gewijd heeft aan uw glorie!

Het handwerk aangeleerd, het huisdak vóórgebouwd,
De tuinen aangelegd, het ondoordringbaar woud
Veroverd voor den haard, het wilde veld ontgonnen,
Den wilden stroom gedijkt, uit enten aangewonnen
De zoete zuidervrucht; en dan — den mensch herkneed :
Den armen heidne met den nieuwen mensch bekleed
Die volgens Christus is; de waarheid en den vrede
In geest en hart gelegd, gevest in zin en zede;
En bij de les van 't goed de lesse van het schoon :
De vormen van de kunst in lijn, in taal en toon
Aan 't ruwe Noord geleerd, ziedaar den milden luister
Van 't *middeneeuwsche licht* dat over 't oude duister
Mocht zegevieren bij der kloosterlingen vlijt!

En Webers tooverroê herschept dien wondren tijd
Van 't grootsch beschavingswerk, en geeft hem aan onze oogen
In levenswaarheid weer. 't Vernuftig dichtvermogen
Voert in die wereld ons terug, zoo vreemd, zoo wijd
Van ons gelegen, maar door hem van elke zijd'
In aard en grond zoo diep doorschouwd, zoo trouw beschreven
Als waar' het tafereel geschilderd naar het leven;
Als waar' hij, gouwgenoot, met Elmar meêgeweest
Ter heimenis van 't woud naar 't somber offerfeest,

Als had hij Swanahild gezien ten steenen zetel,
En Fuldo, stokend bij « den wijden koopren ketel »;
Als had hij stap voor stap gevolgd aan Elmar's zij'
In 't vieren van de jacht, naar 't vroolijk oogstgetij',
Naar 't laffe rechtsgeding, tot de ongestelpte wonde
Van 't eerloos giftig staal den jongling sloeg ten gronde
En aan de kloosterpoort hem hulploos zwijmen deed;
Als had hij stond voor stond de droomen van diens leed
In 't ijlen van de koorts beluisterd en geraden;
Als had hij een voor een de spreuken en de daden
Des Priors nagegaan, en hoofd voor hoofd gekend
De munken die hij noemt; naast hen het perkament
Volschreven en versierd van Tacitus' annalen;
Als zong hij 't nachtkoor mêe der Metten en Koralen.

o Stroom van poëzie! trek, ja, ons geesten aan
En laat ons in uw vloed met hooger wellust baân :
't Is alles feit en beeld of gloed van zangakkoorden.
Geene algemeenheid in een dracht van grootsche woorden,
Maar 't lied dat u verkwikt, het beeld dat u verrast,
En op den schoonen leest het juiste woord gepast.
Geen vergelijking komt uit afgeleerde trekken
Maar eigen zien en keus zal haar, verrassend, wekken.

Doch denk niet dat een schets van 't epische verhaal
't Oorspronkelijke schoone u uitbeelde en vertaal' :
Zooveel h^ grauw papier, waar 't kruit is in gedoken,
Schilt van de lichtfontein in vuurwerk uitgebroken
Of van den starrenvloed die neervalt uit de locht,
Zooveel verschilt de schets van 't heerelijk gewrocht.
Hielp ons de rijmlarij de poëzie vergeten,
Wij leeren uit dees licht weer haar geheimen weten,
En vatten 't woord der School « dat dichten schildren is ».
En u, mijn vriend, u hoort de oprechte erkentenis
'an hen wien gij die bron van eedle schoonheid opent.
Hoe hebt gij, worstelend en twijfelend en hopend,
Maar zegevierend steeds op maat en rijm en woord,

Den vaak versperden weg ten einde doorgeboord?
Gij dorst onze eigen taal, met kunde en kunst, te dwingen
Om 't meesterlijke lied getrouwlijk na te zingen;
Gij haaldet woorden bij en gaaft haar in den mond
Den klank dien 't volk nu nog, of dien 't weleer verstond;
En, hoeft een hoorder soms den zin van 't woord te zoeken,
De zin beloont hem voor 't gebruik der woordenboeken....
Och, 'k heb al veel gewerkt, maar zie, 'k beken gereed —
'k Heb nooit zooveel gedaan als gij in éénmaal deedt.

Oostakker, 10 *October* 1889. Dr H. CLAEYS, pr.

AAN DEN EERW. HEER NICOLAÏ J.-L.

PASTOOR VAN SUSSEN

ter gelegenheid van zijn gouden Priesterschap.

EEN vroolijke stoet, met banieren en krans,
Doorschatert, o Sussen, uw stegen!
De wapp'rende driekleur, aan gevel en trans,
Wuift lokkend den wandelaar tegen!
Het klokkengelui mengt zijn staat'lijk gebom
Aan 't jeugdig akkoord der fanfaren en trom!
Heel Sussen staat prachtig getooid en gesierd!
Wat plechtige feest wordt hier heden gevierd?

Wij vieren ons' Herder dees' heugelijke uur.
Thans zijn vijftig jaren verdwenen,
Dat tint'lend een vonk van 't Apostelijk vuur
Van Pinkster zijn kruin heeft omschenen;
Dat hij, in het midden der broederenschaar,
Ten aanzien van God en zijn heilig altaar,
Op 't spoor van den Heiland, met blakende vlijt,
Tot redding der zielen zich toe heeft gewijd.

Wij vieren ons' Herder dees' plechtigen dag.
't Is schier vijftig jaren geleden
Dat 't juichende Sussen hem d'eerste maal zag
Het outer des Heeren betreden;
Dat hij, vol van vuur, met welsprekenden mond,
Door heiligen eed zich plechtstatig verbond,
Zijn krachten te schenken tot d'oever van 't graf
Der dierbare kudde die Jezus hem gaf.

Wie schetst Nicolaï! uw ijver zoo groot,
Uw schrander beleid en uw heerelijk pogen,
Waardoor gij uw Sussen, van alles ontbloot,
Als 't ware den niet hebt onttogen?...
De tempel die schittert met gevel en trans
Met torenspits vonkelt in 't zonnegeglans,
Is 't werk onzes Herders. — Hij wikte en hij woog!...
Straks schoot hier een kerkspits ten hemelschen boog!

Wanneer gij dit lachende woonhuis beschouwt,
Waar, onder het zaligst genieten,
Van zegen besproeid, en van vrede bedauwd,
Ons' Herder zijn dagen ziet vlieten;
— Dit woonhuis zoo verre van allen bekend,
Die lijden aan armoê, aan nood en ellend, —
Denk, als gij dit tooverende Eden beschouwt :
« Zijn schrander vernuft heeft dit Eden gebouwd! »

En was ook zijn hoofdzorg om ieders gemoed
Van 't goddelijk vuur te doen gloeien;
Om zielen, gewasschen in Jezus zijn bloed,
In godsdienst en deugd te zien bloeien;
De wetenschap, nauw aan den godsdienst verwant,
Dat edelste sieraad van 't mensch'lijk verstand,
Dat hemelsch geschenk, aan Gods wijsheid ontvloeid,
Hield immer zijn leergierig harte geboeid!

't Venijnig gebroedsel, (1) dat schuilt in den nacht,
En smeedt daar zijn heillooze plannen,
Dat tronen, altaren en haardsteên belacht,
En God uit de school wil verbannen;
Dat telkens zijn zege luid brulde in het rond
Wanneer het een christene ziele verslond,
Het trachtte, gewapend met duivelsche macht,
't Geloof te versmachten in 't jeugdig geslacht!

Dat ziet onze Herder. — Zijn priesterlijk hart
Is innig geschokt en bewogen.
Zijn oog ziet het onweer, zoo dreigend en zwart,
Verdonk'ren de hemelsche bogen.
Zijn schaapstal, zijn kudde verkeert in gevaar!
Zijn lammetjes blaten zoo bang en zoo naar!
Daar roept hij, vervuld van der Heiligen moed :
« Ik geef voor mijn kudde én mijn goed én mijn bloed! »

Straks rijst hier een school, waar de ziel van het kind
Hoe woedend de baren ook stormen!
Een zekere haven, een vaderschoot vindt,
En veilig ter deugd zich kan vormen;
Waar in zijnen boezem het zaad wordt gezaaid
Daar latere leeftijd de vruchten van maait;
O wijkplaats van godsvrucht, van leering en licht!
Wij zijn uw bestaan onzen herder verplicht!

(1) De Vrijmetselarij.

Wie meldt al het goed door uw ijver gesticht,
Zoo kwistig gestrooid allerwegen?
Uw handpalm, gestaâg tot den lijder gericht,
Druipt immer van weldaad en zegen!
Wat nooden verlicht en wat tranen gedroogd!
Wat zuchten gestild en wat harten verhoogd!
Geen wonde zoo scherp en geen droefheid zoo groot,
Waar gij geen verzachtenden balsem op goot!

Mocht d'Ouderdom u met zijn zilveren krans
Den achtbaren schedel bekronen,
De roos der gezondheid, in helderen glans,
Versiert nog uw bloeiende koonen!
En 't harte!... Al namen uw jaren steeds toe
Klopt jeugdig en vreugdig en blij te gemoê!
— Een lachende gaard, vol van kleuren en licht,
Waar eeuwige Lente haar bloementroon sticht! —

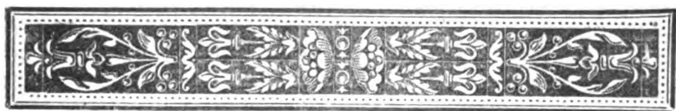
Aanvaard, lieve Vader! zoo teeder bemind,
De hulde van al uwe kinderen,
De liefde, die ons aan uw harte verbindt,
Kan niets, kan de dood niet verminderen!
Gij hebt ons gedoopt, en zoo dikwijls gevoed
Met Jesus, zijn vleesch en zijn kostelijk bloed!
Gij hebt ons den weg naar den hemel getoond!
Dáár wordt uwe deugd eens naar waarde beloond!

Dat slechts deze bede, aan ons harte zoo dier,
Door Vader niet af word' gewezen!
Och! blijf steeds en leef in ons midden alhier,
En maak toch uw kinderen geen weezen!
Uw liefde heeft gronden zoo vast hier gelegd!
Uw liefde schoot wortels zoo hoog en zoo hecht!
De boom, die verouderd verplant is van hof,
Verkwijnt en versterft en bezwijkt in het stof!

W'erkennen, o God! met een dankbaar gemoed,
Uw hoogsten, onschatbaarsten zegen,
Dien w'in onzen herder, zoo vroom en zoo vroed,
Als blijk uwer goedheid, verkregen;
En smeeken dat d'engel die hier hem geleidt,
Hem jaren nog welstand en vreugde bereid',
Hem trouw vergezell' tot het eind van de reis,
En eenmaal hem krone in het hemelsch paleis.

Buvingen. VAN GENCK, Pr.

'T OUDE LIED (1).

I.

IN de stilte van mijn herte,
Ruischt een heimelijk gezang;
Als de weêrgalm, uit de verte,
Van een zuiver klokgeklang.
't Is het lied van dierbre tijden,
Wederwekkende, in 't gemoed,
Van vervlogen zielverblijden
De gedachtenisse zoet.

REFREIN

Daar en klinkt zoo waar geen toon,
Of hij nog zoo kunstig zij;
Daar en klinkt geen lied zoo schoon,
Oude lied, zoo schoon als gij!

2.

't Is de wind der frissche weide,
Met den bloemengeur der Lent,
Die, door 's levens dorre heide,
Troostend zijnen balsem zendt.
't Is de lieve morgenluister,
Straal der hope, licht der jeugd,
Die het treurig herteduister,
Met zijn glansen, weêr verheugt.

---

(1) Getoonzet door J. D'HOOGHE.

3.

't Is de murmelende bronne,
Die den dorst'gen reizer noodt,
Uit der wegen stof en zonne,
In den koelen looverschoot.
't Is de bronne van 't geheugen,
Die daarbinnen ruischt zoo teer
En mij laaft, met volle teugen,
Aan de zoetheid van weleer.

A.-J.-M. JANSSENS.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Van Beers. — Naar aanleiding van ons artikel in de vorige aflevering over den dichter van *Rijzende blâren*, ontvangen wij het volgende schrijven van Dr Am. De Vos, welk wij om wille der waarheid met genoegen overdrukken :

Mijne Heeren Opstellers,

Ik heb, zooals gij weet, vijf boekdeeltjes gevuld met klare, klinkende, met onweerlegde en onweerlegbare waarheid over *Prijskamp en Academie*. Niet zonder bevreemding dus, las ik, in de dubbele September-Octoberaflevering van *Het Belfort*, bl. 221, het volgende : « hij » (Wazenaar) « beweerde dat Van Beers « met zijne *Rijzende blâren* niet kon meêdingen, omdat zij zekere « gedichten bevatten, die niet binnen het bepaalde tijdperk van « vijf jaren geschreven waren. »

Ik verzoek u vriendelijk dit briefje in uw volgend nummer op te nemen, ten einde de aangehaalde zinsnee te recht gewezen worde. Wat mij de steller van het artikel Jan Van Beers, immers, hier toeschrijft, heb ik hoegenoemd nergens of nooit beweerd. Het ware eene onjuistheid geweest, de eenige, die ik in dezen zou begaan hebben. De *Bijzondere blâren*, mits ALLEEN EN VOLLEDIG, — binnen het vijfjarig tijdperk *uitgegeven* zijnde, hadden onbetwistbaar het recht van meedoen, al hadden er ook gedichten in gestaan, welke niet binnen die vijf jaar verveerdigd waren.

Hoogachtend,
Dr Am. De Vos.

Vlaamsche Beelden. — *Verhalen en schetsen*, door A. V. Bultynck. Prijs fr. 1,00.

Vlaamsche Beelden bevat vijf verhalen : *Eene kale juffer*, *Adeste fideles*, *De schavuitenvangst*, *Drank en Laster* en *Dief*.

Eene kale juffer vertelt ons de lotgevallen van eene rijke dochter die, door de *speculatiezucht* haars vaders, arm en ongelukkig wierd. Vader wordt zinnneloos, moeder sterft en *zij* wordt onderwijzeres in een burgershuis, daarna gezellin eener edele juffer. Ondertusschen krijgt zij kennis met zekeren Hendrik, braven en rijken jongeling van Antwerpen... Hendrik brengt orde in de zaken van den bankroetier. Deze krijgt zijn verstand weer en...., men raadt het, onze juffer trouwt met Hendrik. De strekking van *Kale juffer* is zeker goed, maar bevat weinig nieuws.

Adeste fideles is eene lieve Kerstvertelling : Karel, een verloren zoon. bekeert zich door 't gebed zijner brave zuster Rosa en door het indrukwekkend zingen van Franske, zijn klein broerken. Hier vindt men edele karakters uit den werkmansstand ; zij zijn goed geteekend.

Schavuitenvangst is eene klucht. 't Zijn dorpelingen die 'nen steedschen *blagueur* willen vernederen en hem daarom eene grove poets bakken. Dat de zaak onmogelijk is, zal ik juist niet zeggen; doch ik moet bekennen, dat ik in die vangst niet al te veel smaak gevonden heb.

Drank en Laster beschrijft ons, in een treffend tooneel wat rampen er dikwijls uit de *gemeene* herbergen voortkomen. Willem en Maria zijn schoone zielen die innemen.

Dief vertelt ons hoe een brave werkmansjongen, door van diefte beschuldigd te worden, ongelukkig was. Hij wordt echter in zijne eer hersteld. Hier vindt men echte kinderliefde, belanglooze naastenliefde, vast betrouwen op God. Het verhaal zal iedereen deugd doen.

Wat zal ik zeggen van de taal?... Door den band is zij goed; hier en daar wenschte ik eene afgetrokkene of gezochte uitdrukking te zien verdwijnen.

De volzin is doorgaans gemakkelijk; losse nominatieven en tegenwoordige deelwoorden op 't einde van den volzin stonden er beter niet; uitdrukkingen gelijk *de van angst bezwijkende jongeling* misstaan in kleine verhalen.

Waarom maakt de schrijver één woord van *in te ademen, mee te deelen*, enz...?

S. A.

K. L. Ledeganck's volledige werken in chronologische orde verzameld — vermeerderd met eenige onuitgegeven of in vroegere uitgaven niet opgenomen gedichten — voorzien van aanteekeningen, levensberichten, opgave van varianten, en versierd met vier verschillende portretten en een handschrift des dichters verzorgd door H. De Seyn-Verhougstraete. Tweede uitgave. Prijs fr. 3,25.

Zoo is de titel met verklaring en inhoudsopsomming van een nieuw boek door den knappen Roeselaarschen uitgever over eenige weken in het licht gezonden. Natuurlijk zal men van den recensent niet vergen dat hij te dezer gelegenheid eene studie geve over den alombekenden Vlaamschen Lamartine, immers geldt het in het onderhavig geval geen belletrie maar wel bibliographie.

Dat naast andere drukken van Ledeganck's werken eene eerste oplage van deze bijzondere uitgave spoedig aan den man gebracht werd, bewijst dat de Eekloosche bard, alhoewel besmet met de gebreken van zijnen tijd, (hij leefde immers tijdens den baanbrekerstijd en de hergeboorte onzer letteren), voortdurend, en zelfs meer en meer, gelezen en gewaardeerd wordt.

De opgave jaar per jaar en de varianten doen ons de trapsgewijze ontwikkeling van den dichter kennen, en om zoo te zeggen, bijwonen aan het woordingsproces, te minste aan het rijpen van zijn poëtiek talent. Daarbij komen inleidingen aan vroeger uitgaven, brieven van den schrijver, biographische mededeelingen en andere aanmerkingen een klaarder licht werpen op het karakter van den man die ons daaruit te voorschijn komt als ijdel, overgevoelig aan blaam en critiek en lichtelijk behebt met eene zekere welwillende opgeschroefde voornaamheid. Wil men zich een juist gedacht vormen van eenen schrijver, deze manier van de stukken weertegeven en zulke bijzonderheden zijn onontbeerlijk alhoewel soms van ondergeschikt belang op hun eigen.

Aangaande de portretten die het werk opluisteren, zij zijn prachtig uitgevoerd, doch indien zij gelijkend zijn schijnt mij betwistbaar. In dat op 's dichters 35-jarigen leeftijd genomen en waarin hij ons te voorschijn komt als een deftige en hoofsche leeraar, vinden wij geenszins de trekken van dat op zijn 25-jarigen leeftijd vervaardigd en dat den type wedergeeft van een tengeren bruinen zuiderling. Aan zijne tijdsgenooten te belissen. Wat de uitgave zelve betreft, zoo als al de uitgaven van M. De Seyn, is zij onberispelijk en zelfs meesterlijk verzorgd. M. De Seyn en onze uitgever zijn waarlijk thans de puikdrukkers onzer Vlaamsche letterkunde.

Onze nationale letterkunde, eene keuze uit de werken der beste Zuid- en Noordnederlandsche schrijvers uitgegeven onder toezicht van Pol de Mont, fr. 0,25 stuk.

Tot hiertoe zijn verschenen *Balladen en Romancen* van Bilderdijk, *Liederen en Gedichten* van G. Antheunis, *De drie Zustersteden en het Burgslot van Zomergem* van K. Ledeganck, *Een tafereel uit* 1831 *en* 1814 door Ecrevisse, *West-Vlaamsche gedichten* van Guido Gezelle, *Lucifer* van Vondel, *Gedichten* van Fr. S. Daems.

Bij het aankondigen dezer uitgaaf voorbehielden wij ons oordeel tot dat een zeker getal afleveringen zouden verschenen zijn geweest. Thans dat er 8 het licht gezien hebben wordt eene oordeelvelling mogelijk, en wij verhaasten ons te zeggen dat zij, ons dunkens, rijk beantwoordt aan het veel belovend prospectus. Buiten misschien het eerste nr en dat van Ecrevisse is de keus opperbest, het is niet alleen de kruim onzer letterkundigen maar ook de kruim van die letterkundigen zelven. En in katholieken zin gesproken, moeten wij den verzamelaar dank wijten dat, daar waar hij andersdenkenden weergeeft, hij ons geen het minste aanstoot laat gevoelen.

Het verschenen waarborgt ons het te verschijnen, en in die overtuiging kunnen wij het aankoopen van dit uiterst goedkoop en belanginboezemend panthéon niet genoeg aanbevelen.

Natuurlijk is het hier de plaats niet bij iedere aflevering den

vermelden schrijver critisch te bespreken; allen zijn mannen die naam en faam bezitten in de letterwereld, en de verspreiding van hunne beste werken zal noodzakelijk nut stichten met den smaak te louteren, het geestesleven optewekken en te voldoen aan dien ingeboren aandrang van alle zielen naar poëzie en onstoffelijk genot.

Le « meyliedje » Hymne populaire hasseltois. De heer Dr Bamps geeft in eenige bladzijden over dit volkslied opzoekingen die het ons doen kennen als een der schoonsten, zoo voor woorden als voor muziek, der middeleeuwsche vlaamsche letterkunde.

Deze opzoekingen zijn des te merkwaardiger, daar zij eene betrekking trachten daar te stellen tusschen Vondels' verblijf in Hasselt en het onstaan des lieds.

Le Graduat, par A. De Ceuleneer et P. Mansion, professeurs à l'Université de Gand. — Les examens de candidat et de docteur en philosophie et lettres, par A. De Ceuleneer.

Ziedaar 2 werken bij M. A. Siffer verschenen ten respectieve prijze van fr. 1,00 en fr. 0,50 en welke de aandacht dienen te vestigen van iedereen, want de herinbrenging van het graduaat of iets dergelijks bij den ingang tot de hoogere studiën is eene levenszaak voor de degelijkheid of het verval van het Universiteitsonderwijs in België. De bevoegde schrijvers, welke onder onze beste hoogleeraars eene eervolle plaats bekleeden, vragen krachtdadig maatregels opdat er een einde gesteld worde aan het binnensmokkelen in het hooger onderwijs van jongelingen teenemaal onbekwaam om met vrucht de lessen der Universiteiten te volgen. Met feiten, beweegreden en statistieken steunen zij hunne meening en halen ons voorbeelden aan van onrijpe studenten die *cession* schrijven voor *session*, Lycurgue aan Athenen doen toebehooren, Karel de Groote in de 16e eeuw doen leven, en Halicarnasse in Sicilië en Bucharest in den Tyrol doen liggen.

Deze voortreffelijke werkjes hebben nog een dadelijker belang daar de Kamers eerstdaags het wetsontwerp over het hooger onderwijs gaan bespreken.

Een bijvoegsel is aan *Le Graduat* verschenen en dat kosteloos geleverd wordt aan al wie, in bezit van het boek, er de aanvraag van doet.

Rond den Heerd, gaat zijn 25ste jaar en jammer zijn laatste binnen. Deze jaargang wordt slechts op 120 exemplaren getrokken, wie dus zijne verzameling volledig wil hebben haaste zich.

De familiën roemen met recht en reden op de oudheid en de verdiensten van hunnen stam, ook begrijp ik niet dat de voortzetters van het werk en het beginsel van het Brugsch tijdschrift dien schoonen naam laten uitsterven om hem te vervangen door *De Biekorf.* Immers wie *Rond den Heerd* zegt, spreekt van 25 jaar degelijk werk over geschiedenis, kunst, taal, letterkunde en folklore

K. Vl. Academie, October zitting. Er werd besloten aanvang te nemen met eene algemeene biographische en bibliographische studie over al de Nederlandsche schrijvers in België geboren en minsten tien jaar overleden bij het verschijnen van het werk. Eene voorloopige alphabetische lijst wordt thans opgemaakt.

M. Gaillard deelde eene lijst mede door eenen onbekende ingezonden van een overgroot getal woorden in de woordenboeken niet te vinden.

Na het redderen van eenige huiselijke zaken hield M. Van Even lezing van eene belangrijke studie over François O'Hearn, den leermeerster van O'Connell, en die lange jaren te Leuven hoogleeraar was. Deze merkwaardige levensschets zal verschijnen in de eerstkomende aflevering van de *Verslagen en Mededeelingen.*

Bij gebrek aan tijd werd de voordracht van M. Alberdingk over « Faust in de middeneeuwen » tot de volgende bijeenkomst verschoven.

Bij koninklijk besluit wordt het recht de benoeming te doen van den keurraad in den vijfjaarlijksche prijskamp voor Vlaamsche letterkunde, aan de K. Vl. Academie overgedragen.

Davidsfonds. — Een nieuw deel der Vaderlandsche historie van David gaat aan de inschrijvers verzonden worden; in een volgend deel zal het portret van den schrijver verschijnen.

M. Snieders legt de laatste hand aan eenen roman voor het Davidsfonds bestemd : *Onze boeren,* tooneelen uit den knuppeloorlog.

Er heerscht waarlijk *crise d'abondance* bij den keurraad van ons genootschap : 1890 en 1891 zijn reeds bezet met goedgekeurde werken en vele andere wachten nog hunne beurt ter beoordeeling.

Afgietsels van het prachtig borstbeeld van onzen patroon door den beeldhouwer De Vriendt voor de Borgerhoutsche afdeeling uitgevoerd, zijn voor de andere afdeelingen te bekomen ten prijze van fr. 75,00. Wilde M. De Vriendt reductiën van zijn gewrocht in den handel stellen, ongetwijfeld zouden velen zich het afbeeldsel van den vaderlijken en gemoedelijken taalgeleerde voor hunne studeerkamer willen aanschaffen. Men zegt dat het denkelijk gedaan zal worden met het standbeeld van David, waarvan de artist een ontwerp gereed gemaakt heeft voor het comiteit van Lier.

Buffon's achterbrein. — In het bulletijn der « Melophiles » van Hasselt laat M. E. Genaets een stuk overdrukken, waaruit wij leeren dat de hersenen des grooten franschen natuurkundige, na op de egyptische wijze bereid geworden te zijn, in eenen cristallen urn werden gedaan, en na door verscheidene personen bewaard te zijn geweest overgingen in het bezit van M. Fangas, zoon van Buffon's vriend en medewerker; men weet niet wat met dit merkwaardig gedenkstuk gebeurd is. H. R.

† **Marcelin La Garde,** oud bestuurder van *L'Illustration Européenne* en schrijver van *Légendes de l'Amblève et de la Salm.* Hij was een man van schoon talent en een oprechte Christen.

† **G. G. Cobet**, de vermaarde Hollandsche taalkundige, is den 25 October, 75 jaar oud, te Leiden overleden. Hij was een der ervarenste hellenisten van gansch Europa en stond overal in de wetenschappelijke kringen in groot aanzien. Sainte-Beuve en Nisard in den tijd roemden zijne kennissen en letterkundigen smaak, de eerste in zijne *Causeries du lundi*, de tweede in zijne *Nouvelles études d'histoire et de littérature*.

† **Eliza Cook**, Engelsche dichteres van ongemeen talent. Zelve uit den kleinen stand geboren schreef zij inzonderheid voor de volksklasse waarin hare liederen nog altijd gezongen worden. Sedert 1862 zweeg hare lier en het publiek verkeerde in den waan dat zij reeds lang overleden was, zoo dat men met recht van haar mag zeggen dat zij zich waarlijk overleefd heeft.

† **Jules Dupré**, vermaarde Fransche landschap- en dierenschilder, geboren te Nantes in 1812.

† **Emiel Augier**, schrijver van *Le fils de Giboyer, Fourchambault, Maître Guérin* en vele andere vermaarde tooneelstukken. Hij was de kleinzoon van den romanschrijver Pigault-Lebrun, de schoonbroeder van den dichter en Boulangist Paul Deroulède, en waar genie die met Dumas aan de spits stond der Fransche tooneelletterkunde, zetelde hij in de Fransche Academie. Hij had den ouderdom van 70 jaar bereikt.

Begonnen met *La Ciguë* en *Gabrielle*, stukken in eerlijken en bedaarden zin, eindigde hij met aan den lichteren heerschenden smaak te offeren met *Le mariage d'Olympe*, les *Lionnes pauvres*, enz.

Bezield met katholieke gevoelens welke hij altijd meer of min in onverschilligheid getrouw gebleven is, heeft hij toch, te wijten aan die plichtige lauwheid, de vertroostingen van den Godsdienst op zijn sterfbed moeten missen. Gevraagd hebbende als hij nog in volle gezondheid was dat, moest hij stervens slecht worden, men hem nooit zijn nakend einde zou bekend gemaakt hebben, heeft zijne familie hem de wreede genegenheid betoond getrouw dit uitzinnig verzoek intewilligen.

† 2 October. Schilder **Francies Bossuet** geboortig van Yper en overleden te St. Joost-ten-Noode, 91 jaar. Zijn trant was zichten van steden en gebouwen en hij bezat eene zekere beroemdheid. Eenige zijner laatste gewrochten versieren de Schepenenzaal van het Brusselsch stadhuis. Hij was vruchtbaar en werkzaam en de dood heeft hem om zoo te zeggen met het penseel in de hand verrast.

† Begin October is overleden een fransche koningsgezinde schrijver, **Albert du Boys**. Hij was een der eerste medewerkers aan *Le Correspondant* en schreef met Mgr Dupanloup in *La Défense*. Zijne bijzonderste werken zijn : *Histoire du droit criminel chez les peuples anciens et modernes, Vie de Dom Bosco* en inzonderheid *Histoire de Cathérine d'Aragon*.

Vierde jaargang. 1889. **December. Nr**

Silvesters volledige Tooneelwerken.

Wij zijn verzekerd dat het nieuws der uitgave van SILVESTERS VOLLEDIGE TOONEELWERKEN, met genoegen in de kunst- en schoolwereld zal vernomen worden.

Inderdaad, indien op heden de Vlaamsche letterkunde leeft en bloeit, is het wel in de tooneelwereld. De kleinste dorpen, zoowel als de grootste steden hebben veelal hun tooneel. De steeds aangroeiende uitbreiding der bijzondere tooneelmaatschappijen en der patronages is een verblijdend verschijnsel op taalminnend- en geestontwikkelend gebied.

Nogtans tot nu toe bestond er eene groote leemte in dit beschavend lettervak.

Meestal de verdienstelijke scheppingen, welke tot heden op het tooneel gebracht werden, moesten veelal afgeknot en verminkt, om reden, dat de vrouwenrollen op de tooneelen van dezen rang, moesten weggelaten worden.

Hier en daar werden wel pogingen aangewend, om deze beklaaglijke leemte aan te vullen; maar het aantaal voortgebrachte stukken van voldoende waarde werd algemeen ontoereikend geschat.

Onder dezen, die zich op tooneelgebied in de laatste jaren het meest hebben onderscheiden, staat SILVESTER zekerlijk op den eersten rang. Inderdaad, wie kent er in Oost-Vlaanderen SILVESTER niet? Welk tooneelgenootschap zou men kunnen noemen, dat het een of ander zijner voortbrengselen niet heeft opgevoerd?

En wij, die het op ons genomen hebben, SILVESTERS smaakvolle tooneelwerken in de wereld te zenden, wij weten hoe talrijk de aanvragen waren die deze volledige uitgave deden verhaasten. En niet alleen het letterlievend publiek wist de verdiensten van SILVESTERS werken naar weerde te schatten.

In den prijskamp van het Davidsfonds van Gent, ten jare 1883 uitgeschreven, waaraan veel tooneelschrijvers deel namen, zagen wij SILVESTER den eerepalm behalen, met zijne « **Ratten op den zolder!** »

En wat gebeurde er in den grooten wedstrijd door de aloude letterkundige maatschappij « *de Vriendschap* », van Roeselare, in 1888 geopend?

Het was weder SILVESTER, die met zijn blijspel « **Al wat blinkt en is geen goud,** » den eersten prijs en het eerediploma wegdroeg.

Wij durven dus rekenen op de ondersteuning van al dezen, die het welmeenen met het Vlaamsch tooneel en met de goede, reine vaderlandsche strekking van hetzelve.

Zie hier nu de reeks tooneelwerken van SILVESTER, welke wij regelmatig zullen laten verschijijen :

1° REEKS (1) *best geschikt voor Vlaamsche Feesten, Tooneelmaatschappijen, Katholieke Kringen, Patronages, enz.*

Ratten op den zolder! (bekroond blijspel), 2 bedrijven. — Van Koeiwachter Graaf, 2 bedrijven. — Een Schoolmeester onder 't Schrikbewind, 2 bedrijven. — Lilium longiflorum, 1 bedrijf. — Op het buitengoed van M. Mostaert, 1 bedrijf. — De Kremer Kingston, 3 bedrijven. — Wannes de Mosselman, 1 bedrijf. — Naar Parijs! 1 bedrijf. — De primus der Akademie van Antwerpen, 4 bedrijven. — Jan Dalens, alias Graaf d'Alenski, 2 bedrijven. — Nummer 909, 1 bedrijf. — Athanaas Waarheydt, 5 bedrijven. — Kozijn Leo Van Nul, 4 bedrijven. — De Neef van M. Pieter Kees.

2° REEKS *bijzonder geschikt voor Prijsuitdeelingen der Scholen.*

a) TURNSTUKKEN : *Gymnastische Tooneelstukken met zang.* — Kruis en halve Maan. — De Primus van 't kegelspel. — De Vlaamsche kermis. — Inhaling van M. den Burgemeester Bonifaas Flinck. — Intocht der transvaalsche Boeren binnen Peking. — De speelreis naar Blankenberghe. — Het Tornooi. — De Molen. — De stielen. — In volle zee.

b) BLIJSPELEN. — Pietje Tempels, de rentenier, 1 bedrijf. — Twee duizend zeven franken en vijftig centiemen, 2 bedrijven. — Anne-Moei, 3 bedrijven. — Versche karakolen en garnalen, 1 bedrijf. — Geschenk van Graaf Chaberdam, 1 bedrijf. — Nonkel Stinus, 2 bedrijven. — Eene Advocatenstreek, 1 bedrijf. — Eerlijk duurt het langst, 2 bedrijven. — M. Barnabas Baro, 2 bedrijven. — Schoenmaker blijf bij uwen leest, 2 bedrijven. — Ste Cecilia's Marteldood

---

(1) Bij deze tooneelstukken moeten nog gevoegd worden om de *volledige* reeks SILVESTERS WERKEN te bezitten, 3 blijspelen : In het Gulden Vlies. — Al wat blinkt en is geen goud. — Max Flinkers. — Deze drie zijn in eene andere uitgaaf uitgekomen alsook de turnstukken : De Molen. — De Stielen. — In volle zee. — en de blijspelen : Chaberdam. — Nonkel Stinus. — Advocatenstreek.

INDISCHE LETTERKUNDE.

HET RAMAYANA-DICHT (1).

WIJ hebben reeds elders (2) eenen algemeenen oogslag op de letterkunde der Hindoes geworpen; in de volgende regels zouden wij van een weinig nader een harer bijzonderste voortbrengsels, de Ramayana, willen beschouwen. Echter belet ons de uitgestrektheid van dit heldendicht (men zie verder) in groote uitweidingen te treden; wij vergenoegen ons dan met eene bondige ontleding. Dergelijke ontleding, hoewel zij ons slechts een zeer onvolmaakt gedacht zal geven nopens den eigenaardigen trant van het epos, de wijze van voorstelling, beschrijving, karakterteekening, enz.; kortom, die ons al weinig meer zal doen kennen dan de bloote opeenvolging der feiten, achten wij nochtans als best geschikt om den gewonen lezer in kennis te brengen met de gewrochten der Indische letterkunde. Immers, buiten dat deze hem niet alle dagen onder de handen vallen, zou hij, om erover te kunnen oor-

(1) Bovenstaande bijdrage schreven wij geenszins voor geleerden, maar voor den gewonen lezer van het *Belfort*, wellicht met de letterkunde van het groote schiereiland nog onbekend; wij aarzelden dan ook niet, bij het overschrijven der Indische eigennamen, af te wijken van de regelen der spelkunst, om dezelve een zoo weinig vreemdsoortig uiterlijk, als mogelijk is, te geven. Wij schrijven dus *Ramayana* voor *Râmâyana*; *Sita* voor *Sîtâ*; *Siva* voor *Çiva* of *Shîva*, *enz*.

(2) Zie *Het Davidsfonds*, jaarg. 1888, bl. 13 en volg.

deelen, noch tijd noch geduld genoeg hebben die eerst in hun geheel te gaan lezen (1).

Een woord ter inleiding.

Het Ramayana-dicht, zooals het thans bestaat, telt zes zangen of liever boeken (2), in 550 hoofdstukken verdeeld, samen meer dan 40000 verzen bevattende (3). Doch, even als in alle Indische dichten, behoort slechts een betrekkelijk klein gedeelte ervan tot den oorspronkelijken tekst. Latere inlasschingen en bijvoegsels van vreemde handen zijn talrijk en uitgestrekt; meestal wijken zij ver van het hoofdonderwerp af, terwijl verschil van taal en stijl ze gemakkelijk doen herkennen. Wat nu van het thans bestaande opstel dient uitgeschrabt en wat ervan bewaard, is een vraagstuk waarover geleerden reeds duchtig schreven en wreven zonder het eens te kunnen worden. Wij zullen er ons weinig over bekommeren.

Van wanneer dagteekent de Ramayana? — Een even moeilijk op te lossen voorstel als vorig; misschien komt men nooit tot eenen voldoenden uitleg. Sommigen aanzien het geheele dicht als een overgroot zinnebeeld; de geschiedkundige feiten, die er de stof van leverden, zouden voorgevallen zijn in de 13e of de 14e eeuw vóor Christus; — dezen doen het opstel ervan tot de 6e eeuw v. C. opklimmen; genen slechts tot de 6e eeuw na Christus. Het zijn allen louter gissingen. Als stellig mag echter aanzien worden, dat de Ramayana

(1) Wij hopen overigens die ontleding eenigzins te volledigen door het mededeelen, op tijd en stond en voor zooveel het mogelijk is, van eenige der merkwaardigste stukken der Ramayana... wel te verstaan, zoo de scheppingen der Indische Muzenlievelingen de gastvrijheid van het *Belfort* blijven genieten.

(2) Er bestaat nog een zevende boek, maar van vrij wat latere dagteekening als de overigen. Men kan het als een aanhangsel beschouwen, dat Rama's levensloop en lotgevallen verhaalt na zijne overwinning op Ravana en Sita's verlossing.

(3) Deze verdeeling is ver van algemeen aangenomen; eenieder wijzigt die volgens hij veel of weinig verwerpt van het thans bestaande opstel.

oorspronkelijk mondelings (ten minste de hoofdinhoud ervan) van geslacht tot geslacht werd overgeleverd, en slechts vrij laat geboekstaafd. Dit laatste gebeurde op verschillende plaatsen en op min of meer verwijderde tijdsafstanden, en van daar de ontelbare strijdigheden in de handschriften; maar moeilijk ware het tijdsaanduidingen op te geven, want hier treft men gedeelten aan, die alleszins den stempel dragen van eene niet te loochenen oudheid, terwijl elders men plaatsen vindt van gansch twijfelachtige dagteekening.

In de Ramayana, hoe hoog er sommigen ook mede oploopen, is al wat blinkt geen goud. Het grootste gebrek ervan, — wij zegden het reeds vroeger, — zijn de langdradige beschrijvingen en het gezwollene van den stijl, met nu en dan eene karvracht bombast (echte kenmerken, overigens, van alle oostersche letterkunde), die de lezing ervan den Europeaan ondragelijk maken. Voeg daarbij tal van bijdichten, uitweidingen op allerhand gebied, tusschenverhalen van ongelijken omvang die gedurig de hoofdhandeling in haren gang verhinderen. Evenwel zal men zich wachten uit dien hoofde een al te streng oordeel over dit heldendicht te vellen: zoo het niet vrij is van gebreken, — en wat menschelijk gewrocht is daar vrij van? — ontbreekt er geene zekere eenheid in, en het heeft schoonheden van eersten rang, die onze bewondering afdwingen (1).

I. — Adikanda (2).

Adikanda (= de eerste zang) vangt aan — hoe zou het anders? — met eene reeks aanroepingen, door den

(1) Wij hebben in het *Davidsfonds* 1888, bl. 20 en volg., onze meening uitgedrukt aangaande de letterkundige en zedelijke weerde van de Ramayana. Zulks zal ons toelaten in de volgende regels aanmerkingen van dien aard te sparen.

(2) Is het eerste boek van dezelfde hand als de overigen? Sommigen meenen van neen; zeker is het dat op meer dan eene plaats klaar te zien is, hoe latertijds wijzingen en bijvoegsels het oorspronkelijke hebben onkennelijk gemaakt.

dichter of den gewaanden dichter, Valmiki (= de witte mier) (1) beurtelings gericht tot Brahma, de eerste Godheid der Indische *trimoerti* (= drievuldigheid), tot Sarasvati, de Godin der dichtkunst en welsprekendheid, tot Rama, den held van het dicht (2), en... tot zich zelven. Dit laatste vooral is eigenaardig en vond tot nu weinig navolgers. Nu, Valmiki had voorzeker een goed gedacht van zijne verzen; luistert wat hij ons zegt (Hoofdstuk I) :

Dit verhaal van Rama's roemrijke daden is voldoende om het leven te verlengen van alwie het overweegt; het zal zijnen naam overal bekend maken en zijne macht versterken. Alwie het enkel leest, wordt daardoor van alle smet der zonde gezuiverd... Lees dan, ô Brahmien (= priester), en de gaaf der welsprekendheid zal u geschonken worden! Lees, Kschattrya (= oorlogsman), en gij zult over de aarde heerschen! Lees, Banyan (= handeldrijver), en overvloedige vruchten zult gij oogsten van uw zwoegen! En gij, Soedra (= landbouwer) luister na! en, al zijt gij slechts een Soedra, gij zult grooter en edeler worden (3)!

Valmiki richte zich niet tevergeefs tot de Hemelingen; Brahma in persoon verschijnt hem, wordt door hem geherbergd, en, als loon, bezielt hem met den noodigen geestdrift en dichtergloed om het grootsch ontwerp met goed gevolg ten uitvoer te brengen. Wat meer is, het te volgen rythmus wordt hem door bovennatuurlijke ingeving geschonken (4); nu blijft er hem niets meer over,

(1) Valmiki was niet alleen een heilige zanger, maar daarbij een *Rishi* of wijze. Hij had zich tot Narada, een der tien aartsvaders (*pradjapatis*) gewend om de waarheid te kennen van wat de « drie werelddeelen » nopens Rama verkondigden. Narada aanhoorde zijne bede, en openbaarde hem Rama's wonderlijke levensgeschiedenis.

(2) Rama werd, na zijnen levensloop op aarde voleind te hebben, tusschen de Goden opgenomen.

(3) Men weet dat de priesters, de krijgers, de kooplieden en de landbouwers de vier maatschappelijke standen van Indië zijn. Van de Paria's zou Valmiki zich natuurlijk wel wachten te gewagen.

(4) De versmaat van de Ramayana is het « sloka » of dubbele verzenrij van 32 lettergrepen, met afwisselende lange en korte sylben. Het werd den dichter ingegeven door de smartkreten van eene heilige zwaan, bij het nedervellen van hare gezellin door eenen wreeden (!) jager.

dan zich door bidden, vasten en strenge boetpleging tot zijne verhevene taak te bereiden (*Ram.* I, Hoofdstukken 1-4).

Het eigentlijke heldendicht begint met de beschrijving van Kosala (1), de gelukkige landstreek waar vorsten heerschten uit het roemrijk geslacht der Zon gesproten.

Daar strekt zich eene groote vlakte uit, voedster van een gelukkig volk; kudden, rijke oogsten en de milde giften der aarde verrijken heur, en maken haren aanblik bekoorlijk. Zij ligt aan den voet eener sterk verdedigde stad, op de oevers van eenen heiligen stroom; Manoe, de stamvader van het menschdom, schonk haar dien rijkdom en die gaven (*Ram.* I, 5).

Toen heerschte over Kosala de wijdvermaarde Dasaratha, alom door zijne naburen gevreesd. Ayodhya (2) koos hij als zijne hoofdstad, en de dichter spaart geene kleuren om ons de pracht, de weelde, de uitgestrektheid van die koninklijke verblijfplaats op weerdige (= indische) wijze af te malen. Ayodhya's muren hadden eenen omtrek van niet min dan zestig mijlen (vier en twintig lang op zes breed); met diepe wallen waren zij omgeven, en met hooge torens versterkt. Immer bewaakte men nauw hare talrijke poorten, en de vijand hadde haar nooit op het onverwachts aangevallen. Nu, men vreesde hem niet erg; oorlogstuig was er in overvloed : duizenden krijgsolifanten, peerden, strijdwagens van alle slag... In de stad zelve keek men zich de oogen uit aan de prachtige gebouwen, de breede straten, de schoone en lommerrijke wandelwegen, waar eene rijke en gelukkige bevolking wemelde... Kortom, Ayodhya was het luilekkerland van dien tijd (*Ram.* I, 5) (3).

(1) Men treft nog een tweede Kosala aan, van waar Kosalya, eene van Dasaratha's gemalinnen afkomstig was.

(2) Het tegenwoordige Oude, ten N.-W. van het schiereiland.

(3) Wij geven hier nog eenige bijzonderheden uit die tooverachtige beschrijving : « Men zou te vergeefs in de gansche stad een man gezocht hebben die niet tevreden was met zijn lot of niet met een talrijk kroost gezegend; te vergeefs iemand die ellendig zijne dagen sleet, te vergeefs een gierigaard, een lasteraar, een wreedaard... Niemand was er die niet ten minste duizend jaren leefde... Niemand die ooringen, halssieraden of edelgesteenten droeg, niemand die zich tooide met bloemkransen... Niemand hadde men gevonden die den vorst geen oprechten eerbied betoogde; niemand die verplicht was... zich met slechten kost te voeden... »

Vorst Dasaratha, die den rijksstaf over dat uitgelezen land zwaaide, scheen onder alle opzichten de gelukkigste der stervelingen : omringd van eene talrijke schaar hovelingen en dienaars, bemind en geacht door zijne onderdanen, geëerbiedigd door de naburige *Rajah's* (= koningen), die hij schatplichtig maakte, en verdedigd door kloeke legerscharen die immer zegepralend uit den slag terugkeerden, kwam zijn lot den Goden zelven benijdenswaardig voor (1). Edoch, eene bekommernis stoorde aanhoudend het rustig genot van al die welvaart; zijne drij voorname echtgenooten, Kosalya, Keikeji en Soemitra schonken hem nimmer een zoon. De gedachte dat na zijn afsterven zijn troon in handen van vreemde beheerschers ging vallen, maakte hem, nu razend en dol, dan terneergeslagen en wanhopig, en liet hem geenen oogenblik rust (*Ram.* I, 6-7). Ten slotte, na vruchteloos vele slachtoffers den Goden te hebben opgedragen (I, 7-9), besluit hij, op het aanraden van Soemantra, die te gelijkertijd zijn paardenknecht, *officiëele* dichter en een zijner ministers is, den vromen eremijt Rishyasringa (2) uit te noodigen, om aan het Hof de plecht van het *Asvamedha* te komen vieren (I, 10-14) (3). Meer dan een geheel jaar lang was men verlaân met de toebereidsels voor dit feest : van overal riep men werk-

(1) Voeg daarbij dat de dichter (och! die Indische dichters) vorst Dasarath milddadig eene regeering van meer dan negen duizend jaren schenkt. Rama, wiens verdiensten die van zijn vader overtreffen, krijgt op zijne beurt, wat verder in het gedicht, er nog eenige duizenden bij!

(2) Soemantra kan van Rishyasringa niet gewagen, zonder de wondervolle geschiedenis van dit personage in 't lang en in 't breed te vertellen. Rishyasringa was een boeteling van goddelijke afkomst, die allerlei lotgevallen had in de eenzaamheid waar hij vertoefde. De Goden lieten hem vooral kwellen door de Apsaras (= goddelijke nimfen.)

(3) Het *Asvamedha* (= paarden-slachtoffering) is een zeer luisterrijk feest, hoogst den Indischen Goden aangenaam, want zij weigeren nooit er te komen aan deel nemen onder de meest zonderlinge gedaanten. De plichtplegingen zijn ingewikkeld en moeilijk; maar zoo men alles volbrengt gelijk het zijn moet, bekomt men onfaalbaar wat men verlangt.

lieden bijeen, om alles in gereedheid te brengen. Men verwaarloosde ook geenszins sterrenkijkers, wichelaars, koordendansers, goochelaars van alle slag te vergaderen (voor dergelijk volkske bestaat in Indië nog immer de « goede oude tijd »), om het feest op te luisteren en te vervroolijken. Op den dag der plechtigheid werden, met vele plichtplegingen, een stuk van al de bestaande dierensoorten geofferd, en ten laatste het heilig peerd (= asva), waarvan het merg uit de beenderen werd gehaald en daarna in de vlammen geworpen... Alsdan vertoonde zich eensklaps aan de verbijsterde toeschouwers een schrikwekkend beeld : eene menschengedaante in eene gazellen-huid gewikkeld, met zwart vel, groenen baard, blauwe oogappels en de haren boven op het hoofd tegaar gebonden. Het was niemand anders dan Vishnoe (1), die, tevreden over het *Asvamedha*, Dasaratha's bede inwilligen wil : hij stemt er dus in toe herboren te worden in de vier zonen die, dank aan het smeeken van den heiligen kluizenaar, den vorst zullen geschonken worden. Deze vier zonen zijn Rama, Bharata, Lakshmaan en Satroeghna, deze laatsten tweelingbroeders (I, 15-19) (2).

Rama, die aan de zorgen van Vasistha, opperste der Hof-Brahmienen werd toevertrouwd (I, 20), is pas tot jongeling opgegroeid, wanneer een heilig personage, Visvamitra, alom om zijne vroomheid vermaard, aan Dasarath's Hof verschijnt om hulp af te smeeken tegen de Rakshasen (= zwarte duivels), die, met den zwarten Ravana aan hun hoofd, de zuidergewesten onveilig maken. Doch als helper wil hij van niemand anders hooren dan van Rama, welke, na lang tegenstreven van Dasaratha, met zijnen broeder Lakshmana ten strijde optrekt (I, 21-26).

(1) Vishnoe, de tweede Godheid der *trimoerti* (Brahma, Vishnoe, Sita), nam volgens de godenleer meermaals zichtbare vormen aan (*avattara's*); nu eens werd hij herboren als visch, dan als schildpad, ever, dwerg (*vamana*), enz. De laatste *avattara* moet nog gebeuren.

(2) Terzelver tijd als Rama, doen de Goden eene ontelbare hoeveelheid apen en beren geboren worden; het zijn de toekomende helpers van onzen held.

Het drijtal verlaat Ayodhya met de meest gunstige voorteekens (1), en komt weldra aan een donker woud (I, 27).

Wat is dat woud, vragen de gebroeders, dat duister en dichtbewassen woud, een wolkgevaarte gelijk, waar men talrijke vogels hoort zingen, terwijl het er weergalmt van het gebrul der wilde dieren?

De *mouni* (= kluizenaar) antwoordt hun dat daar een wangedrocht schuilt, een eerste en gevaarlijke vijand, dien zij moeten bevechten en dooden (2). Rama gelukt erin; als loon ontvangt hij eene ontzaglijke menigte wondere wapens, die nooit hun doel missen, en zelf naar den vijand toevliegen. Bij middel daarvan doodt hij nog twee dergelijke gedrochten. Nu kent zijn moed geene gevaren meer; wat hem wederstaat wordt neergehakt, en op korten tijd is overal de rust, de vrede en de kalmte hersteld (I, 28-30).

Dan gaan onze helden de *Asrama's* (3) bezoeken, in groot getal in de omstreken opgericht, en de vrome bewoners ervan vertellen hun des avonds in den gezelligen kring der kluizenaars, de menigvuldige sagen aan ieder dier *Asrama's* verbonden (I. 30-36). Soms brengen zij gansche nachten met vertellen door :

---

(1) Wanneer onze helden vertrekken, valt een bloemregen uit den hemel; de lucht weergalmt van geheimvolle zangakkoorden en schellende klinkhorens.

(2) Dit wangedrocht is Tadaka, eene soort van Indische « bloedkaros », die al verslindt wat onder haar bereik valt.

(3) De *asrama*, zegt P. F. Heynen (*Blikken op Indië.* bl. 229), zoo als zij ons door de Indische dichters, die immer met genoegen van haar gewagen, beschreven wordt, gelijkt meer naar de verblijven der Esseners dan naar de laura's der eerste christen-woestijnbewoners... Zij bestaat soms uit eene enkele hut, meestal uit eene verzameling van hutten in een eenzame oord gelegen. Verschillende klassen van boetelingen bevolkten haar gewoonlijk. De kern dier bevolking waren de *Brahma saniasi's*, die zich geheel in de beschouwing der Godheid verdiepten en strenge boet pleegden.... Niet zelden namen grijze koningen bij het klimmen der jaren de *Walkala* (= het boetekleed van boomschors) aan, om als *Saniasi's* het overige van hun leven in stille overpeinzing door te brengen, terwijl nu en dan verdrevene vorsten eene tijdelijke schuilplaats in de *asrama* zochten, om er plannen te beramen ter herovering van den verloren troon. Dezen laatsten was het jachtgenot en de wapenhandel toegestaan.

Zie, ô edele Raghawer (1), zegt een hunner, gedurende mijn verhaal eindigde de Nacht bijna zijn loop. De boomen blijven onbeweeglijk; de vogelen, de wilde dieren rusten, de duisternissen omgeven ons langs alle kanten. De gansche hemelruimte, als met het doordringend stof van het sandelhout (2) bezaaid, herkaatst den gulden glans van planeten, sterren en hemelteekens, terwijl de maan, met hare frissche stralen, de uitgeputte aarde verkwikt en verzacht.

Na geruimen tijd aldus uitgerust te hebben, hernemen zij den terugtocht. Onderweg vertelt Visvamitra aan zijne gezellen nog eene reeks sagen (I, 37-50) : de heldendaden van Siva en Indra, den reuzenstrijd der indische Titanen tegen de Goden, Vishnoe's herboring als dwerg, de wonderbare nederdaling van de Ganga-nimf, dochter van den Himavat (= Himalaya-gebergte) : eensdaags uit den Hemel verjaagd, daalde zij op de aarde neder, en veranderde in den statigen Ganga-stroom. Verders de nog meer wondere geboorte der zestig duizend zonen van koning Sogara (3), het maken van den indischen godendrank (4), om wiens bezit de duivelen te vergeefs voortdurend vechten. Volgen daarop ellenlange geslachtslijsten en stamboomen van Goden, Helden en merkwaardige personages (5).... Alzoo weet de *mouni* de moeielijkheden van den tocht gemakkelijker om dragen te maken, en wordt er een goed

(1) Raghawer, eeretitel aan Dasaratha en zijne zonen gegeven, omdat hij opperleenheer was van Raghu, een gebied uit de omstreken van Ayodhya.

(2) Men weet dat de sandelboom van in de verste oudheid om zijn welriekend hout geprezen werd.

(3) Die zestig duizend zonen (een kroost dat tellen mag) ontsproten allen uit eene kauwoerde, en werden later in asch veranderd.

(4) Den godendrank *(Amrita)* maken de Goden door de onstuimige zee zweepslagen toe te dienen (? ; het aldus verkregen schuim is de lekkernij waar de hooge Olymp-bewoners hunnen dorst mede lesschen.

(5) Velen van die sagen, waarvan het meestendeel zonderling en grillig, ettelijke lief en aanvallig zijn, treft men insgelijks in den Mahabharata aan. Allen werden voorzeker op verschillende tijdsafstanden in het gedicht gelascht.

eind wegs afgelegd. Doch alvorens rechtstreeks naar Ayodhya terug te keeren, bezoeken onze helden nog de hoven van verschillende *Rajah's*, en komen, onder anderen, ook bij Djanaka, heerscher over Wideha of Mithila (1), waar zij geruimen tijd verblijven (I, 51-69). Hoeft het gezegd dat Visvamitra nog eens zijn hart ophaalde met eene nieuwe reeks sagen te vertellen, daarin nagevolgd door Satananda, de *poerohita* (= huispriester) van den vorst, welke, om den vromen Brahmien te vereeren, Visvamitra's eigen geschiedenis en lotgevallen verhaalde?

Koning Djanaka heeft eene dochter, de bevallige Sita, nog lofbaarder om hare deugdzaamheid en innemenden aard dan om hare schoonheid. Hij zwoer haar slechts ten huwelijk te geven aan hem, die eenen wonderboog zou kunnen behandelen, welken hij op zonderlinge wijze verkreeg. Natuurlijk hadden al de vorsten uit het omliggende zulks beproefd, maar mislukten telkenmale. Even natuurlijk is het, dat Rama op zijne beurt hetzelfde beproeven wil. Op zijn verlangen wordt het wonderbaar wapen voorgebracht : het rust op eenen ijzeren wagen met acht wielen, en acht honderd sterk gespierde mannen hebben moeite het ervan te heffen. Men zou denken dat Rama al zijne krachten moet inspannen om met dit echt buitengewoon stuk om te gaan? Onze held licht het met de eene hand op, spant al glimlachende de pees, en, dus is zijne macht, dat de boog midden door in stukken springt. Bergen die ineenstorten en de ratelende donders maken min gedruisch dan men er hoort bij het nedervallen der verbrijzelde deelen; de meeste toeschouwers worden door den schrik ter aarde geworpen.

Aldus bekomt de edele Rama de hand der min-

(1) Het tegenwoordige Tirhoet, tusschen de Gandaki- (Goendoek) en Kausiki- (Kosi) stroomen gelegen. — Vandaar de eeretitel *Maithili*, dien aan Sita in het dicht wordt geschonken.

zame Sita (I, 70); Djanaka is zelfs zoo ingenomen met den toekomenden schoonzoon, dat hij onverwijld Dasaratha met gansch zijn huisgezin ten zijnent uitnoodigt. De grijze vorst aanveerdt het aanbod. en wordt met veel eerbewijzen en pracht te Mithila ontvangen (1). In een mondgesprek der twee *Rajah's* wordt alles voor het aanstaande huwelijk geregeld; men biedt malkaar kostbare geschenken aan; de plichtplegingen, door de heilige boeken voorgeschreven, worden stipt volbracht. Wat meer is, buiten die van Sita met Rama, worden er — juist gelijk in een hedendaagschen *roman* — nog eene heele reeks andere echtverbintenissen gesloten tusschen Dasarath's zonen met dochters van Djanaka's gezin (I, 71-75) (2).

Wanneer dit alles voltrokken is, trekt Visvamitra naar zijne eenzaamheid in het Himalaya-gebergte terug, terwijl de gehuwden hunne wittebroodsdagen te Ayodhya gaan doorbrengen. Maar zie! gedurende den terugtocht barst plotselings een hevig onweder los (I, 76):

> Eensklaps rijst een vreeselijke dwarrelwind, die bergen stofzand in de lucht medeslingert; de aarde beeft en davert op hare grondvesten. De vier hemelgewesten worden met duisternis omhuld; de zon verliest haren glans; de oppervlakte des bodems wordt met eene laag grauwe assche bedekt.

Te midden van dit schrikkelijk tempeest verschijnt Parasoerana, een laatste vijand, dien Rama bestrijden moet, eer hij zijne geboortestad mag binnentreden. Die laatste zege, door den held behaald, is des te schitterender; ook wordt de overwinnaar te Ayodhya door het volk met ongelooflijken luister en pracht onthaald, en, even als zijne ouders en broeders, met eerbetuigingen van allen aard

(1) Hier zou de dichter zich gewacht hebben eene uitgebreide geslachtlijst van de twee vorstelijke huizen vergeten mede te deelen! De lezer zal dezelve kunnen ontberen.

(2) Lakshmana huwt Oermila, Bharata Mandavi en Satroeghna Sroetakìrti. Men weet dat in Indië de huwelijken met ongemeenen luister voltrokken worden.

overladen. — Kort daarop zendt Dasaratha zijnen jongeren zoon Bharata naar dezens moedersvader, heerscher over Kosala (1), om er zijne opvoeding te voltrekken (I, 76-86) (2).

Daarmede sluit het eerste boek der ***Ramayana.***

September 1889. K. LECOUTERE.

(1) Zie over dit Kosala hooger.

(2) De opvoeding der Indische prinsen, zooals de laatste hoofdstukken van de *Adikanda* ons die afschetsen, moest van aard zijn om immer volmaakte vorsten voort te brengen. Ook toonen ons de Indische schrijvers bijna op iedere bladzijde hunner werken Koningen als Karel de Groote, Lodewijk IX, Hendrik II. Hoe jammer dat hunne verhalen en geschiedenissen zoo fabelachtig zijn, en slechts voor verdichtsels mogen gehouden worden!

DE

VRIJHEID VAN GODSDIENST EN DE GEUZEN

IN DE XVIᵉ EEUW.

SLECHTS in 't begin der tweede helft van de XVIᵉ eeuw was het dat de « Hervorming » in de Nederlanden voor goed het hoofd opstak. Wel bestond zij, en reeds lang, voor dit tijdstip in onze gewesten; doch door de strenge maatregelen van Keizer Karel, die haar in de naburige landen, in Duitschland, Zwitserland en Engeland, zoo driest aan den gang had gezien, in bedwang gehouden, had zij zich nimmer in 't openbaar durven vertoonen en waren hare handlangers genoodzaakt geweest, « God », gelijk zij het noemden « naar hun geweten in 't geheim te dienen ». Nauwelijks echter had koning Philips II, die niet minder dan zijn vader, Keizer Karel, tegen haar was ingenomen, den Nederlandschen bodem verlaten om zich naar Spanje te begeven, waar de belangen van dit koninkdom hem riepen, en achtte zij zich, door den steun welken zij bij den min tevreden en oproerigen adel, dien de koning bij zijn vertrek in den lande had gelaten, vond, tot minder omzichtigheid gedwongen, of de aap kwam uit de mouw. Van denzelfden oogenblik vroeg zij niet alleen, zooals zij dit tot nog toe gedaan had, het recht voor hare partijgenooten om, even zoowel als de Katholieken, God in volle vrijheid, naar de inspraak hunner harten en de voorschriften van het

« rein Evangelie », te mogen eeren en aanbidden; maar dat hen dit recht **alleen**, bij uitsluiting van al wie niet dacht zooals zij, werde geschonken, in ander woorden, gelijk Dr Koch, een Protestantsche geschiedschrijver, zegt : zij eischten « *de uitsluitende heerschappij hunner leer door geheel het land en de uitroeiing van het Katholicisme* » (1).

Laten wij, ten behoeve van hen die deze geschiedkundige waarheid, hoe klaar zij ook in eene onafzienbare reeks van feiten en daadzaken van allen rang en aard doorstrale, voortdurend blijven betwisten, zelfs gansch het tegenovergestelde staande houden, ja, de Hervorming als de morgendzon van den heerlijk schitterenden vrijheidsdag welken wij op het oogenblik bezitten, begroeten, laten wij dit nogmaals door eenige klare, stellige, ontegensprekelijke, afdoende bewijzen in het licht stellen.

En wel vooreerst, werpen wij een vluchtigen blik op den « Beeldstorm », die, in Augustus en September 1566, voor de eerste maal in de Nederlanden losbrak.

Door wie, hoe en waar kwam deze tot stand? Is het waar dat, zooals de meeste geschiedschrijvers van Protestantsche zijde, over deze eerste heldendaden hunner geloofsbroeders in de XVIe eeuw beschaamd, beweren, deze « gelijk een wind, die men niet weet van waar hij komt, ontstond »?... Is het geschiedenis dat hij het werk was slechts « van eenige weinigen uit het laagste gemeen, men weet niet door wie opgestookt »!... (2) Helaas! hoe geerne ook wij dit, tot de eer van het menschdom, zelfs der Hervorming die toch nog altijd een godsdienst is, toegaven, de geschiedenis des « Beeldstorms » verplicht ons te antwoorden : neen!...

---

(1) Dr Koch, *Onderzoek naar de oorzaken der Nederlandsche Omwenteling in de XVIe eeuw*, bl. 92.

(2) C. G. Montyn (predikant te Utrecht), *Geschiedenis der Hervorming in de Nederlanden*, boekd. II, bl. 261. — Emm. Van Meteren, *Historien der Nederlanden en haer naburen oorlogen*, in fol. bl. 40, col. 1.

Ongetwijfeld, een onstuimig, wild, alle eer-, plicht- en godsdienstvergeten grauw, gelijk in alle omwenteling, in allen opstand, voerde hem uit, brak de beelden, sloeg de altaren aan stukken, verscheurde de schilderijen, roofde de kelken, de gouden en zilveren vaten en de andere schatten der kerken, kloosters en kapellen; doch wie *hitste hen* door preeken en schriften *op!*... Ga naar de steden en de bijzonderste plaatsen waar de « Beeldstorm » woedde; ondervraag er de archieven en de kronijken van den tijd en zeg hoeveel plaatsen men ontmoet waar men niet dezen of genen predikant, dit of dat opperhoofd der Hervorming, even gelijk in Duitschland, Frankrijk en Zwitserland, aan het hoofd van dezen vindt!... Wij aarzelen het niet te zeggen : zij zullen klein, bitter klein zijn in getal, zeldzame, allerzeldzaamste uitzonderingen wezen.

Ten bewijze, ziehier ettelijke voorbeelden die wij onder duizend andere welke de geschiedenis dier ramp-, smart- en schandvolle dagen oplevert, uitkiezen.

De eerste plaats waar er in de Nederlanden gebeeldstormd werd, was Steenvoorde, een dorpje nabij Cassel in Vlaanderen, thans aan Frankrijk toebehoorend. Wie was het die het volk tot de afwerping der « goden » (de beelden der Heiligen) en de plundering der kerke aldaar opruide? — Een predikant, SEBASTIAAN MATTE van Yper! (1)

Den 11e, 12e en 13e Augustus werd de verwoesting der kerken en kloosters alom in de dorpen rond Sint-Omaar, Cassel, Yper en Kortrijk voltrokken. (2) Wie voerde er de bende boeren, lichtkooien, « den droesem, gelijk Strada zegt, welke alleen bij groote beroerten uit de diepte opbruischt » en evengemelde wanordelijkheden tot het leven riep, aan?... Dezelfde SEBASTIAAN MATTE, die den beeldstorm den 10e te

(1) WYNCKIUS, *Geusianismus Flandriæ Occidentalis*, 1841, bl. 13.
(2) KERVYN DE LETTENHOVE, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. I, bl. 362.

Steenvoorde voorzat, een predikant van Richebourg, met name JULIAAN, en eenige andere bedienaars van het « Zuiver Woord Gods » wier namen de geschiedenis gelukkiglijk niet heeft bewaard! (1)

Door deze eerste proeven, die het hun gegeven was straffeloos te volvoeren, verstout en nergens den minsten tegenstand ontmoetende, veroorloofden zich de beeldstormers zich den 15e naar Yper te begeven. Terwijl ANTOON ALGOET, een oud-dominikanermonik, toen ten tijde leeraar der « nieuwe Religie », met het magistraat der stad aan de poort van Boesingen onderhandelde en aan dit verklaarde dat het zijn plicht was de « afgoden », als strijdig met het woord Gods, uit de tempels te doen verdwijnen, drong SEBASTIAAN MATTE, reeds boven vermeld, met een aantal gewapende volgelingen der « Nieuwe Leer » langs een anderen kant binnen, en zich aanstonds in de kerken werpende, vernietigde, verbrijzelde of roofde en plunderde hij alles wat onder zijn bereik viel : autaren, beelden, schilderijen, kelken, kerkgewaden, boeken, in een woord, al wat van ver of dichtbij met den « ouden » godsdienst in verband stond. (2)

Yper was de eerste groote stad, waar het helsch vernielingswerk, door de geschiedenis den schandnaam van « Beeldstorm » op het voorhoofd gedrukt, plaats vond;

---

(1) STRADA, *De Bello Belgico*, in-24, Rome, 1619, boekd. II, bl. 209; — V. VLOTEN, *Nederlands opstand tegen Spanje*, bl. 171; — Dr. J. W. F. NUYENS, *Geschiedenis der Nederlandsche Beroerten*, boekd. I, deel II, bl. 101.

(2) *Cort verhael van 't ghene binnen de stadt Ypre en daeromtrent ghepasseert is de religie aengaende, tzydert Junij 1566 tot omtrent half Aug. 1567.* — KERVYN DE LETTENHOVE, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. I, bl. 363. — B. DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen*, boekd. I, bl. 18; — GACHARD, *Correspondance de Marguerite d'Autriche*, brief van den 22 Augusti 1566, stuk XLI. — Niet alleen de kerken en de kloosters maar ook de huizen der priesters en het paleis des Bisschops dien de ketters met een bijzonderen haat vervolgden, werden geplunderd. Het rijk en kostbaar bibliotheek dezes laatsten verbrandden zij. MGR. NAMÈCHE, *Le règne de Philippe II et la lutte religieuse dans les Pays-Bas au XVIe siècle*, boekd. II, bl. 146.

Antwerpen, de vermaarde Scheldestad, heel de wereld door om haren handel en haren rijkdom bekend, de tweede. — « Nergens, zegt Dr. J. W. F. Nuyens, vertoonde zich de woede dezer onverlaten, de verslagenheid der katholieken en de zwakheid dergenen die voor de orde moesten zorgen, in hooger mate; nergens werd ruwer vernield, nergens werden grooter schatten en kunststukken vermorzeld en verplet... Onbeschrijfelijk was de wandalenwoede der beeldstormers. De rijkdommen door hen vernield, vertrapt, verscheurd, vertreden, zijn niet te waardeeren. Nog meer dan door de vernieling dier kunstwerken, moest de geloovige katholiek tot in het diepste zijner ziel verontwaardigd worden door de profanatiën die er werden gepleegd. De beeldstormers wreven hunne schoenen met de H. Olie ; de tabernakels werden opengebroken en de H. Hostiën met voeten getreden. Het werk der vernieling ging zoo spoedig zijn gang, dat Strada het bij het werk van helsche geesten, eerder dan van menschen vergelijkt. In den tijd van iets meer dan vier uren hadden ruim honderd onverlaten, onder het aanschouwen van een aantal andere, psalmen zingende en de paapsche afgoderij vervloekende, het prachtigste en het rijkste gebouw der rijke Nederlanden, de schoonste kerk der Christenheid in een tooneel van verwoesting veranderd.

« Van Onze-Lieve-Vrouwe ging het naar de andere kerken en kloosters. Eer de dag weder aangebroken was, bestond er in gansch de stad noch kerk, noch kapel, noch gasthuis, noch klooster, zegt J. Van Wesenbeeke, dat niet geheel en al vernield was. Den 21e ging het op dergelijke wijze aan het werk in de omstreken der stad waar de klooster- en dorpskerken de razernij dier horden moesten ondervinden. » (1) — En wie stond aan 't hoofd dier wilde, barbaarsche, onmenschelijke heilig-, godsdienst-, recht-, kunst- en

(1) Dr J. W. F. Nuyens, *Geschiedenis der Nederlandsche beroerten in de XVIe eeuw,* IIe deel, boekd. I, bl. 104 en 107.

eigendomschennis? Wie raadde ze aan, gebood ze! Een der bijzonderste hervormers der Nederlanden, de Zwollenaar, HERMAN MODET! (1) « Op den 20 Augusty », zegt de naamlooze schrijver van het *Chronyckje van Antwerpen*, die zelfs door onze tegenstrevers als volstrekt onpartijdig wordt geroemd, « sdysdaechs nae die vesperen... is doctor Hermanus, als de principaelste Calvinisten predicant... op den preckstoel gegaen om te precken; soo hebbense altsaemen, die inder kercken waeren, met luyder stemmen psalmen gesongen, ende Hermanus voorts in syn sermoon gaende heeft zeer veel gepreckt van de affgoderye, *expresselyck gebiedende dat men alle die beelden, figueren, chieraet van der kercken, omverre smyten soude*, dwelck terstont aen onser L. V. choor begonst wirt : ende en lieten nyet aff voor dat syt al bedorven en gestolen hebben, dat in der kercken was » (2).

(1) Wat voor een kerel die Dr Herman, afgevallen pater en hoofdpredikant der « nieuwe Leer » te Antwerpen en omstreken, was! In 't *Verslag van 't Magistraet van Gent*, bl. 44, wordt vermeld, dat de Hoogbaljuw en schepenen, naar hem vernomen hebbende, gehoord hadden : « dat minister Hermanus befaemt was van schelmerye ende ghebannen te wesen, uit diversche steden ende landen, omdat hij zeer seditieulx gheweest hadde, oock dat hij drije zo meer huysvrauwen allen ghetrauwet hadde. » — De markgraaf van Antwerpen door hen aanzocht hun te willen berichten of zulks waar was, antwoordde dat in Antwerpen de faam ging, dat hij om zijne daden uit Bremen was gebannen en dat zijne vrouw eigentlijk de vrouw was van een man, die, naar men zegde, in Italie leefde. Dr J. W. NUYENS, op. et vol. citt. bl. 106.

(2) *Chronyckje van Antwerpen sedert het jaer 1500 tot 1575*, (uitg. 1843) bl. 87. — Vgl. STRADA, *De Bello belgico*, boekd. II, bl. 210; — KERVYN DE LETTENHOVE, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. I, bl. 367-369; — J. C. DIERCKSENS, *Antverpia Christo nascens et crescens* (1773), boekd. IV, bl. 308 en vg.; — GACHARD, *Correspondance de Guillaume le Taciturne*, boekd. II, bl. LIII en *Correspondanee de Philippe II*, boek. I, bl. XXXV waar gezegd wordt dat Herman Mode bijgestaan was door nog twee ander predikanten; — P. GÉNARD, *Antwerpsch Archievenblad*, boekd. X, bl. 131-138; — MERTENS en TORFS, *Geschiedenis van Antwerpen*, boekd. IV, bl. 327-331 en vg.; — PAPENBROCH, *Annales Antverpienses*, boekd. III, bl. 67; — DE GERLACHE, *Œuvres complètes*, boekd. I, bl. 152-155. — De schade, door de beeldstormers in de Scheldestad aan kerken en kloosters veroorzaakt, wordt op de schrikkelijke som voor dien tijd van 400,000 goud-dukaten berekend. Dit zou in onze munt heden meer dan 40,000,000 franken beloopen. BENTIVOGLIO, *Histoire des guerres de Flandre* (Parys, 1770), boekd. I, bl. 140.

Den 22^e grepen dezelfde gruwelen en schandtooneelen te Gent plaats. Ziehier hoe een ooggetuige, Filips de Kempenaere, ze in 't kort beschrijft :

« De onzinnige gemeente binnen (St-Jans kerke) rakende heeft terstond alle de beelden omverre gesmeten, ende alzoo hunnen hoop geweldig aenwies, liepen zy naer het klooster der Augustynen, van daer naer de Carmelieten ende soo voorts naer de Predikheeren, alwaer zy alle de beelden, schilderyen, gestoelten en outaren, ja zelfs de gedenkschriften der overledenen vernielden. Vrouwen en kinderen waren zeer heftig in dit goddelooswerk; zy scheurden de kerkgewaden en sieraden, namen de kelken en gewyde vaten weg : het scheen dat al de duivels der helle met dit gespuis medewrochten, want het in korten tyd eene ongeloovelyke schade dede aen zoovele kerken en kloosters, zoo binnen als buiten deze stad; als eene overstelpende of doorgebroken zee, beroofde het, behalven de voornoemde kloosters, nog de kapelle van St Gilles, St Pharaildiskerk en St Michiels binnen de stad, en buiten de Brugsche poort, het klooster der Carthuizers; deze menichte, van daer wederkomènde, snelde naer het begynhof, naer het Ryke-gasthuis, loopende alles uit en in, wegnemende al wat zy krygen konden, en roovende den schat van gemeld gasthuis. Opvolgentlyk werd het klooster der Byloke, dat van den Groenenbriel, St Baefskerk en de abdy van St Pieters, alwaer zy de schoone bibliotheke bedierven, geplonderd. Nog woedden deze brave gezellen niet min in het klooster der Minnebroeders, alwaer zy erger als heidenen en joden alles vernielden » (1).

Vraagt men nu wie de oorzaak van al die heilloosheden, die plundertochten en heiligschenderijen waren, zoo luidt het antwoordt : een aantal lijd- en gedoog-

(1) PHIL. DE KEMPENAERE, *Vlaemsche kronyk of dagregister van al hetgene gedenkweerdig voorgevallen is binnen de stad Gent van* 15 *July* 1566 *tot* 15 *Juny* 1585, bl. 12; — KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre*, boekd. IV, bl. 214.

zame ministers van het « zuiver woord Gods », die sinds ettelijken tijd niets anders gedaan hadden dan hunne toehoorders tegen den afgodendienst der Katholieken op te ruien, en, dagen aan dagen, zich reeds vermaakten aan 't breken, 't vernietigen en 't rooven van alles wat dezer laatste heilig en duurbaar was : HERMAN DE STRUYCKER, wier heldendaden wij reeds te Antwerpen bewonderd hebben, PIETER DATHEEN, JAN MICHEUS, JACOB CARPENTIER, BALTHASAR PIETER en andere (1).

Te Doornik brak de beeldstorm los den 23e, dags na dat hij in de Arteveldestad gewoed had. De heerlijke kathedraal, welke deze aloude bisschopstad bezit, werd met de zelfde woede, als overal elders met alle kerk gebeurde, vernield. « Alles, zegt een geschiedschrijver, werd er vertrapt en vertreden; dezelfde heiligschennis als in andere steden werd er op alles wat den Katholieken heilig was, gepleegd. De woede der beeldstormers bepaalde zich bij het ziellooze hout en steen, noch bij de heiligste Mysteriën der Kerk. Zij opende de graven om het stoffelijk overschot van den Senechal van Henegouw die bijzonder bij hen gehaat was, uit te werpen. Een bakker kapte het lijk een arm af, nam dien mede naar huis en wierp hem in de Schelde. » (2)

En de belhamels-aanvoerders! Het waren *drij Kalviensche predikanten*, twee Fransche, AMBROOS WILLE en KAREL MELLE of NYELLE en een Bourgondier, wier naam ons onbekend is! (3)

---

(1) B. DE JONGHE, *Gendsche geschiedenissen*, boekd. I, bl. 9 en vlg.

(2) Dr J. W. F. NUYENS, *Geschiedenis der Nederlandsche Beroerten*, boekd. I, IIe deel, bl. 111.

(3) Dr H. DE CAVRINNES, *Esquisses historiques des troubles des Pays-Bas*, Ie deel, bl. 104, — N. BURGUNDIUS, *Historia Belgica* (1583), bl. 223; — *Mémoires de Pasquier de la Barré*, boekd. I, bl. 149; — *Analectes Belgiques*, bl. 436; — *Bulletin de la commission royale d'histoire*, Ie reeks, boekd. XI, bl. 418; — COUSIN, *Histoire de Tournai*, hoofdst. LV; — TH. JUSTE, *Les Pays-Bas sous Philippe II*, boekd. I.

Te Valencijn, waar den 24e de tijding aankwam, dat het grootsche (!) werk der Hervorming, de beeldstorm, twee dagen te voren; te Antwerpen en elders voltrokken was, ging men niet min geweldig te werk. Nog denzelfden dag viel men aan 't plunderen, 't breken, 't vernielen en 't rooven van alles wat men in de kerken en kloosters kon meester worden. Onmogelijk, schrijft Renom de France, is het zich een gedacht te vormen, met welke razernij zij (de Nieuwgezinden) dit hun ellendig boevenwerk volvoerden. « Op minder dan drij dagen, vernietigden zij te Valencijn, te Marchiennes en omstreken alles wat tot den katholieken godsdienst behoorde, en brachten zij voor verschillende millioenen schade aan dezen toe. » (1) Nogthans, de aanvoerders dezer gewelddaden, zoozeer in strijd met alles wat de christen godsdienst — godsdienst van vrede, eendracht en liefde! — voorschrijft, waren!?... Een aantal predikanten : GUI DE BRAY, PELLEGRIN DE LA GRANGE, CHARLES CORNELIS, PIETER DATHEEN, enz. (2)

Ziedaar voor wat eenige der bijzonderste steden van Zuid-Nederland betreft. Eene menigte andere steden en dorpen, zoo in het Noorden (3) als in het Zuiden —

---

(1) RENOM DE FRANCE, *Des causes de la désunion*, boekd. I, hoofdst. 23; — D'OUTREMAN, *Abrégé de l'histoire de Valenciennes*, bl. 100; — J. LEBOUCQ, *Histoires des troubles avenues à Valenciennes à cause des hérésies*, 1562-1579, bl. 13; — PONTUS PAYEN, *Mémoires*, bl. 187.

(2) PONTUS PAYEN, *Mémoires*, bl. 271; — VAN VLOTEN, *Nederlands opstand tegen Spanje*, bl. 126. — Het waren dezelfde die Valencijn eenige weken later volledig in opstand brachten tegen den koning en Noircarmes dwongen deze stad gewapender hand in te nemen. — STRADA, *De Bello Belgico*, boekd. I, bl. 254; — BENTIVOGLIO, *Histoire des guerres de Flandre*, boekd. I, bl. 172.

(3) Een enkel feit, voor wat de Noorderlijke Nederlanden betreft, halen wij, in 't voorbijgaan, als voorbeeld aan. Wij schrijven 't over uit de *Vaderlandsche Historie* van JAN WAGENAAR, een der bijzonderste Noord-Neerlandsch Protestantsche geschiedschrijvers uit de laatste eeuw.

Na gezegd te hebben dat « de beeldstorming begonnen is in de landstreek, *waar de openbare preek eerst ondernomen was,* » schrijft Wagenaar, boekd. VI, bl. 182 :

« Te Middelburg, hief zy (de plondering van kerken en kloosters)

in Vlaanderen alleen werden, in den tijd van zes dagen (10-15 Augusti), niet minder dan 400 kerken en kloosters gebeeldstormd, geplunderd of verbrand (1) — waar dezelfde feiten, in dezelfde omstandigheden, om het zelfde doel en door dezelfde soort van personen gepleegd werden, zouden wij nog kunnen aanhalen; doch wij vermeenen het niet noodig, die welke wij onze lezers onder het oog gelegd hebben, reeds genoegzaam betuigende welk de geest was die aan dit haatvol monster-vernielingswerk voorzat. Klaar als de zon, gelijk 2 en 2 is 4, komt er uit voor dat de beeldstorm, waarvan hier spraak is en welken nog heden tal van Protestantsche schrijvers met vreugde begroeten (2), zijnen oorsprong ontleent aan de Hervorming (3); dat hij in den naam dezer en op het toedoen der opper-

aan, op den tweeentwintigsten van Oogstmaand. Verscheiden' leden der Regeringe, met naame, de schepens Andries Jakob Oertszoon, Simon Janszoon van Rome, Vincent Laurenszoon en Hugo Joostzoon waren hier der Hervorminge toegedaan : 't welk het graauw der Onroomschen, *aangezet en voorgegaan door eenigen uit den kerkenraad*, stouter maakte. Men viel dan in de Abtdy der Lieve-Vrouwe, die deerlyk geplonderd werdt... De Sint Peeterskerke werdt op gelyke onbezuisde wyze van beelden beroofd. Te Vlissingen, te Veere, en gansch Walcheren door, geschiedde dit insgelyks. »

(1) STRADA, *De Bello belgico*, boekd. I, bl. 217; — JAN DAVID, *Vaderlandsche Historie* boekd. X, bl. 296.

(2) Onder andere, C. J. MONTYN, predikant te Utrecht, in zijne *Geschiedenis der Hervorming in de Nederlanden*, boekd. II, bl. 260. — Dit werk ware misschien wel ruim zoo goed de *hervorming der Geschiedenis*, als de *geschiedenis der Hervorming* genoemd.

(3) Ziehier wat Calvien zelf over het beeldstormen schrijft in zijnen uitleg op den 1en brief van den H. Joannes : « De apostel, zegt hij, veroordeelt niet slechts de afgoderij, maar wil dat men zich van de beelden onthoude. Hiermede geeft hij (de H. Joannes) te kennen dat men den dienst Gods niet zuiver en ongeschonden kan bewaren wanneer de menschen beginnen de beelden te begeren. Het is een verderf voor de godsvrucht, wanneer er God eene lichamelijke gedaante wordt toegedicht, of wanneer er voor den eeredienst standbeelden of schilderijen worden vervaardigd. *Bedenken wij dat zoo wij zorgvuldig in de geestelijke vereering van God willen blijven*, wij alles ver van ons moeten verwijderen, *wat ons tot eene lage en vleeschelijke bijgeloovigheid kan voeren.* » — Men leze den latijnschen texte bij Dr MATTH. KOCH, *Onderzoek naar de oorzaken der Nederlandsche omwenteling*, bl. 141.

hoofden der Hervorming werd voltrokken (1); en dat, zoo niet overal, ten minste op het overgroot getal der plaatsen waar hij tot stand kwam, de leeraars en bedienaars der Hervorming er aan het hoofd van stonden; dus ook, wat hier noodzakelijk uit voortvloeit, dat hij het werk is der Hervorming, en, — wat wij moesten betoogen — een onmiskenbaar, onwrikbaar bewijs der verregaande, alles wat haar in den weg stond verbrijzelende onverdraagzaamheid derzelve!

Doch, veronderstellen wij nog — iets wat geschiedkundig volstrekt valsch is (wij hebben het bewezen) — dat de beeldstormingen van 1566, noch die welke naderhand, dan hier dan daar, overal waar de Hervorming meester werd, plaats grepen, tegen deze pleiten : ontbreekt het ons daarom aan feiten die het stellig bewijs leveren, dat « verdraagzaamheid in godsdienstzaken » eene deugd is die bij de Hervormden der XVIe eeuw, alles behalve thuis behoorde?

(*Wordt vervolgd.*)

Grobbendonk. P. J. GOETSCHALCKX.

(1) Klaar geeft dit mede de heer F. VAN VLOTEN aan in eene nota die hij op bladz. 49 zijner vertaling van AD. BORGNET's *Pays-Bas sous Philippe II* stelt. « Waren de edelen, vraagt hij, medeplichtig aan de beeldstorming? » en hij antwoordt : « Wij wagen het niet te beslissen, maar de edelen die de beelden uit de kerken wegnamen, rekene men dit niet te hoog aan, als eene eigene voorzorg om de buitensporigheden des gemeens te verhoeden. Zij handelden uit eene soort van machtsvolkomenheid, met geen ander doel (?!...) dan het gemeene volk, **dat zoo al niet door de edelen dan toch door de hervormde consistorien er toe aangezet werd, de kerken voor de oefening der oude godsdienst onbruikbaar te maken** en DE NIEUWE MET GEWELD DAARIN TE DRINGEN. Wanneer de hervormde predikanten zich later zuiverden van hunne medeplichtigheid aan die buitensporigheden, beperkte zich hunne verontschuldiging tot de verklaring : dat zij onschuldig waren *aan de geweldenarijen* door sommige deugnieten *onder voorwendsel van het afbreken der beelden*, gepleegd. Men zal toestemmen dat deze formuul tamelijk *dubbelzinnig* is. » — Zie de *Gids* (Hollandsch Protestantsch tijdschrift) 1842, IIe deel, bl. 647.

MANASSES.

O wat smerige, akelige Jood!

Een oprecht type : het type dier poolsche Joden die men te Oostende alleen, gedurende het badseizoen, aantreft.

Een lange jas die hun tot op de hielen hangt; een groote dikke stok; een vuile broek, al onder in hooge ongepoetste laarzen stekende; een vettig ondervest; een hemd — hebben zij werkelijk een hemd aan? — eene hooge muts of hoed van nooit gezienen vorm, waaronder lang zwart haar uitsteekt, van voren in hangkrullen gedraaid; een mager, getaand, slordig wezen; een kromme neus; een dunne baard; handen waarop de vuiligheid in korsten aangeladen is : ziedaar hun wonderlijk en weinig betooverend portret.

Wat die zonderlinge menschen elk jaar in onze badstad komen verrichten is den Heere bekend. Aan baden doen zij denkelijk niet veel, daar hun vel er waarschijnlijk toch eenige sporen zou van vertoonen. Het geheel blank te wasschen ware moeilijk, tenzij men er het zoute water met een boender eenige kwartieren op schuierde : maar er zou toch iets van het aanklevende vuil afweeken, er zou hier en daar eene zuiverder plek aan hunne huid te bespeuren zijn..... Overigens zijn zij meer in den omtrek van het slachthuis te zien dan in de nabijheid der zee.

Naar het ons dunkt moeten zij beenhouwers, ofwel.... rabbijnen zijn. Men vergeve ons, dat wij die twee,

wat uiteenloopende beroepen, bij elkander brengen. Bij de Joden schijnen zij nauw verwantschapt te zijn.

De Israëlieten die ons zoo ieder jaar met hun bezoek vereeren hebben eene overeenkomst met eenen slachter van de stad, en kiezen elke week een stuk vee uit, dat zij dooden op eene gansch bijzondere wijze, terwijl een hunner uit een groot boek voorleest. Het beest gedood, en wel uitgebloed wezende (men weet dat Mozes' wet het vleesch verbiedt van een dier dat in zijn bloed versmacht is), nemen zij de stukken die hun aanstaan, en laten het overige voor rekening van den slachter. Zoo hebben de goede lieden van Oostende soms het genoegen vleesch te eten dat geslacht is naar al de voorschriften der Wet. Wat de Joden met hun aandeel doen, tot wiens voedsel het bestemd is, (zij zijn hoogstens alle jaren met hun vieren of vijven) en of zij bloot komen om het vermaak te genieten van vee te dooden, is ons onbekend.

Reizen zij hier echter voor hun verzet, dan vinden wij ze oprecht te beklagen. De kwajongens hebben een razenden hekel aan hen, en vervolgen ze op erbarmelijke wijze. De kleine kinderen vluchten van hen weg op de straat, de minder beschaafde vrouwen laten een gemompel van afkeer hooren als zij hen zien voorbijtrekken. De honden, die hunne ongewone kleeding waarschijnlijk bemerken, zitten hun bassende op de hielen; en de arme lieden hebben werk genoeg om, met hun grooten stok, honden en jongens af te weren.

Tegen de kwajongens echter is die stok van al heel weinig nut. Die rekels zijn de Joden te rap, en kunnen veel harder loopen dan de verbolgene zonen Israëls. En wanneer zij aldus, van verre, met den opgestoken knuppel bedreigd zijn geweest, doet het driemaal hun hartje deugd, de schamele lieden te sarren, hun achternaroepende, met de handen aan den mond : « Schweinefleisch! », menigvuldige kruisen gaande maken voor hun gezicht, of den hoek van hun buis onder de oogen der Israëlieten tot een zwijnsoor draaiende, iets wat ieder trouw Jodenhart van walg moet omkeeren.

Zoo tergt men al de Joden, zoo tergt men ook Manasses.

Wij zeiden het, hij is een type : het kort begrip van al de gaven en al de volmaaktheden zijner natie.

Zoo men wel mat zou men zijne jas nog een duim langer bevinden dan die zijner overige geloofsgenooten : zijn stok is dikker, zijn neus krommer, en langer de bevallige « tire-bouchons » die langs zijne slapen neêrhangen. Zwarter zijn zij echter niet, ofschoon zij het eens waren, maar nu ziet men er reeds meer dan een draadje wit, in regelmatige krinkeling, naar beneden dalen.

Hij gaat immer met het hoofd gebogen over de straat, in ernstig nadenken afgetrokken. Hij bemerkt het schier niet dat de gojim jongens hem achternazitten en hem bespotten, dat er midden de straat een hondenconcert gehouden wordt te zijner eer. Hij is somber als al zijne landgenooten, die men zelden ziet lachen, altijd gebukt gaande onder eenen last : den last des wederzijdschen afkeers die tusschen hen en de Christenen bestaat; den last van het lange vruchtelooze zuchten naar eene onbestemde verlossing, die dag aan dag verder verwijderd en twijfelachtiger wordt. Slechts wanneer de knapen, door zijne lijdelijke houding verstout, zich toelaten aan zijne slippen te gaan trekken om hem op hunne uitjouwingen opmerkzaam te maken, wendt hij zich om als een blok, en zoekt steenen om ze hun achterna te werpen.

Een bloot dreigement is dit echter, en niets meer. In den grond zou hij de jongens die hem tergen geen kwaad willen doen. Is het inbeelding van onzentwege? Het gebeurde wel eens dat de kinderen te zeer verslonden waren in hun spel met tol of marmels, en dat zij geen acht sloegen als hij hun voorbijtrad. Het heeft ons toen immer gedocht dat het schouwspel dier knapen, in hun vermaak verslonden, hem aangenaam was, en dat hij, zoo hij gedurfd had, wel hadde willen daar blijven staan om de spelen te zien en deel te hebben aan de vreugde.

Maar hij durfde niet. Hij gevoelt te zeer dat hij een paria is te midden der onbesnedene natie, dat hij een gehate vreemdeling is, en dat hij dit zal blijven, met heel zijne afstamming, al vestigde hij zich hier, al gewon hij hier kinders, en zijne kinders, kinderen op hunne beurt, en altijd voort gedurende vele geslachten. Hij weet dat hij hier luttel meer te verwachten heeft dan onbedekten afkeer en openbare bespotting. En ook, dat verwondert hem niet. Van zijnen kant hebben de gojim mede op geene sympathie te rekenen. Maar die jongens — die ziet hij gaarne, al zijn zij het niet, de hope Israëls.

En, ofschoon hij niemand aanspreekt tenzij de nood hem dwingt, met de jongens zou hij willen keuvelen; ofschoon hij geene vriendschap hoegenaamd vraagt van wege het andersgeloovende volk, de vriendschap der straatknapen zou hij willen winnen, en populair zijn bij hen, en hen hooren roepen : « Heil! Manasses! » al zij het dan nog in spot, maar in goedigen spot, niet boosaardig żooals deze waarvan hij nu het voorwerp is... Hij ziet de jongens gaarne : natuurlijk eerst die zijner natie, die in de goot krioelen, in de Jodenbuurt zijner stad, als de vorschen in een sloot — maar ook de anderen.... schoon zij de Belofte niet hebben, en het zaad Abrahams niet zijn.

In eene der straten welke hij dikwijls doortrekt, aan de deur eener nederige woning, ziet hij op de dagen dat er zonne is, en op de uren dat zij het kleine gevelken glimmen doet, een ziek knaapje op eenen stoel buiten zitten, en treurig de voorbijgaanden aankijken. De zonne doet alles leven : de bloemen die op den vensterrichel bloeien en het kanarievogelken dat in zijn kooitje zoo vroolijk heen en weder wipt en zingt : zij zal ook het arme kind leven doen, wien het bloed zoo traag en zoo bleek door de aderen vloeit. Dáárom zet moeder hem buiten, opdat het levengevende licht hem beschijne en hem den moed en den lust teruggeve die hem ontbreekt. De knaap kent den Israëliet

van hem te zien voorbijtrekken, en Manasses heeft dikwijls bemerkt dat het kind schijnt voor hem bang te wezen, en heimelijk, toen hij voorbij is, een kruis maakt, als ware hij, Manasses, de duivel.

Daarin, oprecht, heeft Manasses pijn. Wat heeft hij den knaap misdaan, dat hij hem zoo verafschuwt? Hij heeft meêlij met het jongentje en zou ermede willen gaan praten, want, ach! zijn wezen herinnert hem zoozeer het wezen *zijner* kinderen, die hij alle verloren heeft, het een na het ander, om hier op de wereld te blijven, gansch alleen, als een olijf zonder spruit. O wee! o wee! wat pijn heeft hij in zijn rampzalig leven afgezien! Waarom beproefde hem de Heer zoo smartelijk? Waarom zond Hij dien wreeden geesel over zijnen vruchtbaren echt? Waarom zal zijn bloed geen deel hebben aan de Verlossing die eens komen zal?

Zij waren anders zoo schoon, zijne knapen, en zoo vol van leven! Had hij ze miskweekt? Had hij hen den Heere niet leeren loven, bij avond en bij morgen, en hen niet opgevoed in den eerbied der Wet, en in de volbrenging der geboden? Hoe kwam het dat de adem Elohims ze verdord had in hunne eerste seef, als de Zuiderduivel de grashalmen doet in de woestijn? O, indien Hagar rampzalig heeten mocht toen zij, met haren zoon, van vader Abraham verstooten en verjaagd wierd, zij, ten minste, behield nog haar kind, hare kroon, haar leven na haren dood — hij had niets mogen behouden, niets van hetgeen de Heer hem gaf, het was hem alles ontroofd, alles, alles!...

Het waren droeve uren die hij beleefd had, toen hij zijne vurige knapen, zoo brooddronken en op wier rug hij dikwijls, naar der Schriften gebod, de straffende roede had moeten laten neêrkomen, gaandeweg had zien stillen, en treuren, en het spel wars worden, zelfs die spelen waar er een oogje vet op is, waar er een duitje aan verdiend kan worden, en waaraan een trouwe zoon Israëls moeilijk laten zal deel te nemen,

als hij er gelegenheid toe heeft. Zij waren ook op eenen morgen blijven zitten op hun stoel, zonder spreken, en zoo vreemd kijkend, met een diepen, snijdenden blik, niet langer aardsch. En Sara, zijne vrouw, had hen met vele woorden (zij was een beetje praatziek) trachten op te beuren, en hen buiten gezet in de zonne, net zooals die goj moeder nu doet, opdat zij leven zouden. Maar zij mochten niet leven — en, ach! de aarde heeft ze nu in haren schoot, en zij zullen de dagen der Verlossing niet aanschouwen!

Ai! Ai! het zieke knaapje had een oogslag even diep als zijne kinderen gehad hadden. Het voer ook, op rassche wijs, naar het graf, naar het akelige graf dat hen verzwolg. En al de teederheid in het verlepte hart des ouden Joods overgebleven, al zijne innige liefde voor zijne doode kinderen verzamelde zich nu op het hoofd van den vreemden knaap, die hem vreesachtig aanzag, en zijn kruis maakte toen hij den rug gekeerd had.

Aan de fruitvrouw op de Groenmarkt had hij druiven gekocht (hij had trachten een slechten frank dóór te steken) — heel beste en dure, met bessen zoo dik als pruimen, en hij had ze in den zak zijner slip gestoken, met het inzicht ze aan het zieke jongentje te geven. Maar die knaap scheen zoo bang voor hem te wezen, en de moeder was er altijd bij of omtrent, en keek den Jood met zulke stuursche oogen aan, dat de druiven in den zak waren gebleven, en er gerot waren eer hij er aan gedacht had ze uit te halen. Het sap der bedervende vruchten was door het laken zijner jas gedrongen, en had er eene roode plek op geteekend : maar dat gaf immers niets, die plek was toch de eenige niet, en de jas was er niet minder deugdelijk, stevig en warm om. Andere druiven hadden den eersten tros vervangen, en waren er op hunne beurt gerot, en dan nog andere en andere, en Manasses was nog niet gaan spreken tegen het onbekende kind dat hij liefhad.

Eens echter verzamelde hij al zijnen moed en trad de arme woning binnen. Aan den muur hing een klein, nietsbeduidend schilderijtje.

— « Wilt ge me dat verkoopen? » vroeg hij in zijn gebroken duitsch.

De vrouw schudde weigerend het hoofd :

— « Dat is niet te verkoopen, » zeide zij.

— « Ik zou er veel geld voor geven. Tien frank? Vijftien? »

— « Neen, ik sta het *kadertje* niet af voor honderd. Mijn man zaliger heeft het in ons menagie gebracht, en ik houd eraan, als herinnering aan hem. »

— « Nu, daar zijt ge meester van, » antwoordde de Jood, terwijl hij rondkeek als zocht hij iets anders wat hij koopen mocht. Hij naderde tot den knaap, die bij het vuur zat, want de dag was regenachtig en niet al te warm.

— « Is het jongsken ziek? » vroeg hij aan de vrouw.

— « Ja, mijnheer : ik weet niet wat hem let, maar hij verkwijnt van dag tot dag. »

— « Sterk voedsel moet hij hebben, en goede lucht.... »

Hij had reeds de druiven op den schoot des kinds gelegd, dat rood wierd van vreugde, maar toch de vruchten niet durfde aanraken eer hij weg was, en moeder het aanmoedigde, als gevoelde het dat er iets ongezegends aan was, daar ze van den geschuwden vreemdeling kwamen.

Manasses kwam elken dag terug, nu met ooft, dan met suikergoed of speeldingen. Eerst zag de vrouw hem wantrouwend aan, en vroeg zij zich inwendig welke zijne inzichten wel konden wezen. Maar toen hij haar verteld had van zijne zes forsche knapen, en hoe zij één voor één gestorven waren en hem alleen hadden gelaten, toen zij zijne tranen langs zijne wangen had zien loopen en in zijnen baard verdwijnen, was alle ongemakkelijkheid spoedig achtergebleven. Hij was nu de vriend van moeder en zoon, sprak niet meer van

der vrouwe huisraad te koopen, en maakte zich kind om zich van den knaap te doen verstaan en hem eenen glimlach op het bleeke wezen te lokken.

Goed voedsel, en doktershulp, en het zitten in de zonne, en de liefkoozingen van moeder, en de geschenkjes van Manasses waren evenwel onmachtig tegen de sloopende kwijnziekte. Het kind werd bleeker en bleeker, de holten groeven zich dieper uit rond den grooter groeienden oogbal : het bleef heele dagen roerloos, met het hoofd op het kussen geleund dat tegen den rug van zijnen stoel aangebracht was; het sprak niet meer, weende noch lachte niet meer en sliep weinig, maar staarde altijd geheimzinnig en droef, nu op de kleine muschjes in de straat dan naar de hooge zwaluwen in de blauwe lucht, of naar de sneeuwwitte wolkjes die als breede strooken van regelmatige kant, aan den glansenden trans gespannen waren. Het nutte niets meer, tenzij nu en dan een druifje van de trossen die Manasses bracht, en dan nog had het er spoedig genoeg van, en zij walgden hem, toen zij eene poos onder zijnen blik waren gebleven. De moeder had oogen als kaatsballen gezwollen, en de Israëliet weende ook meer dan eens, toen hij de brave lieden kwam bezoeken.

Hij nam nu somtijds het knaapje op zijnen schoot, en het leunde toen het hoofd tegen zijne borst, en het was hem daar voor eenen oogenblik wel, met den baard van den goeden man op zijne wangen, en zijnen adem op zijn brandend voorhoofd. Van dag tot dag echter verergde zijn toestand.

Er kwam een morgen dat de Jood in de gang van het kleine huisje eene gebuurvrouw tegenkwam die hem ried stil te gaan, want dat het kindje op sterven lag. Hij vond het op zijn witte bedje, met de oogluiken open in de ruimte starend. De pastoor was gekomen om hem het weinige kwaad dat het kon gedaan hebben van het geweten te nemen : en hij had hem van den Hemel gesproken, waar het alles goud is, en engelen. en Ons-Lief-Vrouwken, en haar zoete

Kind. En daar droomde nu het wicht zachtelijk van.

Het herkende den Israëliet toen hij de kamer binnen trad, glimlachte hem zwak tegen, en stak naar hem de handen uit.

— « Mag ik wel op uwen schoot zitten? » fluisterde het.

De man nam het knaapje met behoedzaamheid uit het bed, en zette het, in dekens gewenteld, op zijne knieën. Het was zoo ziek, zoo zwak, zoo ten einde, dat hij niet twijfelde of het zou daar sterven.

En al met eens schoot zijn gemoed vol, en hij borst uit in een luid snikken, denkende aan al zijne doode zonen, zoo schoon, zoo lief, zoo innig bemind — en aan het kindje dat nu ook sterven moest...

Weenen is eenen man moeilijk, en de bronne onzer tranen is spoedig gestelpt. Na een paar minuten waren zijne oogen droog. Wel wrong het leed de ziele nog van den kinderloozen vader : hij kon zuchten en knarsetanden, maar weenen kon hij niet meer.

Maar nu gaf hij zijnen weemoed op andere wijze lucht : hij begon in eene vreemde taal een onbekend lied te neuriën, op eenen toon zoo treurig en zoo treffend dat het des kinds moeder naar het harte ging. Zij zat bij het vuur en kermde luidkeels.

De Jood sloeg er geene acht op en zette zijn gezang voort : het was nu klaarder en duidelijker geworden, men begreep dat het eene jammerklachte was, eene smeeking om hulp, eene dringende bede, op eene plechtige, teedere, droomerige wijs, onbegrijpelijk zacht en roerend.

Hoort God somtijds nog de smeekingen aan van het volk dat eenmaal *zijn* volk was, maar dat zijne Gave en zijne Barmhartigheid, op een euvelen dag, verstiet, en zich roekeloos belaadde met het bloed van zijnen Beloofde, van zijnen Zoon?

Zijn die klanken hem langer welgevallig, die eigen klanken die eenmaal van de lippen vielen zijner Wijzen, zijner Aanleiders, zijner Rechters en zijner Profeten,

en die, door het opgewondene volk herhaald, zoo dikwijls dreunden voor zijn Altaar, in de plechtigheden des eenigen eeredienstes die hem aannemelijk wezen mocht?

Wie zal dat zeggen, en wien neemt God in zijne geheimen?

Wij denken dat bidden *altijd* zalig is, en dat de Heer geen ootmoedig, ernstig, welgemeend gebed, Hem door Christen, Jood, Turk of wat ook, in goede trouw gestuurd, zonder vrucht laat... Die vrucht is echter niet steeds deze waar men aan denkt, of die men begeert.

God zegent ons dikwijls tegen ons, ondanks ons...

Manasses zong altijd zijne hebreeuwsche hymne voort. Zijn wezen, onder de spanning zijns gemoeds, had eene verandering ondergaan. Hij was herschapen.

Niet langer was hij de nederige Israëliet, die met gebogen hoofde zijnen weg gaat, beladen met den vloek en het misprijzen der volkeren. Zijn zwart oog gloeide onder zijne dikke wenkbrauwen, zijne oostersche, karaktervolle trekken hernamen hunne oorspronkelijke fierheid : het bloed der Zieners herleefde in hem.

Hij was de vuige slaaf niet meer van het gouden kalf, maar de afstammeling der Profeten.

Zijn Jodengezeever, zoo walgelijk en laag, was vergeten : zijne gebrokene stem had eene bewonderingwekkende welluidendheid teruggekregen, en liet krachtig de klanken uitkomen der schoone, oude, gewijde taal.

Het kind, reeds in de armen des doods, werd uit zijn stervensangst verrukt door die zoete zielstillende geluiden. Het luisterde, letterlijk gemagnetiseerd, naar het zingen des ouden Joods.

Was het de uitslag eener geheime werking op de zenuwen? Wat was het, dat het kind, waggelend op de scheidslijn die het leven afteekent van den dood, terug riep naar het leven? De crisis was voorbij, en het knaapje sluimerde op Manasses' boezem in.

Des anderendaags was het beter.

De volgende week zat het weder buiten in de zonne,

en, eer Manasses vertrok, zag hij het spelen met de jongens die den Jood achternariepen « Schweinefleisch! » en zwijnsooren maakten met de hoeken van hun buis.

Einde September trok Manasses heen. Hij kwam afscheid nemen.

Op de tafel der weduwe lag een boek dat hij bij toeval opende :

« Ik ben niet gekomen om de Wet te vernietigen, maar om ze te volbrengen » las hij, en op eene andere plaats vond hij nog een verhaal dat hem de tranen in de oogen riep, en waarin Christus' liefde voor de kinderen uitscheen.

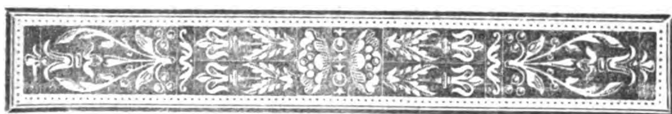
Hij ging droomerig heen, en dacht in zijn hart, of die Mensch wel een bedrieger kon wezen, die de kinderen zoo eenvoudig, zoo innig liefhad.

O Manasses! uwe zonen zullen de verlossing niet zien, maar wie weet of uw bloed er nog niet eenmaal deel aan heeft?...

Bidden wij voor onze broeders, de Joden.

September 1889. ADRIAAN.

JAN BOENDALE (1)

OF

DE SCHEPENKLERK VAN ANTWERPEN.

ONZE letterkunde is onafhankelijk geworden van de duitsche met het verslappen der banden die ons aan het keizerrijk van Karel den Groote vasthechtten : te weten in de twelfste eeuw. Daar wij immers dan allengskens een onafhankelijk bestaan verwierven, moesten ook onze zeden en onze gebruiken in eigen taal worden geschilderd.

Daar ontstonden een groot getal verhalen en legenden van de tafelronde of avonturen der ridders : die nog meestal weerspiegelingen waren van de verwijfde zeden der Fransche edellieden en desvolgens ook de uitdrukking niet waren van het mannelijk karakter der Vlamingen... Als verzet tegen die verwijfde kunst schiep een Vlaming uit de omstreken van Gent, Willem genaamd, den onnavolgbaren Reinaert de Vos.

Maar welhaast zien wij de fiere Vlaamsche gemeenten het hoofd verheffen en den roem van Vlaanderen over de gansche wereld verspreiden. Dan ook ontstond er een man die in de letterkunde eene omwenteling teweeg bracht, die Vlaanderen aan het hoofd van de volkeren stelde. Uit dien bloei der gemeenten en uit de betrek-

---

(1) Cfr. *Jan Boendale, zijn leven, zijne werken en zijn tijd*, door H. HAERINCK. Prijs 3 fr. Gent, A. Siffer.

king met alle landen ontstond er eene nieuwe beschaving : de godgeleerde en wijsgeerige bespiegelingen der scholastiek hadden hier hunnen weerklank : er moest een man zijn die deze nieuwe strekking zou wedergeven. Deze man was Jacob Van Maerlant. Hij verstootte de school van Chrétien de Troyes met hare lichtzinnige verdichtsels en stichtte eene leerzame en zedelijke letterkunde voor het volk. Deze nieuwe school heeft in de dertiende en veertiende eeuw eenen ongemeenen luister verworven : onder de menigvuldige schrijvers dezer school was Jan Boendale ongetwijfeld de vruchtbaarste. De werken die van hem gekend zijn bevatten meer dan 88,000 verzen.

Jan Boendale was geboren te Tervueren, bij Brussel, rond 1285. Nog jong zijnde, trad hij als clerk in den dienst van de schepene bank van Antwerpen, gelijk hij zelf zegt in de « Teestye » :

Alle die ghene die dit werc
sien lesen ende horen
die gruet ic, Jan geheten Clerc
Van der Vueren geboren
Boendale heet men mi daer
ende wone t'Antwerpen nu
daer ik gescreven hebbe menig jaer
der scepenen brieve, dat seg ic u.

Met geestdrift greep hij naar de lier van zoohaast hij den stroom der dichtkunst in hem voelde opwellen, en hij nam vóor, zijn leven lang den roem van zijn vaderland en der deugden te bezingen! want hij zegt in de « Teestye » :

So willic dichten, des syt ghewes
also lange als mi behoudt dleven,
dieghene die mi heeft gegheven.

Zijn meesterstuk is voorwaar de Lekenspiegel, die verdeeld wordt in vier deelen, gelijk hij op het einde zegt :

Nu es dit werc gheindt :
daer ghi vier boeke in vindt,
dierste van der wereld beginne
dander heeft dat moddel inne
dat derde van sconen seden
van hoefscheiden, van wysheden
dfierde der wereld inde.

Maar het is meest het derde deel dat het hoofddoel van het gedicht uitmaakt : « van sconen seden » en dat aan den naam lekenspiegel beantwoordt. Het is eene volledige behandeling van zedelijke godgeleerdheid, naar de verstandelijkheid van het volk geëvenredigd, en naar het voorbeeld der scholastiek opgevat en gerangschikt.

Over de Godheid schrijft Boendale als volgt :

Men vindt simpel liede so leec
ende int ghelove so weec
dat syt houden in haer verstaen
dat God is alse mensche gedaen
die lichame ende leden heeft
also hi onse menschen gheeft
neen hi niet, diet wel verheest,
God is al te male gheest.

Om ons te bewijzen welke macht de dichter bezat om grondbeginselen en levensregels op te vatten, zijn de volgende regelen bekwaam :

In aertrike syn drie dinghe
van grote macht sonderlinghe :
die landhere, twijf ende die wijn.

Het tweede boek handelt over de geboorte van den Zaligmaker, het begin der Kerk, hare leering, de geschiedenis van het keizerrijk van Karel den Groote. Men vindt er niet zelden mystische uitleggingen van kerkelijke zaken of ceremoniën : hetgeen ons bewijst dat die werken door geestelijken en godvruchtige menschen met veel vrucht zouden gelezen worden. Denken wij niet dat de Fransche ascetische werken, die hedendaags

ons toestroomen, de eenigste of de beste bronne zijn van geestelijken troost of godvruchtige gevoelens : het is hier nog eens de plaats om uit te roepen : Naar de oudheid terug, pulvis veterum renovabitur! Laat ze ons opdelven uit het stof, en onze moeite zal ruimschoots beloond worden door de schatten die wij er in zullen putten. Het is wel is waar niet gelijk de Fransche, eene gesuikerde godvruchtigheid, maar zij is zelfstandig en voedzaam. In zake nochtans van godvruchtigheid en mysticismus, hoefde men eer te gaan tot den onsterfelijken Ruysbroeck, den tijdgenoot van onzen Clerc. — Over de klokken spreekt Boendale :

Die clocke bediedt die predicaren
die Gods woord openbaren
want also die clocken
die goede liede te gaeder lokken
also roepen de predikeren
ten geloove die sonderen.

Het derde boek, gelijk wij zegden, behelst de zedeleer. Hier vindt men alle soorten van spreuken en levensregels om de deugd aan te bevelen, dikwijls de schoonste zegwijzen en schertsen, die dan ook door het volk gretig werden gelezen : ook was de Lekenspiegel een boek dat langen tijd, gelijk later de werken van Cats en Poirters, rond den heerd werd gelezen. Over het huwelijk zegt hij :

Wildi trecken te huwelike
so nemt een wyf u ghelike
Want twee ossen onghelyc
trecken selden eenpaerlyc.

Over de opvoeding der kinderen, schrijft hij :

Men sal hem eene voestre geven
Want bi melke moet leven
Dat sal syn een vrome wyf
Die gesont hebbe dlyf
Dus es melc des kints onthout
Tot dat vier jaer es out
ende hem ter spisen mag keren
Dan so sal men hem leren
Hoefscheiden metter roeden.

Van het eten en drinken zegt hij :

Het sterven liede vele meer
Van eten ende drinken te seer
dan van des hongers onghersect.

Het vierde boek handelt over eenige voorzeggingen, beschrijft de komst van den Antechrist, het laatste oordeel, de belooningen en de straffen die er op volgen.

Een ander voornaam werk van Boendale is *Jans Teestye* (gedacht, Testament). Het is gelijk de *Wapene Martyn* van Maerlant eene samenspraak tusschen twee personen, waarvan de eene die de dichter zelf is, al de moeilijkheden en de opwerpingen weerlegt die zijn gezel hem voorstelt over verschillige maatschappelijke en godsdienstige vraagstukken.

Zijn gezel werpt hem op dat de wereld zoo buitenmate bedorven is op hunnen tijd en ten prooi aan alle buitensporigheden, maar Jan beweert en bewijst dat het altijd zoo geweest is en zelfs dat het er vroeger nog erger toeging.

Wouter in volghe ic met des
dat tfolc nu erger is
dant was wilen ere
hets gebetert herde sere
in alle poenten die men pliet.

Verder spreekt de dichter over de ongelijkheid der maatschappelijke standen en wakkert de werklieden aan hunne stoffelijke minderheid geduldig te verdragen door de gedachte dat de kleinen dezer aarde in den hemel zullen verheven zijn.

Du volre, wever, coepman,
scoemaker, cledermaker, stierman
ende alle die arbeits pleghen
die hier van de minste zyt geweghen
ende met pinnen wint uw brodekijn
ghi selt ginder van de meesten zyn.

Handelende over de plichten van iederen staat, valt hij uit tegen de ijdelheid der vrouwen.

Dat wijf boven al scoenheid begeert
Dat moghedu merken, want si smeert
haer aanschijn ende haer ghedane
anders dat God maecte daer ane
ende maken hoerne twee
gelijk eenen stommen vee
ende eenen sleep na haren ganc
of twaer een steert twee ellen lanc.

Boendale schreef ook nog « Melibeus » of « Het boec der troost » en den « Dietschen Doctrinael » dat wederom een mengsel is van zedelessen en van godgeleerde en maatschappelijke bespiegelingen meestal uit latijnsche oorkonden overgenomen.

Verder in het « Boec der Wraken » toont hij aan hoe God alle misdaden straft en om zijn gezegde te staven haalt hij een groot getal voorbeelden aan uit de bladen der heilige en der ongewijde geschiedenis. Dit boek begint hij gelijk een Apostel zou schrijven

Allen kerstenen menschen
die na Gods gratie wenschen
gruette ic onnutte knecht
van sinne seer plomp ende slecht
metter gratien van Onsen Here
die met hem duere immermeere!

Buiten de zedekundige werken, waar tot hiertoe spraak van geweest is, schreef Boendale de « Brabandsche Yeesten (gesta) » in navolging van Maerlants « Spieghel Historiael », die zelf de vertaling is van den « Speculum historiale », van Vincentius Bellovacensis.

Zijn verhaal neemt aanvang met de Franken; daarna valt hij op Karel den Groote, dien hij een Brabander noemt, spreekt met uitbundigen lof van Godevaart van Bouillon en handelt over de graven van Brabant tot op zijnen tijd.

In het vierde boek der « Brabandsche Yeesten »,

heeft Boendale de nagedachtenis bewaard van Lodewijk van Vaelbeke, eenen brabandschen vedelaar van zijnen tijd, die misschien anders voor altijd in den nacht der vergetelheid zou begraven geweest zijn.

In dezen tyt sterf menschelike
die goede vedelare Lodewike
die de beste was die voordien
in de wereld ie was gesien
van makene ende metter hant
van Vaelbeke in Brabant
also hi was genant :
hi was deerste die vant
van stampi en die manieren
die men nog hoert hantieren.

Eindelijk hebben wij het boek « Van den derden Edewaerd », waarin Boendale de staatkundige bemoeiingen van Eduard III van Engeland, hier in Vlaanderen, beschrijft, en waardoor hij eene eervolle plaats onder de kronijkschrijvers inneemt. Ongelukkiglijk hebben wij het verlies te betreuren van het tweede deel van dit werk, dat ons wellicht nog menige belangwekkende bijzonderheden nopens dit tijdvak had medegedeeld.

Ziehier hoe hij in dit werk (naar het schijnt wat partijdig) spreekt over Jacob van Artevelde, Eduard's raadgever :

Binnen Gent so was verhaven
een knape niet rijk van haven
ende van geenre groote geboort
maar hi conste spreken wel
ende wart van grooter gewelde
ende hiet Jacob van Artevelde
over al tlant an viel seren
jegen den graven sinen here

Dat van Artevelde inderdaad niet rijk zou geweest zijn van have en niet groot van geboorte, wordt meestal door de hedendaagsche schrijvers, als M. de Potter, Jhr de Pauw, geloochend.

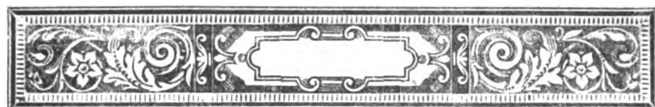
Boendale was in zijne geschiedkundige schriften aangemoedigd geweest door de voorbeelden niet alleenlijk van Maerlant, maar ook van den Teutoonschen ridder uit het klooster van Leeuwen, Jan van Heelu, die zoo meesterlijk en zoo vurig den Slag van Woeringen bezong, en van den vermaarden Lodewijk van Velthem, die, kapelaan zijnde te Sichem, en later pastor te Velthem, de vierde en vijfde partije van Maerlant's « Spieghel Historiael » bewerkte.

Vóór hem had ook geschreven, maar in eene andere richting, de Brusselsche geestelijke Hein van Aken, pastor te Corbeke, bij Leuven : deze vertaalde den *Roman de la Rose*, en schreef het vierde boek van den *Wapene Martyn*, dat min of meer tegen de schriften van van Maerlant was gericht. Maar aan het hoofd der middeleeuwsche prozaschrijvers staat voorzeker de gelukzalige Jan Ruysbroeck, prior der abdij van Groenendaal (die helaas te weinig gekend, als patroon van de Vlaamsche letterkunde en beweging verdiende uitgeroepen te worden). In hetzelfde klooster dichtte ook broeder Jan van Leeuwen, die de werken van Ruysbroeck meestal navolgde. Boendale werd zelf nagevolgd door eenen dichter van Yperen, genaamd Jan de Weert, die den « Nieuwen Doctrinael » schreef en den « Wapene Rogier ».

Wij meenen reeds een klein gedacht gegeven te hebben van Mr Haerincks voortreffelijk werk over Jan Boendale, en wij eindigen met vurig te wenschen dat al onze oude schrijvers ons niet langer onbekend en onbemind mogen blijven.

Leuven. E. S.

DE SPRAKE.

DE schrijvers van *het Belfort* hebben al zulke fijngescherpte penne, en behandelen wetenschappelijke vraagpunten met zooveel kunste en kennissen, dat ik waarlijk bevreesd ben een plaatske te vragen voor eene kleene, onvolledige en gebrekkelijke studie over de sprake.

Vindt het hoofdbestier dat de volgende opmerkingen van eenig nut kunnen wezen, en aangenaam voor de lezers van *het Belfort*, of dat zij ten minsten anderen zouden kunnen aanwakkeren om eene diepgrondigere studie over dit vraagpunt te doen? Het zij zoo.

'k Heb al dikwijls in mijn zelven uitgeroepen : wat eene wondere gave Gods is toch de sprake van den mensch! als ik twee of meer personen gade sloeg die aan het spreken waren, of eene dikgeschaarde menigte naar het woord zag luisteren van eenen redenaar.

De mensch is de koning der schepping. Hij alléén onder al de bestaande wezens der aarde is met rede en verstand begaafd. Hij is niet alleen een redelijk schepsel, maar hij is ook een maatschappelijk wezen en gevoelt in hem de ingeborene noodzakelijkheid van met zijne medemenschen om te gaan en zijne gedachten en gevoelens aan andere meê te deelen. God gaf den mensch de sprake.

Slaan wij eenen oogslag op de schepping.

Laten wij varen de sterren in den Hemel, de

wolken in de lucht, en houden wij ons enkel bezig met de levende wezens.

De planten leven afzonderlijk, op hun eigen, onafhankelijk van 't geen rond hen staat. Zij groeien en bloeien en brengen vruchten voort, op de plaatse waar de hand Gods ze gezaaid heeft, of de kunstige hand van den mensch ze plantte tot versiering en genot of winstgevende vruchtbaarheid. Daarom trekken zij uit den grond en uit de lucht, ter plaatse waar zij staan, het voedsel dat tot wortels en blaren en takken bedijgt.

De nature doet alles door hare eigene krachten in het plantenrijk; de planten hebben geene eigene beweging, geene eigene kracht. Zij leven en telen voort in de nature en door de nature.

Doch indien wij het plantenrijk verlaten om het dierenrijk binnen te treden, vinden wij geheel iets anders. Wij staan een trap hooger op de ladder der scheppinge.

De dieren leven onder elkander en hebben met elkander stoffelijke betrekkingen. Zij hebben eigene krachten, eene eigene beweging; zij naderen tot elkander of gaan van den werke weg. Immers de dieren moeten hun voedsel zoeken waar zij het vinden kunnen en voor hunne eigene veiligheid zorgen. Hunne tegenwoordigheid kunnen zij kenbaar maken in het ronde door het uitbrengen van sommige klanken, en aldus den schrik injagen aan den vijand, om hulpe roepen en ja hunne gevoelens van blijdschap of gramschap uitdrukken. De viervoetige dieren brengen in 't algemeen slechts keelklanken uit : zij schreeuwen. Zij — 't is in hunne nature en hunne levenswijze — hebben enkel noodig van een gerucht uit te smijten, volgens hunne grootte en hunne behoefte, en de noodzakelijkheid van hen heinde en verre te laten hooren of niet. 't Is uit de keel dat die klanken komen, zonder vorm nogthans of volmaaktheid.

De vogels integendeel, terwijl zij de lucht door hunne kele jagen, slaan hunne tong : zij zingen. God heeft aan de vogelen het gezang gegeven tot versiering der nature, gelijk de kleur aan het uitspansel, den geur

aan de veelvuldige blommen die langs onze wandelwegen te bloeien staan. Want buiten het gezang brengen de vogels nog andere keelgeruchten voort, die hunne verschillende gevoelens van angst en vreeze en blijdschap wedergeven. Het gezang der vogelen bestaat dus uit twee deelen : het keelgerucht, en de afbreking daarvan op duizendvoudige wijzen door het slaan der tong. De beweging dier tong en de verandering in den zang gaan zoo snel en met zoovele welluidentheid dat geen mensch ooit en zal namaken wat God in het lied van den nachtegaal geleid heeft.

De mensch van zijnen kant brengt keelgeruchten voort; hij beweegt zijne tong en zijne *lippen* : hij spreekt. De sprake van den mensch ligt op zijne lippen.

De viervoetige dieren en kunnen dat deel van den mond maar moeilijk bewegen, en 'n doen het toch niet als zij hun gerucht uitsmijten : de vogelen staan met eenen harden en stevigen bek versierd; de lippen van den mensch zijn integendeel met zoovele bewegingskracht begaafd dat zij op alle manieren kunnen geplooid en gewend worden. 't Is dus de beweging van de lippen die aan de sprake van den mensch hare ware volmaaktheid geeft. Wie en heeft er niet bemerkt dat men op iemand zijne lippen de woorden kan lezen die hij uitspreekt? Wie en weet er niet dat de doofstommen ons verstaan bij het zien der wendingen van onze lippen, en die beweging namakende verstaanbare woorden kunnen uitbrengen? Zij en hooren de klanken niet die uit onze kele komen, zij en zien onze tonge niet op en nedergaan, maar vesten alleenlijk hunne aandacht op de uitwendige vormen die onze lippen nemen. Alle menschen weten dat de sprake op onze lippen ligt, al en peizen zij soms zoo verre niet. Welke woorden zijn het die men eerst end'vooral aan de kleene kinders leert? Zijn het deze niet waarin de lippen de hoofdrolle spelen en die men om die reden lipwoorden zou mogen noemen? Die kinderen spreken leert zal zijnen vinger aan den mond brengen, opdat de kleene

met zijne oogen zou volgen hoe de lippen bewegen; het kind doet de beweging na en brengt eenen klank uit : het spreekt zijn eerste woord.

Om nu een voorwerp aan te duiden, brengt de sprekende mensch deze keelgeruchten uit, hetzij — maar zeldzaam — afzonderlijk, hetzij met eene of meer tong- of lipbewegingen : aldus vormt hij zijne woorden. De afkappingen van den keelklank door de tong en de lippen maken het bestanddeel uit van het woord. De klank is er slechts een noodzakelijk bijdeel van — de uitgeblazene lucht. De klanken mogen veranderen en verwisselen, het woord blijft bestaan. Met den tijd kunnen de woorden veranderingen ondergaan, en dit is in de nature zelve van de sprake. De verandering van luchtgesteltenisse, de vorm van den mond, de verwisseling der voorwerpen die ons omringen, onze dagelijksche betrekkingen, onze doen- en levenswijze, onze hertstochten, kunnen eenen invloed uitoefenen op onze maniere van onze tonge en lippen te bewegen. In samengestelde woorden zal het gemak der uitsprake twee bewegingen die te moeilijk volgen, in één brengen, of eene der twee zal verdwijnen en plaatse maken voor eene andere die met de overblijvende beter gepaard gaat. Zoo ook herhalen wij geern de zelfde wendingen. De tong en plooit haar zoo gemakkelijk niet of de lippen, en die 't wil nagaan zal ondervinden dat de *kwelspreuken* uit herhaalde tongbewegingen voortkomen.

Wanneer wij nu in aandacht nemen dat die klanken en bewegingen in de geschrevene sprake door boekstaven weergegeven worden, zoo en zal het niemand verwonderen dat wij daar den uitleg vinden van vele taalverschijnsels : verandering van klinkers; verplaatsing, inschuiving, verdwijning, samensmelting, versterking, verdubbeling enz. van menigvuldige medeklinkers, bezonderlijk in samengestelde woorden. Loquela heeft daarvan honderde voorbeelden gegeven.

Brugge. J. NOTERDAEME.

ALLERZIELENDAG.

LLERZIELENDAG!... dag van bidden en vurige smeekingen.

Hoe droef en zwaar luiden de klokken; hoe geheimzinnig en somber galmen die tonen, als klagende stemmen die uit het graf tot ons opstijgen... Dof en akelig dreunen zij uit den ouden toren over de in rouw gedompelde stad heen en stemmen de bevolking tot stillen weemoed.

De klokketonen galmden bij de Geboorte van het Kindeke Jezus... wat schenen zij ons vriendelijk, zacht en blijde! De klokketonen juichten bij de Verrijzenis van Christus... hoe helder, klaar en vreugdevol zongen zij het blijde Alleluia. . En nu! welken doffen, akeligen toon; haar droeve galm doet het hart week worden... zij manen ons aan om dierbare afgestorvenen in ons gebed te herdenken, en wij, trots al onze bekommeringen, driften en hartstochten, trots onze ondankbaarheid, die de magen, vrienden en weldoeners vergat, wij buigen de knieën en bidden.

De klokken bukken het hoofd, als zagen zij in de laagte, in het oord der boete, die talrijke ongelukkigen in nood en pijn; zij slingeren in de hoogte, en het is alsof zij hunne zuchten tot den hemel sturen om Genade en Vergiffenis te vragen voor de lijdende zielen.

Klokketonen! uwe machtige stem zegt ons zoo duidelijk : Bidt, op dezen plechtigen dag, want U ook zal ik weldra aan uwe magen en vrienden moeten herinneren...

Aalst. P. VAN NUFFEL.

DE HEILIGE MAAGD MARIA

ONBEVLEKT ONTVANGEN.

Tota pulchra es, amica mea,
et macula non est in te.

EENS lag de apostel, de onbewustte
Van 's werelds ijdelheid en kwaad
Aan Jezus heilig hart, hij rustte
En staarde in 't Goddelijk gelaat.

Hij hoorde 't zalig boezemjagen
Van 't vlekloos, Hemelsch offerlam,
Dat om zijn Vader te behagen,
Voor aller heil op aarde kwam.

« Zeg mij, Johannes, teergeliefde,
Gij, Benjamin van 't Eeuwig Woord,
Welk prangend leed uw Meester griefde,
Gij hebt het uit zijn mond gehoord?

Waarom het God de Vader duldde,
Dat in den Lusttuin, Adam's erf,
De slang 't verboden ooft verguldde,
De vrucht van goed en van verderf? »

— « Vraag, zondaar, aan Gods woord verklaring,
Gods woord, zoo helder als de zon;
Lees in het boek der Openbaring
Den ondergang van Babylon. »

o Vrouw, nog erger zijn de lonken,
Het vuur dat door uw wimpers vlamt,
Dan 't flikkrend oog, vol bliksemvonken
Der slang, die 't siddrend dier verlamt.

Een vrouw zal door haar Zoon herstellen
Wat Adam door de vrouw misdeed;
Verleider, u terneder vellen,
Die in den boom des Levens gleed.

In Isaïas' taal : *Verheven*,
Maria! is de naam dier Maagd;
De Lucifer, zoo staat geschreven,
Heeft vruchteloos haar hiel belaagd.

Vanwaar de macht der Koningsdochter,
Gesproten uit de vorstenstam,
Wiens stichter, aan den Heer verknochter
Dan Saul, een reus tot mikpunt nam.

Omdat zij rein, vol van genaden,
Geen kind der erfzonde is geweest,
Door God met glorie overladen,
Geen macht der Duisternissen vreest.

Bekoorlik zijt ge, mijn vriendinne,
Uw schoone ziel is onbevlekt,
Gelijk de zon aan 's Hemels tinne
Voor wie de schaduw henen trekt.

Verkoren Eva, vrij van zonden
Ontvangen, Poolstar, wees gegroet;
Godsmoeder, maged ongeschonden,
Ootmoedig val ik u te voet!

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

'T ONTWAKEND VOLK.

ER klonk een lange kreet door Vlandren :
« Ons oude Vaderland moet vrij;
« Ons Vlaamsche volk zijn geest verandren,
« Dat kan niet, en dat weren wij. »

Er klonk een wachtwoord langs zijn beemden
Het wachtwoord van 't ontwakend volk :
« Den Leeuw ontrold, terug de vreemden,
« De Dietsche tale blijve ons tolk! »

Er steeg een woord uit aller borsten :
« Ons volk moet leven lijk voorheen,
« Wij durven wat ons vadren dorsten,
« Wij willen wat ons vadren deên. »

Met eigen taal, met eigen zeden,
Met eigen schoonheid, eigen macht,
En God met lijf en ziel beleden,
Zoo klopte 't hert van 't voorgeslacht.

Die kreet vond weerklank, en verzwaarde
In 't weeregalmen te allen kant,
Wijl hij al langzaam mannen gaarde
Ten strijd voor 't Vlaamsche vaderland.

En 't wierd een stormen en een woelen;
Al is ons vaderland niet groot
De vrijheidgeest zou niet meer koelen,
't Was, of zich Vlaandren gansch ontsloot.

De strijd begon; van schreê tot schrede
Won het heir veld: — en eerder neen
Gaat 't blanke wapen in de scheede,
Voor 't volk het volk zij van voorheen!

Leuven. Dr. Edmond Goedertier.

EEN GESTORVEN KINDJE
AAN ZIJNE OUDERS.

HOORT, dierbaar Oud'renpaar : geen jaar is het geleden,
Dat, van Gods milde hand, een kind u hier beneden,
Uw onderlingen trouw tot loon, gegeven wierd.
Den eersten kinderlach die op de lipjes zwiert
Hadt gij nog niet gezien; gij wachtet met verlangen
Om uit mijn mondje teer den eersten groet te ontvangen
Van vader-, moederlief. De dag was reeds nabij,
Waarop als knaapje lief en hupp'lend aan uw' zij,
U, beiden even zoet, liefkozend zou omzweven.
Doch ach! mijn borstje hijgt, ik voel mijn hartje beven.
Een engel daalt tot mij, omgeven met een glans
Zoo schoon ik nog niet zag; hij draagt een bloemenkrans
Waarin een roos ontbreekt : dat roosje was mijn leven.
Mijn engel nadert toe, blijft bij mijn wiegje zweven,
En plukt mij eind'lijk af. Nu was de krans gevormd.
Ten hemel stijgt uw kind, tot God. Uw hart, bestormd
Van weedom en van pijn, schijnt schier te breken.
Hoort vader-, moederlief! Hoort toch uw kindje spreken :
« O ziet ten hemel op, daar heerscht uw engel nu
In eindeloos geluk en bidt reeds God voor u.
Wij zien elkaar terug om nimmermeer te scheiden,
Om in 't paleis van God, ons eeuwig te verblijden.
Daar vliet de droeve dood voor 't overwinnend Lam
En geeft ons alles weer, wat zij hier wreed ontnam ».

Luik. C. Lucas.

MERSMANKINS .... KOEWACHTERS?

Onder den titel : **Vervalsching der geschiedenis van ons Volksleven door niet genoegzame kennis der taal,** las de heer K. Stallaert onlangs in de Koninklijke Vlaamsche Academie een opstel, waar vrij zonderlinge vertalingen en uitleggingen van oude Vlaamsche woorden in voorkomen, zelfs door schrijvers van naam en gezag onderteekend.

Van dwaling is niemand vrij; zeer lichtelijk komt men in den waan, dat men 't goed voor heeft met iets, wanneer men er vlak nevens loopt. Uit enkele misslagen moet daarom niet worden opgemaakt dat A of B een weetniet is, onbekwaam de pen te houden. Men kan niet alles weten, niet altijd gelijk hebben — en — 't is al lang gekend dat de grootste kritikers diegenen zijn, die zelven niets, of schier niets, voortbrengen, en derhalve niet veel missen zullen. — Evenmin als onze geachte vriend Stallaert zijne opmerkingen schreef om af te breken of dood te spotten, zullen wij hier, enkel om eene dwaling te recht te wijzen, eene verkeerde woordverklaring aanhalen in betrekking met de geschiedenis der liefdadigheid te Gent.

Op den Neder-Polder onzer stad, namelijk aan den noordkant, tusschen den Zandberg en de Spiegelstraat, bestond er in de XVe en gedeeltelijk in de XVIe eeuw een godshuis, opgericht door Geeraard de Stoevere, een lid van de begoede poorterij. Dit gesticht was ten behoeve van *Mersmankins.*

Ridder Diericx, dit woord in zijne *Mémoires sur la ville de Gand* overnemende, laat er op volgen : « *Je ne comprends pas ce mot.* » Maar Diericx heeft naschrijvers gehad, die meenden te weten wat er achter schuilde.

De hoodfdonderwijzer Pieter Jonglas, een Noord-Nederlander die goed zijne taal schreef, verzekerde in de *Korte Beschrijving der stad Gent* (1834), dat *meers-* of *mersmankins* niets anders te beduiden had dan *koewachters,* en J.-J. Steyaert nam in zijne *Volledige Beschrijving van Gent* (1857), deze uitlegging zonder aarzelen aan

Hier doet zich echter eene bedenking op :

Een godshuis voor koewachters, te midden der stad, gestich in de XVe eeuw, zou zeker niet weinig zonderling geweest zijn.

Men zou kunnen vragen of het was om jonge kinderen op te leiden..... tot het bedrijf van koewachter, dan wel om ze van 't koewachten af te trekken en hun, met een beter onderkomen, een minder ongunstig lot te verschaffen. De eerste onderstelling zou geenen steek kunnen houden, want koewachten wordt gedaan door zeer jeugdige kinderen, die daartoe niets te leeren hebben; de tweede moest ook verworpen worden, dewijl de binnenpoorters van Gent niet dan oorlog zouden verklaard hebben aan de buiten- of haagpoorters, wier koeien zij noodig hadden voor boter, melk en vleesch, en die wel iets anders te verrichten hadden dan zelven droomerig op de weide te staan gapen of nevens hun vee in het gras een uilke te vangen.

Of zou het godshuis gesticht geweest zijn om zieke koewachters te verplegen? Maar dáarom moest er geen nieuw tot stand worden gebracht : de Bijloke was open voor alle zieken der stad; andere liefdadige gestichten bestonden voor buitengewone lichaamskwalen.

Het is dus klaar dat Jonglas, Steyaert en verscheidene andere schrijvers over Gent — wier namen wij hier, kortheidshalve, onverlet laten — eene verkeerde uitlegging van het woord *meersmankins* gegeven hebben, waarschijnlijk zich steunende op het eerste deel des woords, *meers*, dat zij waanden *meersch* te moeten beduiden : meerschmankins, meerschkinderen.

De beteekenis van bedoeld woord is evenwel niet verre te zoeken.

Te Gent, en in de meeste onzer Nederlandsche steden, was er eene nering van *meerseniers*, welker leden ofwel te hunnen huize, ofwel langs de straat *meerserijen* te koop boden. Een *meers-* of *mers*man ('t eerste deel van het woord leeft voort in het Fr. *mercier*, waarmede in verband staat *merceries*) was derhalve eenvoudig een marskramer, een rondleurend koopman, en een *meersmankin* het kind, dat, hetzij uit andere plaatsen gekomen, hetzij van Gent doch zonder ouders of anderen steun, door 't verkoopen van klein goed zelf in zijn bestaan moetende voorzien, merseniers-waren ventte.

Het woord komt voor bij Anna Bijns, in hare *Refereinen* (1548 II, 162) :

« Elk meersman die sal voor sijnen korf staen. «

Merken wij hier op, dat het godshuis van de Stoevere een *nachtverblijf* was, dat nu weeral blijkt geene XIXe eeuwsche nieuwigheid te wezen, en sluiten wij met te zeggen, dat de legende van het Gentsche *koewachtershospitaal* heeft uitgeleefd.

F. D. P.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Kommandant Rollier. Eene episode uit den Boerenkrijg. Drama in vier bedrijven door Lambert van Ryswyck. Gedrukt te Gent bij A. Siffer. Prijs fr. 2,00.

Een werk wordt gezegd goed te zijn, wanneer dit het doel bereikt, waarvoor het geschreven is. Het wint dan nog in vakweerde, wanneer het de goede middelen, de gepaste benoodigheden heeft aangewend, welke onze zintuigen bevallen en dan de geest met de gewaarwordingen der zintuigen bevredigend overeenstemt.

Die vereischten zijn in het Drama van den heer Lambert van Ryswijck, *Kommandant Rollier*, bekomen.

Dewijl de schrijver noch in voor- noch in narede zijnen lezers aanspreekt, om hun te zeggen wat hij beoogt, wat hij wil in zijn Drama, zoo heeft de heer L. v. R. aan zijne lezers en beschouwers het genoegen gelaten zelven na te speuren en te vatten wat hij in het stuk bedoelt, én in de wijze van voordracht, én in den zedelijken zin des opstels, en in 't belang met den huidigen toestand der volksstukken, in de tooneelmaatschappijen vóór de leden opgevoerd.

Het algemeen gevoelen is dat de stukken, welke de heer L. v. R. liet spelen, goed gelukt zijn, zoo wel de *Kommandant Rollier*, nu gedrukt, als die welke nog onder pers zijn : ***Antwerpen belegerd, Loyke de Schaliedekker, Gilbert van Schoonbeke.***

Het onderhavige Drama *Kommandant Rollier*, eene episode uit den Boerenkrijg, geeft ons, evenals zijne andere Drama's, een herdenken aan vroegere roemrijke dagen onzer geschiedenis. Het stuk brengt ons ten zelfden tijde onder het oog eenen moedigen kamp, uit vaderlandsliefde aangevangen, met godsdienstzin hardnekkig tot het einde toe uitgestreden. Kamp welken wij ons nog met eene streelende voldoening herinneren, dewijl de grootvaders van velen onder ons onverschrokken de indringers staande hielden, of onder de kogelbui der Sansculotten neervielen.

Het spel geeft ons ook den benarden toestand weer, waarin

onze voorouders van die dagen verkeerden : vrees en achterdocht beklemden gestadig hun gemoed.

Het eerste tooneel stelt ons ineens in volle kennis der zakelijkheid van het spel.

Tistje en zijne hem eigene uitdrukking en toepassing van kenspreuken, sprookjes en zegwoorden opent innemend het stuk. Hij is de geestige personage van het Drama, hij is de wijszegger. Koud, doch niet gansch ongevoelig, stout en beraden, in de moeielijkste omstandigheden weet hij raad. Wat hij voorziet, gebeurt, wat hij onderneemt voert hij uit. Tistje is wel de hoofdpersoon niet uit het Drama, doch speelt hij den meest aangevulden rol, hij is zoo onmisbaar in den toeleg der voorhanden zijnde gewichtige gebeurtenis op het dorp, dat hij bijna gedurig op de planken staat, en hij blijft tot het einde zijn zelven gelijk.

Rollier, de voorman in de episode, is bij uitstek de vaderlandslievende leider. Rond en door hem loopen de buitenlië te wapen, hij leidt ze ten strijde; ook hij is het mikpunt van het verwenschte Fransch gespuis.

Rollier is een schoon figuur vol zelfsopoffering, het toonbeeld des vaderlanders, in woord en daad is hij edelmoedig en koen.

De schrijver heeft met baat al het schoone uit dergelijke geestesvermogens, uit zulke hartsdeugden benuttigd.

Het is de verheerlijking van den overtuigden godsdienstzin, van die lievende gehechtheid aan het Vaderland, het blijde tevreden aan den huiselijken haard der voorouders, welke het zedelijke schoone van het stuk bewerken wil. Het is onze opbeurende zielevreugd van uit ware vaderlanders, geloovende christenen voort te spruiten, en hunne deugden en moed onverzwakt, onverbasterd te willen behouden : *Pro aris et focis* was hunne leus; het is de onze.

De andere rollen : Doctor, Baas Kraan, Kapitein, Adjudant, ofschoon niet heel zonder belang, doch met kunst en veel gepastheid bijgebracht, komen op het tweede plan; het zijn de werktuigen, welke tot de voltooiing en de verfraaiing van het geheel gebezigd zijn.

Jan, de knecht, de lomperik met zijnen ezel, is voor Tistje het kaatsnet op hetwelk zijne geestige zetten terugketsen. Jan is de uitlokker van Tistjes snijdende bitsige spreuken, welke tusschen al het ernstige, tusschen al het prikkelende en het akelige van het Drama, den aanschouwer een afwisselend oogenblik van lachen verschaft.

In zijne domheid dwingt Jan den schrijver, om, zonder vrouwen in het spel, toch iets over den invloed van den achtergebleven rol te reppen.

Ik denk het verder onnoodig iets over den inhoud van het stuk te zeggen. Ieder, die min of meer met de gebeurtenissen in ons land

op het einde der vorige eeuw voorgevallen, bekend is, en in he algemeen is die overlevering nog versch in het geheugen van het vlaamsche volk, weet met wat heldenmoed onze bevolking, vooral van de dorpen, den inval der Fransche Sanscullotten weerstond.

Rollier was een der heldhaftigste aanleiders der guerillas op den buiten; hij hield den strijd tot het laatste toe vol, hij leverde den overweldigers veel spel.

De schrijver heeft den toestand goed gevat, in treffende tooneelen weergegeven, en bij het einde van het stuk moet men niet meer raden wie de Brigands waren : de dieven of de eerlijke menschen.

In het schrijven en in het uitgeven heeft de heer L. van Ryswyck wellicht nog iets anders beoogd.

De keus van gepaste stukken, naar ieders zin, in welke aan geen vrouwenkleed eene plaats mag ingeruimd worden op de planken, is, vermeen ik, niet geheel groot; het letterkundige gehalte van meer dan een dier samensprekende plankenbetreders brengt soms den tooneelbestuurder nog meer in 't nauw.

De heer Lamb. van Ryswyck heeft het zijne willen bijdragen om dien toestand langzamerhand te wijzigen, te verbeteren, zonder ineens met het voorbestaande kortweg af te breken, en de toeschouwers in hunne voorliefde voor den komieken rol, « waarmeê men eens kan lachen » niet *ex abrupto* te verleggen.

Met diezelfde kennis en ondervinding van het maatschappijtooneel heeft hij ook soms den stijl iets of wat naar het min geoefende oor der zaalbezetters moeten aanwenden en inkleeden, iet wat zeker gedaan werd met inzicht, dewijl de letterkundige taal den schrijver gewis niet vreemd is.

Onder dit opzicht : de verheffing van het maatschappij-tooneel in dramatische- en in schrijfweerde, heeft de heer Lambert van Ryswyck met wil en daad gestreefd; het doel is zeker te bereiken, de baan is gebroken, hij zal het doel bereiken, en navolgers vinden.

De heer Lambert van Ryswyck verdient den dank der tooneelliefhebbers onzer kringen; hij heeft het repertorium verrijkt met vier welgelukte dramas, welke des toeschouwers aandacht volgden, en die, voldaan over den aangenomen gesleten avond, de zaal verlieten.

Antwerpen. D. H.

De VII Vroeden van binnen Rome. *Een dichtwerk der XIVe eeuw, uitgegeven op last der Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde,* door K. Stallaert, *werkend lid der Academie.* Gent, A. Siffer.

Deze roman in verzen behoort tot de didactische school, en brengt den Lezer in het hof van den Roomschen keizer Diocle-

tiaan. Deze, weduwnaar geworden met een zevenjarig kind, vertrouwt dit toe aan zeven vroede mannen, die het gedurende zeven jaren onderwijs geven in « astronomie, physica, agromancia, arithmetica, grammatica, rhetorica en musica ». De Keizer hertrouwt en roept zijnen zoon terug met zijne leermeesters. Deze, de maan hebbende geraadpleegd nopens het toekomstig lot van den prins, zien daarin dat de jongeling sterven zal bij het eerste woord, dat hij in het paleis zal spreken. Zij gebieden hem, de zeven eerste dagen stilzwijgend te blijven en zich stom te gebaren..

De nieuwe Keizerin, 's prinsen stiefmoeder, wil zich van hem ontmaken. Zij beticht hem, haar mishandeld te hebben en moorddadige plannen tegen zijnen vader in 't schild te voeren. De zwakke vorst laat zich bewegen en brengt een doodvonnis uit tegen zijn eigen kind; maar de hovelingen verkrijgen dat de strafuitvoering maar den volgenden dag zal plaats hebben. De Keizerin beklaagt zich wegens dit uitstel, en staaft hare beschuldiging door een zinnebeeldig verdichtsel van eenen boom en zijne scheut.

Daags nadien vertelt een der zeven vroeden het gekende sprookje van den ridder, die zijnen hond doodslaat, meenende dat deze zijn kind heeft doodgebeten, terwijl integendeel het trouwe dier eene slang heeft omgebracht, die 's ridders nichtje bedreigde.

Daarop volgt nu een tweede verhaal van de Keizerin, namelijk van eenen herder en van een everzwijn, hetgeen een nieuw vertelsel uitlokt van eenen der zeven wijzen, te weten over Hippocrates, die zijnen neef vermoordde, omdat hij vreesde dat deze hem eenmaal zou overtreffen in wetenschap.

Derwijze wordt van dag tot dag de uitvoering van het vonnis uitgesteld; maar den zevenden dag begint de jongeling, dien men stom waande, te spreken en verhaalt op zulk treffende manier wat er wezenlijk gebeurd was, dat de vader van de onschuld zijns kinds overtuigd is. Het gevolg hiervan is, dat de grammoedige keizer, met goedkeuring van de zeven vroeden, de ontaarde stiefmoeder ten vure doemt.

Slechts éen oorspronkelijk hs. van de *Zeven Wijzen* is bekend; het werd vóor eenigen tijd door de Belgische regeering in Engeland gekocht. De geleerde uitgever stelt vast, naar aanleiding van zekere uitdrukkingen en taalvormen, dat het opstel van eenen Brabander moet zijn. De uitgave is nuttig en bewijst eens te meer den werklust der Vlaamsche Academie.

Gent. R.

Schimmen en Schetsen door Joh. M. Brans. Uitgever J. Minkman, Arnhem. 1888. Prijs 2 fr., 194 bl.

De taal?

De taal komt met leven en ongedwongenheid uit de pen van den schrijver gevloeid. Er is gemak; er is rijkdom; er is gespierdheid; er is vlugheid en oorspronkelijkheid.

Joh.-M. Brans bezit meesterschap over zijne spraak genoeg om schoone, genietbare werken te scheppen; hij bespeelt goed zijn getuig; langs dien kant zal hij niet te kort schieten.

De schimmen?

De schimmen zijn nog al tamelijk vervelend en daar zij met de schetsen meestal gemengeld staan, sloegen wij onvrijwillig eenige bladzijden over om wederom een schetske te genieten. 't Is misschien onze schuld en 't lag misschien aan onze meening dat men de begaafdheid van een Victor Hugo of een Schaapman moet bezitten om belangrijke en zielroerende verbeeldingen uit het verleden te doen opdagen.

De schetsen?

De schetsen zijn wel gelukt. Zij baarden ons hetzelfde genoegen dat men schept in 't aanschouwen van een paneelke, dat een tafereel uit het ware leven voorstelt, met opmerkzamen blik waargenomen, en fijne hand en frissche kleuren geschilderd en voltooid.

Een *Wolkje* scheen ons de gemoedelijkste der schetsen en wij aanzien ze als een kostbaar stukje in dat slag van liefelijke en aandoenlijke schilderijtjes uit het ware leven, als een voorbeeld van eigenvlaamsche nabootsing van de waarheid en de echtheid — eene zake die met ondietschen name *realism* geheeten wordt.

De geest van het boekske?

Den geest moeten wij in vele deelen afkeuren en 't spijt ons genoeg. Schrijver valt uit tegen de walgelijke Fransche romanschrijvers en wij juichen hem toe : deze en mogen bij het Vlaamsche volk niet binnendringen. Meent Joh.-M. Brans echter bijval voor zijne bevallige schetsen te verwerven met hier en daar wat met de priesters te spotten, Christus als een edelmoedigen man en niet als God te beschouwen, de godslasteringen van Multatuli op te helderen, dan is hij bedrogen en slaat hij den verkeerden weg in.

Vlaamsche romanschrijvers van Brussel, Antwerpen en Gent, die zooveel meesterschap over de taal en over de kunst bezit, wilt gij bij het Vlaamsche volk gelezen worden, blijft binnen de palen, die Conscience wist te eerbiedigen. En droomt van geen liberalismus in uwe kunstwerken !

Brussel. X.

Inquisitie. — In de Nov.-zitting der Kon. Academie van België heeft M. F. van der Haeghen een opstel voorgelezen over het getal ter dood veroordeelden ten gevolge van de plakkaten op de ketterij, in Nederland. Men weet dat *vreemde* schrijvers, nageklapt door tal van Nederlandsche, gedurende bijna eene eeuw, beweerden dat gemeld getal tot niet min dan 100,000 beliep — zegge *honderd duizend*, wel geteld.... doch nooit genoemd! *De Vlaamsche Wacht*, jaren geleden, daagde eens onze « historieschrijvers » uit om een bewijs van hun beweren aan te brengen, maar geene pen werd voor de behandeling van dit gewichtig onderwerp versneden en de

overdrachtgevers, bij 't Willemsfonds en elders, gingen maar, zonder een oogske te verpinken, voort met bulderen tegen den beul der 100,000 gemoorde slachtoffers van den gewetensdwang.

Ondertusschen kwamen andere katholieke tijdschriften de kritiek herhalen, het *Belfort*, o. a., en dit noopte den heer F. van der Haeghen, die echter niet tot de katholieken behoort, een onderzoek te doen. Hij kwam tot het besluit : dat niet 100,000, maar hoogstens 2,000 personen wegens overtreding der plakkaten kennis maakten met den beul. Nu, op dit getal van 2,000 zouden wij nog willen afdingen, namelijk door een scherp onderzoek nopens de beweegredens, in de vonnissen over de terechtgestelden aangehaald : wij houden ons overtuigd dat er onder hen nog een aantal zou worden gevonden, die wegens diefstal in kerken of kloosters, wegens muiterij of moord volgens de wetten der XVIe eeuw den dood verdienden.

Eene kleine vraag : zal het cijfer van 100,000 nu uit de liberale schoolboeken verdwijnen? D.

Hooger Onderwijs. — Men schrijft, spreekt en twist gedurig over de noodzakelijkheid of niet noodzakelijkheid van een ingangsexaam in te stellen bij het intreden in het hooger onderwijs. Doch waarvan men niet spreekt is de archaïke en onredelijke manier waarop zekere theoretische leergangen in de Hoogescholen gegeven worden. Juist alsof de drukkunst nog niet uitgevonden ware, doen zekere hoogleeraren niets dan dicteeren en de leerling moet al zijne krachten inspannen op het stoffelijk volgen van het dictaat, zonder zijnen geest op den zin van het voorgedragen te kunnen vestigen. Op die manier eenen cursus volgen is letterlijk verloren tijd.

Wat het graduaat betreft, zijne tegenstrevers spreken altijd dat het slechts eene geheugenoefening is, als ware het niet mogelijk er in te verhelpen. Ik vraag mij af of het slechts memorie is Latijnsche, Fransche en Vlaamsche opstellen te maken, en waarin dit strijdig zou zijn tegen den algemeenen geest welke goede humaniteiten moeten bezitten? Wat memorie is, is de stof zoodanig te verdeelen dat de studenten alle 6 maanden een exaam mogen afleggen over een bepaald gedeelte van den cursus, met oorlof de stof van het voorgaande exaam te mogen vergeten zonder daarom in de onmogelijkheid te zijn de grootste onderscheiding te behalen

K. Vl. Academie. — In hare zitting van 20 Nov. heeft zij haar bestuur voor 1890 gekozen : Bestuurder M. Hiel, Onderbestuurder, M. A. Snieders.

De candidatuurcommissie geeft de volgende namen op voor de 2 openstaande plaatsen van briefwisselend lid : 1ste plaats, Dr K. De Gheldere en Dr J. Bauwens; leden stellen insgelijks M. Gittée en M. Nestor de Tière voor, terwijl M. Th. Sevens van Kortrijk zich ook op rang stelt; 2de plaats, Victor de la

Montagne en Dr Simons. Voor den zetel van buitenlandsch lid stelt men voor Dr Fruyn, geschiedschrijver, Burgersdyck, vertaler van Shakespeare en Dutoit, minister van Transvaal.

De commissie van nieuwere taal- en letterkunde benoemt de leden, welke zich zullen gelasten 1° met de studie der vakwoorden, 2° met de studie onzer letterkunde, 3° met de studie der tooneelliteratuur sedert de 16de eeuw.

Eene eerste aflevering van het woordenboek van Van De Velde wordt ingezonden met vraag vanwege het Ministerie het oordeel der Academie te laten kennen over deze uitgave.

Dr H. Claeys stelt met eenige waardeerende uitleggingen het werk voor van Eugeen De Lepeleer : « Dr Weber's Dreizehnlinden » in 't Vlaamsch overgedicht.

De jaarlijksche plechtige zitting zal in het lokaal der Academie plaats hebben op 19 December om 2 uur; de heeren De Laet en De Vos zullen er het woord voeren. Op die zitting zal insgelijks de uitslag der prijskampen bekend gemaakt worden.

De Academie heeft het Gouvernement voorgesteld de 25ste verjaring der troonsbeklimming van Z. M. den Koning te vieren door het uitschrijven van een bijzonderen dichtwedstrijd.

Dezer dagen zullen verschijnen *Malegys* en het eerste deel *Dit is de istorye van Troyen.* Het bekroond werk van M. Prayon-van Zuylen over de Vlaamsche taalwetten met commentaar over Coremans' wet is thans ter pers.

Davidsfonds. — In zijne zitting van 7 Nov. heeft het Hoofdbestuur het handschrift aanvaard van A. Walgraeve, schilder te Duffel, en getiteld *Gebroeders.* De handschriften komen zoo talrijk dat men reeds voorraad heeft voor 2 jaar.

Om meer ruchtbaarheid en verspreiding aan de muziekuitgaven te bezorgen is er beslist depots te stellen bij de bijzonderste muziekhandelaars, en de leden zich te laten abonneeren aan verminderden prijs bij het bestuur hunner respectieve afdeeling. Slechts fr. 1,00 per reeks van 3 liederen.

Zooals wij vroeger gemeld hebben, heeft het Hoofdbestuur van het *Davidsfonds* een hulpgeld van fr. 1000 gestemd voor het standbeeld van Prudens van Duyse. Het *Willemsfonds* geeft niets! Nochtans was van Duyse een zijner leden en al zijne zonen zijn leden van dat fonds.

Een briefschrijver stelt de vraag waarom het *Davidsfonds* geene boekgeschenken meer doet aan de studenten, die zich in de moedertaal onderscheiden hebben. Wij antwoorden hierop dat het *Davidsfonds* nog steeds dien regel volgt, doch dat het de afdeelingen zijn die elk in hunnen kring het initiatief daarvan hoeven te nemen. Het hoofdbestuur stelt jaartijks tot dat doel boeken te hunner beschikking.

De afdeeling Tienen hield den 17 Nov. een tooneelfeest waarin men het verdienstelijk bekroonde stuk van Sylvester opvoerde : *Al wat blinkt en is geen goud.*

Vilvoorde vierde insgelijks feest op zelfden datum : de kluchtspelen *Dieven in huis* en *Eens gekocht blijft gekocht* stonden op het programma.

Brugge heeft zijne reeks wintervoordrachten herbegonnen. De 17 Nov. sprak M. Naert over *IJper en zijne kunstschatten* en den 21^{en} koos Kanunnik Duclos voor onderwerp *Wat een vreemdeling van de Vlamingen denkt.*

Men schrijft uit Borgerhout : Evenals op de andere feesten van het Davidsfonds, was den 18 November de zaal letterlijk vol met een uitgelezen publiek. De HH. Campo, Willems en Van Oenen, violisten en De Leeuw, violoncellist, 2^e prijs van het conservatorium van Brussel, openden ieder deel door uittreksels uit den Quatuor op. 3, van Haydn. Deze opwekkende, levendige muziek, flink uitgevoerd, beviel iedereen, den geleerden muzikanten evenals den oningewijden, en verschafte den toehoorders een half uur zoet genot.

M. J. Van Dommelen, bas, zong met veel gevoel en duidelijke uitspraak (wat niet dikwijls ontmoet wordt) *Moederliefde* van J. D'Hooge, en met fieren nadruk het *Lied der Vlamingen* van P. Benoit. Hij vond veel bijval, evenals M. J. Fryters, met het gevoelvol declamatorium : *Het visioen van den dronkaard*, dat hij met veel overtuiging voordroeg.

Juffrouw A. Vadden, eene keurige liefhebster of beter eene puike zangeres, zong in 't eerste deel *Dat waart gij* ! van Ed. De Hartog en in het tweede, het tintelend *Meilied* van Huberti. Door aanhoudende toejuichingen teruggeroepen, vergastte zij het publiek met een lied van P. Benoit. Jammer dat de liederen, door juffrouw Vadden gezongen, zoo eenvoudig en klein waren. Zulke uitgestrekte zuivere stem en zoo geoefend, zou men in een stuk van grootere uitgebreidheid en hoogere vlucht hebben willen hooren.

De kluchtzanger M. K. Goedemee zegde een paar liederen, die beide gebisseerd werden. De terugroeping bracht een paar andere puntige stukjes aan, die het gansche publiek in de vroolijkste stemming brachten.

Eene korte maar kernachtige voordracht van den heer Hector Le Bon, advokaat, toonde klaar het verschil tusschen goede, ware beschaving en valsche verfijning van den geest. Zijne rede bewees duidelijk dat de vooruitgang der verkeerde en de achteruitgang der ware altoos gelijken tred houdt met het verval der godsdienstige en zedelijke gevoelens en gebruiken van een volk.

De Maatschappij Ste Cecilia van Deurne bracht twee boertige stukjes ten tooneele, die in het tweede deel van 't concert de

lachspieren in beweging brachten en het feest sloten. Het *Gebarenspel*, ronduit gezegd, beantwoordde niet aan hetgeen men verwachtte en wij hebben er spijt over deze verdienstelijke maatschappij eenigszins over den hekel te moeten halen. Wij hebben deze liefhebbers reeds dikwijls in de feesten van 't Davidsfonds gezien en gehoord en elke maal met ware voldoening. Het *Gebarenspel* was te plat, niet deftig genoeg, en miste daarbij alle geestigheid. Wat het spel *Paulina* betreft, het munt ook wel niet door fijnheid uit, maar goed gespeeld, zooals het hier was, kan het toch voor boertig slot wel dienen. Het bekwam veel bijval en kreeg de eer van eenen bis. A. A.

Tinel. — Met genoegen hebben wij vernomen dat onze Vlaamsche Meester inspecteur benoemd is der Staatsmuziekscholen in vervanging van Karel Miry.

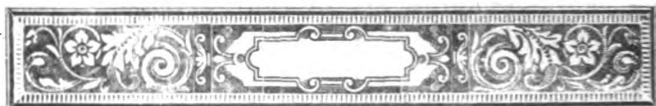
Karel Miry. — Een comiteit is te Gent tot stand gekomen ten einde een gedenkteeken aan den toondichter van *De Vlaamsche leeuw* opterichten. Alhoewel bijzonder genegen voor den Vlaamschen meester, meenen vele katholieken zich te moeten onthouden, niettegenstaande de commissie oproep doet tot alle denkwijzen. Immers in plaats van een comiteit samen te stellen uit de afgevaardigden van al de Vlaamsche maatschappijen hebben een klein getal mannen zich zelven als comiteit aangesteld en onder hen is slechts één katholiek. Wel is waar zijn er later nog een of twee katholieken langs het achterpoortje mogen binnenkomen, doch dat kan niet voldoende wezen; als men den last van eene inschrijving op zich neemt, wil men natuurlijk in het gebruik der gezamelde gelden iets te zeggen hebben.

Mgr Lambrecht. — Een gedenkteeken zal in St.-Baafskerk opgericht worden ter nagedachtenis van dien jeugdigen en verdienstelijken prelaat. Een prijskamp wordt tot dit einde uigeschreven tusschen de Oost-Vlaamsche beeldhouwers. Voor de voorwaarden zich te wenden tot den Voorzitter van het comiteit, M. Th. Léger, advocaat te Gent.

† **Niklaas Tchernischevsky**, vermaarde Russische schrijver, gestorven te Suratof, oud 61 jaar. Hoofdopsteller van *Le Contemporain* schreef hij hevige artikelen over de maatschappelijke quaestiën die hem als socialist deden veroordeelen en naar Siberië overvoeren. Gedurende zijn preventief gevang schreef hij zijnen roman *Wat is er te doen?* die wereldberoemd en in bijna alle talen overgezet werd.

Hij verbleef 19 jaar in de Noordersteppen, en in 1883 kreeg hij oorlof te Astrakan in Zuid-Rusland te gaan verblijven, waar hij zich bijzonderlijk bezig hield met vertalingen van wetenschappelijke werken.

Eenige maanden geleden schonk de Czar hem gratie

AAN ONZE LEZERS.

EDEROM hebben wij met deze aflevering eenen jaargang achter den rug.

Met geluk zeggen wij hier openlijk dank aan onze Medewerkers en aan allen die ons met hunnen raad en hunne belangstelling aangemoedigd en geholpen hebben.

Van verschillige kanten hebben wij het verblijdend nieuws vernomen dat ons tijdschrift vruchten draagt en reeds goed en nut gesticht heeft. Het was noodig dat de Vlaamsche katholieke partij een letterkundig en wetenschappelijk orgaan bezat; en met uwe hulp en uwe ondersteuning, geachte Lezers, zullen wij pogen het meer en meer waardig te maken en van u en van onze edele nationale zaak.

Helpt ons dan meer en meer, helpt ons met raad en daad, helpt ons met uwe pen en met uwe propaganda, en wij, van onzen kant, zullen niets verwaarloozen om ons maandschrift nog aantrekkelijker, nog nuttiger te maken.

Onder stoffelijk opzicht zijn ons geene opofferingen te zwaar : wij geven veel meer bladzijden dan het prospectus beloofde, en voor 1890 hebben wij een fijner papier aangenomen dat ons zal toelaten de platen, welke wij in ruimer mate schikken te geven, beter te doen uitkomen.

Met den nieuwen jaargang gaan wij ook eene nieuwe rubriek inhuldigen : « *Vragen en Wenken* », waarin oneigene uitdrukkingen zullen aangewezen worden, deugdelijke woorden en gezegden aangestipt, woorden voor nieuwe zaken en begrippen voorgesteld, vragen, antwoorden en inlichtingen gesteld en gegeven over het een of ander punt van taalkunde, geschiedenis, wetenschap enz. Aan iedereen zal het mogelijk zijn aan deze practische en nuttige rubriek mede te werken.

Zijn wij door omstandigheden, onafhankelijk van onzen wil, nog eenige artikelen schuldig over aangekondigde onderwerpen, wij zullen de schade trachten in te halen, en voor 1890 mogen wij ons weder reeds verheugen in het aanzeggen van belangrijke en merkwaardige bijdragen. Onder andere zal in de eerste afleveringen eene volledige studie verschijnen over hem, die met Willems de vader der Vlaamsche beweging mag genoemd worden, namelijk Professor David.

Nu, onder de hoede van God en het Vlaamschlievend publiek, wederom vooruit voor Godsdienst, Taal en Vaderland!

BLADWIJZER.

Tweede halfjaar van 1889.

Tijdschrift

voor

Kunst

en

Zedegeschiedenis.

Prijs per jaar : fr. 12,50

Revue mensuelle
Prix d'abonnement : 10 francs.

LE MAGASIN

LITTÉRAIRE

ET SCIENTIFIQUE.

Fondée en 1884

Maatschappij DE KATHOLIEKE ILLUSTRATIE.
'S HERTOGENBOSCH.

De inteekening is voortdurend opengesteld op hare uitgaven.

De Katholieke Illustratie, welke iedere week verschijnt en tal van schoone platen bevat, fr. p. p. f. 4, fr. 8,40; voor het buitenland f. 5, fr. 10,50, bij vooruitbetaling.

De Katholieke Missiën, welke, in verbinding met de *Missions Catholiques*, te Lyon, iedere maand verschijnen, in afleveringen van 24 bladzijden, fr. p. p. f. 5,60, fr. 11,75, voor het buitenland f. 5,80, fr. 12,20, bij vooruitbetaling.

Het Dompertje van den ouden Valentijn, verschijnt tweemaa in de maand, fr. p. p. f. 1,25, fr. 2,50, voor het buitenland f. 1,60, fr. 3,40, bij vooruitbetaling.

Men vindt den inhoud van *Het Dompertje* onder de rubriek *Inhoud van tijdschriften.*

Bij G. C. VISSER, Uitgever te 's Gravenhage,

ZAG HET LICHT :

VAN DER KULK, **Levenswoorden**, ingenaaid	f. 0,75, fr. 1,50
» » » gebonden, verguld op snede	f. 1,25, fr. 2,60
» » **Levenswerk**, ingenaaid	f. 0,75, fr. 1,50
» » » gebonden verguld op snede	f. 1,25, fr. 2,60
HOFSTEDE DE GROOT, **Verjaardagboekje**, voor meisjes, gebonden, verguld op snede	f. 1,25, fr. 2,60
ROORDA SURINGAR, Vademecum voor geest en hart, **Verjaardagboekje**, in 4 talen, gebonden, verguld op snede	f. 1,25, fr. 2,6
PAALMAN'S, **Handleiding**, voor houders en en koopers van Effecten, 2e druk	f. 1,00, fr. 2,10

In den boekhandel « **G. J. MANZ** », te Regensburg, zijn verkrijgbaar :

KOPERGRAVUREN

naar de beroemde werken van *Führich*, *Overbeck* en *Steinle*, gedurende een half jaar, tot veel verminderden prijs, namelijk met 30 tot 50 % rabat. Prachtige geschenken tot stichting en kunstbevordering van twee tot honderd franken.

gewijd drama), 3 bedrijven. — Pieter-Jan-Klaas en Arlekijn (tweespraak met zang. — De Krantenman, (alleenspraak met zang).

Wil men nu een gedacht van den aard en de strekking van SILVESTERS werken! Men roepe in het geheugen wat de bevoegde juryleden der aangehaalde prijskampen in hunne beoordeelingen over dezelve zegden. In hunne bemachtigde uitspraak stelde men den bekroonde vóór als een schrijver met grondige tooneel- en menschenkennis begaafd; hij kent het menschelijk hert; hij weet met volle grepen de verwarde toestanden van zaken en menschen uit het werkelijk leven te vatten en weêr te geven; hij weet de zaak diep te verstrikken en bij de ontknooping derzelve, lachwekkende toestanden te doen ontstaan. Maar wat hier eene voorname zaak dient geheeten te worden, is de zedelijke en geestontwikkelende strekking dezer tooneelspelen.

SILVESTER, als geleerd priester en overtuigde volksminnaar, begrijpt wat er bij het volk door het tooneel te doen staat. Als hij het volk in zijne handelingen afschetst, weet hij de ondeugd en de verkeerdheden te schandvlekken en af te weren; deugd en wijsheid, goedheid en rechtschapenheid, stelt hij vóór met al de aantrekkelijkheden welke den mensch, zelfs in lachverwekkende toestanden, tot het goede, het ware en het schoone aanzetten.

Wij denken het onnoodig verder op de uitstekende hoedanigheden van SILVESTERS werken uit te weiden, om te doen begrijpen hoeveel nut de Vlaamsche tooneelmaatschappijen en de alom verspreide patronages uit deze verdienstelijke tooneelstukken kunnen trekken.

In de schoone schoolplechtigheden, waar het uitreiken der prijzen in het openbaar geschiedt, zullen deze werken nog eens tot smakelijken voorraad dienen.

SILVESTER, als oud-leeraar, heeft met inzicht ook uitsluitelijk voor lagere en kostscholen geschreven. Zijne welopgevatte en aantrekkelijke *Turnstukken* (gijmnastische tooneelspelen met zang), verdienen de aandacht van alwie zich met de opvoeding der jeugd bezig houdt.

VOORWAARDEN.

Ten einde deze uitgave zoo volksbelievend mogelijk te maken, stellen wij den prijs zoo laag als het de noodzakelijke, stoffelijke verzorging ons toelaat.

Alzoo zullen wij regelmatig alle twee maanden een welverzorgd tooneelwerk in het licht zenden en de inschrijvers aan den geringen prijs van 60 CENTIEMEN, voor de tooneelstukken van één en twee bedrijven, bestellen; voor drie bedrijven en meer, ÉÉN FRANK.

Per dozijn (13/12) genomen, vergunnen wij nog 10 p. o/o rabat.

Er is ook toegestaan voor de eene of andere reeks *afzonderlijk* in te schrijven.

Wij denken met deze uitgave aan het letterminnend publiek in het bijzonder en aan de Vlaamsche tooneelkunde in het algemeen, een wezenlijken dienst te bewijzen en rekenen ook op de vaste ondersteuning der belanghebbende personen en maatschappijen.

Klaus Groth in zijn leven en streven, als dichter, taalkamper, mensch, met reisverhaal en terugblik op de Dietsche beweging, door Dr C. J. HANSEN, boekwaarder der stad Antwerpen. Fraai boekdeel in gr.-8° van 204 blz. druks, met portret. PRIJS : 3 franks.

Myn moederspraak, wat klinkt du schöön!

Wie, Vlaming, Nederlander, kent ten minste niet bij name den beroemden Nederduitschen Dichter CLAUS GROTH, hoogleeraar te Kiel in Holstein, wiens 70e Verjaring onlangs door de Koninklijke Vlaamsche Academie alsmede door andere taal- en letterkundige kringen gehuldigd, en zoo luisterlijk door het Comiteit der Vereenigde Vlamingen en Duitschers te Antwerpen is gevierd geworden? Wie heeft al niet ééne zijner frissche dichtingen gelezen? Wie vooral verneemt niet met trots en liefde dat de Platduitsche spraak, evenals de Limburgsche en de Westvlaamsche, slechts een tongval van het algemeene Dietsch is, dien allen verstaan, wen in « aldietsche » spelling geschreven en dat onze dierbare Moedertaal door 20 millioenen stambroeders in Europa, gesproken wordt? En wie maakt dan niet gaarne nadere kennis met den voortreffelijken Man die gelijk Conscience zijn Volk leerde lezen, en te zelfder tijd diens leidsman en diens zanger werd?

Welnu, uitkomst over dit alles, en nog meer, geeft het aangekondigde werk van Dr. HANSEN, dat tevens dezen als schrijver en taalvorscher, dichter en stichter der Dietsche Beweging in de Nederlanden, kenschetst!

Een zeker aantal exemplaren zijn beschikbaar gebleven voor de vrienden en

VERSCHENEN.

	Fr. C.
Isaias, de profetiën van Amo's zoon in Nederlandsche verzen vertolkt door G. Jonckbloet, S. J.	3,25
Soixante-dix ans d'histoire contemporaine de Belgique (1815-1884), par l'abbé S. Balau, 2de édition, précédée d'une lettre de Mgr. de Haerne et d'une préface par M. Woeste	3,50
Précis d'histoire contemporaine de la Belgique, par le même (édition classique)	0,60
Handboek voor het onderwijs der Nederlandsche taal, opsteloefeningen verzameld en afgewerkt door J. Muyldermans (ten gebruike der leeraars)	3,50
Klaus Groth in zijn leven en streven, als dichter, taalkamper, mensch, met reisverhaal en terugblik op de Dietsche beweging, door Dr C. J. Hansen	3,00
De Familie zonder naam, door J. Verne, geïllustreerde uitgave	2,50
De locis theologicis auctore Mgr Lambrecht	1,50
De reizangen van Vondel's Jozef in Dothan op muziek gezet voor gemengd koor met orgel- of harmoniumbegeleiding, door W.-P. Janssen	2,50
Annoncenblad, boertige alleenspraak met zang door E. Van der Stockt	0,50
Twee redevoeringen door J.-H. Van der Palm	0,25
Duikalmanak van Dr Guido Gezelle voor 1890, in scheurkalender of in boekje	1,00
Peter en Pauwel. Heldinnebrieven van Vondel, ingenaaid fr. 1,30, gebonden	2,00
De geheimen der vrijmetselarij ontsluierd, door Leo Taxil, geïllustreerde uitgave	16,60
Le Graduat, par A. De Ceuleneer et P. Mansion, professeurs à l'Université de Gand	1,00
Les examens de candidat et de docteur en philosophie et lettres, par Ad. De Ceuleneer	0,50
La candidature en philosophie et lettres préparatoires au droit, par P. Willems, professeur à l'Université de Louvain	0,25
Les programmes surannés dans l'enseignement du droit, par A. Nyssens, professeur à l'Université de Louvain	0,50
Quelques observations sur le cours de pandectes, par P. Van Wetter, professeur à l'Université de Gand	0,50

OM DEZER DAGEN TE VERSCHIJNEN.

Opgaande taal- en letterkundige lessen op stukken uit de Bloemlezing van J. Bols en J. Muyldermans, door A. Joos 2de deel
Gedichten van Frans De Potter
Vonken en stralen, door Eug. Van Oye
Gedichten van Hilda Ram, 1885-1890
Jaarboek der K. Vl. Academie
Schrijfleermethode 1ste en 2de deeltje, door E. Meganck
Fragmenten van Malegys, bezorgd door Jhr N. de Pauw
Verhandeling over de Vlaamsche taalwetten, door Prayon-van Zuylen
Verslagen en Mededeelingen der K. Vl. Academie
Dit is dye istory van Troyen, van Van Maerlant, bezorgd door N. de Pauw en E. Gailliard

---

INHOUD.